MİHAİL BULGAKOV

USTA İLE MARGARİTA

ROMAN

Çeviri: AYDIN EMEÇ

CAN

5. BASKI

Can Yayınları 1326

Master i Margarita, Mihail A. Bulgakov
© 2005, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2005
5. basım: Haziran 2012
Bu kitabın 5. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Saadet Özen

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design
Kapak resmi: © iStockphoto.com / Bogusław Mazur

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-0142-9

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

MİHAİL BULGAKOV

USTA İLE MARGARİTA

ROMAN

Çeviri
Aydın Emeç

MİHAİL AFANASYEVİÇ BULGAKOV, 1891'de Kiev'de doğdu. Genç yaşta hekimliği bırakarak kendini tümüyle yazarlığa verdi. İlk romanı *Belaya gvardiya* (Beyaz Muhafız, 1925), komünist bir kahramana yer vermediği gerekçesiyle Sovyet resmî çevrelerince büyük tepkiyle karşılandı. Sovyet toplumunu eleştiren yergili fantezilerin yer aldığı *Dyavoliada* (Şeytanlıklar, 1925) da resmî çevrelerin eleştirisine uğradı. Bulgakov, aynı yıl, sözde bilim üstüne bir yergi niteliğindeki *Köpek Kalbi*'ni yazdı. 1930'a gelindiğinde, eserlerinin yayımlanması yasaklanmıştı. Bulgakov, buna karşın, 1930'larda iki önemli eser daha verdi. Moskova Sanat Tiyatrosu'nun perde arkasını acımasızca yeren yarıda kalmış özyaşamöyküsel romanı *Teatralni roman* (Tiyatroluk Roman) ve göz kamaştırıcı bir fantezi olan *Usta ile Margarita*. 1940'ta Moskova'da ölen Bulgakov'un eserleri, Stalin'in ölümünün ardından, 1950'lerin sonlarına doğru gittikçe saygınlık kazandı.

AYDIN EMEÇ, 1939'da İstanbul'da doğdu. Gazeteci, yazar, yayıncı ve çevirmen olarak Türkiye'nin kültür yaşamına önemli katkılarda bulundu. 1968'de Cengiz Tuncer'le birlikte kurduğu E Yayınları'nda, saygın bir yayıncılık örneği verdi; dünya edebiyatının pek çok seçkin yazarının ilk kez dilimize kazandırılmasını sağladı. Hür Yayın ve *Cumhuriyet* gazetesi kültür servisini yönetti. Bulgakov, Ehrenburg, Calvino, Kazancakis, Kundera, Vasconcelos gibi yazarların eserlerini Türkçeye çevirdi. Aydın Emeç, 1986'da, henüz 47 yaşındayken yaşama veda etti.

Mihail Bulgakov ve "Usta ile Margarita" üstüne

Kader, Mihail Afanasyeviç Bulgakov'la ilgili kâğıtlarımın, mektupların, yazıların, notlarımın kaybolmasını istedi. Oysa bunlardan bir kitap doğacaktı.

Hastalığın ölüme mahkûm ettiği Bulgakov'un hayatının son günlerinde topladığım biyografik bilgilerin yardımıyla, bu romana, yayımlanırken bir önsöz yazacaktım. Hem şakalaşıyor, hem not alıyorduk. Notlar, Bulgakov'un hayatının en az bilinen bölümüyle ilgiliydi.

"Gençliğimde çok çekingendim," diyordu. "Hayatımın sonuna kadar da gideremediğim bu kusuru belli etmemeye çalışırdım. 1920'li yıllarda, lisede birlikte okuduğum Kievli bir yazara Moskova'da rastladım. Birbirimize pek yakın değildik; ama doğdukları kenti çok seven bütün Kievliler gibi birbirimizi çok sıcak karşıladık. 'Sizi çok iyi hatırlıyorum Bulgakov!' diye bağırdı. 'Hep elebaşıydınız. Sizden büyüktüm ama bugün bile amansız sözleriniz aklımdan çıkmıyor. Latince öğretmeni Suboç'u hatırlıyor musunuz, sizden usanmıştı. Koca liseyi titretirdiniz. Şimdi sıra "Turbin'in Günleri" geldi. Daha o zaman ününüz yayılmıştı sizin.'"

Bulgakov, bunları anlatırken gülünç bir tavırla omuz silkerdi.

"Bana kalırsa kimseyi ürküttüğüm yoktu. Bağımsızlığımı koruyordum, o kadar. Ama gerçek olan, lise yönetiminin bana hoşgörülü davranmadığıydı. Nedendir bilmem, sakin bir çocuk olan benden, kim bilir neler planladığımı düşünerek kuşkulanırlardı. Üstlerimle, hayatım boyunca anlaşamadım."

(Burada içini çekti.) "Oysa, herkese örnek olmayı isteyen bir çocuktum..."

1916'da Kiev Üniversitesi'nde tıp öğrenimini bitirdi. Ardından Smolensk yöresinde Nikolskoye köyüne gitti. Aşağı yukarı bir buçuk yıl boyunca doktor olarak *Zemstvo*'da[1] çalıştı. "Genç Bir Doktorun Mektupları" adlı öyküleri o çağın izlenimlerini taşır.

İşini ciddiye alıyordu. Hayatı boyunca tıp bilimine de, doktorlara da büyük saygı duymuştu. Ama henüz çok genç olduğundan ve gezmek, çok şey görmek isteğiyle yanıp tutuştuğu için yerinde duramıyordu. Yola çıktı. Nereye gittiği değil, her şeye boş verip yola düşmekti onun için önemli olan. Bütün değerlerin yok edildiği bir çağdı o çağ. Bulgakov genç sayılmazdı, aşağı yukarı otuz yaşlarındaydı; az da olsa, bir doktorluk deneyimi edinmişti. İyi kötü kurulu bir düzeni de vardı. Öyleyse neydi yapmak istediği? Yazar olmaya ilişkin olağanüstü tutku onda nasıl gelişti, olgunlaştı? Yazarlığı iyice kafasına koymuştu. Durmadan yer değiştirmeye başladı. 1920'de Kafkasya'daydı.

Hayatının bu dönemini anlatırken ilk tiyatro yazarlığı denemelerinden gülerek söz ederdi. Siyasal eğilimli oyunlarından bazıları, Vladikafkas Tiyatrosu'nda oynanmıştı.

"Çarka kapıldım ve ondan kendimi hiç kurtaramadım."

O çağlarda yazdığı oyunlar ortada yoktu, hiçbirini saklamamıştı, onlardan sanki yaratıcılık zevkini elinden büsbütün alacaklarmış gibi söz ederdi.

Tiflis'te Osip Emilyeviç Mandelştam'la tanıştı. Mandelştam, yoksulluk, bağımsızlık ve coşkun bir kayıtsızlık içinde yaşıyordu. Bulgakov'un hatırladığı, saygı duyduğu da onun bu kayıtsızlığıydı. O güne kadar Mandelştam'ın tek şiirini okumamıştı, ne "Taş"ı biliyordu ne "Tristin"i. İlk kez duyduğunda çok etkilendi.

Ama şairin dizelerini okurken tumturaklı bir sesle her sözün üstüne basışı hoşuna gitmedi. Güleceği geliyor, tedirgin oluyordu.

1. (Rus.) Rus Çarlığı'nda ve Ukrayna'da kırsal bölgelerdeki özyönetim organı. (Y.N.)

Vladikafkas'ta, Batum'da bölge gazetelerinde çalıştı, hiçbirinde kök salamadı. 1920'de Moskova'ya geldi. *Gudok* dergisindeki görev, onu Valentin Katayev, İlf ve Petrov[1], Yuri Olyeşa gibi yazarlara yaklaştırdı. Ben, Mihail Afanasyeviç'i sonraları, 1930 yıllarına doğru tanıdım. Daha önce başından geçenleri de, anlattıklarından biliyorum.

Gerçekleri değiştirmekten korkuyorum. Belleğim ne denli gerçeğe sadık olursa olsun, notlarımı ve konuşma biçimini, ses tonunu (özellikle ilginç bir yanıydı bu) toparlayamıyor, bu nedenle genel bir anlatıma gidiyorum. Hem peşinen söyleyeyim: Bulgakov'un biyografisini yazmıyorum ben, eserleri üzerine bir deneme çiziktirdiğim de yok. Burada ortaya koyduklarım Bulgakov'un hayatı, dolayısıyla Sovyet edebiyatı, bu edebiyatın şaşırtıcı tarihinin trajik ve güzel anları üzerine düşüncelerdir.

Eserlerinde Bulgakov'u yöneten, hayatın kendi soluğundan başka bir şey değildi. O, hayata kayıtsız bir gözle değil, coşkuyla bakıyor, ona katılıyordu. Yazar olarak, içtenliğini bir gün bile yitirmedi. İçtenliği, ilkeden yoksunluk, uşaklık eğilimi, namussuzluk ve utanmazca bir ikiyüzlülükle karşılaştığında amansızlaşıyordu. Yalnız eserlerinde değil, hayatında da, başkalarıyla ilişkilerinde de şen ve alaycı biriydi. Öykü uydurup anlatma yeteneği büyüktü. Şakalarının hepsinde kendini daha dolaysız, daha doğrudan ifade etmeye yönelik bir istek sezilirdi. Bulgakov, Herzen'in şu sözlerini rahatlıkla benimseyebilirdi:

> Kahrolsun eğretilemeler, üstü kapalı sözler. Özgür insanlarız, köle değil; gerçeği masal kılığına sokmaya ihtiyacımız yok!

Sözlerinde iyi niyetten başka şey yoktu; ne var ki hep tersinden kuşkulanıldı. Devrimden söz ediyor, devrimin dertlerini ve getirdiği sefaleti hissediyor, bir mizah yazarı olarak sarsılan hayatın tüyler ürpertici görünüşünü anlatıyor, gülünç ve iğrenç yanlarını dile getiriyordu. Ülkesinden kaçanların ya-

1. Rus mizah yazarları İlya Arnoldoviç Faynzilberg (1897-1937) ve Yevgeni Petroviç Katayev'in (1903-1942) ortaklaşa yazdıkları eserlerde kullandıkları isim. (Y.N.)

şadıkları trajik sapmaları, kötü sonları, kendi oğullarının derdi gibi anlamaya çalışarak iç savaştan ve Rus aydınlarından söz ediyor, ama ülkesinin ahlak gücüne ve geleceğine inanıyordu... Oysa herkes, Beyazları savunduğunu, onları yücelttiğini söylüyordu. O ise, ikiyüzlülükle savaşan yaratıcının yazgısından, iktidarın uşaklarına özgü kötülükten söz ediyordu. Yine Herzen'e göre bu ikiyüzlülük, "düşmanı her ne pahasına olursa olsun eleştirerek, olmazsa hafiyelik yaparak yıkma" amacını güdüyordu. Sovyet edebiyatına çamur sıçrattığı söyleniyordu. Nihayet, edebiyatın kafası işleyen memurları, Bulgakov'dan uzaklaşmakla kalmadılar, çevresinde soluk alıp vermesini zorlaştıran bir sıkıntı da yarattılar.

Bulgakov'u tiyatro kurtardı. Hayatı boyunca tiyatroyla ilişkilerini koparmamaya çalıştı. Oyunlarının oynanmadığı sıralar bile, yönetmen yardımcısı ya da oyuncu olarak başkalarının eserlerinin yaratılmasına yardım etti. (Moskova Sanat Tiyatrosu'nda, Dickens'ten alınan *Mister Pickwick'in Serüvenleri* adlı oyunda yargıç rolündeydi.)

Bir yandan da cıvıl cıvıl yazı işleri odaları, hazırlanmasına katılacağı, sayfa düzenine yardım edeceği, yazılarını okuyacağı, basımevi mürekkebinin kokusunu duyabileceği bir gazete düşlüyordu... Ama boşuna. Gençliğinde, gerek *Gudok*'ta çalışırken gerekse Niedra Yayınevi'nde görevliyken kısa bir süre böyle ortamlarda bulunmuştu. Tiyatroya duyduğu bütün bağlılığa karşın –prova yapılırken kararan salon, kulisten içeriye bir göz atmanın, bir oyunun ortaklaşa yaratılmasına katılmanın verdiği heyecan, ansızın dayanılmaz bir yoğunlukla çınlayan kendi sözlerinin halkın karşısında doğuşu– bütün bu güzel şeyler edebiyatın, acılarının, hayatının yerini tutamazdı...

Tiyatroya girişi patırtılı oldu. Alaycı öykülerine ("Yazgının Yumurtaları", "Diavolia") herkes kulak kabarttı. Moskova Sanat Tiyatrosu'nda sahnelenen oyunu "Turbin'in Günleri" sonu gelmez tartışmalara yol açtı. O sıralar daha tanımıyordum onu.

İlk kez 1926 yılında, "Liyubov Yarovaya" ve "Turbin'in Günleri" adlı oyunlar konusunda yapılan bir açıkoturum sırasında gördüm Bulgakov'u. O günlerde bu iki oyun sık sık karşılaştırılırdı. Açıkoturum, Meyerhold Tiyatrosu'ndaydı. Katılımcılardan biri olan eleştirmen O., Bulgakov'a amansız-

ca saldırdı. Onun konuşmasından sonra sahnede, sinirli, heyecanlı, sarışın bir adam göründü. Kolunu eleştirmene doğru uzatıp, "Sonunda sizi gördüğüme çok sevindim!" diye bağırdı. "Sonunda gördüm sizi! Benim hakkımda rastgele söylenen her yalanı dinlemek zorunda mıyım? Bütün bu sözler, binlerce kişi tarafından tekrarlanıyor, ben susmak zorundayım, kendimi savunamıyorum! Bu, bir duruşma bile değil! Bana söz hakkı verilmiyor! Nedir peki ortada dönen? Benim seyircilerim var, yargıçlarım da onlar; siz değilsiniz. Oysa beni yargılıyorsunuz. Yazdıklarınız bütün ülkede okunuyor... Benim oyunumu ise Moskova'da bir tek tiyatroda görebilmek mümkün. Oyunumu görmeyenler sizin yazdığınız gibi düşünüyor. Sizse yalandan başka şey yazmıyorsunuz. Benim düşüncelerimi saptırıyor, yazılarımın anlamını değiştiriyorsunuz! Ama sizi sonunda gördüm; bir kereliğine de olsa neye benzediğinizi gördüm. Hiç olmazsa bunun için size teşekkür eder, sizi yerlere kadar eğilerek selamlarım. Sağ olun!"

Eliyle selam verdikten sonra, yine sinirli ve heyecanlı, yanakları al al, kayboldu. Salona büyük bir sessizlik çöktü. Hiç kimse alkışlamadı. Hiç kimse tepki göstermedi. Kimse, o tuhaf sessizliği bozmaya cesaret edemedi...

O gün bana, uzun kollu ve bacaklı, birden boy atmış genç çocuklar gibi hafif kambur, iriyarı bir adam gibi görünmüştü.

Bu açıkoturumdan ancak birkaç yıl sonra onunla tanıştım.

Bolşoya Pirogovska Sokağı'nda, bir kiralık dairede oturuyordu. Evi pek az ışık alıyordu, alçak pencereler kaldırıma bakıyordu. Küçük yemek odasından üç basamakla, beyaz ahşap rafları olan, ciltsiz kitaplar ve dergilerle dolu çalışma odasına çıkılıyordu. Kızıl tüylü köpeği Buton, içeride dolaşıyor, gelenleri kuyruğuyla selamlıyordu. Her çeşit insan, sohbet etmek için onun evine gelirdi. Sık sık Tiflisli bir genç kızla buluşurduk orada (bu eve ilk olarak onun için gelmiştim). Ortalık epey karışıktı; çoğunlukla bohem, bazen de yorucu ve teklifsiz bir hava eserdi içeride.

Bulgakov, kalabalık arttı mı çalışma odasına çekilir, ropdöşambrını giyer, kitaplarını karıştırmaya, yazılarını yazmaya koyulurdu. Kalın perdelerin ardından, yakından geçen tramvayların gürültüsü gelir, yemek odasından yükselen sesler duyulurdu. O sırada *Molière* adlı bir oyun ve bir roman üzerine

çalışmaya başlamıştı. Sonradan *Usta ile Margarita* adıyla yayımlanacak olan romanının da ilk bölümlerini yazmıştı.

Çevresinde olup bitenlerden birden kopuyor, her şeye yabancılaşıyordu. Evine gelenlerin gerçek dostları değil, bir rastlantı sonucu orada bulunan kişiler olmasının da önemi yoktu. Hayatı çok hareketliydi, gözde yazarlardan biriydi artık. Basının saldırıları ününü artırıyor, ona yönelen ilgiyi kışkırtıyordu. Kafası bir yığın yenilikle doluydu. "Turbin'in Günleri"nin gördüğü ilgi giderek arttı. Oyun, içtenliği, kahramanların insancıl yanı ve duyguların derinliğiyle, seyircileri etkiliyordu. O zamanlar sık görülen şişirme oyunlardan çok farklıydı. Oyuna gösterilen ilginin nedeni yalnız bu da değildi. Moskovalı aydınlar devrim öncesindeki gibi Sanat Tiyatrosu'nu kendi tiyatroları sayıyorlardı. "Turbin'in Günleri"ni seyredenler arasında, kaderi oyun kahramanlarının kaderine benzeyen pek çok kişi vardı. Gösteri şaşkınlık yaratıyor, anıları canlandırıyor, seyirciyi çekiyordu. Herkes oyunu konuşuyor, görmek istiyor, defalarca seyrediyordu. Sanat Tiyatrosu'nun oyunlarının başarısı, oyunun çağdaş oluşuyla ve seyircinin siniri, nabzı, iç dünyasında yankılanmasıyla doğru orantılıydı. Tiyatronun geleneği, oyuncuların güncel olayların bilincinde olmalarını gerektirmekteydi (bu niteliğini yitirdiği gün Sanat Tiyatrosu da yok oldu). Henüz belleklerden silinmemiş olayları ele alan "Turbin'in Günleri"nin ("aracı kuşak" sayılan) yeni bir oyuncu kuşağını doğurması da tesadüf değildi. Şmelev, Dobronravov, Sokolova, Tarassova, Yaşin, Prudkin, Kudriavtsev, Stanitsin adları seyircileri fethetti. Yorumladıkları kişiler (Aleksey Turbin, Elena, Nikolka, Lariocik, Mişlayevski ve başkaları) oyunculuktaki başarılarıyla iç içe geçti. Sanki o kahramanlarla birlikte doğmuşlar, onlardan ayrılamıyorlardı.

"Turbin'in Günleri"nden sonra, Sanat Tiyatrosu'nun "Yarış"ı sahnelemeye hazırlandığı haberi basında yeniden amansız saldırılara yol açtı. O dönemin gazetelerinden birinde şu satırları okumak mümkündü:

> Gelecek sayılarımızdan birinde, Bulgakov adlı bu tipik küçük burjuva ve gelip geçici yazarın tuttuğu yol hakkında bir makale yayımlayacağız. Ne yazık ki, "Turbin'in Günleri"nin ünlü yazarıyla yine ilgilenmek zorundayız. Sanat Tiyatrosu'nun

geçmişiyle bağlarını koparmasını sevinçle karşılamıştık ama işte Bulgakov oraya döndü. "Yanş" mı? Hayır, bu oyunun oynanması söz konusu değildir.

Gorki'nin, oyunun "aforoz edildiği için başarı kazanacağını" söylemesine rağmen saldırılar başladı. 9 Ekim 1928 günü Sanat Tiyatrosu'nda, "Yarış" üzerine yapılan açıkoturumda Gorki, beyaz generallerin "iyi gösterilmesi" yönünde bir eğilim görmediğini açıkladı. "Bu çok güzel bir komedidir, tam üç kere okudum," dedi. "Yarış"ın, ilk başta, tıpkı "Turbin'in Günleri" gibi yalnız Sanat Tiyatrosu'nda oynanmasına izin verildi. Ama kısa bir süre sonra, 1928 Eylülü'nde yasaklandı.

"Yarış", yazarının ölümünden on yedi yıl sonra (1957) ilk kez Volgograd'ın Gorki Tiyatrosu'nda sahnelendi.

"Yarış" çok değişik bir oyundur. İçindeki sekiz ayrı düşle, sanki "Turbin'in Günleri"nin devamıdır. Ama psikolojik bir dram değildir; duvarın ötesinde, ülkelerinden uzakta kalmış kişiler hakkında acıklı bir güldürüdür. Düş görürcesine, halka karşı işlenen kanlı cinayetleri hatırlayan beyaz subaylar onurlarını yitirir, sefalete ve düşkünlüğe sürüklenirler. Yazar onları "davranışlarına göre" yargılar. Onlara karşı acımasız davranır, günümüzde bu düşlerin başka türlü yorumlanması olanaksızdır.

Yazar, oyunun ve niyetlerinin sakıncalı görülmediği dönemlere yetişemedi. "Yarış"ın bir daha ortaya çıkmamak üzere karanlığa gömüldüğünü sanıyordu.

1927 yılında Vartangov Tiyatrosu "Zoyka'mn Evi"ni oynadı. N.E.P.[1] çağının Moskovası üzerine bir hiciv olan bu oyunla Bulgakov, yeniden eleştirmenlerin saldırısına uğradı. Oyunun hiciv yanı dikkate alınmıyor ve gerçeğin, taraflı bir bakış açısıyla, akıl almaz biçimde çarpıtıldığı söyleniyordu.

Karmeni Tiyatrosu'nun 1928'de oynadığı "Kızıl Ada", Bulgakov'un fırtınalı tiyatro hayatını bitirdi. Oyun, sözde devrimci görüntüleri alaya alıyor, Bulgakov gerçeğin altını çizmek için çok yerde hicivden yararlanıyordu. Ama bu bir şaka olarak kalmıyor; yazar, yurttaş olarak kendi yerinin de altını çiziyordu.

1. (Açılımı, Novaya Ekonomiçskaya Politik.) Ekim Devrimi'nden sonra Sovyetler Birliği'nde uygulanan ekonomi politikası. (Y.N.)

"Zoyka'nın Evi" ile "Kızıl Ada", tiyatronun repertuvarından çıkarıldı. Aynı şey "Turbin'in Günleri"nin de başına geldi ama oyun, üç yıl sonra yeniden gün ışığına çıktı.

P.S. Popov'a yazdığı bir mektupta Bulgakov şöyle diyordu: "1932 yılı Ocak ayının ikinci yarısında bilmediğim, derinine inmek niyetinde de olmadığım nedenlerle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği hükümeti, "Turbin'in Günleri"nin yeniden oynanması için Sanat Tiyatrosu'na emir verdi. Oyunun yazarı için bu, hayatının bir bölümünün kendisine iade edilmesi demektir. Başka sözüm yok."

Sonradan Stalin'in, "Turbin'in Günleri" için, "Pek öyle korkulacak bir oyun değil, zararından çok yararı var," dediğini öğrendik (bkz. 1949'da yayımlanan Stalin'in bütün eserlerinin ikinci cildi). "Turbin gibilerinin, davayı kaybettiklerini anladıktan sonra silah bırakmak zorunda kalmaları, Bolşeviklerin yenilmezliğini, onlara karşı bir şey yapılamayacağını gösterir," diyordu Stalin. "'Turbin'in Günleri', Bolşevizmin sarsılmaz gücünün bir örneğidir." Sonra da ekliyordu: "Tabii yazarın bu konuya bir katkısının olduğu söylenemez, ama ne önemi var."

Böylece "Turbin'in Günleri" kurtulmuş oldu. Ama yalnızca tek bir oyundu kurtulan.

1929'da Bulgakov, kendini "Yobazların Oyunu" adlı (Molière'in hayatıyla ilgili) oyununa verdi. 1932'de onu Sanat Tiyatrosu'na teslim etti. 1934 yılına kadar ses çıkmadı. Oyun üzerinde tartışılıyor, yazara sahnelenmesi için çeşitli önerilerde bulunuluyordu. Sonunda, 1934 yılında provalara başlandı. Oyunu sahneye koymakla görevlendirilen N.M. Gorçakov, "Stanislavski'nin Sahneleme Dersleri" adlı kitabında, Bulgakov ile tiyatro arasında ilişkilerin kötü yanlarını göstermeye hiç çalışmadı; tersine, tiyatro yöneticilerinin, özellikle Stanislavski'nin, sahnelemenin ve oyuncu yönetiminin yazarın yorumuna uygun olması için çok dikkatli davrandıklarını, ince eleyip sık dokuduklarını belirtti. Ama Gorçakov, dolaylı yoldan Bulgakov'un acı durumunu ortaya koydu. Yazar, kendisine kabul ettirilmek istenen yoruma karşı çıkıyordu. Kızmaması için ona karşı çok saygılı ve dikkatli davranıldı. Bulgakov da ilişkileri bozmak istemiyordu; ama ne olursa olsun, iki taraf aynı dili konuşmuyordu. Temel anlaşmazlık, yazarın, yaratıcı ile iktidar arasındaki ilişkileri anlatan bir oyun yazmasından

doğuyordu. Onun elinde Molière'in hayatı bir taslaktı, bu hayat üzerinde düşüncelerini dilediği gibi işliyordu. Tiyatro ise, Molière'i büyük bir tiyatrocu ve yaratıcı deha olarak göstermek niyetindeydi. "*Molière*'de, o büyük tiyatrocu ve eşsiz dâhinin parıl parıl parlayacağı sahneler görmek istiyoruz," diyordu Stanislavski.

> Sizin oyununuzda, kaba deyimimi hoş görün, Molière fazlaca boğuşuyor, bedeni fazlaca öne çıkıyor. Bu sahnelerin yanında, yaratıcılığını ortaya koyan başka sahneler de gerekli. Bir oyun, bir rol, bir hiciv, ne isterseniz...

Bulgakov, utana sıkıla, "Molière'in hiciv yazdığını hiç sanmıyorum," dedi. "Bana kalırsa, gerek konu, gerekse oyunun trafiğiyle Molière'in dehasını hissettirmek oyunculara düşer."

Herkesin durmadan görüş belirttiği ve oyunu bir sürü başka oyunla karşılaştırdığı bu tartışmalara son vermek isteyen Bulgakov, güçsüzlüğünü açığa vurarak şöyle dedi: "Beş yıldır oyunda sürekli değişiklik yapılıyor. Artık dayanamayacağım." Gorçakov'a da mektup yazmaya karar verdi. Mektupta şöyle diyordu:

> Molière'imi değiştirmeyi kesinlikle reddediyorum. Yapılması istenen düzeltmelerin, ana düşünceyi yok edip bana bambaşka bir oyun yazdırma niyetinden kaynaklandığını sezmekteyim.

İçinde bulunduğu durumda, böyle kararlı bir ifade kullanmak, yürek isterdi.

Provalardan çok önce, oyun, Repertuvar Komitesi tarafından kabul edildi. Sanat Tiyatrosu'ndan başka Leningrad Tiyatrosu da oyunu sahnelemek için Bulgakov'la anlaşma yaptı. Leningrad'da provalara bile başlanmıştı. Birden, tiyatro yöneticileri yazara, karar değiştirip oyundan vazgeçtiklerini bildirdiler.

Bu, *Molière*'e vurulan ilk darbeydi. Ortada hiçbir resmî neden yoktu. Tersine, Repertuvar Komitesi'nin onayı oyunun her yerde oynanabileceği anlamına gelirdi. Tiyatro da yazılı anlaşma imzalamış, yazara avans bile vermişti. "Yukarı"dan hiçbir baskı gelmemiş, basında da oyun hakkında hiçbir kötü yorum çıkmamıştı. Leningrad'ın bu kararı vermesinin nedenlerini kes-

tirmek güç; ama sahnelenmesinden çok önce, oyunun çevresinde yavaş yavaş birtakım kuşkuların doğduğu, bir kötü niyet havasının estiği bir gerçek. Sanat Tiyatrosu'nun da oyunu sahneye koymakta çok ağır davranması, çelişkili yorumlara yol açıyordu. Provalar ve yukarıda sözünü ettiğim Gorçakov'la tartışmalar bu atmosfer içinde geçti. Yine Gorçakov'un anlattığına göre, Stanislavski, ara sıra sahneleme çalışmalarına da karışmaktaydı. Stanislavski, görüşünü ortaya koyduğunda kendi yorumuna sadık kalınması için diretiyor, Bulgakov'un içinde bulunduğu güç durumu anlamak istemiyordu. Bulgakov bu yüzden Stanislavski'ye kinlendi, kızdı ve onunla hep küskün kaldı.

Sonunda 15 Şubat 1936 günü oyunun galası yapıldı. Ama ancak yedi temsil verildi. 9 Mart 1936 günlü *Pravda*'da, "Dışı yaldız, içi yanlış" başlıklı yazı çıktı ve halktan ilgi görmesine karşın oyun afişten indirildi. Başka gazetelerin öldürücü eleştirileri de var elimde. Ama yazarın ustalığından söz eden Gorki'nin yazısını da saklıyorum. Gorki yazısında, "Bulgakov, hayatının son yıllarını yaşayan Molière'in eşsiz bir portresini çizmiş," diyordu. "Kişisel sıkıntıları nedeniyle şöhretin ağırlığı altında ezilen Molière'in..."

Oyun, günümüze kadar bir daha sahneye konmadı. Yazarın ölümünden ancak yirmi iki yıl sonra okur, Bulgakov'un oyunlarını –"Turbin'in Günleri", "Yarış", "Son Günler", *Don Quijote* (İskutsvo, 1962)– bir araya getiren kitapta, *Molière*'i, "Yobazların Oyunu" olarak eski adıyla okuyabildi.

9 Mart, Bulgakov için bir yas günü oldu. Beni görmeye gelmişti. Sakin görünüyordu, para sıkıntısı içindeydi, benden öğüt istiyordu. *Molière*'in afişten indirilmesi, onu parasal yönden de güç durumda bırakmıştı. Borçları vardı ve bu oyuna çok güveniyordu. Oysa oyun sahnelenmeyecekti.

Oyunun yaratıldığı bu zorlu süreçte ve birkaç gün süren temsiller sırasında, Bulgakov, Jurgaz Yayınları için Molière üzerine bir de kitap yazdı. O sıralar bu yayınevi "Ünlü Kişilerin Hayatı" adlı bir dizi yayımlıyordu. Dizinin çizgisine uymadığı gerekçesiyle roman da geri çevrildi. Yayınevinin danışmanı bazı bölümlerin altını çizmiş, yazara, kitaptaki anlatıcıyı kaldırmasını öğütlemişti. Ona göre bu adam ahlaksızdı. Kralcı eğilimleri vardı, yatak hikâyelerinden hoşlanıyor ve kuşkulu kaynaklardan yararlanıyordu. Danışman, "Onun yerine, 'ciddi

bir Sovyet tarihçisi' koymak gerekir," diyordu. Bulgakov, tarihçi olmadığını söyleyerek kitabı değiştirmeyi reddetti.

Oyunu gibi Bulgakov'un bu romanı da 1962 yılında gün ışığına çıktı. Sonradan Molodoya Gvardiya Yayınları'na geçen "Ünlü Kişilerin Hayatı" dizisinden yayımlandı hem de. Bu dizi son birkaç yıl içinde büyük önem kazanmıştı. Biyografik bilgilerin kullanılışıyla ötekilerden ayrılan, bir sürü ilginç kitap çıkıyordu artık aynı dizide. Bulgakov'un kitabı dizinin "çizgi"sine uygundu, ama yazar, kitabının basılışını göremedi.

1935 yılında Bulgakov'un çevresine büyük bir sessizlik çöktü. Öyle bir sessizlikti ki bu, insanda isyan isteği uyandırıyordu.

"Turbin'in Günleri"nin program sayfasından başka yerde adı geçmiyordu Bulgakov'un. Sanat Tiyatrosu'yla ilgili yazılarda da adına rastlanmıyor, ne broşürlerde ne elkitaplarında boy gösteriyor ne de kendisiyle yapılmış bir konuşma çıkıyordu. El-birliğiyle hasıraltı edip onu unutturmaya çabalıyordu bazıları.

Sanki ölmüş, sanki hiç yaşamamıştı.

Unutuldu, adının üstüne bir çizgi çekildi.

Evi boşaldı, gelenlerin sayısı azaldı. Dostu denebilecek, dehasına hayran olduklarını söyleyen kişilerin birçoğu elini eteğini çekti. Telefonu neredeyse hiç çalmıyordu.

Bulgakov'un yalnızlığı en çok hissettiği dönemdi bu. Boğuşup duruyordu. İş hayatındaki felaket özel hayatındaki krizle aynı zamana denk geldi.

Ne yapacağını bilmez halde, beni görmeye geliyordu. Yanakları al al, konuşmaya başlıyor, ama çabucak sözü değiştirip daha önemsiz konulara atlıyordu. Gerçek bir konuşma yapamıyorduk. İşe yarar bir şey çıkmıyordu ağzından.

Kimsenin haberi olmadan, hayatına biri girmişti bile. Bu insan ona çok yakındı. Bulgakov da onu çok seviyordu. Ama bir arada yaşamaları olanaksızdı. Çok kişinin kederi söz konusuydu. Gizli saklı da olsa, buluşamıyorlardı. Sonra her yer karardı. Sanki dünya sonsuza dek kapkara kesilmişti. Ama susmak zorundaydı. En yakın dostuna bile sevdiğinin sözünü edemezdi.

Olanları anlatma hakkını kendimde bulamıyorum. Hepsi çok özel.

Bu olayla kuşku, umutsuzluk ve heyecan içindeki adam,

uzlaşmaz kişiliğinin sağlamlığını ortaya koydu. Gerek yazar, gerekse insan olarak sarsılmaz karakterini gösterdi. Bay Prişvin, bir gün şöyle demişti: "Sakın, yazarın bütün ustalığı kişiliğinde olmasın? Bu konuda bir kitap yazılabilir."

21 Ocak 1932 günü Bulgakov, P. S. Popov'a şu mektubu yazıyordu:

Ey sevgili dostum,

"Ne yemeli?" diye soruyorsun bana? Jambon belki ama kuru kuruya gitmez. Hava kararırken eski bir kanepenin üstünde, eski ve sadık eşyaların arasında yemeli jambonu. Köpek, sandalyenin yanında yere oturmalı, tramvayların sesi duyulmamalı. Şu anda saat sabahın altısı ve tramvayların gürültüyle depodan çıkışları geliyor kulağıma. Uğursuz viranem tepeden tırnağa sallanıyor.

En zoru yalnızlıktı.

Ama yazmayla ilgili sorunlarının da çözülmesi gerekiyordu. Bulgakov, ilkeler uyarınca eserleri geri çevrilen işsiz bir yazar durumundaydı. O zaman kesin bir yol seçti: Hükümete mektup yazdı. İçtenlikle kaleme alınmış, namuslu bir mektuptu bu. Yazar olarak düşünmeye ve her şeyi kendi gözüyle görmeye hakkı olduğunu belirtiyordu mektubunda. Bu yapılamazsa yazmanın hiçbir anlamı kalmazdı. Stalin, Bulgakov'a telefon etti, o günden sonra da telefonu durmadan çalmaya başladı. Tiyatrodan çağrıldı. Yönetmen yardımcısı ve edebî danışman olarak tiyatroya alındı.

Böylece kişisel sorunları çözülmüş oldu.

Bulgakov'un özel hayatı hakkında, ancak kendi sözlerini aktararak bilgi verebilirim. *Usta ile Margarita* romanının bu bölümünü otobiyografik bir itiraf saymamak gerek. Yine de buraya aldığım metinde, Bulgakov'un yaşadıkları uzaktan uzağa seziliyor sanki:

Karanlık bir sokağın köşesinde bir anda bitiveren bir katil gibi, aşk önümüze dikildi; ikimizi de bir vuruşta devirdi! Yıldırım da böyle çarpar adamı, hançer de böyle saplanır! Sonraları o, böyle olmadığını, çok uzun süredir, birbirimizi hiç tanımazken kendisinin başka bir erkekle yaşadığını ve birbirimizi hiç görmediğimiz halde ezelden beri seviştiğimizi söyledi...

... Evet, aşk yıldırım gibi çarptı bizi. Aynı gün, bir saat sonra, geçtiğimiz yolların hiçbirini görmeden Kremlin duvarlarının dibindeki rıhtımda buluştuğumuz an bunu anladım...

Sanki daha bir gün önce birbirimizden ayrılmışçasına, yıllardan beri tanışıyormuşuz gibi konuşuyorduk... Ertesi gün aynı yerde, Moskova Irmağı kıyısında buluşmaya karar verdik. Buluştuk da!.. Mayıs güneşi bizi ışığa boğuyordu. Ve kısa, çok kısa bir süre sonra bu kadın, gizlice karım oldu.

... İlişkimizi bilen yoktu. Size yemin ederim. Gerçi böyle şeyleri gizli tutmak imkânsızdır. Oysa ben bundan eminim. Kocası da habersizdi benden, aile dostları da. Zemin katını kullandığım eski evdekiler, bir kadının bana geldiğini biliyorlardı elbette ama adını bilmiyorlardı.

Bu aşk öyküsüyle çok ilgilenen İvan, "Peki, kim bu kadın?" diye sordu.

Ziyaretçi bunu hiçbir zaman söylemeyeceğini belirten bir işaret yaptı...

Her şey açığa çıkınca Bulgakov, Furmanov Geçidi'ndeki yeni bir eve taşındı. Gerek içten, gerekse dıştan, hayatı değişmişti. Bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı.

Yeni evine ilk gittiğimde tetikteydim. Kendimi her şeyin çok güzel, hatta biraz da sahte olduğu yemek odasında buldum. Sağdaki kapıdan yatak ve çalışma odasına geçiliyordu. Soldaki bir başka kapı ise küçük Seriyoşa'nın odasına açılıyordu. Kitaplar koridora yerleştirilmişti, kitapları adına bu biraz acı geldi bana. Her şey tertemiz, pırıl pırıldı. İçine yeni yerleşilmiş, aslında daha kimsenin doğru dürüst oturmadığı bir ev gibiydi. Hizmetçi mutfaktan çıktı ve hemen evin hanımından kesin bir emir aldı. Sonra evin hanımı bana döndü, ciddi yüzünde dostça, konuksever bir ifade belirdi. Uzun süredir evlerine girip çıkan biriymişim gibi davrandı bana.

"Az sonra yemek yiyeceğiz," dedi. "Mişa banyoda."

Rahat görünmek istiyordu, ama onun da tetikte olduğunu fark ediyordum. Bulgakov'un, "önceki hayat"ından kalma "az sayıdaki dost"unu kaçırmamaya çalıştığını, bana da içtenlikle yakınlık göstermeye çabaladığını seziyordum. Eski dostların çoğunun kadını benimsemediğini, en azından bu konuda çok zor adım attıklarını biliyordum.

Özenli bir sadelikle giyinmişti. Çevresindeki her şey de özenliydi. Masanın üstünde yaldızlı balık desenli mavi tabaklar, yanlarında, aynı renk biri küçük biri büyük bardaklar. Meze ve kızarmış ekmek dolu dar bir tepsi. Üzülerek, "Benim küstah Bulgakov'um öldü, burjuvalaştı," dedim kendi kendime.

Derken Bulgakov göründü. O eski, örgü başlığını kafasına geçirmişti. Altından çıplak bacaklarının göründüğü, kirli, mor ropdöşambrı sırtındaydı. Yatak odasına yönelirken eliyle bana bir işaret yaptı ve kapının ardında kayboldu. Bir saniye sonra yeniden göründü, göz kırparak, "Sen havaya gir, ben az sonra geliyorum," dedi.

O tanıdık bildik Bulgakov'du ama aynı zamanda başka biri oluvermişti. Son aylarda dikkatimi çeken, beni kaygılandıran sinirliliği geçmişti. Birden her şey değişmiş, tehlikeler ve tehditler kaybolmuş, işler yoluna girivermişti.

Gerçekte ise, durum hiç de öyle değildi. Sonradan anladığım kadarıyla, yeni ve önemli bir yaşama nedeninin ortaya çıkmasıydı onu değiştiren. Artık bir evi vardı, bu ev onun kuşkuları ve umutlarıyla soluk alıyor, yaşıyordu. Burada her gün, her saat, harcanmış biri değil, çok önemli bir iş yapan, hiçbir iktidara bağlı olmayan, yeryüzündeki yeri ve yazarlık yeteneğinden kuşku duyulmayan biri olduğunu hissediyordu. Ülkesinde, ülkesinin edebiyatında hakkı olan yeri kimse elinden alamazdı.

Bunun nasıl gerçekleştiğini sık sık kendime sordum. Yalnız aşkın gücü değil, aynı zamanda hayatın gücü, sevince, kendini ifade etmeye duyulan susuzluktu bu şaşırtıcı "mutluluk yaratma" yeteneğini doğuran. Hem de, en güç koşullarda bile.

İnsanın güvenini yitirip tepetaklak yuvarlanmasının kolay olduğu kriz günlerinde, kendini üzüntünün kollarına bırakıp bir kurban olarak görmesinden, her şeyden büyük bir acıyla söz etmesinden daha kötüsü yoktur.

Bütün düşman güçlere meydan okurcasına, mutluluk doluydu evleri. Oysa Bulgakov'un borçları, belirsiz bir geleceği vardı. Evin hanımı gayretliydi, tatlı bir bilinçsizlik içindeydi. Ve hayat yıldırıcı olmaktan çıktı. Bulgakov biraz kendini düşünebildi, yaşayabildi, yaratıcılığının temel taşlarından olan muzip yanını koruyabildi. Mutluluk bazen ufacık şeylerle başlar... İnsan yeniden yazar olmanın güvenine (ve de kişisel bir mutluluğa) kavuşunca hayat devam eder.

Her şeye karşın yaşıyor, çabalıyordu. Yaratıcı güç onu terk etmiyordu.

On yıl boyunca, durmadan, büyük bir roman, sonunda beş yüz daktilo sayfası tutan *Usta ile Margarita* üzerinde çalıştı. Hayatının son gününe kadar, romanı yeniden okuyup üzerinde değişiklikler yapmaya devam etti. Ama bir tek gün bile yayımlanacağı konusunda umut beslemedi. Aynı zamanda da (ilk adı "Bir Ölünün Notları" olan) "Tiyatroluk Roman" üzerinde çalışıyordu. Tuhaf kişiler ve gözlemlerle dolu, neşeli, alaycı bir kitaptı bu. Bulgakov'un düzyazılarını daha yeni yeni yayımlamaya başladılar. "Tiyatroluk Roman" 1965 yılında, *Novi Mir* dergisinin sekizinci sayısında çıktı. Bulgakov, bir yandan tiyatro çalışmalarını da sürdürüyordu. 1931'de "Adem ile Havva" adlı bir güldürü yazdı. Onun ardından yine Molière'in bir konusu[1] üzerinde çeşitlemeler sayılabilecek "Müsrif Bay Cordan", 1932'de bitti. 1934 yılında "Mutluluk", 1935'te ise *İvan Vasilyeviç*'i kaleme aldı. Kendisi hayattayken oyunlarının sahnelenmesi söz konusu olduğunda, ülkemizde sık görüldüğü gibi, yönetmenler, uçlar arasında gidip gelirlerdi; oyuna hayran olduklarını söyleyip Bulgakov'un peşini bırakmaz, sonra birden kayboluverirlerdi. Yazar, dosyası koltuğunun altında, yapayalnız kalırdı. Bütün oyunlarının başına aynı şey geldi. 1935 yılı sonunda Puşkin'in hayatıyla ilgili "Son Günler"i bitirdi. 1938'de *Don Quijote* tamamlandı. Bunların sahnelenme şansı var gibiydi. Yanılmıyorsam Puşkin, Vartangov Tiyatrosu'na önerilmişti önce. Oyun bir süre orada bekledi (tıpkı *Don Quijote* için de yapacağı gibi, Williams, dekor eskizlerine başlamıştı), sonra Sanat Tiyatrosu'na nakledildiği bildirildi. Bu çok iyi bir işaretti ama Sanat Tiyatrosu sahneleme işini ağırdan alıyordu; Puşkin, yazıldıktan sekiz, yazarının ölümünden de üç yıl sonra V. Stanitsin ve V. Toparkos tarafından seyirciye sunulabildi. *Don Quijote* daha çabuk çıktı ortaya. Leningrad'ın Puşkin Tiyatrosu 1941'de oyunu sahneye koydu (yönetmen Kojiç'ti); Moskova'nın Vartangov Tiyatro-

1. *Kibarlık Budalası*, olacak. (Y.N.)

su ise yine 1941'de Nisan ayında sahneledi (İ. Rappoport'un sahne düzeniyle). Yani yazarın ölümünden bir yıl sonra. Bulgakov, iki temsili de göremedi.

Neredeyse elli yaşına basacaktı ama hâlâ sağlam bir zeminde çalışmıyordu. Ayaklarının altındaki her şey sallanmaktaydı. Yeni girişiği işlerin hepsinin karşısına gittikçe daha fazla engel çıkıyor, eserlerinin yayımlanması olanağı artmıyor, aksine azalıyordu. Ama o bütün bunlara eskiye göre daha rahat katlanıyor, hatta bundan içten içe gurur duyuyordu.

Hemingway, "Yaratıcının yaratmaktan başka kaygısı olmamalı," der. Bulgakov yaratıcılık tutkusundan yoksun değildi.

Çevresinde gerçek bir sessizlik ağı örülen, "Turbin'in Günleri"nden başka bir tek oyunu bilinmeyen, 1920 yılından beri tek satırı yayımlanmayan bu yazar, yazarlık hayatının gözle görülür biçimde kesintiye uğramasına aldırmıyor; kendi düşüncesiyle, kendinden istediği ve beklediği şeylerle dolu bir dünyada yaratıcı olarak yaşamaya devam ediyordu. Oysa bugün, zamanında neredeyse varlığı unutulmuş olan Bulgakov, tiyatro ve edebiyat dünyasında gitgide artan bir ün ve nüfuza kavuşuyor.

Hayır, bir gün bile pes etmedi.

Dünyası, sonunda kendi dört duvarıyla sınırlandı; eserleri birbiri ardınca çalışma masasının gözlerine atıldı. Ama yazarlık hakkını, yüreğinde gerçekten yaşayan ve kafasından her tür uzlaşmayı uzaklaştıran şeyle yazma hakkını elde etmek için mücadelesini sürdürüyordu. Bu uğurda o çevrelerle ilişkilerini kesmiyor, senaryo, çeviri ve başkalarının yazdığı oyunların düzeltilmesi işlerini, mucizevi şekilde koparabiliyordu. Hesapları ve düşünceleri gerçekleşmezse başka hesaplar yapıyor, başka şeyler düşünüyordu...

"Anlaşılan, becerikli biriymiş Bulgakov!" Bana bu sözleri, yazar N.A. Zabolotski söyledi. Tiflis yakınlarında Saguramo'da komşuyduk. Orada Gürcü yazarlar için küçük bir dinlenme evi vardı. Savaş sonrası, 1946 yılıydı. İkimiz de maddi güçlükler içindeydik, Kafkasya'da istediğimizden çok kalmaya mecbur olduk. Haftada bir gün, hazırlamamız gereken sayfa sayısını tamamladığımızda (neyse ki Gürcü dostlarımız sayesinde

işsiz kalmıyorduk) Gürcistan askerî yolu üzerinde, Mtzşet yakınındaki küçük bir otelin lokantasına gidiyor; fıçı kokan, tadı biraz buruk, roze şaraptan içiyor, doğduğum yerdeki ırmaklardan, kayın ağaçlarımızdan, yitirdiğimiz dostlardan üzüntüyle söz ediyorduk. Sonra ay ışığında, cümbüş yapıp içkiyi fazla kaçırmış zanaatkârlar gibi, yeniden dağımıza tırmanıyorduk.

Zabolotski, merakla, "Anlaşılan becerikli, işini bilen biriymiş Bulgakov!" dedi.

"Bana göre öyle."

Biraz rahatlayarak içini çekti: "Hep böyledir zaten. Doğa her canlı varlığı, özellikle de insanı koruyacak bir yol bulur her zaman; üstelik insanın bazen ona efendilik taslamasına karşın. Kişiliğimiz beş yaşında oluşur, bundan eminim. Sonradan, kişiliğin üstüne zırh gelir. Savunacak bir şey olsun yeter. Hemen uyum yeteneği ve korunma içgüdüsü ortaya çıkar; herkes için aynı olmaz belki ama bizim için kaçınılmaz bir şey bu."

"Bunu iyi bir şey mi sanıyorsunuz?"

"İyi de söz mü, mükemmel!" diye bağırdı sevinçle. Sanki kendi sorunlarının yarattığı durumu sonunda anlamıştı ve tanımlıyordu.

Bulgakov zaman zaman hızlanarak, atılımlar göstererek çalışırdı, sonra bir çeşit bitkinlik çökerdi üstüne. Tıpkı Kyklop' la ve öldürücü şişiyle boğuşan Molière gibi, rakibiyle baş başa kalırdı. Bir edebiyat şövalyesi olmayı düşlüyordu. Derken zihni yeniden uyarılırdı. Hayır, hiç uzun sürmezdi durulması, bir an gelir, ansızın ileri atılıverirdi.

Ama örnek bir çocuk olmak isterdi. Çocukluk izlenimleri belleğinde hep hazırdı: sabahları yakılan sobalar, keçe çizmelerini sürüyerek yürüyen kâhya, salonda anneyle babanın konukları, ancak bayram günleri yakılan, beyaz ışığı çocukların odasına kadar süzülen asetilen lambaları, tiyatroya gitmek için giyinen anne... Sağlamlık, rahatlık, aynı zamanda da yorgunluk duygusu veren bütün o anlar. Kievli bir profesör olan babasının evinde her şey ciddi ve sadeydi. Burjuva lüksünden de uçlara varan düşüncelerden de nefret eden, tipik bir devrim öncesi Rus aydınının evi... Bulgakov örnek bir çocuk olmayı istemişti.

Yitik çocukluğunun havasını bulmak için gösterdiği bütün çabalara karşın, onda, her şey ters sonuç veriyordu: babası gibi *wint*[1] oynamak, dost ziyaretlerine gitmek... Bütün bunları çok kısa bir süre, başarıya ve belirli ölçüde bir parasal rahatlığa kavuştuğu yıllarda, hayatının başlarında yapabildi.

"Mahzun bir papazın kafası ve Aristophanes'in kalemi vardı onda..." P. Viazemski'nin Gogol'den söz ederken yazdıkları Bulgakov için de düşünülebilir.

Bulgakov'un özgün bir yazar oluşu, iftiraları destekliyordu. Olağanüstü gözlem yeteneği, gerçekçi düzyazının sınırlarını sık sık aşmaktaydı. Hayali, konusunun çevresinde bir iblis gibi dolanıyor, düşüncesi en beklenmedik biçimlere giriyordu. Her şey onda bir anda dev boyutlara erişiyor, günlük hayatın bütün ayrıntıları doğaüstü olaylara dönüşüveriyordu. Bu yanıyla, çok sevdiği Gogol gibiydi. Gogol geleneği iki yanlıdır, biri *Palto* adlı öykünün Gogol'ü, öbürü ise *Burun* adlı öykünün Gogol'ü. V. Kaverin, insanın Bulgakov'da her an, Gogol'ün *Burun*'unun ortaya çıkıvermesini beklediğini söylüyor...

> Bu dünyada olup bitenler bazen ne kadar da saçma oluyor. İnsan şunu, bunu, bir başka olayı kabul edebilir elbette. Hatta en akla gelmeyeni bile... Hem sonra saçmalığın bulunmadığı bir yer var mı? Ne denirse densin bu tür olaylarla karşılaşılabilir. Seyrek de olsa karşılaşılabilir.

Usta ile Margarita'nın, özellikle Şeytan'ın elini kolunu sallayarak Moskova'da dolaştığı bölümlerini okurken insan, *Burun*'un sonsözünden alınan bu satırları hatırlıyor.

O sıralar Bulgakov gelişip olgunlaşmıştı. Benimsediği tavırdan onu caydırmak artık olanaksızdı. Evinin çevresinde hep fırtına kopuyordu ama içerisi neşe doluydu.

Şen bir evdi orası. Günümüzde olsa yine herkese açık olur, tartışmak ya da dinlemek için sürüyle insan oraya giderdi.

Bulgakov'un evinde, çay içmek için masanın çevresinde

1. (Rus.) Bir Rus iskambil oyunu. (Y.N.)

toplanıldığında genel konulardan söz edilemezdi. Ev sahibi, oracıkta bir oyun yaratır, hayatın ta kendisi olan bu oyunda, rolleri konuklarıyla paylaşırdı. Bulgakov'un böylesine dar bir dinleyici topluluğuna hitap etmesi ne yazık! "Tiyatroluk Roman" kişileri, böylesine büyük bir ustalıktan, yaratma yeteneğinden doğmuş olmalı.

Hiç kuşkusuz ona zor gelen tek şey, böylesine ateşli bir yaratıcılıkla yazdıklarının çevresinde oluşan sessizlikti. Yazarlık çalışmalarından sansasyon yaratmak için değil, ciddi olarak söz edilmesini isterdi. Ama sevdiği türden eleştirmen yoktu.

Bir keresinde bana gelip büyük bir sevinçle, "Sonunda bir şey çıktı işte," dedi. "Bakın, burada..."

Pek çok yerini kırmızı ve mavi kalemle çizdiği, bir dergi yazısını gösteriyordu:

> Geniş bir okuyucu kitlesi eserlerini okuyordu ama eleştirmenler ona karşı küstahça bir suskunluğu yeğliyorlardı. Ona, zamanla herkesin benimsediği, türlü nitelikler yakıştırılıyordu: Onun hakkında, ruhlarla ilişki kuruyor, gelecek çağları görüyor ya da sadece delinin biri, diyenler vardı. Ama kafası akıl almaz bir duruluktaydı, pratikti. Gelecekte eleştirmenlerin kendisi için söyleyeceklerini önceden kestirebiliyordu... İlk bakışta yöntemi zıtlıklarla dolu gibi görünürdü; görüntüleri, akıl almaz bir gülünçlük ve gerçekçi genelleme arasında gidip gelir, Şeytan'ı Berlin sokaklarında dolaştırırdı...

Bulgakov, kendinden geçerek kollarını kaldırdı. "İşte eleştiri diye buna derler. Sanki, daha yayımlamadığım romanı okumuş gibi. Değil mi? Sanatı bir çeşit savaş hünerine çevirmiş, gerçekte çirkin olan her şeyi hicivle öldürüyor."

Bulgakov'un, metni pek az değiştirerek okuduğu bu yazı ("Edebiyat İncelemeleri dergisi"; yıl 1938, sayı: 5) P. Mirimski' nin kendisiyle hiç ilgisi olmayan, "Hoffmann'ın Toplumsal Hayalciliği" başlıklı makalesiydi. Bulgakov, Mirimski'nin bu gözlemlerinde kendine değen bir şeyler hissetmiş, böylece bana, pek de gülünç bulmadığım bu şakayı yapmıştı.

Pek gurur duyduğu kendi eserleriyle değil, sipariş üzerine yazdıklarıyla geçiniyordu. Yine de, düşünceleriyle zevklerine ters gelen konuları hiç kabul etmezdi. Karnını doyurmak için

edebiyat yapmak onu pek üzmüyor, bu konuda ondan beklenmediği kadar sabırlı davranıyordu. Bu işle uğraşırken de Ressam Favorski'nin iplik makaralarına etiket çizmesindeki gibi, büyük titizlik gösteriyordu. Operalar için sözler yazarken öylesine kendinden geçerdi ki hem bestecinin, hem de şarkıcılarla orkestranın yerini alırdı. Piyano çalar, şarkılar söyler, gelecek operasının uvertürünü çaldığını düşleyerek orkestrayı ustalıkla yönetirdi. Bütün bunlar onu çok eğlendiren şeylerdi.

"Tiyatroluk Roman"ında bir kibrit kutusu içinde kıpırdanıp konuşmaya başlayan gölgelerden söz ederken tiyatroya duyduğu büyük tutkuyu çok iyi tarif etmişti.

Oyunları, daha çalışma masasının üstünde yaşamaya başlardı.

Sinema çalışmaları da oldu. Mosfilm'e Gogol'ün *Ölü Canlar*'ını, Ukraynfilm'e ise *Müfettiş*'in uyarlamasını yaptı. *Ölü Canlar*'ı beyazperdeye uyarlarken eser üzerinde Sanat Tiyatrosu için düşündüklerini gerçekleştirmek istiyordu. Ama bunun olanaksızlığını hemen anladı. İşi sipariş edenin zevkine uymak zorunluydu. Bütün yapabileceği, Gogol'e fazla ihanet etmemeye çalışmaktı artık.

Sinema işinde çalışırken sık sık olduğu gibi, onunla tartışmak için gelen sinemacıları evinde ağırlardı. Hem Kiev, hem de Moskova'daki yönetmen, onunla yakın işbirliği içinde bulunmak istiyorlardı. Bulgakov, gürültülü iş koşullarına bir türlü alışamamıştı: O sessizliği severdi.

Kendini işine bütünüyle verebilmek için perdeleri kapar, mumları yakardı... Kalın defterlere, büyük harflerle, fazla bastırmadan yazardı... İşi bırakacağı âna kadar başkalarının onu rahatsız etmesine, omzunun üstünden bakmasına dayanamazdı. Yazı yazan pek çok kişi gibi, bu biçimde çalışmaya alışmıştı.

Bir düşünce doğmuş, yaratıcı güçle yeni yeni çalışmaya başlamışken içeri girdikleri, onu rahatsız ettikleri oluyordu... Onu kurtaran tek şey, bitip tükenmeyen şakacılığıydı. Üzerine aldığı iş yorucuydu, bütün bunlara karşın Bulgakov, iki yönetmenle yine de çok iyi ilişkiler içindeydi. Daha önce görüldüğü gibi, "prodüksiyon planı" konusundaki "ısrarlar" olmasa iki uyarlama da kolayca bitecekti.

Bu, "karın doyuran edebiyat"tan başka Bulgakov'un bir işi daha vardı. Sanat Tiyatrosu'nda yönetmen yardımcılığı yapı-

yor ve bu sıfatla birtakım oyunlar sahneleme fırsatını buluyordu. 1936 yılında, edebî danışman olarak Bolşoy Tiyatrosu'na geçti. Bu değişikliğin nasıl olduğunu bilmiyorum. Sanat Tiyatrosu'ndaki durumunun pek rahat olamayacağını seziyordum. Yazar olarak oldukça hayal kırıklığına uğramıştı. Sanat Tiyatrosu'yla ilişkileri çalkantılıydı. İnsan ve sanatçı olarak pek çok sürtüşme yaşıyordu; ama yine de, bütün bunların dışında Sanat Tiyatrosu onun tiyatrosuydu; Bulgakov'la aralarında kan bağı vardı, diyebiliriz. Hayatının son günlerine kadar bu tiyatrodan çok kişiye minnet besledi. Her şey bir yana, o insanlar da Bulgakov'u kendi yazarları, içlerinden biri saydılar.

Tiyatroyu hiç bırakmadı ama "memur" olmaya bir türlü alışamamıştı. Ona göre yazar, mutlak bir bağımsız olmalıydı. "Memur" yazar, bir yerde dizginleri başkasına kaptırmış demekti.

1932 yılında, daha memurluk yaptığı sıralar Sanat Tiyatrosu'nun isteğiyle Gogol'ün *Ölü Canlar*'ı üzerinde çalışmaya koyuldu. P.S. Popov'a şunları yazıyordu:

*Ölü Canlar*ı... Dokuz gün sonra kırk bir yaşında olacağım. Korkunç bir şey. Yazarlık hayatımın sonunda, bana uyarlamalar yaptırıyorlar. Dehşet içinde, kitaplığımın raflarını gözden geçiriyorum: Turgenyev, Leskov, Brogauz-Efron... Yarın acaba hangisinin eserlerini uyarlamamı isteyecekler?

Pek aklı yatmadan işe koyuldu: "*Ölü Canlar*'ı uyarlamak olanaksızdır. Bu eseri iyi tanıyan bir adamın sözünü dinleyin." Kendisine kötü bir oyun oynandığını, var olmayan bir oyunda rol verildiğini kabul ediyordu. Ama tiyatroya kısa süre önce girdiği için, hayır diyemezdi.

Önce Bulgakov çok değişik bir uyarlama yapmayı düşündü. Aslında, kendi başına anlamı olan, bağımsız bir oyun ortaya çıkarmak istiyordu. Olay, Roma'da geçecekti. Ama bu buluş tiyatronun hoşuna gitmedi. Tiyatronun görüşü fazlaca akademikti. Belki de tiyatro haklıydı: *Ölü Canlar* konusunda bu kadar rahat davranılmasını kabul edemezlerdi. Bulgakov sonunda Gogol'ün eserine çok yakın bir oyun yazdı; iyi oynanan, günümüzde de zaman zaman sahneye konan güzel bir seyirlik.

Bu başarı ve Gogol'e duyduğu büyük sevgi bile, Bulgakov'un yaptığı işten hoşnut kalmasını sağlayamazdı. Yine de, biraz gururlanarak, "Zanaatkâr gibi davranmak güç şey," derdi. "İnsanın basit ve içten duygularını, hatta bazen bütün duygularını susturması gerekiyor..."

Bolşoy Tiyatrosu'nda bir konuk, opera sözlerinin edebî değerini artırma işinde çalışacak profesyonel, bağımsız bir yazardı. Müziği ve operayı sevdiğinden Bolşoy'da kaldığı sürede sıkılmadı. Hiç beklemediği bir sırada, yaldızlı koridorlarında geleneksel ve çağdaş tiyatro sanatını yansıtan bu dev kuruluşta görev aldığına hoşnuttu.

Siyah elbise, papyon kravatla Bolşoy'a gidip devrim öncesinin sahneleme anlayışıyla *Aida*'yı dinlemekten hoşlanırdı. Genellikle tek başına olur, canı sıkkın müzisyenlerle insanı duygulandırmayan ikinci sınıf oyuncuların rol aldığı bu eski seyirliği severdi. Bir konuşma sırasında sanat konusu açılırsa "tutucu" görünmekten hoşlanır, bununla çok eğlenirdi. "Üzerinde küçük meleklerin uçuştuğu ağır ağır kalkan perdeleri severim," derdi. "Günümüzde perdesiz oynuyorlar."

Meyerhold'un ne kulisi, ne perdesi ne de dekoru olan, seyircilerin oyunculara ve üç yandan çevreleyecekleri sahneye karışacağı bir tiyatro yaptırmayı düşünmesi karşısında şaşırmış, ürkmüştü. "Üzücü," diyordu. "Tiyatronun bütün gizliliği yok olacak... Bense tiyatroya, eskiden taşrada olduğu gibi, perde aralarında çalacak bir orkestra sokmayı düşünüyordum..."

Oysa böyle konuşan adam, şaşılacak kadar geniş görüşlüydü. Yenilik taraftarıydı. Tiyatro için daha fazla çalışma fırsatı bulsaydı, biçim ve tür yönünden birbirinden değişik, sürüyle oyun yazabilirdi. Oyunlarını yeniden okuyun, göreceksiniz. Ya romancılığı...

Usta ile Margarita romanı karşıtlıklar üzerine kurulmuş, birbirine taban tabana zıt iki ayrı yönde yazılmıştır.

Tarihî bölümde, İsa'yı yargılamak üzere Kudüs'e gelen Pontius Pilatus'un serüveni anlatılır. Bütün olaylar; Golgota Tepesi'ne çıkış, İsa'nın çarmıha gerilişi belirgin, gerçekçi bir dille çizilmiştir. İkinci bölümde karşımıza 1920'li yılların Moskovası çıkar; bazı işaretler, aslında, çok daha sonra geçen olaylara da

işaret eder. Çok rahatça ve kolayca, tıpkı bir öyküdeki gibi başlayan olaylar akıl almaz bir şeye dönüşür, neredeyse bir düş, mantığın kırıntısından yoksun bir kâbus halini alır. Okur, yazarın her istediğini yapmaya izinli olduğu "mantıkdışı"nın içindedir.

İki ayrı bölümde yürüyen yazar, birinden öbürüne, hem dilini hem hızını kesinlikle değiştirir; iki tarzın karşıtlığıyla oynadığı söylenebilir. Çok uzak ve hayalî olan, elle tutulur ve gerçek gibidir. Oysa alışkın olduğumuz gerçekler, trajik, efsanevi bir güldürüye dönüşüverir...

Bulgakov burada, tekniğini açıkça ortaya koyarak "perdesiz" oynamaktadır.

Bulgakov, alışılmış kalıplardan, sakız gibi gevelenen sözlerden, genellemelerden nefret ederdi. Bir gün bir entrika çeviriyormuşçasına kulağıma eğilip şöyle demişti:

"Sergey, düzyazıyı ortadan kaldırmak gerek."

"Ne?"

"Bir kır görüntüsünü tarif eden bir şey okudum. Çayırların bal kokusu, Volga kıyısındaki uçsuz bucaksız topraklar, ağaçlarda patlayan o alışılmış tomurcuklar, bozkırlar... Hepsinden gına geldi... Bütün bunlar, uzun süredir edebiyat olmaktan çıktı, yapmacıklaştı..."

Düzyazısının anlaşılır, canlı, gerçekçi bir yanı vardı. Gerçekten çağdaş bir yazardı Bulgakov...

Kitaplığında XIX. yüzyıl Rus edebiyatından iyi örnekler yer alıyordu. Aralarında pek az yabancı yazar, buna karşılık çoğu unutulmuş, ama çağının edebî zevki ile törelerini yansıtan bir sürü ikinci sınıf Rus yazarı vardı.

Gogol'ü, Saltikov-Şçedrin'i, Suhovo-Kobilin'i iyi bilir, severdi. Çehov konusunda kayıtsızdı, ünlü yazar onu etkilemiyordu. Dramatik yönden esin kaynağının Çehov olduğu doğru değildir; bu konuda kimileri fazla düşünmeden birtakım yaklaştırmalar yapmışlardır... Bunun nedeni de Sanat Tiyatrosu ve "Turbin'in Günleri"nin havasıdır.

Ben, Rus tiyatro sanatında Bulgakov'un çok ayrı bir yeri olacağı inancındaydım.

Kuru kış günlerinde, özellikle güneş çıktığında Mihail Afanasyeviç bana gelirdi. Mansurov Geçidi'nde, onunkine yakın, ahşap bir evde otururdum. Bizim evden çıkınca, Ostojinka Sokağı'nı (şimdi Metrostyevskaya) geçince doğrudan Moskova

Irmağı'na inilirdi. Bulgakov'un kayakları bende durur, gezintilerimiz de hep bizim evden başlardı. O, Amerikan boz ayısı postundan gri yeşil ağır paltosunu çıkarmaz, başlığını kulaklarına kadar indirir, altına da ünlü örgü başlığını giyerdi. Evin avlusunda kayakları ayağımıza takar, yola çıkardık. Metro hattını yapmaya başladıklarından Ostojinka Sokağı hendeklerle doluydu. Yer yer, yolun iki yanını birleştiren tahta köprüler yapılmıştı; buzlu ve kaygan tahta köprüleri geçer, karla kaplı ara sokaklardan yolumuza devam eder, kısa sürede nehre varırdık. O çağlarda Moskova Nehri kayakla geçilebiliyordu. Nehrin altındaki sıcak akıntılar yüzeyde sağlam bir buz kabuğunun oluşmasını önleyemezdi; gece yağan karın altında belli belirsiz seçilen izlerden giderek Vorobiyev Tepeleri'ne hemencecik varılırdı. Biz ya oralarda ya da Neskuçni Bahçesi'nde gezinirdik. Bunun için ortalığın kalabalık olmadığı, özellikle çocuklardan başkasının bulunmadığı hafta arası günleri yeğlerdik. Arada, bir sporcu hızla geçer, kırmızı kazağından başka şey görülmezdi.

"Belki de alışmam gerek artık," derdi Bulgakov. "Ama bir türlü yapamıyorum. Bana yönelik her kuşkucu bakış beni korkutuyor, yazdığım her sözcüğün yarattığı kuşku ve iftira havası da öyle. Ama yine de bu yalnız bana özgü bir felaket değil, diyorum."

Soluk almakta gittikçe zorlanan edebiyatımızdaki sorunlara getiriyordu sözü, dönüp dolaşıp.

Resmî edebiyat hayatından atılmıştı (1934 yılında yapılan Yazarlar Kongresi'ne konuk olarak bile çağrılmamıştı), oysa hayatını edebiyattan kazanıyordu. Kısa süre önce edebiyata yeni bir hava getiren pek çok yazarın çalışmasının, her türlü yaşam belirtisinin, tek bir iradenin baskısı ve sesiyle boğulduğunu düşünüyordu hep. Kimileri bir daha sesini yükseltmemecesine susmuştu, öbürleri de jübilelerde ya da uygun zamanlarda söylevler vermekle yetiniyorlardı.

Bu konunun onu çok düşündürdüğünü seziyordum. Katayev'in, Olyeşa'nın, İlf ve Petrov'un başarılarını dikkatle izliyordu. Hepsi de onunla yaşıttı, edebiyata birlikte atılmış, *Gudok* gazetesinde birlikte çalışmışlardı. Umut dolu, neşeli bir işbirliği olmuştu aralarında. Bu işbirliğiyle de dostlarıyla da çok övünür, içlerinden birinin falso yaptığına inandığında öfkeye kapılırdı.

"Çok şanslısınız," derlerdi ona. "Safsınız, iç çekişmeler sizi rahatsız etmiyor, en önemlisi sağlığınız iyi. Gıpta edilecek bir durum."

Bulgakov söylenenlere içtenlikle katılır, "Gerçekten sağlığım çok iyi," derdi. "Bana hiçbir şey olmaz, haklısınız."

Böyle diyordu ama, doktor olduğu için, ilk belirtiler daha kendini göstermeden hastalığın yaklaştığını anlamıştı. Bizim bir şeyden haberimiz yoktu, oysa Bulgakov hasta olduğunu biliyordu. Ben onu, hastalık hastası sayma eğilimindeydim. Eczanelere bayılırdı. Kropotkinskaya Caddesi'nde, sık sık gittiği bir eczane vardı. Birinci kata çıkar, taşra eczanelerininki gibi gıcırdayarak açılan kapıyı itip içeri girer, eski bir tanıdık gibi karşılanırdı. Bulgakov ağırdan alır, teker teker ilaç seçerdi. İlaç satın almak, gerçekten çok sevdiği bir işti.

Bir köpeğim vardı: bir *base* cinsi. Bulgakov'la çok dosttular. Köpek, çevresinde uçarcasına dolaşır durur, ona sırnaşırdı. Bulgakov da köpeği okşar, ellerini kulaklarının arkasında gezdirir, sonra da koşup ellerini yıkardı. Aynı sahne tekrarlanır, sonra Bulgakov gidip yeniden yıkardı ellerini.

Biraz takılırsam küçümseyerek bana bakar, "Hayatını tehdit eden görünmez düşmanlarını silahsız bırakmak için her insan biraz doktor olmalıdır," derdi. "Polis şefi olsam pasaportları kaldırır, yerine idrar tahlilini zorunlu kılardım."

Hastalandığımda bana gelmekten gerçekten büyük keyif alırdı. Elinde çantası içeri girer, ateşime bakar, göğsümü, sırtımı dinler, nabzımı yoklar, dilimi çıkarttırıp, "Aaa!" dedirtirdi. Sonra çantasından kupa çekme malzemelerini (kupa, ispirto, pamuk, vantuz, eter ve bir ispirto ocağı) çıkarırdı. Vantuzları yerleştirmekte usta değildi, canımı yaktığı da olur, "Hadi, hadi," derdi beni susturmak için, "kusuruma bakma sen. Görüyor musun ama nasıl da güzel yapışıyorlar!"

Çok önemsiz konulardan söz ederken yüzünde esrarlı bir bakış belirdiğinde yeni bir şey yazmaya başladığını anlardım. Hemen söylemezdi bunu, sırası gelmeden sormak da boşunaydı.

Evdeyken giydiği eski bir kayak giysisini üzerine geçirip bazı akşamlar beni görmeye geldiği de olurdu. Kapıyı kapatır, "Ne var ne yok?" diye sorar, durmadan yanda kimse olup olmadığını merak ederek konuşmaya başlardı. Beklenmedik bir anda biri gelirse susar ya da dudaklarında dokuz numaralı gü-

lümsemesi (kibar ve terbiyeli görünmek istediğinde takındığı ifadeye bu adı takmıştım) tek tük söze karışırdı. Benden ayrılırken de hakarete uğramışçasına, "Sağ ol, bu ne güzel sürpriz," derdi. "Bu herif de kim yahu?"

Bir süre sonra yalnız sokağa çıkmak onu korkutur oldu. Artık tiyatroyla ilgili işlerle de, mali sorunlarla da, her şeyiyle Lena ilgilenmeye başlamıştı. Yazdıklarını ve üzerinde sürekli değişiklik yaptığı *Usta ile Margarita*'nın sayfalarını daktiloya geçiren de oydu.

Kara gözlük takmaya, evinden mümkün olduğu kadar seyrek çıkmaya başladı. Hastaydı ama kimse bunu henüz sezememişti. Yalnız pek keyifli olmadığı, birtakım sıkıntılar çektiği görülüyordu. Gitgide daha fazla kabuğuna çekiliyordu.

Kabuğuna çekilme, içine kapanma huyu hep vardı ama bu ölçüde değil. Daha önce hiç son yıllardaki gibi olmamıştı. Kendi kendisiyle baş başa kalması yüzünden soluk almakta güçlük çekiyordu. Önceleri dış dünyadan uzaklaşması, hayatının parçası olan bir çeşit oyundu. Kendisiyle ilgili bütün yazıları, eleştirileri özenle bir deftere yapıştırırdı. Koca bir cilt olmuştu bunlar, hem ne cilt. Küfürler, hakaretlerle doluydu içi. Bir tek iyi söz, bir tek yüreklendirici yazı yoktu defterinde. Hepsini de büyük bir özenle biriktirir, başkalarına gösterirdi. Ne günlük, ne de not defteri tutardı. Ama edebiyat tarihçisi P.S. Popov'a mektup yazarken yalnız dostluğu değil, biraz da kendini hesaba katar, mektuplarında edebiyat hayatının önemli olaylarından söz ederdi: "Söz verdiğim gibi, fazladan birkaç olay daha kaydediyorum sevgili Pavel Sergeyeviç, vs. vs." Ne yazık ki, P.S. Popov'un arşivinden, sandığımdan çok daha az bilgi çıktı.

Bulgakov, yazarlığıyla ilgili her şeyi ciddiye alırdı. Kişiliğinin bu özelliği beni şaşırtmıyordu: Onu alçaltan bir şey değildi ki. Hemen her yazarda görülen çok doğal bir durumdu bu. O gizlemek zahmetine de katlanmıyor, kendisi için söylenenlere de önem veriyordu; daha doğrusu, bu noktada çok alıngandı. Düşmanlarını hayatı boyunca unutmadı. Edebiyat hayatına ilişkin her şey onu çok ilgilendirirdi.

Önceleri, bu konuda ona biraz takılırdım. Ama artık her şey kararmış, başkaları görmese bile, hastalık kapısını çoktan çalmıştı.

1939 sonbaharında, Lena'yla Leningrad'a gittiler. Hava değiştirmek, otelde yaşamak, işsiz güçsüz turistler gibi aylaklık etmek niyetindeydiler.

Bulgakov'a ilk kriz Leningrad'da geldi. Çabucak ilerleyen ve üremiye dönüşme eğilimi gösteren bir hipertansiyonun bütün belirtileri vardı onda. Leningrad'daki doktorlar hemen Moskova'ya dönmesini salık verdiler.

Bulgakov, Moskova'ya dönünce yattı, bir daha da kalkmadı.

Döndüklerinin ilk günü, yoklamak için evlerine uğradım. Beklediğimin tersine, çok sakindi. Önümüzdeki altı ay içinde başına gelecekleri bütün ayrıntılarıyla anlattı, hastalığın nasıl gelişeceğini söyledi. Ona inanmadım. Oysa her şey, tahmin ettiği gibi oldu. Aşağı yukarı her gün onu yokluyordum. Hayatının belirli olaylarını büyük bir açıklıkla yazıp saklamak için, ünlü yazarla konuşmaya gelmiş meraklı gazeteci oyunu oynamamızı önerdim.

"Beni kandırıyorsun," dedi ama razı oldu.

Oyun onu çok eğlendirdi, soru yanıt biçimindeki konuşmalarımızın bazılarını sonradan not ettim. Bu notları yitirdiğimi daha önce de söylemiştim; ama her nasılsa bir sayfası elimde kalmış. İşte elimdeki sayfada yazılı olanlar:

O: Sorularınızla neden canımı sıktığınızı bir türlü anlayamıyorum sevgili yoldaş.

BEN: Bütün insanlık, yaşamınızın ayrıntılarıyla ilgileniyor.

O: Biliyorum, ama soylu kişiliğim beni, sizden olmadığımı söylemeye zorluyor.

BEN: Özel ilgi görmenizin nedeni belki de budur.

O: Söylediğiniz iğrenç bir şey dostum. Ben de "sizinkiler" denim, şaka ediyordum.

BEN: Özür dilerim, ne dediniz? Anlamadım.

O: Dün, edebiyat dünyasına girişim konusunda birtakım sorular sordunuz bana.

BEN: Doğru. Kulak kesildim, sizi dinliyorum.

O: İşte o sıra, kendi başıma çorap ördüm.

BEN : Nasıl?

O: Ah, gençlik gençlik! İlk eserimi sırtımda modası geçmiş bir elbiseyle, saygıdeğer bir yazıişleri odasına götürdüm. O sıra çok güç sayılan işi başarmış, bir elbise bulmuştum kendime. Bir de gülünç kravat takmıştım. Kendimi yazıişleri müdürünün karşısında bulunca gözlüğümü havaya fırlattım, büyük bir ustalık gösterip gözümle yakaladım sonra. Bir yerlerde kelebekgözlüğüm ve arkaya taranmış briyantinli saçlarımla çekilmiş bir fotoğrafım olmalı. Dış görünüşüm yazıişleri müdürünü etkiledi sanıyorum. Ama bu kadarıyla yetinmedim. Yelek cebimden, büyük bir dikkatle büyükbabamın saatini çıkardım, düğmesine bastım, aile yadigârı cepsaati, ulu Tanrı adına "Sion'da Şarkı Söyleyelim"i andıran bir hava çalmaya başladı. Çok sevdiğim, dış görünüşü beni titreten yazıişleri müdürüne bakarak, "Ne oldu?" diye sordum. "Ne olacak," dedi, "yazdıklarınızı geri alın ve edebiyattan başka neyle isterseniz uğraşın delikanlı." Ardından doğrularak görüşmenin sona erdiğini belirtti. Giderken telaşlı sekreterine şu sözleri söylediğini gayet iyi duydum: "Bizimkilerden değil." Bu söz herhalde bana yöneltilmişti.

BEN: Demek bu olayın, yazıişleriyle sonraki bütün ilişkilerinizde kötü rol oynadığına inanıyorsunuz?

O: Sevgili dostum, bu olaya daha geniş bir anlam yüklemenizi öğütlerim. Kişiliğim söz konusu. Cepsaati ve kelebekgözlük, çekingenliğimle baş etmeme, bağımsızlığımı ortaya koymama yetmeyecek güçsüz silahlardı.

BEN: Biraz daha ileri gidelim. Sizi tiyatroya yönelten ne oldu?

O: Para ve ün tutkusu. Çocukluğumdan beri, seyirci tarafından sahneye çağrılmayı hayal ederdim. Düşümde darmadağınık saçlarla çevrili başım ve sendeleyen uzun siluetimle kendimi sahnenin ortasında görürdüm. Kendinden geçmiş seyircilerin

dinmek bilmeyen haykırışlarıyla alkışları arasında bana çok şey borçlu olan yönetmen de boynuma atılırdı.

BEN: Kusura bakmayın, ama "Turbin'in Günleri" yeniden oynarken perde on altı kere kapanıp açıldı ve seyirci, "Yazarı isteriz!" diye bağırıp durdu. Ve siz, burnunuzun ucunu bile gösteremediniz.

O: Fransızların bir atasözü vardır, "Adama pantolonu, götsüz zamanında verirler," der. Kaba kaçtı ama kusura bakmayın. (Birden kuşkulu bir havaya büründü.) Sakın bir Fransız gazetesinin muhabiri olmayasınız?

BEN: Hayır.

O: (Etkileyici bir sesle) Ya da bir yabancı gazetenin?

BEN: Hayır, hayır. Bir Rus gazetesinin muhabiriyim.

O: Riga'daki, beyaz mültecilerin gazetesi olmasın sakın? (Elleri titremeye başlamıştı.)

BEN: Tanrı korusun! (Dehşete düştüğümü belirten bir işaretle) *Veçernyaya Moskva* gazetesindenim. O güzel, eşsiz *Veçernyaya Moskva* gazetesinden.

O: Aferin. Lena! Masaya votka koy da bu züppe, kafayı çeksin. Nasıl olsa gazetesinde, hakkımda tek satır olsun yazmasına olanak yok.

Başucundaki ilaçların sayısı gitgide artıyordu. Sık sık doktor geliyordu eve. Birkaçının birden geldiği de oluyor, koridorda ya da mutfakta fısıldaştıkları duyuluyordu. Ne diyeceklerini bilemeden Bulgakov'u bırakıp gidiyorlardı. Ama kendisi teşhisi koymuştu, ondan bir şey gizlenemezdi. Yüzünün çizgileri inceldi. Gençleşti. Gözlerinin rengi daha mavi, daha saf oldu. Hafif karışık saçlarıyla bir delikanlıya dönmüştü. Dünyaya şaşkınlıkla bakmaya devam ediyordu. Dostları Boris Erdman, Dmitriyev ve Williams sık sık onu görmeye geliyorlardı. Masayı yatağının yanına getiriyor, birlikte yiyip içiyorlardı; Bulga-

kov, elinde bir bardak su, bizimle kadeh tokuşturuyordu. Eskisi gibi içmemizde diretiyor, bizi mutlu etmek için de sarhoş olmuş gibi davranıyordu. Ama kısa süre sonra bu toplantılar da sona erdi; Bulgakov'a ağır gelmeye başlamıştı çünkü. Ancak beni çağırdığında kendisini görmeye gidiyordum.

Bir gün gözlerini yüzüme dikti. Öylesine başı ağrıyordu ki, gözlerini kısmak zorunda kalıyordu.

"Hayatta başarılı olmazsan öldükten sonra değerin anlaşılır, unutma," dedi. "Yanılmıyorsam Nietzsche bu sözleri *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ünde söylemiş. Ne saçma bir yargı! Bazen, ölüm hayatın devamıymış gibi gelir bana. Nasıl bir şey olduğunu düşünemeyiz, ama yine de ölürüz... Dinsel anlamda bir öteki dünyanın sözünü etmiyorum, Tanrı korusun. Yine de, hayatımız başarılı geçmişse öldükten sonra ne olacağımızı merak ediyorum. Bu Nietzsche aptalın biri." İçini çekti. "Bunlardan konuştuğuma göre gerçekten çok kötü durumda olmalıyım. Ben..."

Oysa yanılıyordu. Hayatta başarılı olmuştu o. En güç anlarda bile bunu düşündüm. Ama kendisine söylediğimde çok kızardı, en gücüne giden şeydi bu... Evet, başarılıydı hayatı.

Her şeye göğüs gerip yazmıştı, hem de özgürlüğüne gölge düşürmeden. Yazar, sanatçı ve yurttaş sesi, bir gün bile değişmemişti.

Ama bunu sürdürebilmek ona pahalıya mal olmuştu.

Şubat ayı boyunca onun evinde kaldım. Küçük Seriyoşa orada oturmuyordu artık, ben onun odasına yerleşmiştim. Pek büyük bir yardımım dokunmuyordu belki ama evde bulunmam Lena'nın biraz uyuyabilmesini sağlıyordu. Ben de o ara hastanın yanında bekleyip bir şey istediğinde konuşuyordum. Lena'ya yararlı olduğum inancındaydım. Hiç değişmemişti, hep aynıydı Lena.

Saçları taralı, sakin, gülümseyerek girerdi Bulgakov'un yanına. Arada bir aynaya bakmayı da unutmaz, bütün evi çekip çevirirdi. Ne şaşkınlık ne umutsuzluk gösterir, hiç yakınmazdı. Sabahları mutfakta kahvemizi içerdik. Çevremizde her şey güzel, rahat, yerli yerindeydi. Yalnız son günlerde Lena, mutfak masasına oturup ses çıkarmadan ağlar olmuştu. Ben onu rahatsız etmez, bir şey söylemezdim.

Seriyoşa'nın sedirine uzanmıştım, kitaplık gözümün önün-

deydi; alt raflarda "Tarih Habercisi" ciltleri vardı. Leskov'un, ruhunu kirletmemesi için her yazarın kurtulmak zorunda olduğu "sahte kendini beğenmişlik"ten söz eden yazısını bu dergide okumuştu, çok severdi. Eve büyük bir sessizlik çökmüştü.

Bulgakov yalnızdı, biz de onu rahatsız etmiyorduk.

Hayat, çevresinde kayıp gidiyor, ona dokunmuyordu. Kafasında tek düşünce vardı: Ne gece uyuyabiliyordu ne gündüz. Sözcükler, dokunulabilecek kadar yakında ortaya çıkıveriyorlardı; yapılacak tek şey, hemen kalkıp bir kâğıda onları not etmekti; ama kalkmak olanaksızdı. Her şey eriyor, unutuluyor, kayboluyordu. Sözcükler, romanındaki güzel büyücüler gibi Moskova üstünden geçiyordu. Gerçek hayat kehanete dönüşüyor, düşünce günlük yaşantıdan kopuyor, Bulgakov hayal gücüyle düşünceyi fırlatıp atıyor, zafere ulaşan kötülükle boğuşuyordu.

Usta ile Margarita romanı budur. Son gününe kadar bu romanı düşündü, bazı sayfalarının kendisine okunmasını istedi. Daktilo makinesinin başına oturan Lena, okurdu:

> En yakın çarmıhtan saçma bir şarkının boğuk sesleri geliyordu. Orada çarmıha gerilen adam –Hestas– üçüncü saatin sonuna doğru güneş ve sinekler yüzünden aklını kaçırmıştı; şimdi de tatlı tatlı, üzümle ilgili bir şarkı mırıldanıyor, yine de arada bir, bez sarılı kafasını sallıyor, sinekler de tembel tembel yüzünden havalanıp bir an sonra yeniden konuyorlardı.
>
> İkinci çarmıhtaki Dismas öteki ikisinden daha çok acı çekiyordu, çünkü karanlıklar zihnini kaplamamıştı. Hiç durmadan, düzenli olarak kafasını bir sağa bir sola sallıyor, başını kulağını omzuna değdirecek kadar yana yatırıyordu.
>
> En şanslıları Yeşu'ydu. İlk saat içinde birkaç kez bayılmış, bir daha da kendine gelememişti. Başı göğsüne düşmüş, kafasındaki bez çözülmüştü. Her yanı sineklerle, atsinekleriyle kaplıydı; öyle ki yüzü kapkara ve kıvıl kıvıl bir maskenin altında görünmez olmuştu.

Lena susup baktı. Düşüncelere gömülmüş olan Bulgakov hareketsizdi. Sonra başını çevirip sordu:

"Dört-beş sayfa öncesini oku bana. Nasıldı? Güneş batacak..."

İşte. "Güneş batacak, ölüm yok ortada..."

"Bir satır sonrası..."

"Tanrım, neden bütün gazabın onun üstünde? Ona ölümü yolla."

"Tamam," dedi. "Biraz uyuyacağım Lena. Saat kaç?"

Sessiz, acılı günlerdi bunlar. Sözcükler, içinde ağır ağır ölüyorlardı.

Artık alışılmış dozda uyku ilacı da etkili olmuyordu. Uzun reçeteler yazılıyor, ama eczacılar ilaçları vermiyorlardı. "Bu dozda ilaç, ilaçlıktan çıkar, zehir olur," diyorlardı. Eczaneye gidip durumu anlatmak zorunda kaldım. Uzun süredir dışarı çıkmamıştım, mart ayının nemli havası başımı döndürdü. Ortalık kararmıştı bile. Tahta perdelerle çevrelenmiş bir boş arsayı fenerler aydınlatıyordu. Eskiden burada bir kilise vardı, şimdi de Sovyetler Sarayı'nın yapımı başlamak üzereydi; günümüzde aynı yerde büyük bir yüzme havuzu bulunuyor (özellikle çok soğuk günlerde üzerinden hep buhar yükselir). Şantiye fenerlerinin aydınlığı dışında her şey karanlığa gömülüydü.

Hayat, ara sıra tuhaf yakınlaşmalara yol açıyor. O akşam –bugün gibi hatırlıyorum– metronun yakınında, tanıdığım bir yazara rastladım. Yorgun argın evine dönüyordu, nemli mart havası onu üşütmüştü. Tıraş olmamıştı, benzi sapsarıydı, kasketini kulaklarına kadar indirmiş, yakasını kaldırmıştı. Elinde koca bir evrak çantası vardı.

"Sizi gören cennetlik," diye fısıldadı. "Nerelerdesiniz? Biliyor musunuz, şu sıralar dışarı çıkmak, biraz insan görmek gerek. Birtakım değişmeler var, gazetelerden öğrenemezsiniz bunları... Yarın Yazarlar Birliği'ne gelin. N.N.nin durumu görüşülecek. Amma iş ha!"

Kuşkulu görünüyordu; tanığı olduğum acı ölümün yanında, bu yazarın uğraştıklarının akıl almaz gereksizliği beni etkiledi.

Eczaneye girip sorumlu eczacıyı istedim; kılı kırk yaran müşterisi Bulgakov'u hatırlıyordu adam. Bana ilaçları verirken üzüntüyle başını salladı.

Buzlar eriyordu. Kar, pis sarı bir renk almıştı. Çepeçevre bulvarda tramvayların çan sesi duyuluyordu. Her şey birden bambaşka gözüktü bana.

Ölümünden on gün önce Fadayev, onu görmeye gitti. Bulgakovlara daha önce hiç uğramamıştı. Belki Yazarlar Birliği'nin bir üyesi olduğu için, ona yakınlık göstermek, yardımda bulunmak istiyordu. O güne dek, ancak başkalarından duymuştu Bulgakov'u. Amacım hiç de Fadayev'i yargılamak değil: Görevini yapıyordu o. Bütün akşamını bizimle geçirdi, allak bullak oldu.

Fadayev'in yazarlardan ve Birlik'ten söz edişini dinledi Bulgakov; Fadayev ise bir dosta anlatır gibi, güvenle konuşuyordu. İyi tanıdığı birinin adı geçince Fadayev'in sözünü kesen Bulgakov:

"Bakın," dedi. "Alçağın biridir o!" Sonra yalvarırcasına ellerini kavuşturup devam etti: "Ama belki sizin dostlarınızdandır." Parmağını salladı arkasından, "O zaman da sizi uyarmam gerek. Ona, aşağı yukarı her gün rastlıyorsunuz, ben ise kendisini hayatımda görmedim; ama çok iyi tanıyorum. Siz tanımıyorsunuz. Böyledir bu iş. Yüksek memurların başına sık sık gelir..."

Fadayev'e takılıyor, Edebiyat Bakanı olmasıyla alay ediyordu. Bulgakov edebiyatla ilgilenen üst düzey bir memurun portresini çizerken Fadayev, o kısa ince gülüşüyle basıyordu kahkahayı.

Sonra birden gülmesini kesip, "Ama bu söylediklerniz korkunç şeyler," diyordu. "Korkunç, çünkü gerçek. Bir yazarın her şeyi bağışlanabilir, kendi kendisine ihaneti hariç. O zaman ne yapmalı?" Bakışlarıyla Bulgakov'u sorguladı.

"Her şey karılarına bağlıdır Aleksandr Aleksandroviç. Kadınlardan çekinilmesi gereken tek bir durum var, aptal olmaları. Yazar, aptal bir kadına düşmüşse hapı yuttu demektir."

"Bütün bunlar masal," dedi Fadayev. "Başka?"

Ama Bulgakov başka şey söylemedi. Gözlerini kapadı. Yorgundu, yorgunluğunu gizleyemiyordu. Fadayev çıkmaya hazırlandı.

Kapının önünde bana sordu:

"Doktorlar, durumunun gerçekten umutsuz olduğunu mu söylüyorlar?"

"Evet."

"İnanılacak gibi değil. Hayat dolu."

"Ama böyle işte. Kendi de biliyor durumunu."

"İnanmak o kadar güç ki." Fadayev bir an düşündükten

sonra birden, "Büyük bir anlaşmazlık oldu, anlıyor musunuz," dedi. "Artık yapacak şey de yok."

"Ne gibi bir anlaşmazlık?"

"Benim için anlaşmazlık, Bulgakov'u tanımamış olmamda. Onu tanımamaya hakkım yoktu... Hayır, hasta olduğuna inanamam. Gerek doktorların, gerekse kendisinin yanıldığına eminim. Kurtulacak ve sonra her şey başka türlü olacak."

"Evet, eğer hayatı doktorlara, yazarlığı da sizin kendisini biraz daha iyi tanımanıza bağlı olsaydı başka türlü olurdu."

"Öyle mi dersiniz?" Dalgın dalgın vedalaştı, çıktı gitti.

Daha sonra iki kere telefon etti. Bulgakov'un Yazarlar Birliği'nden para isteyip istemediğini, başka bir şeye ihtiyacı olup olmadığını sordu.

"Artık ihtiyacı olduğunu sanmıyorum," dedim.

"Artık ihtiyacı yok mu?" diye fısıldadı. Ahizede bir an daha soluğunu duydum, sonra telefonu kapadı.

Bulgakov'un borç alması gereksizdi. Artık ona hiçbir şeyin yararı yoktu. Bütün gövdesi zehirlenmişti. Her hareketinde kaslarına dayanılmaz ağrılar saplanıyordu. Kendini tutacak halde olmadığından haykırıyordu. Haykırışları bugün bile kulağımda yankılanır. Yatağının içinde onu çevirirdik; çok canı acırdı ama kendini tutar, üstelik tatlı bir sesle bize, "Çok iyi çeviriyorsunuz," derdi. "Çok iyi..." Yatağının yanında bizden başka kimseyi istemiyordu.

Kör oldu.

Üzerine eğildiğimde parmaklarıyla yüzüme dokunuyor, kim olduğumu anlıyordu. Lena odaya girer girmez ayak seslerinden onu da tanırdı. Kalçasına doladığı bir bezin dışında çırılçıplak yatıyordu. Gövdesi kupkuruydu. Müthiş zayıflamıştı.

Dmitriyev ile Boris Erdman, son geceleri benimle birlikte küçük Seriyoşa'nın odasında geçirdiler. Sabah erkenden Lena'nın büyük oğlu geliyordu. Bulgakov, onun yüzüne dokunup gülümsüyordu. Hem siyah saçlı, kendini pek açığa vurmayan, büyük adam gibi duygularını gizlemeyi bilen bu çocuğu, hem de Lena'yı sevdiğinden okşuyordu onu. Lena'ya duyduğu büyük sevgiyi gösterebilmesi için son fırsattı belki bu.

10 Mart günü, öğleden sonra dörtte öldü. Neden bilmem, sanki bana hep sabaha karşı ölmüş gibi gelir.

Ertesi sabah –belki aynı gündü ama kafam karmakarışıktı,

yine de ertesi sabahtı sanıyorum– telefon çaldı, Stalin'in Özel Kalem Müdürlüğü'nden arıyorlardı.

"Bulgakov Yoldaş'ın öldüğü doğru mu?"

"Evet, doğru."

Telefon kapandı.

Gece Nikolay Erdman, Viçni Voloçok'tan geldi. Moskova'da yaşaması, başkente gelmesi yasaklanmıştı. İki saat bir şey söylemeden oturdu, sonra çıkıp gitti.

Apartman fermol kokuyordu. Merkulov, ölüm döşeğindeki Bulgakov'un maskını yapıyordu. Lena bu maskın bir kopyasını da bana verdi. Ama Moskova'dan ayrıldığımda onu bir depoya attılar, sonra da kayboldu.

Evine pek çok insan geldi. Aralarında yazarlar çok azdı. Ölüyü, yakılacağı yere götürürken Sanat Tiyatrosu'nun önünden geçtik. Tiyatronun bütün oyuncularıyla memurları kapının önünde bekliyorlardı. Sonra Bolşoy'un önünden geçtik, orada sütunların yanına büyük bir kalabalık yığılmıştı.

Ne kadar çok kişinin kendisini uğurlamaya geldiğini göremedi.

SERGEY YERMOLİNSKİ

BİRİNCİ BÖLÜM

"Söyle kimsin sen?"
"Sonsuza dek kötülüğü isteyen,
ama sonsuza dek iyilik yapan bu
gücün bir parçasıyım."

GOETHE, *Faust*

1

Yabancılarla sakın konuşmayın

Sıcak bir ilkbahar günü biterken, Patriarşiye Göleti gezisinde iki yurttaş göründü. İlki kırk yaşlarındaydı; açık gri bir yazlık elbise giymişti, kısa boylu, şişman denecek kadar tombul, seyrek siyah saçlı, sinekkaydı tıraşlıydı. Yüzü, inanılmaz boyutlarda koskocaman bağa çerçeveli bir gözlükle örtülüydü. Oldukça iyi cinsten şapkasını, sokaklarda satılan börekler gibi avucunda buruşturmuştu. Ensesine ittiği kareli kasketinin altından karmakarışık kızıl saçları fışkıran iriyarı arkadaşı, bir kovboy gömleği, beyaz buruşuk bir pantolon, siyah keten pabuçlar giymişti.

İlki, kalınca bir edebiyat dergisinin genel yayın müdürü, Moskova'nın en büyük edebiyat kuruluşlarından biri olan, kısa adıyla MASSOLİT'in[1] başkanı Mihail Aleksandroviç Berlioz'dan başkası değildi. Genç adama gelince; o da daha çok Biezdomni[2] adıyla tanınan şair İvan Nikolayeviç Ponirev'di.

Yeni yeşermiş ıhlamurların gölgesine ulaşmalarıyla, üstünde "Bira ve Meşrubat" yazan renkli barakaya koşmaları bir oldu.

1. (Rus.) Açılımı, Moskovskaya Assotsiatsiya Literatorov (Moskova Yazarlar Birliği). (Y.N.)

2. (Rus.) Evsiz. (Y.N.)

Bu tüyler ürpertici mayıs akşamındaki ilk tuhaflığı burada belirtmek gerek: Ne barakanın çevresinde, ne de iki yanı ağaçlarla kaplı Malaya Bronnaya Sokağı'na paralel geçitte birileri vardı. Güneşte kaynayan Moskova sokaklarında soluk alınmaz olduğu, Sadovaya çevreyolunun ötesinde bir yerlerde güneşin fırın gibi bir sise gömüldüğü bu saatte ne ıhlamurların altında gezinen vardı, ne de gelip banklara oturan. Ağaçlarla kaplı geçit ıssızdı.

Berlioz, barakayı işleten kadına, "Bana Narzan madensuyu verin," dedi.

Kadın, nedense alınmış gibi, şaşkın bir sesle, "Narzan suyu yok," dedi.

Biezdomni'nin sesi ıslığa dönüşüp çatallaştı:

"Biranız var mı?.. Biranız?.."

"Getirecekler," diye karşılık verdi kadın. "Bu akşam getirecekler."

"İçecek ne var peki?"

"Kayısılı madensuyu ama soğuk değil."

"Olsun, verin, verin, verin!"

Kayısılı madensuyu bardaklara dolarken sarı sarı köpürdü. Ortalık berber dükkânı gibi koktu. Kayısı suyunu içen iki edebiyatçı hıçkırmaya koyuldular. Parayı ödeyip sırtlarını Bronnaya Sokağı'na dönerek bir banka çöktüler.

Yalnızca Berlioz'u ilgilendiren ikinci tuhaf olay o anda meydana geldi. Hıçkırığı birden kesildi. Yüreği, göğsünde büyük gürültüyle gümledi, sonra birden yok oluverdi, sanki bilinmeyen bir yere uçtu. Ardından da hemen döndü yerine. Yüreğine kör bir iğne saplanmış gibi geldi Berlioz'a. Ayrıca öylesine büyük ve tarifsiz bir dehşete kapıldı ki, o an tabanları yağlayıp ardına bile bakmadan kaçmak geçti içinden.

Kendisini ürküten korkunç şeyin ne olduğunu anlayamadan, büyük bir üzüntüyle, bakışlarını çevresinde gezdirdi. Sarardı, mendiliyle alnını kuruladı. Düşünme-

ye başladı: "Neyim var yahu? İlk kez böyle bir şey başıma geliyor. Anlaşılan yüreğim bana oyun oynamaya başladı... Aşırı yorgunluk... Belki de işi gücü bırakıp bir süre Kislovodsk'taki kaplıcalarda dinlensem iyi olur..."

Tam bunları kafasından geçirirken, önündeki boğucu hava bir anda yoğunlaştı; çabucak, saydam ve çok garip görünüşlü bir yurttaşın koyuluğuna dönüştü. Adamın küçücük kafasında bir jokey kasketi vardı, havaya karışan gölgesi, kareli, kötü bir ceketin içine gömülmüştü. Söz konusu yurttaş, upuzun boylu –iki metreye yakın– daracık omuzlu, inanılmayacak kadar da zayıftı. Yüzünde enikonu alaycı bir ifade olduğunu da bilmenizi isterim.

Berlioz'un hayatı, onu böylesi olağanüstü olaylara hazırlamamıştı hiç. Berlioz iyice sarardı, gözleri yuvalarından uğradı, kendi kendine, korku içinde, "Bu olanaksız!" dedi.

Ne yazık ki, gözüyle gördüğüne göre, demek ki olabiliyordu. Upuzun, saydam adam yere basmadan, iki yana sallanıp duruyordu; tam Berlioz'un karşısında.

Berlioz, büyük bir dehşete kapıldı; gözlerini kapadı. Açtığında her şey olup bitmişti. Kareli ceket kaybolmuş, Berlioz'un yüreğine dalıp çıkan kör iğne de uçmuştu.

"Hay aksi şeytan!" diye haykırdı Genel Yayın Müdürü. "Düşün İvan, güneş çarpmasından az kaldı ölecektim. Bir hayal gördüm ki, öfff!" Gülmeye çalıştı; gözlerinden dehşet parıltıları silinmemişti, elleri titriyordu. Yavaş yavaş kendine geldi. Mendiliyle yelpazelendi, ardından titremeyen bir sesle, kayısı suyu yüzünden yarım bıraktığı söylevine devam etti: "Güzel. Ha..."

Daha sonra anlaşılacağı gibi, bu söylev Hz. İsa'yla ilgiliydi. Kısacası, Genel Yayın Müdürü, Şair'e, derginin gelecek sayısı için, dine karşı büyük bir şiir ısmarlamıştı. İvan Nikolayeviç de bu şiiri inanılmayacak kadar kısa sü-

rede yazmıştı, ama Genel Yayın Müdürü, sonuçtan pek hoşnut kalmamıştı. Biezdomni, şiirin kahramanını –Hz. İsa– en karanlık renklere bulamıştı. Genel Yayın Müdürü'nün düşüncesine göre, bütün şiirin yeniden yazılması gerekiyordu. Bu nedenlerle Berlioz, Şair'in yararına, temel yanlışına parmak basmasını sağlamak için İsa hakkında bir çeşit söylev çekmeye girişmişti.

Bu durumda, İvan Nikolayeviç'in yaratıcı güçten yoksunluğunun mu, yoksa konu hakkında hiçbir bilgisinin olmayışının mı kurbanı olduğunu belirtmek zor. Neyse! Çizdiği İsa... Çok canlıydı. Bol bol en kötü çizgilerle çizilmiş de olsa, hiç kuşkusuz yaşamıştı!

Berlioz da Şair'e işin önemli yanını, İsa'nın nasıl olduğunu değil –iyi ya da kötü– canlı olarak İsa'nın var olmadığını, onunla ilgili öykülerin baştan sona uydurma, hem de en bayağısından birer masal olduğunu göstermek istiyordu.

Genel Yayın Müdürü'nün, eşine az rastlanır bilgelikte biri olduğu unutulmamalı. Nitekim, büyük bir ustalıkla, İskenderiyeli ünlü Philon ya da parlak Flavius gibi eski tarihçilerin, İsa'nın varlığına kıyısından köşesinden bile değinmediklerini belirtti. Mihail Aleksandroviç, bilgisinin derinliğini ve sağlamlığını göstererek, Tacitus'un *Annales*'inin XV. kitabının 44. bölümünde yer alan, İsa'nın çektiği işkencenin anlatıldığı ünlü parçanın sahte olduğunu, kitaba sonradan eklendiğini de açıkladı.

Şair için bütün bunlar çok yeniydi. Yeşil gözlerinin bütün canlılığıyla Mihail Aleksandroviç'e bakıyor, onu dikkatle dinliyordu. Sadece arada sırada tutan hıçkırığını bastıramıyor, alçak sesle kayısı suyuna sövüyordu.

"Bir tek Doğu dini yoktur ki," diyor Berlioz, "dünyaya bir tanrı getiren el değmedik bir bakiresi olmasın. Hıristiyanlar da, yeni bir şey uydurmadan, tıpatıp aynı biçimde yarattılar İsa'larını. Aslında İsa hiç yaşamadı. Bu-

nun üzerinde durmak, ağırlığı özellikle bu noktaya vermek gerek..."

Berlioz'un tenor sesi, ıssız geçitte çın çın ötüyordu. Mihail Aleksandroviç, kafa göz yarma tehlikesiyle karşılaşmadan, ancak üstün bilgelikteki kişilerin içinde dolaşabilecekleri labirentlere gömüldükçe, Şair, onun attığı her adımda yerin ve göğün oğlu, Mısır tanrısı Osiris, Fenike tanrısı Tammuz, Babil tanrısı Marduk, hatta ve hatta, ötekiler kadar tanınmamasına karşın yüzyıllar önce Meksika'daki Aztekler tarafından pek sevilen, korkunç tanrı Huitzli-Poçli üzerine tuhaf ve çok yararlı şeyler öğrendi. Berlioz'un, Azteklerin nasıl hamurdan Huitzli-Poçli heykelcikleri yaptıklarını anlattığı sırada geçitte biri göründü.

Sonradan –doğrusu istenirse iş işten geçmişti bile– yayımladıkları bildirilerde, çeşitli kuruluşlar bu adamı tanımlamaya çalıştılar. Bildiriler karşılaştırıldığında şaşırtıcı bir sonuç ortaya çıkıyor. Bunlardan birinde yeni gelenin kısa boylu, altın dişli, sağ ayağı aksayan biri olduğu söyleniyordu. Öbürü dev yapılı, dişleri platin, sol bacağı topal, diyordu. Bir üçüncüsü ise, kısaca adamın hiçbir özelliği olmadığını belirtiyordu. Bu bildirilerden hiçbirinin bir değer taşımadığını kabul etmek zorundayız.

Yeni gelen, her şeyden önce topallamıyordu. Boyuna gelince; ne bir dev ne bir cüceydi, uzunca boylu olduğu söylenebilirdi. Dişleri kaplamaydı, ama sol taraftakiler platin, sağ taraftakiler altındı. Gri, iyi kumaştan bir elbise, elbisesinin renginde yabancı malı ayakkabılar giymişti. Çapkınca kulağının üstüne yıkılmış gri bir bere, koltuğunun altına sıkıştırdığı, fino köpeği kafası oyulmuş kamış baston giyimini tamamlıyordu. Kırkını çoktan bulmuş olmalıydı. Ağzı hafif yamuktu. Sinekkaydı tıraşlıydı. Esmerdi, sağ gözü kara, sol gözü, nedendir bilinmez, yeşildi. Kaşları da karaydı ama biri öbüründen yukarıdaydı. Kısacası, o bir yabancıydı.

Genel Yayın Müdürü ile Şair'in oturduğu bankın önünden geçerken yabancı onlara yan yan baktı, durakladı ve birden iki dostun birkaç adım ötesindeki ikinci banka çöküverdi.

"Alman olmalı," diye düşündü Berlioz. Biezdomni de kendi kendine, "İngiliz," diye düşündü, "üstelik bu havada eldiven takmış; hayret, terletmiyor mu?"

O sırada yabancı, dört köşe gölü çevreleyen yüksek yapılara göz atıyordu. İlk kez orada bulunduğu, görüntüyle ilgilendiği belliydi. Gözleri, Mihail Aleksandroviç için sonsuza dek kaybolacak bir güneşin göz kamaştırıcı ışınlarını yansıtan üst kat camlarında oyalandı bir süre, oradan da akşamın gölgelendirdiği alt kat pencerelerine indi. Nedense alaycı ve hoşgörülü bir gülümseyişle gözlerini kıstı, ellerini bastonunun topuzunda kavuşturdu, çenesini de ellerinin üstüne dayadı.

"Bak İvan," diyordu Berlioz, "diyelim ki, Tanrı'nın oğlu İsa bölümü çok güzel, çok alaycı. Yalnız –işin püf noktası da burada– İsa'dan önce yığınla tanrının yığınla oğlu oldu; Fenikeli Adonis, Frigyalı Attis, İranlı Mitra gibi. Aslında bunların hiçbiri doğmadı, hiçbiri yaşamadı. İsa da ne doğdu ne yaşadı. Yapman gereken, onun doğumunu ya da Müneccim Krallar'ın gelişini anlatmak yerine bu konuyla ilgili söylentilerin saçmalığını belirtmek olmalı. Oysa insan, senin öykünü okurken İsa'nın gerçekten doğduğuna inanıyor!.."

Tam o anda Biezdomni, kendisini rahatsız eden hıçkırığını birden kesmeyi denedi. Soluğunu tuttu, bunun sonucunda daha çok ve daha acılı bir biçimde hıçkırmaya başladı. Berlioz da söylevini kesti; çünkü yabancı, yerinden kalkmış onlara doğru geliyordu. İki yazar, adama şaşkınlıkla baktılar.

Yabancı, değişik bir şiveyle ama sözcükleri örselemeden, "Özür dilerim beyler," dedi, "kusuruma bakma-

yın. Size yabancıyım. Sözünüzü yarıda kesmek durumunda kaldım... Derin konuşmanızın konusu beni öylesine ilgilendirdi ki..."

Konuşurken bir yandan da saygıyla beresini çıkardı. İki dostun kalkıp yabancıyı selamlamaktan başka çareleri kalmamıştı.

"Hayır! Hayır! Bu adam Fransız olmalı," diye düşündü Berlioz.

Biezdomni de, "Bir Polonyalı..." diye geçirdi aklından.

Yabancının söze başlar başlamaz Şair üzerinde kötü bir izlenim bıraktığını belirtmek gerekli. Berlioz'a ise hoş, daha doğrusu hoş değil de, nasıl demeli, ilginç gelmişti anlayacağınız.

Yabancı yine saygıyla, "Oturmama izin verir misiniz?" diye sordu.

İki dost, isteksizce sıkıştılar. Adam büyük bir rahatlıkla aralarına çökerek hemen konuşmalarına katıldı. Yeşil gözünü Berlioz'a dikerek, "Yanılmıyorsam, İsa'nın hiç yaşamadığını belirtmeyi gerekli buluyordunuz?" dedi.

Berlioz, gayet nazik, "Hayır, yanılmadınız," dedi. "Söylediğim buydu."

"Ah, ne ilginç!" diye bağırdı yabancı.

Biezdomni kaşlarını çattı, "Hay şeytan, ona ne bundan!" diye düşündü.

Yabancı, sağ gözünü Biezdomni'ye çevirdi:

"Siz de dostunuzla aynı görüşte misiniz?"

Abartılmış deyimleri, dolaylı anlatımı seven Şair, "Bir kere değil, yüz kere evet!" dedi.

"Hayret!" diye haykırdı yeniden beklenmedik adam.

Ardından, nedense, bir hırsız gibi çevresine bakınıp kalın sesini alçaltarak, "Başınızı ağrıtıyorsam bağışlayın. Yanlış anlamadıysam, her şey bir yana siz, Tanrı'ya inanmıyorsunuz?"

Onlara korku dolu bir bakış fırlatarak heyecanla ekledi:

"Kimseye söylemeyeceğime yemin ederim!"

Turistin kaygısı karşısında Berlioz hafifçe gülümseyerek, "Gerçekten de Tanrı'ya inanmıyoruz," dedi. "Ama bu, üzerinde büyük rahatlıkla konuşabileceğimiz bir konu."

Yabancı, arkaya yaslandı, meraktan neredeyse cırtlaklaşan bir sesle bağırdı: "Tanrıtanımaz kişilersiniz demek?"

Berlioz, gülümseyerek, "Evet öyle," dedi. "Tanrıtanımaz kişileriz biz."

"Yapıştıkça yapışıyor bu ithal malı kene," diye düşündü Biezdomni öfkeyle.

Şaşkınlık içindeki yabancı, "Ama bu harika bir şey!" diye haykırdı; sonra iki edebiyatçıya bakabilmek için başını hiç durmadan iki yana döndürmeye koyuldu.

Berlioz, diplomatça bir incelikle açıkladı:

"Ülkemizde Tanrı'ya inanmamak kimseyi şaşırtmaz. Uzun süredir, bilinçli olarak halkımızın büyük çoğunluğu, bu türden masallara inanmayı bıraktı."

Yabancının kafasından tuhaf bir şey geçmiş olmalı, çünkü yerinden kalktı, şaşkın şaşkın Genel Yayın Müdürü'nün eline yapışıp şu sözleri söyleyerek onunla tokalaştı:

"Size yürekten teşekkür etmeme izin verin!"

Gözlerini kırpıştıran Biezdomni, "Ona niye teşekkür ettiğinizi öğrenebilir miyiz?" dedi.

Tuhaf adam, parmağını çok şey anlatan bir biçimde salladı, "Benim gibi bir yolcu için çok büyük önemi; ilginç bir yanı olan bir haberden ötürü," karşılığını verdi.

Bu önemli haberin yabancı üzerinde büyük etki uyandırdığı gerçekti, çünkü her pencereden Tanrı'ya inanmayan biri çıkacakmış gibi ürkek ürkek evlere baktı.

"Hayır, bu adam İngiliz olamaz," diye düşündü Berlioz.

Biezdomni ise, "Her şey bir yana, Rusçayı iyi biliyor," diye geçirdi aklından. "Dilimizi nereden öğrendi acaba?" Sonra yine somurttu.

Bir süre kuşkuyla düşünen yabancı misafir, "İyi ama," dedi, "izin verirseniz size sorayım: Tanrı'nın varlığını gösteren kanıtlara ne diyorsunuz? Herkesin bildiği gibi bunların sayısı beştir."

"Yazık!" diye, merhametle karşılık verdi Berlioz. "Bu kanıtlar beş para etmez. İnsanlık, hepsini tavan arasına kaldıralı çok oldu. Akıl yönünden, Tanrı'nın varlığıyla ilgili hiçbir kanıtın benimsenemeyeceğini kabul edersiniz."

"Bravo!" diye bağırdı yabancı. "Bravo! Kelimesi kelimesine, o ihtiyar Immanuel delisinin görüşünü tekrarladınız. Beş kanıtı da baştan başa yıktı, bu doğru. Ama, aynı fırsattan yararlanıp sanki kendi kendisiyle alay edercesine, kendi elleriyle bir altıncı kanıt yarattı. Matrak değil mi?"

İncelikle gülümseyen, derin bilgilere sahip Genel Yayın Müdürü, "Kant'ın kanıtı da, öbürlerinden daha inandırıcı değildi," dedi. "Bu konuda Schiller, Kant'ın görüşlerinin ancak köleleri tatmin edeceğini söylememiş miydi? David Strauss'a gelince; o da bu sözde kanıta gülüp geçmekle yetindi."

Berlioz hem konuşuyor, hem düşünüyordu: "Kim olabilir acaba? Hem Rusçayı bu kadar iyi nasıl konuşuyor?"

Ortada fol yok yumurta yokken İvan Nikolayeviç birden bağırdı:

"Sizin Kant'ınızı, kanıtlarıyla birlikte, üç yıllığına Solovets Adaları'na[1] gönderirdim ben!"

Berlioz utancından kıpkırmızı kesildi.

"İvan!" diye fısıldadı.

Kant'ı Solovets Adaları'na yollama düşüncesi, yabancıyı kızdırmamış, tam tersine onu kendinden geçirmişti.

1. Solovets Adaları, Arhangelsk yakınındadır; orada inzivaya çekilmek için bir kale-manastır vardır. (Y.N.)

"Mükemmel, mükemmel!" diye haykırdı. Berlioz' dan ayırmadığı yeşil gözü parıldadı. "Tam ona gereken şey! Hem, günün birinde kendisiyle yemek yerken dedim ki: Kusuruma bakmayın profesör, ama gördüğünüz gibi görüşleriniz biraz tutarsız. Kuşkusuz bilgece, ama anlaşılır gibi değil. Size gülerler!"

Berlioz'un gözleri fal taşı gibi açıldı. "Kant'la yemek yerken mi? Benimle dalga mı geçiyor!" diye düşündü.

Berlioz'un şaşkınlığını umursamayan başka iklimlerin insanı, Şair'e döndü:

"Ne yazık," dedi, "Kant'ı Solovets Adaları'na yollamak olanaksız. Nedeni de çok açık; yüz bilmem kaç yıldır Solovets'ten çok daha uzak bir yerde kendisi. Hem ne yaparlarsa yapsınlar, onu oradan çıkaramazlar, bana inanın!"

Ateşli Şair, "Üzüldüm!" dedi.

Gözü parlayan yabancı, "İnanın, ben de çok üzülüyorum!" diyerek onu doğruladı. "Ama, asıl kafamı kurcalayan sorun şu," diye devam etti ardından: "Tanrı yoksa, insan hayatını ve genellikle dünyadaki varlıkların düzenini yöneten kim?"

Kızgın Şair, telaşlı telaşlı, "Her şeyi yöneten insandır," dedi.

Soru pek açık değildi ya, neyse.

Yabancı, tatlılıkla, "Beni bağışlayın," dedi. "Yönetmek için gereken şudur: En azından uzun vadeli, kesin bir planınız olmalı. Size şöyle sorayım: Bin yıl gibi çok gülünç bir süre için plan yapamazken ve kendi yarınını bile garanti edemezken, insanoğlu neyi, nasıl yönetebilir?" Berlioz'a döndü: "Bakın, şöyle düşünelim. Örneğin, siz... Başlıyorsunuz yönetmeye, kendinize ve başkalarına dilediğinizi yaptırıyorsunuz. Kısacası, nasıl denir, bu işin zevkine varıyorsunuz. Ve birden... Hah hah hah ha!.. Ciğerinizde kötü huylu bir tümör..."

Yabancı, bu fikir çok hoşuna gitmiş gibi, açgözlülükle güldü.

"Evet, kötü huylu bir tümör," diye gözlerini kapayıp kedi gibi mırıldanarak yineledi: "İşte yönetiminizin sonu! Başkalarının sonu artık size vız gelir. Tek ilgilendiğiniz kendi sonunuzdur. Yakınlarınız, dostlarınız yalan söylemeye başlarlar. Felaketi sezer, en ünlü doktorlara koşarsınız, sonra şarlatanlara başvurur, en sonunda da falcılara kadar düşersiniz. Bütün bunların boşuna olduğunu söylemem gereksiz. Siz de bunu anlıyorsunuzdur. Her şey acı bir sonla noktalanır: Kısa bir süre önce dünyayı yönettiğini sanan kişi, kendini tahtadan bir kutunun içinde kaskatı kesilmiş bulur. Çevresi de, başka bir şey yapılamayacağını düşünüp onu yakar, kül eder. Daha da kötüsü: Örneğin –bundan önemsiz ne olabilir– insan Kislovodsk'ta bir süre kalıp dinlenmeyi de kurabilir (yabancı, Berlioz'a göz kırptı); derken anlaşılmaz bir biçimde, birdenbire ayağı kayar ve bir tramvayın altında eziliverir! Başına böyle bir olay gelen kişinin, olayı kendisinin yönettiği söylenebilir mi? Bunu isteyenin bir başkası, çok başka biri olduğunu düşünmek daha akla yatkın değil mi?"

Yabancı tuhaf bir kahkaha attı.

Berlioz, rahatsız eden kötü huylu bir tümör ve tramvay hikâyesini büyük bir dikkatle dinlemişti. Şimdi, kaygı verici bir düşünce kafasını kurcalamaktaydı: "Bu adam yabancı değil... Yabancı değil bu adam," diyordu kendi kendine. "Her şey bir yana, çok tuhaf biri... Çok tuhaf biri... Ama kim olabilir?"

Yabancı, ansızın Biezdomni'ye, "Sigara içmek istediğinizi görüyorum," dedi. "Hangi marka sigara içersiniz?"

Gerçekten sigarası kalmayan Şair şaşırdı, somurtarak karşılık verdi:

"Neden sordunuz? Birkaç marka birden mi taşırsınız?"

"Hangi marka sigara içersiniz?" diye yineledi yabancı.

"Naşa Marka,"[1] dedi Biezdomni, yüzünü ekşiterek.

Tuhaf adam hemen cebinden bir sigara tabakası çıkarıp Biezdomni'ye tuttu.

"İşte, Naşa Marka sigaraları."

Tabakada Naşa Marka sigaralarının bulunmasından çok, tabakanın kendisi, Genel Yayın Müdürü'yle Şair'i şaşırtmıştı. Kapağı, mavili beyazlı binlerce parıltı saçan elmas bir üçgenle süslü, akıl almaz boyutlarda altın bir tabakaydı bu.

İki edebiyatçının düşünceleri, farklı yönlere kaydı.

Berlioz, "Evet, bu adam yabancı!" derken, Biezdomni, "Cehenneme kadar yolu var artık," diye söyleniyordu.

Şair ve tabakanın sahibi birer sigara alıp yaktılar.

Sigara içmeyen Berlioz da reddetti.

Tartışmayı sürdürmeye kararlı olan Berlioz, "Ona karşı söylenmesi gereken şu," diye düşünüyordu. "Evet, insanoğlu ölümlü, kimse bu gerçeği yadsıyamaz. Ama asıl önemlisi..."

Yabancı, ağzını açmasına bile fırsat vermedi:

"Evet, insanoğlu ölümlü," dedi. "Ama bu kadarla kalsa çok önemli değil. İşin kötüsü, insan hiç beklenmedik bir anda ölüyor. İşte işin püf noktası bu. Ve insan, akşama ne yapacağını bile bilecek durumda değil."

"Sorunu, ne kadar da saçma bir biçimde ortaya koyuyor," diye düşünen Berlioz, karşılık verdi: "Burada ileri gidiyorsunuz. Örneğin ben, bu akşam ne yapacağımı aşağı yukarı biliyorum. Tabii, Bronnaya Sokağı'nda başıma kiremit düşmezse..."

"Nerede olursa olsun, hiç kimsenin kafasına durup dururken kiremit düşmez," diyerek büyük bir ciddiyetle

1. (Rus.) Bizim Marka. (Y.N.)

onun sözünü kesti yabancı. "Sizin, özellikle bu yönde çekinmeniz gereken bir şey yok. Başka türlü öleceksiniz siz."

Berlioz, iyiden iyiye saçmalaşan konuşmayı sürdürmeye kararlı, çok açık bir alaycılıkla sordu: "Herhalde, nasıl öleceğimi tam olarak biliyorsunuzdur? Bana söyler misiniz?"

"Sevinerek," diye karşılık verdi yabancı. Bakışlarıyla Berlioz'u ölçtü, biçti, sanki sırtına elbise dikecekmişçesine. Dişlerinin arasından, "Bir, iki... Merkür ikinci burçta... Ay kayboldu... Altı –akşama bir felaket– yedi..." diye mırıldandı. Ardından da neşe içinde haykırdı: "Başınızı kesecekler!"

Bu saygısızlık karşısında şaşkına dönen Biezdomni patavatsız yabancıyı nefretle süzdü.

Berlioz, kıs kıs gülerek sordu: "Öyle mi? Kim kesecek? Düşman mı? Müdahaleciler mi?"

"Hayır," dedi öteki. "Komünist Gençlik Örgütü'nden bir Rus kadını."

Bu tatsız şakadan hoşlanmayan Berlioz, "Hımm!" diye homurdandı. "Özür dilerim, ama pek akıl alır gibi değil."

"Asıl ben sizden özür dilerim," dedi yabancı, "ama söylediğim gerçeğin ta kendisi. Ha, öyle ya, eğer sır değilse, bu akşam ne yapmayı düşündüğünüzü sormak istiyordum."

"Sır değil elbette. İlkin Sadovaya Caddesi'ndeki evime gideceğim. Akşam saat onda da, MASSOLİT'teki toplantıya başkanlık edeceğim."

Yabancı, "Hayır, bu kesinlikle olamaz!" dedi.

"Neden?"

Yabancı, gözlerini kırpıştırarak, akşam serinliğinde hızlı hızlı kanat çırparak gökyüzünde çizgiler çizen kara kuşlara baktı.

"Çünkü Annuşka, ayçiçeğiyağını aldı bir kere. Al-

makla da kalmadı, üstelik devirip döktü. Bu nedenle toplantı yapılamayacak."

Tahmin edebileceğiniz gibi, ıhlamurların altına sessizlik çökmüştü.

Saçma sapan konuşup duran gevezeyi tepeden tırnağa süzen Berlioz, bir anlık sessizlikten sonra, "Kusura, bakmayın ama," dedi, "ayçiçeğiyağının burada işi ne? Annuşka da kim oluyor?"

Bir anda bu can sıkıcı adama savaş açmaya karar verdiği görülen Biezdomni, "Ben size, ayçiçeğiyağının burada ne işi olduğunu söyleyeceğim," dedi. "Bakar mısınız buraya yoldaş! Sakın siz, bir akıl hastalığı kliniğinde bulunmuş olmayasınız?"

Mihail Aleksandroviç, alçak sesle, "İvan!" diye atıldı.

Ama yabancı, hiç de hakarete uğramış gibi değildi. Şen bir kahkaha attı, "Elbette, elbette, hem de bir kereden fazla bulundum," dedi gülerek. Oysa, Şair'den ayırmadığı tek gözü gülmüyordu. "Nerede bulunmadım ki ben? Tek canımı sıkan, profesöre şizofreninin ne olduğunu sormamış olmam. Eh bunu da ona siz sorarsınız İvan Nikolayeviç!"

"Adımı nereden biliyorsunuz!"

"Aman İvan Nikolayeviç, sizi tanımayan mı var?" Cebinden bir önceki günün *Literaturnaya Gazeta*'sını çıkardı. İvan Nikolayeviç, birinci sayfada yazdığı şiirlerin yanında fotoğrafının da yer aldığını görebildi. Oysa bir gün önce onu sevindiren, başarı ve ününün bu elle tutulur belirtisi şimdi hiç hoşuna gitmiyordu.

Yüzü sararak, "Kusura bakmayın, bizi bir dakika yalnız bırakır mısınız?" dedi. "Dostuma söyleyeceklerim var da."

"Tabii! Memnuniyetle!" diye bağırdı yabancı. "Ihlamurlar altında insan o kadar rahat eder ki. Hem, acelem de yok."

Şair, Berlioz'u köşeye çekti, "Dinle Mişa[1]," diye fısıldadı. "Bu adam turist murist değil. Casusun biri. Aramıza sızan bir sığınmacı. Kâğıtlarını iste, yoksa kaçar ve..."

Berlioz, kuşkuyla, "Öyle mi dersin," diye söylendi. İçinden de, "Haklı!" diye geçiriyordu.

Şair, kulağına eğildi.

"Emin ol, aptal numarası yapıp ağzımızdan laf almak istiyor. Rusçasının ne kadar iyi olduğunu görüyorsun!"

Şair, yan gözle yabancıya baktı. Tüymesinden korkuyordu.

"Gel, onu oyalamamız gerek. Yoksa kaçacak."

Berlioz'un koluna yapışıp onu banka sürükledi.

Ayakta duran yabancının elinde, koyu gri kapaklı bir defter, kâğıdının en iyi cinsten olduğu anlaşılan kalın bir zarf, bir kartvizit vardı.

"Bağışlayın," dedi, "konuşmanın heyecanıyla kendimi tanıtmayı unuttum gitti. İşte kartım, pasaportum, birtakım incelemelerde bulunmam için Moskova'ya gelmem için yollanan çağrı da bu."

Yabancı, iki edebiyatçıyı utanç içinde bırakan derin bir bakışla bu anlamlı sözlerin altını çizdi. İkisi de allak bullak olmuştu.

Kendisine uzatılan kâğıtları saygılı bir hareketle iten Berlioz, "Hay aksi şeytan, hepsini duydu..." diye düşündü. Şair, kartvizite yan gözle bakmış, Latin harfleriyle basılmış "Profesör" sözcüğünü ve adamın adının baş harfi "W"yi görmüştü.

Genel Yayın Müdürü, şaşkın şaşkın, "Memnun olduk, memnun olduk!" diyebildi.

Yabancı da, kâğıtlarını el çabukluğuyla yok etti.

1. (Rus.) Mişa, "Mihail" adının kısaltması. Aile arasında ya da yakın dostlar tarafından kullanılır. (Y.N.)

Bağlar böylece yeniden kurulunca üç adam banka oturdu.

"Demek, uzman olarak davetlisiniz Profesör?" dedi Berlioz.

"Evet, uzman olarak."

"Şey... Alman mısınız?" dedi Biezdomni.

Profesör, "Ben mi?" diye sorup bir an durakladı. "Neyse... Evet, öyle isterseniz öyle olsun."

"Rusçayı çok iyi konuşuyorsunuz," dedi Biezdomni.

"Ben dil bilirim. Pek çok dili iyi bilirim hem de."

"Hangi alanda uzmansınız?" diye sordu Berlioz.

"Kara büyü alanında uzmanım."

Berlioz yerinden sıçrayarak, "Bir bu eksikti!" dedi kendi kendine.

"Buraya kara büyü uzmanı olarak mı çağrıldınız?" diye kekeledi.

"Tabii," dedi Profesör. "Biliyor musunuz, kısa süre önce Devlet Kütüphanesi'nde, X. yüzyılın ünlü kara büyücüsü Gerberd d'Aurillac'ın gerçek elyazmaları bulundu. Yeryüzünde bu elyazmalarını çözebilecek tek uzman benim."

İyiden iyiye rahatlayan Berlioz, büyük bir saygıyla, "Haaa! Demek tarihçisiniz?" diye sordu.

"Evet, tarihçiyim," dedi bilgin. Ardından da, ortada hiçbir neden yokken ekledi: "Ve bu akşam, Patriarşiye Göleti Parkı'nın çevresinde ilginç olaylar olacak!"

Genel Yayın Müdürü ile Şair, yine apışıp kaldılar.

Profesör, yaklaşmaları için onlara işaret etti. İkisi de eğilince fısıldadı: "Bilin ki, İsa gerçekten yaşadı!"

Berlioz hızla doğruldu, biraz zorlama bir gülümsemeyle, "Bakın Profesör," dedi, "engin bilginize büyük saygımız var. Ama bu konuda izin verirseniz, ayrı görüşlerdeyiz."

Tuhaf Profesör, "Görüş mörüş söz konusu olamaz," dedi. "İsa yaşadı, hepsi bu kadar!"

"Ama birkaç kanıt gerekmez mi?" diye atıldı Berlioz.

"Bütün kanıtlar gereksizdir!" diyerek onun sözünü kesti Profesör.

Gizemli bir biçimde dili hiç çalmadan, tatlı bir sesle anlatmaya başladı: "Her şey çok açık. 14 Nisan'da gün ağarırken Büyük Herodes Sarayı'nın iki kanadını ayıran avlunun sütunları altında..."

2

Pontius Pilatus

14 Nisan günü, gün ağarırken Büyük Herodes Sarayı'nın iki kanadını ayıran avlunun sütunları altında, süvariler gibi ayak sürüyerek yürüyen, kan kırmızı astarlı koca bir beyaz pelerine bürünmüş bir adam göründü... Bu adam Filistin Valisi Pontius Pilatus'tu. Vali'nin yeryüzünde her şeyden çok nefret ettiği, gülsuyu kokusuydu. Gün ışıdığından beri bu koku peşini bırakmamıştı; bu, kötü geçecek bir günün habercisiydi.

Vali'ye, bahçedeki palmiyeler, servi ağaçları da gül kokuyormuş gibi geliyor, sanki muhafız kıtası askerlerinden yükselen deri ve ter kokusuna da hafif bir gül kokusu karışıyordu.

Vali'yle birlikte Kudüs'e gelen XII. Yıldırım Lejyonu'nun birinci bölüğünün yerleştiği sarayın arka salonlarından hafif bir duman yükseliyor, üst taraçadan avluya doluyordu; bölüğün aşçı yamaklarının sabah kahvaltısını hazırladıklarını gösteren bu acı dumana, şekerli ve inatçı bir gül kokusu karışıyordu.

"Ey tanrılar, tanrılar! Beni böyle cezalandırmanız için ne yaptım size?.. Hiç kuşkum yok, hep o dayanılmaz, önüne geçilmez... Kafamın yarısına işkence eden yarım baş ağrısı... Bu acıya karşı ilaç bulunamadı, kurtuluş yok... Hiç olmazsa başımı oynatmamaya çalışacağım..."

Fıskiyenin yanına, mozaiklerin üstüne çoktan bir koltuk çekmişlerdi. Vali, hiç kimseye bakmadan oturdu; elini, omuz seviyesine kaldırdı. Kâtiplerden biri saygıyla eline bir parşömen sıkıştırdı. Yüzünü buruşturmaktan kendini alamayan Vali göz ucuyla yazıyı okudu, parşömeni kâtibe uzattıktan sonra, güçlükle konuştu:

"Celile'den gelen suçlu mu? Olay, eyalet valisine yansıtıldı mı?"

"Evet efendim," diye karşılık verdi kâtip.

"Ne oldu?"

"Eyalet valisi karar vermekten vazgeçti, Sanedrin'in[1] ölüm cezasının onaylanmasını size bıraktı."

Vali'nin yanağı biraz titredi, sonra kısık bir sesle emretti:

"Sanığı buraya getirin."

Derhal, bahçe merdivenlerini tırmanarak avluya giren iki lejyoner, yaklaşık yirmi yedi yaşındaki bir adamı ite kaka valinin koltuğunun karşısına getirdiler. Upuzun, eski, yıpranmış, yırtık bir mavi ceket vardı üstünde; beyaz takkesi alnını çevreleyen ensiz bezle başına tutturulmuştu, elleri arkasına bağlıydı. Sol gözü iyice şişmişti, ağzının yarılan kenarından sızan kan kurumuştu. Vali'ye kuşku ve merakla bakıyordu.

Bir süre susan Vali, tatlı bir sesle Aramca sordu:

"Demek halkı kışkırtıp Kudüs Tapınağı'nı yıktırmak isteyen sensin?"

Vali, bu sözleri söylerken, bir heykel kadar hareketsizdi; yalnızca dudakları hafifçe oynadı; çünkü başını kasıp kavuran cehennem acısının etkisiyle sendelemekten korkuyordu.

Elleri bağlı adam, bir adım ilerleyip konuştu:

1. Ceza davalarıyla idam davalarına bakan Kudüs'ün eski Yahudi mahkemesi. (Y.N.)

"İyi adam, inan ki..."

Hâlâ kaskatı duran, sesini de pek az yükselten Vali, hemen onun sözünü kesti:

"Bana mı iyi adam diyorsun? Yanıldın. Kudüs'te herkes, benim yırtıcı bir canavar olduğumu söylüyor. Söyledikleri de çok doğru."

Aynı tekdüze sesle ekledi:

"Yüzbaşı Farezehri'ni buraya çağırın."

Birinci bölüğün komutanı, takma adıyla Farezehri, aslında Yüzbaşı Marcus, Vali'nin önünde çakıldığında sanki taraça büyük bir gölgeyle kaplandı. Farezehri, lejyonun en uzun boylu askerini bir baş geçiyordu. Omuzları öyle genişti ki, neredeyse yeni doğmakta olan güneşi örtüyordu.

Vali, Yüzbaşı'yla Latince konuştu:

"Suçlu, bana 'iyi adam' dedi. Kendisini hemen götürüp bana ne denmesi gerektiğini öğretin. Sakat bırakmamaya çalışın yalnız."

Kıpırdamadan duran Vali'nin dışında herkes, bakışlarıyla, tutukluya peşinden gelmesini işaret eden Farezehri Marcus'u izledi. Gittiği her yerde, genellikle boyundan ötürü gözler takılırdı Farezehri'ne; onu ilk görenler, fazladan, Yüzbaşı'nın yüzünün insan yüzü olmaktan çıktığını da eklerlerdi; yıllar önce burnu, bir Germen'in gürzüyle ezilmişti.

Marcus'un ağır kısa çizmeleri mozaiklerin üstünde şakladı, elleri bağlı adam sessizce onun peşinden yürüdü. Avluya sessizlik çöktü, derin bir sessizlik; bahçedeki güvercinlerin kuğurdamasıyla çeşme fıskiyesinin tatlı sesinden başka gürültü duyulmuyordu.

Vali, yerinden kalkıp başını fıskiyenin altına sokmak, hep öyle kalmak istiyordu. Ama bunun kendisine yararı olmazdı, biliyordu.

Farezehri, bahçeye doğru inerken bronz heykelin

önünde nöbet tutan lejyonerlerden birinin kırbacını alıp önemsemez bir hareketle tutuklunun omzuna hafifçe vurdu. Yüzbaşı'nın darbesi hafif ve kayıtsızcaydı, ama elleri bağlı adam, bacakları kesilmişçesine hemen yere yığıldı. Ağzı açık, boğulur gibi çekti havayı ciğerlerine, yüzünde renk kalmadı; gözleri artık anlamsız bakıyordu.

Marcus, sol eliyle adamı yakaladı; boş bir çuvalmış gibi güçlük çekmeden kaldırdı, ayaklarının üstüne dikip genizden gelen bir sesle, Aramca, sözlüklerin kafasını gözünü yararak konuşmaya başladı:

"Romalı Vali'ye sen, 'Hegemon'[1] diyeceksin. Başka şey demeyeceksin. Kıpırdamayacaksın. Beni anladın mı, yoksa seni döveyim mi?"

Tutsak, olduğu yerde sallandı, düşecek gibi oldu, ama kendini toparladı. Yüzü renklendi, soluğu düzeldi, boğuk boğuk konuşmaya koyuldu:

"Anladım. Dövme beni."

Az sonra yeniden Vali'nin karşısındaydı.

Vali, zayıf, acılı, bir sesle sordu:

"İsim?"

"Benim mi?" diye aceleyle sordu tutuklu.

Her halinde, aklı başında yanıtlar verip karşısındakini kızdırmamak isteği okunuyordu.

Vali, alçak sesle, "Benimki değil herhalde," dedi. "Kendi adımı biliyorum. Olduğundan aptal görünmeye çalışma. Evet, adını sordum, senin adını."

"Yeşu," dedi tutsak, aceleyle.

"Takma adın var mı?"

"Ha-Nozri."

"Nerelisin?"

"Gamla kentindenim," dedi, başını sağa çevirip uzak-

1. (Eski Yunanca) Şef, lider. (Y.N.)

larda, kuzeyde bir yerde Gamla denen kentin bulunduğu yeri gösterdi.

"Anan baban kim senin?"

"Pek bilmiyorum," dedi tutuklu, çabucak. "Anamı babamı hatırlamıyorum. Babamın Suriyeli olduğunu söylemişlerdi."

"Nerede oturuyorsun?"

"Belli bir yerim yok," diyerek utançla itiraf etti tutuklu. "Durmadan gezerim."

"Daha kısa da söylenebilir bu. Tek kelimeyle serserisin! Ailen var mı?"

"Kimsem yok. Yeryüzünde tek başımayım."

"Okudun mu?"

"Evet."

"Aramcadan başka dil bilir misin?"

"Yunanca bilirim."

Şiş bir gözkapağı kalktı, acıyla gölgelenen bir göz tutukluya dikildi. Öbür göz kapalıydı. Pilatus, Yunanca, "Demek halkı Kudüs Tapınağı'nı yıkmaya kışkırtan sensin?" dedi.

Tutuklu, canlanır gibi oldu, gözlerindeki korkulu anlatım silindi, Yunanca, "Ama iyi –yapacağı yanlışlık aklına gelince gözlerinden bir korku parıltısı geçti– ama Hegemon, hayatım boyunca binayı yıkmaya hiçbir zaman niyetlenmedim, kimseyi de böylesine delice bir iş için kışkırtmadım." Alçak masanın üstüne eğilmiş, suçlunun sözlerini kaydeden kâtibin yüzünde büyük bir şaşkınlık belirdi. Başını kaldırdı, sonra hemen parşömene yöneldi.

"Bayram dolayısıyla, her türden yığınla insan kente akın ediyor. Aralarında sihirbazlar, müneccimler, kâhinler ve katiller var," dedi Vali, tekdüze bir sesle. "Yalancılar da! Bak işte sen bir yalancısın. Burada yazıyor: 'Halkı kışkırtıp tapınağı yıktırmak istedi.' İşte tanıkların söyledikleri."

"Bu iyi insanlar," dedi tutuklu, sonra da aceleyle ekledi: "Hegemon... Hiç öğrenim görmemişler. Sözlerimi baştan sona ters anladılar. Ve bu yanlış anlamanın uzaması, artık beni korkutmaya başladı. Hepsi benimle ilgili bir yığın saçmalık yazan adamın yüzünden."

Bir sessizlik oldu. Bu sefer, iki acılı göz de tutukluyu uzun uzun süzdü.

"Sana son kez söylüyorum; deli rolü yapmaktan vazgeç haydut," dedi Pilatus, yumuşak bir sesle. "Senin hakkında, pek az yazılı şey var. Ama onlar da asılmana yeter."

Ateşli bir ikna etme isteğiyle gerilen tutuklu, "Hayır hayır, Hegemon," dedi. "Peşimden gelen biri var. Durmadan peşimden gelen, teke parşömeni üstüne durmadan yazan biri. Günün birinde yazdıklarına bir göz attım da, ödüm koptu. Parşömene döktüklerinden bir tekini bile söylemedim ben. Ona yalvardım: 'Yak, Tanrı aşkına bu parşömeni yak,' dedim. Onu ellerimden parçalarcasına kapıp kaçtı."

Parmak uçlarıyla şakağına dokunan Pilatus, tiksinmiş gibi, "Kim bu adam?" diye sordu.

Tutuklu olanca iyi niyetiyle, "Matta Levi," dedi. "Eskiden tahsildardı. İlk olarak ona, Bitinya yolunda, yolun bir incir bahçesi önünde kıvrıldığı noktada rastladım. Kendisiyle konuştum. Önce düşmanca davrandı, sövdü... Daha doğrusu bana köpek diyerek küfrettiğini sandı. (Tutuklu gülümsedi.) Ben, bu hayvanda alçaltıcı bir yan bulamadığımdan, köpek sözüne alınanlara aklım ermez..."

Kâtip yazmayı unutup tutukluyu değil Vali'yi şaşkın şaşkın yan gözle süzdü.

"Yine de," diye devam etti Yeşu, "beni dinleye dinleye yumuşadı. Sonunda parasını yollara saçıp artık benimle birlikte geleceğini söyledi."

Bir yarım gülümseme Pilatus'un yanaklarından birini büzdü, sarı dişlerini ortaya çıkardı. Gövdesini kâtibe çevirdi:

"Ey Kudüs!" diye bağırdı. "Duvarlarının arasında daha neler duyacağız? Bir tahsildar, duyuyor musunuz, parasını yollara döküp saçıyor!"

Ne yanıt vereceğini bilemeyen kâtip, en iyisinin, Pilatus'un gülümsemesini taklit etmek olduğunu düşündü.

Yeşu, Matta Levi'nin tuhaf davranışını açıklamak için, "Bana, artık paradan nefret ettiğini söyledi," dedi. "O günden sonra da yoldaşım oldu."

Ses çıkarmadan sırıtan Vali, önce tutukluya, sonra, sağa doğru, vadinin dibinde, hipodromdaki atlı heykellerinin üstünde inatla yükselmekte olan güneşe baktı. Birden, midesi bulanmışçasına, en iyisinin bu garip haydutu taraçadan kovmak olduğunu düşündü. İki söz söylemek, "Asın şunu!" demek yeterdi. Fırsattan yararlanıp muhafız kıtasını da gönderir, saraya girer, odadaki ışıkların söndürülmesini emreder, yatağına uzanır, soğuk su ister, acılı bir sesle köpeği Banga'yı çağırır, kendisini avutup bu dayanılmaz baş ağrılarını unutturmasını sağlardı. Vali'nin ağrılar içindeki kafasından, kaçamak ama baştan çıkarıcı "zehir" düşüncesi geçti.

Bulanık bakışlarını tutukluya çevirip sustu, Kudüs'ün bu amansız sabah güneşi altında yüzü yara izleriyle dolu bu suçluyu neden kendisine getirdiklerini, ona başka ne gibi sorular –hem de kimseyi ilgilendirmeyen sorular– sormak gerektiğini acıyla hatırlamaya çalıştı. Boğuk bir sesle, "Matta Levi mi?" dedi, gözlerini kapadı ardından.

"Evet Matta Levi," diye karşılık verdi, canını acıtan tiz bir ses.

"Peki, çarşıdaki kalabalığa tapınak hakkında neler söyledin?"

Kulaklarına gelen ses dayanılır gibi değildi, Pilatus şakaklarının çatlayacağını sandı.

"Hegemon," dedi ses bu kez. "Eski inanç tapınağının yıkılacağını, yerine gerçeğin yeni tapınağının yükseleceğini söyledim. Sözlerimin iyi anlaşılması için böyle konuştum."

"Peki serseri, çarşıya gidip gerçekten, yani hakkında hiçbir şey bilmediğin kavramdan halka söz edip kafaları bulandırmak sana mı kaldı? Gerçek dediğin nedir, ha?"

"Tanrılar!" diye düşündü o an Vali. "Yasal yönden hiçbir önemi olmayan sorular soruyorum şuna... Artık aklım bana ihanet etmeye başladı..." Kara bir sıvıyla dolu kupanın görüntüsü belirdi yine kafasında. "Zehir! Bana zehir verin..."

Sesi duydu yine:

"Gerçek, her şeyden önce başının ağrımasıdır. Öyle ki, korkakça ölümü düşünüyorsun. Benimle tartışacak gücün kalmadığı gibi, bana bakmak bile zor geliyor sana. Şu an, senin celladınım, hiç istemediğim halde. Bu beni üzüyor. Herhangi bir şeyi düşünecek halde değilsin. Bütün düşüncen, görünürde bağlandığın tek yaratık olan köpeğinin yanına gitmek. Ama dertlerin şimdi geçecek, başın artık ağrımayacak."

Kâtibin kalemi havada kaldı, gözlerini fal taşı gibi açıp tutukluya baktı.

Pilatus, acılı bakışlarını tutukluya çevirdi. Güneşin hipodromun üstünde yükseldiğini, ışınlarından birinin avluya süzülüp Yeşu'nun topuğu aşınmış sandaletlerine doğru ilerlediğini, Yeşu'nun da gölgeye sığınmak için güneşten kaçtığını gördü.

Vali yerinden kalktı, başını ellerinin arasında sıktı. Tüysüz ve sarımtırak yüzünde dehşet dolu bir ifade belirdi. Ama büyük bir irade gücüyle bu belirtiyi yok edip yerine oturdu.

Tutuklu, konuşmasına devam ediyordu; ama kâtip bir şey yazmaz olmuştu. Kaz gibi boynunu uzatmış, tek sözcük bile kaçırmamaya bakıyordu.

Pilatus'a iyilik dolu bir ifadeyle bakan tutuklu, "İşte," dedi, "bitti artık. Çok mutluyum. Hegemon, bir süre için saraydan çıkıp çevrede dolaşmanı, hiç değilse Zeytinlik Dağı'ndaki bahçelerde gezinmeni öğütlerim. Fırtına daha sonra... –tutuklu, gözlerini kırpıştırarak güneşe baktı– ...akşama doğru patlar ancak. Bu gezinti sana iyi gelir, ben de seninle gelirdim. Kafamda, seni ilgilendireceğini sandığım birtakım yeni düşünceler var; akıllı bir adama benziyorsun, sana hepsini anlatırdım."

Kâtibin yüzü sapsarı kesildi, parşömen tomarı elinden düştü.

Hiçbir şeyden çekinmediği anlaşılan elleri bağlı adam, "İşin kötüsü," dedi, "çok içine kapanık yaşıyorsun. İnsanlara güvenini de yitirmişsin, kabul et kesinlikle. İnsan, bütün sevgisini köpeğine veremez, kabul et. Hayatın çok yoksul Hegemon."

Bu sözlerden sonra, adam bir de gülümsedi. Kâtibin tek düşüncesi vardı: kulaklarına inanmak ya da inanmamak. İnanmaktan başka yolu da yoktu. Bunun üzerine, tutuklunun inanılmaz gözüpekliği karşısında, çabucak öfkelenen Vali'nin kızgınlığının ulaşabileceği akıl almaz boyutları hayal etmeye çalıştı. Kâtip, Vali'yi çok iyi tanımasına karşın, kızgınlığının nereye varabileceğini kestiremedi.

Ve Latince konuşan Vali'nin bezgin, boğuk sesi yeniden duyuldu:

"Ellerini çözün."

Muhafızlardan biri mızrağını yere vurup yanındakine verdi, ardından yaklaşıp tutuklunun bağlarını çözdü. Kâtip, parşömen tomarını toparladı, yeni bir emre kadar hiçbir şey yazmamaya ve hiçbir şeye şaşırmamaya karar verdi.

Pilatus, Yunanca, "İtiraf et," dedi hafiften. "Sen büyük bir doktorsun."

Büzüşmüş, şişip kızarmış ellerini büyük bir zevkle ovuşturan tutuklu, "Hayır, Vali," dedi. "Doktor değilim."

Kaşlarını çatan Pilatus tutukluyu süzdü. Bakışlarını gölgeleyen sis kaybolmuştu; o bildik kıvılcımlar görünmüştü yeniden.

"Hem," dedi, Pilatus, "sormadım sana... Latince de biliyor musun?"

"Evet, biliyorum," diye karşılık verdi tutuklu.

Pilatus'un solan yanakları renklendi, Latince sordu:

"Köpeğimi çağırmak istediğimi nereden anladın?"

Tutuklu, aynı dilde karşılık verdi:

"Çok basit. Okşamak ister gibi gezdirdin elini havada –Pilatus'un hareketini yineledi– ve dudakların..."

"Peki, anladık," dedi Pilatus.

Sustular. Pilatus Yunanca sordu:

"Demek doktorsun?"

"Hayır, hayır," dedi tutuklu aceleyle. "İnan bana doktor değilim."

"Peki, bu konuda bir şey söylemek istemiyorsan söyleme, sakla sırrını. Senin işinle hiçbir ilgisi yok. Demek halkı, tapınağı yıkmaya kışkırtmadığını söylüyorsun yine... Kudüs Tapınağı'nı yıkmaya ya da herhangi bir şekilde yok etmeye de kışkırtmadın ya?"

"Tekrar ediyorum Hegemon, kimseyi böyle şeyler yapmaya zorlamadım. Kafadan sakat birine benziyor muyum sizce?"

Vali, ürkütücü bir gülümsemeyle ama tatlı bir sesle, "Yok yok," dedi. "Kafadan sakat biri olmadığın belli. Bütün bunların yalan olduğuna yemin et."

Ellerinin bağı çözülen adam, büyük bir hevesle, "Neyin üstüne yemin etmemi istiyorsun?" diye sordu.

"Şey, örneğin hayatın üzerine," dedi Vali, "hem tam

sırası, çünkü hayatın pamuk ipliğine bağlı şu anda. Bunu bilmelisin!"

"Bu ipliğin ucunun elinde olduğunu mu sanıyorsun?" diye sordu tutuklu. "Sanıyorsan çok yanılırsın."

Pilatus irkildi, dişlerinin arasından, "Bu ipliği kesebilirim," diye mırıldandı.

Güneşten korunmak için ellerini yüzüne siper eden tutuklu, aydınlık bir gülümsemeyle, "Yanılıyorsun," dedi. "Bu ipliği kim taktıysa onun koparacağını kabul edersin sanırım."

"Tamam, tamam," dedi Pilatus gülümseyerek. "Kudüslü salakların, senin izinden gitmeleri artık beni şaşırtmıyor. Dilini de kimin taktığını bilmiyorum ama bir karış dışarıda. Hem, Kudüs'e Altın Kapı'dan[1] eşek sırtında, arkadan da haykırarak seni peygamber diye karşılayan bir kalabalıkla girdiğin doğru mu?" diye sordu Vali, parşömen tomarını göstererek.

Tutuklu, Pilatus'a şaşkınlıkla baktı.

"Hiç eşeğim olmadı, Hegemon," dedi. "Kudüs'e Altın Kapı'dan girdiğim doğru, ama yürüyerek ve yanımda Matta Levi'den başkası bulunmadan. Hem bağıran da olmadı, çünkü o sırada Kudüs'te beni tanıyan yoktu."

Pilatus, gözlerini tutukludan ayırmadan devam etti:

"Dismas, Hestas, bir de Barabbas adlı kişileri tanıyor musun?"

"Bu iyi insanları tanımam," dedi tutuklu.

"Doğru mu?"

"Doğru."

"Şimdi söyle bakalım; neden boyuna 'iyi insan' deyimini kullanıyorsun? Herkese böyle mi dersin?"

1. Kudüs'ün doğusunda, eski şehrin duvarlarının en eski kapısı. Yahudi inanışına göre *Mesih oradan kente gireceği* için 1541'de Kanuni Sultan Süleyman tarafından ördürülmüştür. (Y.N.)

"Evet, herkese," dedi tutuklu. "Yeryüzünde kötü insan yoktur."

Pilatus, gülerek, "Bunu ilk kez duyuyorum," dedi. "Ama belki hayatı yeterince tanımamışımdır."

Kâtip yazmaktan çoktan vazgeçtiği halde, ona dönüp devam etti: "Bütün bunları not etmek gereksiz."

Sonra tutukluya, "Hiç kuşkusuz, Yunanca bir kitapta okudun bunu," dedi.

"Hayır, kendim buldum."

"Vaaz verir misin?"

"Evet."

"Peki, Farezehri dedikleri Yüzbaşı Marcus da iyi bir insan mı?"

"Evet," diye karşılık verdi tutuklu. "Mutsuz biri olduğuna kuşku yok. İyi insanların yüzünü yaralamasından sonra, katı ve insafsız olmuş. Onu kimin bu hale soktuğunu bilmek ilginç olur."

"Sana seve seve söylerim bunu," dedi Pilatus. "Çünkü olaya tanık oldum. İyi insanlar –Germenler– kurda saldıran köpekler gibi üstüne üşüştüler. Kollarına, bacaklarına yapıştılar. Bağlı olduğu piyade tümeni tuzağa düşmüştü. Komuta ettiğim süvari birliği yan taraftan düşmanı yarmayı başaramasaydı, Farezehri'yle konuşma fırsatını bulamayacaktın filozof. Bakireler Vadisi'nde, İdistavisus Meydan Savaşı sırasında oldu anlattığım."

Dalıp giden tutuklu, "Kendisiyle uzun uzun konuşmak fırsatını bulabilirsem, tepeden tırnağa değişeceğinden eminim," dedi.

"Subay ya da askerlerinden biriyle konuşman lejyon komutanının hoşuna gitmez sanırım," dedi Pilatus. "Hem böyle bir konuşmanın yapılmaması herkesin yararınadır; buna ben engel olurum en başta."

O an, bir kırlangıç rüzgâr gibi avluya girdi. Yaldızlı tavana yakın bir çember çizip alçaldı, kanadının sivri

ucuyla yuvasındaki tunç heykelin yüzüne dokundu, bir sütun başlığının ardına gizlendi. Oraya yuva yapmak niyetindeydi anlaşılan.

Kırlangıç avluda uçarken Vali'nin hafifleyip açılan kafasında bir çözüm yolu belirmişti: Hegemon, serseri filozof Yeşu'nun, takma adıyla Ha-Nozri'nin durumunu inceledi, hiçbir suç bulamadı. Özellikle, Yeşu'nun davranışlarıyla kısa süre önce Kudüs'te görülen karışıklıklar arasında hiçbir bağlantı saptayamadı. Serseri filozof bir akıl hastası izlenimi bırakmıştı üzerinde; bunun sonucunda da Sanedrin'in Ha-Nozri için verdiği ölüm cezasını onaylamadı. Ama hayalci, akıl almaz söylevlerinin Kudüs'te karışıklıklara neden olabileceğini düşünen Vali, Yeşu'yu Kudüs'ten sürdü ve Akdeniz kıyısındaki Kesari'de Vali'nin oturduğu kente hapsedilmesine karar verildi.

Geriye yalnızca, bütün bunları kâtibe yazdırmak kalıyordu.

Kanat hışırtısı, Hegemon'un başının tam üstünden geçti; kırlangıç kendini çeşmenin yalağına attı, sonra da havalanıp uçtu gitti. Vali, yanında ışıltılı bir toz sütunu yükselen tutukluya yöneltti bakışlarını.

"Bunun hakkında başka bir şey var mı?" diye sordu kâtibine.

Pilatus'a başka bir parşömen uzatan kâtip beklenmedik bir yanıt verdi:

"Ne yazık ki hayır."

Parşömene göz atar atmaz, Vali'nin yüzündeki değişim belirginleşti. Başına kara kan mı çıkmıştı, yoksa başka bir olay mı meydana gelmişti, anlaşılamadı. Solgun derisi koyu bir renk aldı, bir an gözleri kayboldu sanki.

Herhalde başına çıkıp şakaklarını döven kanın etkisiyle olacak, Vali'nin garip bir şekilde görüşü bulandı. Tutuklunun başının havaya karışıp kaybolduğunu, yeri-

ne başka bir baş geldiğini görür gibi oldu. Bu çıplak başa, çiçeklerle süslü altın bir taç takılmıştı. Alnındaki yuvarlak yaraya sürülen merhem, derisini kemiriyordu. Ağzı sarkık ve dişsizdi; altdudağı şımarıkça büzülerek sarkmıştı. Pilatus, tıpkı uzakta, sarayın altında kalan Kudüs'ün damları gibi avlunun pembe sütunlarının yok olduğunu sandı. Sanki bütün çevre Capri bahçeleri gibi yeşilliklere bürünmüştü. Kulağında da bir tuhaflık vardı: Uzaktan zayıf, ürkütücü bir boru sesi duyar gibiydi. Genizden gelen bir ses, hecelere küstahça basarak boru sesini bastırıyor, "Hükümdara hakaret suçuyla ilgili yasa..." diyordu.

Uçucu, tuhaf, bağlantısız düşünceler. "Hapı yuttum!.." Sonra: "Hapı yuttular!.." Aralarında, nereden geldiği belli olmayan bir ölümsüzlük düşüncesi... Nedendir bilinmez, bu ölümsüzlük düşüncesi Pilatus'un kafasında dayanılmaz bir kuşku yarattı.

Vali, bütün gücüyle bu görüntüyü silerek bakışlarını avluya çevirdi. Tutukluyla göz göze geldi. Tehditle bir çeşit korkunun birbirine karıştığı garip bakışları Yeşu'nun üzerindeydi.

"Dinle, Ha-Nozri," dedi. "Bir ara, Büyük Caesar'la ilgili şeyler söyledin mi? Yanıt ver! Ne dedin? Ya da... Hiç... Hiçbir şey söylemedin mi?"

Pilatus, bu tür sorgularda âdet olmadığı halde "hiç" sözü üzerinde fazlaca durdu. Yeşu'ya bakışlarıyla bir şey anlatmak ister gibiydi.

"Gerçeği söylemek kolay ve hoş bir şey," dedi tutuklu. Pilatus, hırsından boğulacak gibi oldu.

"Gerçeği söylemenin hoşuna gidip gitmediği bana vız gelir. Nasıl olursa olsun, gerçeği söylemen gerek. Ama kaçınılmaz değil, aynı zamanda korkunç acılar veren bir ölüm istemiyorsan sözlerini iyice tart."

Filistin Valisi'ne ne olduğunu kimse bilemeyecekti, ama gözlerini güneş ışınlarından korumak istercesine

elini kaldırdı, bu perdenin altından tutukluya anlamlı, hatta imalı bir bakış fırlattı.

"Şimdi söyle bakalım," dedi, "Filistin'in Kiryat ilinden Yahuda diye birini tanıyor musun? Caesar'la ilgili bir şey söyledinse ne dedin ona?"

Tutuklu, iyi niyetle söze başladı:

"Şöyle oldu: Önceki gün, tapınağın yakınında, Kiryat ilinde doğup büyümüş, Yahuda adında bir gençle tanıştım. Beni, aşağı kentteki evine çağırdı, bana yiyecek içecek sundu..."

"İyi bir insan mı?" diye sordu Pilatus, şeytanca bir parıltı gözlerinde yanarken.

"Çok iyi, her şeye meraklı bir insan," diye onu doğruladı tutuklu. "Düşüncelerime büyük ilgi gösterdi, beni çok iyi ağırladı..."

Pilatus, dişlerinin arasında tutuklunun ses tonuyla, "Meşaleler de yaktı..." dedi. Bunu söylerken gözleri büyümüştü.

Vali'nin, ayrıntılı olarak her şeyi bilmesine şaşan Yeşu, "Evet," dedi, "iktidar konusundaki görüşümü de sordu. Bu sorun, onu her şeyden çok ilgilendiriyormuş."

"Sen ne dedin? Ya da, ne dediğini unuttuğunu söyleyeceksin bana."

Sesinden, Pilatus'un umutlarının kırıldığı belliydi.

"En önemli sözlerim şunlardı," dedi tutuklu. "Bir kere, her iktidarın insanlar üzerinde baskı yaptığını belirttim, bir gün ne Caesar'ların ne başkalarının iktidarı kalır, dedim. İnsanoğlu, gerçeğin ve adaletin egemen olduğu bir düzene kavuşur; o zaman hiçbir iktidarın gereği kalmaz."

"Sonra?"

"Sonrası yok," dedi tutuklu, "hepsi bu kadar. O sırada birtakım insanlar koşup geldiler, beni bağlayıp cezaevine götürdüler."

Tek bir söz bile kaçırmamaya bakan kâtip, söylenenleri hızla parşömene geçiriyordu.

Pilatus, birden yükselip uzaklara yayılan kırık ve hasta sesiyle haykırdı:

"Yeryüzünde, İmparator Tiberius'un iktidarı kadar büyük, halk için yararlı bir iktidar olmamıştır, olmayacaktır da!"

Vali, nedendir bilinmez, kâtibiyle muhafızlara nefretle baktı.

"Onu yargılamak sana düşmez, çılgın cani," diye devam etti. Sonra birden haykırdı: "Muhafızlar, dışarı!" Sonra kâtibe döndü: "Beni suçluyla yalnız bırakın; önemli bir devlet sırrı söz konusu."

Askerler mızraklarını kaldırdılar, altı demirli pabuçlarını düzenli biçimde yere vurarak kâtibin önü sıra, bahçeye indiler.

Bir anlık sessizliği, fıskiyenin mırıltısından başka bozan bir şey yoktu. Pilatus, suyun borudan çıkar çıkmaz yayvan bir kâsedeymiş gibi yayıldığını, sonra yalağın kıyısından incecik zerreler halinde aşağı döküldüğünü görüyordu.

İlk konuşan tutuklu oldu:

"Kiryatlı gence söylediklerim yüzünden kötü şeyler olduğunu görüyorum Hegemon; içimde, başına bir felaket gelecekmiş gibi bir duygu var; ona çok acıyorum."

Vali, tuhaf bir gülüşle, "Yeryüzünde, Yahuda İskariyot'tan daha çok acıman gereken biri olduğunu sanıyorum," dedi. "Bu kişinin başına Yahuda'nınkinin bin beteri gelecek!.. Demek sana göre, duygusuz ve kararlı bir cellat olan Farezehri Marcus, gördüğüm kadarıyla sözlerinden ötürü seni dövenler –Vali, Yeşu'nun yara bere içindeki yüzünü gösterdi– suç ortaklarıyla birlikte dört askeri öldüren katil Dismas ve Hestas ve son olarak hain Yahuda iyi adamlar?"

"Evet," diye yanıtladı tutuklu.

"Ve gerçeğin iktidarı bir gün gelecek."

"Gelecek, Hegemon," dedi Yeşu, inançla.

"Asla! Asla gelmeyecek!" diye Pilatus ansızın öylesine korkunç bir sesle bağırdı ki, Yeşu geriledi. Yıllar önce, Bakireler Vadisi'nde Pilatus aynı sesle süvarilerine gürlemişti: "Kılıçtan geçirin! Hepsini kılıçtan geçirin! Dev Farezehri'ni yakaladılar!"

Sayısız komutlarla kısılan sesini büsbütün yükseltti, bahçeden duyulması için bütün gücüyle böğürmüştü:

"Cani! Cani! Cani!"

Sonra sesini alçaltıp sordu:

"Yeşu Ha-Nozri, inandığın tanrılar var mı?"

"Bir tek Tanrı var," karşılığını verdi Yeşu. "Ona inanırım."

"Öyleyse dua et! Bütün gücünle yakar ona! Hem –Pilatus'un sesi iyiden iyiye alçaldı– yakarmaların da bir işe yaramayacak." Ansızın, nedenini bilmeden ve ne olduğunu anlamadan, üzüntüyle sordu:

"Evli değil misin?"

"Hayır, yalnızım!"

"İğrenç kent!" diye homurdandı Vali.

Birden üşümüşçesine omuzları ürperdi, ellerini yıkıyormuşçasına ovuşturdu.

"Bu Yahuda İskariyot'a rastlamadan önce seni boğazlasalardı daha iyi olurdu."

Tutuklu, sesinde bir kuşkuyla, beklenmedik bir şekilde sordu:

"Beni bıraksan ne olur, Hegemon. Beni öldürmek istediklerinin farkındayım."

Vali'nin yüzü gölgelendi, akları kızıl çizgilerle dolan ateşli gözlerini Yeşu'nun yüzüne kaldırdı.

"Bir Romalı vali, senin söylediklerini söyleyen insanı bırakır mı sanıyorsun mutsuz adam? Ey tanrılar, tanrılar!

Yoksa yerini almaya hazır olduğumu mu sandın? Düşüncelerini paylaşmıyorum. Şimdi beni dinle: Şu dakikadan sonra bir tek söz söylerken bile, kiminle olursa olsun, konuşurken bile, çok dikkatli ol! Bak, yine söylüyorum: Dikkatli ol!"

"Hegemon..."

"Sus!" diye bağırdı Pilatus. Bakışlarıyla, yeniden sütunların arasına süzülen kırlangıcı izleyerek bağırdı: "Herkes toplansın!"

Kâtiple muhafız kıtası yerlerini alınca Pilatus Sanedrin tarafından sanık Yeşu Ha-Nozri hakkında verilen ölüm cezasını değiştirdiğini açıkladı. Kâtip, Pilatus'un sözlerini parşömene geçirdi.

Bir dakika sonra, Farezehri Marcus, Vali'nin önünde dikiliyordu. Vali, Marcus'a, caniyi gizli polis şefine teslim etmesini bildirdi. Aynı zamanda şefe, Yeşu Ha-Nozri'nin öbür tutuklulardan uzak tutulması tembihlenecek, gizli polis görevlileri Yeşu'yla tek söz konuşamayacaklar, bir tek sorusuna bile karşılık vermeyeceklerdi. Tersini yapan, ağır cezalara çarptırılacaktı.

Marcus'un bir işaretiyle muhafızlar, Yeşu'nun çevresini sarıp taraçadan dışarı sürüklediler.

Ardından, sarı sakallı, yakışıklı bir adam, Vali'nin karşısına çıktı. Tolgasının tepesini kartal kanatları süslüyor, göğsünde aslan kafaları parıldıyordu. Kılıcının kayışı altın kaplamaydı. Ayaklarına, dizlerine kadar bağlı, üç kat tabanlı ayakkabılar geçirmiş, sol omzuna kıpkırmızı bir pelerin atmıştı. Lejyon komutanıydı bu adam.

Vali, adama, yedek birliğin yerini sordu. Lejyon komutanı, askerlerinin hipodrom önünde, canilere verilen cezaların halka açıklandığı meydanda nöbet beklediklerini söyledi.

Vali, lejyon komutanına, bu birlikten iki bölük ayırmasını bildirdi. Farezehri komutasındaki birinci bölük,

suçluları, işkence aletlerini ve cellatları Çıplaktepe'ye[1] kadar taşıyacak arabaları koruyacak, tepeyi tutacak; ikinci bölük ise hemen hareket ederek tepenin eteklerinde nöbet tutacaktı. Gene, tepenin çevresini korumak için, Vali, lejyon komutanından, takviye olarak yedek bir süvari alayının gönderilmesini istedi.

Lejyon komutanı taraçadan ayrılınca Vali kâtibine, Sanedrin başkanıyla iki üyesinin ve tapınak muhafızları komutanının hemen saraya getirilmesini emretti. Ancak, toplantıdan önce başkanla baş başa görüşebilmesini sağlayacak biçimde durumu ayarlamasını da rica etti.

Vali'nin emirleri, noktası noktasına ve çabucak yerine getirildi. Kudüs sokaklarını alışılmadık bir sıcaklıkla kasıp kavuran güneş doruğa varmadan bahçenin üst taraçasında, merdivenleri koruyan iki mermer aslanın yanında Vali ile o sıralar Sanedrin başkanlığı görevini yapan, Yuda Hahambaşı Yusuf Kayafa karşılaştılar.

Bahçe sessiz ve sakindi. Ama avluyu geçip fil bacaklarını andıran kalın gövdeleriyle palmiyelerin, asma köprülerin, kalelerin ve özellikle üzerine dam niyetine yaldızlı ejderha derisinin konulduğu o anlatılmaz mermer blokunun –Kudüs Tapınağı– bulunduğu iğrenç kenti, Kudüs'ü ayakları altına seren bahçenin üst taraçasında Vali'nin kulağı, alt taraçaları kentin meydanlarından ayıran taş duvardan yükselen, zaman zaman zayıf ve incecik iniltilerle haykırışlara karışan boğuk uğultuyu seçebiliyordu.

Kentin sahne olduğu son kargaşalıklarla baş edilmez hale gelen Kudüs halkının büyük çoğunluğunun meydanda toplandığını, sakaların can sıkıcı bağırtıları arasında sabırsızlıkla kararın açıklanmasını beklediğini anladı Vali.

1. Golgota. İsa'nın çarmıha gerildiği tepe. (Y.N.)

Pilatus, dayanılmaz sıcaktan korunmak için Hahambaşı'nı kapalı taraçaya çağırmakla işe başladı. Kayafa, terbiyelice özür diledi, bayram arifesinde olduklarından çağrıyı kabul edemeyeceğini söyledi. Pilatus, kukuletasını yeni yeni saçları dökülen başına örttü. Konuşma başladı. Yunanca konuşuyorlardı.

Pilatus, Yeşu Ha-Nozri olayını incelediğini, sonunda da ölüm cezasını onayladığını bildirdi.

Böylece ölüm cezası –cezaların o gün yerine getirilmesi gerekiyordu– öbür üç caniye, Dismas, Hestas ve Barabbas'a, bir de Yeşu Ha-Nozri'ye uygulanacaktı. Halkı, Caesar'a karşı ayaklanmaya kışkırtmayı düşünen ilk ikisi, Roma yönetimince elde silahla yakalanmışlardı. Bunların durumlarıyla ilgili karar yalnız Vali'yi ilgilendiriyordu, burada tartışma konusu olamazdı. Öbür ikisi –Barabbas ile Ha-Nozri– yerel yönetimce yakalanmıştı; Sanedrin onları yargılamıştı. Yasalar ve teamül gereğince, o gün başlayan Hamursuz Bayramı şerefine birinin bağışlanması gerekirdi. Vali, Sanedrin'in, iki suçludan hangisini salıvermeye niyetli olduğunu anlamaya çalışıyordu: Barabbas'ı mı, yoksa Ha-Nozri'yi mi?

Kayafa, açıkça anladığını belirtircesine başını eğip karşılık verdi:

"Sanedrin, Barabbas'ın bırakılmasını istiyor."

Hahambaşı'nın bu yanıtı vereceğini Vali çok iyi biliyordu. Ama görevi, bu yanıtın kendisini şaşırttığını göstermekti.

Pilatus, büyük bir ustalık gösterdi. Kurumlu yüzünü süsleyen kaşları kalktı, gözlerinde bir şaşkınlık belirtisiyle, Hahambaşı'nın gözlerinin içine baktı. Hafifçe, "Bu yanıtın beni çok şaşırttığını belirtmeliyim," dedi. "Korkarım bu konuda bir yanlış anlama var."

Pilatus ayrıntılı bir açıklama yaptı. Roma iktidarı, yerel dinî iktidarın yetkilerine, azıcık da olsa karışmaktan

çekinirdi. Hahambaşı da bu gerçeği çok iyi bilirdi. Bu durumda ortada açık bir yanılgı vardı. Bu yanılgının düzeltilmesi de açıkça Roma iktidarını ilgilendirmekteydi.

Oysa çok iyi bilinen bir şey vardı: Barabbas ile Ha-Nozri'nin suçları, ağırlık yönünden kıyaslanamazdı bile. Bu sonuncu –deli olduğu açıkça anlaşılan biri– Kudüs'te ve başka yerlerde halkı kışkırtıcı ahmakça söylevler vermekle suçlanıyorsa da birinciye yüklenen suçlar çok daha ağırdı. Doğrudan doğruya halkı ayaklanmaya itmesinin dışında, kendisini tutuklamaya çalışan bir muhafızı da öldürmüştü. Barabbas, Ha-Nozri'yle kıyaslanmayacak kadar tehlikeliydi.

Vali açıkça ortaya konan gerçekleri göz önünde tutarak Hahambaşı'dan kararı yeniden gözden geçirmesini; iki mahkûmdan daha az zararlı olanını bırakmasını istiyordu. Hiç kuşku yok, daha az zararlı olan da Ha-Nozri'ydi.

Kayafa, sakin, ama kesin bir dille yanıtını bildirdi. Olayla ilgili bütün kanıtları büyük bir dikkatle gözden geçiren Sanedrin, niyetinin Barabbas'ı salıvermek olduğunu bir kere daha belirtiyordu.

"Nasıl? Benim aracılığımdan sonra bile mi? Ağzından Roma yönetiminin konuştuğu kişinin aracılığından sonra da mı? Hahambaşı, üçüncü bir kez daha söyler misin?"

"Üçüncü kez, Barabbas'ı bırakacağımızı belirtirim," dedi Kayafa tatlılıkla.

Her şey bitmişti, söylenecek bir şey yoktu. Ha-Nozri, bir daha *görünmemecesine* kaybolacaktı; Vali'nin amansız, dayanılmaz acılarını dindirecek kimse kalmayacak, bu acılardan kurtulmak için ölümden başka yol bulunamayacaktı. Ama şu sıra Pilatus'u allak bullak eden bu düşünceler değildi. Sütunlu avluda, az önce duyduğu anlaşılmaz korku yeniden üstüne çökmeye başlamış, bütün varlığı bununla kaplanmıştı. Korkusu-

nun nedenini bulmaya çalıştı; bulduğu açıklama çok tuhaf geldi Vali'ye: Mahkûmla konuşması sırasında her şeyi söylememiş ya da her şeyi duymamış olduğuna dair belirsiz bir duygu vardı içinde.

Pilatus, bu düşünceyi kafasından attı, düşünce geldiği gibi bir anda uçtu gitti. Gitti ama, nedenini bilmediği korku olduğu yere çöreklendi. Şu çok kısa süren ve bir an kendini gösterip kaybolan öbür düşünce, duyduğu korkunun açıklaması sayılabilir miydi: "Ölümsüzlük geldi çattı..." Kimin ölümsüzlüğü? Vali sorunun yanıtını veremedi, ama bu ölümsüzlük düşüncesi kızgın güneşin altında onu üşüttü, ürpertti.

"Peki," dedi Pilatus. "Öyle olsun."

Bakışlarını, kendisini çevreleyen dış dünyada gezdirince, meydana gelmiş olan değişiklik karşısında şaşırdı. Dalları gül dolu çalılık kaybolmuştu; tıpkı üst taraçanın kıyısını süsleyen serviler, narağacı, yemyeşil yuvasındaki beyaz heykel ve yeşilliğin kendisi gibi. Bütün bunların yerinde lal rengi bir yoğunluk yüzüyor, içinde yosunlar dalgalanıyor, yosunların arasında da Pilatus'un kendisi çırpınıyordu. Korkunç bir kızgınlıkla, bir şey yapamamanın kızgınlığıyla sürüklendiğini, boğulduğunu, yandığını hissediyordu.

"Boğuluyorum," diye söylendi Pilatus. "Boğuluyorum!"

Nemli, buz gibi eliyle pelerininin yakasını birleştiren kopçayı çözdü, pelerin yere düştü.

Gözlerini, Vali'nin kıpkırmızı kesilen yüzünden ayırmayan ve kendisini bekleyen dertlerin hepsini kestiren Kayafa, "Evet," dedi, "hava çok sıkıntılı. Bir yerlerde fırtına çıkmış. Bu yıl nisan ne korkunç!"

"Hayır," dedi Pilatus. "Hava sıkıntılı olduğu için boğulmuyorum. Senin yüzünden boğuluyorum Kayafa."

Gözleri iki yarığa dönen Pilatus gülümseyerek ekledi: "Kendine dikkat et, Hahambaşı."

Hahambaşı'nın kara gözleri parıldadı, Vali'den aşağı kalmayan bir sanatla yüzüne tam bir şaşkınlık belirtisi konduruverdi. Ağır ağır, gurur dolu bir sesle, "Neler duyuyorum Vali?" dedi. "Verdiğim karardan, hem elinle onayladığın bir karardan ötürü bana gözdağı veriyorsun. Böyle şey görülmüş mü? Biz, Roma valisinin, bir şey söylemeden önce ağzından çıkacakları ölçüp biçmesine alışkındık. Ya biri konuştuklarımızı duysaydı, Hegemon?"

Pilatus, Hahambaşı'na ölgün bir bakış fırlattı, sahte bir gülümsemeyle dudaklarını büzüp, "Hadi canım," dedi. "Neler söylüyorsun sen de Hahambaşı; burada, kim duyabilir bizi? Bugün işkenceden geçirilecek o kafadan kontak serseriye benziyor muyum ben? Çocuk muyum Kayafa? Ne dediğimi, nerede konuştuğumu bilirim. Bahçe muhafızlarla korunuyor, saray da. Öyle ki, bir sıçan bile giremez içeri. Yalnız sıçan değil, şu... Neydi adı... Kiryatlı mı ne? Hem, onu tanıyor musun sen Hahambaşı? Evet... Böyle biri saraya girse, çok, çok pişman olur. Bundan kuşkun yok ya? Bugünden sonra, rahat etmeyeceğini iyi bil Hahambaşı. Ne sana rahat var, ne halkına –Pilatus uzakta, tapınağın alev alev yandığı tepeyi gösterdi– bunu da söyleyen benim, ben Pontius Pilatus, ben, altın mızraklı şövalye."

Kara sakallı Kayafa, büyük bir gözüpeklikle, "Biliyorum, biliyorum," diye karşılık verdi; gözleri parladı. Parmağını gökyüzüne uzatıp, "Yahudi halkı, kendilerinden amansızca nefret ettiğini, hepsine büyük acılar çektireceğini biliyor. Ama asla onların kökünü kazıyamayacaksın! Tanrı onu korusun! Bizi dinliyor, mutlak hâkim Caesar bizi dinliyor ve cellat Pilatus'tan bizi koruyor!"

"Hayır!" diye haykırdı Pilatus; ağzından her çıkan söz, artık ona yeni bir rahatlama getiriyordu; yapmacık davranışlara başvurmuyordu, sözlerini seçmek zorunda değildi. "Benden çok şikâyet ederdin Caesar'a, şimdi sıra

bana geldi Kayafa! Bir haberci hemen şimdi yola çıkacak, hem de Antakya lejyon komutanına ya da Roma'ya değil, doğru Capri'ye, imparatora gidecek. Burada, Kudüs'te herkesçe bilinen olayı, asileri nasıl ölümden kurtardığınızı anlatacak. Sizin iyiliğiniz için yapmak istediğimden vazgeçtim, Solomon Göleti'nin sularıyla yıkamayacağım Kudüs'ü. Hayır, suyla yıkanmayacak. Sizin yüzünüzden duvarlardan imparatorluk armasını sökmek zorunda kaldığımı, birliklerin yerlerini değiştirdiğimi, neler çevirdiğinizi anlamak için buraya kadar geldiğimi unutma. Şimdi söyleyeceklerimi de unutma: Kudüs'te büyük bir birlik görmeyeceksin bundan böyle Hahambaşı, hayır! Kentin duvarları dibine koca Fulminatrix lejyonuyla Arap süvarileri gelecek; sen o zaman gör ağlamaları, acılı iniltileri. O zaman Barabbas'ı kurtardığını hatırlayacak, barışçı söylevlerinden ötürü filozofu ölüme gönderdiğin için pişmanlık duyacaksın!"

Hahambaşı'nın yüzü lekelerle kaplandı, gözleri alev saçtı. O da Vali gibi, dişlerini göstererek sırıttı ve cevap verdi: "Şu an söylediklerine inanıyor musun Vali? Hayır, inandığını sanmıyorum. Halkı baştan çıkaran bu adam Kudüs'e, bize barışı getirmiyor. Barışı getirmediğini sen de çok iyi biliyorsun şövalye. Halkı kışkırtması, inancı ayaklar altına alması, halkı Roma'nın kılıcı altına sürüklemesi için onu salıvermek istiyordun. Ama ben, Filistin'in hahambaşıyım, yaşadığım sürece inanca küfrettirmeyecek ve halkı koruyacağım! Duyuyor musun Pilatus?" Kayafa parmağını salladı: "Beni iyi dinle Vali!"

Kayafa sustu ve Vali, yeniden, sanki Büyük Herodes Sarayı'nın bahçe duvarına dalgaların çarpmasından doğan gürültüyü duydu. Arkasından, sarayın iki kanadının ardından kuşkulu boru sesleri, yüzlerce ayağın ağır ağır sürüklenişi, demir şakırtıları geldi. Vali, Roma piyadelerinin emirlerine uyup asiler ve haydutlarca ürkütücü bir

olay sayılan idama gitmek üzere yola çıktıklarını anlattı.

Hahambaşı, alçak sesle, "Duyuyor musun Vali!" dedi. –Hahambaşı iki kolunu açınca kukuletası geriye düştü.– "Bütün bunlara o küçük Barabbas haydutunun neden olduğunu mu söyleyeceksin?"

Vali, elinin tersiyle ıslak, soğuk alnını sildi; yere baktı, sonra gözlerini kırpıştırarak gökyüzüne dikip alev alev yanan kürenin tam tepesinde olduğunu, Kayafa'nın iyice ufalan gölgesinin, aslanın kuyruğuna güç eriştiğini gördü. Sakin, kayıtsız bir sesle, "Neredeyse öğlen olacak," dedi. "Konuşmaya dalıp kendimizden geçtik, oysa devam etmek gerek."

Vali, dikkatle seçtiği birkaç sözle Hahambaşı'dan özür diledikten sonra manolyaların gölgesinde bir sıraya oturmasını önerdi. Son ve kısa bir görüşme için gerekli kişilerin toplanıp ölüm cezasının uygulanmasıyla ilgili emirleri vermesini gölgede daha rahat bekleyebilirdi.

Kayafa, eli göğsünde, saygıyla eğildi, bahçede kaldı. Pilatus ise üstü kapalı taraçaya döndü. Kendisini bekleyen kâtibe lejyon komutanını, alay komutanını, tapınak muhafızları şefiyle birlikte bahçenin alt yanındaki çeşmeli çardakta oturmuş çağrılmayı bekleyen iki Sanedrin üyesini alıp Kayafa'nın bulunduğu bölüme götürmesini emretti. Kendisinin de birazdan onlara katılacağını söyleyip saraya girdi.

Kâtip gerekli kişileri toplarken Vali, ağır perdelerle korunmuş, insanın güneşten rahatsız olamayacağı bir odada, yüzünü kukuletasıyla yarı yarıya gizleyen biriyle buluşuyordu. Konuşmaları kısa sürdü. Pilatus birkaç şey fısıldadı, adam hemen oradan uzaklaştı. Pilatus, avludan geçerek bahçeye çıktı.

Orada, görmek istediği kişilerin karşısında Vali, tumturaklı ve soğuk bir sesle Yeşu Ha-Nozri'nin ölüm cezasını onayladığını belirttikten sonra Sanedrin üyeleri-

ne suçlulardan hangisinin hayatta bırakılmasının doğru olacağını sordu. Barabbas'ın bırakılması gerektiği yanıtını aldı. Bunun üzerine Vali, "Tamam," dedi ve kâtibine hemen, bunu zapta geçirmesini emretti. Sonra, kâtibin kumların arasında bulduğu süs iğnesini sol avucunda sıkarak, "Vakit geldi!" dedi.

Hemen hepsi iki yanı baş döndürücü kokular salan gül fidanlarından gerçek duvarlarla çevrelenmiş geniş merdivenleri inmeye koyuldular. Her basamak onları sarayın dışına, ucunda Kudüs hipodromunun sütunlarının ve heykellerinin görüldüğü, dümdüz kaldırım taşlarıyla kaplı koca meydana açılan büyük kapılara yaklaştırıyordu.

Meydana vardıklarında her yere egemen geniş taştan sete çıktılar. Pilatus, iyice kıstığı gözkapaklarının arasından çevresine göz gezdirip durumu inceledi.

Geçtikleri yer, sarayla bulundukları taştan seti ayıran bölüm, ıssızdı. Buna karşılık Pilatus, zemini göremiyordu: Meydanı büyük bir kalabalık kaplamıştı. Pilatus'un solunda yedek alayın üç sıra askeri, sağında öteki yedek alayın adamları önlemese kalabalık, seti ve ardındaki boşluğu da kaplayacaktı.

Pilatus, o yararsız süs iğnesini sıkıp gözleri yarı kapalı, sete çıktı. Vali'nin gözlerini kısması, güneşin yakıcılığından korunmak için değildi. Hayır. Nedendir bilinmez, sadece, o anda arkasından sete çıkardıkları suçlu kafilesini görmek istemiyordu.

İnsan dalgasının durup dinlenmeden çarptığı bu kaya parçası üzerinde, kanlı astarlı beyaz pelerini görününce kulaklarına gürültülü bir uğultu çarptı: "Haaaa!.." Uzakta bir yerde, hipodromun oradan doğan bu uğultu birden azaldı. "Beni gördüler," diye düşündü Vali. Uğultu büsbütün yok olmamıştı, yeniden yükseldi, bir an duraklar gibi oldu, derken ilkinden daha büyük bir bağırtı koptu. Bu ikinci haykırış, dalgaların köpükle süslenmesi

gibi, genel gümbürtüde açıkça duyulan ıslık sesleriyle, kadın çığlıklarıyla süslendi. "Suçluları sete çıkardılar," diye düşündü Pilatus, "Çığlıklar, kalabalığın öne atılıp birkaç kadını çiğnemesi yüzünden kopuyor."

İçinde birikenleri iyice boşaltmadan yeryüzündeki hiçbir gücün bir kalabalığı susturamayacağını, kalabalığın kendiliğinden de susmayacağını bilerek bir süre bekledi.

Sırası gelince sağ kolunu havaya kaldırdı, böylece son gürültü de bitti.

O zaman Pilatus, ciğerlerini alabildiği kadar yakıcı havayla doldurdu; haykırdığında boğuk sesi binlerce başın üstünden aştı:

"İmparator Caesar adına!.."

Hemen ardından, kulaklar, birkaç kez yinelenen kesik, madenî bir haykırışla doldu: Mızraklarını ve sancaklarını havaya kaldıran alayın askerleri kükrüyordu.

"Yaşa Caesar!"

Pilatus, başını kaldırıp yüzünü güneşe bıraktı. Gözkapaklarının ardında yeşil ışıklar yandı; ateş, beynini kavurdu, kalabalığın üstünde boğuk Aramca heceler uçuştu:

"Cinayet, halkı ayaklandırmaya kalkışma ve inançla yasalara hakaret suçlarından Kudüs'te yakalanan dört cani, alçaltıcı, çarmıha gerilme cezasına çarptırılmışlardır. Ceza hemen Çıplaktepe'de yerine getirilecektir. Bu canilerin adları Dismas, Hestas, Barabbas ve Ha-Nozri'dir. İşte, önünüzdeler!"

Pilatus, koluyla sağını gösterdi. Mahkûmlardan hiçbirini görmüyor, ama orada, kesinlikle bulunmaları gereken yerde durduklarını biliyordu.

Kalabalık boğuk, uzayıp giden bir uğultuyla karşılık verdi; sanki şaşırmış ya da rahatlamıştı insanlar. Yeniden sessizlik çöktüğünde Pilatus devam etti:

"Ancak, yasalar ve teamül gereğince Hamursuz Bayramı şerefine ölüm cezası sadece üçüne uygulanacak. Sanedrin'in önerisi ve Roma iktidarının onayıyla, gönlü yüce Caesar, mahkûmlardan birine sefil hayatını bağışlıyor!"

Pilatus bu sözleri haykırarak söylerken uğultunun yerini derin bir sessizliğin aldığını fark etti. Şimdi kulaklarına ne bir mırıltı ne bir iç çekme geliyordu. Öyle bir an geldi ki, Pilatus çevresindeki her şeyin kaybolduğunu sandı. Nefret ettiği kent ölmüştü, tek başına, inatla gökyüzüne çevirdiği yüzü, tepeden gelen ışınlarla yanarak ayakta duruyordu. Pilatus bir an sustu; sonra bağırdı:

"Şimdi, sizin önünüzde ölümden kurtulacak olanın adını..."

Adı açıklamadan önce, gereken her şeyi söyleyip söylemediğine baktı. Seçilen mutlu kişinin adı açıklanır açıklanmaz, ölü kentin canlanacağını biliyordu. Artık o gürültü içinde bir tek sözünü bile duyamazdı. Alçak sesle, kendi kendine, "Bu kadar mı?" diye sordu. "Tamam, bu kadar. Şimdi. Adı..."

Kentin sessizliği üzerine "r"lerin üzerine basa basa bağırdı:

"Barabbas'tır!"

Aynı anda güneş, gürültülü bir şangırtıyla tepesinde bin parçaya ayrılmış, kulakları o yükseltinin üzerinden ateşle dolmuş gibi geldi. İçinde haykırış, çığlık, inilti, kahkaha ve ıslık fırtınasının gemi azıya aldığı bir ateş.

Pilatus döndü, tökezlememek için ayaklarının altındaki satranç tahtasını andıran çinilerden başka hiçbir yere bakmadan merdivenlere yürüdü. Şimdi, ardında bir hurma ve bronz para yağmurunun sete yağdığını, haykıran kalabalıkta itişip kakışıp birbiri üstüne tırmanan insanların, bir adamın ölümünün ellerinden koparılıp alınışı mucizesini gözleriyle görmeye çalıştıklarını biliyordu.

Muhafızların da, aynı anda elleri bağlı üç mahkûmu ister istemez canlarını yakarak yan merdivenden, batıya, kentin dışındaki Çıplaktepe'ye giden yola sürüklediklerini de biliyordu. Ancak aşağıya, setin dibine indiğinde, tehlikeden kurtulduğunu anlayıp gözlerini açtı Pilatus. Mahkûmları görmesine artık olanak yoktu.

Yavaş yavaş yatışan kalabalığın çığlıklarına şimdi de çığırtkanların tiz bağırışları karışıyordu, kimi Aramca kimi Yunanca Vali'nin o yükseltide söylediklerini yineliyordu. Üstelik atların gitgide yaklaşan kuru ve kesik şakırtılarıyla bir borunun kısa, şen çağrısını duyuyordu. Seslere, çarşıdan hipodroma giden yol boyunca sıralanan evlerin damına tünemiş çocukların kulakları sağır edici ıslıkları, "Dikkat! Kenara çekilin!" haykırışları karşılık veriyordu.

Meydanın ıssız bölümünde tek başına ayakta duran bir asker, elindeki sancağı, tehlikeyi belirtmek için sallamaya başladı. Vali, lejyon komutanı, kâtip ve arkadan gelenler hemen durdular.

Bir süvari birliği dörtnala ortaya çıktı. Meydanı yandan kesip halk birikmeden, asma kaplı kent duvarlarının dibinden Çıplaktepe'ye çıkan yola kestirmeden varmaktı amaçları.

Atlarını rüzgâr gibi dörtnala koşturan süvarilerin çocuk gibi ufak tefek ve kara yüzlü Suriyeli komutanı, Pilatus'un yanında durdu, incecik sesiyle bağırarak bir şeyler söyledi ve kılıcını kınından çekti. Yerinde duramayan, ter içindeki yağız atı kasılıp birden şaha kalktı. Ani bir hareketle kılıcını kınına yerleştiren komutan, hayvanı boynundan kırbaçlayarak hizaya soktu, sonra dörtnala kaldırıp yola daldı. Ardından, üçer üçer dizilmiş süvariler, toz bulutu arasında, rüzgâr gibi geçip gittiler. Atların her adımında hafif bambu mızraklarının ucunun oynadığı görülüyordu. Pilatus'un önünden geçen bembeyaz,

pırıl pırıl dişli ve şen yüzler, Vali'ye, bembeyaz sarıkların altında olduğundan da yanık gözüktü.

Toz bulutunu havaya kaldıran süvariler yola saptı, Pilatus'un önünden geçenlerin sonuncusunun sırtında, güneşte parıldayan bir boru vardı.

Tozdan korunmak için elini yüzüne siper eden Pilatus, yüzünü buruşturup yola koyuldu, ardında lejyon komutanı, kâtip ve muhafız kıtasıyla, hızla bahçe kapılarına vardı.

Saat, aşağı yukarı sabahın onuydu.

3

Yedinci kanıt

"Evet, saat aşağı yukarı sabahın onuydu saygıdeğer İvan Nikolayeviç," dedi Profesör.

Şair, uykudan uyanır gibi elini yüzünde gezdirdi; Patriarşiye Göleti Parkı'na akşamın çöktüğünü gördü. Gölün suları kararıyor, hafif bir sandal suda kayarak ilerliyordu. Küreklerin şıkırtısı ve sandalın içindeki kadının inişli çıkışlı kahkahaları kulakları dolduruyordu. Ağaçlıklı yollarda, banklarda kalabalık toplanmaya başlamıştı. İnsanlar dörtgenin yalnız üç köşesinde geziniyor, bizimkilerin bulunduğu tarafa kimseler uğramıyordu.

Moskova üstünde güneşin rengi solmuş gibi, ay tepede büyük bir açıklıkla ortaya çıkmıştı; henüz aktı, altın sarısına bulanmamıştı. İnsan büyük bir rahatlıkla soluk alıyor, ıhlamurlar altında sesler akşamın tatlılığında yumuşuyor, yankılanıyordu.

İyiden iyiye şaşıran Biezdomni, "Bize koca bir hikâye anlattı, farkına bile varmadım. Nasıl oldu bu iş?" diye düşünüyordu. "İşte akşam da oldu!.. Belki de bir şey anlatmamıştır. Belki de dalmış, bütün bunları düşümde görmüşümdür."

Ama gene de Profesör'ün bir şeyler anlattığına inanmak gerekirdi. Ya da Berlioz'la da noktası noktasına aynı düşü gördüklerini kabullenmek. Çünkü yabancıyı dik-

katle süzüp, "Anlattıklarınız, İncil'dekilere hiç uymasa bile çok ilginç Profesör," dedi.

"İnsaf!" dedi Profesör hoşgörüyle gülümseyerek. "İncil'de yazılı olanların bir tekinin bile gerçekle ilgili olmadığını sizden daha iyi kim bilebilir. İncil'i tarihsel bir kaynak olarak kabul etmeye başlarsak..." Profesör yeniden gülümsedi.

Berlioz'un yine içi hopladı. Bronnaya Caddesi'nden Patriarşiye Göleti Parkı'na Biezdomni'yle birlikte yürürlerken tıpatıp aynı şeyleri söylemişti.

"Bu doğru," dedi Berlioz. "Ama sizin anlattıklarınızın gerçeğe uyduğunu doğrulayacak biri de çıkmaz nasıl olsa."

"Yok canım! Biri doğrulayabilir!" diye karşılık verdi Profesör. Yeniden dili çalmaya başlamıştı. Büyük bir inançla konuşuyordu.

Birden esrarlı bir havayla iki dosta yaklaşmalarını işaret etti.

Biri sağından, öbürü solundan ona doğru eğildiler, Profesör bu kez hiç dili çalmadan (akıl alır iş değil, şeytan bilir nasıl, yabancı şivesi beklenmedik zamanlarda ortaya çıkıyor ve kayboluyordu), "Gerçek şu!.." dedi –Profesör ürkek bakışlarını çevresinde gezdirerek, sesini fısıltıya varacak kadar alçalttı– "... bütün bu anlattıklarım olup biterken ben oradaydım. Pontius Pilatus'la birlikte avludaydım; Kayafa'yla konuştuğu sırada bahçe, kararı halka açıklarken taştan setin üstündeydim. Gizlice, kimseye fark ettirmeden durdum orada. Bu yüzden, lütfen bu konuda kimseye bir şey söylemeyin, sırrımı saklayacaksınız, şişşşt!.."

Bir sessizlik oldu, Berlioz hafifçe sarardı. Titrek bir sesle, "Siz... siz ne kadardır Moskova'dasınız?" dedi.

Boş bulunan Profesör, "Moskova'ya demin geldim," dedi.

Ancak o an iki dost, Profesör'ün gözlerinin içine iyi-

ce bakmayı akıl ettiler. Sol gözünün –yeşil olanı– delice bir anlam taşıdığına, sağ gözünün ise bomboş, kara, ölü bir göz olduğuna emin oldular.

"Al işte! Her şey anlaşıldı!" dedi Berlioz kendi kendine. "Bu Alman delinin biri ya da buracıkta gölün kıyısında kaçırdı aklını. Amma iş!"

Evet, gerçekten de öylece her şey açıklanmış oluyordu: Ölü filozof Kant'la birlikte yenen tuhaf yemek, ayçiçeğiyağı ve kim olduğu bilinmeyen şu Annuşka'yla ilgili aptal hikâye, Berlioz'un başının kesileceğini söylemesi, bütün öbür anlattıkları... Profesör deliydi.

Berlioz, ne yapmak gerektiğini hemen kavradı. Geriye yaslanıp Profesör'ün arkasından Biezdomni'ye göz kırpmaya koyuldu: "Ona karşı falan çıkma" demeye getiriyordu. Oysa apışıp kalan Şair, bu işaretlerden bir şey anlamadı.

"Evet, evet," dedi Berlioz, çırpınarak. "Bütün bunlar mümkün. Hatta Pontius Pilatus, taraça ve bütün geri kalanlar... Peki siz, karınızla mı geldiniz, yoksa tek başınıza mı?"

"Tek başıma, tek başıma. Ben hep yalnızımdır," dedi Profesör, acı acı.

Berlioz, sinsi bir ifadeyle, "Peki bavullarınız nerede Profesör?" diye sordu. Metropol'de[1] mi yoksa? Siz nerede kalıyorsunuz?"

"Ben mi?.. Hiçbir yerde kalmıyorum," dedi çatlak Alman, deli deli bakan hüzünlü yeşil gözünü Patriarşiye Göleti'nde gezdirerek.

"Nasıl? Peki nerede oturacaksınız?"

Beklenmedik bir kayıtsızlıkla, deli, "Sizin evde," dedi, göz kırptı.

1. O zamanlar Moskova'da bulunan az sayıdaki otellerin arasında, yabancıların en çok kaldığı otel. (Y.N.)

"Ço... çok mutlu olurdum. Şe.. şeref verirdiniz," diye kekeledi Berlioz. "Ama benim evimde gerçekten rahat edemezsiniz. Metropol'de çok iyi odalar var. Birinci sınıf bir oteldir."

Hasta, birden İvan Nikolayeviç'e döndü, "Ya Şeytan?.." dedi. "Şeytan var mı, yok mu sizce?"

"Şeytan da..."

Berlioz, Profesör'ün ardından dudaklarını şekilden şekile sokarak, "Damarına basma," diye fısıldadı. "Kızdırma onu." Bütün bu keşmekeşten aklı karışan İvan Nikolayeviç bağırdı, hiç de sırası değildi oysa:

"Şeytan diye bir şey yok! Şeytan yok! Bu adam da amma baş belası be! Bırakın bu zırvaları!"

Bu sözler üzerine deli, bir kahkaha attı. Öyle ki, üç adamın üstündeki ıhlamur dalına konan serçe ürktü, havalandı. Gülmekten kırılan Profesör, "Bu söylediklerini̇z çok, çok ilginç," dedi. "Neyiniz var canım sizin? Ne sorsak yok diyorsunuz, olamaz diyorsunuz."

Birden kahkahasını kesti –akıl hastalarında görüldüğü gibi– tam tersi durgun bir havaya büründü; kızdı, kabaca bağırdı:

"Demek, size göre Şeytan yoktur, öyle mi?"

Hastanın çileden çıkmasından korkan Berlioz, "Sakin olun, sakin olun Profesör," diyordu. "Bir dakikacık, burada, dostum Biezdomni'yle oturur musunuz? Köşeye kadar gidip bir telefon edeceğim, sizi dilediğiniz yere götürürüz sonra. Kenti bilmediğiniz için..."

Berlioz'un planının akıllıca olduğunu kabul etmek gerek: En yakın telefon kulübesine koşmak, yabancılar bürosunu arayıp Patriarşiye Göleti Parkı'nda, davet üzerine geldiğini ve uzman olduğunu söyleyen, deli olduğu açıkça görülen bir yabancının bulunduğunu söylemek. Önlem alınması gerektiği, yoksa, hiç de hoş sayılmayacak bin türlü saçmalık olabileceğini belirtmek...

"Telefon mu edeceksiniz? İyi ya, hadi gidip edin," diye kabul etti hasta hüzünle.

Birden kuşkulu bir sesle ekledi:

"Ama yalvarırım yanımızdan ayrılmadan önce hiç olmazsa Şeytan'ın varlığına inanın. Sizden daha fazlasını istemiyorum. En sağlamından yedinci bir kanıtın bulunduğunu düşünün. Hemen şimdi bu kanıtın ne olduğunu göreceksiniz."

Deli Alman'ı beklemek hoşuna gitmediği için canı sıkılan Şair'i göz kırparak yüreklendiren Berlioz, zoraki bir nezaketle, "Tamam, tamam," dedi ve Bronnaya Sokağı'yla Ermolayevski Geçidi'nin kesiştiği yere, gezinin çıkışına doğru yürüdü.

Profesör, sağlığını sanki o an yeniden kazandı, yüzü aydınlandı. Berlioz'un ardından, "Mihail Aleksandroviç!" diye bağırdı.

Berlioz, irkilerek döndü, ama Profesör'ün ilk iki adını herhangi bir gazetede okumuş olabileceği düşüncesiyle kendisini rahatlattı.

Profesör, elleri ağzının iki yanında sürdürdü haykırmasını:

"Kiev'deki amcanıza hemen bir telgraf yollatmamı istemez misiniz?"

Berlioz, bir kez daha kendinden geçti. Bu deli, Kiev'deki amcasının varlığını nereden öğrenmişti? Şimdiye kadar hiçbir gazete bunu yazmamıştı. Sakın Biezdomni haklı olmasın? Ya o kimlik kâğıtları da sahiden sahteyse? Amma garip biriydi bu... Telefon etmeliydi, hem de gecikmeden. Bu işi çarçabuk aydınlatırlardı.

Sözün sonunu dinlemeden yoluna koştu.

O sırada, Bronnaya Sokağı çıkışının hemen yakınındaki banktan biri kalkıp Genel Yayın Müdürü'ne yaklaştı. Berlioz, öğleden sonra ortalığı yakıp kavuran havanın yoğunluğu içinde oluşuveren adamı tanıdı. Ama şimdi

havaya karışmıyordu, herkes gibiydi; etten kemikten. Berlioz, alacakaranlığın gittikçe artan koyuluğundan onun tavuk tüyünü andıran bıyıklarını, alaycı, minik, yarı sarhoş gözlerini, beyaz çoraplarının pisliğini ortaya koyacak kadar yukarı çekilmiş kareli pantolonunu açık seçik görebiliyordu.

Mihail Aleksandroviç, birkaç adım geriledi. Bunun aptalca bir rastlantı olabileceğini düşünerek kendini sakinleştirdi. Şu sıra bu konunun üstünde fazla durması gereksizdi.

Kareli pantolonlu adam, çatlak tenor sesiyle, "Turnikeyi mi aradınız yoldaş?" diye sordu. "Buradan lütfen! Çıkış önünüzde, dilediğiniz yere gidesiniz diye açık. Sormak istiyordum... Kendini toplama ihtiyacıyla kıvranan eski bir kilise şarkıcısına, bir ufak şişe alacak kadar paranız var mı?"

Adam, gülünç bir biçimde yerlere kadar eğilerek kafasındaki jokey şapkasını çıkarıp geniş bir hareketle salladı.

Berlioz, bu maskara dilenciyi dinlemek istemiyordu, turnikeye koştu, bir eliyle tutup çevirdi. Rayları ve yolu aşıp karşıya geçecekti; gözlerinin önünde kırmızılı beyazlı bir ışık fışkırdı: camlı, üzerine ışıltılı harflerle "Tramvaya dikkat!" yazılmış bir çeşit kutu...

Tramvay, yeni açılan Bronnaya Sokağı'ndaki hatta sapmak üzere, Ermolayevski Geçidi'nin dönemecinde göründü. Sağdaki hatta gireceği sırada aracın içi birden ışıkla doldu, gözle görünürcesine büyüyerek böğürdü ve hızlandı.

Durduğu yerde hiçbir tehlikenin olmamasına karşın, Berlioz tedbirli davranarak demir parmaklığın gerisinde durmaya karar verdi. Elini turnikeye atıp açmak için geriledi. Aynı anda eli kayıp turnikeden kurtuldu, ayakları, buz üstünde kayarcasına rayları çevreleyen kal-

dırım taşları üzerinde karşı konulmaz biçimde sürüklendi, bir bacağı havalandı; Berlioz rayların üzerine atıldı.

Bir şeye, bir yere tutunmak isteyen Berlioz, sırtüstü yuvarlandı. Başının arkası kaldırım taşlarına hafifçe çarptı; sağda mı yoksa solda mı olduğunu artık anlayamadan, gökte solgun sarı ayı görecek zamanı buldu. Yan döndü, son bir çabayla bacaklarını karnına çekebildi. Başını kaldırdığında da, durdurulamayacak kadar hızla üzerine gelen tramvayın kadın vatmanının dehşetten bembeyaz kesilmiş genç yüzünü ve kırmızı kolluğunu görebildi. Berlioz'un ağzından ses çıkmadı, ama etrafında bütün sokak çılgına dönen kadınların çığlıklarıyla doldu.

Kadın vatman, bütün gücüyle frene asıldı. Bir an durakladı ağır araba; sonra yeniden ileri fırladı. Camlar kulakları sağır eden bir şangırtıyla kırıldı. O an bir ses Berlioz'un beyninde umutsuzca haykırıyordu: "İnanılmaz!" Bir kez daha –son olarak– ay, parıldadı, ama bin parçaya ayrılmıştı çoktan; her yer kapkara kesildi ardından.

Tramvay, Berlioz'u kapladı, ağaçlıklı yola doğru hafif bir eğimle yükselen kaldırım taşlarında, yuvarlak, koyu renkli bir şey yuvarlandı. Bu şey parmaklıklara çarptı, taşların üstüne düştü yeniden; yolun ortasına kadar yuvarlandı, hareketsiz kaldı.

Berlioz'un kesik başıydı bu.

4

İzleme

İsterik kadın çığlıkları kesildi, tiz polis düdükleri sustu; iki cankurtaran arabasından biri, başsız cesetle kesik başı morga, öbürü kırılan camlarla yaralanan güzel kadın sürücüyü hastaneye götürdü. Beyaz önlüklü kapıcılar cam kırıklarını süpürdüler, kan lekelerinin üstüne kum döktüler. Turnikeye kadar koşmaya kalkan İvan Nikolayeviç ise banklardan birine yığılmış, orada öylece kalakalmıştı. Birkaç kez yerinden doğrulmayı denemişti, ama bacakları yerinden kalkmıyordu. Bir tür inme inmişti Biezdomni'ye.

Şair daha ilk haykırışı duyar duymaz turnikeye koşmuş, yerde yuvarlanan başı görmüştü. Bu onu öylesine allak bullak etti ki, en yakın banka kendini attı, kan çıkarana dek kolunu ısırdı. Deli Alman'ı unutmuştu; bir tek şeyi anlamaya çalışarak bir süre oturdu kaldı... Bu nasıl olabilirdi, daha bir dakika önce Berlioz'la tartışıyordu. Şimdi karşısında bir kesik baş vardı...

Allak bullak olan bir sürü insan koşarak, bağrışarak Şair'in önünden geçtiler. İvan Nikolayeviç söylenenlerden hiçbir şey anlamadı. Birden iki kadın çok yakınında karşılaştılar –neredeyse çarpışıyorlardı. Biri –uzun saçlı, sipsivri burunlu olanı– Şair'in tam kulağının dibinde öbür kadına, bağıra bağıra anlatmaya koyuldu:

"Annuşka, bizim Annuşka! Sadovaya Caddesi'nde oturan! İyi halt etti. Onun yüzünden... Bakkaldan ayçiçeğiyağı almıştı, şangırır, bir litrelik şişeyi turnikeye çarpıp kırdı. Eteği yağ lekesi içindeydi. Söylenip duruyordu, hem de nasıl! Adam zavallı, yerdeki yağa basıp kaydı demek, rayların üstüne düştü."

Bütün bu haykırışlardan, İvan Nikolayeviç'in karmakarışık beynine çakılan, "Annuşka" adı oldu önce...

"Annuşka, Annuşka?" diye kekeledi gözlerini fal taşı gibi açarak. "Pardon, izin verin..."

Ardından Annuşka'ya "ayçiçeğiyağı" sözlerini ekledi hemen, bir de, nedendir bilinmez "Pontius Pilatus" adını. Şair, Pilatus'u kafasından atıp "Annuşka"yla başlayan zincirin halkalarını birleştirmeye çalıştı. Zincir hemencecik tamamlandı ve aklını kaybeden Profesör'de son buldu.

"Yanıldım! Oysa toplantının yapılamayacağını, Annuşka'nın ayçiçeğiyağı döktüğünü söylemişti. Ve, iznimizle, toplantı yapılamayacak! Ama bu da bir şey değil: Bir kadının Berlioz'un kafasını keseceğini de açıkça söyledi! Evet, evet, evet! Tramvayın vatmanı kadındı! Peki ama, nedir bütün bu olup bitenler?"

Esrarengiz danışmanın, Berlioz'un korkunç ölümünün tablosunu önceden, bütün ayrıntılarıyla bildiğinden en küçük kuşkusu kalmamıştı. İki düşünce Şair'in beynini yokladı. Birincisi, "hiç de deli değil, bütün bunlar saçmalık"tı. İkincisi ise, "bütün bu dalavereleri çeviren sakın o olmasın"dı.

"Peki, sorarım size, nasıl yapar bütün bunları? Hayır, hayır, hayır! Her şeyi açığa çıkarırız biz!"

Büyük bir güç harcayarak yerinden kalkan İvan Nikolayeviç, telaşla, az önce konuştukları yere yöneldi.

Bronnaya Sokağı'nın fenerleri yanmaya başlamıştı bile, Patriarşiye Göleti'nin üstünde altından bir ay parıldıyordu. Ayın her zamanki aldatıcı ışığında, İvan Nikola-

yeviç'e adam, koltuğunun altında baston değil de kılıç taşıyormuş gibi geldi.

Fesat kumkuması, emekli kilise şarkıcısı, önce İvan Nikolayeviç'in oturduğu yere kurulmuştu. Burnunun ucuna bir camı eksik, öteki camı çatlak, bu yüzden de kesinlikle gereksiz bir bağa gözlük takmıştı. Bu kareli pantolonlu yoldaş, az önce Berlioz'a yol gösterirken daha iyiydi de sanki birden iğrençleşmişti.

İvan, kalbi buz keserek Profesör'e yaklaştı. Yüzüne dikkatle bakıp hiçbir delilik belirtisi bulunmadığından emin olunca, "Hadi, itiraf edin," dedi boğuk boğuk. "Kimsiniz?"

Yabancı, kaşlarını çattı; ilk kez görüyormuş gibi baktı Şair'e, düşmanca bir sesle karşılık verdi:

"Ben, yok anlamak... Yok bilmek Rusça."

Yabancının sözlerini açıklaması istenmediği halde, o can sıkıcı adam, o kilise şarkıcısı, oturduğu yerden atıldı:

"Bu bay söyleneni anlamıyor!"

İvan, tehdit edercesine, "Numara yapmayın," dedi ve midesinde buz gibi bir soğukluk duydu. "Az önce kusursuz Rusça konuşuyordunuz. Ne Alman'sınız, ne de Profesör. Bir katil... bir casussunuz! Kâğıtlarınızı gösterin!" diye haykırdı, sinirinden deliye dönmüştü.

Tuhaf Profesör'ün zaten hep yamuk duran ağzı sıkıldığını gösterircesine iyice kıvrıldı, omuzlarını silkti.

"Yoldaş..." dedi iğrenç kilise şarkıcısı yine.

Kendisini ilgilendirmeyen şeylere burnunu sokmaya kararlıydı anlaşılan.

"Neden bu yabancı turistin canını sıkıyorsunuz? Dikkatinizi çekerim, çok ağır cezalara çarptırılırsınız sonra!"

Kuşkulu Profesör, yüzünde ikisini de küçümseyen bir havayla İvan'a sırtını döndü, yürüdü gitti. İvan kendini kaybettiğini hissetti. Kanı beynine sıçramıştı, kilise şarkıcısına döndü:

"Hey yoldaş! Bir katili yakalamama yardım edin. Görevinizdir bu."

Kilise şarkıcısı, büyük bir canlılıkla ayağa fırladı, bağırmaya başladı: "Katil mi? Nerede katil? Hangi katil? Bu yabancı mı katil? –Küçük gözleri neşeyle parıldadı– Bu adam mı? Eğer katilse ilk görevimiz 'imdat' diye bağırmak olmalı. Yoksa kaçıp gider. Hadi, ikimiz birlikte bağıralım!"

Kilise şarkıcısı bir fırını andıran ağzını açtı. Kendinden geçen İvan da bu maskaraya uyup bağırdı: "İmdat!" Öbür adamın sesi çıkmamıştı. Onu kandırmıştı.

İvan'ın boğuk sesiyle tek başına yaptığı çağrı önemli bir sonuç vermedi. Yakından geçen iki genç kız uzaklaştılar, "sarhoş" dediklerini duydu İvan. Çılgına döndü.

"Hah haa!" dedi. "Onun suç ortağısın sen de. Benimle alay ediyorsun, öyle mi? Çekil oradan da geçeyim!"

İvan sağa atıldı, kilise şarkıcısı da peşinden; İvan sola koştu, herif de sola koştu. İvan vahşi bir sesle, "Bile bile ayağıma dolanıyorsun ha!" diye kükredi. "Seni polise teslim edeceğim!"

İvan sefil herifi kolundan tutmaya kalktı, ama hedefini şaşırıp boşluğu kavramaktan başka bir şey yapamadı. Kilise şarkıcısı, sanki yer yarılmış da içine girmişti.

İvan şaşkınlıkla haykırdı, ileri baktı; iğrenç yabancıyı gördü. Neredeyse Patriarşiye Sokağı'na çıkan geçide varıyordu. Yalnız da değildi. Kuşkulu olmaktan da öte, resmen cani olan o eski kilise şarkıcısı da ona yetişmişti. İş bu kadarla da kalmıyordu: Nereden çıktığı bilinmeyen bir üçüncü yaratık daha katılmıştı yanlarına. Karga ya da is gibi kapkara, dehşet verici palabıyıklarıyla domuz yavrusu kadar iri bir kara kediydi bu. Üçlü, Patriarşiye Sokağı'na doğru ilerliyordu; Kedi, arka ayakları üstünde yürüyordu.

İvan, canilerin peşinden atıldı ama onlara yetişmesi-

nin çok güç olacağını hemen anladı. Üçlü, Patriarşiye Sokağı'nı şimşek gibi geçip Spiridonov Sokağı'na saptı. İvan adımlarını açtıkça açıyor, ama kaçaklardan kendisini ayıran uzaklık bir türlü azalmıyordu. Aklını başına toplayamadan Spiridonov Sokağı'nın yerini Nikitski Kapısı almıştı; orada Şair'in durumu iyiden iyiye güçleşti. Büyük bir kalabalık yığılmıştı oraya. İvan birden bir yayaya çarptı. Ona küfrettiler. Üstelik bu serseri takımı, peşine adam takılan haydutların sık sık yaptıklarını orada yinelediler: Üçü de ayrı yönlere gittiler.

Eski kilise şarkıcısı Arbat Meydanı'na[1] giden otobüse yaman bir çeviklikle uçarcasına atladı; gözden kayboldu. Düşmanlarından birini kaybeden İvan, bütün dikkatini Kedi'ye verdi. Bu garip hayvanın, duran bir "A" tramvayının basamağına atlayıp bir kadının yerini kabaca alışını gördü. Bu terbiyesizlik yüzünden tramvayı kaçıran kadın çığlıklar attı. Kedi, basamaktaki parmaklığa tutundu, hava sıcak olduğundan açık tutulan camdan biletçi kadına on kopek vermeye bile kalkıştı.

Kedinin davranışı İvan'ı öylesine şaşırttı ki, meydanın köşesindeki bakkal dükkânının önünde çakılıp kaldı. Orada biletçi kadının davranışı karşısında bir kez daha, hem de ilkinden daha büyük bir şaşkınlık geçirdi. Kedinin tramvaya atladığını görür görmez biletçi kadın, kızgınlıktan titreyerek bağırdı:

"Kediler tramvaya binemez! Kedilere yasak burası! Hadi pissst! İn aşağı, yoksa polisi çağırırım!"

Böylece ne biletçi kadın ne yolcular, asıl önemli olan şeye şaşırmıyorlardı: Kedinin tramvaya binmesi değil

1. Moskova'nın merkezinde bulunan, sokak sanatçılarının eserlerini sergilediği, tıpkı İstiklal Caddesi gibi halkın çok rağbet ettiği bir meydan ve caddenin adı. Arbat, eski binaları, anacaddenin arkasındaki dar ara sokaklarıyla, Beyoğlu'nu andırır. (Y.N.)

–bu önemsenmeyebilirdi– para verip bilet almaya kalkışmasıydı dikkati çekmesi gereken!

Üstelik Kedi yalnızca para verecek durumda olduğunu değil, uslu bir hayvan olduğunu da gösterdi; biletçi kadının ilk bağırışında tırmanmaktan vazgeçip basamaktan indi, tramvay durağının yanında, elindeki parayla bıyıklarını düzelterek beklemeye başladı. Biletçi, zili çektikten, tramvay yola koyulduktan sonra da, mutlaka binmesi gereken bir tramvaydan indirilen herkes gibi davrandı. Vagonun önünden geçmesini bekledi, sonuncusunun arkasına atladı. Bir eliyle arkadaki vagondan uzanan boruya tutundu... "Hadi, yürü bakalım." Böylece on kopek de yanına kâr kalıyordu.

Aşağılık hayvanın yaptıklarıyla fazlaca ilgilenen İvan, üçünün en önemlisi olan Profesör'ü az kalsın gözden kaçırıyordu. Neyse ki Profesör, tüyecek zaman bulamamıştı. Büyük Nikitski Caddesi'yle Herzen Sokağı'nın ağzındaki kalabalığın arasında İvan, onun gri beresini görebildi. Bir solukta kendi de oraya vardı, ama adama yetişemedi. Şair ilkin adımları sıklaştırdı, sonra hafiften koşmaya başladı, yayalara çarparak geçti, ama bütün çabalarına karşın aradaki uzaklığı bir santim bile azaltamadı.

Bütün şaşkınlığına karşın, kovalamacadaki doğaüstü hız İvan'ı çarptı. Nikitski Kapısı'ndan ayrılalı daha yirmi saniye bile olmamıştı ki, Arbat Meydanı'nın ışıkları İvan Nikolayeviç'in gözlerini kamaştırıyordu. Birkaç saniye geçmeden, dik kaldırımlı karanlık bir sokağa daldılar. İvan Nikolayeviç bu sokakta düşüp dizini yaraladı. Ardından şıkır şıkır aydınlatılmış geniş bir yola çıktılar –Kropotkinskaya Caddesi– derken dar bir yol, Ostojenka Sokağı, hemen ardından da pis, kasvetli ve birbirinden iyice aralıklı fenerlerle pintice aydınlatılan dar bir yol daha. Yakalamayı o kadar istediği kişinin izini İvan Nikolayeviç orada kaybetti. Profesör yok olmuştu.

İvan Nikolayeviç, ne yapacağını bilemez bir halde kalakaldı. Şaşkınlığı uzun sürmedi, birden Profesör'ün bu sokaktaki 13 numaralı apartmanın 47 numaralı dairesinden başka yerde olamayacağı aklına geldi. Binanın girişine daldı, basamakları dörder dörder çıkıp birinci kata vardı, 47 numaralı daireyi buldu, sabırsızlıkla zile bastı. Çok fazla beklemesi gerekmedi. O güne kadar görmediği, beş yaşlarında bir kız kapıyı açtı, İvan'ı görür görmez de, kaçıp gitti bir yere.

Dairenin kocaman ve inanılmaz bakımsız girişindeydi İvan; akıl almaz yükseklikte, kirden kapkara kesilmiş, terk edilmiş bir yerdi burası; odanın tavanından sarkan minicik ampul, ortalığı güçlükle aydınlatıyordu. Kocaman bir araç gereç dolabının üstünde, duvara bir bisiklet asılmıştı, lastikleri yoktu. Portmantonun tam tepesindeki tahtanın üstünde de, kocaman kulakları sarkan bir yün başlık duruyordu. Kapılardan birinin ardında, radyodan gelen güçlü bir ses, birine kızmışçasına bağırarak şiir okumaktaydı.

İvan Nikolayeviç bu yabancı çevrede kendini kaybetmedi. Kararlılıkla koridora daldı. Şöyle düşünüyordu: "Hiç kuşkusuz banyoya saklanmıştır." Koridor karanlıktı. İki-üç kez duvara çarpan İvan, neden sonra kapılardan birinin altından sızan zayıf ışığı gördü. Tokmağı bulup kolayca çevirdi. Kilit yuvasından attı. İvan, kendi kendine kısmetli olduğunu söyleyerek banyoya daldı.

Ama ona gerekli olan kısmet bu değildi. Sıcak bir rutubet kokusu geliyordu burnuna. Banyonun sobasında yanan közün ışığında duvara asılı koca çamaşır kazanlarını ve mineleri dökülmüş kapkara, lekeli banyoyu gördü. Banyonun içinde her yanı sabunla kaplı, elinde yuvarlak bir lif tutan, çırılçıplak bir kadın vardı. Kadın doğru dürüst görebilmek için miyop gözlerini kıstı, kızıl korların bol dumanlı ışığında, İvan'ı başka biri sanıp gül-

dü ve alçak sesle, "Kirilciğim!" dedi. "Terbiyesizlik ediyorsun. Deli misin canım... Fiyodor İvaniç gelecek. Hemen çek git buradan!" – Açık bir yanılgıydı bu.

Ve suçlu, hiç kuşkusuz İvan Nikolayeviç'ti. Ama suçunu kabullenmeye pek niyetli olmayan İvan, karşısındakini ayıplarcasına bağırdı: "Seni sürtük seniii!.." Sonra da, garip ve anlaşılmaz bir biçimde mutfakta buldu kendini. Mutfakta kimse yoktu, yalnız karanlıkta, fırının üstünde durmakta olan on kadar sessiz ve kara gazocağını seçebildi. Yıllardır temizlenmemiş tozlu pencereden tek bir ay ışığı sızıyor, camdan bir kutunun içinde unutulmuş ikonanın durduğu tozlu, örümcek ağlarıyla dolu köşeyi güçbela aydınlatıyordu, ikona kutusunun arkasında da iki büyük mum yükseliyordu. Büyük ikonanın hemen altında, kâğıttan yapılma daha küçük bir ikona duvara iğnelenmişti.

İvan o sıra kim bilir ne düşündü, ama mutfak kapısından tüymeden önce mumlardan birini ve kâğıttan ikonayı da yanına aldı. Bu eşyalarla, anlaşılmaz şeyler homurdanarak yabancı apartmandan ayrıldı. İstemeden Kiril adlı çapkının kim olabileceğini bulmaya çalışırken, banyoda geçirdiği saniyeleri hatırlayıp utançla kızardı. Holdeki uzun kulaklı o tuhaf başlık, sakın Kiril denen herifin olmasındı?

Şair ıssız, kasvetli sokakta gözleriyle kaçağı aradı; kimseleri göremedi. Kendi kendine kararlı bir sesle, "Hiç kuşkusuz Moskova Irmağı'nda olmalı. İleri!" dedi.

Birileri İvan Nikolayeviç'e, "Profesör neden Moskova Irmağı'nda da, başka yerde değil" sorusunu sorsa iyi olurdu. Ama ne yazık ortalıkta ona bu soruyu soracak kimse yoktu. İğrenç sokak bomboştu.

İvan Nikolayeviç bir süre sonra Moskova Nehri kenarındaki amfiteatrın mermer basamaklarında görüldü.

İnanılmayacak kadar kısa sürede İvan, elbiselerini çı-

karttı. Geniş loş basamaklarda oturan, üzerinde yıpranmış beyaz bir *tolstovka*[1], ayağında bağcıkları kopmuş, topukları aşınmış bir çift pabuç olan ve sarma sigarasını tüttüren sevimli serseriye teslim etti. Isınmak için kollarını sallayarak martı gibi suya daldı. Su müthiş soğuktu, soluğu kesilecek gibi oldu, bir an yukarı çıkamayacağını düşündü. Sonunda başı suyun yüzünde göründü, durmadan hareket edip kaşalot gibi soluyarak, korkudan fal taşı gibi açılmış gözlerle, kıyıdaki fenerlerin zikzaklı parıltıları arasında, mazot kokan kapkara suda yüzmeye koyuldu.

Ipıslak olmuş, soğuktan buz kesmiş İvan, zıplayarak taş basamakları çıkıp elbiselerini bıraktığı serserinin bulunduğu yere koştuğunda, gerçeğe boyun eğmekten başka çare bulamadı. Yalnız elbiseleri değil, elbiselerini bıraktığı sakallı da ortadan yok olmuştu. Az önce elbise yığınının bulunduğu yerde çizgili bir içdonu, yırtık bir gömlek, mum, ikona ve bir kutu kibrit vardı. Güçsüz bir kızgınlıkla ufuktan yana, bilinmeyen birine doğru yumruğunu sallayarak sövüp saydı, adamın kendisine bırakmak lütfunda bulunduğu giysileri sırtına geçirdi.

O an iki şey geldi aklına: MASSOLİT üyesi olduğunu gösteren, hiç yanından ayırmadığı kartını kaybetmişti, bu bir; bu kılıkta, elini kolunu sallayarak Moskova sokaklarından geçemezdi, bu da iki. Ne de olsa içdonuydu üstündeki. Tabii kılığı kimseyi ilgilendirmezdi ama bundan başına bir iş, bir dert gelir miydi acaba?

İvan, içdonunun bilekleri sıkan düğmelerini koparıp attı. Böylece belki yazlık bir pantolona benzeyebilirdi biraz. Sonra ikonayı, mumu, kibrit kutusunu aldı, kendi kendine, "Griboyedov'a gitmeliyim! Hiç kuşkusuz oradadır," diye söylenerek yola koyuldu.

1. (Rus.) Aslında *kosovonotka* olarak bilinen, ancak Tolstoy sürekli giydiği için onun adıyla anılan Rus köylülerinin giydiği uzun gömlek. (Y.N.)

Kent artık geceyi yaşamaya başlamıştı Kasaları çuvalların üstüne sırtüstü uzanmış adamlarla dolu, zincir şakırtıları içinde toz bulutları kaldıran kamyonlar geçiyordu. Bütün pencereler açıktı. Hepsinde de kavuniçi abajurlu lambalar yanıyor, bütün pencerelerden, kapılardan, sundurmalardan, damlardan, tavan aralarından, bodrumlardan, avlulardan, öksürüklü tıksırıklı kükremelerle *Yevgeni Onegin* operasından polonez yükseliyordu.

İvan Nikolayeviç'in kaygılarının doğru olduğu ortaya çıktı: Yayaların dikkatini çekiyor, herkes dönüp ona bakıyordu. Bu yüzden de büyük caddelerden, insanların daha az meraklı olduğu küçük yollara sapmaya karar verdi. Oralarda bir yığın insanın çıplak ayaklı birine takılması, inatla pantolona benzememekte direten içdonu üzerine binbir soruyla başını ağrıtması uzak bir olasılıktı.

Düşündüğünü yaptı, Arbat'ın esrarlı sokaklarının kargaşasına daldı. Gözünü karşıya dikmiş, korkulu bakışlarla duvarlara sürtünerek yürüyor, her an dönüp arkasına bakıyor, arada durup büyük kapıların girintisine siniyor, aydınlık kavşaklardan kaçıyor, elçilik binalarının zarif kapılarının uzağından dolanıyordu.

Bu zorlu yol boyunca, sesi hiç kesilmeyen orkestra, Tatyana'ya[1] aşkını söyleyen bas sese eşlik edip durdu ve nedendir bilinmez, İvan'a anlatılmaz acılar çektirdi.

1. *Yevgeni Onegin*'in baş kadın kahramanı. (Y.N.)

5

Griboyedov'da olup bitenler

Krem rengi duvarlarıyla tek katlı eski yapı, kenti kuşatan bulvarın üstünde, bakımsız bir bahçenin sonundaydı. Demir bir parmaklık, bahçeyi kaldırımdan ayırıyordu. Evin tam önünde asfaltlanmış küçük bir meydan vardı. Kışları meydanda biriken karların üzerinde hep bir kürek durur, ama yazları gerilen çadır bezinin altında burası, en güzel açık hava lokantalarından biri haline gelirdi.

Yapıya "Griboyedov Evi" denmesinin nedeni, söylentiye göre, buranın eskiden ünlü yazar Aleksandr Sergeyeviç Griboyedov'un teyzelerinden birine ait oluşuydu. Evin bu teyzeye ait olup olmadığı kesin değil. Anılarım beni yanıltmıyorsa, Griboyedov ailesinde böyle bir teyze hiç olmadı bile. Her neyse, evin adı buydu. Moskovalı yalancının biri de, evin birinci katındaki sütunlu yuvarlak salonda, ünlü yazarın, *Akıldan Bela* adlı oyunundan bazı bölümleri, sere serpe sedire uzanan teyzesine okuduğunu anlatıyordu. Bunun doğru olup olmadığını bir tek şeytan bilir; belki gerçekten oyundan bölümler okumuştur yazar; önemli olan bu değil!

Önemli olan, evin şimdilerde, Patriarşiye Göleti gezisine çıkmadan önce zavallı Mihail Aleksandroviç Berlioz'un başında bulunduğu MASSOLİT'in bir üyesine ait olması.

MASSOLİT üyeleri, eve "Griboyedov Evi" değil, yalnızca "Griboyedov" deme akıllılığını gösterdiler. "Dün Griboyedov'un önündeki kuyrukta iki saat bekledim." – "Ne oldu?" – "Sonunda Yalta'da, bir ay kalabilme hakkını kazandım." – "Aferin." Ya da: "Berlioz'u görmeye gidiyorum, bugün saat dörtle beş arasında Griboyedov'da ziyaretçi kabul ediliyor..." vb.

MASSOLİT, Griboyedov'u öylesine dayayıp döşemişti ki, bundan iyisi, bundan rahatı, bundan şirini düşünülemezdi. İçeri giren biri önce ister istemez çeşitli spor kuruluşlarıyla ilgili bilgileri kapsayan duyuruları okumak, birinci kata kadar çıkan merdivenin duvarlarını dolduran MASSOLİT üyelerinin teker teker ya da grup halindeki resimlerine bakmak zorundaydı.

Üst kattadaki ilk odanın kapısında kocaman "Tatil ve Balıkçılık Bölümü" yazısı vardı ve altında oltayla yakalanmış bir sazan resmi vardı.

İki numaralı odanın kapısındaysa, pek anlamı çıkarılamayan "Bir Günlük Yaratıcılık Tatili. M.V. Podlojnaya'ya başvurunuz" yazısı duruyordu.

Sonraki kapıda hepsinden kısa ama ne demek istediği hiç anlaşılmayan, "Pereligino" yazısı. Sonra Griboyedov'un gelecek olan ziyaretçisinin gözleri önünde teyzesinin ceviz kapılarını süsleyen bir yazı cümbüşü uçuşup dururdu: "Kayıt dilekçelerini Bayan Poklevkuna'ya yazdırınız", "Kasa", "Skeç Yazarlarının Kişisel Hesapları" vb...

Alt kata, kapıcının odasına kadar uzanan bir kuyruğun arasından geçilince, kalabalığın itişiyle her an göçebilecek bir kapı ve üzerinde "Konut Sorunu" yazısı görülebilirdi.

"Konut Sorunu"nun ardında, omzunda tüfeği, sırtında Kafkas keçesinden kaputu, bir kayanın tepesinde ilerleyen süvariyi gösteren lüks afiş vardı. Resimdeki kayanın altında da palmiye ağaçlarıyla bir balkon vardı.

Balkonda, kâkülü alnına düşmüş, elinde dolmakalem olan genç bir adam parlayan gözlerle gökyüzüne bakıyordu; ne de parlaktı gözleri! Afişte şu yazı vardı: "Yaratıcılara iki haftadan (öykü, kısa roman) bir yıla kadar (roman, triloji) Yalta'da, Suuksu'da, Borovoye'de, Tsihidziri, Mahincauri ve Leningrad'da (Kışlık Saray) bedava tatil." Bu kapının önünde de kuyruk vardı ama uzun sayılmazdı: Çok çok yüz elli kişi.

Ardından, Griboyedov Evi'nin rastgele dönemeçlerine uyan koridorların iniş çıkışları, "MASSOLİT Yönetim Kurulu", "2, 3, 4, 5, numaralı Kasalar", "Düzelti", "Kalem", "MASSOLİT Başkanı", "Bilardo Salonu", çeşitli bölümlerin bulunduğu odalar ve teyzenin, dâhi yeğeninin komedisiyle keyiflendiği sütunlu salon...

İyiden iyiye aptallaşmazsa, Griboyedov'u gezen her ziyaretçi, MASSOLİT'in mutlu üyelerinin yaşadığı hayata gıpta eder, içini kemiren büyük bir kıskançlık duyardı. Aynı zamanda da, yazarlığa yatkın olarak dünyaya gelmediği için kem talihine söver dururdu. Yazarlık yeteneği olmayan kişi, bütün Moskova'nın çok iyi tanıdığı, kenarı yaldızlı, iyi cins deri kokan, koyu renk bir kapak içindeki MASSOLİT kartını düşünde bile göremezdi.

Kıskançlığı savunmak için bir şeyler söylenebilir mi? Çok aşağılık bir duygu bu, kuşkusuz, ama insanın kendini ziyaretçinin yerine de koyması gerek. Çünkü birinci katta gördükleriyle iş bitmiyor, daha görülecek neler var neler. Bir kere teyzenin evinin zemin katını bir lokanta kaplıyor, hem ne lokanta! Moskova'nın en iyi lokantası olduğu haklı olarak herkesçe kabul edilmiş. Griboyedov sadece Asur yeleli mor at kabartmalarıyla süslü, kubbeli, yüksek tavanlı iki koca salonu işgal ettiği için değil, her masada ipek abajurlu bir lamba bulunduğu için değil, kapısı herkese açılmadığı için de değil, yiyeceklerinin en iyi cins oluşuyla da, Moskova'nın bütün lokantalarını ge-

ride bırakıyordu. Yemeklerin fiyatı oldukça uygundu, hiç de keseye zarar verecek türden değildi.

Gerçeğe tıpatıp uyan bu satırların yazarının, örneğin, günün birinde Griboyedov'un parmaklıkları önünde duyduğu şu konuşma, bu nedenle kimseyi şaşırtmamalıdır:

"Bu akşam nerede yemek yiyorsun Amvrosiy?"

"Sorduğun şeye bak! Tabii burada sevgili Foka! Arçibald Arçibaldoviç, kulağıma bugün yemekte levrek buğulama olduğunu söyledi. Nefis bir parça!"

Boynunda koca bir kan çıbanı bulunan, cılız ve çökmüş Foka içini çekip dev yapılı, al dudaklı, altın saçlı ve kıpkırmızı yanaklı şair Amvrosiy'e, "Yaşamasını biliyorsun dostum," dedi.

"Bildiğim belirli bir şey yok," diye karşılık verdi Amvrosiy. "İnsanca yaşamak için sıradan bir isteğim var. Fokacığım, herhalde Colisée Lokantası'nda da levrek bulunacağını söylemek istiyorsun. Ama orada levreğin porsiyonu on üç ruble on beş kopek. Bizde bir buçuk ruble. Colisée'de alabalık en az üç günlüktür, üstelik tiyatro dönüşü oraya gelen bir gencin savuracağı üzüm salkımı çöpünü suratına yemeyeceğini kimse garanti edemez. Hayır!" diye midesine düşkün Amvrosiy, bulvarı inletti, "Colisée'ye kesinlikle karşıyım, bununla başımı bir daha ağrıtma!"

"Başını ağrıttığım yok Ambrosiy," diye mızıldandı Foka. "İnsan evinde de yemek yiyebilir."

"Teşekkürler, ben almayayım!" diye böğürdü Amvrosiy. "Apartmanının ortak mutfağında, karının, pis bir tencerede levrek buğulama pişirmeye çalıştığını gözümün önüne getiriyorum da! Ha, hah hah ha! *Au revoir* Foka!" Sonra da şarkı söyleyerek çardağa doğru yürüdü Ambrosiy.

"Hah hah ha!.."

Böyleydi ya, böyleydi işte! Yaşlı Moskovalılar, ünlü Griboyedov'u hatırlarlar. Peki ama bu levrek buğulama da neyin nesi? Altı üstü çerez, çok sevgili Amvrosiy çerez! Peki, mersinbalığı yavrusuna ne buyurulur? Gümüş kaplamalı tencerede pişirilmiş, parça parça kesilip ıstakoz kuyruklarıyla, taze havyarlarla çevrelenmiş mersinbalığı yavrusuna? Peki küçük güveçlerde getirilen, mantar püreli fırında yumurta? Peki, o minicik güzel karatavuk filetosu size bir şey ifade etmiyor mu? Hem de trüf mantarlı? Ya Ceneviz usulü bıldırcın? On ruble elli kopek. Caz müziği de garsonların kibarlığı da cabası! Hele temmuzda, bütün ailenin sayfiyeye gittiği, sizinse acil edebî çalışmalar yüzünden Moskova'da kaldığınız sırada, çardağın altında, asmanın gölgesinde, sakız gibi örtülerin üstünde altın sarısı lekeler bırakan tabaklarda içilen *printanière*[1] çorba? Hatırlıyor musunuz Amvrosiy? Ama size bunu sormak bile gereksiz. Dudaklarınızdan, hatırladığınız belli. Levrekleriniz, alabalıklarınız bir şey mi? Hele çulluk yavruları, su çullukları? Mevsimine göre pişmiş yabani çulluklar, bıldırcınlar, türlü türlü tuşlar? Ağızda köpüren Narzan suyu?

Yeter artık, yolunu şaşırdın gitti sevgili okur! Hadi bakalım, peşimden gel!..

Berlioz'un Patriarşiye Göleti Parkı yakınında öldüğü o akşam, saat on buçukta, Griboyedov'un birinci katında yalnızca bir salonun penceresinde ışık vardı. On iki edebiyatçı salonda sıkıntıdan patlamaktaydı. Toplantıya katılmak üzere gelmişler, Mihail Aleksandroviç'i bekliyorlardı.

MASSOLİT yönetim kurulu odasında işkemlelere, masalara, pencere pervazlarına oturmuşlardı. Sıcaktan

1. (Fr.) Bahar sebzelerinden yapılan bir çorba. (Ç.N.)

rahatsızdılar, gerçekten rahatsızdılar. Ardına kadar açık pencerelerden bir damla rüzgâr estiği yoktu. Moskova gün boyunca yollara dökülen asfaltın biriktirdiği sıcağı geri veriyordu. Gecenin serinlik ve rahatlık getirmeyeceği belliydi. Lokanta mutfağının bulunduğu teyzenin bodrumundan soğan kokusu yükseliyor, herkes bir şeyler içmek istiyordu; yazarlar sinirliydiler, kızgındılar.

Romancı Beskudnikov –sakin, düzgün giyimli, dikkatli, ama kaçamak bakışlı bir adam– yelek cebinden saatini çıkardı. Akrep on bire yaklaşmaktaydı. Beskudnikov saatin kadranına vurup yanındaki masada oturan, kauçuk tabanlı sarı ayakkabılar geçirdiği ayaklarını sallayan komşusu Şair Dvubratovski'ye gösterdi.

"Kahretsin!" diye homurdandı Dvubratovski.

Moskovalı bir tüccar kızıyken öksüz kaldıktan sonra yazar olan, "Shturman George" takma adıyla da deniz savaşlarını yazan Nastasya Lukinişna Nepremenova, kalın sesiyle, "Bizimki herhalde Klyazma Nehri'nde sallanmakla meşguldür," dedi.

Ünlü skeç yazarı Zagriyov, büyük bir gözüpeklikle, "İzninizle," dedi, "ben burada oturup kavrulmaktansa bir kahvenin taraçasına çöküp zevkle bir bardak çay içmeyi yeğlerim. Hem bu toplantı, saat onda yapılmayacak mıydı?"

"Şu sıra insan Klyazma'da ne rahat eder," dedi Shturman George.

Klyazma yakınlarında yazarlarına verilen Pereligino villaları, bitmek tükenmek bilmeyen amansız çekişmelerin konusuydu. "Tam da bülbüllerin şakıdığı zamanındayız. Ben, özellikle ilkbaharda, kent dışında daha iyi çalışıyorum."

Romancı Hiyeronim Poprihin, acı ve zehirli bir dille, "Toksik guatrı olduğundan üç yıldır karımı o cennete göndermek için para döküyorum," dedi. "Bir yakı tahta

bacağa ne denli iyi gelirse sözünü ettiğiniz cennet de karıma o kadar yarıyor."

Eleştirmen Ababkov, oturduğu pencere kenarında, "Biraz da kısmet işi bu," diye homurdandı.

Shturman George'un küçük gözleri sevinçle parladı; kalın sesini yumuşatarak, "Kıskanmamak gerek yoldaşlar," dedi. "Orada yirmi iki villa var, yeni yapılanların sayısı da ancak yedi. MASSOLİT üyeleri ise üç bin kişi."

Biri, köşesinden, "Üç bin yüz on bir," diye ekledi.

"Gördüğünüz gibi," dedi Shturman, "yapılacak bir şey yok. Villaların, içimizdeki en usta yazarlara verilmesi de olağan bir şey..."

Tartışmaya balıklama dalan senaryo yazarı Gluharyov, "Generallere!" diye bağırdı.

Yalancıktan esneyen Beskudnikov, yerinden kalkıp dışarı çıktı. O çıkar çıkmaz, "Pereligino'da tek başına beş odalıya sahip," dedi Gluhariyev.

"Lavroviç'inki altı odalı," diye atıldı Deniskin. "Üstelik yemek salonunun duvarları lambrili."

"Hey, sorun bu değil," dedi Ababkov. "Sorun, saatin on bir buçuk oluşu."

Haber, hemencecik kaynaşmaya yol açan bir kargaşaya neden oldu. O uğursuz Pereligino'ya telefon edildi; aranan villa yerine Lavroviç çıktı karşılarına. Dolayısıyla Lavroviç'in nehir kıyısına indiğini öğrendiler; böylece hepsinin iyiden iyiye keyfi kaçtı. Edebiyat Dilinde İncelik Komisyonu'nun numarası olan 930'u çevirdiler, karşılık veren olmadı.

Deniskin, Gluhariyov ve Kvant, "Telefon edebilirdi," diye bağırdılar.

Eeh, boşunaydı bağırmaları. Mihail Aleksandroviç, artık hiçbir yerden telefon edemezdi. Uzakta, Griboyedov'dan çok uzakta, bin mumluk lambaların aydınlattığı koca salonda, çinko kaplı üç sedyenin üstüne kısa süre

önce Mihail Aleksandroviç olan şey uzatılmıştı.

Birinci masa, çıplak, bir kolu kırılmış, göğüs kafesi göçmüş, kurumuş kan lekeleri içindeki gövdeyi taşıyor; ikinci masada, ön dişleri kırılmış, gözleri açık ve bulanık, tepeden gelen ışığın altında duyarsız kesik kafası başı duruyordu; tepeden gelen keskin ışıktan ürpermeyen gözler de açık ve bulanıktı; sonuncusuna ise kaskatı kesilmiş, buruşuk bir paçavra yığını atılmıştı.

Başı kopmuş ölünün çevresinde bir sürü insan vardı: adli tabip, bir anatomi uzmanı, yardımcısı, savcılık temsilcileri ve hasta karısının başucundan telefonla çağrılan, Berlioz'un MASSOLİT'te yardımcılığını yapan yazar Jeldıbin.

Saat gece yarısını bulduğunda, bir araba gelip Jeldıbin'i almış, savcılık temsilcileriyle birlikte ölünün evine götürmüştü. Orada Berlioz'un kâğıtları mühürlenmiş, sonra da herkes morgun yolunu tutmuştu.

Şimdi, ölünün kalıntılarının çevresinde tartışıyorlardı. Yapılacak en iyi şey neydi: Kesik başı boyna dikmek mi, kara bir örtüyü çeneye kadar çekip ölüyü Griboyedov'un tören salonunda ziyaretçilere göstermek mi?

Hayır, Mihail Aleksandroviç, hiçbir yere telefon edemezdi. Deniskin, Gluhariyov ve Kvant, Beskudnikov'la birlikte, boşuna bağırıp çağırıyorlardı. Tam gece yarısı, on iki edebiyatçı, birinci kattan ayrılıp lokantaya indi. Orada, Mihail Aleksandroviç hakkında birkaç kötü söz daha söylendi: Çünkü dışarıda bütün masalar doluydu tabii, o güzel ama boğucu salonlarda yemek yemekten başka çare kalmamıştı.

Tam gece yarısı bir şey sanki büyük bir gürültüyle birinci salona düştü; oradan da kulakları sağır eden bir gümbürtü ve şangırtıyla hoplayıp zıplayarak her yana yayıldı. Müziğin duyulduğu an, ince bir erkek sesi, büyük bir umutsuzlukla, "Haleluya!" diye bağırdı. Griboye-

dov'da çalınan ünlü caz müziğinin ilk parçasıydı bu. Terli yüzler hemen canlandı, tavandaki mor atlar hayata dönmüş, lambaların ışığı parlamış gibi oldu, iki salonda ve taraçadakiler hayata döndü, birden zincirlerini koparmışçasına dans etmeye koyuldular.

Gluhariyev, şair Tamara Polumesyats'la dansa kalktı. Kvant dansa kalktı, romancı Jukopov, sarı giysili bir sinema oyuncusuyla dans ediyordu. Dragunski dans ediyordu, Çerdaçki de dans ediyordu, ufak tefek Deniskin dev yapılı Shturman George'la, güzel mimar Semeykina-Gall, kendisine sıkı sıkı yapışmış beyaz keten pantolonlu bir yabancıyla dans ediyordu. Moskovalı ya da dışarıdan gelen misafirler dans ediyordu. Yazar Kronştadtlı Johann, yanağı olduğu gibi leylak rengi egzamayla kaplanmış, rejisör olduğu söylenen Rostovlu Vitya Kuftik adlı biri, MASSOLİT'in şiir bölümünün ünlü üyeleri, yani Pavianov, Bogohulski, Sladki, Şniçkin ve Adelfina Buzdyak dans ediyorlardı; kısacık saçları, vatkalı ceketleriyle boksörlere benzeyen, mesleği belirsiz gençler de dans ediyordu. Uzun sakalına, nereden geldiği belirsiz bir parça yeşil soğan parçası yapışmış yaşlı bir adam, kansızlıktan solmuş, kavuniçi ipekten bumburuşuk bir ipek elbise giymiş bir cılız kızla dans ediyordu.

Ter içindeki garsonlar, nefret dolu boğuk seslerle "Pardon! Pardon yoldaşlar!" diye bağırarak oturanların tepesinden buzlu bira bardaklarını taşıyorlardı. Nereden geldiği belirsiz bir ses megafonla, "Şaşlık karski biiir!" diyordu. "Zubrovka votkası, ikiiiii! Bir de işkembe çorbası!" Cılız ses şarkı söylemiyor, "Haleluya!" diye haykırıyordu artık. Arada bir bulaşıkçıların eğimli tahtanın üzerinden mutfağa aktardıkları tabak çanak şangırtısı orkestranın altın sarısı zillerinin gürültüsünü bastırıyordu. Ortalık tek kelimeyle cehenneme dönmüştü.

Tam gece yarısı, bir cehennem görüntüsüne tanık

oldu lokantadakiler. Taraçada, frak giymiş yakışıklı bir adam belirdi birden. Kara gözlü, hançer gibi sivri sakallı adam etki alanını soylu bir havayla süzdü. Bazı mistikler, bu adamın bir zamanlar frak giymediğini, beline doladığı kalın deri kemerden iki tabanca kabzasının göründüğünü, kuzguni saçlarını kırmızı ipekten bir mendille sardığını, komutasındaki geminin, kurukafalı uğursuz bayrağı dalgalandırarak Karayip Denizi'nde gezdiğini söylerler.

Yok yok, hayır! Yalan söylüyor baştan çıkarıcı, hayalci kişiler, yeryüzünde bir Karayip Denizi yok, hiçbir gözü kanlı korsan bu denizde gezmez, savaş gemileri onu kovalamaz, denizin dalgalarına barut dumanları yayılmaz. Bir şey yok, olmadı hiç böyle şey! Kurumaya yüz tutan ıhlamurlar, demir parmaklıklar ve ardında da bulvar... İşte olup olacağı bu kadar. Bir kâsede eriyen buz, komşu masada birinin, kan çanağına dönmüş manda gözleri, bütün bunlar korkunç, korkunç! Ey Tanrım, Tanrım, zehir istiyorum, bana zehir verin!

Ansızın masaların birinden, "Berlioz!" adı yükseliverdi. Müzik sesi önce çarpıldı, sonra kesildi. Sanki biri, bir yumrukta susturuvermişti müziği. "Ne, ne, ne, ne?" Berlioz!" Herkes sağa sola koşmaya, "Ah, oh!" çekmeye koyuldu.

Kesinlikle, Mihail Aleksandroviç'in korkunç ölüm haberi bir üzüntü dalgası gibi yayıldı ortalığa. Birinin yerinde hoplayıp zıpladığı, çırpındığı, hemen, oracıkta ortak bir telgraf yazıp bir dakika bile kaybetmeden göndermeyi önerdiği görüldü.

"İyi ama ne telgrafı?" diye sorsak, nereye gönderilecek bu telgraf? Neden gönderilecek üstelik? Bir de kime çekilecek? Adamın ezilmiş kafatası bir anatomi uzmanının kauçuk eldivenli parmakları arasındaysa, bir profesör de kıvrık uçlu iğnesini boyun derisine batırıp dikiyorsa, bir telgrafın ne gibi bir yararı dokunabilir? O öldü, hiçbir

telgrafın gereği yok artık. Her şey bitti, telgraf hatlarını meşgul etmek yararsız.

Evet, o öldü. Öldü... Ama biz, yaşıyoruz biz!

Evet bir acı dalgası ortalığı kapladı, yükseldi, bir süre dorukta durdu... Sonra düştü, herkes masasına dönmeye ve –önce gizlice, sonra açıkça– bir duble içip yemeğini atıştırmaya koyuldu. *Côteless de volaille*[1] bırakılır mıydı hiç? Mihail Aleksandroviç'e nasıl yararlı olabiliriz? Aç kalarak mı? Her şey bir yana, biz yaşıyoruz ama!

Tabii, piyano kilitlendi, müzisyenler enstrümanlarını toplayıp gittiler, birkaç gazeteci, ölüm haberini gazetelerine bildirmeye koştular. Jeldıbin'in morgdan döndüğü duyuldu sonra. Yukarıya, ölenin çalışma odasına yerleşti; Berlioz'un yerine MASSOLİT'in başına geçeceği duyuldu ardından da. Jeldıbin, lokantadaki on iki yönetim kurulu üyesini çağırttı; Berlioz'un odasında toplanıp acele görüşülmesi gereken konular, Griboyedov'un sütunlu salonunun cenaze için nasıl süsleneceği, cesedin morgdan buraya nasıl getirileceği, cenazenin ziyaretçilere gösterileceği katafalkın nasıl hazırlanacağı gibi üzücü olayla ilgili bütün sorunlar tartışıldı.

Bu arada lokantada alışılmış gece hayatı sürüyordu. Kapanış saati olan dörde kadar da sürecekti; ama lokantadakilerde Berlioz'un ölüm haberinden daha büyük şaşkınlık yaratan olağanüstü bir olay yaşandı.

Önce, Griboyedov'un önünde duran arabacılar heyecanlandılar. Biri, oturduğu yerden doğrulup seslendi:

"Heeeey! Şuna bakın!"

Bu haykırışın ardından, nereden çıktığı anlaşılamayan titrek bir ışık parmaklıkların dibinden fışkırıverdi, hemencecik taraçaya yaklaştı. Olup biteni iyice görebil-

1. Fransız mutfağından bir tavuk yemeği. (Y.N.)

mek için herkes yerinden kalkmaya başlamıştı. O ara, titrek ışıkla birlikte bir beyaz hayaletin de lokantaya doğru ilerlediği görüldü. Hayalet çardağa vardığında herkes ucunda bir parça mersinbalığı olan çatalları havada, gözleri fal taşı gibi dondu kaldı. O sıra sigara içmek amacıyla bahçeye çıkan kapıcı, sigarasını atıp hayaletin lokantaya girişine engel olmak amacıyla kapıya koştu. Ama nedendir bilinmez, görevini yapmadı: Olduğu yerde durup aptal aptal gülmeye koyuldu.

Hayalet, çardağın girişini geçip güçlük çekmeden içeri girdi. Ve herkes bunun bir hayalet değil, ünlü şair İvan Nikolayeviç Biezdomni olduğunu gördü.

Ayakları çıplaktı, üzerindeki yırtık pırtık kirli beyaz *tolstovka*'sına pek bilinmeyen bir azizin resmi iğnelenmişti, beyaz çizgili bir içdonu vardı. İvan Nikolayeviç'in elinde, uzun bir kilise mumu yanıyordu. Sağ yanağında taze bir yara izi... Bütün taraçaya birden çöküveren derin sessizliği hayal edebilmek mümkün değil. Tepsisi yana eğilmiş, biranın döküldüğünü bile fark etmeyen bir garson, olduğu yere çakılıp kalmıştı.

Şair, elindeki mumu başının üstüne kaldırıp yüksek sesle, "Size selam olsun kardeşlerim!" dedi. Sonra en yakın masanın altına bakıp büyük bir keder içinde, "Hayır! Burada da değil!" diye bağırdı.

O an iki ses duyuldu. İlki, bas bir sesti, amansızca, "Çok açık," dedi. "Çok fazla alkol almaktan cinnet geçirmiş."

Dehşete düşmüş bir kadına ait olan ikincisi, "Polis onun sokakta bu kılıkta gezmesine nasıl göz yumdu acaba?" dedi.

Söylenenleri duyan İvan Nikolayeviç, "Bir Skatertniy Sokağı'nda, bir de Bronnaya Sokağı'nda iki kez durdurmaya kalktılar. Ama bir tahta perdenin üstünden atladım ve gördüğünüz gibi yanağım sıyrıldı."

Bu sözlerin ardından İvan Nikolayeviç, mumunu kaldırıp haykırdı:

"Edebiyatçı kardeşlerim!" –Boğuk sesi sertleşti, ateşli bir havaya büründü.– "Hepiniz beni dinleyin! O geldi! Hemen yakalayın onu, yoksa başımıza umulmadık belalar açabilir!"

"Ne? Ne? Ne diyor? Kim gelmiş?" diye soruldu sağdan soldan.

"Danışman geldi," dedi İvan. "Bu danışman, Patriarşiye Göleti Parkı'nda Mişa Berlioz'u öldürdü."

O sırada salonlardan bir sürü adam çıktı; büyük bir kalabalık İvan'ın mumunun çevresinde toplandı. İvan Nikolayeviç'in kulağının dibinde, sakin, saygılı bir ses, "Özür dilerim," dedi, "biraz daha açık konuşsanız! Ne demek 'öldürdü'? Kim öldürdü?"

İvan soruyu soranı bakışlarıyla aradı.

"Yabancı danışman," dedi, "hem de Profesör, üstelik düşman casusu da!"

"Adı ne?"

İvan, umutsuzlukla haykırdı:

"Evet, adını soruyorsunuz! Adını bilebilsem! Kartvizitinin üstünde adını göremedim ki... Yalnız ilk harfini hatırlıyorum: W, adının ilk harfi W." İvan, başını elleri arasına alıp birden, kendi kendine mırıldanmaya koyuldu: "W ile başlayan ne gibi bir adı olabilir insanın? We, We, We, Wa... Wo... Wachner? Wagner? Wainer? Wegner? Winter?" O kadar büyük çaba harcıyordu ki, saçları bile kafasında oynamaya başladı.

"Woulf mu?" dedi acıyla bir kadın, hiç yeri değilken.

İvan, kıpkırmızı kesildi. Bakışlarıyla kadını aradı: "Aptal!" diye bağırdı, "Woulf'un burada işi ne? Woulf'la ilgisi yok. Wo, Wa... Hayır, bu yöntemle bulamam. Ama bakın ne yapmalıyız yoldaşlar: Hemen polise telefon edin, Profesör'ü yakalamak üzere, makineli tüfek taşıyan

beş motosikletli yollasınlar. Yanında iki kişi daha bulunduğunu da belirtmeyi unutmayın: Kareli elbiseli, kelebek gözlük takmış, uzun boylu, zayıf bir herifle kapkara, tombul bir kedi... Ben de bu arada bütün Griboyedov'u arayacağım. Burada olduğunu hissediyorum!"

İvan, büyük bir telaşa kapıldı: Çevresindekileri kabaca itip üzerine damlayan mumu sağa sola sallayarak masaların altına bakmaya koyuldu. Birden, "Doktor!" diye bağıran bir ses duyuldu. Hemen o an, sakalsız, etli, hatta tombul, bağa gözlüklü bir tatlı yüz, İvan'ın karşısında beliriverdi. Surat, gerektiğinden daha nazik bir sesle konuştu:

"Yoldaş Biezdomni, sakin olun! Hepimizin çok sevdiği Mihail Aleksandroviç'in ölümüne üzülmüşsünüz... Hayır, yalnızca Mişa Berlioz'un ölümüne. Hepimiz sizi çok iyi anlıyoruz. Size huzur lazım. Buradaki arkadaşlar sizi evinize götürecekler, yatağınıza uzanıp dinlenince unutursunuz..."

İvan, dişlerini gösterdi:

"Profesör'ün yakalanması gerektiğini anlamıyor musun sen? Saçma sapan sözlerinle bir de beni rahatsız ediyorsun! Salak!"

Kızarıp geri çekilen surat, bu işe karıştığına pişman olmuştu.

"Biezdomni Yoldaş, affedersiniz," dedi.

"Herkesi affedebilirim ama seni affetmem," dedi İvan Nikolayeviç, sakin bir nefretle.

Yüzü buruştu, allak bullak oldu. Sağ elindeki mumu hemen sol eline geçirip merhametli suratın kulağına yumruk atmaya koyuldu.

Ancak o zaman İvan'ın üstüne atılmak gerektiği düşünüldü, böylece herkes üstüne çullandı. Mum söndü. Sevimli surattan fırlayıp yere düşen bağa gözlük, ayaklar altında parçalandı. İvan herkesi şaşırtan ve dışarıdan bile

duyulan korkunç bir savaş çığlığı attı ve savunmaya geçti. Üstü kapalı çanak dolu masalar şangırtıyla devrildi, kadınlar çığlık çağlığa bağrıştılar.

Garsonlar Şair'i belinden yakalayıp peçetelerle ellerini bağlarken, vestiyerde, kapıcı ile korsan arasında bir konuşma geçiyordu:

"İçdonuyla olduğunu gördün mü?" diye sordu korsan, soğuk bir ifadeyle.

Korkudan yemyeşil kesilen kapıcı, "Ama Arçibald Arçibaldoviç," dedi. "İçeri girmesine nasıl engel olabilirdim, kendisi MASSOLİT üyesi."

"İçdonuyla olduğunu görmedin mi?" diye sordu korsan.

"Acıyın Arçibald Arçibaldoviç, ne yapabilirdim? Anlıyorum, taraçada hanımlar vardı," diyen kapıcı kıpkırmızı oldu bu kez.

"Hanımların bu işle ilgisi yok, onlar aldırmaz böyle şeylere," diyen korsanın gözleri kapıcıyı neredeyse yakacaktı. "Ama polis, polis boş vermez böyle işlere! Bir adam, iç çamaşırıyla, ancak bir tek durumda gezebilir: yanında polisler varsa ve karakola götürülüyorsa! Sen de kapıcıysan bu kılıkta birini gördüğünde, görevinin, bir saniye bile kaybetmeden düdüğünü öttürmek olduğunu bilmelisin. Duyuyor musun? Duyuyor musun? Şimdi taraçada olup bitenleri duyuyor musun?.."

Aklı başından giden kapıcı, insan sesine benzemeyen bir haykırış, tabak şangırtıları ve kadın çığlıkları duydu.

"Yediğin halttan ötürü ne yapmalıyım sana?" diye sordu korsan.

Kapıcının yüzüne yayılan rengi gören, onun tifüse yakalandığını sanırdı, gözleri donuklaştı. Birden, bir çizgiyle ayrılan siyah saçların kırmızı bir ipekle sarıldığını görür gibi oldu. Frak ve kolalı gömlek kayboldu, kalın de-

ri bir tabanca kılıfına dönüştü. İğrenç bir biçimde dışarı sarkan dilini, omzuna düşen cansız başını gözleriyle izledi, aşağıdan gelen dalgaların sesini bile duydu. Kapıcının dizlerinin bağı çözüldü. Ama korsan merhametli davrandı, bakışlarındaki harlı ateşi söndürdü.

"Dinle Nikola, bu son olsun! Senin gibi kapıcıların bu lokantada işi yok. Kilise bekçiliğinden başka işe yaramazsın sen."

Bu sözlerden sonra komutan, kısa, belirgin ve açık emirler verdi:

"Git içerden garsonu getir buraya. Polisi çağır. Tutanak tutulsun. Bir araba bul. Adam akıl hastanesine götürülsün. Düdüğünü çal!"

On beş dakika sonra, yalnız lokantadakiler değil, bulvarda ve Griboyedov'un bahçesine bakan pencerelerdeki şaşkın halk, garson, kapıcı, bir polis, bir garson ve Şair Ryuhin'in yeni doğmuş bebek gibi sarılıp sarmalanmış bir genç adamı sürükleyerek götürdüklerini gördü. Gözlerinden akan yaşlarla bütün yüzü ıslanan genç adam, özellikle Ryuhin'e tükürüp duruyor, bulvardakilerin duyabileceği biçimde haykırıyordu:

"Alçak! Alçak!.."

Kızgın suratlı bir şoför, kamyonetinin motorunu çalıştırmaya uğraşıyordu. Yanındaki arabanın sürücüsü, atını harekete geçirmek için mor dizginlerini hayvanın sağrısında şaklatıp haykırdı:

"Bin arabaya! Tımarhaneye gidiyoruz, yolu biliyorum!"

Bütün bunlar, olağanüstü olayı yorumlayan kalabalığın uğultusuyla sarmalanıyordu. Kısacası iğrenç, pis, tiksindirici, insanı isyan ettiren bir rezaletti. Kamyonet ancak zavallı İvan Nikolayeviç ile polisi, Pantaleon'u ve Ryuhin'i, Griboyedov'un kapısından uzaklaştırınca ortalık duruldu, her şey sona erdi.

6

Söylendiği gibi, şizofreni

Beyaz gömlekli, sivri sakallı adam, Moskova yakınında nehir kıyısında kısa süre önce inşa edilmiş olan ünlü akıl hastanesinin kabul salonunda yeni gelenleri karşıladı. Saat sabahın bir buçuğu olmuştu. Üç hastabakıcı bir divanda oturan İvan Nikolayeviç'i göz hapsine almıştı. Çok üzgün olduğu anlaşılan Şair Ryuhin de İvan'ın yanına çökmüştü. İvan Nikolayeviç'i bağlamakta kullanılan peçeteler, yerde bir yığın olmuştu. İvan Nikolayeviç'in elleri ve ayakları artık serbestti.

Beyaz gömlekli adamın içeri girdiğini gören Ryuhin, sarardı; öksürdü, çekinerek, "Merhaba doktor!" dedi.

Doktor, Ryuhin'e doğru eğilerek selam verdi ama ona değil İvan Nikolayeviç'e baktı. İvan, kaşlarını çatmış, somurtuyor, kıpırdamadan oturuyordu. Doktorun gelişiyle kılı bile kıpırdamadı.

Nedendir bilinmez, esrarlı bir havayla yan yan İvan Nikolayeviç'e korkuyla bakarak, "Doktor," diye fısıldadı Ryuhin. "İşte tanınmış Şair Biezdomni. Şey... anlarsınız... fazla alkol almaktan... cinnet geçirmesinden korkuyoruz..."

"Çok mu içerdi?" diye sordu, doktor dişlerinin arasından.

"Arada içtiği olur tabii ama kendinden geçecek kadar değil..."

"Hamamböceği, fare, iblis, kudurmuş köpek kovalamaya kalkışmış mı hiç?"

"Hayır," diyen Ryuhin irkildi. "Ona dün de rastladım, bu sabah da. Çok iyiydi."

"Neden içdonuyla? Yataktan mı kaldırdınız?"

"Hayır doktor. Lokantaya bu kılıkta geldi."

"Yaaa!" dedi doktor; hoşnuttu. "Peki bu sıyrıklar ne? Kavga mı etti?"

"Tahta perdeyi aşarken düştü. Lokantada da birine vurdu... Kim olduğunu bilmediğim birine..."

"İyi, iyi," dedi doktor. Sonra İvan'a döndü: "Merhaba!"

"Selam parazit," dedi İvan kalın, kaba bir sesle.

Ryuhin öyle utandı ki, başını kaldırıp kibar doktora bakamadı. Ama doktor söylenenden hiç alınmadı. Alışkın, usta bir hareketle gözlüğünü çıkardı, beyaz gömleğinin eteğiyle camlarını sildikten sonra gözlüğü pantolonunun arka cebine yerleştirdi. Ardından İvan'a sordu:

"Kaç yaşındasınız?"

İvan kabaca bağırdı:

"Beni rahat bırakacak mısınız, be adamlar? Canınız cehenneme!" Sonra herkese sırtını döndü.

"Neden kızıyorsunuz? Size kötü bir şey mi dedim?"

"Yirmi üç yaşındayım," dedi İvan, telaşla. "Hepinizi şikâyet edeceğim. Özellikle seni yavşak!" dedi Ryuhin'e.

"Hepimizi niçin şikâyet edeceksiniz?"

"Benim, benim gibi aklı başında birini tutup zorla tımarhaneye sürüklediklerı için," karşılığını verdi İvan, öfkeyle.

O an Ryuhin, İvan'a daha büyük bir dikkatle bakıp ürperdi; gözlerinde en ufak bir delilik belirtisi yoktu. Griboyedov'dayken bulanık bakan gözleri, eski canlılığına ve açıklığına kavuşuvermişti.

"Aman Tanrım!" dedi Ryuhin, korkuyla, kendi ken-

dine. "Kuşkusuz, hiçbir şeyi yok. Ne biçim iş bu? Ne hakla onu sürükleyerek buraya getirdik? Bir şeyi yok, iyi, yalnızca biraz yüzü sıyrılmış..."

Doktor, pırıl pırıl madenî ayaklı arkalıksız beyaz iskemleye çökerken, sakin bir sesle, "Tımarhanede değilsiniz," dedi, "bir kliniktesiniz. Gerekmediği halde burada sizi zorla tutmak kimsenin aklından geçmez."

İvan Nikolayeviç, doktora kuşkuyla bakıp homurdandı:

"Tanrı'ya şükür! Aptallar alayı arasında sonunda aklı başında biri. Bu aptalların ilki de şu budala, şu işe yaramaz Saşka."

"İşte yaramayan Saşka da kim?" diye sordu doktor.

Kirli parmağını Ryuhin'e uzatan İvan, "İşte o, Ryuhin!" diye yanıt verdi.

Ryuhin, kıpkırmızı kesildi. "Gösterdiğim yakınlığa nasıl teşekkür ediyor," diye düşündü üzüntüyle. "Gerçekten köpeğin biri bu herif."

Ryuhin'i yerin dibine batırmayı kafasına koyduğu anlaşılan İvan, "Ruhbilimsel yönden tam bir *kulak*[1], üstelik büyük bir dikkatle proleter maskesi ardına gizlenen bir kulak. Şu üzgün surata bakın; onu, yazdığı mısralarla karşılaştırın. 1 Mayıs için yazdığı mısralarla! Hah hah hah ha!.. 'Kalkın, isyan edin! Tabii ya kalkıp isyan etsinler (!)' Gerçek düşüncelerini anlayabilmek için biraz da içine bakın... Şaşırıp kalırsınız!"

İvan Nikolayeviç ardından, herkesi ürperten bir kahkaha attı.

Güçlükle soluk alan Ryuhin, yüzü kıpkırmızı, nef-

1. (Rus.) 1917 Sovyet Devrimi'nin ardından, devletin kamulaştırma politikası gereği zengin, özel mülk sahiplerine verilen, küçümseyici anlamda kullanılan ad. Halk bir süre sonra *kulak*'lara saldırıp mallarına el koymaya başlamıştı. (Y.N.)

ret dolu bir düşmana arka çıktığını, bunun da koynunda yılan beslemek anlamına geldiğini düşünüyordu. İşin kötüsü, yapılacak bir şey yoktu. İnsan bir akıl hastasıyla nasıl kavga ederdi!

Biezdomni'nin suçlamalarını büyük bir dikkatle dinleyen doktor, "Peki, sizi neden buraya getirdiler?" diye sordu.

"Aşağılık hıyarlar, cehenneme kadar yolları var! Üstüme atılıp birtakım paçavralarla beni bağladılar. Sonra da bir kamyonete sürüklediler!"

"Lokantaya neden bu kılıkta gittiğinizi sorabilir miyim?"

"Kılığımın şaşılacak bir yanı yok," dedi İvan. "Moskova Irmağı'nda yüzdüm, bu arada elbiselerimi çaldılar. Yerine de gördüğünüz pislikleri bıraktılar! Moskova'da çırılçıplak gezemezdim ya. Elimin altında ne varsa onu giydim. Çünkü hemen Griboyedov'a gitmem gerekiyordu."

Doktor, soru dolu bakışlarını Ryuhin'in üzerinde gezdirdi. Beriki homurdandı:

"Lokantanın adıdır."

"Haaa!" dedi doktor. "Aceleniz neydi? Bir iş randevusuna mı yetişecektiniz?"

İvan Nikolayeviç, çevresine kuşkuyla baktı:

"Danışmanı yakalamaya çalışıyorum ben."

"Ne danışmanı?"

"Berlioz'u tanır mısınız?" diye anlamlı bir ses tonuyla sordu İvan.

"Besteci Berlioz'u mu?"

İvan, bu soruya çok üzüldü.

"Ne? Hangi besteci? Haaa! Yok canım. Besteciyle Mişa Berlioz'un yalnız soyadları aynı."

Ryuhin, araya girmek istemiyordu; ama bir açıklama gerekliydi:

"MASSOLİT Genel Sekreteri Berlioz, bu akşam

Patriarşiye Göleti Parkı'nın yakınında, tramvay tarafından ezildi."

İvan kızgınlıkla Ryuhin'e dönüp bağırdı:

"Bilmediğin şeyleri uydurma! Sen değil, ben oradaydım! İsteyerek düşürdü Berlioz'u tramvayın altına!"

"Biri mi itti?"

Bu genel aptallığa kızan İvan, "İtmekten söz eden kim!" diye haykırdı. "Onun, itmeye ihtiyacı olduğunu mu sanıyorsunuz siz? Neler yapabileceğini bir bilseniz... Aklınız almaz! Berlioz'un tramvay altında kalacağını önceden biliyordu!"

"Danışmanı sizden başka biri de gördü mü?"

"İşin kötüsü bu ya; benimle Berlioz'dan başka gören olmadı."

"Peki. Katili yakalamak için ne gibi önlemler aldınız?"

Doktor, bu sözleri söylerken odanın köşesinde bir masanın başına oturan beyaz önlüklü kadına işaret etti. Kadın bir kâğıt alıp doldurmaya koyuldu.

"Ne gibi önlemler mi? Mutfaktan bir mum kaptım."

Beyazlı kadının önünde duran ikona ile kırık mumu parmağıyla gösteren doktor, "Bu mumu mu kaptınız?" diye sordu.

"Evet, bu mumu. Sonra..."

"Ya ikona ne işe yarıyordu?"

"Ha, ikona mı! (İvan kızardı) Onları en çok korkutan ikona oldu."

Parmağıyla yine Ryuhin'i gösterdi.

"Ama, açıkça söylemek gerekirse bu danışmanın birtakım kirli güçlerle ilişkisi var... Yani, öyle kolay kolay yakalanmaz."

Bu sözler üzerine hastabakıcılar, nedendir bilinmez, esas duruşa geçip gözlerini İvan'dan ayırmaz oldular.

"Hiç kuşkusuz, karanlık şeylerle ilgili," diye devam etti İvan. "İnkâr edilemeyecek bir gerçek bu. Pontius Pilatus'la yüz yüze konuştu. Bana böyle bakmanız gereksiz, gerçeği söylüyorum. Her şeyi görmüş, sarayın taraçasını, palmiye ağaçlarını... Anlayacağınız Pontius Pilatus'un yanındaymış, yemin edebilirim."

"Yaaa!"

"İşte o zaman kutsal resmi göğsüme iğneleyip koştum."

Saat tam ikiyi çalıyordu. İvan yerinden fırlayarak, "Heeey!" diye bağırdı. "Saat iki oldu, ben burada sizle vakit kaybediyorum! Özür dilerim ama telefon nerede?"

Doktor, hastabakıcılara, "Ona telefonun yerini gösterin," dedi.

İvan, ahizeyi kaldırdı. Bu arada beyazlı kadın alçak sesle Ryuhin'e soruyordu:

"Evli mi?"

Ryuhin irkildi ve karşılık verdi:

"Bekâr."

"Sendikalı mı?"

"Evet."

"Polis mi?" diye bağırdı İvan telefonda. "Alo! Polis mi? Polis yoldaş, bir yabancı danışmanı yakalamak üzere hemen makineli tüfekli beş motosikletli gönderin... Ne? Gelin beni alın buradan, ben de size eşlik ederim... Ben Şair Biezdomni, şey tımarhanesinden telefon ediyorum..."

Eliyle ahizeyi kapayıp doktora döndü:

"Buranın adresi ne?"

Sonra telefona bağırdı yeniden:

"Duyuyor musunuz beni? Alo alo! Tanrı belasını versin!"

İvan, telefonu kaptığı gibi duvara savurdu. Sonra doktora doğru yürüdü, elini uzattı, sertçe, "Hoşça kalın!" diyerek çıkışa yöneldi.

İvan'ın gözlerinin içine bakan doktor, "Kusura bakmayın ama," dedi, "nereye gideceksiniz? Her yer karanlık, üzerinizde bir içdonundan başka şey yok... Hadi, kendinizi iyi hissetmiyorsanız burada kalabilirsiniz."

İvan, kapının önünde biriken hastabakıcılara, "Bırakın geçeyim," dedi. "Bırakacak mısınız, bırakmayacak mısınız?" diye korkunç bir sesle haykırdı sonra.

Ryuhin titremeye başladı. Beyazlı kadın bir düğmeye bastı. Camın üstünde küçük, parlak bir kutuyla ona yapışık bir ampul göründü.

Kıstırılan yabanıl hayvanlar gibi çevresine göz gezdiren İvan, "Demek öyle?" dedi. "Öyleyse... elveda!"

Pencereyi gizleyen perdeye balıklama daldı.

Çarpışma oldukça zorlu oldu ama perdenin ardındaki kırılmaz camlar pek sallanmadı bile. Hemen ardından İvan Nikolayeviç hastabakıcıların kollarında çırpınmaya koyuldu. Hırıldıyor, çevresindekileri ısırmaya çalışıyor, haykırıyordu:

"Pencerelere taktığınız bu camlar ne böyle? Gitmek istiyorum! Bırak diyorum!"

İğne, doktorun elinde parıldadı; kadın, *tolstovka*'nın aşınmış kolunu bir tutuşta yırtıp hiç de kadınlara özgü olmayan bir güçle İvan'ın koluna yapıştı. Eter kokusu odaya yayıldı, kendisini tutan dört kişinin arasında İvan gevşedi; usta doktor, fırsattan yararlanıp iğneyi onun koluna batırdı. İvan, birkaç saniye daha tutuldu, ardından sedire yatırıldı. Yatar yatmaz yerinden fırlayıp, "Haydutlar!" diye bağıracak oldu ama hemen yeniden sedire mıhlandı.

Bedenini saran ellerden kurtulur kurtulmaz yeniden doğruldu, ama bu kez kendiliğinden düşüverdi sedire. Sustu, vahşi bakışlarını çevresinde gezdirdi, beklenmedik bir şekilde esnedi, nefretle gülümsedi.

"Nihayet, beni zorla tuttunuz," dedi.

Ardından, esneyerek, birden yeniden bıraktı kendini. Başını bir yastığa koydu, yumruğunu çocuk gibi başının altına destek yaptı ve bu sefer düşmanlık barındırmayan, uykulu bir sesle kekeledi:

"Güzel, öyle olsun... Bütün yaptıklarınızı ödersiniz... Ne isterseniz yapın ama önceden söylemedi demeyin... Şu sıra beni en çok ilgilendiren Pontius Pilatus... Pilatus..."

Gözleri kapandı. Doktor, gözlüğünü takarken, "117 numaralı odada tecrite alınacak, yıkanacak, başına biri konacak," diye emretti.

Ryuhin yine irkildi: İki kanatlı bir kapı açılmış, ardında mavi lambaların güçlükle aydınlattığı bir koridor görünmüştü. Lastik tekerlekleri üstünde ses çıkarmadan ilerleyen bir sedye içeri alındı. Kendinden geçen İvan üstüne yatırıldı, sonra tekerlekli araba koridora daldı, kapı kapandı. Çok üzülen Ryuhin fısıltıyla, "Doktor," dedi. "Gerçekten hasta mı?"

"Tabii," dedi doktor.

"Peki ama nesi var?" diye utana sıkıla sordu yine Şair.

Doktor bezgin bezgin baktı Ryuhin'e, yanıtı kayıtsızdı.

"Beyinde birtakım hasar, ipe sapa gelmez konuşmalar... Çılgınca yorumlar... Gerçekten karışık bir duruma benziyor. Anladığım kadarıyla şizofreni söz konusu. Bir de alkolizm..."

Ryuhin'in bütün bu sözlerden anladığı tek şey, İvan Nikolayeviç'in işlerinin pek yolunda gitmediğiydi. İçini çekerek sordu:

"Peki ama neden durmadan danışmandan söz ediyor?"

"Gördüğü biri, dengesi bozulan hayal gücünü etkilemiştir belki. Ama bu bir halüsinasyon da olabilir..."

Birkaç dakika sonra kamyonet, Ryuhin'i Moskova'ya götürüyordu. Gün doğmuş, yol boyu yanan fenerlerin

ışığı hem gereksiz hem çirkin kaçmaya başlamıştı. Şoför, bütün gecesi piç olduğundan kızgınlıkla homurdandı. Sonuna kadar gaza bastı, arabayı dönemeçlerde kaydırarak son hızla ilerlemeye başladı.

İşte orman da bitti, her şey geride bir yerde, bir dönemeçte ırmak da kayboldu; karmakarışık bir görüntü kamyonetin üstüne çullanmaya başladı: tahta perdeler, kulübeler, tahta yığınları, kuru odundan uzun sırıklar, tel sarılı direkler, hendek ve arklarla yarılmış bir toprak; kısacası, Moskova çok yakındı, ilerideki dönemeçte birden karşısına çıkıp insanı yutuverecekti.

Ryuhin, hoplayıp zıplıyordu; üstüne oturduğu kütük, altından fırlamak için bütün gücüyle çırpınıyor gibiydi. Bir troleybüse atlayıp önden giden garsonla polisin bıraktığı lokanta peçeteleri yerde sürüklenip duruyordu. Ryuhin peçeteleri toplamaya çalıştı, nedendir bilinmez, acı bir sesle, "Cehenneme kadar yolunuz var be!" diye homurdandı. "Deli gibi ne çırpınıp duruyorum!" Bir tekmede hepsini savurdu, artık onlara bakmaktan vazgeçti.

Kamyonet yolcusunun ruh hali berbattı. Akıl hastanesine gitmek anlaşılan onu epey etkilemişti. Ryuhin, sıkıntısının nereden kaynaklandığını anlamaya çalıştı. Belleğine çakılı kalan mavi lambalı koridorun görüntüsünden mi? Yeryüzünde aklını kaçırmaktan büyük felaket olamayacağı düşüncesinden mi? Evet, evet, biraz da bundandı. Ama bu düşünce çok geneldi. Daha başka bir şey olmalıydı. Ama ne? Hakaret, işte sıkıntısının nedeni. Evet, evet Biezdomni'nin tam yüzüne karşı söylediği sözler. İşin kötüsü bu sözler hakaret sayılacak gibi de değildi. Gerçeğin ta kendisini yansıtıyorlardı.

Şair, çevresine bakmaktan vazgeçip oynayıp duran gözlerini pislik içinde döşemeye dikip mırıldanmaya, inlemeye, kendi kendini yemeye koyuldu.

Evet, şiiri... Şimdi otuz iki yaşındaydı! Geleceği

neydi aslında? Her yıl, yüzlerce şiir yazmayı sürdürecekti gerçekten. İhtiyarlayıncaya kadar mı?; İhtiyarlayıncaya kadar; Bu şiirler ona ne sağlıyordu? Şan mı, ün mü?; "Ne saçma şey! Kendi kendini aldatma. Kötü şiir yazanlar asla şana, üne erişemezlerdi. Peki neden şiirlerim kötü? Gerçeği söyledi, gerçeğin ta kendisini!" diye haykırdı Ryuhin, kendine acımadan. "Yazdıklarımın tek kelimesine bile inanmıyorum!.."

Bu sinir kriziyle iyiden iyiye sarsılan Şair, sendeledi, düşecek gibi oldu: Ayaklarının altında tahta zeminin sallanması durmuştu. Ryuhin, başını kaldırdı, uzun süredir Moskova'da olduğunu, güneşin doğduğunu, bulutların altınsı püsküllerle bezendiğini, içinde bulunduğu kamyonetin bir sürü aracın arkasına takılıp bir bulvarın girişinde beklemeye koyulduğunu, çok yakınında, metalik bir adamın kaidesinin üstünde başını hafifçe eğmiş, ayakta durduğunu, kayıtsızlıkla bulvara baktığını gördü.

O an, Şair'in hasta kafasından tuhaf düşünceler fışkırdı. "İşte bir kısmet örneği..." Kamyonetin kasasında ayağa kalkan Ryuhin, elini kaldırıp kendi halinde duran o metalik adama nedense saldırıverdi. "Hayatında ne yaptıysa, neye giriştiyse, başına ne geldiyse, hepsi yararına döndü, ona büyük ün kazandırdı! İyi ama ne yaptı? Anlamıyorum! Bu sözlerde ne gibi bir özellik var: 'Gökyüzü karanlık...'[1] Anlamıyorum! Ne kısmetli ne kısmetli adammış!" diye sözünü bitirdi birden Ryuhin, kamyonetin harekete geçtiğini anlayarak, "Ona ateş eden, üzerine ateş eden beyaz ordu askeri kalçasını parçaladı ama ona ölümsüzlüğü de kazandırmış oldu," dedi.

1. Puşkin'in 1825 yılında yazdığı "Kış Akşamı" adlı şiir söz konusu. Şiir şu dizelerle başlıyor: "Gökyüzü karanlık ve fırtına / Rüzgârıyla dağıtıyor karları..." Heykel de, hiç kuşkusuz Puşkin'in heykeli. D'Anthès'i belirtmek için kullanılan "beyaz muhafız" deyimi oldukça gülünç, çağına uymayan bir şey. Ama Ryuhin'in "toplumcu" bir şair olduğu unutulmamalı. (Y.N.)

Araba konvoyu harekete geçti. İki dakika sonra, Griboyedov'un taraçasında görünen, çok hasta, üstelik biraz da yaşlanmış bir şairdi. Taraça tenhalaşmıştı. Köşede, bir konuk topluluğu kadehleri boşaltıyor, ünlü bir konferansçı da, kafasında takkesi, elinde ünlü Abrau[1] şampanyasıyla dolu kadehiyle ortalıkta dolanıp duruyordu.

Kolları peçete dolu Ryuhin, Arçibald Arçibaldoviç tarafından büyük yakınlıkla karşılandı, o uğursuz paçavralardan hemen kurtarıldı. Gerek klinikte, gerekse kamyonetin içinde çektiği sıkıntılar olmasa Ryuhin, akıl hastanesinde olup bitenleri anlatmaktan, hatta kendi uydurduğu birkaç şeyle hikâyesini süslemekten belki zevk bile duyacaktı. Canı bir şey anlatmak istemiyordu. Üstelik, gözlemciliği ne kadar zayıf olursa olsun, kamyonetteki işkenceden sonra Ryuhin, ilk kez korsanı adamakıllı süzmeyi akıl etti ve Biezdomni hakkında binlerce soru sormaya, hatta, "Aman, aman, aman!" diye bağırmaya hazırlanan bu adamın, aslında Biezdomni'ye hiç aldırmadığını, onun başına gelenlerle zerrece ilgilenmediğini anladı. "Aferin! Hakkı var!" diye düşündü Ryuhin kendi kendini yıpratan bir acımasızlık ve görgüsüzlükle; şizofreni hikâyesini yarıda bırakarak, "Arçibald Arçibaldoviç, bana biraz votka..."

Korsan sevimli bir havaya bürünerek mırıldandı:

"Tabii... Hemen..."

Garsonlardan birine işaret etti.

Bir çeyrek saat sonra yapayalnız kalan Ryuhin, önünde balık yemeği, küçücük votka kadehlerini birbiri ardına devirip hayatını değiştirmesine artık imkân olmadığını, unutmaktan başka çaresinin kalmadığını düşünüyordu.

1. Karadeniz kıyısındaki Novorossiysk kentinin yakınlarındaki Abrau Yarımadası'nda yapılan şarap. (Y.N.)

Başkaları eğlenirken Ryuhin, gecesini boşuna harcamıştı, bu geceyi yeni baştan yaşayamayacağını biliyordu. Lambaya bakacağına bakışlarını gökyüzüne çevirse gecenin bir daha dönmemek üzere gittiğini anlayıverirdi. Garsonlar hâlâ masaları boşaltıp örtüleri kaldırıyorlardı. Çardağın çevresinde dolanan kediler de sabahçı gibi gözüküyorlardı. Gün karşı konulmaz bir biçimde, Şair'in üstüne çöküyordu.

7

Kötü bir daire

Ertesi sabah Styopa Lihodeyev'e, "Styopa, hemen kalkmazsan kurşuna dizileceksin!" deseler, Styopa güç duyulan bitkin bir sesle şöyle karşılık verirdi: "Kurşuna dizin, ne isterseniz yapın, kalkmayacağım."

Kalkmak mı? Gözlerini açmak bile olanaksız gibi geliyordu Styopa'ya. Böyle bir şey yapmaya kalksa sanki bir şimşek kafasını delip geçecek, bin parçaya ayıracaktı. Kafasının içinde koca bir çan çalıyor, gözleriyle gözkapakları arasında göz kamaştırıcı bir yeşille karışık kara lekeler yüzüyor, daha da kötüsü, midesinin bulandığını hissediyordu; bulantı, gramofonun bezdirici sesiyle çok yakından ilişkiliymiş gibi geliyordu ona.

Styopa, anılarını toplamaya çalıştı; yalnız herhalde dün akşam –nerede olduğunu kesinlikle hatırlamıyordu– elinde bir peçeteyle ayakta duran bir kadını öpmeye çalıştığını, ona ertesi gün tam öğleyin evine gideceğine söz verdiğini hatırladı. Kadın, "Hayır, hayır, yarın evde olmayacağım!" diye geri çeviriyordu ama Styopa büyük bir inatla diretiyor, "Boşuna inat etmeyin," diyordu. "Geleceğime yemin ederim!"

Kimdi bu kadın, şimdi saat kaçtı ve hangi ayın hangi günüydü?.. Styopa hiçbirini bilmiyordu. En kötüsü nerede bulunduğunu anlayamıyordu bir türlü. Hiç olmaz-

sa sonuncu soruyu aydınlatmaya çalıştı. Bunu yaparken de sol gözkapağını büyük güçlüklerle gözünden ayırabildi. Alacakaranlıkta soluk bir parıltı görür gibi oldu. Sonunda Styopa iki pencere arasındaki aynayı tanıdı ve boylu boyunca yatak odasında yatağına, daha doğrusu kuyumcu kadının eski yatağına uzanmış olduğunu anladı. O an başında büyük bir acı duydu, gözlerini kapayıp bir inilti koyuverdi.

Ne olup bittiğini açıklayalım: Varyete Tiyatrosu Müdürü Styopa Lihodeyev, merhum Berlioz'la paylaştığı, Sadovaya Caddesi'ne bakan altı katlı bir evdeki işte o dairede uyandı.

Bu dairenin –50 numara– uzun süredir kötü denmese bile garip bir ünü vardı. İki yıl önce dairede, de Fougères adlı ölmüş bir kuyumcunun karısı otururdu. Anna Frantzevna de Fujere elli yaşlarında, karşısındakinde saygı uyandıran ve pratik zekâlı bir kadındı. Dairesinin beş odasından üçünü kiraya vermişti. Kiracılarından biri, yanılmıyorsam, Belomut adını taşıyordu, ötekinin adıysa çoktan unutuldu.

İki yıl önce, birden, açıklanması olanaksız olaylar meydana gelmeye başladı: Bazı kişiler, iz bırakmadan evden yok oluyordu.

Bir keresinde, bir bayram günü, polisin biri, dairenin kapısını çalıp adı unutulan ikinci kiracıyı çağırttı. Sonra adama, kâğıt imzalamak üzere bir dakikalığına karakoldan istendiğini söyledi. Kiracı, Anna Frantseva'nın eski ve sadık hizmetçisi Anfisa'ya, telefonla arayan olursa on dakika sonra döneceğini bildirmesini rica etti. Beyaz eldivenli, saygılı polisle çıktı gitti. Ama on dakika sonra dönmedi. Bir daha da hiç görünmedi ortalıkta. İşin tuhafı polis de onunla birlikte sırra kadem basmıştı.

Çok sofu, daha doğrusu boş inançlara sahip biri olan Anfisa, olayın çok etkilediği Anna Frantseva'ya bir büyü-

cülük olayıyla karşı karşıya bulunduklarını açıkça söyledi. Kiracıyla polisi kimin kaçırdığını biliyordu sözde. Ama karanlık bastığı için şimdi söylemek istemiyordu.

Bilindiği gibi, büyücülük başlamayagörsün, sonu gelmez. Yanlış hatırlamıyorsak, ikinci kiracı bir pazartesi günü kayboldu; ertesi çarşamba sanki yer yarıldı Belomut içine düştü. Onun kayboluşu daha değişikti ama. Her zamanki gibi, bir sabah, bir araba gelip işe götürmek üzere onu aldı. Götürmesine götürdü ve bir daha kimseyi geri getirmedi. Araba kendisi de geri dönmedi ya!

Bayan Belomut'un şaşkınlığı da, üzüntüsü de anlatılır gibi değildi. Ne yazık ki şaşkınlık ve üzüntü de çok sürmedi. Nedendir bilinmez, aceleyle gittiği sayfiye evinden o akşam Anfisa'yla birlikte dönen Anna Frantseva, Bayan Belomut'u da bulamadı. Üstelik, Belomut ailesinin oturduğu iki odanın kapısı mühürlenmişti.

İki gün geçmek bilmedi. Üçüncü gün, bu süre içinde gözüne uyku girmeyen Anna Frantseva, bir kere daha alelacele sayfiye evine gitti. Tabii geri dönmediğini söylemek gereksiz!..

Tek başına kalan Anfisa, bütün gün iki gözü iki çeşme ağladı durdu; sonra, sabahın ikisine doğru gitti yattı. Ona ne olduğu da bilinmiyor, sadece komşular, bütün gece 50 numaralı daireden gürültüler geldiğini, pencerelerde sabaha kadar ışık gördüklerini anlattılar. Ancak sabah olduğunda Anfisa'nın da evde bulunmadığı anlaşıldı.

Kaybolanlar ve o uğursuz daire hakkında evde bir sürü hikâye anlatıldı. Bunlardan birine göre, zayıf ve sofu Anfisa, sıska boynundaki kesede, Anna Frantseva'ya ait yirmi beş tane koca elmas taşıyordu. Anna Frantseva'nın sık sık alelacele gittiği kır evinin tahtadan kilerinde, elmaslardan ve çarlık damgasını taşıyan altınlardan oluşan akıl almaz bir hazine bulunmuştu. Vesaire

vesaire... Ancak biz bilmediğimiz şeylerin sorumluluğunu yüklenmek istemeyiz.

Her neyse, daire ancak bir hafta boş ve mühürlü kaldı; sonra, merhum Berlioz'la Styopa, eşleriyle birlikte buraya taşındılar. Uğursuz eve yerleşir yerleşmez de başlarına gelmeyen şeytanlık kalmadı. Daha doğrusu, bir ay içinde ikisinin karıları da kayboldu. Ama bu kayıpların izi biliniyordu, Berlioz'un karısının, Harkov'da bir bale öğretmeniyle birlikte görüldüğü anlatılıyordu. Styopa'nınkiyse sözde, bir düşkünlerevindeydi. Dedikoduculara bakılırsa, pek çok tanıdığı bulunan Varyete Tiyatrosu Müdürü, karısının bir daha Sadovaya Caddesi'nde görülmemesi koşuluyla ona düşkünlerevinde bir oda bulmuştu.

Ne diyorduk?.. Styopa bir inilti koyuverdi. Bir tablet Piramidon istemek için hizmetçisi Grunya'yı çağıracak oldu. Sonra yapmak istediği şeyin aptalca olduğunu hatırladı. Nasılsa Grunya'da Piramidon[1] bulunmazdı. Berlioz'u yardımına çağırmaya çalıştı, cılız bir sesle iki kere, "Mişa! Mişa!" diye bağırdı. Tahmin edebileceğiniz gibi, yanıt alamadı. Daireye büyük bir sessizlik çökmüştü.

Ayak parmaklarını oynatan Styopa, çoraplarıyla yattığı sonucuna vardı. Titreyen elini, pantolonunu çıkarıp çıkarmadığını anlamak amacıyla bacağına götürdü; ama kesin bir sonuca varamadı. Sonunda terk edilmiş olduğunu, tek başına kaldığını, kimsenin yardımına gelmeyeceğini anlayıp insanüstü bir güç harcamak pahasına kalkmaya karar verdi.

Styopa, gözlerine yapışan gözkapaklarını açtı, aynada saçı başı darmadağınık bir adam gördü. Şiş yüzü, kara çalı gibi sakallarla kaplıydı. Gözleri de yumruk gibiydi.

1. Bir ağrı kesici. (Y.N.)

Sırtında iğreti yakası ve kravatıyla pis bir gömlek, bir içdonu, ayaklarında çoraplar vardı. Aynada kendini böyle gören Styopa, aynanın tam yanında kara giysili, kara bereli bir yabancı olduğunu da fark etti. Yatağının içine oturan Styopa, kan çanağına dönen gözlerini alabildiğine açıp yabancıya baktı; sessizliği ilk bozan yabancı oldu; bas bir ses yabancı şivesiyle bu sözleri söyledi:

"Günaydın, pek sevimli Styopa Bogdanoviç!"

Yine bir sessizlik oldu. Bu sessizliğin sonunda, Styopa, büyük güçlükle şu sözleri söyleyebildi:

"Siz ne istemiştiniz?"

Kendi sesini tanımayarak şaşırdı. "Siz" sözü soprano inceliğinde, "ne" bas kalınlığındaydı; geri kalanı zor duyulur bir şekilde ağzından çıkabilmişti.

Yabancı, hoşgörülü bir gülümsemeyle yelek cebinden, üzerinde üçgen biçiminde elmas kakmalı olan saatini çıkardı. On bir kere çalmasını bekledikten sonra, "Tam on bir," dedi. "Saat onda evinizde bulunmamı söylediğinize göre de, bir saattir uyanmanızı bekliyorum. İşte karşınızdayım."

Styopa, el yordamıyla yakınındaki iskemleye attığı pantolonunu arayıp buldu ve mırıldandı:

"Özür dilerim..." Pantolonu bacağına geçirdi, sonra boğuk bir sesle sordu: "Adınızı söyler misiniz lütfen?"

Konuşmakta güçlük çekiyordu. Ağzından çıkan her sözde, biri beynine bir iğne sokuyor, anlatılmaz cehennem acıları çektiriyordu.

"Nasıl! Adımı da unuttunuz demek?" dedi yabancı, gülümseyerek.

"Çok özür dilerim..." dedi Styopa. Akşamdan kalmalığın kendisine yeni oyunlar oynadığını sezmekteydi: Yatağın çevresinde yer dönüyor, bir yerlere kayıyor, Styopa'ya da cehennemin dibine, şeytanın bulunduğu yere tepeüstü yuvarlanacakmış gibi geliyordu.

Yabancı, anlayışlı bir gülümsemeyle, "Sevgili Styopa Bogdanoviç," dedi. "Piramidon'un size hiçbir hayrı dokunmaz. Eski ve bilgece kurala kulak verin: Çivi çiviyi söker demişler. Sizi kendinize getirecek tek şey iki küçük kadeh votkayla sıcaklı soğuklu birkaç acılı meze."

Styopa, uyanık bir adamdı. Hasta da olsa, bu halde yakalandığına göre en iyisinin her şeyi anlatmak olduğunu seziyordu. Ağzında zor dönen diliyle, "Doğrusunu söylemek gerekirse," dedi, "dün biraz fazla..."

"Bir söz daha istemez!" diyerek sözünü kesen misafir, koltuktan uzaklaşıp odanın bir köşesine gitti.

Gözleri fal taşı gibi açılan Styopa, üzerinde dilim dilim kesilmiş ekmekler, küçük bir kavanoza doldurulmuş havyar, küçük bir tabakta beyaz mantar salamurası, bir tencerede seçemediği yiyecekler ve kuyumcunun karısına ait büyücek bir sürahi votkanın bulunduğu tepsiyle, altındaki küçük masayı seçebildi. Styopa'yı asıl şaşırtan, votkanın buz gibi oluşuydu, sürahi dıştan buğulanmıştı. Yok canım, bunda şaşılacak bir şey yok: Sürahiyi, buz dolu bir kovada bekletmiş olmalıydılar. Her neyse özenli ve iyi hizmet veriliyordu burada insana.

Yabancı, Styopa'nın şaşkınlığının rahatsız edici bir noktaya ulaşmasını beklemeden, ustalıkla, yarım bardak votka doldurdu.

"Ya siz?" dedi Styopa, tiz bir sesle.

"Sevinerek..."

Styopa, titreyen eliyle kadehi ağzına götürdü, yabancı da kadehindekini bir dikişte yuttu. Biraz havyar yedikten sonra Styopa'nın ağzından sözler döküldü:

"Siz... İçkiyle meze almaz mısınız?"

"Teşekkür ederim, ama ben hiç meze yemem," dedi yabancı ve kadehleri yeniden doldurdu.

Tencerenin kapağını açtılar, içinde domates salçasında pişirilmiş sıcacık sosisler vardı.

Styopa'nın gözünün önünde dolaşıp duran uğursuz yeşil lekeler kayboldu, güçlük çekmeden konuşmaya başladı, en önemlisi, olup bitenleri hatırladı. Her şey, Shodna'da, skeç yazarı Hustov'un villasında başına gelmişti. Hustov, Styopa'yı arabasıyla evine getirmişti. Taksiye de Metropol Oteli yakınında bindiklerini iyi hatırlıyordu. Yanlarında bir de aktör vardı, daha doğrusu aktör değil de çanta içinde bir gramofon. Evet, evet, evet, villada olmuştu bütün bunlar. Gramofon, köpekleri havlatıyordu hatta, hatırlamıştı Styopa. Yalnız, Styopa'nın öpmeye çalıştığı kadının kim olduğu belli değildi... Kim olduğunu şeytan bilirdi... Belki radyoda çalışıyordu, belki de başka bir yerde.

Böylece, bir gün öncesi, Styopa'nın kafasında yavaş yavaş aydınlanmaya başlamıştı. Şimdi, Styopa bir gün öncesinden çok bugünle, özellikle yanında mezeler ve votkayla odasında bitiveren yabancıyla ilgileniyordu. Asıl açıklanması gereken buydu işte!

"Şimdi, adımı hatırlayacağınızı umarım?"

Styopa, şaşkın şaşkın kollarını açmakla yetindi.

"İnanılmaz! Bana öyle geliyor ki, dün, votkadan sonra Porto şarabı da içmişsiniz. Hiç böyle şey yapılır mı canım?"

Enikonu küçük düşen Styopa, "Bütün bunların aramızda kalmasını rica edeceğim," dedi.

"Tabii, tabii! Ama Hustov'un ne yapacağını kestiremem. Bunu siz de kabul edersiniz sanırım."

"Nasıl! Siz Hustov'u tanıyor musunuz?"

"O şahsı dün ofisinizde, yalnızca bir an gördüm. Ama yüzüne bir kere bakmam, alçağın, dedikoducunun, yağcının, her kalıba girenin biri olduğunu anlamama yetti."

Hustov'un kısaca çizilişindeki gerçeğe uygunluk Styopa'yı şaşırtmıştı: "Çok doğru!" dedi, kendi kendine.

Evet! Bir önceki gün, parça parça yerine gelmeye başlıyordu. Varyete Tiyatrosu Müdürü yine de çok kuşkuluydu. Bu önemli günün bir bölümü, karanlık bir deliğin içine gömülmüştü sanki. Çünkü –özür dilerim– Styopa, bu bereli yabancıyı ofisinde hiç görmemişti.

Styopa'nın şaşkınlığını fark edince, "Woland," dedi. "Kara büyü profesörü."

Baştan başlayıp her şeyi anlattı.

Yurtdışından Moskova'ya daha dün gelmiş, hemen Styopa'ya koşup Varyete Tiyatrosu'nda bir dizi gösteri düzenlemeyi önermişti. Styopa, Moskova Bölgesi Eğlence Komisyonu'nu telefonla aramış ve bu işi hallettikten sonra (Styopa sararıp gözlerini kırpıştırdı) Profesör Woland'la yedi gösterilik bir anlaşma imzalamış (Styopa ağzını açtı), ertesi sabah ayrıntıları konuşmak üzere Woland'ın saat onda Styopa'nın evine gelmesi kararlaştırılmıştı. Ve işte gelmişti Woland, hizmetçi Grunya tarafından karşılanmıştı. Woland'dan az önce içeri girdiğini belirten Grunya, evin hizmetçisi olduğunu, Berlioz'un odasında bulunmadığını, Styopa Bogdanoviç'i görmek isterse doğruca odasına gitmesini söylemişti. Styopa Bogdanoviç öylesine derin bir uykuya dalmış ki, Grunya onu uyandırmaya cesaret edememişti. Styopa Bogdanoviç'in ne durumda olduğunu gören sanatçı, Grunya'yı yiyecek satan en yakın mağazaya göndermiş, votkayla mezeleri aldırmış, oradan da eczaneye yollayıp buz getirtmiş ve...

İyice şaşırıp cüzdanını aramaya koyulan Styopa, "İzin verin de borcumu ödeyeyim," diye inledi.

"Asla!" diye bağırdı turneye çıkan sanatçı. "Önemli bir şey değil!"

Bir daha bu konuya dönmedi. Votka ve meze sorunu böylece aydınlanmıştı. Yine de Styopa acınacak haldeydi; ne yazılı bir anlaşma imzaladığını, ne de –isterlerse gebertsinler– dün bu Woland denen adamı gördüğünü

hatırlıyordu. Evet, Hustov'u görmüştü ama Woland'ı asla. Güç duyulan bir sesle, "İzin verirseniz," dedi, "şu anlaşmaya bir göz atayım."

"Tabii, rica ederim..."

Styopa kâğıda baktı, kaskatı kesildi. Her şey yerli yerindeydi: Önce Styopa'nın eliyle atılmış süslü bir imza, sonra da Muhasebe Müdürü Rimski'nin yatık yazısıyla, yedi gösteri için sanatçı Woland'a verilecek otuz beş bin rubleye mahsuben, on bin ruble avans ödenmesine izin veren bir açıklama. Kâğıda, Woland'ın bu on bin rubleyi aldığını gösteren bir makbuz da eklenmişti!

Başı dönen zavallı Styopa, "Bu da nesi?" diye düşündü. Unutkanlığın uğursuz belirtileri miydi bütün bunlar? Yazılı anlaşma gözlerinin önünde olduğuna göre kuşkuculuğu sürdürmek terbiyesizlikten başka şey değildi. Styopa, konuğundan bir dakika izin istedi, ayağında çoraplarla kapıya koşup telefona saldırdı. Mutfağa doğru bağırdı:

"Grunya!"

Karşılık veren olmadı. Styopa, Berlioz'un sokak kapısına bakan odasına göz attı ve olduğu yere sanki çakılıp kaldı. Kapı tokmağı, koca bir balmumu mühür ve sicimle iptal edilmişti.

"Tebrikler! Bir bu eksikti!" diye bağırdı Styopa'nın kafasındaki ses. O andan başlayarak düşünceleri iki ayrı yönde koşuşmaya koyuldu. Ama, her felaket ânında olduğu gibi, birbirine karışıp ne yönde olduğu anlaşılamayan bir noktaya doğru yöneldiler. Styopa'nın kafasındaki kargaşa anlatılır gibi değildi. Bir yanda, kara bere, buzlu votka ve akıl almaz anlaşmasıyla bu şeytan... Öte yanda, bütün bunlar yetmiyormuş gibi, kapıya konulan mühür! Kime isterseniz Berlioz'un şunu ya da bunu yaptığını söyleyin, yemin ederim size inanmam! İnanmam ama mühür de ortalıkta ya! Vay be!..

O an, Nisan ayının yirmi dördünün akşamı burada, dergisinde yayımlanmak üzere Mihail Aleksandroviç'e sanki özel olarak verdiği yazıyla ilgili sürüyle tatsız düşünce Styopa'nın kafasını kurcalamaya koyuldu. Aramızda kalsın ama gerçekten saçma bir yazıydı! Gereksiz de; çok bir para da kazandırmıyordu.

Yazı, Styopa'ya, kelimesi kelimesine hatırladığı karanlık konuşmayı çağrıştırdı. Hatırladığı kadarıyla 24 Nisan tarihinde Mihail Aleksandroviç'le baş başa akşam yemeği yerken olmuştu bu. Doğrusu, o sohbeti tam anlamıyla "karanlık" diye nitelemek mümkün değildi, (Styopa böylesi bir konuşmaya girişmeyi kabul etmezdi) ama yine de, gereksiz bir konuyu tartışmışlardı. Yoldaşlar, böyle bir şey hiç yaşanmayabilirdi de. O gün tartıştıkları konunun şimdi çok önemsiz kaçacağı kesindi. Ama mühürle...

Kendini kaybedecek gibi olan Styopa, "Ah Berlioz, Berlioz!" dedi kendi kendine. "Böyle şeyleri nereden sokarsın kafana!"

Ama başına gelenlere gözyaşı dökmenin sırası değildi. Styopa, Varyete Tiyatrosu muhasebe müdürü Rimski'nin numarasını çevirdi. Styopa'nın durumu zordu: Bir yanda, yazılı anlaşmayı gördükten sonra bile Styopa'nın sözlerini denetleme gereğini duymasına alınabilecek yabancının varlığı; öte yandan, Muhasebe Müdürü'yle yapılması gereken, güç bir konuşma. Rimski'ye sadece, "Dün, bir kara büyü profesörüyle otuz beş bin rublelik anlaşma imzaladım mı?" diye de soramazdı. Hayır, hayır, bu tür bir soruyu aklından çıkarmalıydı.

Telefonda, Rimski'nin kaba, çirkin sesi, "Evet!" dedi.

Styopa, zayıf bir sesle, "Günaydın Grigoriy Daniloviç. Ben Lihodeyev. Şey... hımmm... yanımda... şey... şu Woland... Woland adlı sanatçı var. Şey, size sormak istiyordum da. Bu akşam için ne hazırlık yaptık?"

"Ha, kara büyü üstadı mı?" diye sordu Rimski. "Afişler şimdi gelecek."

"İyi," dedi Styopa, rahatlamış sesiyle. "Şimdilik hoşça kalın..."

"Gelmenize çok var mı?" diye sordu Rimski.

"Yarım saat sonra oradayım," dedi Styopa, telefonu kapadı ve alev alev yanan başını elleri arasında sıktı. Pis bir hikâyeyle karşı karşıyaydı işte! Peki ama belleğime ne oldu benim yoldaşlar, neden bir şey hatırlamıyorum?

Görgü kuralları gereğince Styopa'nın daha fazla koridorda kalması uygun düşmezdi. Hemen aklına yepyeni bir plan geldi: Belleğindeki akıl almaz boşluğu, ne şekilde olursa olsun gizleyecek ustaca sorularla ilkin yabancıyı sorguya çekecek, yönetimi kendisine bırakılmış Varyete Tiyatrosu'nda ne gibi gösteriler yapacağını anlamaya çalışacaktı.

Styopa, telefona sırtını çevirdi ve tembel Grunya'nın uzun süredir silmediği koridordaki aynada, gözünde iğreti gözlüğüyle sırık gibi garip bir yabancı gördü. (Ah, İvan Nikolayeviç burada olsaydı, bu tuhaf adamı hemen tanırdı.) Sonra görüntü kayboldu. Deliye dönen Styopa, daha büyük bir dikkatle sokak kapısının çevresini gözden geçirdi, ikinci kez seslendi aynadan, inanılmayacak kadar büyük bir kara kedi geçiyordu. Sonra o da kayboldu.

Kalbi bir an duran Styopa, başına bir şey vurulmuşçasına sallandı.

"Bu da nesi?" diye düşündü. "Deliriyor muyum? Bu görüntüler de nereden çıktı?" Gözlerini girişte gezdirdi ve ürkerek haykırdı:

"Grunya! Nedir bu evin içinde gezinen kedi? Nereden çıktı? Öteki adam kim?"

Grunya'ya değil de, yatak odasındaki yabancıya ait olan ses karşılık verdi:

"Merak etmeyin Styopa Bogdanoviç, Kedi benim.

Sinirlenmeyin. Grunya'ya gelince, burada değil; onu Voronyej'e gönderdim, memleketine. Kendisine hiç izin vermediğinizden yakınıyordu da."

Öylesine beklenmedik, öylesine saçmaydı ki bu sözler, Styopa, yanlış anladığını düşündü. Deli gibi koşup yatak odasına girdi... Ve kapının eşiğinde donakaldı. Saçları diken diken oldu. Bir ter tabakası alnını kapladı.

Konuk odada bu sefer yalnız değildi. İkinci koltuğa, az önce aynada gördüğü herif kurulmuştu. Kuştüyünü andıran bıyıkları, tek tarafındaki camı pırıl pırıl yanan gözlüğüyle gayet güzel görülebiliyordu şimdi. Ama odada, daha da beteri vardı: Kuyumcunun karısına ait pufta, üçüncü biri, büyük bir kayıtsızlıkla keyif çatıyordu. Bir pençesinde votka kadehi, öbüründe mantar salamurasına batırdığı çatalıyla akıl almaz irilikteki kara Kedi'ydi bu.

Zaten iyi aydınlatılmamış oda Styopa'nın gözünde iyice kapkara kesildi. "Demek insan böyle deliriyor," diye düşünerek kapının kenarına tutundu.

Dişleri birbirine çarpan Styopa'ya, "Gördüğüm kadarıyla şaşırdınız sevgili Styopa Bogdanoviç," dedi Woland. "Oysa şaşılacak bir şey yok, bunlar benim yardımcılarım."

"Kedi", votkasını yuvarladı, Styopa'nın eli kapının kenarından kayıp yanına düştü.

"Yardımcılarımın da kalacak yere ihtiyacı var. Anlayacağınız, içimizden biri burada fazla. Bana kalırsa, fazla olan da sizsiniz!"

Kareli elbiseli, sırık adam titrek bir sesle, Styopa'yı çoğullaştırarak "Onlar, onlar!" diye bağırdı. "Bir süredir genellikle domuz gibi davranıp insanı ürkütüyorlar. Kafayı çekiyorlar, bulundukları yerden yararlanıp kadınlarla ilişki kuruyorlar, bir iş yapmıyorlar. Üstelik bir şey yapmalarına da imkân yok, çünkü üstlendikleri görev-

den hiç anlamazlar. Üstlerinin de gözlerini boyuyorlar nasılsa!"

Mantarı tıkınmakla uğraşan çirkin Kedi, "Resmî arabaları, boyuna kendi keyfi için kullanıyor," diye ispiyonladı.

O an daire, dördüncü ve son olaya sahne oldu. Bu kez Styopa yere yuvarlanıp güçsüz eliyle kapının kenarını tırmalamaktan başka şey yapamadı.

Doğrudan doğruya aynadan biri fırladı. Kısa boylu, omuzlarıysa akıl almayacak kadar genişti. Melon şapka takmıştı, dudaklarından taşan upuzun bir köpekdişi, yüzüne iğrenç, tuhaf, aşağılık bir görünüş veriyordu. Üstelik saçları alev gibi kıpkızıldı. Hemen söze karıştı yeni gelen.

"Doğrusu," dedi, "nasıl müdür olduğuna pek aklım ermiyor."

Kızıl saçlının sesi genizden geliyordu.

"O müdürlük yapabiliyorsa, kalıbımı basarım ki ben de piskopos olabilirim."

Sosis dolu tencereyi önüne doğru çeken Kedi, "Piskoposa benzemiyorsun Azazello," dedi.

Kızıl saçlı, yine genizden konuşmasıyla, "Dediğim dedik!" diye bağırdı. Sonra büyük bir saygıyla Woland'a dönüp, "Onu Moskova'dan alıp cinlere götürebilir miyim efendim?" diye sordu.

Tüyleri dimdik olan Kedi, "Pisst!" diyerek tükürdü.

Oda birden Styopa'nın çevresinde dönmeye başladı. Kafası kapının kenarına çarptı, kendinden geçerken "Ölüyorum..." diye düşündü.

Ama ölmedi. Gözlerini araladığında bir taşın üstünde oturduğunu gördü. Sürüp giden bir gürültü kuşatmıştı çevresini. Gözlerini yeterince açtığında sesin denizden geldiğini anladı. Üstelik dalgalar ayaklarını yalamaktaydı. Bir mendireğin ucunda oturuyordu. Tepesin-

de pırıl pırıl masmavi gökyüzü, ardında, dağın yamaçlarına yayılan güzel bir kent uzanıyordu.

Böylesi durumlarda ne yapılması gerektiğini bilemeyen Styopa, titrek bacaklarının üstünde doğrulup mendirek boyunca kıyıya doğru yürüdü. Yolunun üzerinde bir adam sigara içip denize tükürüyordu. Kızgın bakışlarını Styopa'ya çevirdi; tükürmekten vazgeçti.

Styopa, yabancı adamın önünde diz çöküp şu sözleri söylemekten başka yol bulamadı:

"Yalvarırım söyleyin, burası neresi?"

Duygusuz yabancı, "Amma yaptın!" dedi.

Styopa boğuk bir sesle diretti:

"Sarhoş değilim! Başıma bir şey geldi... Hastalandım... Neredeyim? Burası neresi?"

"Canım, Yalta işte..."

Styopa güçlükle soluk alarak, başını güneşin kızdırdığı mendireğin taşlarına çarpıp yana devrildi. Hiçbir şey duymaz, hiçbir şey anlamaz oldu.

8

Bir profesörle bir şairin düellosu

Styopa'nın Yalta'da kendinden geçtiği sırada –yani sabahın on bir buçuğuna doğru– İvan Nikolayeviç Biezdomni uzun ve derin bir uykudan uyanarak kendine geliyordu. Neden bu beyaz duvarlı, şaşırtıcı, parlak madenden komodin, ardından güneş ışınları seçilen storlarıyla bu yabancı odada bulunduğunu, buraya nasıl geldiğini belli bir süre hatırlamaya çalıştı.

Başını salladı, canının yanmadığından emin olunca birden bir klinikte bulunduğunu hatırladı. Bu düşünce kafasında Berlioz'un ölümünün anısını canlandırdı. Ama bu eskisi gibi etkilemiyordu İvan'ı. Uyuyunca İvan Nikolayeviç biraz yatışmış, sakin kafayla düşünebilmeye başlamıştı. Esnek, tatlı, rahat ve tertemiz yatakta bir süre hareketsiz yattıktan sonra İvan, yanında zilin düğmesini gördü. Gereksiz eşyalara dokunma alışkanlığıyla düğmeye bastı. Zil sesinin duyulmasını ya da birinin görünmesini bekliyordu. Genellikle zil çalındığında bunlar olurdu. Oysa çok başka bir şeyle karşılaştı.

İvan'ın yatağının ayakucunda beliren silindir biçimindeki mat camda "İçecek" sözleri belirdi. Cam silindir bir an hareketsiz durup ardından, "Hastabakıcı" sözü yanıncaya dek dönmeye koyuldu. Bu hünerli kutu, söylemek gereksiz, İvan Nikolayeviç'i bir hayli şaşırttı. "Has-

tabakıcı" sözünün yerini "Doktoru Çağırın" sözleri aldı. Bu silindire ne yapacağını bir türlü anlamayan İvan, "Hımm!" dedi.

Ama rastlantı ona yardım etti. "Asistan" sözünde düğmeye ikinci kez bastı. Karşılığında cam silindir hafif bir uğultu çıkararak durdu ve söndü. Kar gibi bembeyaz gömleğiyle şişman, sevimli bir kadın odaya girdi. İvan'a, "Günaydın!" dedi.

İvan, bu selamı bu koşullarda yersiz buldu, hiç karşılık vermedi. Sonuç olarak aklı başında bir adamı akıl hastanesine yatırıyor, üstelik buna olağan bir şey gözüyle bakıyorlardı.

Bu arada kadın, sakin havasından hiçbir şey kaybetmeden, bir düğmeye basıp storu açtı. Yere kadar inen geniş delikli telin arasından süzülen güneş ışınları, dalga dalga doldu odaya. Telin ardında, balkondan tatlı bir çam ormanının yanında uzanan ırmağın kıvrıla kıvrıla gidişi görülüyordu.

"Lütfen yıkanır mısınız?" dedi kadın; parmaklarının altında kendiliğinden ortaya çıkan bölme çok iyi düzenlenmiş bir banyoya ve tuvalete açılıyordu.

İvan kadınla konuşmamaya kararlıydı, ama pırıl pırıl bir musluktan banyonun içine fışkıran suyu görünce, alaylı alaylı, "Hey, şuna bakın!" dedi. "İnsan kendini Metropol'de sanıyor!"

"Yok canım," dedi kadın gururla. "Burası Metropol'den çok daha iyidir. Yabancı ülkelerde bile böyle yer bulamazsınız. Özellikle kliniğimizi gezmek için bilginler ve doktorlar gelir. Yabancı turistler her gün kapımızı çalar."

"Turist" sözü üzerine İvan, bir gün önceki danışmanı hatırladı. Somurttu, kadına dik dik bakarak, "Turistler mi?.." dedi. "Hepiniz turistlerin önünde elpençe divan duruyorsunuz! Her neyse, turistten turiste de fark var. Örneğin, dün rastladığım, benzerlerinden çok farklıydı!"

İvan, Pontius Pilatus'tan söz edecekti. Haklı olarak anlatacağı öykünün kadını hiç ilgilendirmeyeceğini, kendisine de bir yararının dokunmayacağını düşündü; tam zamanında kendini tuttu.

İvan Nikolayeviç tertemiz olduğunda, banyodan çıkan bir adamın ihtiyaç duyacağı her şeyi verdiler kendisine: iyi ütülenmiş bir gömlek, bir don, çoraplar. Kadın küçük bir dolabı açıp içini gösterdi.

"Ne istersiniz?" diye sordu. "Bir sabahlık mı, yoksa pijama mı?"

Böylece, zorunlu olarak yeni ikametgâhına zincirlenen İvan, kadının utanmazlığı karşısında kollarını açacak oldu, sonra bir şey demeden ince, kırmızı pazenden bir pijamayı parmağıyla göstermekle yetindi.

İvan Nikolayeviç'i ıssız ve sessiz bir koridordan dev boyutlu bir yere götürdüler. İvan bu dört dörtlük binada bütün gördüklerini alaya almaya kararlıydı, buraya hemen "ana mutfak" adını verdi.

Haksız da sayılmazdı, pırıl pırıl araçlarla dolu, her boyda camlı dolaplar, ne idüğü belirsiz karmakarışık koltuklar, şişkin karınlı pırıl pırıl abajurlar, sayılamayacak kadar çok kavanoz ve şişe, Bunsen ocağı, elektrik telleri ve bir yığın yabancı araçla doluydu içerisi.

Girer girmez İvan'a üç kişi yapıştı: karbeyaz giyimli iki kadınla bir adam. Onu önce, köşedeki ufak masanın önüne götürdüler; niyetlerinin ona sorular sormak olduğu belliydi.

İvan, o an durumunu düşündü. Önünde üç yol vardı. Birincisi en çekicisiydi: bu lambaların ve bütün parıltılı boruların üstüne saldırıp bin parçaya ayırmak, içerde ne var ne yoksa cehenneme yollayıp keyfî olarak tutuklanmasını protesto etmek. Ama bugünün İvan'ı dünkünden çok farklıydı. Bu ilk yol ona güvenilir gelmedi. Varacağı tek sonuç, zırdeli olduğu konusundaki inançları

güçlendirmek olacaktı. İvan ilk düşünceyi kafasından attı. Bir ikinci yol vardı: Hemen danışmanın ve Pontius Pilatus'un hikâyesini anlatmak. Oysa akşam başından geçenler, anlatacaklarına kimsenin inanmayacağını ya da sözlerini tersinden anlayacaklarını ortaya koyuyordu. İvan bu ikinci görüşü de kafasından atıp üçüncü yolu seçti: Küçümseyici bir sessizliğe gömülmek.

Yine de, bu düşüncesini tam olarak hayata geçiremedi. İster istemez –asık suratla da olsa– bir sürü soruya yanıt vermek zorunda kaldı. On beş yıl önce nasıl kızıla yakalandığına varıncaya dek, hayatını didik didik ettiler. İvan'ın anlattıklarıyla bütün bir sayfayı dolduran beyazlı kadın, sayfanın öbür yüzünü çevirip ailesi ve yakınlarıyla ilgili sorulara geçti. Can sıkıcı bir konu açılmıştı: Kim, ne zaman, nasıl ölmüştü? Ailede içkiden ölen var mıydı? Zührevi hastalıklardan birine yakalanmış mıydı? Daha bir sürü şey. En sonunda bir gün önce göl kıyısında olup bitenleri anlatması istendi, ama bu konuda fazla diretilmedi. Pontius Pilatus'la ilgili bilgiler de şaşkınlık belirtisi gösterilmeden karşılandı.

Kadın, İvan'ı beyazlı adama devretti; adam, bambaşka bir yol tutturdu: Hiç soru sormadı. İvan'ın ateşine baktı, nabzını ölçtü, küçük bir lambayla aydınlattığı gözlerini inceledi. Ardından da öbür kadın, adamın yardımına geldi: Ne olduğunu anlamadığı bir şeyi sırtına batırdılar, hiç canı acımadı. Küçücük bir çekicin sapıyla göğsüne bilinmeyen işaretler çizdiler, aynı çekiçle hafifçe dizlerine vurdular. Bacakları havaya fırladı. Parmağına iğne batırıp birkaç damla kanını aldılar, birkaç damla kan da dirseğinin içindeki damardan çektiler, koluna bir çeşit kauçuk bilezik geçirdiler...

İvan bütün bunların ne kadar aptalca ve tuhaf olduğunu düşünüp acı acı gülümsemekle yetiniyordu! Vay canına! Düşününce, herkes ona hak verirdi. Yabancı bir

danışman yüzünden ne büyük tehlikelerle karşı karşıya geldiklerini, onu yakalamak için neler yaptığını ve sonunda da kendini garip bir çalışma odasında bulduğunu, danışmanın da hiç durmadan kafayı çeken, Vologda'daki Fyodor amcasıyla ilgili bir yığın saçmalık anlattığını söylemek istiyordu. Bağışlanmaz bir eşeklik!

Sonunda İvan'ı rahat bıraktılar. Odasına geri götürüldü, önüne bir fincan kahveyle iki rafadan yumurta, bembeyaz ekmek ve yağ kondu. Verilen yemekten sonra İvan hastane yöneticilerinden birinin gelmesini, daha büyük bir özenle durumunu aydınlatmaya çalışmasını ve adalet göstermesini beklemeye koyuldu.

Bekleyişi uzun sürmedi. Kahvaltıdan az sonra oda kapısı birden açıldı, beyaz gömlekli bir sürü insan içeri doldu. En öndeki artistler gibi tıraşlı, keskin ama sevimli bakışlı, kibar tavırlı, kırk beş yaşlarında bir adam, ölçülü adımlarıyla odaya girdi. Ardındakiler ona saygı gösteriyorlardı, bu nedenle girişi de tantanalı ve gösterişli oldu. "Tıpkı Pontius Pilatus gibi," diye düşündü İvan.

Hastanenin önemli kişilerindendi kuşkusuz. Arkalıksız bir iskemleye oturdu, ötekiler de arkasına toplanıp duruyorlardı. Adam, İvan'a dostça bakıp, "Doktor Stravinski," diye kendini tanıttı.

Çenesinin ucundaki sakalı özenle taranmış biri, İvan'la ilgili notlarla kaplı kâğıdı şefe uzatırken, "Buyurun Aleksandr Nikolayeviç," dedi.

"Her şeyi önceden ayarlamışlar," diye düşündü İvan. Şef, arada bir, "Hımm!.. Hıımm!.." diyerek profesyonel bir gözle kâğıdı inceledi. Sonra çevresindekilerle, pek bilinmeyen bir dilde bir şeyler konuştu. İvan acıyla, "Pilatus gibi Latince konuşuyor," dedi kendi kendine. Bir sözcük, irkilmesine neden oldu. Ne yazık ki bu, bir gün önce Patriarşiye Göleti Parkı'ndaki kahrolası yabancının söylediği "şizofreni" sözcüğüydü, Profesör Stravinski'nin

tekrarladığı. İvan korku içinde, "Bunu da biliyordu!" diye düşündü.

Herkes ne derse desin, şef, herkese uymayı, her şeyden her zaman hoşnut kalmayı kural bilmişti sanki. Bunu da, "Mükemmel, mükemmel," sözleriyle belirtiyordu. Kâğıdı birine geri verdi.

"Mükemmel!" dedi yeniden.

Sonra İvan'a sordu:

"Şair misiniz?"

Nedendir bilinmez, hayatında ilk kez şiirden iğrenen ve kendi dizelerinin anısından bir tatsızlık duygusu alan İvan, somurtarak, "Evet, şairim," dedi.

Ardından yüzünü buruşturarak sordu:

"Siz profesör müsünüz?"

Stravinski, büyük bir içtenlikle başını salladı.

"Buranın şefi misiniz?" diye devam etti İvan.

Stravinski, yine eğildi.

"Sizinle konuşacaklarım var," dedi İvan, anlamlı bir sesle.

"Burada bulunuşumun nedeni de bu zaten," dedi Profesör.

Zamanın geldiğini sezen İvan, "Olup biten şu," dedi. "Bir kere beni deli sanıyorlar, kimse anlattıklarımı dinlemek istemiyor!.."

Stravinski, güven veren ağır bir sesle, sakinleştirmek istercesine, "Ne ilgisi var," dedi. "Sizi büyük bir dikkatle dinliyoruz. Size deli demelerine gelince; buna hiçbir zaman izin vermeyiz."

"Öyleyse beni dinleyin. Dün akşam Patriarşiye Göleti Parkı'nda gizemli bir kişiye rastladım. Yabancı değildi ama öyleydi; Berlioz'un öleceğini önceden biliyordu, Pontius Pilatus'u şahsen görmüştü."

Profesör'ün ardındakiler İvan'ın anlattıklarını sessizce, hiç kıpırdamadan dinliyorlardı.

İvan'ın yüzündeki belirtileri kaçırmamak için iyice gözlerini kısan Stravinski sordu:

"Pilatus mu? İsa'nın döneminde... yaşayan mı?"

"Hem de ta kendisi."

"Ah! Ah!" dedi Stravinski. "Berlioz da, yoksa tramvay altında kalan Berlioz mu?"

"Evet. Tramvay başını kopardığı sırada ben oradaydım. Oysa bu gizemli yoldaş..."

Keskin zekâsıyla sivrildiği anlaşılan Stravinski, "Pontius Pilatus'u tanıyan mı?" diye sordu yine, İvan, Stravinski'ye süzerek, "Ta kendisi," dedi. "Her neyse, Annuşka'nın ayçiçeğiyağı döktüğünü önceden bildirmişti, Berlioz da tam Annuşka'nın yağı döktüğü yerde kaydı! Buna ne dersiniz?"

İvan'ın sesinde, gizli anlamlar taşıyan, sözlerinin büyük etki uyandıracağını uman bir hava vardı.

Ama sesinin pek bir etkisi olmadı, Stravinski ise basit bir şekilde yeni sorusunu sordu:

"Bu Annuşka kim peki?"

Soru, İvan'ı oldukça sarstı, yüzü allak bullak oldu. Sinirli sinirli, "Annuşka'nın hiç önemi yok!" dedi. "Kim olduğunu şeytan bilir. Sadovaya Caddesi'nde oturan sersemin biri. Önemli olan olayı önceden bilmesi, anlıyor musunuz, ayçiçeğiyağının dökületeğini önceden bilmesi! Beni anlamadınız mı?"

"Sizi gayet iyi anlıyorum," dedi Stravinski, ciddi ciddi. Parmaklarının ucuyla Şair'in dizine dokunup, "Heyecanlanmayın," dedi. "Devam edin."

İvan, geçirdiği acı deneyimin sonucunda, yardım görmek istiyorsa sakin olması gerektiğini biliyordu. Stravinski'nin havasına girmeye çalışıp, "Devam ediyorum," dedi. "Her neyse, danışman olduğundan söz ederken de yalan söylüyordu, bu iğrenç adamın bir çeşit doğaüstü gücü var! Örneğin, peşinden koşuyorsunuz ama

yakalamanız imkânsız... Yanında da o çift var, kendi türünde pek de küçümsenmemesi gereken o çift: kırık gözlüklü fasulye sırığı herifle, akıl almaz boyda, tek başına tramvaya binen Kedi." Kimse sözünü kesmiyor, İvan, gitgide daha büyük bir güven ve ateşle konuşmasına devam ediyordu: "Üstelik yabancı, Pontius Pilatus'la birlikte taraçadaydı. Bundan kimsenin kuşkusu olmasın. Bütün bunlar ne demektir öyleyse? Hemen tutuklanması gerekir, demektir. Yoksa anlatılmaz kötülükler yapacaktır."

"İsteğiniz bu mu? Onu yakalatmak mı yani? Sizi doğru mu anladım?" diye sordu Stravinski.

"Zeki ve akıllı," diye düşündü İvan. "Aydınlar arasında, az da olsa, akıllı kişilere rastlandığı oluyor. İnkâr etmemek gerek!" Sonra yanıt verdi:

"Beni çok iyi anladınız! Nasıl olur da insan, onu yakalatmaya çalışmaz? Anlıyor musunuz? Bunun yerine beni zorla burada tutuyor, gözlerimin içine ışık tutuyor, banyoya sokuyor, Fyodor amcamın bilmem nesini soruyorlar! Öleli kim bilir kaç yıl olmuş! Serbest bırakılmak istiyorum. Hemen!.."

"Tamam, çok güzel, çok güzel," dedi Stravinski. "Şimdi her şey anlaşıldı. Aklı başında bir adamı neden klinikte tutsunlar? Çok iyi. Hiçbir şeyiniz olmadığını bana söylerseniz sizi hemen bırakacağım. Kanıtlamanızı istemiyorum, yalnızca söyleyin yeter. Haydi bakalım, iyi misiniz?"

Büyük bir sessizlik oldu. Sabah İvan'a o kadar yakınlık gösteren şişman kadın, Profesör'e hayranlıkla bakıyordu. İvan, bir kez daha, "Mutlaka çok akıllı ve zeki biri!" diye kendi kendine söylendi.

Profesör'ün önerisi hoşuna gitmişti. Ama yanıt vermeden önce uzun uzun düşündü, alnını kırıştırdı. Sonunda, titremeyen bir sesle, "Çok iyiyim," dedi.

"İşte bu çok güzel!" diye bağırdı Profesör Stravinski. Rahatlamış gibiydi. "Öyleyse mantıklı düşünelim. Dünü ele alalım."

Başını çevirdi, yanındakiler hemen İvan'la ilgili kâğıdı uzattılar.

"Dün, size kendini, Pontius Pilatus'un bir yakını olarak tanıtan yabancıyı ararken şunları yaptınız..."

Stravinski, bir İvan'a, bir kâğıda bakıp uzun parmaklarını teker teker kıvırarak saymaya koyuldu.

"Göğsünüze bir kutsal resim iğnelemişsiniz, doğru mu?"

"Doğru," diye kabul etti İvan, somurtarak.

"Bir tahta perdeyi aşarken düşüp yüzünüzü yaralamışsınız, öyle mi? Elinizde yanan mum, içdonunuzla lokantaya girmiş ve lokantada da birine vurmuşsunuz. Sizi bağlayıp buraya getirmişler. Buraya geldiğinizde polise telefon edip birkaç makineli tüfek istemişsiniz. Ardından kendinizi pencereden atmaya kalkmışsınız. Evet mi? Karşımızda bir sorun var şimdi: Böylesi davranışlarla, birini yakalamak ya da yakalatmak mümkün mü? Hiçbir eksiği olmayan, sağlam bir adamsanız yanıtını kendiniz vereceksiniz: olanaksız. Buradan gitmek mi istiyorsunuz? Nasıl isterseniz öyle olsun. Ama sorarım size, nereye gitmeyi düşünüyorsunuz?"

Profesör'ün bakışları altında, kendine güvenini biraz yitiren, sesi eskisi kadar sağlam çıkmayan İvan, "Tabii polise," diye karşılık verdi.

"Buradan çıkar çıkmaz, doğru mu?"

"Hım!.. Evet."

"Daha önce evinize uğramayacak mısınız?" diye sordu Stravinski çabucak.

"Eve uğrayacak zamanım olmayacak ki! Bu süre içinde bir de eve uğrarsam rahat rahat kaçacak zaman bulur!"

"Güzel. Peki önce neden söz edeceksiniz polise?"

Gözleri bir sisle buğulanan İvan Nikolayeviç, "Pontius Pilatus'tan söz edeceğim," dedi.

"Öyleyse harika!" diye bağıran Stravinski, işi oluruna bırakmış gibi bir havada, sivri sakallı adama dönüp emretti: "Fiyodor Vasiliyeviç, lütfen Yoldaş Biezdomni'yi taburcular listesine kaydedin. Ama odasına başka birinin yatırılmamasına dikkat edin, çarşafları da değişmesin. İki saat sonra Yoldaş Biezdomni buraya dönecek. Hem," diye Şair'e dönerek ekledi, "girişimlerde başarı kazanmanızı da dilemiyorum, çünkü bu başarıya zerre kadar inanmıyorum. Az sonra görüşmek üzere!"

Yerinden kalktı, ardındakiler hemen dalgalandılar. İvan, kuşkuyla, "Neden iki saat sonra buraya dönecekmişim?" diye sordu.

Bu soruyu önceden bekliyormuş gibi, Stravinski, hemen gene oturdu.

"Neden mi? Şundan: İçdonuyla karakola girip Pontius Pilatus'u tanıyan birini gördüğünüzü söylerseniz hiç vakit geçirmeden sizi buraya getirirler. Kendinizi aynı odada bulursunuz."

İyiden iyiye aptallaşan İvan, "İçdonu mu? İçdonunun burada işi ne?" diye sordu.

"Her şeyden önce Pontius Pilatus var. Ama içdonu da önemli. Sizi buradan çıkarmadan önce devletin verdiği çamaşırları geri almak ve size giysilerinizi geri vermek zorundayız. Oysa siz buraya içdonuyla geldiniz. Üstelik, az önce çıtlattığım halde evinize uğramaya da niyetiniz yok. Bunların üstüne bir de Pilatus'u ekleyin... Söylenecek başka şey kalmıyor, iş tamamdır!"

İvan Nikolayeviç'e tuhaf bir şey oldu. Sanki bütün iradesi bir anda kırılıverdi. Bitkin hissetti kendini, öğüt dinlemeye hazırdı. Utana sıkıla, "Öyleyse ne yapmalı?" diye sordu.

"Hah, bu güzel işte!" dedi Stravinski. "Çok çok akıllıca bir soru bu. Şimdi, gerçekten başınıza ne geldiğini size söyleyeceğim. Dün biri sizi çok korkutmuş, sonra da Pontius Pilatus ya da bu tür hikâyelerle iyice kafanızı karıştırmış. Kendinizden geçip sinirleriniz bozulunca siz de bütün kenti dolaşıp Pontius Pilatus'la ilgili hikâyeler anlatmışsınız. Bu durumda sizi deli sanmaları akla yakın. Şimdi sizi kurtaracak bir tek şey var: eksiksiz dinlenme. Burada kalmanız da kaçınılmaz."

İvan, bu kez yalvarırcasına, "Ama onu yakalamak gerek!" diye bağırdı.

"Tabii. Ama neden her şeyi tek başınıza siz üstünüze alıyorsunuz? Bir kâğıda, bu adamla ilgili kuşkularınızı ve ona yönelttiğiniz suçları yazın. Ondan sonra, bu açıklamanızı ilgili kişiye iletmekten kolay ne var? Sizin dediğiniz gibi, bir katille karşı karşıya bulunuyorsak her şey hemen ortaya çıkar. Yalnız, bir tek koşulum var: Kafanızı yormaktan kaçınacak, Pontius Pilatus'u da biraz daha az düşüneceksiniz. Önüne gelen bir şey anlatıyor. İnsan herkese güvenemez ya!"

İvan, kararlı bir sesle, "Kabul!" dedi. "Kâğıt kalem verin bana!"

Stravinski, şişman kadına, "Ona birkaç kâğıt ve kısacık bir kurşunkalem verin," diye emretti. Sonra İvan'a dönüp devam etti: "Bugün, bir şey yazmamanızı salık veririm ama."

Kuşkulanan İvan, "Olmaz, olmaz!" diye bağırdı. "Hemen şimdi yazacağım."

"İyi, peki! Ama beyninizi yormayın. Bugün olmazsa yarın olur."

"Yarına kadar da o kaçacak!"

Stravinski, inançla, "Hayır," dedi. "Size yemin ederim, bir yere gidemez. Hem şunu unutmayın: Burada size bütün olanaklarımızla yardım ederiz. Biz olmadan

bir şey yapamazsınız. Anlıyor musunuz?"

Ardından, anlamlı bakışlarla İvan Nikolayeviç'in ellerini avuçlarına alıp uzun uzun onun gözlerinin içine baktı.

"Size yardım edeceğiz, anlıyor musunuz?" dedi. "Burada, hepimiz size yardımcı olacağız... Yavaş yavaş rahatlayacaksınız... Burası sessizlik, dinlenme yeridir... Size yardım edeceğiz."

İvan Nikolayeviç, esnemeye başladı, yüzü gevşedi.

"Evet, evet," dedi güçlükle.

"Çok güzel!" diye, alışkın bir tavırla sohbeti bitiren Stravinski ayağa kalktı. "Hoşça kalın!"

İvan'a elini uzattı. Kapıda, sakallı adama dönüp, "Evet, oksijeni deneyin," dedi. "Oksijeni ve banyoyu..."

Hemen ardından Stravinski'yle ardındakiler gözden kayboldu. Pencere telleri ardında, ırmağın öbür kıyısında orman, neşe içinde ilkbaharlık süslerini sergiliyor, ırmak pırıl pırıl parlıyordu.

9

Korovyev'in muziplikleri

Bir süre önce ölen Berlioz'un yaşadığı, Moskova, Sadovaya Caddesi'ndeki 302 numaralı binanın "Kiracılar Birliği Başkanı" Nikanor İvanoviç Bosoy'un başında binbir dert vardı. Her şey, bir gün önce, çarşambayı perşembeye bağlayan gece başlamıştı.

Gece yarısı, önceden bildiğimiz gibi, Jeldıbin'in de içinde bulunduğu bir kurul, binanın kapısını çalıp Nikanor İvanoviç'i çağırmış, ona Berlioz'un ölümünü bildirmiş, daha sonra hep birlikte 50 numaralı daireye gidilmişti.

Ölenin yazılarıyla eşyası mühürlenmişti. Hizmetçi Grunya da, uçarı Styopa Bogdanoviç de o sırada dairede yoktu. Kurul, Nikanor İvanoviç'e kâğıtların elden geçirilip sıraya konacağını söylemiş, dairenin –yani eskiden kuyumcunun karısına ait olan çalışma odası, yemek odası ve salon– Kiracılar Birliği'nin emrine verildiğini bildirmişti. Geri kalan eşyası, mirasçıları çıkana dek, Nikanor İvanoviç'in denetiminde, yaşadığı evde tutulacaktı.

Berlioz'un ölüm haberi, eve doğaüstü bir hızla yayıldı; perşembe günü, sabahın yedisinden başlayarak sürüyle adam Bosoy'a telefon etti. Sonra, ellerine, ölenin dairesine geçmeye hak kazandığını belirten yazılarla birtakım insanlar gelmeye başladı. İki saat içinde, Nikanor

İvanoviç'e sunulan yazılı başvuruların sayısı otuz ikiyi buldu.

İçlerinde her türlü insan vardı: yakarma, tehdit, iğrenç hikâyeler, ihbarlar, dairenin onarımını üstlerine alacaklarını söyleyenler, dar bir evde dayanılmaz koşullarda yaşadıklarını, haydutlarla iç içe daha fazla yaşamanın imkânsız olduğunu belirtenler... Yazılarda çarpıcı bir sanat gücüyle kaleme alınmış, 31 numaralı daireden çalınıp ceket cebine doldurulan *pelmeni*'lerle[1] ilgili bir öykü, iki intihar tehdidi, bir gizli gebelik açıklaması vardı.

Nikanor İvanoviç, dairesinin kapısına çağrılıyor, kulağına bir şeyler fısıldanıyor, göz kırpılıyor, kendisine bu işten kârlı çıkacağı hissettiriliyordu.

İşkence öğleden sonraya kadar sarktı, o saatte Nikanor İvanoviç çareyi apartmandan kaçmakta buldu. Ana kapının hemen yanındaki kapıcı odasına sığındı. Ama orada da yine nöbet tutulduğunu ve yolunun beklendiğini görünce kaçmak zorunda kaldı. Asfaltlanmış avluda peşinden geldiklerini görüp 6 numaralı apartmanın merdivenlerin gizlenerek peşindekilerin ellerinden kurtulabildi. Oradan yere batasıca 50 numaralı dairenin bulunduğu beşinci kata çıktı. Şişman ve tıknefes bir adam olan Nikanor İvanoviç, sahanlıkta soluk alıp kapıyı çaldı. Kapıyı açan olmadı. İkinci, sonra da üçüncü kere çaldı. Homurdanmaya, alçak sesle sövüp saymaya başladı. Ama kapı yine açılmadı. Sabrı tükenen Nikanor İvanoviç cebinden bir deste anahtar çıkardı –daire anahtarlarının yedeklerini kapıcı odasında saklıyordu– hiç çekinmeden kapıyı açıp içeri girdi. Yarı karanlıkta, "Hey kadın!" diye bağırdı. "Neydi adın? Grunya mı? Burada mısın?"

Karşılık veren olmadı.

1. (Rus.) Bir tür mantı. (Y.N.)

O zaman, Nikanor İvanoviç, koltuğunun altındaki evrak çantasından marangozların kullandığı türden tahta bir metre çıkardı, müteveffa Berlioz'un çalışma odasının kapısındaki mührü söküp kapıyı açtı, bir adım attı. Evet, bir adım attı ama orada kalakaldı. Şaşkınlıktan olduğu yerde sıçrayarak kapının eşiğine çakıldı sanki.

Ölmüş adamın masasında yabancı biri oturuyordu. Zayıf, uzun boylu, kareli ceketli, jokey şapkalı, burnunun ucunda kelebekgözlüğü olan... Kısacası hep aynı kişi...

Şaşkına dönen Nikanor İvanoviç, "Kimsiniz yoldaş?" diye sordu.

Titrek, keskin bir tenor sesiyle bu beklenmedik yoldaş, "Ha! Nikanor İvanoviç!" diye bağırdı.

Birden yerinden zıplayıp Kiracılar Birliği Başkanı'nı ani ve kaba bir el sıkışıyla selamladı. Bu karşılama töreni Nikanor İvanoviç'in hoşuna gitmemişti. Kuşkuyla, "Özür dilerim," dedi, "ama kimsiniz siz? Resmî bir görevli mi?"

Yabancı, dostça bir yakınlıkla, "Hey, Nikanor İvanoviç!" diye bağırdı. "Resmî olan nedir, resmî olmayan nedir? Her şey, biraz da insanın bakış açısına bağlıdır. Bütün bunlar göreceli şeyler, uydurma şeyler. Bugün resmî biri değilim ama yarın hop, resmî bir görevli oluveririm! Ya da tam tersi Nikanor İvanoviç. Hem daha neler olabilir!"

Bütün bu görüşler, binanın başkan yöneticisini hiç de tatmin etmedi. Zaten doğuştan kuşkucu Nikanor İvanoviç, bunca gevezelikten adamın resmî biri değil, aksine parazitin teki olabileceği sonucuna vardı.

"Siz kendinizi ne sanıyorsunuz! Soyadınız ne?" diye başkan gitgide kabalaşan bir sesle devam etti. Yabancıya doğru da bir adım attı.

Apartman yöneticisinin kabalığı karşısında hiç bozulmayan adam, "Soyadım mı?" dedi. "Korovyev diyelim. İyi ama iki lokma bir şey yemek ister misiniz? Aramızda teklif yok ha!.."

(Pek hoş olmasa da, Nikanor İvanoviç'in yaradılıştan kaba biri olduğunu söylemek gerek.)

"Ne diyorsunuz siz?" diye bağırdı, kendinden geçip. "Bir kere ölünün oturduğu bölüme yerleşmek yasak! Burada işiniz ne sizin?"

Yabancı, hiç bozulmadan, saygıyla apartman yöneticisine bir koltuk gösterdi.

"Oturun Nikanor İvanoviç!"

İyiden iyiye çılgına dönen Nikanor İvanoviç, koltuğu itip böğürdü:

"Kim olduğunuzu söyleyecek misiniz?"

Korovyev adıyla kendini tanıtan adam, boyasız kırmızı pabuçlarının topuklarını birbirine vurup, "Efendim, bu apartmanda oturan bir yabancının çevirmeni olarak buradayım," dedi.

Nikanor İvanoviç'in ağzı açık kaldı. Bu apartmanda bir yabancı, hem de tercümanı da olan bir yabancının bulunması onu çok şaşırtmıştı, bilgi istedi. Çevirmen, olanları açık açık anlattı. Yabancı sanatçı Bay Woland, Varyete Tiyatrosu Müdürü Styopa Bogdanoviç Lihodeyev'in nazik çağrısı üzerine, gösteriler süresince, bir hafta kadar onun dairesinde kalmayı kabul etmişti. Lihodeyev bu konuda Nikanor İvanoviç'e de bir yazı yazmış ve konuğun geçici kiracılar listesine geçirilmesini rica etmişti. Kendisi bu süre boyunca Yalta'da kalacaktı.

Şaşkına dönen başkan, "Bana bir şey yazmadı," dedi.

"Evrak çantanızı karıştırın Nikanor İvanoviç," dedi Korovyev, tatlılıkla.

Omuz silken Nikanor İvanoviç çantayı açtı ve içinde Lihodeyev'in mektubunu buldu. Açık zarfa şaşkın şaşkın bakarken, "Okuduğum bir mektubu nasıl unutmuş olabilirim?" diye söylendi.

"Arada bir olur Nikanor İvanoviç," diye kıkırdadı

Korovyev. "Dalgınlık, basit bir dalgınlık. Aşırı yorgunluk ve tansiyon yükselmesi, işte sevgili dostumuz Nikanor İvanoviç'in rahatsızlığı! Ben de akıl almayacak kadar dalgınımdır. Fırsat çıkar da iki kadeh atarsak size yaşamımdan bazı bölümleri anlatırım, kahkahadan kırılırsınız!"

"Peki, Lihodeyev ne zaman Yalta'ya gidiyor?"

"Gitti canım, çoktan gitti!" diye bağırdı çevirmen. "Yalta'ya varmıştır bile. Nerede kaldığını şeytan bilir!" Çevirmen kollarını bir yel değirmeninin kanatları gibi salladı.

Nikanor İvanoviç, yabancıyı görmek istediğini söyledi, ama çevirmenin kesin olmazıyla karşılaştı. Görmek olanaksızdı. Şu sıra meşguldü. Kedi'yi yetiştirmekle uğraşıyordu.

"İsterseniz Kedi'yi gösterebilirim ama," dedi Korovyev.

Bunu da Nikanor İvanoviç istemedi. Çevirmen, apartman yöneticisine o an beklenmedik, ama çok ilginç bir öneride bulundu: Bay Woland, her ne pahasına olursa olsun otelde yaşamak istemediğine, rahatına da çok düşkün olduğuna göre, Kiracılar Birliği, bir haftalığına, yani Woland'ın Moskova'daki gösterileri boyunca ölene ait üç oda da dahil bütün daireyi ona kiralayamaz mıydı?

"Ölen için fark etmez nasılsa," dedi Korovyev. "Ama bu apartmanda yapacak hiçbir işinin kalmadığını kabul edersiniz sanırım."

Ne yapacağını bilemeyen Nikanor İvanoviç, aslında yabancıların Metropol Oteli'nde kalmalarının gerektiğini, özel daire tutmalarının...

"Size söylemem gerek," diye fısıldadı Korovyev. "Çok huysuzdur! İstemiyor, sevmiyor otelleri!" Parmağını cılız boynuna götürüp bir sır verircesine, "Biliyor musunuz, turistlerden bezdim, burama geldi," dedi. "Canımdan bezdirdiler, öldürecekler beni bir gün. Ya, en son rastladığım köpoğlu gibi, adamı gözetleyip dururlar ya

da huysuzluklarıyla başınızın etini yerler: Yok şu iyi değil, yok bu kötü! Hem birliğiniz için çok yararlı, çok iyi olacak bu iş. Bizimki paraya hiç bakmaz." Korovyev çevresine göz attıktan sonra Nikanor İvanoviç'in kulağına eğildi. "Kendisi milyonerdir!" dedi.

Çevirmenin önerisinde açık, son derece yararlı bir yan vardı. Teklifi ciddiydi. Ama işin tuhafı, konuşmasında, elbiselerinde, gereksizliği hemen belli olan o iğrenç gözlüğünde ciddiyetten yoksun bir şey seziliyordu. Sonunda apartman yöneticisinin kafasında belli belirsiz, ama sıkıcı bir izlenim belirdi. Yine de teklifi kabul etmeye karar verdi. Kiracılar Birliği'nin kasasında büyük bir gedik vardı. Sonbaharda apartmanın ısıtılması için mazot alınması gerekiyordu, ama mazotun hangi parayla alınacağı belli değildi. Turistin parasıyla bu iş halledilebilirdi belki... Her zaman ihtiyatlı ve pratik davranan Nikanor İvanoviç, önce sorunun Yabancılar Bürosu'yla konuşulmasının, bu işe önce onların bir çare bulmasının gerektiğini belirtti.

"Tabii!" dedi Korovyev. "Tabii bir çare bulunması gerek! Kesinlikle! İşte telefon Nikanor İvanoviç, bitirin bu işi!"

Apartman yöneticisini, giriş kapısının yanındaki telefona sürüklerken fısıldadı:

"Paraya gelince; o yönden hiç utanıp sıkılmayın. Ondan almazsanız kimden alacaksınız? Nice'teki villasını bir görseniz! Gelecek yaz ya da yurtdışına çıktığınızda özel olarak gidip görün: Soluğunuz kesilecek!"

Yabancılar Bürosu'yla konuşuldu, telefonla her şey halledildi. Hem iş öylesine çabuk bitti ki, Kiracılar Birliği Başkanı'nın ağzı açık kaldı. Görünüşe bakılırsa Büro'daki memurlar, Bay Woland'ın, Lihodeyev'in apartmanında oturma niyetini biliyorlar, bunda da bir sakınca görmüyorlardı.

"Mükemmel!" diye bağırdı Korovyev.

Çevirmenin kulakları sağır eden çenebazlığı karşısında aptala dönen apartman yöneticisi, Kiracılar Birliği'nin 50 numaralı daireyi bir hafta süreyle sanatçı Woland'ın emrine vermeyi kabul ettiğini, karşılığının...

Burada biraz duraksayan Nikanor İvanoviç ekledi:

"Günde beş yüz ruble olduğunu bildirir."

Korovyev, son sözleriyle Kiracılar Birliği Başkanı'nı iyice şaşırttı. İçinden kocaman Kedi'nin boğuk seslerinin yükseldiği kapısı kapalı odaya doğru hırsız gibi bakıp, "Yani bir haftalığı üç bin beş yüz rubleye geliyor, öyle mi?"

Nikanor İvanoviç, karşısındakinin: "Siz de amma açgözlüymüşsünüz!" diyeceğini sanmıştı. Oysa Korovyev, çok başka bir şey söyledi:

"Yok canım, bu para değil Nikanor İvanoviç! Beş bin isteyin, öder!"

Şaşkınlığının içinde suçlu suçlu gülümseyen Nikanor İvanoviç, kendini ölenin çalışma masasının başında bulduğuna şaşırdı. Orada Korovyev büyük bir ustalık ve çabuklukla kira kontratını iki nüsha olarak hazırladı. Ardından yatak odasında kayboldu, ama hemen geri döndü: İki kâğıtta da yabancının kocaman imzası vardı. Başkan da kontratı imzaladı, Korovyev, ondan bir de makbuz istedi.

"Yazıyla Nikanor İvanoviç, beş bin rublelik..." Sonra, işin ciddiyetiyle hiç bağdaşmayan bir davranışla, "*Ein, zwei, drei*!.." deyip apartman yöneticisinin önüne beş tomar gıcır gıcır banknot koydu. Ardından Korovyev'in, "Dostluk başka, alışveriş başka!" ya da "Sahibinin gözü, atı semirtir!" gibi sözlü maskaralıkları arasında paralar sayıldı. Apartman yöneticisi parayı saydıktan sonra Korovyev, misafir olarak kaydedilmesi için yabancının pasaportunu verdi. Nikanor İvanoviç, anlaşma ve parayla birlikte

pasaportu da evrak çantasına yerleştirdi. Ardından da, utana sıkıla, yabancının gösterileri için davetiye istedi.

"Eğer mümkünse..."

"Bu da sorulur mu?" diye kişnedi Korovyev. "Ne kadar bilet istiyorsunuz? On iki tane mi Nikador İvanoviç, on beş tane mi?"

Aptallaşan adam, kendisiyle karısı Pelageya Antonovna için yalnızca iki bilet rica ettiğini söyledi.

Korovyev hemen cebinden bir defter çıkardı, birinci sırada, iki kişilik yer için bir davetiyeye kocaman imzasını attı. Sol eliyle davetiyeyi Nikanor İvanoviç'in cebine, sağ eliyle de hışırdayan bir tomar parayı avucuna sıkıştırdı.

Nikanor İvanoviç avucuna göz attı, kıpkırmızı kesildi, parayı geri verecek oldu, "Yasaktır," diye kekeledi.

"Susun canım!" dedi Korovyev, onun kulağına eğilip. "Bizde yasak ama yabancılarda oluyor. Sanatçı bunu hakaret sayar Nikanor İvanoviç, iyi olmaz. O kadar uğraştınız üstelik..."

Çevresine bakınan apartman yöneticisi, güç duyulan bir sesle, "Büyük bir tehlikeye atılıyoruz ama," dedi.

"Hadi canım siz de, tanık var mı? Ha nerede tanıklar? Ne korkuyorsunuz?"

Apartman yöneticisi, sonradan bir çeşit mucize olduğunu anlattı: Para tomarı kendiliğinden evrak çantasına girmişti. Bir an sonra, gevşemiş, hatta tutmaz olmuş bacaklarla, kendini merdivende buluvermişti. Kafasında bir sürü düşünce dolanıp duruyordu: Nice'teki villa, Kedi'nin terbiye edilişi, görünürde hiç tanık bulunmamasının verdiği güven, bedava biletin Pelageya Antonovna'nın çok hoşuna gideceği... Bu düşünceler çok karışıktı, fakat hoşuna da gidiyordu. Buna rağmen ruhunun derinlerinde bir yere bir iğne saplanmıştı sanki. Kuşku yaratan bir iğneydi bu. Bunun yanı sıra, merdivenden inerken, başkanı bir düşünce yıldırım gibi çarpmıştı: "Eğer kapıda

mühür varsa şu çevirmen içeri nasıl girebilmiş? Ve nasıl olmuş da o –Nikanor İvanoviç– bunu sormamış?" Belli bir süre başkan, koyun gibi merdivenlere bakakaldı. Sonradan da buna önem vermemeye ve bu karışık soruyla kafasını yormamaya karar verdi... Kiracılar Birliği Başkanı apartmandan çıkar çıkmaz, derinden gelen bir ses yatak odasından, "Bu Nikanor İvanoviç hoşuma gitmedi., Namussuzun, tefecinin biri. Bir daha buraya ayak basmamasını sağlayamaz mıyız?" dedi.

Nerede olduğu belli olmayan Korovyev, titremek bir yana, son derece açık ve kalınca bir sesle, "Efendimiz, siz emredin yeter," dedi.

Uğursuz çevirmen, hemen giriş kapısının önünde bitip telefonda bir numara çevirdi, ağlamaklı bir sesle, "Alo!" dedi. "Sadovaya Caddesi, 302 numaralı apartmanımızın Kiracılar Birliği Başkanı Nikanor İvanoviç Bosoy'un döviz kaçakçılığı yaptığını size bildirmek, vatandaşlık görevimdir. Şu anda bile, 35 numaralı dairesinde, tuvaletin hava deliğine gizlenmiş, gazete kâğıdına sarılı dört yüz dolarlık bir paket var. Ben, aynı binanın 11 numaralı dairesinde oturan Timofey Kvastsov. Ama lütfen, adım bu işe karıştırılmasın. Sözü geçen Kiracılar Birliği Başkanı'nın benden öç almaya kalkmasından korkuyorum."

Ve, telefonu kapadı alçak!

Bundan sonra 50 numaralı dairede olup bitenlerden haberimiz yok. Ama Nikanor İvanoviç'in evinde neler yaşandığını biliyoruz. Eve varır varmaz tuvalete kapanan Nikanor İvanoviç, çevirmenin kendisine zorla verdiği tomarı evrak çantasından çıkardı: Tomarda dört yüz ruble bulunduğunu gördü. Hemen paraları bir gazete kâğıdına sarıp paketi hava deliğine tıktı.

Beş dakika sonra, Kiracılar Birliği Başkanı küçük bir yemek odasında, masa başına çöküyordu. Karısı mutfak-

tan, dilim dilim kesilmiş bol sarmısaklı ringa balığı filetosu getirdi. Nikanor İvanoviç, ufak bir şarap kadehine votka doldurup bir dikişte içti, ikinci bir kadeh daha yuvarladı, çatalıyla üç parça ringa balığını önüne aldı... Ve kapı çalındı. Tam da, Pelageya Antonovna'nın, dumanı tüten çorba kâsesini getirdiği sırada çalınmıştı kapı. Kıvamlı borç çorbasının içinde benzersiz bir şeyin, ilikli bir kemiğin bulunduğunu anlamak için çorbaya bir kere bakmak yeterdi.

Nikanor İvanoviç tükürüğünü yuttu, çoban köpeği gibi hırladı:

"S.....rin gidin! Rahat yemek de yiyemez olduk be!.. Kimseyi sokma içeri, ben evde yokum... Daire için de başımızı ağrıtmaktan vazgeçsinler, bir hafta sonra Kiracılar Birliği'nin toplantısı var."

Karısı kapıyı açmaya giderken, Nikanor İvanoviç, kepçeyle dumanı tüten sıvıya girişmiş, bir yanı kırık ilikli kemiği çıkarmaya çalışıyordu. Aynı anda, arkalarında nedense sapsarı kesilmiş Pelageya Antonovna'yla iki kişi yemek odasına girdi. Onlara bir göz atan Nikanor İvanoviç'in de yüzü kâğıt gibi oldu, hemen ayağa kalktı.

Odaya girenlerin ilkinin üstünde yandan ilikli beyaz *tolstovka* vardı.

"Helanın yeri neresi?" diye kaygılı bir tavırla sordu. Masadan boğuk bir gürültü geldi. Nikanor İvanoviç, elindeki kepçeyi düşürmüştü.

"Buradan, buradan," dedi Pelageya Antonovna telaşla.

Yeni gelenler koridora daldılar.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu Nikanor İvanoviç cılız bir sesle. "Böyle şey görülmemiştir. Kâğıtlarınız nerede?.. Özür dilerim ama..."

İlki, derhal bir kâğıt gösterdi Nikanor İvanoviç'e. Tuvaletteki arkalıksız iskemleye tüneyen ikincisiyse eliyle

hava deliğini karıştırmaya başlamıştı bile. Nikanor İvanoviç'in gözü kararadı. Gazete kâğıdı ortaya çıktı; tomar göründü. İçinde de ruble değil üzerinde kim bilir hangi ihtiyarın resmi bulunan yeşilli, mavili yabancı paralar vardı. Zaten Nikanor İvanoviç, bütün bunları doğru düzgün göremiyordu. Gözlerinin önünde birtakım lekeler uçuşmaktaydı. Birinci adam, "Hava deliğinde dolarlar," dedi.

Sonra tatlı, terbiyeli bir sesle, "Bu küçük paket sizin mi?" diye sordu.

"Hayır!" diye bağırdı Nikanor İvanoviç gök gürültüsü gibi bir sesle. "Düş... düşmanlar onları hava deliğine saklamış!.."

"Olabilir," dedi ilk adam, sonra yine tatlılıkla ekledi: "Şimdi bize, geri kalanları vermeniz gerekiyor."

"Ama bir şeyim yok! Tanrı adına yemin ederim ki, bu paraları elime bile almadım," dedi yönetici umutsuzlukla.

Sonra bir komodine atılıp çekmeceyi büyük gürültüyle açtı, bitmek bilmeyen bağırtılarla evrak çantasını çıkardı:

"Anlaşma burada... o namussuz çevirmen... o... Korovyev... kelebekgözlük takıyor..."

Çantayı açtı, baktı, elini içine soktu, morardı, çantayı çorba kâsesinin üstüne düşürdü. Çantada ne Styopa'nın mektubu vardı ne yazılı anlaşma ne yabancının pasaportu ne para ne davetiye. Marangoz metresi dışında hiçbir şey yoktu tek kelimeyle.

"Yoldaşlar!" diye haykırdı başkan. "Yakalayın! Evde kötü ruhlar var!"

O an, Pelageya Antonovna'nın aklından neler geçti, kim bilir... Yalnız, ellerini kavuşturup bağırdı:

"İtiraf et, İvaniç! Senin gibisine cezada indirim yaparlar!"

Gözleri kan çanağına dönen Nikanor İvanoviç yumruklarını karısının tepesinde sıkıp homurdandı:

"Hay uğursuz hayvan!"

Sonra güçten düşüp kaçınılmaz sonuca boyun eğip kendini bir sandalyeye bıraktı.

Bu sırada, sahanlıkta, apartman yöneticisinin kapısı önünde Timofey Kondratyeviç Kvastsov merak içinde bir kulağını dayıyordu anahtar deliğine, bir gözünü.

Beş dakika sonra, Kiracılar Birliği Başkanı'nın, avluda iki kişiyle birlikte çıkışa doğru yürüdüğü görüldü.

Sonradan, Nikanor İvanoviç'in kendinden geçtiğini, sarhoş bir adam gibi sendelediğini, ne idüğü belirsiz şeyler söylediğini anlattılar.

Bir saat sonra ise tam Timofey Kondratyeviç, ballandıra ballandıra öteki kiracılara başkanın nasıl "silinip süpürüldüğünü" anlatırken 11 numaralı daireye bir yabancı girdi. Parmağıyla Timofey Kondratyeviç'i mutfağın dışına çağırdı, giriş kapısının önüne götürdü, ona bir şeyler söyledi, sonra iki adam, birlikte gözden kayboldu.

10

Yalta'dan haberler

Nikanor İvanoviç'in başına felaket çöktüğü sırada, Sadovaya Caddesi'nde, 302 numaralı evin biraz ötesinde Varyete Tiyatrosu muhasebe müdürü Rimski'nin çalışma odasında oturan iki kişi vardı: Rimski ve tiyatronun yöneticisi Varenuha.

Tiyatronun ilk katındaki geniş çalışma odası, iki pencereyle Sadovaya Caddesi'ne açılıyordu. Bir üçüncü pencereden ise, büfelerle bir atış yerinin, bir de açık hava sahnesinin bulunduğu bahçe görülüyordu. Masasının başında oturan Muhasebe Müdürü'nün tam arkasında kalıyordu üçüncü pencere. Bu çalışma masasının dışında, odada eşya olarak zamanında duvarları süslemiş bir tomar eski afiş, üzerinde su dolu bir sürahinin bulunduğu bir küçük masa, dört koltuk, köşedeki rafın üstünde de unutulmuş, toz toprak içinde bir dekor maketi vardı. Rimski'nin solunda, çalışma masasının yakınında orta boy, boyaları dökülmüş bir de çelik kasa elbette.

Masasının başında oturan Rimski'nin, sabahtan beri canı sıkkındı. Varenuha'ysa tam tersine kıpır kıpırdı, hatta tuhaf bir coşku içindeydi.

Varenuha, özellikle programın değiştiği günlerde hayatı kendisine zehir eden davetiye avcılarının elinden kurtulabilmek için Muhasebe Müdürü'nün odasına sığınmış-

tı. O gün yeni program başlıyordu. Telefonun her çalışında Varenuha açıyor, hiç sıkılmadan başlıyordu atmaya:

"Kim? Varenuha mı? Burada değil, çıktı."

Sinir içindeki Rimski, "Lihodeyev'e bir kez daha telefon et, ne olursun," dedi.

"Evinde yok işte. Karpov'u yolladım, kimse yoktu dairesinde."

Hesap makinesine bir fiske atan Rimski, homurdandı:

"Ne olup bittiğini şeytan bilir!"

Kapı açıldı, yer göstericilerden biri, yeni basılmış bir tomar ek afişi sürükleyerek içeri girdi. Yeşil kâğıtlar üzerinde kocaman kırmızı harflerle şunlar yazılıydı:

> Bugün ve her gün Varyete Tiyatrosu'nda
> Profesör Woland'ın program dışı gösterisi
> Kara büyü. Bütün sırlar açıklanır.

Afişlerden birini açan Varenuha geri çekildi, hayran bakışlarla inceledi, görevliye hepsinin derhal yapıştırılması emrini verdi.

"Çok iyi! Göz alıyor!" dedi Varenuha adam dışarı çıkarken.

"Ben bu işi hiç sevmedim," diye homurdandı Rimski bağa gözlüğünün ardından. "Bu gösterileri yapmasına da nasıl izin verdiler şaşıyorum."

"Haksızlık ediyorsun Grigoriy Daniloviç! Bu büyücü çok usta bir adam. İşin asıl tadı, bütün sırları açıklayacak olmasında."

"Bilmiyorum, bilmiyorum. Ben bu işten zerre kadar tat alamıyorum... İlle böyle hikâyeler uyduracak, bulup çıkaracak... Büyücüsünü bize gösterse, tanıtsaydı bari! Sen gördün mü adamı? Nereden bulduğunu şeytan bilir!"

Rimski gibi Varenuha'nın da sihirbazı görmediği ortaya çıktı. Bir gün önce Styopa elinde bir anlaşma tasla-

ğıyla Muhasebe Müdürü'nün odasına girmişti (Rimski'nin deyimiyle "deli gibi"). Hemen temize çekilmesini söylemiş, Woland'a para vermelerini bildirmişti. Sihirbaz parayı alır almaz çekip gitmiş, Styopa'nın dışında kendisini gören de olmamıştı.

Rimski saatini çıkardı, ikiyi beş geçtiğini görünce de kendini tutamayıp patlayıverdi. Kızılmayacak gibi de değildi. Lihodeyev on birde telefon etmiş, yarım saat sonra orada olacağını bildirmişti. Gelmediği gibi, evinde de yoktu.

Rimski, imzalanmayı bekleyen bir tomar kâğıda parmak basıp kükredi:

"Yapacak bir sürü de işim var!"

Israrla, boşuna uzayıp giden zil sesinin duyulduğu ahizeyi kulağına dayayan Varenuha, "Belki Berlioz gibi tramvay altında kalmıştır," dedi.

Rimski dişlerinin arasından mırıldandı:

"Hiç de fena olmazdı..."

Tam o sıra, başında kasketi, sırtında bir üniforma ceketi, belinde kara eteklik, ayaklarında keten pabuçlar olan bir kadın içeri girdi. Kemerine asılmış çantadan beyaz bir kâğıt ve bir defter çıkarıp sordu:

"Varyete Tiyatrosu burası mı? Yıldırım telgraf! Şurayı imzalayın."

Varenuha, defterin üstüne belli belirsiz bir işaret attı, kapı kadının ardından kapanır kapanmaz da telgrafı açtı. Okuduktan sonra gözlerini kırpıştırdı, telgrafı Rimski'ye uzattı.

Telgrafta şunlar yazılıydı:

Yalta – Varyete Tiyatrosu, MOSKOVA. Bugün saat on bir buçukta, cinayet masasına kestane rengi saçlı biri getirildi. stop. üzerinde üst pijamayla pantolon vardı, ayakları çıplaktı. stop. akıl hastasına benziyor, adının Varyete Tiyatrosu Müdürü Lihodeyev

olduğunu söylüyor. stop. Müdür Lihodeyev'in nerede olduğunu Yalta polis idaresine telgrafla bildirin. stop."

"Yaşa! Sıra sende yosma!" diye bağırdı Rimski. "Al sana bir sürpriz daha!"

"Sahte Dimitri!" dedi Varenuha.

Sonra telefona uzandı:

"Alo! Telgraf yazdırmak istiyorum, acele olacak. Varyete Tiyatrosu hesabına. Hazır mısınız? Cinayet Masası Yalta... Müdür Lihodeyev, Moskova'da. stop. Muhasebe Müdürü Rimski..."

Yalta'daki sahtekâra boş veren Varenuha, Styopa'yı bulabileceği her yerde aramaya koyuldu ama hiçbir yerde izine rastlayamadı.

Varenuha, elde telefon, daha nerelere telefon edebileceğini düşünürken ilk telgrafı getiren kadın, yeniden içeri girip yöneticiye yeni bir kâğıt verdi. Varenuha aceleyle telgrafı açtı ve bir ıslık koyuverdi.

Sinir içinde, kaşı gözü oynayan Rimski, "Yine ne var?" diye sordu.

Varenuha cevap vermeden telgrafı uzattı, Muhasebe Müdürü şu sözleri okudu:

Woland'ın beni büyüleyip Yalta'ya yolladığına inanmanız için yalvarıyorum. stop. Polise telgraf çekip kimliğimi doğrulayınız. stop.

Lihodeyev

Rimski'yle Varenuha kafa kafaya verip telgrafı bir kez daha okudular, okuduktan sonra da ağızları bir karış açık, sabit bakışlarla birbirlerini süzdüler. Canı sıkılan kadın, "Yoldaşlar!" diye bağırdı sonunda. "Defteri imzalayın, ondan sonra dilediğiniz kadar ağzınızı açıp bakışın! Benim görevim yıldırım telgrafı getirmek."

Varenuha gözleri telgrafa dikili, defteri imzaladı bakmadan. Kadın kayboldu.

İyiden iyiye şaşkınlaşan yönetici, "Saat on bire doğru telefonda kendisiyle görüşmedin mi?" diye sordu.

Rimski, tiz bir sesle, "Ama bu çok gülünç!" diye haykırdı. "Kendisiyle konuşsam da, konuşmasam da şu sıra Yalta'da bulunması imkânsız! Gülünç bu!"

"Sarhoş olmalı," dedi Varenuha.

"Kim sarhoş?" diye sordu Rimski.

Ağızları bir karış açık, bakıştılar yeniden.

Bir sahtekârın ya da bir delinin Yalta'dan telgraf çektiği kesindi. İyi ama bu sahtekâr daha dün Moskova'ya gelmiş olan Woland'ı nasıl tanıyabilirdi? Lihodeyev'le Woland arasındaki ilişkiyi nereden bilebilirdi?

Telgraftaki sözü tekrarlayan Varenuha, "Büyü," dedi. "Hipnotizma... Woland'ın varlığını nereden bilebilir?"

Gözü seğirdi, kararlı bir sesle bağırdı ardından:

"Hayır! Çok saçma bir şey bu!.. Saçma, saçma!"

"Peki bu cehennemin dibine giresice Woland, nerede oturuyor?" diye sordu Rimski.

Varenuha hemen Yabancılar Bürosu'yla bağlantı kurarak, Rimski'yi hayretler içinde bırakan bir karşılık aldı: Woland, Lihodeyev'in dairesinde oturuyordu. Varenuha hemen Lihodeyev'in numarasını çevirdi, telefonu uzun uzun çaldırdı. Zil sesleri arasında, uzaklardan gelen kalın, kasvetli bir sesin söylediği şarkıyı da duyuyordu: "Kayalar, benim sığınağımdır." Bir yerden bir radyo istasyonu telefon hatlarına karışıyor olmalı, diye düşündü. Telefonu kaparken, "Cevap vermiyor daire," dedi. "Bir kez daha dene..." Cümlesini bitiremedi. Aynı kadın üçüncü kez kapıda belirmişti. Rimski ile Varenuha aynı anda ayağa kalktılar. Kadın, çantasından bir kâğıt çıkardı. Bu sefer kâğıt beyaz değil, kül rengiydi.

Alelacele dışarı çıkmaya çalışan kadını bakışlarıyla

izleyen Varenuha, dişlerinin arasından, "İş gerçekten ilginç olmaya başladı," diye mırıldandı.

Kâğıdı ilk Rimski aldı eline. Koyu renk fotoğraf kâğıdı üstüne kara harflerle yazılmış satırlar açıkça okunuyordu:

Varlığımı ispatlamak için yazımı ve imzamı yolluyorum. Telgrafla doğrulayın ve Woland'ı gizlice takip edin.

Lihodeyev

Tiyatroyla uğraştığı yirmi yıl boyunca Varenuha her türden olayla karşılaşmıştı. Ama şimdi, yoğun bir sisin kafasını kapladığını seziyordu. Hiçbir işe yaramayan, şu harcıâlem sözleri mırıldanmaktan başka çare bulamadı:

"Olacak şey değil!"

Rimski'ye gelince; onun tepkisi çok başka oldu. Yerinden kalkıp kapıyı açtı, bir taburede oturan yer gösterici kadına bağırdı:

"Postacılardan başka kimse buraya alınmasın!"

Sonra kapıyı kilitledi. Masasından bir avuç kâğıt alıp kül rengi kâğıttaki kalın sola yatık harfleri Styopa'nın dosyasındaki yazılarla karşılaştırmaya koyuldu. Yuvarlak bir kuyrukla biten imzaları da karşılaştırdı. Masanın üstüne eğilen Varenuha sıcak soluğunu Rimski'nin boynuna üflüyordu.

Muhasebe Müdürü, kesin bir dille, "Yazı onun," dedi sonunda.

Varenuha da, onu taklit etti:

"Yazı onun!"

Rimski'nin yüzüne dikkatle baktığında, tiyatro yöneticisi belirgin değişiklikler karşısında şaşırdı. Zaten sıska olan Muhasebe Müdürü sanki daha da zayıflamış, hatta ihtiyarlamış, bağa gözlükle çerçevelenmiş gözleri bilinen keskinliklerini yitirmişti. Üstelik bu gözlerde kuşkunun yanında, büyük bir üzüntü de okunuyordu.

Varenuha'ya gelince, şaşkınlığın doruğunda bulunan bir adam ne yapabilirse onu yaptı. Çalışma odasında volta atmaya koyuldu. Çarmıha gerilmişçesine kollarını kaldırdı, sürahideki sarımtrak sudan bir bardak dolusu içti, sonunda haykırdı:

"Anlamıyorum! Anlamıyorum! An-la-mı-yo-rum!" Rimski ise pencereden bakıyordu. Büyük bir güç harcayarak düşünüyordu. Hemen oracıkta, olağanüstü birtakım olaylara akla yakın nedenler bulması gerekiyordu.

Gözlerini kısarak, Styopa'yı üzerinde pijamasıyla yalınayak, sabah on bir buçuğa doğru akıl almaz bir hızla uçabilen bir uçağa binerken hayal ediyordu. Aynı Styopa, tam on bir buçukta ayağında çoraplarla Yalta Havaalanı'na iniyordu... Bu, şeytanın işiydi!

Ama o sabah, evden telefonla konuştuğu Styopa değildi belki de. Yok yok, Styopa'ydı! Styopa'nın sesini tanırdı. Hem üstelik, bugün telefonda kendisiyle konuşan Styopa değilse bile, akşam elinde o aptalca anlaşmayla çalışma odasına giren, tavırlarındaki tehlikeli hafiflikle Muhasebe Müdürü'nü kızdıran Styopa'nın ta kendisi değil miydi? Tiyatroya haber bile vermeden trene ya da uçağa binip nasıl gitmiş olabilirdi? Ya dün akşamki uçağa atlayıp gitmişse? Yine de öğleden önce oraya varmış olamazdı. Ya varmışsa!

"Yalta buradan kaç kilometre uzaklıkta?" diye sordu Rimski.

Varenuha, dolaşmasını kesip bağırdı:

"Bunu da düşündüm! Hem düşüneli çok oldu! Sivastopol'e kadar trenle beş bin yüz kilometre, oradan Yalta'ya kadar en az seksen! Tabii uçakla daha kısa."

Hımm!.. Evet... Demek ki tren söz konusu değil. Peki neyle gitti öyleyse? Avcı uçağına binmedi ya! Styopa'yı kim, hangi uçağa bindirirdi, ayağında çoraplarla? Hem neden? Diyelim ki, çizmelerini Yalta'ya gel-

diğinde çıkardı. Ama bir kez daha, neden? Onu ayağında çizmeyle bile avcı uçağına bindirmezlerdi. Hem zaten avcı uçaklarının işi neydi burada? Telgrafa bakılırsa, tam on bir buçukta polise başvurmuş olmalıydı, oysa Moskova'da telefonla konuşuyordu. O sıra saat... saat... neydi... (o an Rimski duvar saatini gözünün önüne getirdi.)

Akreple yelkovanın nerede olduğunu hatırladı... Korkunç bir şey! Saat on biri yirmi geçeyi gösteriyordu!

Nasıl bir sonuç çıkarmalı? Telefon konuşmasından hemen sonra Styopa'nın havaalanına koştuğunu, beş dakikada oraya vardığını (imkânsız ya) kabul edelim. Bu durumda, ânında havalanan uçağın beş dakikada bin kilometreden fazla yol alması gerekirdi. Demek ki bu uçak, saatte on iki bin kilometreden hızlı uçmaktadır! İmkânsız! İmkânsız olunca da Styopa Yalta'da olamaz.

Ne kalıyor geriye? Hipnotizma mı? Yeryüzünde insanı bin kilometre öteye yollayabilen bir büyü, bir hipnotizma yok. Düşünde görüyor belki Yalta'da olduğunu. Belki onun için düştür ama Yalta polisi için de mi düş? Hayır hayır, özür dilerim ama böyle şey görülmemiştir! Peki ama Yalta'dan telgraf çektiler, öyle değil mi? Muhasebe Müdürü'nün yüzü gerçekten de korkunçtu. Tam o anda biri, kapının tokmağını dışarıdan kurcalamaya başladı. Yer gösterici kadının deli gibi haykırdığı duyuldu:

"Hayır! Yasaktır! Toplantıdalar! Beni öldürseniz bile giremezsiniz içeri!"

Kendisine güçlükle hâkim olan Rimski, telefonu açıp, "Bana acele Yalta'yı bağlayın," dedi.

"Çok zekice!" dedi kendi kendine Varenuha.

Ama Yalta ile bağlantı kurulamadı. Rimski telefonu kapadı.

"Bu hepsinin üstüne tüy dikti," dedi. "Hatlar kesik!"

Hatların kesilmesi onu büsbütün üzdü, kararsızlık içinde kalmasına yol açtı sanki. Bir süre durakladıktan sonra telefonu açtı, öbür eliyle kâğıda birtakım notlar alıyordu:

"Acele bir telgraf yazın lütfen," dedi. "Varyete Tiyatrosu, evet. Yalta Cinayet Masası. Evet.

Bugün, saat on bir otuzda Lihodeyev benimle Moskova içinden telefonla konuştu. stop. sonra tiyatroya gelmedi, aradık bulamadık. stop. yollanan yazı onun yazısıdır. stop. adı geçen sanatçıyı gözaltında tutmak için tedbir alıyoruz. stop. Muhasebe Müdürü Rimski.

"Hem de çok zekice!" diye düşündü Varenuha. Daha bu düşüncesini tamamlayamadan bir başkası geçiverdi aklından: "Ama yaptığı aptalca! Şu an Yalta'da olamaz, imkânsız!"

Bu sırada Rimski, aldığı telgrafları büyük bir dikkatle topladı, kendi telgrafının kopyasını da ekledikten sonra kâğıtları kıvırıp bir zarfa koydu, zarfı kapayıp üzerine de bir şeyler karalayarak Varenuha'ya uzattı.

"İvan Savelyeviç, bunları hemen götür," dedi. "Onlar gerekeni yapar."

"İşte bu gerçekten akıllıca," diye düşündü Varenuha. Zarfı çantasına sakladı. Styopa'nın dairesinin numarasını rastgele çevirdi yeniden, dinledi, birden göz kırpmaya, neşeli ve esrarlı bir havayla tuhaf işaretler yapmaya başladı. Rimski boynunu uzattı.

"Bana sanatçı Woland'ı verebilir misiniz?" diye tatlı bir sesle soruyordu Varenuha.

Telefonda titrek bir ses, "Kendileri şu anda meşgul," cevabını verdi. "Kim arıyordu?"

"Varyete Tiyatrosu Yöneticisi Varenuha."

"İvan Savelyeviç," diye sevinçle haykırdı telefondaki

ses. "Sesinizi duyduğum için ne mutluyum bilseniz! Nasılsınız? Sağlığınız yerinde mi?"

Çok şaşıran Varenuha, "Çok mersi," dedi. "İyi ama kiminle konuşuyorum?"

"*Yardımcısı, yardımcısı* ve çevirmeni Korovyev," diye kıkırdadı telefondaki ses. "Emrinizdeyim, çok sevgili İvan Savelyeviç. Dileyin benden ne dilerseniz! Buyurun?"

"Özür dilerim ama... Styopa Bogdanoviç Lihodeyev evde yok mu?"

"Ne yazık ki burada değil! Hayır! Gitti!" diye bağırdı telefonun karşısındaki.

"Nereye gitti?"

"Şehir dışında arabayla gezinmeye."

"Ya... nasıl? A-raba ge-gezintisi mi? İyi ama ne zaman dönecek?"

"Biraz temiz hava alıp döneceğim, dedi."

Ne yapacağını şaşıran Varenuha söylendi:

"İyi... Çok mersi. Bay Woland'a lütfen bu akşam, üçüncü bölümde sahneye çıkacağını bildirir misiniz?"

"Emredersiniz. Nasıl söylemem. Şimdi, hemen. Bir dakika bile beklemem. Kendisine söylemeye gidiyorum," diye kesik kesik kıkırdadı telefondaki ses.

Aptallaşan Varenuha, "Öyleyse başarılar," dedi.

"Selamlarımı ve en içten, en sıcak dileklerimi kabul etmenizi dilerim," karşılığı geldi telefondan. "İyi şanslar! Başarılar! Mutluluklar! Her şey gönlünüzce olsun!"

Telefonu kapayan yönetici, "İşte, tabii!" diye bağırdı coşkuyla. "Ben söylemiştim! Yalta'da filan değilmiş; kırlarda otomobil gezintisi yapıyor!"

Sinirinden bembeyaz kesilen Muhasebe Müdürü, "Eh, buna da adıyla sanıyla domuzluk derler!" dedi.

Yönetici olduğu yerde sıçradı, Rimski'nin yüreğini hoplatan bir nara attı:

"Tamaaaam! Hatırladım! Puşkino'da[1] çiğ börekçi açıldı, adı da Yalta. Her şey açık! Oraya gitti, kafayı çekti, bize telgraf üstüne telgraf yolluyor!"

"Bu kadarı fazla!" dedi Rimski. Sinirden yanakları titriyor, gözleri kızgınlıktan alevler saçıyordu. "Yemin ederim ki bu gezinti, ona pahalıya mal olacak!"

Bir süre sustu, neden sonra çekinerek, "İyi ama..." dedi. "Ya polis?"

"Palavra! Yine onun oyunlarından biri!" dedi duygularını gizlemeye gerek görmeyen yönetici.

Sonra da sordu:

"Peki zarfı götüreyim mi?"

"Götür, götür! Mutlaka!"

Ve kapı yine açıldı: Yine kadın postacıydı gelen. Anlatılmaz bir hüzünle "O kadın!" diye düşündü Rimski. Varenuha'yla ikisi birden kalkıp postacıyı karşıladılar.

Bu kez telgrafta şöyle yazıyordu:

Yazımı doğruladığınız için teşekkürler; polis bürosuna acele beş yüz telleyin, yarın Moskova uçağıyla geliyorum.

Lihodeyev

"Aklını kaçırmış," dedi Varenuha zor duyulan bir sesle.

Rimski, anahtarlarını şıngırdatarak kasayı açıp para çıkardı, beş yüz ruble saydı, zili çalıp hademelerden birini çağırdı ve adamı parayla birlikte postaneye gönderdi.

Gözlerine inanamayan Varenuha, "Ne yapıyorsun Grigoriy Daniloviç?" diyordu. "Bana kalırsa boşuna yolluyorsun beş yüz rubleyi."

Rimski, sakin sakin, "O zaman geri gönderirler,"

1. Moskova banliyösünde bir kasaba. (Y.N.)

dedi. "Ama yemin ederim, bu küçük gezintinin hesabını verecek!"

Parmağıyla Varenuha'nın çantasını göstererek devam etti:

"Hadi İvan Savelyeviç, daha fazla vakit kaybetmeden götür."

Varenuha koltuğunda çantası, çıkıp gitti. Alt kata indiğinde, gişedeki uzun kuyruğu gördü, bilet satan kızdan bir saat sonra hiç yer kalmayacağını öğrendi. Yeni afişler asılır asılmaz, halk akın etmişti. Biletçi kıza en iyi otuz koltuk ve locayı satmamasını tembihleyip dışarı fırladı, yürürken yakasına yapışmak isteyen beleş davetiye avcıları tarafından enselenmemek için kasketini almak üzere odasına girdi. Tam o anda telefon çaldı.

"Evet!" diye bağırdı Varenuha.

Çok, çok sevimsiz, genizden gelen bir ses, "İvan Savelyeviç'le mi görüşüyorum?" diye sordu.

"Tiyatroda değil!" demeye yeltendi Varenuha.

Telefondaki ses sözünü kesti:

"Aptallık etme İvan Savelyeviç, beni dinle. Telgrafları hiçbir yere götürmeyeceksin, kimseye de göstermeyeceksin."

"Kiminle görüşüyorum?" diye kükredi Varenuha. "Şakanın sırası değil yurttaş! Hemen yakalanırsınız, kim olduğunuz ortaya çıkar! Numaranızı söyleyin!"

O iğrenç ses, "Varenuha," dedi. "Rusça anlamıyor musun? Telgrafları bir yere götürme."

Çılgına dönen yönetici, "Hâlâ devam mı ediyorsunuz!" diye haykırdı. "Öyleyse bekleyin! Yaptığınızın hesabını vereceksiniz!"

Bir tehdit daha savurdu, sonra sustu, artık kendisini dinleyen olmadığını fark etmişti. Birden, bir gölge çalışma odasını kaplayıverdi. Varenuha dışarı fırlayıp kapıyı ardından kapadı ve koşarak yan kapılardan birinden bah-

çeye çıktı. Kendini çok heyecanlı ve enerji dolu hissediyordu. O terbiyesizce telefondan sonra bir sürü serserinin tatsız şakalar yaptığı, oyunlar hazırladığı ortadaydı; bu şakalar Lihodeyev'in kayboluşuyla da yakından ilgiliydi. Haydutların maskesini düşürme hırsı yüzünden boğuluyordu yönetici, kan beynine çıkmıştı. Aynı zamanda da, çok tuhaf ama içine yavaş yavaş hoş bir önsezi doğuyordu. Bir insan belirli bir yere, büyük gürültü koparacak bir haber götüreceği, herkesin dikkatini üzerine çekeceği zaman olur bu.

Rüzgâr bahçede yöneticinin yüzüne esti, yolunu kesmek, sanki uyarmak istercesine gözlerine kum doldurdu. İlk kat pencerelerinden biri çarptı, neredeyse camı patlayacaktı. Akçaağaç ile ıhlamurların sık yapraklarından ürkütücü bir gürültü yükseliyordu. Ortalık kararıyor, hava serinliyordu. Yönetici gözlerini ovuşturdu, evlerin damına değecek kadar alçalan ağır ve iri, sarı fırtına bulutlarını gördü. Uzaktan gök gürültüsünün sesi geliyordu.

Varenuha, acelesi olmasına karşın bahçedeki tuvaletlere uğramak için karşı konulmaz bir istek duydu. Birkaç saniye gecikecekti ama elektrikçinin lambanın çevresine tel muhafaza koyup koymadığını görmüş olacaktı.

Varenuha kapalı atış yerinin önünden geçti, ortasında küçük mavi tuvaletin yükseldiği sık leylak çitinin içine daldı. Elektrikçi, sözünün eri bir adamdı: "Erkekler" bölümünde sundurmanın altına asılmış olan lamba yepyeni bir madenî telle çevriliydi. Fırtına öncesinin alacakaranlığında bile açıkça görülen, tuvalet duvarlarına kalem ya da kömürle çizilmiş resimler, karalanmış yazılar yöneticiyi üzdü.

"Bu da ne!.." derken, arkasında bir sesin mırıldandığını duydu:

"İvan Savelyeviç siz misiniz?"

İrkilerek döndü, kısa boylu, şişman, tuhaf biçimde yüzü kediye benzeyen bir adam gördü.

"Evet, benim, bir şey mi var?" dedi düşmanca bir tonla.

Kedi kafalı, ufak tefek şişko, miyavlarcasına, "Çok, çok memnun oldum," dedi, sonra gerilip Varenuha'nın kulağına birden öyle bir yumruk indirdi ki, yöneticinin kasketi başından uçtu, bir daha geri dönmemek üzere kubura yuvarlandı.

Şişkonun yumruğuyla aynı anda tuvalet de çakan şimşeğin titrek ışığıyla aydınlandı, gök gürültüsü uzaklardan şimşeğe karşılık verdi. Yeni bir şimşek çaktı ve yönetici o arada, ufak tefek, düzgün yapılı, ateş gibi kızıl saçlı, bir gözü lekeli, köpekdişlerinden biri dudaklarından taşmış bir adam gördü... Solak olduğu anlaşılan bu ikinci adam, yöneticinin öbür kulağının üstüne vurdu. Karşılığında gökyüzünden yeni bir gürültü geldi, tuvaletin tahta damına bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladı.

Sönük bir sesle, "Ama ne olur... yoldaş..." diye söze başlayan yönetici, aynı anda, "yoldaş" sözcüğünün genel tuvaletlerde önüne gelene saldıran haydutlara uymadığını fark etti. Boğuk bir sesle, "Vatand..." diye başladı. Karşısındakilerin bu söze de layık olmadıklarını anladı ve hangisinden geldiğini pek anlayamadığı üçüncü yumruğu yedi. Öylesine bir yumruktu ki bu, burnundan boşanan kan gömleğine aktı.

Kediye benzeyen, keskin bir sesle, "Çantada ne var asalak?" diye bağırdı. "Telgraflar mı? Telefonda bunları bir yere götürmemeni söylemiştik. Söylemedik mi, konuş?"

"Söy... söy... söylediniz," dedi yönetici boğulurcasına.

"Yine de götürüyorsun! Çantanı ver köpek!" diye bağırdı kızıl saçlı adam telefondaki genizden gelen sesiy-

le. Çantayı, Varenuha'nın titreyen ellerinden çekip aldı.

İkisi birden yöneticinin koluna girerek onu bahçenin dışına sürükleyip aceleyle Sadovaya Caddesi'ne daldılar. Fırtına, gemi azıya almış gibiydi. Su ızgaralara doluyor, her yandan dalgalar yükselip kaynıyor, çörtenlerden damlardan su boşanıyor, ağzına kadar dolan olukların dışında, köpüklü seller kapıların önündeki basamaklardan taşıyordu. Bütün canlılar Sadovaya Caddesi'nden kaçıvermişti. Bu nedenle İvan Savelyeviç'in yardımına koşacak kimse yoktu.. Nehir gibi akan çamurlu suları aşan haydutlar, yarı ölü yöneticiyi durmadan çakan şimşeklerin arasından, birkaç saniyede 302 numaraya sürüklediler. Pabuçlarıyla çoraplarını ellerine almış çıplak ayaklı iki kadını duvara yapışmaya zorlayıp sundurmanın altına daldılar. Sonra altıncı kapıya koşarak çıldırmak üzere olan Varenuha'yı beşinci kata çıkarıp çok iyi tanıdığı bir dairenin girişinde, yere bıraktılar. Styopa Lihodeyev'in eviydi burası.

İki haydut birden kayboldu, gözleri fosforlu bir parıltıyla ışıldayan kızıl saçlı, çırılçıplak bir kız onların yerini aldı.

Varenuha, serüveninin en güç bölümünün başladığını anladı. İnleyerek duvara yapıştı. Genç kız da yöneticiye yapışa yapışa yaslanıp ellerini omuzlarına koydu. Varenuha'nın saçları diken diken oldu. Soğuk! Sırılsıklam gömleğinin kumaşı üstünden bile o ellerin buz gibi olduğunu hissetmişti.

Genç kız tatlılıkla, "Bırak da seni öpeyim," dedi. Varenuha gözlerinin yakınında ışıl ışıl parıldayan iki göz gördü. Sonra kendinden geçti, öpücüğü hissetmedi bile.

11

İvan'ın çifte kişiliği

Irmağın karşı yakasında, mayıs güneşinin bir saat önce aydınlattığı çam ormanı kararmaya, bir griliğin içinde erimeye başlamıştı.

Ve sonra, tekdüze bir yağmur perdesi pencereyi örttü. Ateş, gökyüzüne dört yandan patlayan imzalar çizdi, ürkütücü parıltılar hastanın odasına doldu, titreşti.

Yatağının kenarına ilişen İvan, kaynayan, üstü kabarcıklarla kaplanan ırmağın bulanık sularına dalmış, hafif hafif ağlıyordu. Her gök gürültüsünde acılı bir çığlık atıyor, elleriyle yüzünü örtüyordu. İvan'ın yazısıyla kapkara kesilmiş kâğıtlar yerleri kaplamıştı; fırtına patlamadan önce odaya dolan rüzgâr, kâğıtları ortalığa dağıtmıştı.

Korkunç Profesör'le ilgili bir bildiri yazmaya çalışan Şair'in bütün çabaları boşa gitmişti. Oysa, Praskovya Fyodorovna denen şişman hemşireden kâğıt ve kısacık kalem alır almaz, işi başından aşkın kişilere özgü bir davranışla ellerini ovuşturmuş, küçük masanın başına çökmüştü. Başlangıç, çok kolay oldu.

"Polis Başkanlığı'na; MASSOLİT üyesi İvan Nikolayeviç Biezdomni'nin ifadesi. Dün akşam, müteveffa M.A. Berlioz ile birlikte Patriarşiye Göleti'ne gittik..."

Şair burada durdu, ne yapacağını şaşırmıştı; özellikle "müteveffa" sözü aklını karıştırmıştı. Burada kesinlikle

bir yanlışlık olmalıydı: "Müteveffa ile birlikte gittim," denir mi? Bir kere ölüler gezemez! Gerçekten kendisini deli sanacaklardı!

Bunları ince ince düşündükten sonra, İvan Nikolayeviç ifadesini değiştirip şunları yazdı: "Sonradan vefat eden... M.A. Berlioz'la birlikte..." Ama yazar yine de memnun kalmadı sonuçtan. Üçüncü kez baştan başlamak zorunluydu ama bu sonuncu, hepsinden beter oldu "Tramvayın altında kalan Berlioz." Tam bu anda da yabancı bestecinin adı işe karıştı, İvan, "Besteci Berlioz değil..." diye not düşmek zorunda kaldı.

İki Berlioz sorunu üzerinde bir süre durduktan sonra İvan bütün yazdıklarını silerek okurun dikkatini hemen uyandırabilmek için, gerçekten güçlü bir biçimde yazıya başlamaya karar verdi: Kedinin tramvaya binişini yazdı. Ardından da kesik baş olayına döndü. Bu baş ve danışmanın kehanetleri, aklına Pontius Pilatus'u getirdi: İvan daha da inandırıcı olabilmek için, Büyük Herodes'in kan kırmızı astarlı beyaz peleriniyle sarayının avlusunda göründüğü andan başlayarak valinin hikâyesini baştan sona anlatmaya karar verdi.

Büyük bir titizlikle, sözcüklerin üzerinde durarak, kimini silip kiminin yerine başkalarını koyarak yazmaya çalıştı. Önce Pontius Pilatus'un, sonra da arka ayakları üstünde yürüyen Kedi'nin resmini yapmayı bile denedi. Ama bu resimlerin ona hiçbir yardımı dokunmadı. Yazdıkları gittikçe karışıyor, anlaşılmaz hale geliyordu.

Fırtına habercisi koca bulutlar ufukta yükseldikçe kurum rengi püskülleri çam ormanının üstüne yayılıyor, gücünü tükettiğini gören İvan, ifadesinin sonunu bir türlü getiremeyeceğini anlıyordu. Rüzgârın odanın içinde dağıttığı kâğıtları toplamayı bir kenara bırakarak usul usul, acı acı ağlamaya başladı. Fırtına patladığında iyi yürekli Praskovya Fyodorovna, Şair'i görmeye geldi. Onu

gözyaşları içinde bulunca korktu, şimşeklerin hastayı ürkütmemesi için perdeleri kapattı, yerde sürüklenen kâğıtları topladı ve onları elinden bırakmadan doktoru aramaya koştu.

Doktor odaya geldi, İvan'ın koluna bir iğne yaptı, inandırıcı bir sesle bir daha hiç ağlamayacağını, geçeceğini, kısa süre sonra her şeyin unutulacağını söyledi.

Doktorun doğru söylediği ortaya çıktı. Kısa süre sonra orman, eski görünüşüne büründü. Ağaçlarının her biri, fırtınayla yıkandıktan sonra saf mavisine kavuşan gökyüzünde daha da belirginleşti. Irmak durgun akışına döndü. İvan'ın içini kaplayan derin üzüntü iğneden hemen sonra kayboldu. Sakinleşerek yatağına uzanan Şair, vadinin üstünde parıldayan gökkuşağını ilgiyle izlemeye koyulmuştu.

Her şey akşama kadar böylece sürüp gitti, İvan ne gökkuşağının silindiğini gördü ne gökyüzünün donuk, kasvetli bir görünüşe büründüğünü ne de ormanın kardığını.

İvan sıcak süt içip yeniden yatağına uzandı ve kendi düşüncelerindeki değişikliklere şaştı kaldı. Belleğinde, o şeytan kedinin uğursuz yüzü yumuşadı, kesik baş ürkütücülüğünü yitirdi. Kaygılarını bir yana bırakan İvan, hastanenin hiç de kötü olmadığını, Stravinski'nin çok akıllı ve ünlü biri olduğunu, dünyada insanın onun eline düşmesinden iyi bir şey olmayacağını kafasından geçirmeye koyuldu. Bunlara, fırtına sonrası havanın nefis bir tatlılıkta ve serinlikte olduğunu da ekleyelim.

Kasvetli yapı uykuya dalıyordu. Sessiz koridorlarda mat beyaz, cam lambalar söndü, yönetmeliğe uygun olarak, gece lambalarının cılız mavi ışıkları yandı. Kapıların ardında, koridorlar boyunca uzayıp giden kauçuk yollar üzerinde, uzaktan uzağa hastabakıcı kadınların seyrek ve dikkatli adımları duyulmaya başladı.

İvan, yumuşak bir gevşeklik içinde yüzüyordu. Azalan ışığını tavandan odaya döken lambaya ya da kapkara ormanın ardından doğan aya bakıyor, kendi kendine sohbet ediyordu:

"Berlioz'un tramvay altında kalması, beni neden bunca allak bullak etti? İşin aslına bakılırsa kesip attığım tırnak kadar düşünmüyorum onu. Ne ana tarafından akrabalığımız var ne baba tarafından. İşi daha da tarafsız bir gözle incelediğimizde, öleni doğru dürüst tanımadığım ortaya çıkıyor. Gerçekten onun hakkında ne biliyordum ben? Saçının hafiften döküldüğünden ve büyük bir konuşma yeteneği olduğundan başka hiçbir şey."

İvan, söylevini, belirsiz birine yönelterek, "Sonra yurttaşlar," dedi, "şunu çözmeye çalışalım: O esrarlı danışmana, bomboş ve kapkara tek gözlü olan o büyücü Profesör'e bu kadar kızıp kendimden geçmenin nedenini bana söyleyebilir misiniz? Elimde mum, bacağımda içdonuyla saçma sapan bir kovalamaca, sonra lokantadaki unutulmaz maskaralık neden?"

İçten de gelmesine karşın, yine de kulaklarda çınlayan sert bir sesle, eski İvan, yenisine, "Hey, ağır ol bakalım!" dedi. "Her şey bir yana, Berlioz'un kafasının kopacağını önceden bilmiyor muydunuz? İnsan allak bullak olmaz da ne yapar?"

Yeni İvan, eskisine, artık hükmü kalmamış olan İvan'a karşılık verdi:

"Hadi yoldaşlar, neden söz ediyoruz biz? Ortalıkta karanlık bir iş döndüğünü çocuklar bile sezer. Bu Profesör alışılmamış, yüzde yüz gizemli biri. Ama işin ilginç yanı da burada ya! Pontius Pilatus'u şahsen tanımış biri: Bundan daha ilginç bir olay düşünebiliyor musunuz? Patriarşiye Göleti Parkı'nda o aptalca patırtı koparılacağına, Pilatus'la Ha-Nozri adlı o tutuklunun serüvenlerinin devamını anlatması, kendisinden efendice rica edile-

mez miydi? Bunun yerine nelerle uğraştım, şeytan bilir. Tramvay altında ezilen bir dergi yöneticisi: Olaya bakın! O öldü diye derginin yayını mı duracak sanki? Ne yapalım yani? Adam ölmüş, hem de dendiği gibi beklenmedik bir anda. İyi ya, Tanrı günahlarını bağışlasın. Yeni bir genel yayın müdürü bulunur, üstelik büyük olasılıkla eskisinden daha da iyi konuşan biri olur bu."

Bu sözler üzerine yeni İvan, bir an daldı; eski İvan'a acı bir sesle sordu:

"Bütün bu hikâyede ben neye benziyorum peki?"

İki İvan'dan hiçbirinin olmayan, nereden geldiği belirsiz, daha çok tuhaf biçimde Profesör'ünkünü andıran bas bir ses, "Ahmağın birine!" karşılığını verdi.

Gariptir, İvan kendini hakarete uğramış saymamakla kalmadı, "ahmak" sözüne sevindi bile. Gülümsedi, sakin bir dalgınlığa gömüldü. Uyku, sessiz adımlarla İvan'ı ele geçiriyordu. Düşünde, fil ayağını andıran gövdeleriyle palmiyeler, önünden geçen bir kedi –hiç de iğrenç olmayan, üstelik çok eğlenceli bir kedi– görmeye başlamıştı. İvan, bu düşün kucağına gömülmek üzereyken pencerenin parmaklıkları sessizce aralandı. Balkonda esrarlı bir gölge belirdi, ayın ışınlarından sakınarak, İvan'a doğru parmağını salladı.

Hiç korkmayan İvan, yatağında doğruldu. Balkonda bir adamın durduğunu gördü. Ve bu adam, parmağını dudaklarına bastırıp mırıldandı:

"Şişşt!.."

12

Kara büyü ve sırları açıklanıyor

Delik deşik sarı melon şapkalı, kırmızı, armut burunlu bir adam, bacağında kareli pantolonu, ayağında cilalı çizmeleriyle, iki tekerlekli, sıradan bir bisikletin tepesinde, Varyete Tiyatrosu'nun sahnesine dalıverdi. Bir fokstrota uyarak sahnede dolandı, bir zafer çığlığı attı; ardından bisiklet arka tekerleği üstünde dikildi. Tek tekerlek üstünde ilerlemeye devam eden küçük adam, bacaklarını havaya kaldırıp arkaya yattı, böylece ön tekerleği yuvasından çıkarıp kulise göndermek ve pedalları elleriyle çevirerek ilerlemek başarısını gösterebildi.

Ardından şişman, sarışın bir kadın daldı sahneye, bir tekerleğin üzerine takılmış direğin tepesindeki seleye tünemişti. Bir mayo ve yıldızlarla bezenmiş kısa etek giymişti; çemberler çizmeye koyuldu. Karşı karşıya geldiklerinde küçük adam bir "hoş geldin" narasıyla kadını selamladı, sağ ayağıyla da başındaki melon şapkayı kaldırdı.

Sonunda, sekiz yaşlarında, ihtiyar yüzlü bir çocuk göründü. Büyüklerin arasında otomobil kornalı minicik bisikletiyle gezinmeye koyuldu.

Birkaç kere döndükten sonra, ürkütücü bir davul gümbürtüsüyle küçük grup, son hızla sahnenin kenarına indi. Ön sıradaki seyirciler, bisikletlilerin orkestranın bu-

lunduğu boşluğa düşeceğini sanıp boğuk haykırışlarla geriye sıçradılar.

Sahnenin önündeki boşluğa, tam müzisyenlerin tepesine düşecekleri sırada bisikletler duruverdi. Gürültülü bir "Hop!" sesiyle sürücüler aşağı inip seyircileri selamladılar. Sarışın kadın, seyircilere öpücük yağdırırken bacaksız da kaba sesli kornasını öttürüyordu.

Alkışlar salonu titretti, Yunan tarzı mavi renkli perde bisikletlilerin üstüne kapandı, ışıklı "Çıkış" yazıları söndü, ortadaki kubbenin altında, trapezcilerin halattan ağlarının arasında, güneş gibi aydınlık beyaz yuvarlak lambalar yandı. Üçüncü bölümden önceki ara başlıyordu.

Giulli ailesinin, bisiklet tekniğinde gösterdiği mucize karşısında kayıtsız kalan tek kişi Grigoriy Daniloviç Rimski'ydi. Yapayalnız çalışma odasında oturmuş, incecik dudaklarını kemiriyor, arada bir yüzünü buruşturuyordu. Lihodeyev'in tuhaf bir biçimde kaybolmasından sonra, şimdi de Varenuha sırra kadem basmıştı.

Rimski, onun nereye gittiğini biliyordu; ama gitmiş ve... geri dönmemişti! Omuzlarını silkti, kendi kendine, "Peki ama neden?" diye fısıldadı.

İşin tuhafı, Muhasebe Müdürü gibi pratik zekâlı bir adam için en kolayı tabii ki Varenuha'yı gönderdiği yere telefon etmek, orada olup bitenleri öğrenmek değil miydi? Oysa, saat gecenin onu olmuş, ama o telefon etmeye bir türlü karar verememişti.

Saat tam onda, kendine işkence ederek ahizeyi kaldırdı ve hattın kesilmiş olduğunu fark etti. Tiyatrodan biri gelip binadaki bütün telefonların bozulduğunu bildirdi. Bu olay –tatsız ama doğaüstü değil– nedendir bilinmez, Muhasebe Müdürü'nü hem iyice çökertti hem de telefon etme zorunluğundan kurtulduğu için sevindirdi.

Aranın başladığını belirten kırmızı ışık Müdür'ün tepesinde göz kırpmaya başladığı sırada bir hademe içeri

girerek yabancı sanatçının geldiğini bildirdi. Durup dururken ürperen Muhasebe Müdürü, tiyatroda kendisinden başka yetkili bulunmadığı için, bir fırtına bulutundan daha kasvetli olan bu havada, yabancı sanatçıyı karşılamak için kulise yürüdü.

Çağrı zilinin ortalığı çınlatmaya başladığı koridorda çeşitli bahanelerle küçük bir meraklı kalabalığı toplanmış, sanatçının odasını seyretmeye koyulmuştu. Parıltılı giysiler ve sarıklarıyla sihirbazlar, beyaz smokinli bir patenci, yüzü bembeyaz pudralanmış bir sunucu, bir de makyajcı vardı aralarında.

Usta elinden çıkma, alışılmamış uzunluktaki frakı, yüzünün yarısını örten kara maskesiyle yeni şöhret herkesi şaşırtmıştı. Kara büyücünün iki yardımcısı, daha da şaşırtıcıydı: çatlak gözlüklü, kareli elbiseli, uzun boylu bir adamla, arka ayakları üstünde yürüyerek odaya giren, makyaj masasının çıplak ampullerinin çiğ ışığında gözlerini kırpıştırarak, son derece rahat bir tavırla kanepeye uzanan kapkara, şişman, yağlı bir kedi.

Rimski gülümsemeye çalıştı, bu da yüzüne ekşi ve kızgın bir anlam kazandırdı. Kedinin yanına, kanepeye oturan sessiz büyücüye bir reverans yaptı. Kimse elini uzatmadı. Ama maskara kılıklı adam, büyük bir kayıtsızlıkla kendini Muhasebe Müdürü'ne, öbür ikisini "yardımcısı" olarak tanıttı. Muhasebe Müdürü şaşırdı; üstelik gene tatsız bir şaşkınlıktı bu, anlaşmada hiçbir "yardımcının" sözü edilmemişti.

Canı sıkılan Grigoriy Daniloviç, tepesine dikilen kareli giysili adama buz gibi bir tonla sanatçının eşyalarının nerede olduğunu sordu. Sihirbazın yardımcısı, titrek bir sesle, "Siz bizim, paha biçilmez kutsal mücevherimizsiniz Müdür Bey," dedi. "Biz her şeyimizi üstümüzde taşırız. Bakın, *ein, zwei, drei!*"

Sözleri biter bitmez Müdür'ün gözleri önünde eğri

büğrü parmaklarını salladı ve sonra Kedi'nin kulağının içinden Müdür'ün altın saatini, kösteğiyle birlikte çıkarıverdi. O âna kadar saat, Rimski'nin düğmeleri ilikli ceketinin altında, yelek cebindeydi. Köstek de iliklerden birinden geçirilmişti.

Rimski, elinde olmaksızın elleriyle karnını yokladı. Meraklılardan hayret nidaları yükseldi; onlara dönen makyajcı da marifeti beğendiğini gösteren bir homurtu koyuverdi.

"Sizin saatiniz mi? Alın, rica ederim!" dedi maskara küstah bir gülümsemeyle. Ardından kirli avucuyla saati, ürkmüş Rimski'ye sundu.

Sunucu, makyajcıya dönüp, "Tramvayda onun yanında oturmamak en iyisi," dedi alçak sesle, neşeyle.

Ama Kedi'nin bir oyunu, saat numarasının pabucunu dama attı. Birden kanepeden kalkıp art ayaklarının üstünde yürüyerek üstü camlı bir sehpaya doğru ilerledi. Ön ayaklarıyla, sehpanın üstündeki sürahinin cam tapasını kaldırıp bardağa su doldurdu. Sonra suyu içti, tapayı yerine koydu, makyaj çıkarmaya yarayan bir bezle bıyıklarını sildi.

Bu kez kimsenin sesi soluğu çıkmadı, herkesin ağzı açık kaldı. Yalnız makyajcı, kendinden geçerek, "Bu ne ustalık!" diye mırıldandı.

Çıngırak üçüncü kez çaldı, çok ilginç olacağı önceden sezilen numaranın heyecanı ve merakıyla herkes itişip kakışarak soyunma odasını boşalttı.

Bir dakika sonra salonda lambalar sönüyor, kırmızı bir ışık perdenin altından süzülüyor, seyirciler, aralanan perdeden pırıl pırıl sahnede buruşuk kıyafetli, kirli gömlekli, tombulca, şen bir adamın belirdiğini görüyorlardı. Bütün Moskova onu tanırdı: Ünlü sunucu Corç Bengalski'ydi bu.

Çocuksu bir gülüşle yüzü aydınlanan Bengalski,

"Baylar, bayanlar," diye başladı ama hemen sustu. Sonra ses tonunu değiştirerek devam etti: "Üçüncü bölüme daha büyük bir kalabalığın geldiğini görüyorum. Gerçekten bu gece, kentin yarısı salonda! Geçen gün rastladığım bir dostumu hatırlattı bu olay bana. Kendisine, 'Neden,' dedim, 'hiç bizi görmeye gelmiyorsun? Dün akşam kentin yarısı tiyatromuzdaydı!' Ne cevap verdi biliyor musunuz? 'Ama ben kentin öbür yarısında oturuyorum!'"

Bengalski herkesin rahatça gülebilmesi için sustu ama kimseden ses çıkmadığını görünce devam etti:

"Şimdi, ünlü yabancı sanatçı Maestro Woland'ın numarasını izleyeceksiniz. Bu bir kara büyü gösterisidir! Evet evet, benim kadar siz de kara büyü diye bir şey olmadığını, bu tür şeylerin boş inanç sayıldığını biliyorsunuz." Bengalski, burada sözlerini anlamlı bir gülümsemeyle noktaladı tabii. "Ama Maestro Woland, hokkabazlık denen şeyin her tür girdisine çıktısına hâkim; numarasının en ilginç bölümünde, yani ustalığının sırrını açıkladığı zaman bunu siz de göreceksiniz! Şimdi hep birlikte, büyük ustalığı ve sırrını açıklaması için Bay Woland'ı istiyoruz. Bay Woland!"

Saçmalıklarını bitiren Bengalski, ellerini avuç avuca birleştirip perdenin aralığına doğru, davet edercesine salladı. Perdenin iki ucu ağır ağır, hafif bir gürültüyle aralandı.

Sihirbazın, ardından her zamanki yardımcısı ve iki ayağı üstünde yürüyen Kedi'yle sahneye çıkışı, seyircinin çok hoşuna gitti.

Woland, tekdüze bir sesle, "Koltuk!" diye emretti.

Ânında, nereden geldiği anlaşılmayan bir koltuk sahnede belirdi, sihirbaz koltuğa oturdu.

"Söyle bakalım dostum Fagot," dedi Woland kareli elbiseli, anlaşılan Korovyev'den başka bir adı daha olan

maskaraya. "Söyle bakalım, sence Moskova halkında büyük bir değişiklik olmamış mı?"

Sihirbaz, yoktan koltuk var etmesi karşısında dili tutulan seyircilere baktı.

"Çok değişmişler üstadım," cevabını verdi yumuşak bir sesle Korovyev Fagot.

"Haklısın. Bu şehrin halkı çok değişmiş... dış görünüşü değişmiş demek istiyorum... şehrin kendisi de değişmiş ya... Elbiselerden söz etmek gereksiz ama... nasıl denir... tramvay, otomobil filan görüyorsun şimdi..."

Fagot saygıyla hatırlattı:

"Otobüs."

Seyirciler, bir büyücülük numarasının başlangıcı saydıkları bu konuşmayı pür dikkat dinliyorlardı. Kulis, sanatçılarla, teknisyenlerle, aralarında Rimski'nin soluk ve gergin yüzünün de seçildiği tiyatro memurlarıyla dolup taşıyordu.

Sahnenin bir köşesine çekilmiş olan Bengalski'nin yüzünde tedirgin bir ifade belirmeye başlamıştı. Hafifçe kaşını kaldırdı, herkesin susmasından yararlanarak, "Yabancı sanatçı, Moskova, bilim alanında görülen gelişmeler ve Moskova halkı hakkında coşkun hayranlığını belirtiyor."

Bengalski iki ayrı gülüşle ön sıraları ve üst balkonu selamladı.

Woland, Fagot ve Kedi, başlarını sunucuya çevirmişlerdi. Sihirbaz, Fagot'a sordu:

"Coşkun bir hayranlık gösterdim mi ben?"

"Hayır üstadım, hiçbir coşkun hayranlık belirtisi göstermediniz."

"Öyleyse bu insan ne diyor?"

Kareli elbiseli adam, bütün tiyatroyu çınlatan bir sesle, "Sadece yalan söylüyor!" dedi. Sonra Bengalski'ye dönüp ekledi: "Sizi kutlarım yalancı yurttaş!"

Üst balkondan kahkahalar duyuldu. Bengalski irkildi, gözleri iyice açıldı.

"Tabii, beni asıl ilgilendiren bu otobüsler, telefonlar ve öbür şeyler değil de..."

"Araçlar," diye hatırlattı kareli giysili.

Sihirbaz, bas sesiyle, ağır ağır, "Tam üstüne bastın," dedi. "Sağ ol! Çok önemli bulduğum soru şu: Bu Moskovalıların dış görünüşlerinin yanı sıra içleri de değişti mi acaba?"

"Gerçekten, en önemli soru bu, üstadım."

Kuliste herkes bakışmaya, omuz silkmeye başlamıştı. Bengalski kıpkırmızı, Rimski sapsarıydı. Ama sihirbaz sanki yeni yeni başlayan kuşkuyu sezmiş gibi, "Sevgili dostum Fagot, biz gevezelik ediyoruz," dedi. "Oysa seyirciler sıkılmaya başladılar. Önce bize ufak, çok basit bir şey göster bakalım."

Bütün salonda, rahatlama belirtisi bir mırıltı dolaştı. Fagot ile Kedi, sahnenin önünden yürüyerek iki köşede durdular. Fagot parmaklarını şaklattı, kendinden çok emin, bağırdı: "Üç, dört!" İskambil kâğıtlarını havada yakalayıp karıştırdı ve sahne boyunca uzanan bir şerit halinde Kedi'ye yolladı. Kartlar, Kedi'nin elinde toplandı; o da kartları aynı biçimde karşısındakine fırlattı. Upuzun yılan, ipeksi bir hışırtıyla uzandı, bir kuş yavrusu gibi ağzını açan Fagot, bütün kâğıtları teker teker yuttu. Kedinin sağ arka ayağının üstünde dönüp halkı selamlamasıyla bir alkış tufanı koptu. Kulisten coşkun, "Ne büyük ustalık! Ne büyük ustalık!" haykırışları yükseliyordu.

Ama Fagot, parmağını ön sıralardakilere uzatıp açıkladı:

"Saygıdeğer yurttaşlar! İskambil destesi, yedinci sırada oturan Partçevski Yoldaş'ın cüzdanında, üç rublelik bir banknot ile adı geçen yurttaşın, Yurttaş Zelkova'ya

ödemesi gereken nafaka hakkındaki mahkeme çağrısı arasında duruyor."

Parter dalgalandı, yarı doğrulan seyirciler arkaya döndüler, sonunda adı gerçekten Partçevski olan biri, şaşkınlıktan kıpkırmızı kesilmiş bir suratla cüzdanından kart destesini çıkarıp ne yapacağını bilemeden havaya kaldırdı.

"Saklayın, saklayın!" diye bağırdı Fagot. "Bizi hatırlarsınız. Dün akşam yemekte, poker olmasa Moskova'da hayatın sizin için çekilmez olacağını söylerken haklıydınız."

Yukarıdan bir ses, "Eski bir hiledir bu!" diye bağırdı. "Parterdeki bu herif sahnedekilerin arkadaşı!"

Fagot, gözlerini kısıp yukarılara bakarak seslendi:

"Öyle mi dersiniz? Öyleyse siz de aynı çetedensiniz. Çünkü iskambil destesi cebinizde."

Üst balkonda bir kaynaşma oldu, sonra biri sevinçle haykırdı:

"Doğru! Deste onda! İşte!.. Şey ama! Bunlar onar rublelik paralar!"

Parterdeki seyirciler başlarını kaldırdılar. Yukarıda biri, delice bir sevinçle cebinde, tıpkı bankalardaki gibi kâğıda sarılıp üzerine "bin ruble" yazılmış paketi bulmuştu. Komşuları iyice görebilmek için itişip kakışırken, şaşkın yoldaş parmaklarını zarfın içine sokuyor, pakettekilerin gerçekten on rublelik paralar mı olduğunu, yoksa bir sihirbaz hüneriyle mi karşı karşıya bulunduğunu anlamaya çalışıyordu.

Balkondan neşeli bağırtılar geldi:

"Vay canına be! Tamam! Gerçekten para! Onluk banknotlar!"

Parterin ortalarından, şişko bir adam, "Böyle bir iskambil destesiyle ben de oynamak isterdim!" diye neşeyle haykırdı.

"*Avec plaisir*!"[1] dedi Fagot. "Ama neden yalnız oynayasınız? Herkes bu oyuna katılmaktan sıcak bir mutluluk duyar."

Emir verircesine ekledi:

"Yukarı bakın! Biiir!.."

Elinde bir tabanca belirdi, bağırdı:

"İkiii!"

Tabanca tavana yöneldi:

"Üüüüüç!"

Bir alev çıktı, tabanca patladı, hemen ardından beyaz, kâğıttan dörtgenler kubbenin altında, trapezlerin arasında uçuşmaya, salona yağmaya başladı. Dönüyor, dört yana salınıyor, balkona yayılıyor, orkestranın ve sahnenin üstüne düşüyordu kâğıtlar. Birkaç saniye içinde, gitgide yoğunlaşan para yağmuru koltuklara ulaştı, seyirciler paraları kapışmaya başladılar.

Yüzlerce el kalktı, seyirciler paraları sahneden gelen ışığa tuttular ve aydınlıkta filigranlara bakarak hiçbirinin sahte olmadığını gördüler. Paraların kokusu bile, bütün kuşkuları siliyordu: Yeni basılan paraların, benzersiz çekicilikteki kokusuydu bu. Önce neşe, sonra da büyük bir şaşkınlık bütün tiyatroya yayıldı. Her yandan aynı sözler geliyordu: "Onluklar! Onluklar! Onluklar!" Şen kahkahalar, "Hah, ha!" sesleri duyuluyordu. Seyirciler koltukların arasındaki yollarda sürünmeye, koltukların altını araştırmaya bile başlamışlardı. Pek çokları da oturacak yerlerin üstüne çıkmış, nazlı nazlı uçuşan paraları yakalamaya çalışıyorlardı.

Salonda görevli polislerin yüzü, yavaş yavaş şaşkın bir ifadeye büründü. Kulisteki sanatçılar da dışarı fırlayıp hiç düşünmeden seyircilerin arasına katılıverdiler.

1. (Fr.) Memnuniyetle. (Ç.N.)

Birinci balkondan bir ses yükseldi:

"Hey! Bırak onu! Benimdir, bana doğru uçtu!"

"Dokunma paraya, yoksa ben sana dokunurum," dedi bir başka ses.

Ardından yere düşen bir gövdenin çıkardığı gürültü duyuldu. Balkonda bir polisin miğferi göründü. Birini alıp götürdüler.

Heyecan gittikçe büyüyordu: Fagot havaya üfleyip para yağmurunu birden kesmese bütün bunların ne gibi kargaşaya yol açacağı kestirilemezdi.

Son derece muzip, gizli anlamlarla dolu bir bakışmadan sonra iki genç yerlerinden kalkıp büfenin yolunu tuttular. Genel bir uğultu tiyatro salonunu doldurmuştu, gözler heyecanla parlıyordu. Evet, evet, gerçekten. Bengalski işe el koymaya karar vermese, bu azgınlık nereye varırdı, kim bilir. Kendine hâkim olmayı başardı, alışılmış bir hareketle ellerini ovuştururken en yüksek sesiyle açıkladı:

"İşte, yoldaşlar! Şimdi gördüğümüz, bir çeşit genel kâbus, halüsinasyon dedikleri şey. Büyüde mucize bulunmadığını açıkça gösteren, sapına kadar bilimsel bir deney. Şimdi Maestro Woland'a, bu deneyin sırrını soralım. Göreceksiniz yoldaşlar, on rublelik banknotlar geldikleri gibi yok oluverecekler."

Bu sözlerden sonra bir alkış tutturdu, ondan başka el çırpan yoktu. Dudaklarında güvenli bir gülümseme belirmişti; ama gözlerinde, güvenden çok, sessiz bir yakarış okunuyor gibiydi.

Bengalski'nin kısa konuşması halkın hoşuna gitmedi. Salona büyük bir sessizlik çöktü. Fagot –kareli elbiseli adam– şu sözlerle sessizliği bozdu:

"Bu da tipik bir palavra örneği," diye haykırdı keçi sesiyle. "Yurttaşlar, paralar sahte değil gerçektir!"

Üst balkondan gelen kalın bir ses, "Bravo!" diye bağırdı.

Parmağıyla Bengalski'yi gösteren Fagot, "Buna gelince," dedi, "canımı sıkmaya başladı! Kimsenin kendisine ihtiyaç duymadığı bir sırada işimize burnunu sokup beş para etmez gevezelikleriyle gösterilerimizin canına okuyor. Ne yapmalı bu herifi?"

Balkondaki seyircilerden biri, sert bir teklif attı ortaya: "Kafasını koparmalı!"

"Ha? Ne diyorsunuz?" diye sordu Fagot.

Kesinlikle ayıplanması gereken bu teklife dört elle sarılmıştı.

"Kafasını mı koparmalı! İyi fikir! Behennot!" diye bağırdı Kedi'ye. "*Ein, zwei, drei*. Hadi bakalım..."

O anda olağanüstü bir şey oldu. İç parçalayıcı bir sesle miyavlayan kedinin sırtındaki bütün tüyler dikiliverdi. Ardından hayvan tortop oldu, bir panter gibi Bengalski'nin göğsüne sıçradı, oradan kafasına çıktı. Sunucunun seyrek saçlarına yapışıp koca ayaklarını hızla oynatarak vahşi bir haykırışla dolgun boynun üstündeki kafayı koparıverdi.

Salondaki iki bin beş yüz seyirci bir ağızdan haykırdı. Kopuk damarlardan fışkıran kanlar, kolalı göğüslükle elbiseye yağmur gibi döküldü. Başsız gövde, birkaç komik zıplayıştan sonra sahneye yığıldı. Kadınlar isterik çığlıklar attılar. Kedi, kafayı Fagot'a verdi; o da saçlarından tutup halka göstermek için iyice kaldırdı. Kafa, bütün tiyatroda duyulan umutsuz bir sesle haykırdı:

"Doktor yok mu?"

Hüngür hüngür ağlayan kafaya, Fagot, tehditkâr bir sesle sordu:

"Saçma sapan şeyler söyleyecek misin yine, ha? Söyleyecek misin?"

"Hayır, bir daha yapmam," diye hırıldadı kafa.

Gürültüyü bastıran bir kadın sesi, "Tanrı aşkına ona işkence etmekten vazgeçin!" diye bağırdı.

Sihirbaz, sesin geldiği locaya döndü.

"Ne dersiniz yurttaşlar?" diye bağırdı Fagot. "Onu ne yapıyoruz? Bağışlıyor muyuz?"

Önce birkaç kadın, sonra adamlar, ardından bütün tiyatro, "Bağışlayalım! Bağışlayalım!" diye haykırdı.

Maskeli adama dönen Fagot, "Ne emredersiniz üstat?" diye sordu.

"Şey..." dedi adam düşünceli düşünceli. "Bu insanları oldukları gibi kabul etmek gerek. Parayı seviyorlar ama bu hep böyle oldu. İster deri, ister kâğıt, ister bronz, ister altın olsun, insanlık parayı sevdi. Akılları bir karış havada *elbette... ama ne önemi var?.. Acıma* duygusu ara sıra yüreklerinin yolunu buluyor... özellikle basit insanların yüreklerinin... konut sorunu yüzünden bozulmasalar, tıpkı eskiler gibi..."

Sonra, yüksek sesle emir verdi:

"Kafayı yerine koyun!"

Dikkatle nişan alan Kedi, kafayı boynun üstüne yerleştirdi. Kafa, sanki hiç kopmamışçasına yerini buldu. Üstelik boyunda, en ufak bir yara izi de kalmadı. Kedi, ön ayaklarıyla Bengalski'nin elbiseyle göğüslüğünü temizledi, böylece kan izleri kayboldu. Fagot, Bengalski'yi ayağa kaldırdı, cebine bir tomar onluk tıkıştırdı, sonra da sahnenin dışına itip, "Yürü de ense tıraşını görelim," dedi. "Hiç sevimli değilsin!"

Sendeleyen, deli gibi sağına soluna bakan sunucu, yangın söndürme aracından öteye gidemedi. Orada iyice fenalaşıp acıklı bir sesle haykırmaya koyuldu:

"Başım! Başım!.."

Rimski başta olmak üzere, birçok kişi ona doğru koştu. Sunucu ağlıyor, meçhul bir şeyi yakalamak istercesine kollarını sallıyor ve inliyordu:

"Başım, başımı geri verin... Apartmanımı alın, değerli resimlerimi alın, ama başımı geri verin!"

Biri doktor çağırmaya koştu. Boşu boşuna Bengalski'yi soyunma odasında divana yatırmaya çalıştılar. Direndi, deliler gibi çırpınmaya başladı. Cankurtaran çağırmak gerekti. Sonunda, zavallı sunucu yola çıkarıldı, Rimski de çabucak sahneye dönüp yeni mucizeleri gördü. O sırada, daha doğrusu birkaç saniye önce sihirbazla eski koltuğunun ortadan kaybolduğunu belirtmek gerek. Seyircilerden hiç kimse bunu fark etmemişti bile. Herkes, Fagot'un akıl almaz gösterilerini izlemekteydi.

Kurbanını kulise yollayan Fagot, sahneye dönüp açıklamada bulunmuştu:

"Güzel, şu ayak bağından kurtulduğumuza göre hanımlar için mağaza açalım bakalım!"

Sahnenin zemini birden İran halılarıyla kaplandı. Halıların üstüne, ışıltılı tüpler sayesinde, yandan yeşil bir ışıkla aydınlanan koca aynalar kondu. Aynaların arasında vitrinler belirdi. Kendinden geçmiş şaşkın seyirciler bu vitrinlerde çeşitli renk ve modelde Paris modaevlerinin elbiselerini görüverdiler. Başka vitrinler belirdi, tüylü tüysüz, tokalı tokasız yüzlerce kadın şapkası; siyah, beyaz, sarı deriden, satenden, süetten yüzlerce pabuç doldurdu içlerini. Atkılı pabuçlar, tokalarla süslü çizmeler... Pabuçların arasında parfüm sandıkları, deri, süet ya da ipek çantalardan dağlar. Altın kakmalı uzun ruj tüpleri... Nereden çıktığı bilinmeyen, siyah tuvaletli kızıl saçlı bir kız –boynundaki tuhaf yara izi olmasa çok sevimli olacaktı– vitrinlerden birinin yanında, akıllı bir tüccar gülüşüyle dikildi.

Fagot, hem alaycı hem de sevimli bir havada, kuruluşun eski ve modası geçmiş elbiselerle pabuçları alıp yerine bedavaya Paris modacılarının en son yarattığı giysileri vereceğini açıkladı. El çantaları dahil, her şey için aynı değiş tokuş geçerliydi.

Arka ayağını geriye atıp eğilen Kedi, ön ayaklarıyla koca bir kapının iki kanadını açan kapıyı taklit etti.

Kısıkça ama tatlı, kulağa hoş gelen bir sesle, genç kız anlaşılması zor bir şeyler söyledi. Koltuktaki kadın seyircilerin yüzü, bu sözlerin çok çekici olduğunu ortaya koyuyordu:

"Guerlain, Chanel, Mitsouko, Narcisse Noir, Chanel No. 5, gece elbiseleri, kokteyl elbiseleri..."

Fagot yerlere eğildi, Kedi iki büklüm oldu; genç kız cam vitrinleri açtı, Fagot kükredi:

"Lütfen! Kendinizi evinizde sayın! Resmiyete gerek yok!"

Seyirciler dalgalandı, ama henüz kimse sahneye çıkmaya cesaret edemiyordu. Sonunda, onuncu sıradan ufak tefek esmer bir kadın çıktı; her şeye boş verdiğini, sanki kaybedecek bir şeyin olmadığını gösteren bir gülümsemeyle yandaki merdivenden sahneye fırladı.

"Bravo!" diye haykırdı Fagot. "İlk müşterimizi selamlarım! Bir koltuk ver Behennot! Ayakkabıdan başlayalım hanımefendi!"

Esmer kadın, koltuğa oturdu: Fagot göz açıp kapayana kadar halının üstüne bir sürü pabuç yığdı. Ufak tefek esmer kadın, sağ ayağındaki pabucu çıkardı, leylak rengi bir iskarpini denedi, halının üstünde birkaç adım attı, yüksek topuğu inceledi. Çekinerek, "Ayağımı sıkmasın sakın?" diye sordu.

Kedi, hakarete uğramışçasına bir "miyav" koyuverirken canı sıkılan Fagot, "Yok canım!" diye bağırdı.

Esmer kadın, sol ayağındaki pabucu da değiştirirken, ağırbaşlı bir edayla, "Bu çifti alıyorum bayım," dedi.

Eski pabuçları sahne arkasına atıldı, kadın, peşinde kızıl saçlı kız ve birkaç elbise askısı taşıyan Fagot'la birlikte sahne arkasının yolunu tuttu. İşgüzar bir havayla koşturdu Kedi, kendine daha çok önem verilmesi için boynuna bir şerit metre astı.

Bir dakika sonra, ufak tefek esmer kadın tekrar göründü. Öyle bir elbise giymişti ki, bütün parter koltuktakiler toptan iç geçirdi. Kendinden emin, şaşılacak kadar güzelleşmiş bir kadındı aynanın karşısına geçen. Zarafetle çıplak omuzlarını kaldırdı, saçlarını ensesinde topladı; sırtını görebilmek için arkaya doğru kaykıldı.

Genç kadına, içinde parfüm şişesi bulunan üstü açık bir kutuyu uzatırken, "Kuruluş, bunu hatıra olarak kabul etmenizi diliyor," dedi Fagot.

Esmer kadın, kibirli bir edayla, "Çok mersi," deyip sahneden salona indi.

Bütün seyirciler yerlerinden fırlamış, parfüm şişesine dokunmaya çalışıyorlardı.

Tiyatrodaki genel konuşma, iç çekme ve kahkaha uğultusu arasından bir adamın, "Men ederim seni!" diye bağırdığı duyuldu.

Ona bir kadın sesi karşılık verdi:

"Küçük burjuva! Despot! Kolumu bırak, kıracaksın!"

Kadınlar perdelerin ardında kayboluyor, elbiselerini bırakıp yeni giysileriyle dönüyorlardı. Arkalıksız, yaldızlı iskemlelerde bir dizi kadın bütün güçleriyle ayaklarını yere vurarak yeni ayakkabılarını deniyorlardı. Diz çöken Fagot, yorulmak nedir bilmeden çekeceği kullanıyor, bir yığın el çantası ve pabuç altında iki büklüm olan Kedi durmadan vitrinlerle iskemleler arasında gidip geliyor, boynu yaralı genç kız bir görünüyor, bir kayboluyordu. Sonunda sırf Fransızca konuşmaya başladı. Ama, işin garibi, bu dilden tek kelime bilmeyenler bile ne dediğini anlayıveriyorlardı.

O kargaşada sahneye bir adamın çıktığı görüldü. Karısının gripten yattığını söyleyerek kendisine onun için bir şeyler vermelerini diledi. Evli olduğunu kanıtlamak için kimliğini bile göstermeye hazırdı bu yurttaş.

Karısına düşkün kocanın açıklaması boğuk kahkahalarla karşılandı. Ama Fagot, kimliğe ihtiyaç olmadığını, adama güvendiğini söyleyip eline iki çift çorap tutuşturdu, Kedi de kendiliğinden bir ruj tüpü uzattı.

Son gelenler sahneye çıkmak için itişip kakışıyor, yan merdivenlerden ise, üzerinde balo elbiseleri, eşderhalarla süslü kimonolar, zarif tayyörler, berelerini kaşlarının üzerine yıkmış şanslı kadınlar akıyordu.

Fagot saatin iyice ilerlediği gerekçesiyle mağazayı bir dakika sonra kapamak zorunda olduklarını açıkladı; ama ertesi akşam yeniden açılacaktı.

Bu sözler üzerine sahnede akıl almaz bir kargaşa yaşandı. Kadınlar pabuçları ayaklarına hiç geçirmeden kapıp götürmeye başladılar. Kadın seyircilerden biri rüzgâr gibi perdenin arkasına geçti, üstündekileri parçalarcasına çıkarıp önüne gelen ilk elbiseyi sırtına geçirdi –koca çiçek demetleriyle süslü ipek bir sabahlık– bu arada iki parfüm kutusuna el koyacak zamanı da buldu.

Tam bir dakika sonra tabanca patladı. Aynalar kayboldu, vitrinler, arkalıksız iskemleler uçtu gitti, perde ve halılar da havaya karışıverdi. En son, eski elbise ve pabuç yığını ortadan kalktı ve sahne yeniden kasvetli, boş ve çıplak bir yer haline geldi.

Tam o sırada yeni biri işe karıştı. 2 numaralı locadan tatlı, gür, sabırsız bir bariton ses yükseldi:

"Sanatçı yurttaş," dedi. "Vakit geçirmeden seyircilere numaralarınızın, özellikle de on rubleliklerin sırrını açıklasanız iyi olur. Sunucunun da sahneye dönmesini dileriz. Başına neler geldiğini seyirciler çok merak ediyorlar."

Bu güzel sesin sahibi, gecenin sayılı konuklarından biri, Moskova tiyatrolarının Akustik Komisyonu Başkanı Arkadiy Apolonoviç Sempleyarov'dan başkası değildi.

Arkadiy Apolonoviç, yanında iki kadınla oturuyor-

du: Son moda, pahalı elbiseler giyen birincisi orta yaşlıydı. İkincisi daha sade giyimli, çok genç ve çok güzeldi. Kısa süre sonra, zabıt tutulduğunda anlaşılacağı üzere, birincisi Arkadiy Apolonoviç'in eşi, öbürü de tiyatroda yeni yeni boy gösteren, gelecekte kendisinden çok şeyler beklenen yeni bir artist, Apolonoviç'in uzak bir akrabasıydı. Saratov'dan gelmişti, Arkadiy Apolonoviç ve eşinin evinde kalıyordu.

"Pardon!" diye karşılık verdi Fagot. "Özür dilerim ama burada açıklanacak şey yok. Her şey apaçık ortada."

"Hayır, ben özür dilerim! Bir açıklama yapmanız kesinlikle gerekli. Açıklama yapmazsanız parlak numaralarınız kötü bir izlenim bırakır. Seyircilerin çoğu açıklama bekliyor."

Küstah maskara, "Bana kalırsa, seyircilerin çoğunun böyle bir şey söylediği yok," dedi. "Yine de son derece saygıdeğer dileklerinizi dikkate alalım bakalım. Her neyse. Arkadiy Apolonoviç, size açıklama yapacağım. Ama bundan önce ufak bir numara daha yapmama izin verir misiniz?"

Arkadiy Apolonoviç babacan bir tavırla, "Nasıl isterseniz öyle yapın," dedi. "Ama açıklama yapmak koşuluyla, değil mi?"

"Emredersiniz, emredersiniz! Şimdi, dün akşam nerede olduğunuzu sormama izin verir misiniz Arkadiy Apolonoviç?"

Bu yersiz, belki de kabalık olarak nitelenebilecek soru karşısında Arkadiy Apolonoviç'in yüzü değişti. Hem de çok. Karısı, kibirli bir havayla, "Arkadiy Apolonoviç dün akşam, Akustik Komisyonu'nun toplantısındaydı," dedi. "Ama bunun büyüyle ilgisi olabileceğini sanmıyorum."

"*Qui madame*! Tabii ki bir ilgi göremezsiniz," diye onu doğruladı Fagot. "Toplantıya gelince baştan aşağı ya-

nılıyorsunuz. Sözde toplantıya katılmak üzere evinden çıkan –bu arada, dün akşam toplantı yapılacağı konusunda bir karara varılmadığını da belirtelim– Arkadiy Apolonoviç, Çistıye Prudi'deki Akustik Komisyon binasına gitti. Oradan şoförünü yolladı (bütün tiyatronun soluğu kesilmişti), kendisi de Yelohovskaya Caddesi'ne, o çevrenin gezginci tiyatrosunun kadın oyuncularından Militsa Andreyevna Pokobatko'yu görmeye gitmek üzere otobüse bindi. Ziyareti dört saat sürdü."

Büyük sessizlikte biri acı dolu bir sesle, "Ay!" diye haykırdı.

Arkadiy Apolonoviç'in genç akrabası, alçak sesle ürkütücü bir kahkaha koyuverdi.

"Şimdi anlıyorum!" diye haykırdı. "Uzun süredir bundan kuşkulanıyordum. Şimdi, o kabiliyetsiz aptal karının 'Louise' rolünü nasıl aldığını anladım!"

Birdenbire elindeki kısa, kalın, mor şemsiyeyi kaldırıp Arkadiy Apolonoviç'in kafasına indiriverdi.

İğrenç Fagot –yani Korovyev– bağırdı:

"İşte saygıdeğer yoldaşlar, Arkadiy Apolonoviç'in büyük ısrarla yapılmasını istediği açıklamalara bir örnek!"

Dev gövdesiyle locada dikilen Arkadiy Apolonoviç'in karısı korkunç bir sesle, "Ne hakla kocama el kaldırırsın, süprüntü?" diye sordu.

Genç akraba, ikinci bir şeytanca kahkahayla sarsıldı.

"Hah hah ha! Benim el kaldırmaya hakkım yok da kimin var?" diye haykırdı. Sonra Arkadiy Apolonoviç'in kafasında ikinci kere zıplayan şemsiyenin çatırtısı işitildi.

"İmdat! Polis yok mu? Yakalayın!" diye haykıran Sempleyarov'un karısının sesi öylesine dokunaklı ve korkunçtu ki, seyircilerin çoğu dehşetten donup kaldılar.

Kedi birden sahnenin kıyısına fırladı, tiyatronun en dibinde yankılanan bir insan sesiyle, "Gösteri sona erdi!"

dedi. "Haydi bakalım Maestro! Bize bir marş döktür!"

Deliye dönen şef, ne yaptığını bilmez bir durumda sopasını kaldırdı. Orkestra, çalmak şöyle dursun, tam Kedi'nin dediği gibi akıl almaz bir marş döktürmeye koyuldu. Öylesine bir başıbozukluk içindeydiler ki, çaldıkları marştan başka her şeye benziyordu.

Yıllar önce güney yıldızları altında, bir kahvede söylenen bu marşın, belirsiz, zor anlaşılan, enikonu açık saçık sözleri duyulur gibi oldu:

Ekselans Baron Hazretleri
Kafeste kuş severdi
Uslu küçük kızların
Üzerine titrerdi!

Belki bu sözler gerçek değildi, belki aynı tarzda söylenen gerçek ve yakışıksız şarkılar vardı. Önemi yok. Asıl önemlisi, bütün bu gürültü ve kargaşalıkta Varyete Tiyatrosu'nun Babil Kulesi'ne dönmesiydi. Polisler Sempleyarov'un locasına koşmuştu. Meraklılar locayı ayıran bölmeye tırmanarak, delice kahkahaların, zaman zaman orkestra zillerinin gürültüsüyle duyulmaz olan kızgın haykırışların geldiği yere bakıyorlardı.

Sahneye gelince, birden bomboş kaldığı fark edildi. Haydut Fagot ve inanılmaz ölçüde küstah, iğrenç Kedi Behennot havaya karışmış, eski yüzlü koltuğuyla bir süre önce kaybolan sihirbaz gibi görünmez olmuşlardı.

13

Kahramanın ortaya çıkışı

Yabancı, İvan'a doğru parmağını sallayarak mırıldandı: "Şişt!"

İvan, ayağını halıya basıp ona dikkatle baktı. Yaklaşık otuz sekiz yaşlarında, yüzü tıraşlı, siyah saçlı, sivri burunlu, kuşkulu gözleri ve alnına sarkan bir perçemi olan bir adamdı. Balkondan odanın içine dikkatle baktı.

Tuhaf ziyaretçi, kulak kesilip İvan'ın yalnız olduğuna inanınca yüreklenerek odaya girdi. İvan, o zaman yeni gelenin üzerinde hasta kıyafeti olduğunu fark etti. Sırtında iç çamaşırı, çıplak ayaklarında terlikler vardı, omuzlarına da kahverengi bir sabahlık atmıştı.

İvan'a göz kırptı, bir anahtar destesini cebine tıkıp fısıltıyla sordu: "Biraz oturabilir miyim?" Karşısındakinin başıyla olur işareti vermesi üzerine koltuğa çöktü.

İvan alçak sesle, "Buraya nasıl girdiniz?" diye sordu. Balkondan onu tehdit eden kuru parmaktan etkilenmişti. "Balkon parmaklıkları kilitli değil mi?"

"Parmaklıklar kilitli," diye onu doğruladı yabancı. "Ama Praskovya Fyodorovna gerçekten çok iyi; fakat ne yazık ki çok dalgın. Yaklaşık bir ay önce ondan bir deste anahtar aşırdım; bu da ortak balkona çıkabilmemi sağlıyor. Balkon bütün katı çepeçevre sardığı için de bazen böyle komşularımı ziyaret edebiliyorum."

"Madem balkona çıkabiliyorsunuz, isteyince kaçabilirsiniz de. Yoksa balkon çok mu yüksek geliyor?" diye sordu İvan ilgiyle.

"Hayır," diye karşılık verdi ziyaretçi kesin bir dille, "buradan kaçmamın nedeni balkonun yüksekliği değil, kaçacak bir yerimin olmaması."

Bir süre sustuktan sonra ekledi:

"Sonuç olarak, kalıyor muyuz?"

"Kalıyoruz," diye yanıt verdi İvan, yeni gelenin kaygı dolu kahverengi gözlerine bakarak.

"Peki..." Ziyaretçi birden büyük bir korkuya kapıldı sanki. "Söylesenize, tehlikeli değilsiniz, değil mi? Çünkü, şunu bilin ki ben gürültü, patırtı, şiddet türünden hiçbir şeye katlanamam. İster acıdan olsun, ister öfkeden, ister başka bir şeyden, insanların çığlık atmasından da apayrı bir nefret duyarım. Lütfen içimi rahatlatın: Şiddete başvurmazsınız, değil mi?"

"Dün lokantada, bir herifin çenesini dağıttım," diye itirafta bulundu Şair kahramanca; yüzüne bir güzellik gelmişti.

"Neden?" diye sordu ziyaretçi sert bir sesle.

"Hiçbir nedeni yoktu, itiraf ediyorum," diye karşılık verdi İvan, utanç içinde.

"Bu çok çirkin," diye suçladı İvan'ı öteki, kınayıcı bir tonla. "Öte yandan," diye ekledi, "neden şöyle diyorsunuz: 'Çenesini dağıttım?' Her şey bir yana, dağıtma sözcüğü tartışmalı. Sonuç olarak bir insanın yüzünü yumruklamak... Yo, bunu bir daha yapmayın, asla!"

Ziyaretçi, İvan'ı böylece bir güzel payladıktan sonra sordu:

"Mesleğiniz?"

"Şairim," diye karşılık verdi İvan; nedenini bilmiyordu ama bunu söylemek pek içinden gelmemişti.

Ziyaretçi birden üzüntüye kapılmış gibiydi.

"Ah, gerçekten de çok şanssızım!" diye haykırdı; ama hemen sonra kendini toplayarak özür diledi ve sordu:

"Peki soyadınız ne?"

"Biezdomni."

Ziyaretçi yüzünü buruşturarak güldü:

"Vah vah vah vah!"

İvan merakla sordu:

"Ne o, dizelerim hoşunuza gitmiyor mu yoksa?"

"İğreniyorum onlardan."

"Hangi şiirlerimi okudunuz?"

Ziyaretçi, sinirli bir sesle, "Sizin tek bir dizenizi bile okumadım!" diye bağırdı.

"Öyleyse nası..."

"İyi canım, nedir yani?" dedi ziyaretçi. "Sanki başkalarının şiirlerini okumamışım gibi. Üstelik şiirleriniz neymiş... birer harika! İyi, iyi; sözünüze inanmaya hazırım. Şiirlerinizin güzel olduğunu mu söyleyeceksiniz?"

İvan, yüreklilik ve içtenlikle, kabaca, "Şiirlerim korkunç!" dedi.

"Bir daha yazmayın!" diye yalvardı ziyaretçi.

Tumturaklı bir sesle, "Söz verir, ant içerim!" dedi İvan.

Bu ant, bir tokalaşmayla mühürlendi. Ama tam o sırada koridorda hafif ayak sesleri ve boğuk konuşmalar duyuldu.

"Şişşt!" diyen misafir balkona fırladığı gibi parmaklığı ardından kapattı.

Gelen Praskovya Fyodorovna'ydı, hastaya bir göz atmak istemişti. İvan'a kendisini nasıl hissettiğini sordu. Karanlıkta mı uyumak istiyordu, yoksa ışığı açık mı bıraksındı? İvan, ışığı açık bırakmasını söyledi. Praskovya Fyodorovna iyi geceler dileyip uzaklaştı. Gürültüler kesilince ziyaretçi yeniden girdi içeri.

Fısıldayarak İvan'a, 119 numaralı odaya yeni birini

getirdiklerini haber verdi. Bir havalandırma bacasının hava deliğindeki bilmem ne dövizlerinden söz eden, Sadovaya Caddesi'ne kötü ruhların yerleştiğine yemin edip duran, kırmızı suratlı, şişko bir herifti bu.

Ziyaretçi, yüzünde sıkıntılı bir ifadeyle, "Durmadan Puşkin'e sövüyor, sık sık da, 'Kurolesov, *bis*, *bis*!' diye haykırıyor," dedi. Sonra sakinleşerek oturdu ve devam etti:

"Her neyse, Tanrı yardımcısı olsun. Sizi neden buraya getirdiler?"

Somurtarak gözlerini yere çeviren İvan, "Pontius Pilatus'un yüzünden," dedi.

"Ne?"

Yabancı her türlü tedbiri unutarak bağırmıştı birden. Hemen elini ağzına götürdü, sonra, "Ne tuhaf bir rastlantı!" dedi. "Rica ederim, rica ederim, anlatın!"

İvan, bu yabancıya duyduğu güvene kendi de şaşarak, önce çekinip kekeleyerek söze başladı, sonra gitgide canlanarak bir gün önce Patriarşiye Göleti kıyısında geçen serüveni anlatmaya koyuldu. Bu garip anahtar hırsızının kişiliğinde İvan Nikolayeviç, minnet dolu bir dinleyici bulmuştu! Ziyaretçi, İvan'ı deliler sınıfına sokmuyor, anlatılana çok büyük bir ilgi gösteriyor, hatta öykü ilerledikçe zaman zaman gerçekten coşkudan dolayı kendinden geçer gibi oluyordu. Ara sıra, İvan'ı şu tür sözlerle durduruyordu:

"Evet evet, sonra? Devam edin, yalvarırım! Ama en kutsal neyiniz varsa onun hakkı için, hiçbir ayrıntıyı unutmayın!"

İvan, zaten hiçbir ayrıntıyı atlamıyor, kendisi de her şeyi böyle anlatmayı daha rahat buluyordu. Böylece adım adım, Pontius Pilatus'un kan kırmızı astarlı beyaz peleriniyle avluya çıktığı yere geldi.

İki elini Tanrı'ya yakarırcasına birleştiren yabancı mırıldandı:

"Oh! Tahmin etmiştim! Her şeyi tahmin etmiştim!"

Berlioz'un korkunç ölümü anlatılırken, gözlerinde bir nefret parıltısı çakan dinleyici, İvan'ın hikâyesini oldukça esrarlı bir sözle noktaladı:

"Bir tek şeye yanıyorum: Eleştirmen Latunski ya da yazar Mstislav Lavroviç'in Berlioz'un yerinde, olmamasına!"

Ardından alçak sesle, ama yine büyük bir merakla devam etti:

"Sonra!"

Tramvaydaki biletçi kadına para vermek isteyen Kedi'nin hikâyesi ziyaretçiyi çok eğlendirdi. Anlattıklarının gördüğü ilgiden heyecana kapılan İvan, bıyıklarının hizasında on kopek tutan Kedi'nin sıçrayışlarını taklit edince ziyaretçi gülmesini tutmaya çalışırken az kalsın boğuluyordu. İvan, karamsar bir ifadeyle Griboyedov'da da olup bitenleri aktardıktan sonra, "İşte," dedi. "Buraya gelişimin hikâyesi."

Ziyaretçi, elini merhametle zavallı Şair'in omzuna koydu.

"Mutsuz şair," dedi. "Ama bütün bunlar sizin kabahatiniz yavrum. Böylesine kayıtsız, hatta küstahça diyebileceğim tavırlar göstermemeliydiniz ona. Şimdi sonuçlarına katlanacaksınız. Fazla pahalıya mal olmadığı için de halinize şükretmelisiniz."

Büyük bir heyecana kapılan İvan, kollarını havaya kaldırarak, "İyi ama kim bu adam?" dedi.

Ziyaretçi, İvan'ı dikkatle süzdü, sonra bir başka soruyla karşılık verdi:

"Huzursuzluk çıkarmayacaksınız ya? Burada hiçbirimiz sağlam değiliz... Doktor çağırmak, iğne yaptırmak, bu türden işler çıkarmak yok, değil mi?"

"Yok, yok!" diye bağırdı İvan. "Ama söyleyin ne olur: Kim o?"

"Çok iyi," dedi ziyaretçi.

Sonra ağırlıklarını iyice vurgulamak için sözcüklerin üzerine basarak:

"Patriarşiye Göleti Parkı'nda dün Şeytan'a rastladınız," dedi.

İvan bir şey yapmadı, söz vermişti. Yine de aptallaştı, olduğu yerde kaldı.

"Olamaz! Şeytan diye biri yok!"

"Hadi canım! Bu sözü rastgele biri söylese, neyse. Ama siz söylemeyin. Onun ilk kurbanlarından biri olduğunuz açıkça belli. Gördüğünüz gibi bir akıl hastanesine kapatılmışsınız, bir de bana gelip Şeytan'ın var olmadığını söylüyorsunuz. Çok tuhaf doğrusu!"

Ne diyeceğini şaşıran İvan sustu.

Ziyaretçi devam etti:

"Onu tarif etmeye başlar başlamaz, dün kiminle konuşmak onuruna eriştiğinizi anladım. Berlioz da gerçekten beni şaşırttı! Siz, hiç kuşkusuz bir bakire kadar safsınız –ziyaretçi özür diledi– ama o, duyduğum kadarıyla birtakım şeyler okumuş! Bu profesörün ilk sözleri, son kuşkularımı da giderdi. Onu tanımak olanaksızdı dostum. Hem siz –beni bağışlayın ama yanıldığımı sanmıyorum– siz hiçbir şey bilmiyorsunuz."

Tanınmaz hale gelen İvan, karşısındakini doğruladı:

"Bu tartışılmaz."

"Evet... Oysa bana anlattığınız yüz, değişik gözler ve kaşlar yeter!.. Özür dilerim, ama *Faust* operasından söz edildiğini de mi duymadınız?"

Nedendir bilinmez, İvan birden çok utandı ve yüzü kızararak Yalta'daki kaplıcalardan birinde geçirilecek birkaç gün konusunda bir şeyler geveledi...

"Evet, evet, pek şaşmadım! Ama tekrar ediyorum, beni asıl şaşırtan Berlioz... Çok okuyan, bilgili biri değildi yalnız, üstelik kurnazdı da. Yine de Berlioz'u savun-

mak için Woland'ın ondan daha kurnazlarını bile uyutabilecek güçte olduğunu söylemeliyim."

"Ne?" diye bağırdı İvan.

"Şişşt!"

İvan elini alnına vurdu:

"Anladım, anladım! Kartvizitinde adı 'W' ile başlıyordu. Ay, ay, ay! Demek oydu."

Kafası iyice karışmıştı; bir an, parmaklıkların gerisinde süzülen aya baktıktan sonra devam etti:

"O zaman gerçek! Pontius Pilatus'la yan yana bulunmuş olabilirdi, değil mi? Öyle ya; çok daha önce doğmuş olması gerek! Onlar bana deli diyorlar bir de!"

İvan, öfkeyle kapıyı gösteriyordu. Ziyaretçinin dudakları acıyla kıvrıldı. Bulutlar arasında koşarcasına ilerleyen aya bakıp, "Gerçeğe sırtımızı dönmemeliyiz," dedi. "Ne yalan söylemeli, siz de ben de deliyiz! Görmüyor musunuz, sizi ne hale soktu? Aklınızı kaçırdınız. Tabii, tam onun dişine göre olduğunuz da bir gerçek. Bana anlattığınız olay gerçekten oldu, tartışılmaz bir şey bu. Ama bu öylesine olağanüstü ki, dâhi bir psikiyatr olan Stravinski bile size inanmadı. Hem kendisi gördü mü sizi? (İvan başını salladı.) Patriarşiye Göleti Parkı'nda konuştuğunuz adam Pontius Pilatus'un yanındaydı, Kant'la da kahvaltı etti, şimdi de Moskova'yı ziyaret ediyor."

Yeni İvan'ın pek susturamadığı, arada bir başkaldırmasından anlaşılan eski İvan, söylediklerinin gerçekleşeceğine hiç inanmadan sordu:

"Burada neler yapacağını bir kendisi bilir! Onu ele geçirmeye çalışmak gerekmez mi?"

"Denediniz, yetmedi mi?" diye alaylı alaylı karşılık verdi ziyaretçi. "Başkalarına, aynı şeyi yapmalarını pek salık vermem. Yapacaklarına gelince; ona güvenin. Hah ha! Bana değil de size rastlamasına yanıyorum! Ateş her şeyi yakıp kül etmiş olsa bile, onunla karşılaşabilmek uğ-

runa anahtar destesini seve seve Praskovya Fyodorovna'ya verirdim. Verecek başka şeyim yok! Yoksulum!"

"Neden onu görmek istiyorsunuz?"

Ziyaretçi, acılı düşüncelere daldı, titredi, sonunda da, "Çok tuhaf bir hikâye bu," dedi. "Ben de aynı nedenle buradayım, yani Pontius Pilatus'un yüzünden."

Ziyaretçi ürkek ürkek çevresine bakındı, sonra devam etti:

"Bir yıl oluyor, Pontius Pilatus üzerine bir roman yazdım."

"Yazar mısınız?" diye sordu Şair ilgiyle.

Ziyaretçi somurttu, sonra gözdağı verircesine, "Ben 'Usta'yım," dedi.

Birden sertleşerek sabahlığının cebinden lekeli, üzerine sarı ipekle "U" harfi işlenmiş kara bir takke çıkardı. Bunu kafasına geçirip İvan'a yandan ve önden göstererek ona "Usta" olduğunu kanıtlamaya çalıştı. Sonra gizemli bir havayla, "O kadın, elleriyle benim için ördü bunu," dedi.

"Adınız ne?"

Her şeyi hiçe sayarcasına, "Artık adım yok," dedi tuhaf ziyaretçi. "Hayattaki her şey gibi adımdan da vazgeçtim. Bu konuyu bir daha açmayalım."

İvan, nezaketle, "Hiç olmazsa bana romanınızdan söz edin," dedi.

"Olur. Hayatımın hikâyesi pek alışılagelmiş türden değildir," diye başladı söze.

Mesleği tarihçilikti, iki yıl öncesine kadar Moskova müzelerinden birinde çalışıyor, bunun yanı sıra çeviriler yapıyordu.

İvan ilgiyle, "Hangi dilden çeviri yapıyordunuz?" diye sordu.

"Anadilim dışında beş dil bilirim," yanıtını verdi yabancı. "İngilizce, Fransızca, Almanca, Latince ve Yunanca. İtalyancayı da biraz okurum."

Şair, karşısındakine gıpta ederek, "Vay canına!" dedi.

Bizim tarihçi tek başına yaşıyordu. Hiçbir yerde akrabası yoktu, kimseleri de tanımıyordu Moskova'da. Ve derken günün birinde yüz bin ruble kazanıverdi, yüz bin ruble!

Kafasından kara takkeyi çıkarmayan ziyaretçi, "Kirli çamaşır sepetini karıştırırken gazetedeki numarayı bulunca nasıl şaşırdığımı, varın siz tahmin edin," diye mırıldandı. "Bana müzede verdikleri, bir devlet tahviliydi."

İvan'ın yüz bin ruble kazanan esrarengiz ziyaretçisi çeşitli girişimlerde bulundu: Bir sürü kitap aldı, Miyasnitskaya Sokağı'ndaki odasından çıktı...

"Ah o uğursuz delik!" diye homurdanıyordu.

Arbat yakınında küçük bir sokakta bir müteahhitten... "Müteahhitin ne olduğunu biliyor musunuz peki?" diye sordu İvan'a ziyaretçi ve aynı anda açıklamaya başladı: "Müteahhitler nadir rastlanan bir haydut çeşididir. Moskova'da nasıl hâlâ soylarının kurumadığına şaşırıyorum... Ne diyordum? Evet, küçük bir bahçe içinde, küçücük bir evin zemin katında iki odalı bir daire bulup bir müteahhitten kiraladım burayı. Sonra müzedeki işimi bırakıp Pontius Pilatus üzerine bir roman yazmaya koyuldum."

Gözleri parıldayan ziyaretçi, "Ah benim altın çağımdı o zamanlar," diye fısıldadı. "Her yerden uzak, minicik bir daire. Girişinde bir yalak bile vardı. –Nedendir bilinmez, evi anlatırken özel bir gurur duyuyor gibiydi.– Bahçe kapısına uzanan küçük kaldırıma bakan iki ufak pencere, dört adım ötede tahta perdenin önünde de bir leylak, bir ıhlamur, bir de akçaağaç. Hey gidi hey! Kışın, pencereden karları gıcırdatan kara ayakların geçtiğini ender görürdüm. Ve sobamda gece gündüz ateş yanardı! Ama birden ilkbahar gelirdi, bulanık camlar-

dan görünen çıplak leylak dalları önce çıplakken, yemyeşil kesilirdi. İşte o sıra, geçen ilkbaharda, başıma, yüz bin ruble kazanmaktan çok daha güzel bir iş geldi. Oysa yüz bin rublenin çok büyük bir para olduğunu kabul edersiniz."

Anlatılanları dikkatle dinleyen İvan, "Elbette," diye kabul etti.

"Küçük pencerelerimi açtım, ikinci odaya yerleştim. Minicik bir odaydı –ziyaretçi odanın boyutlarını elleriyle gösteriyordu– bu kadarcık. Şurada bir sedir, karşısında bir başka sedir, ikisinin arasında çok güzel bir komodinle bir sehpa, pencerenin yanında da kitaplar. Ve küçük bir çalışma masası. Birinci odada ise –kocaman, on dört metrekarelik bir odaydı– yığınla kitap, bir de soba. Ne de rahattım! Ya o leylakların akıl almaz kokusu! Öylesine bitkindim ki, kafam hafifliyor, hafifliyor, Pilatus'un hikâyesi sonuna doğru uçarcasına ilerliyordu."

"Beyaz pelerin, kırmızı astar! Anlıyorum!" diye bağırdı İvan.

"Kesinlikle öyle! Pilatus, sonuna, son noktasına uçuyor, ben de romanın son sözlerinin ne olacağını artık biliyordum: '...Beşinci Yahuda Valisi, Şövalye Pontius Pilatus.' Tabii arada gezmeye çıktığım oluyordu. Yüz bin ruble çok büyük para, muhteşem bir gri takım elbisem de vardı. Ya da, kendi halinde ucuz bir lokantada yemek yiyordum. Arbat Caddesi'nde çok iyi bir lokanta vardı, şimdi yerinde duruyor mu bilmiyorum."

O sırada ziyaretçinin gözleri yusyuvarlak oldu, bakışlarını aya çevirip fısıldamaya devam etti:

"Çirkin, ürkütücü sarı çiçeklerden bir demet vardı kadının elinde. Adlarını şeytan bilir ama nedendir bilinmez Moskova'da en erken boy gösteren çiçekler bunlardır. Ve bunlar, hafif kara mantosu üzerinde son derece belirgindi. Sarı çiçekler vardı elinde! İğrenç renk. Tvers-

kaya Caddesi'nden[1] dar bir sokağa sapacaktı ve aniden geri döndü. Tverskaya Caddesi'ni bilirsiniz, değil mi? Binlerce kişi gidip geliyordu orada, ama yemin ederim ki bana, yalnız benim üzerime dikildi bakışları. Kuşkulu, kuşkuludan da öte acıya boğulmuş gibiydi gözleri. Güzelliğinden çok beni gözlerindeki tuhaf, akıl almaz yalnızlık etkiledi! Sarı işarete uyarak dar sokağa saptım, peşinden yürüdüm. Eğri büğrü, kasvetli bir sokaktı. Bir yanından ben, öteki yanından o, sessizce gidiyorduk. Orada bizden başka tek canlı olmadığını söylemeliyim. Onunla mutlaka konuşmam gerektiğini düşündükçe acı çekiyordum. Çünkü tek kelime söyleyemeyeceğimi, gözden kaybolacağını, onu bir daha göremeyeceğimi seziyordum. Birden, inanır mısınız, 'Çiçeklerim hoşunuza gitti mi?' diye sordu.

Ses tonu hâlâ kulağımda. Yumuşak, zaman zaman kesilen bir sesti ve –aptalca da olsa– sanki kirli sarı duvarların yüzeyinde yankılanıp yol boyunca yayılıyor gibiydi. Hemen karşıya geçip yanına sokuldum ve cevap verdim: 'Hayır.' Şaşkınlıkla bana baktı. Birden hiç umulmadık bir şekilde onu ezelden beri sevdiğimi, sadece ve sadece bu kadını sevdiğimi anladım! Ne tuhaf bir şey, öyle değil mi? Tabii, bana deli diyeceksiniz."

"Bir şey dediğim yok," diye bağırdı İvan. "Yalvarırım, devam edin!"

Ziyaretçi devam etti:

"Evet, şaşkınlıkla bana baktı, bir süre sonra sordu: 'Çiçek sevmez misiniz?'

Sesinde bir düşmanlık sezer gibi oldum. Adımlarımı onunkilere uydurmaya çalışarak yanında yürüyor, işin garibi hiç çekingenlik duymuyordum.

1. Kızıl Meydan'ın yakınlarında yer alan, kentin en önemli caddelerinden biri. (Y.N.)

'Yok, çiçek severim,' dedim. 'Ama bu çiçekleri sevmedim.'

'Hangilerini seversiniz öyleyse?'

'Gülleri seviyorum.'

Hemen pişman oldum bunu söylediğime. Suçlu suçlu gülümseyerek çiçeklerini attı. Bir an şaşırdım, çiçekleri yerden alıp ona uzattım. Ama neşeli bir gülümsemeyle çiçekleri itti, bense elimden bırakmadım onları.

Böylece bir süre, ses çıkarmadan yürüdük. Sonra birden çiçekleri elimden alıp yere attı, siyah eldivenli eliyle koluma girdi, yeniden yan yana yola koyulduk."

"Sonra?" dedi İvan. "Ne olur, hiçbir ayrıntıyı unutmayın."

"Sonra mı?" diye tekrarladı ziyaretçi. "Sonra olup bitenleri kestirmek güç değil. –Sağ koluyla, beklenmedik bir gözyaşını belli etmeden silerek devam etti.– Karanlık bir sokağın köşesinde bir anda bitiveren bir katil gibi, aşk önümüze dikildi; ikimizi de bir vuruşta devirdi! Yıldırım da böyle çarpar adamı, hançer de böyle saplanır! Sonraları o, böyle olmadığını, çok uzun süredir, birbirimizi hiç tanımazken kendisinin başka bir erkekle yaşadığını ve birbirimizi hiç görmediğimiz halde ezelden beri sevиştiğimizi söyledi..."

"Kim?" diye sordu Biezdomni.

"Canım şu... şu... neydi adı?.." dedi ziyaretçi sabırsızlıkla parmaklarını şaklatarak.

"Evli miydiniz?"

"Tabii, adını bulmaya çalışıyordum... Şu... Varenka?.. Maneçka?.. Hayır Varenka?.. Çizgili elbisesiyle müzede... Neyse, unuttum.

O gün artık onunla karşılaşayım diye sarı çiçeklerle sokağa çıktığını söylüyordu. Ona rastlamasaydım kendini zehirleyecekmiş, çünkü hayatı boşmuş.

Evet, aşk yıldırım gibi çarptı bizi. Aynı gün, bir saat

sonra, geçtiğimiz yolların hiçbirini görmeden Kremlin duvarlarının dibindeki rıhtımda buluştuğumuz an bunu anladım...

Sanki daha bir gün önce ayrılmışçasına, yıllardan beri tanışıyormuşuz gibi konuşuyorduk. Ertesi gün aynı yerde, Moskova Irmağı kıyısında buluşmaya karar verdik. Buluştuk da!.. Mayıs güneşi bizi ışığa boğuyordu. Ve kısa, çok kısa bir süre sonra bu kadın gizlice karım oldu.

O artık her gün evime geliyor, ben de sabahla başlıyordum onu beklemeye. Sabırsızlığımı ilk başta, durup dururken masanın üzerindeki eşyaların yerini değiştirerek gösteriyordum. Gelmesinden on dakika önce pencerenin altına oturuyor, eski kapının gıcırtısını duymak umuduyla kulak kesiliyordum. Ne gariptir: Küçük evimizi karşılaştığımız güne kadar ziyaret eden pek olmazdı. Daha doğrusu kimsenin geldiği yoktu. Ama şimdi, sanki şehir burada sözleşmiş gibiydi.

Bahçe kapısı çarpıyor, yüreğim çarpıyor, camın ardında, yüzümün hizasında kirli bir çizme görüyordum hep. Bir bileyciydi bu. Evde bir bileyciye kimin ihtiyacı olabilirdi? Neyi bilemeye geliyordu? Hangi bıçakları?

Bahçe kapısı onun gelişiyle bir kez gıcırdardı, ama daha önce, söylediğim yalan değil, yüreğim en az on kere çarpardı. Sonra zamanı geldiğinde, saat on ikiyi gösterirken daracık pencerede parlak çelik tokalı, fiyonklu siyah süet pabuçlar çıt bile etmeden, neredeyse hiç gürültü çıkarmadan görünene dek hızlı hızlı çarpar dururdu.

Kimi zaman bana takılmak için ikinci pencerenin önünde durur, ayakkabısının ucuyla hafifçe cama dokunurdu. Saniye dolmadan pencereye fırlardım. Işığın içeri girmesini engelleyen pabucu ve siyah ipek çorabı kaybolur, ben de kapıyı açmaya koşardım.

İlişkimizi bilen yoktu. Size yemin ederim. Gerçi böyle şeyleri gizli tutmak imkânsızdır. Oysa ben bundan eminim. Kocası da habersizdi benden, aile dostları da. Zemin katını kullandığım eski evdekiler, bir kadının bana geldiğini biliyorlardı elbette ama adını bilmiyorlardı."

Bu aşk öyküsüyle çok ilgilenen İvan, "Peki kim bu kadın?" diye sordu.

Ziyaretçi, bunu hiçbir zaman söylemeyeceğini belirten bir işaret yaptı. Hikâyesini sürdürdü ardından.

Yabancı kadınla "Usta" birbirlerini öylesine sevmişlerdi ki hiç ayrılamaz olmuşlardı. İvan, eski evin zemin katını rahatça gözünde canlandırabiliyordu. Leylaklarla tahta perde yüzünden sürekli bir alacakaranlığın hüküm sürdüğü iki oda; eski, kırık dökük kızıl kara mobilyalar, her yarım saatte bir çalan saatiyle çalışma masası, sonra rafta dizilmiş, tavana kadar yükselen, isten kararmış kitaplar, bir de soba.

İvan, ziyaretçiyle gizli karısının, ilişkilerinin ilk günlerinde, kendilerini Tverskaya Caddesi'nin köşesinde yazgının birleştirdiği, sonsuza dek birbirleri için yaratıldıkları sonucuna vardıklarını öğrendi.

Yine konuğunun anlattıklarından, iki sevgilinin günlerini nasıl geçirdiklerini de anladı. Kadın geliyor, önce önlüğünü takıyordu. Nedendir bilinmez, hastaya büyük gurur veren o yalağın bulunduğu dar girişte, tahta masanın üstünde gazocağını yakıyor, yemeği hazırlıyor, büyük odadaki oval masaya getiriyordu. Mayıs fırtınaları patladığında sular dışarıyı göstermez olmuş pencerelerin önünden büyük gürültüyle akıp sundurmanın altına dolarak son barınaklarını da tehdit ederken âşıklar sobayı yakar, patates pişirirlerdi. Kara kabuklarıyla ellerini lekeleyen kızgın patateslerin dumanı tüterdi. Küçük evin zemin katından kahkahalar yükselir, yağmurdan sonra sil-

kinen bahçedeki ağaçlar, yere salkım salkım bembeyaz çiçekler dökerlerdi.

Fırtınalar yerini yaz sıcağına bıraktığında gülle dolu bir vazo ortaya çıktı: ikisinin de çok sevdiği, uzun zamandır bekledikleri güllerle. Kendini "Usta" diye niteleyen adam büyük bir ateşle roman üzerinde çalışıyor, yabancı kadın da bütün benliğini bu kitaba veriyordu.

Gece ziyaretçisi, "Doğrusu, ara sıra kıskandığım bile oluyordu," dedi usulca.

Uzun tırnaklı incecik parmaklarını Usta'nın saçlarına daldırıyor, durmadan onun yazdıklarını okuyordu. Okuması bitince, işte bu kara takkeyi işlemeye koyuluyordu. Arada alt raflara eğilip ya da parmak uçlarında yükselip yüzlerce kitabın tozunu aldığı olurdu. Yazarı sıkıştırıyor, ona üne kavuşacağını söylüyordu. Böylece sevgilisine "Usta" demeye başladı. Sabırsızlıkla, Filistin'in beşinci valisinin son sözlerini bekliyor, hoşuna giden cümleleri tatlı bir sesle ezbere okuyor, bu romanın canı kanı olduğunu söylüyordu.

Roman, ağustos ayında bitti; kimsenin tanımadığı bir daktilocu kadına verildi ve beş kopyası çıkarıldı. Sonunda gizli barınaktan çıkıp yeniden hayata karışma çağı geliverdi.

Usta başını eğerek mırıldandı:

"Ellerimde tuttuğum romanımla hayata karıştım ve işte o zaman hayatım sona erdi."

İvan, onun üzüntüyle sarı "U"lu kara takkesini hafif hafif salladığını gördü.

Hikâye devam etti sonra. Ama Usta, yer yer birbirini tutmayan şeyler anlatmaya başlamıştı. İvan'ın bütün anlayabildiği, konuğunun başına büyük bir felaket geldiğiydi.

"Edebiyat dünyasına ilk kez giriyordum. Ama şimdi her şey bitmiş, sonum gelmişken edebiyat dünyasını

dehşetle hatırlıyorum! Ne korkunç bir darbe yedim, ah! Beni öldürdü!"

İvan büyük bir sarsıntı yaşadığı anlaşılan hikâyecinin sözünü kesmemek için, zar zor duyulan bir sesle mırıldandı:

"Kim öldürdü?"

"Söyledim ya size: müdür, yazıişleri müdürü! Romanımı okuduktan sonra, yanağımda koca bir etbeni varmış gibi baktı yüzüme, sonra bakışlarını odanın köşesine kaydırdı, bir yandan da şaşkın şaşkın gülüyordu. Ortada bir neden yokken kâğıtları buruşturup, homurdanıyordu. Bana kalırsa, hiç anlamı olmayan sorular sordu: Romanın kendisiyle hiç ilgilenmeden, nereden çıktığımı, kim olduğumu, ne kadar zamandır yazdığımı, neden hiç adımın duyulmadığını! Bütün bunlara, yine bana, çok aptalca gelen bir soru daha ekledi: Böylesine garip bir konu üzerine roman yazma fikrini kafama kim sokmuştu? Artık başıma ağrılar girdiğinden kitabımı yayımlayıp yayımlamayacağını kesin olarak öğrenmek istedim. Olduğu yerde kıvranmaya, çekine çekine bir şeyler söylemeye başladı. Sonunda, bu sorunu tek başına çözmeye yetkisinin olmadığını, kitabımı yazıişlerinin öteki üyeleri olan eleştirmen Latunski ve Ariman ile yazar Mstislav Lavroviç'e göstermesi gerektiğini söyledi. İki hafta sonra uğramamı istedi. İki hafta sonra yanına gittim, devamlı yalan söylemekten gözleri şaşı olmuş bir genç kız beni karşıladı."

Konuğun böyle büyük bir kızgınlıkla anlattığı kişileri çok iyi tanıyan İvan gülerek, "Lapşeşnikov'dur," dedi. "Yazıişleri sekreteri."

"Olabilir," diye onun sözünü kesti konuk. "Yağ lekeleriyle dolmuş, paçavraya dönmüş romanımı ondan geri aldım. Sonra, gözlerimin içine bakmamaya çalışan bu Lapşeşnikov, yazıişlerinin elinde iki yıllık malzeme bulunduğunu, dolayısıyla romanımın yayımlanması soru-

nunun onun deyimiyle 'kendiliğinden ortadan kalktığını' söyledi."

Elini alnında gezdiren Usta, kendi kendine, "Başka ne kaldı hatırımda?" diye sordu. "Ha evet! Romanımın ilk sayfasına dökülen gül yaprakları ve sevgilimin gözleri. Evet, o gözleri çok iyi hatırlıyorum."

Konuğun öyküsü gitgide karıştı, unutkanlıklarla, kesintilerle bölündü. Yağan yağmurdan, zemin kattaki kederden, kendi yaptığı birtakım girişimlerden söz etti karman çorman. Bir solukta, kendisini çatışmaya ittiği için sevgilisine hiç kızmadığını, ona en ufak bir kırgınlığı bulunmadığını ekledi.

"Hatırlıyorum, evet, o lanet olası gazetedeki yazıyı hatırlıyorum," diye konuşuyordu ziyaretçi. Havaya kaldırdığı parmaklarıyla gazete sayfasını çiziyordu sanki. İvan ise karmakarışık sözlerden kendisine "Usta" diyen adamın romanından çalınmış kocaman bir parçanın, başka bir yazıişleri müdürü tarafından yayımlandığını anladı.

Daha sonra, çok garip ve hiç beklenmedik bir olayın yaşandığını öğrendi İvan. Bir gün kahramanımız gazeteyi açtığında, eleştirmen Ariman'ın "Düşmanın Bir Girişimi" başlıklı yazısını gördü. Yazıda Ariman, kahramanımızın dolambaçlı yollardan İsa'yı öven bir kitap yayımlatmaya çalıştığını belirterek herkesi uyarıyordu.

"Ha evet, hatırladım!" diye bağırdı İvan. "Ama adınızı unuttum."

"Adımı bir yana bırakın diyorum size, artık benim adım yok. Önemli olan adım değil. Ertesi gün, bir başka gazetede, Mstislav Lavroviç imzasıyla bir başka yazı gördüm. Yazar Pilatusçuluğa ve onu dolambaçlı yollardan (yine uğursuz terim) yayımlatmaya çalışan *bogomaz*'a[1]

1. (Rus.) Kötü ikona ressamı. (Y.N.)

bir darbe, ağır bir darbe indirilmesini istiyordu.

"İlk kez görüyordum bu 'Pilatusçuluk' sözcüğünü. Şaşkınlıkla üçüncü bir gazeteyi açtım. Bu kez iki yazı vardı, biri Latunski imzasını taşıyordu, öbürüne de yazarının adının baş harfleri olan 'N.E.' konulmuştu. Emin olun Ariman'la Lavroviç'in yazdıkları Latunski'nin yazısının yanında şaka kalır. Başlığının, 'Muhafazakâr Eski Bir Militan' olduğunu söyleyeyim, varın gerisini siz anlayın. Kendimle ilgili yazıya öylesine dalmışım ki elinde ıslak şemsiyesi ve ıslak gazetelerle önümde dikilene kadar sevgilimin varlığının farkına bile varmadım. (Kapıyı açık unutmuşum.) Gözlerinde şimşekler çakıyor, buz gibi elleri titriyordu. İlkin boynuma atılıp beni öptü. Sonra yumruğunu masaya vurup boğuk bir sesle Latunski'yi zehirleyeceğini bildirdi."

İvan bir inilti koyuverdi ama bir şey söylemedi.

"Uzun ve kasvetli sonbahar günleri geldi çattı," diye devam etti konuk. "Roman yazılıp bitmişti, yapacak hiçbir şey de yoktu. İkimiz halının üstüne çöküp sobadaki ateşe bakarak hayatımızı yaşıyorduk. Gerçi bu sefer daha fazla ayrı kalıyorduk birbirimizden. O, gezilere çıkmaya başlamıştı. İşte o sırada –hayatımda bu tür şeyler başıma seyrek gelmez zaten– çok tuhaf bir olayla karşılaştım. Birdenbire bir arkadaşım oldu. Evet, evet, hayal edebiliyor musunuz? Genellikle insanlarla bir araya gelmekten kaçınırım. Şeytanî bir tuhaflığım var benim: İnsanlarla çok zor kaynaşırım, kimseye güvenmem, pimpiriklinin tekiyimdir. Hem de –bir düşünün– bütün bunlara rağmen, beklenmedik, görülmedik ve dış görünüşüyle kime benzediğini bir tek şeytanın bilebileceği biri, ruhumun içine giriyor. Dünyada herkesten çok, işte onu sevmeye başlıyorum.

Tam bu lanet olası dönemde, bahçemizin küçük kapısı açılmıştı; çok iyi hatırlıyorum, çok güzel bir sonba-

har günüydü. Sevgilim evde yoktu. Bir adam geldi avlumuza. Müteahhitle bir konuyu görüşmek amacıyla apartmana girdi, sonra da bahçemize indi. Benimle inanılmaz bir hızla tanıştı. Kendisini gazeteci olarak tanıttı. Onu o kadar çok sevdim ki, –hayal ediniz– hâlâ bazen onu hatırlar, özlerim. Dahası da var. Zaman zaman yanıma uğramaya başladı. Bekâr olduğunu ve yakında bir yerde tıpkı benimki gibi bir dairede kaldığını, fakat nedense evinin ona dar geldiğini öğrendim, vesaire, vesaire. Beni hiç evine çağırmadı. Karım onu, günahı kadar sevmedi. Ama ben onu savundum. O zaman, karım dedi ki: 'İstediğini yap, fakat sana söylüyorum, bu adamda itici bir hava hissediyorum ben.'

Güldüm. Evet, gerçekten, ne özelliği vardı da ilgimi çekmişti? İşin özü: İçinde sürpriz barındırmayan, kendi kabuğunda yaşayan bir insanın, ilginç bir tarafı olmaz. Oysa Aloiziy'de, kendi kabuğunun içinde bir sürpriz vardı (doğru, yeni tanıştığım adamın adının Aloiziy Mogariç olduğunu söylemeyi unuttum). Kesinlikle, Aloiziy'in sahip olduğu aklı, o âna kadar hiç kimsede, hiçbir yerde görmemiştim; bir daha göremeyeceğime de emindim. Gazetedeki bir makalenin anlamını çözemediğimde, Aloiziy bir dakika içinde bana açıklardı, hem de bunun için hiç çaba harcamadığı besbelliydi. Hayattaki olaylar, sorular hakkında da aynı şey. Ama gene de az bile söyledim. Aloiziy, edebiyata karşı duyduğu tutkuyla beni tamamen teslim aldı. Romanımı baştan sona okumam için yalvarıyordu; ben okuyana kadar da sakinleşmedi. Romanımı öve öve bitiremedi. Editör, kitabım hakkında ne uyarı yaptıysa, hepsini sarsıcı bir kesinlikle o da bana söyledi. Sanki editörle yanımızdaymış gibi konuşuyordu. Yüz atıştan yüzünde de hedefi tutturuyordu. Bundan başka, inanılmaz bir isabetlilikle romanımın neden yayımlanamayacağını anlattı. Bu konuda yanılmadığını se-

ziyordum. Bana açık açık söylüyordu, şu ya da bu bölüm bu haliyle olmaz...[1]

Dikkatinizi çekerim, yazılar devam ediyordu. İlk çıkanlara gülmekle yetindim. Ama yazıların sayısı arttıkça benim tutumum da değişmeye başladı. Eğlenceden sonra sıra şaşkınlığa geldi. Her satırda, gerçekten bu yazıların her satırında, inanmış ve tehditkâr havaya karşın inançsızlık, olağanüstü bir sahtelik seziliyordu. Bu düşünceden kendimi kurtaramadım. Sanki bu makaleleri kaleme alanlar asıl akıllarından geçeni yazmıyor, bu yüzden kızgınlıkları artıyordu. Sonra, sıra üçüncü evreye geldi: korku evresine. Bu yazılardan değil, inanın bana, başka şeylerden, ne yazarlardan ne de romanımla ilgisi olmayan şeylerden korkmaya başladım.

Örneğin, karanlıktan. Anlayacağınız tam bir ruh hastası olup çıkmıştım. Özellikle uyumak için lambayı kapadığımda, sanki çok esnek ve buz gibi bir ahtapot –belli etmeden, ama kararlılıkla– kollarını kalbime doğru uzatıyordu. Uyurken ışıkları açık bırakmak zorunda kaldım.

Sevdiğim kadın çok değişti. (Ahtapotu ona söylemiyordum tabii, ama bende garip bir şeyler olduğunu seziyordu.) Zayıfladı, sarardı, yüzü gülmez oldu. Sürekli olarak romanımın bir bölümünü yayımlatmaya çalışmam konusunda üstelediği için, onu bağışlamamı iste-

1. Yazar bu bölümün üzerini çizmiş ve yenisini yazmaya başlamıştı. Ancak iş yarım kaldı; *Usta ile Margarita*'nın çeşitli dillerdeki baskılarında kimi zaman bitmemiş olan bölüm, ama en çok, daha bütünlüklü bulunduğu için yazarın üzerini çizdiği bölüm kullanılır. Bulgakov'un yarım kalan yeni metniyse şöyleydi: "İşte o sırada başıma bir şey geldi –ne olduğunu şeytan bilir, ama Stravinski, hiç kuşkusuz uzun süre önce anlamıştı– birtakım şeylerden korkmaya, birtakım önsezilerin etkisinde kalmaya başladım." (Y.N.)

meye başladı. Her şeyi bırakmam, güneye, Karadeniz kıyılarına gidip yüz bin rubleden artakalanla dinlenmem için yalvardı.

O kadar diretti ki, tartışmadan kaçmak için –içimden bir ses Karadeniz'e gidemeyeceğimi söylüyordu– birkaç gün sonra dediğini yapacağıma söz verdim. Ama o, gidip kendi eliyle biletimi alacağını bildirdi. O zaman kalan bütün paramı, aşağı yukarı on bin rubleyi çıkarıp ona verdim.

'Ama neden? Bu çok,' diyerek şaşkınlığını belirtti.

Ben de hırsızlardan korktuğumu, ben gidene kadar paramı saklamasını istediğimi geveledim. Parayı alıp çantasına koydu. Sonra, beni bu durumda yalnız bırakmaktansa ölmeyi yeğlediğini ama evinde onu bekledikleri ni, bu zorunluluğa baş eğmek zorunda olduğunu, ertesi gün yine geleceğini söyleyerek beni öptü. Hiçbir şeyden korkmamam için yalvardı.

Ekim ayının ortalarıydı, hava kararmak üzereydi. O gitti. Sedire uzandım, lambayı yakmadan uykuya daldım. Birden, ahtapotu çok yakınımda hissederek uyandım. Karanlıkta, el yordamıyla, lambayı zar zor bulup yaktım. Saatim sabahın iki buçuğunu gösteriyordu. Uykuya dalarken üzerimde bir kırıklık vardı, uyandığımda ise gerçekten hastaydım. Sanki sonbahar gecesinin karanlıkları pencereden odaya dolacak, bir mürekkep dalgası gibi beni boğuverecekti. Artık, eli ayağı tutmayan bir adamdan farkım yoktu. Bağırdım, birinin, kim olursa olsun birinin yanına sığınmak geldi aklıma. Yukarıdaki müteahhit bile olabilirdi bu kişi. Deli gibi kendi kendimle boğuştum, sonunda sobaya kadar sürünüp bir odunu ateşe atacak kadar güç toplayabildim. Ateş çıtırdamaya başladığında sobanın kapağını çarptım; kendimi biraz daha iyi hissediyordum sanki. Girişe koştum, ışığı yaktım, bir şişe beyaz şarap buldum; tıpayı çıkarıp şişe-

den içmeye koyuldum. Dehşetim azalmıştı –hiç olmazsa müteahhite sığınmaktan vazgeçecek kadar– sobanın yanına döndüm. Kapağını açtım, sıcaklık yüzümü, ellerimi kavurmaya başladı. Mırıldandım:

'Bana kötü bir şey olduğunu anla... Gel, gel, gel haydi!'

Ama gelen olmadı. Sobada ateş homurdanıyor, yağmur camları kırbaçlıyordu. İşte son olay bu sırada geldi başıma. Çekmecelerden birinden romanımın kalın kopyalarını, elle yazdığım müsveddeyi çıkardım ve hepsini yakmaya koyuldum. Çok zor bir işti bu, yazı dolu defter çok zor alev alıyordu. Defterleri yırtmaya uğraşırken tırnaklarımı kırdım, sonra sobanın başına geçtim, teker teker hepsini odunların arasına sokup yaprakları demir parçasıyla karıştırdım. Ara sıra kül çabalarımı alt ederek alevleri boğuyordu, ama ben de hemen külle boğuşuyordum; devamlı ayak diremesine rağmen roman yenik düşüyordu. Aşina olduğum sözler gözlerimin önündeydi. Bir sarı renk, bıkıp usanmadan sayfalara saldırıyor, ama sözcükler gene de silinmiyordu. Kâğıt kapkara kesildiğinde görünmez oluyordu bu sözcükler. O zaman, elimde demir, çılgın gibi sayfaların işini bitiriyordum.

O sırada biri hafifçe pencereyi tıklattı. Yüreğim göğsümden fırlayacak gibi oldu. Son defteri de alevlerin arasına atıp kapıya koştum. Bodrumdan avlu kapısına çıkan küçük bir tuğla merdiven vardı. Sendeleyerek kapıya kadar koştum ve alçak sesle sordum:

'Kim o?'

Bir ses –onun sesi– cevap verdi:

'Benim...'

Zincirin ve anahtarın üstesinden nasıl geldiğimi hatırlamıyorum. İçeri girer girmez, sırılsıklam, titreyerek bana sarıldı. Saçları dağılmış, dudakları ıslanmıştı. Bir tek şey söyleyebildim:

'Sen... sen...' Sesim kısıldı, koşarak basamakları indik.

Girişte mantosundan kurtuldu ve ikimiz birden hemen büyük odaya koştuk. Zayıf bir çığlık koparark, alevlerin alttan alta kemirmeye koyulduğu son kâğıt tomarını elleriyle sobadan çıkarıp yere attı. Duman odayı kapladı. Kâğıtların üstünde tepinerek alevleri söndürdüm. O sedire yıkılmış, kendini tutamayarak hıçkırmaya başlamıştı.

Biraz sakinleşince, 'Bu romandan nefret ediyorum,' dedim. 'Korkuyorum da. Hastayım. Korkuyorum.'

Birden yerinden fırladı.

'Aman Tanrım, çok kötü durumdasın!' dedi. 'Neden, neden? Ama seni kurtaracağım! Seni kurtaracağım! Ne oluyor sana?'

Dumandan yaşla dolmuş ve kıpkırmızı kesilmiş gözlerini gördüm. Alnımı okşayan soğuk ellerini hissettim. Omuzlarıma yapışıp, 'Seni iyileştireceğim, iyileştireceğim seni,' dedi. 'Yeniden yazacaksın. Ama neden, neden bir kopya da ben saklamadım?'

Hırsla dişlerini gıcırdatarak anlayamadığım bir şeyler daha söyledi. Sonra dudaklarını büzüp ateşin hafiften kemirdiği yaprakları toparlamaya koyuldu; elimizde kalanlar, kesin olarak hangisi olduğunu bilmiyordum ama romanın ortalarındaki bölümlerden biriydi. Bütün sayfaları dikkatle dizip kâğıda sardı, hepsini kurdeleyle bağladı. Davranışlarında kararlılık ve kendine güven okunuyordu. Şarap istedi, içtikten sonra çok daha sakin bir sesle, 'İşte yalanın cezası budur, ben artık yalan söylemek istemiyorum,' dedi. 'Şu an seninle kalabilsem keşke ama bu şekilde olsun istemem. Hayatı boyunca, bir gece yarısı kendisini bırakıp kaçtığımı hatırlamasını istemem... Bana hiçbir kötülüğü dokunmadı... Çalıştığı fabrikada yangın çıkmış, acele çağırdılar. Ama kısa süre sonra eve dönecek. Onunla yarın sabah konuşacağım, bir başkasını sevdiğimi söyleyeceğim ve hayatımın sonuna kadar kal-

mak üzere senin yanına geleceğim. Ama cevap ver bana, belki bunu yapmamı istemezsin?'

'Benim zavallım, zavallı sevgilim,' dedim. 'Bunu yapmana izin veremem. Benimle mutlu olamazsın, yanımda yitip gitmemelisin.'

Gözlerini benimkilere iyice yaklaştırarak, 'Tek neden bu mu?' diye sordu.

'Evet, sadece bu.'

Büyük bir coşkuyla bana sarıldı, kollarını boynuma doladı ve, 'Öyleyse seninle birlikte yitip gidiyorum,' dedi. 'Yarın sabah buradayım.'

Hayatıma dair son hatırladığım şey şu: giriş kapımdan dışarı sızan ışığın, karanlığı biraz dağıtışı, sevgilimin, beresinden fışkıran bir afacan perçem, kararlı bakışlar. Avlu kapısının pervazının altında elinde beyaz bir paket tutan kapkara siluetini de hatırlıyorum.

'Seni götürürdüm ama tek başıma geri dönecek gücü bulamam sonra,' dedim. 'Korkuyorum.'

'Korkma. Birkaç saat daha sabret. Yarın sabah yanında olacağım.'

Bunlar hayatımda işittiğim son sözleri oldu..."

"Şişşt!" dedi birden hasta kendi sözünü keserek. Sonra parmağını kaldırdı. "Epey hareketli, mehtaplı bir gece..."

Balkona gizlendi. İvan, koridordan geçen tekerlekli arabanın sesini, birinin hıçkırdığını ya da hafif bir çığlık attığını duydu.

Ortalık sessizleşince ziyaretçi yeniden içeri girdi ve İvan'a 120 numaralı odanın şimdi dolduğunu bildirdi. Getirilen hasta hiç durmadan kafasını geri vermeleri için yalvarıyordu. Kaygıya kapılan iki adam bir süre sustular, sonra içleri rahatladı; böylece yarıda kalan hikâyeye döndüler. Ziyaretçi ağzını açtı. Ama gece, gerçekten çok hareketliydi. Şimdi de koridordan birtakım sesler geliyor-

du. Ziyaretçi, İvan'ın kulağına fısıldamaya koyulmuştu. Sesi o kadar alçaktı ki, ilk cümlenin dışında, anlattıklarını İvan'dan başkası duyamazdı.

"Benden ayrıldıktan on beş dakika sonra camıma vuruldu..."

Hastanın kulağına fısıldadıkları, Şair'de gözle görünür bir şaşkınlık yarattı. Ara sıra yüzü kasılıyor, gözlerinden dehşet ve kızgınlık dalgaları geçiyordu. Birkaç kez hikâyeci, ne olduğu belirsiz bir şeyi göstermek istercesine, parmağını çoktandır pencereden görünmez olan aya doğru uzattı. Sonunda, dışarıdaki sesler iyice kesilince konuk, İvan'dan uzaklaştı, daha rahat duyulan bir sesle, "Böylece," dedi, "ocak ayının ortasında bir gece, sırtımda bütün düğmeleri kopmuş sabahlığımla küçük avlumda soğuktan tir tir titriyordum. Ardımda leylak ağacı, bir kar yığınının altına gömülmüştü. Önümde, biraz daha aşağıda, perdeleri çekilmiş hafifçe aydınlık pencerelerimi görüyordum. Birine yapışıp kulak kabarttım, odamda gramofon çalıyordu. Bu kadarını duyabildim ve hiçbir şey göremedim. Orada bir süre bekledikten sonra avlu kapısına yürüdüm ve kendimi yeniden sokakta buldum. Kar fırtınası bütün gücüyle sürüyordu. Bacaklarımın arasına dolanan bir köpek beni korkuttu, sokağı koşarak geçtim. Korku her yerde beni izliyordu. Korkudan ve soğuktan çılgına dönmüştüm. Nereye gideceğimi bilmiyordum. En basiti, sokağımın açıldığı anayoldan geçen tramvaylardan birinin altına kendimi atmamdı. Uzaktan, o pırıl pırıl aydınlatılmış buz kaplı koca kutuları görüyor, donmuş raylar üzerinde iç parçalayıcı gıcırtılarını duyuyordum. Ama sevgili komşum, asıl sorun burada: Dehşet gövdemin her hücresine çöreklenmişti. Tıpkı bir köpek gibi tramvaylardan da korkuyordum. Hayır, hayır, bu binada kimsenin hastalığı benimkinden büyük değil!"

Zavallı hastaya karşı içi büyük bir merhametle do-

lan İvan, "İyi ama," dedi, "neden ona bir şey söylemediniz? Üstelik paranız da onda. Herhalde saklamıştır, değil mi?"

"Hiç kuşkunuz olmasın, saklamıştır. Ama beni anlamadığınızı görüyorum. Ya da, önceden olduğu gibi olayları açıkça anlatma gücümü yitirmişim. Üstelik buna üzülmüyorum da, nasılsa artık bir işime yaramayacak."

Ziyaretçi, karanlıklara dalıp gitti.

"Akıl hastanesinden bir mektup alacak demek. İyi ama böyle bir adresten mektup yollayabilir mi insan? Akıl hastanesi? Alay mı ediyorsunuz dostum? Onu mutsuz etmek mi? Hayır, bu hiç yapamayacağım bir şey."

İvan, verecek karşılık bulamadı. İçten içe acıdı, üzüldü konuğuna. Anıların tedirgin ettiği adam, siyah takkeli başını sallayarak, "Zavallı kadın..." dedi. "Ama artık unuttuğunu umuyorum hep."

İvan çekinerek, "İyileşebilirsiniz de..." diyecek oldu.

Konuk, büyük bir rahatlıkla, "İyileşmem olanaksız," dedi. "Stravinski beni hayata döndüreceğini söylediğinde ona inanmıyorum. İnsanca davranarak beni avutmak istiyor. Hem inkâr etmiyorum da, eskisinden çok daha iyiyim. Neyse, ha, nerede kalmıştık? Evet, soğuk ve gelip geçen tramvaylar... Bu kliniğin açıldığını duymuştum. Buraya gelmeyi kafama koyup şehrin bir ucundan kalkıp buraya kadar yürüdüm. Çılgınlık! Şehirden çıkar çıkmaz soğukta donup ölüyordum az kalsın; bir rastlantı kurtardı canımı. Şehrin kapılarından dört kilometre uzaklıkta bir kamyon bozulmuştu. Şoföre yaklaştım. Beni şaşırtan bir şey oldu, adam acıdı bana. Kamyon buraya geliyordu. Beni yanına aldı. Sol ayağımın parmakları dondu, o kadarla kurtuldum. Donan parmaklarımı da burada iyileştirdiler. Buraya geleli dört ay oluyor. Biliyor musunuz, burası hiç de fena gelmiyor bana. Açıkçası sevgili dostum, büyük planlar yapmak işe yaramıyor. Örneğin ben,

bütün dünyayı dolaşmak istiyordum. Gördüğünüz gibi kader bambaşka bir yol çıkardı karşıma. Dünyanın ancak küçücük bir parçasını görebileceğim bundan böyle; hem en iyi bölümlerinden biri olmaktan çok uzak.

"Ama tekrar edeyim, yine de çok fena sayılmaz. Bakın yaz geliyor, Praskovya Fyodorovna söz verdi, sarmaşık balkona dolanacak. Anahtarlar imkânlarımı genişletti. Geceleri ayımız çıkacak. Aaaa, kaybolmuş! Hava serinledi. Gece yarısı olmuş. Gitme zamanım geldi."

"Yeşu ile Pilatus'a ne olduğunu söyler misiniz?" diye sordu İvan. "Yalvarırım, bilmem gerek."

Yüzünü acıyla buruşturan ziyaretçi, "Hayır, hayır!" dedi. "Romanımı düşündüğümde tüylerim ürperiyor. Ama Patriarşiye Göleti Parkı'nda konuştuğunuz adam bütün bunları size, benden çok daha iyi anlatabilirdi. Benimle sohbet ettiğiniz için size teşekkür ederim. Hoşça kalın!"

İvan yerinden kıpırdamaya fırsat bulamadan parmaklık hafif bir şakırtıyla kapandı, gece konuğu kayboldu.

14

Horoza övgü

Rimski, sinirleri iyice boşaldığından, zaptın sonunu beklemeden koşup çalışma odasına kapandı. İçine kan oturmuş, şişmiş gözlerle, çalışma masasına yaydığı sihirli on rubleliklere bakıyordu. Baktıkça da aklını kaybetmek üzere olduğunu anlıyordu. Dışarıdaki uğultu sürekli yükselmekteydi: Tiyatrodan akın akın çıkan halkın gürültüsüydü bu. Kulağı iyice keskinleşen Rimski, birden bir polis düdüğünün tiz sesini açık seçik duydu. Bu ses genellikle hoş bir olayın habercisi sayılmaz. Ama düdük tekrarlanıp daha uzun ve emredici tondaki bir başkası ona eklenince, sonunda bütün bu patırtıya rahatça tanınan kahkahalar, ayrıca bir çeşit uluma katılınca Muhasebe Müdürü sokakta bir şeyler döndüğünü anladı. Bir rezalet, iğrenç bir rezaletti bu. Bu konu hakkında düşünmek bile istememesine rağmen, olup bitenlerin, büyücü ve yardakçıları tarafından yapılan kara büyü gösterisiyle yakından ilgili olduğunu anladı.

Açıkgöz Muhasebe Müdürü hiç de yanılmamıştı. Sadovaya Caddesi'ne bakan pencereden dışarı bir göz atmasıyla yüzünün buruşması bir oldu. Soluk aldı, soluk almaktan çok ıslık çaldı.

"Bunu bekliyordum!"

Güçlü sokak lambalarının çiğ ışığında, kaldırımda,

üzerinde bir gömlek ve bir eflatun donla gezinen kadını gördü. Daha doğrusu başında şapka, elinde de bir şemsiye vardı. Kadının çevresinde beklemekle oradan kaçmak arasında duraklayan kalabalık büyük bir kargaşa içinde dalgalanıyor, bir yandan da Muhasebe Müdürü'nün sırtını buz gibi ürperten kahkahalar atıyordu. Kadının yanında, bir adam, hafif yazlık pardösüsünü aceleyle çıkarmaya uğraşarak debeleniyor, pardösünün koluna takılan elini bir türlü kurtaramıyordu.

Başka bir yerden, tiyatronun sol kapısından çığlıklar, kükremeyi andıran kahkahalar geldi. Grigoriy Daniloviç, pembe iç çamaşırıyla gezinen ikinci bir kadın gördü. Tiyatronun girişine gizlenmek isteyen kadın kendini yoldan kaldırıma attı. Ama akın akın tiyatrodan çıkan halk yolunu kesiyordu. İğrenç Fagot'un dalavereli alışverişleriyle kendi hafifliği ve ölçüsüzlüğüyle süse düşkünlüğünün kurbanı olan kadının yerin dibine geçmekten başka isteği yoktu artık. Havayı düdük sesleriyle yırtan bir polis, peşinde, kişnemeyi andıran bir kahkaha tufanı koyuveren kasketli ve neşeli bir sürü gençle zavallı kadına doğru ilerliyordu.

Yarı çıplak ilk kadının yanında bitiveren posbıyıklı yiğit bir arabacı, güçsüz zayıf beygirini durdurdu, bıyıklı yüzü açıkgöz bir gülüşle aydınlandı.

Rimski, alnına bir tokat attı, tükürdü ve pencereden hemen çekildi. Sokaktan gelen gürültüyü dinleyerek masasının başında bir süre oturdu. Çeşitli noktalardan gelen düdük sesleri arttı, sonra zayıfladı, derken kesildi. Rezalet, Rimski'nin beklemediği bir el çabukluğuyla bastırıldı.

Harekete geçmenin, sorumluluğun acı şerbetini sonuna kadar içmenin sırası gelmişti. Gösterinin üçüncü bölümü sırasında telefonlar onarılmıştı. Telefon etmesi, ilgililere olup bitenleri anlatması, yardım istemesi, ne

yoldan olursa olsun işin içinden sıyrılması, kendini kurtarmak için her şeyi Lihodeyev'in üstüne atması gerekiyordu. Şeytanın canı cehenneme!

Bahtsız Muhasebe Müdürü iki kere elini telefona attı, ikisinde de geri çekti. Odadaki mezar sessizliğini, birden Muhasebe Müdürü'nün suratında patlayan, onu olduğu yerde sıçratan telefon sesi yırttı. Telefonu açarken, "Sinirlerim iyice bozulmuş!" diye söylendi. Ahizeyi kulağına götürür götürmez hemen uzaklaştırdı, yüzü kâğıttan da beyaz olmuştu. Etkileyici, baştan çıkarıcı, sapık bir kadın sesi telefonda fısıldıyordu:

"Kimseye telefon etme Rimski. Yoksa kötü olur..." Hemen ardından ahizeye bir ölüm sessizliği çöktü. Muhasebe Müdürü'nün sırtı karıncalandı; telefonu kapadı. Elinde olmadan ardındaki pencereye baktı. Bir karaağacın cılız ve yeni yeşeren dalları arasında, saydam bulutun içinde yüzen ayı gördü. Korkunun aya baktıkça anlaşılmaz bir biçimde içini kapladığını, gitgide büyüdüğünü hissetti.

Sonunda, büyük bir güç harcayarak, bakışlarını ay ışığıyla parıldayan pencereden ayırdı, ayağa kalktı. Telefon etmek artık söz konusu değildi, olamazdı da. Muhasebe Müdürü artık bir tek şey düşünüyordu: tiyatrodan en kısa zamanda nasıl çıkacağını!

Kulak kabarttı: Koca binada büyük bir sessizlik vardı. Rimski, bulunduğu katta uzun süredir yalnız olduğunu anladı; içine çocuksu, dayanılmaz bir korku çöreklendi. Issız koridorlardan tek başına geçeceği, bomboş merdivenlerden tek başına ineceği düşüncesi, elinde olmadan onu ürpertti. Hokkabazlık numarasının ürünü on rubleleri çalışma masasının üstünden elleri titreyerek toplayıp çantasına doldurdu; kendi kendini yüreklendirmek için öksürdü. Ama zayıf, boğuk bir ses çıkarabildi ağzından.

O anda, çürük kokan nemli bir havanın kapının altından süzülüp odaya yayıldığını hissetti, Muhasebe Müdürü'nün sırtı karıncalandı. Aynı dakikada, bir yerlerde bir duvar saati gecenin on ikisini çalmaya başladı. Muhasebe Müdürü titredi. Kilitte dönen anahtarın hafif sesini duyunca ise, yüreği tamamen duracak gibi oldu. Nemli, buz gibi elleriyle evrak çantasına yapışan Muhasebe Müdürü, kilidin hafif şıkırtısı hemen kesilmezse haykırmaya başlayacağını hissetti.

Sonunda kapı gizemli ziyaretçinin çabalarına boyun eğdi, kanat menteşelerinde döndü ve Rimski, Varenuha'nın sessizce odasına girdiğini gördü. Rimski'nin dizinin bağları çözüldü, arkasında bulunan koltuğa bıraktı kendini. Bütün gücüyle havayı içine çekti, yüzünde bir gülümseme belirdi, güç duyulan sesiyle, "Aman Tanrım, korkuttun beni!" dedi.

Ansızın birinin zuhur etmesi kimi korkutmazdı ki? Öte yandan Varenuha, Rimski için büyük bir sevinç kaynağı oldu: İyiden iyiye karışan olaylar yumağında bir ipucu görünüyordu hiç olmazsa. Bu ipucuna yapışan Rimski, boğuk bir sesle, "Hadi!" dedi. "Konuş, çabuk konuş! Nedir bu olup bitenler!"

İçeri giren, kapıyı kaparken kısık sesiyle, "Kusura bakma," dedi. "Gittiğini sanıyordum."

Varenuha, kasketini bile çıkarmadan, gidip çalışma masasının öte yanındaki koltuğa oturdu.

Varenuha'nın yanıtında hafif bir tuhaflık olduğunu söylemek gerek; ve bu tuhaflık son derece belirsiz olmasına karşın, o an hassaslıkta yeryüzünün en iyi sismografıyla boy ölçüşecek durumdaki Muhasebe Müdürü'nün merakını uyandırdı. Ne demekti bu? Orada bulunmadığını tahmin ediyorsa Varenuha, Muhasebe Müdürü'nün odasına neden girmişti? Bir kere kendi çalışma odası vardı. Sonra içeri girmek için tiyatro kapılarının hangisini

kullanırsa kullansın, gece bekçilerinden hiç olmazsa biriyle karşılaşması gerekiyordu. Hepsi de Grigoriy Daniloviç Rimski'nin bir süre daha odasında olacağından haberliydiler. Muhasebe Müdürü bu tuhaf durum üzerinde durmadı: Sırası değildi şimdi.

"Neden telefon etmedin? Yalta konusundaki bu maskaralık nedir?"

Ağzında rahatsızlık veren çürük bir diş varmış gibi dudaklarını şaklatan yönetici, "Dediğim çıktı," diye söylendi. "Onu Puşkino'da bir koltuk meyhanesinde buldular."

"Ne? Puşkino'da mı? Orası Moskova'nın burnunun dibi! Yalta'dan gelen telgraflar ne oluyor?"

"Ne Yalta'sı? Yalta malta yok! Puşkino'nun telgrafçısını sarhoş etmiş, birlikte türlü aptalca şaka düşünmüşler. Bunların arasında 'Yalta'dan gelmiş gösterilen telgraflar da var."

"Haaaa! Ha, ha, ha! Tamam. İyi, iyi," dedi Rimski; daha doğrusu homurdandı.

Aynı anda gözlerinde küçük sarı bir ışık yanmıştı; çünkü hayal gücü, en hoşlardan bir görüntü çıkarmıştı karşısına: Styopa Lihodeyev rezil olup görevinden alınıyordu. Kurtuluş! Muhasebe Müdürü, Lihodeyev denen bu ayaklı felaketten sonunda kurtulacaktı. Styopa Bogdanoviç görevinden alınınca, kim bilir...

Kâğıt tutacağını masaya vurup bağırdı:

"Başka! Ayrıntıları anlat!"

Varenuha, ayrıntıları anlatmaya başladı. Muhasebe Müdürü'nün yolladığı yere gider gitmez birileri onu karşılamış ve büyük dikkatle dinlemişlerdi. Tabii kimse, Styopa Lihodeyev'in Yalta'da bulunabileceğine bir an olsun inanmamıştı. Herkes Varenuha'nın görüşünü benimsemiş ve Lihodeyev'in Puşkino'daki Yalta'da olduğunu tabii ki kabul etmişti.

Muhasebe Müdürü büyük bir heyecanla Varenuha'nın sözünü kesti:

"İyi ama şimdi nerede?"

Yönetici kıs kıs gülerek, "Nerede olabilir?" dedi. "Tabii karakolda, özel hücrede ayılmaya çalışıyor."

"Mükemmel! Bu iyi işte!"

Varenuha hikâyesine devam etti. Lihodeyev'in marifeti olan ahlaksızlıklar, rezilce kötülükler dizisi gitgide daha büyük bir açıklıkla Muhasebe Müdürü'nün gözü önüne seriliyor, bu zincirin her halkası bir öncekinden beter çıkıyordu. Örneğin, Styopa, Puşkino posta binasının önündeki çimenlikte zilzurna sarhoş, yapacak başka işi olmadığı anlaşılan bir laternacının müziğiyle telgrafçıya sarılıp dans etmişti! Ya da korkudan çığlıklar atan kadınları kovalamış, yine "Yalta"da garsonlarla kavga etmeye kalkmış, yerlere avuç avuç sarmısak atmıştı! Bir vuruşta sekiz şişe beyaz Ai-Danil şarabını kırmış, şoför direksiyonu kendisine vermediği için bir taksinin saatini parçalamıştı. Rezilliklerine son vermeye kalkan vatandaşları tutuklattırmakla korkutmuştu! Kısacası, kapkara bir rezalet yumağı! Styopa, Moskova tiyatro çevrelerinde çok iyi tanınır, herkes onun "sağlam ayakkabı" olmadığını bilirdi. Ama bu kez yöneticinin anlattıkları, yapan Styopa bile olsa, fazlaydı. Hem de çok fazla.

Masanın ardından Rimski, keskin bakışlarla yöneticiyi süzüyor, konuşma ilerledikçe kaşları çatılıyordu. Yöneticinin hikâyesini süsleyen korkunç ayrıntılardaki canlılık ve çarpıcılık, Muhasebe Müdürü'nde kuşkular uyandırmaya başlamıştı. Styopa'nın Moskova'dan kendisini almaya gelenlere direnerek çizmeyi aştığını söyleyince, gece yarısı hiç beklenmedik sırada ortaya çıkan yöneticinin bütün anlattıklarının, başından sonuna yalan olduğuna inandı. Her şey yalandı!

Ne Varenuha Puşkino'ya gitmişti ne de Styopa. Ne

sarhoş telgrafçı vardı ne "Yalta"da kırılan şişeler ve bardaklar... Styopa'yı iple bağlamamışlardı. Bütün bunların hiçbiri olmamıştı.

Rimski, yöneticinin kendisine yalan söylediğini anlar anlamaz tepeden tırnağa ürperdi; yeniden kokuşmuş, pis bir rutubetin yere yayıldığını hissetti. Gözlerini bir an bile Varenuha'dan ayırmadan –garip bir şekilde koltuğuna büzülen Varenuha masa lambasının ışığının mavi gölgesinden çıkmamaya çalışıyor, lambanın cılız ışığından korunmak istercesine bir gazetenin ardına gizleniyordu– tek şey düşünüyordu: Bütün bunların anlamı neydi? Böylesine geç bir vakitte sessiz ve bomboş tiyatroya dönüp büyük bir edepsizlikle neden kendisine yalan söylüyordu? Bir tehlikenin, bilinmeyen ama büyük bir tehlikenin sezgisi Rimski'nin içini kemirmeye başladı. Varenuha'nın gazetesiyle giriştiği yapmacık oyunları da, aşağılık kurnazlıkları da fark etmemiş görünüp saçmalıklarına pek aldırmadan, söylediklerine ara sıra kulak vererek yüzünü incelemeye koyuldu. Puşkino konusundaki uydurma ve iftira dolu serüven romanının gizemli nedenleri dışında, Muhasebe Müdürü'nün anlamaya çalıştığı tek şey vardı: Varenuha'nın görünüş ve tavrındaki garip değişim neydi?

Varenuha, yüzüne gölge düşürmek için kasketinin siperini istediği kadar yüzüne indirsin, istediği kadar gazetesini evirip çevirsin, yüzünün sağ yanındaki, tam burnunun kenarındaki kocaman morluğu gizleyemiyordu. Üstelik, yöneticinin genellikle kıpkırmızı olan yüzü, anormal bir tebeşir beyazlığındaydı şimdi. Gecenin boğucu sıcağına rağmen, boynu, eski bir çizgili atkıyla iyice sarılıp sarmalanmıştı. Bütün bunlara, yöneticinin yokluğunda edindiği anlaşılan o iğrenç dilini damağında şaklatma huyu, dişlerini emme alışkanlığı, boğuk ve kaba sesindeki büyük değişiklik, gözlerinin dibine çöreklenen

ikiyüzlülük ve ödleklik eklenirse hiç kuşkusuz İvan Savelyeviç Varenuha'nın tanınmaz hale geldiği sonucuna varılırdı.

Muhasebe Müdürü'nü son derece kaygılandıran bir şey daha vardı. Ama neydi bu? Ateşler içindeki kafasını istediği kadar zorlasın, Varenuha'yı istediği kadar dikkatle incelesin, bulamıyordu bir türlü. Tek söyleyebileceği, yöneticinin de, şimdi oturduğu o bildik koltuğunda gerçekdışı göründüğüydü.

Gazetesinin üstünden bakıp yüzündeki morluğu avucuyla gizleyen Varenuha, "Sonunda hakkından gelip bir arabaya bindirdiler," dedi.

O anda Rimski, güya eli kendiliğinden gitmiş gibi masanın üstündeki zile uzandı. O an, yüreği dehşetle buz kesti. Tiz zil sesinin bomboş binada hemen yankılanması gerekiyordu. Oysa çıt çıkmıyor, Rimski'nin eli sessiz, ölü bir düğmeyi zorluyordu. Zilin çaldığı yoktu.

Muhasebe Müdürü'nün hareketi, irkilen Varenuha'nın gözünden kaçmamıştı. Gözlerinden bir nefret parıltısı geçti ve sordu:

"Niye çaldın zili?"

Elini çeken Muhasebe Müdürü, kayıtsız bir havayla, "Hiiiç," dedi. "Öylesine, alışkanlıktan..."

Sonra, hafifçe titreyen bir sesle sordu:

"Yüzünde ne var peki?"

Gözlerini çeviren Varenuha, "Araba hareket edince kapının tokmağına çarptım da," dedi.

Muhasebe Müdürü içinden, "Yalan!" diye haykırdı. Sonra birden gözleri büyüyerek anlamsızlaştı. Bu çılgınca bakış, Varenuha'nın oturduğu koltuğun arkasına dikilmişti.

Koltuğun arkasında, yerden birbirini kesen iki gölge yükseliyordu. Biri zayıf ve grimsi, öbürü yoğun ve siyah. Bu iki gölge büyük bir açıklıkla koltuğun arkasına ve siv-

ri ayaklarına aitti. Oysa Varenuha'nın kafasının gölgesi görünmüyordu. Koltuğun bacakları arasına ayaklarının gölgesi de vurmuyordu.

Dehşete düşerek zorlu bir ürpertiyle sarsılan Rimski, içinden, "Gölgesi yok!" diye haykırdı.

Rimski'nin çılgınca bakışını izleyen Varenuha koltuğun arkasına kaçamak bir bakış fırlattı ve tanındığını anladı. Yerinden kalktı, Muhasebe Müdürü de doğrulup evrak çantasını iyice sıkarak bir adım geriledi.

Muhasebe Müdürü'nün yüzüne nefret dolu bir gülüşle bakan Varenuha, "Uğursuz herif," dedi. "Tanıdın beni değil mi? Hep zekiydin zaten!"

Ansızın, bir sıçrayışta atılıp kapıyı kilitledi. Çevresine çılgınca bakınan Muhasebe Müdürü ay ışığının aydınlattığı bahçeye açılan pencereye kadar geriledi. Ama geri döndüğünde cama yapışmış çırılçıplak bir genç kızın yüzünü gördü. Çıplak kolunu vasistastan geçirmiş, pencerenin tokmağını çevirmeye çalışıyordu. Üstteki pencere açılmıştı bile. Rimski, birden masa lambasının söndüğü çalışma odasının yalpa vurmaya başladığı kuşkusuna kapıldı. Buz gibi bir dalga her yanını kapladı. Ama iyi ki kendine hâkim olmayı becerip düşmedi. Kalan bütün gücünü toplayıp haykırdı ama ağzından ancak bir mırıltı çıktı:

"İmdat!.."

Varenuha, kapının önünde iki ayağı üstünde sallanıyor ve her ayak değiştirişinde hafif bir dalgalanmayla havada asılı duruyordu. Kollarını Rimski'ye doğru uzatmış, çengel gibi parmaklarını oynatıyor, ıslık çalıp dilini damağında şaklatıyor, bu arada da penceredeki genç kıza durmadan göz kırpıyordu.

Genç kız, işini çabuk bitirmek için hemen kızıl saçlı başını tepedeki pencereden geçirdi, kolunu da uzatabildiği kadar uzattı; alt tokmağı tırmaladı, pencerenin çer-

çevesini zorlamaya çalıştı. O an kolu, bir ölününki gibi yemyeşil kesilip lastik gibi uzamaya başladı. Sonunda ölü yeşil parmaklar tokmağa yapıştı, tokmak döndü, pencere açıldı. Rimski zayıf bir çığlık attı, evrak çantasını önüne siper edip duvara yapıştı. Son saatinin gelip çattığını anlıyordu.

Pencere ardına kadar açıldı; gecenin serinliğinin, ıhlamurların kokusunun yerine, kasvetli bir mezar kokusu doldu içeri. Ölü kadın pencerenin pervazını aştı. Rimski göğsünde çürümenin iğrenç izlerini gördü. O anda, bahçenin tam ortasında, atış yerinin arkasında bazı programlarda kullanılan kuşların bulunduğu alçak binadan, bir horozun hiç beklenmedik şen sesi yükseldi. Yaygaracı ve iyi yetiştirilmiş hayvan, öterek Moskova halkına doğudan şafağın söktüğünü bildiriyordu.

Vahşi bir kızgınlıkla yüzü altüst olan kız, boğuk bir sesle sövüp saydı. Kapının tam önünde, havada dalgalanan Varenuha acı bir çığlık atarak bütün ağırlığıyla yere düştü.

Horozun ikinci ötüşünde kızın dişleri birbirine çarptı, kızıl saçları tepesinde dikildi. Üçüncü ötüşte de geri dönüp pencereden uçtu gitti. Ardından Varenuha bir sıçrayışta havalandı, uçan bir aşk meleği gibi yükseldi, ağır ağır çalışma masasını aşarak pencereden gecenin karanlığına daldı.

Tek siyah teli kalmayan, kar gibi beyaz saçlı bir ihtiyar –biraz öncesine kadar Rimski olan bir ihtiyar– kapıya atıldı, anahtarı çevirdi, karanlık koridorda çılgınca bir koşu tutturdu. Köşeyi dönüp merdiven başına vardığında korkudan inleyerek, el yordamıyla elektrik düğmesini buldu, merdiven aydınlandı. Ama ürpertiler içindeki titrek ihtiyar, bir basamakta kayıp düştü: Ağır, gevşek uçuşuyla Varenuha'nın üstüne doğru indiğini görür gibi olmuştu.

Rimski doğruldu, koşarak aşağı indi. Girişte, kasanın tam yanındaki iskemlede uyuyakalan gece bekçisini gördü. Onun önünden, parmaklarının ucunda yürüyerek geçti, gürültü çıkarmadan kapıyı buldu. Sokağa çıktığında geçici bir rahatlık duydu. Üstelik elini alnına vurup şapkasını yukarıda unuttuğunu hatırlayacak kadar da kendini toparladı.

Yeniden yukarı çıkıp şapkasını almaya yeltenmediğini söylemek gereksiz. Geniş yolu soluk soluğa, koşarak geçti. Caddenin köşesinde, bir sinemanın önünde, karanlıkta belli belirsiz fark edilen kırmızı ışığa atıldı. Birkaç saniyede, neyse ki o âna kadar kimsenin çağırmadığı taksiye yetişti. Eli kalbinde, soluk soluğa kalan ihtiyar, "Beni Leningard ekspresine yetiştirirseniz size dolgun bir bahşiş veririm," dedi.

Sırtını dönen şoför, nefret dolu bir sesle, "Garaja dönüyorum," dedi.

Rimski çantasını açtı, beş tane on rublelik çıkarıp açık camdan şoföre uzattı.

Bir dakika sonra, eski araba vınlayarak Sadovaya Caddesi'nde son hızla ilerliyordu. Araba hoplayıp zıpladıkça yolcu, ara sıra dikiz aynasına göz atıyor, şoförün mutlu gözlerini görüyordu.

İstasyona vardığında Rimski karşısına çıkan beyaz gömlekli ve göğsü işaretli adama, "Leningrad'a bir tane birinci mevki!" dedi. "Otuz ruble de sizin için (çantasından bir avuç buruşuk para çıkardı). Birinci mevki yoksa yataklı, o yoksa pulman olsun!"

Adam, ışıklı saate bir göz attı, sonra onlukları Rimski'nin elinden koparırcasına çekip aldı.

Beş dakika sonra ekspres, istasyonun camlı kubbesini ardında bırakıp karanlıklara dalıyor, Rimski'yi alıp götürüyordu.

15

Nikanor İvanoviç'in rüyası

Az önce kliniğin 119 numaralı odasına yerleştirilen kırmızı suratlı şişman adam, kolayca anlaşılacağı gibi, Nikanor İvanoviç Bosoy'dan başkası değildi.

Doğrudan doğruya Profesör Stravinski'nin hastanesine getirilmemiş, önce başka bir yerde kısa süre bekletilmişti. Bu başka yerden, Nikanor İvanoviç'in belleğinde pek az şey kalmıştı; yalnızca bir çalışma masası, bir dolap ve bir sedir gördüğünü hatırlıyordu.

Ne var ki, akan kanlar ve ruhsal rahatsızlığı yüzünden doğru dürüst göremeyen, kafası karışık Nikanor İvanoviç, ilk arada biriyle karşılıklı konuştu; ama bu konuşma hemen çetrefilli, tuhaf bir noktaya ulaştı – daha doğrusu hiçbir noktaya ulaşmadı.

Nikanor İvanoviç'e sorulan ilk soru şuydu:

"Sadovaya Caddesi, 302 numaralı evin Kiracılar Birliği Başkanı Nikanor İvanoviç Bosoy musunuz?"

Korkunç bir kahkaha atan Nikanor İvanoviç, bu soruya harfi harfine şöyle cevap verdi:

"Tabii Nikanor'um ben! Başkanlığa gelince; benimle dalga mı geçiyorsunuz?"

Karşısındaki kaşlarını çatarak sordu:

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Ne demek mi istiyorum? Başkan olsaydım, bütün

olup bitenlere kötü ruhların neden olduğunu belirten bir zabıt tutardım. Başka ne olabilir? O adam, kırık gözlüğü ve o partal elbiseleriyle yabancının çevirmeni olabilir miydi ha? Külahıma anlatsın onu."

"Siz kimden söz ediyorsunuz?" diye soruldu Nikanor İvanoviç'e.

"Korovyev'den!" diye bağırdı Nikanor İvanoviç. "Bizim binadaki 50 numaralı daireye yerleşen Korovyev'den. Yazın: Ko-rov-yev! Hemen yakasına yapışmak gerek! Yazın: 6 numaralı apartmanın merdivenden çıkılacak. Orada."

Nikanor İvanoviç'e dostça soruldu:

"Dövizleri nerede buldunuz?"

"Ulu Tanrım, ey ulu Tanrım!" diye bağırdı Nikanor İvanoviç. "Her şey apaçık ortada, ben de payıma düşeni aldım! Aldım. Elime yabancı para geçmedi, yabancı para olabileceğini düşünmedim bile!"

Hiç durmadan istavroz çıkaran Nikanor İvanoviç gömlek düğmelerini bir çözüyor, bir ilikliyor, bir yandan da ateşli konuşmasını sürdürüyordu:

"Tanrı günahlarımın kefaretini ödetiyor! Para aldım, doğru! Ama bizim paramızı, Sovyet parasını aldım. Para karşılığı daireyi kiraya verdim, kabul ediyorum. Hem kâtibimiz, dalavereci Prolejnev de aldı. Hem zaten bina yöneticilerinin hepsi hırsız... Ama elimi yabancı paraya sürmedim!"

Aptal numarası yapmaması, dolarların hava deliğine nereden geldiğini söylemesi istenince Nikanor İvanoviç dizüstü çöktü, ağzı, sanki parkelerden birini yutmak istercesine açık, öne doğru eğildi.

"Döviz almadığıma, Korovyev'in Şeytan'ın ta kendisi olduğuna sizi inandırmak için toprağı mı yiyeyim," diye böğürdü.

Sabrın da bir sınırı vardır. Masanın öte yanındakiler

seslerini yükselttiler. Artık insan gibi konuşması gerektiğini hatırlattılar Nikanor İvanoviç'e.

O an, sedirli salon Nikanor İvanoviç'in vahşi haykırışıyla çınladı. Yerinden fırlamış, "İşte," diye haykırıyordu. "Orada, dolabın ardında! Gülüyor! Kelebekgözlüğü... Yakalayın onu! Salona kutsanmış su serpin!"

Birden Nikanor İvanoviç'in yüzüne kan hücum etmişti. Tir tir titreyerek havada koca haçlar çizmeye koyuldu, kapıya koştu, ne yapacağını, nereye gideceğini bilmez durumda bir çeşit duaya başladı, sonunda keçileri iyice kaçırmıştı.

Nikanor İvanoviç'le konuşmanın artık imkânsız olduğu belliydi. Götürüldü, tek başına bir odaya yerleştirildi. Odada biraz kendine geldi; dua etmekten, hüngür hüngür ağlamaktan başka şey yapmıyordu.

Tabii Sadovaya Caddesi'ne gidilip 50 numaralı daire gezildi. Ama içerde Korovyev diye birine rastlanmadı. Bu Korovyev'i ne gören ne tanıyan vardı apartmanda. Müteveffa Berlioz ile Lihodeyev'in Yalta'ya gitmeden önce oturduğu daire bomboştu. Çalışma odasını dolduran mobilyalarda, kimsenin el sürmediği mühürler sakin sakin sallanıyordu. Görevliler Sadovaya Caddesi'nin 302 numaralı binasından ayrılırken, iyiden iyiye şaşıran, kendini kaybeden kâtip Prolejnev'i de yanlarında götürmeyi ihmal etmediler.

Nikanor İvanoviç, o akşam Profesör Stravinski'nin akıl hastanesine teslim edildi. O kadar heyecanlıydı ki Profesör Stravinski'nin sözlerine uyularak iğne yapıldı kendisine. Nikanor İvanoviç, 119 numaralı odada gece yarısından sonra uyuyabildi. Uykusunun arasında boğuk, acılı, iç parçalayıcı iniltiler koyuveriyordu.

Ama zamanla uykusu düzeldi, rahatladı. Durmadan dönüp inlemekten vazgeçti, hafif hafif, düzenli soluklar almaya başladı. O zaman kendisini yalnız bıraktılar.

Yalnız kalınca bütün gün başından geçenlerle ilgili bir rüya gördü Nikanor İvanoviç. Önce, tanımadığı insanlar çıktı karşısına. Ellerinde altın trompetler, onu törenle kocaman cilalı kapılara doğru götürüyorlardı. Kapıların önüne vardıklarında, Nikanor İvanoviç'e eşlik edenler bir marş çaldılar. Ortalığı çınlatan, göklerden inen şen bir ses, "Hoş geldiniz Nikanor İvanoviç," dedi. "Dövizlerinizi geri verin!"

Çok şaşıran Nikanor İvanoviç, tepesinde siyah bir hoparlör gördü.

Sonra nasıl olduğunu anlayamadan kendini bir tiyatro salonunda buldu. Yaldızlı tavanda kristal avizeler parıldıyor, duvarlarda kenke[1] gaz lambaları yanıyordu. Her şey bu çok zengin ama ufak boyutlu tiyatroya uygundu. Üzerine yıldız gibi on ruble resimlerinin serpiştirildiği kırmızı kadife perdeyle kapalı sahnesi, suflör deliği, hatta seyircisi bile eksik değildi.

Nikanor İvanoviç şaşkınlıkla seyircilerin hepsinin erkek olduğunu fark etti. Hepsi de, nedendir bilinmez, sakallıydı. Sonra salonda bir tek koltuğun bile bulunmayışı dikkatini çekti. Herkes kaygan, iyi cilalanmış parkenin üstüne oturmuştu.

Yabancı olduğu bu kibar topluluğun içinde utancından kızaran Nikanor İvanoviç biraz durakladı, sonra herkes gibi davranarak, kızıl sakallı dev gibi bir adamla sapsarı ve çok kıllı bir yurttaşın arasına bağdaş kurup oturdu. Bu yeni seyirciye aldırış eden olmadı.

Bir çıngırak sesiyle salonun ışıkları söndü, perde açıldı ve kara kadifeden bir örtüyle kaplı, üzerinde altın bir çıngırağın durduğu masayla bir koltuğun doldurduğu aydınlık sahne göründü.

1. Argand lambası olarak bilinen yağ lambasını, bir cam fanus ekleyerek geliştiren ve kendi adını (Antoine Quinquet) veren Fransız eczacı. (Y.N.)

Kulisten smokinli bir sunucu çıktı. Sinekkaydı tıraşlı, saçları yandan özenle ayrılmış, sevimli yüzlü bir gençti bu. Salonda bir hareket oldu, bütün başlar sahneye döndü. Sunucu suflör deliğine yaklaştı ve ellerini ovuşturdu.

Yumuşak bariton sesiyle, "Hepiniz oturdunuz mu!" diye sordu ve seyircilere gülümsedi.

Seyirciler birbirine karışan tenor ve bas sesleriyle, bir ağızdan, "Hepimiz oturduk, hepimiz oturduk!" diye karşılık verdiler.

"Hımmm!" dedi sunucu düşünceli düşünceli. "Nasıl bıkmıyorsunuz, şaşıyorum! Başkalarının hiç dert ettikleri yok. Şu sıra sokaklarda dolaşıp güneşten ve ilkbaharın ılık havasından zevk alıyorlar. Oysa siz, bu boğucu salonda yere bağdaş kurmuş oturuyorsunuz! Bu programı gerçekten ilginç buluyor musunuz? Neyse, herkesin zevki kendine..." diye bitirdi filozofça.

Sonra ses tonunu değiştirip neşeli, ortalığı çınlatan bir haykırışla, "Şimdi programımızın geri kalan bölümü," dedi. "Nikanor İvanoviç Bosoy, bir binanın kiracılar birliği başkanı ve perhiz yemekleri satan bir büfenin müdürü. Nikanor İvanoviç'i rica ediyoruz!"

Sunucunun sözleri dostça alkışlarla karşılandı. Nikanor İvanoviç'in gözleri şaşkınlıkla büyüdü. Ama eliyle kendini sahne ışığından koruyan sunucu, bir bakışta onu seyirciler arasından seçip parmağıyla, dostça sahneye çağırdı. Bir an sonra, nasıl çıktığını bilemeden, Nikanor İvanoviç kendini sahnede buldu. Sahnenin rengârenk ışıkları yüzüne geliyor, bütün salon ve seyirciler karanlığın içinde kalıyordu.

Genç sanatçı içtenlikle, "Hadi bakalım Nikanor İvanoviç," dedi. "Herkese örnek olun ve dövizlerinizi geri verin."

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Güçlükle soluk alan Nikanor İvanoviç hafifçe, "Tanrı adına yemin ederim ki..." diye başladı.

Bu sözleri söyler söylemez salon öfkeli haykırışlarla çınladı. Ne yapacağını şaşıran Nikanor İvanoviç sustu.

"Anladığım kadarıyla," dedi sunucu, "döviziniz olmadığına Tanrı adına yemin edecektiniz değil mi?"

Nikanor İvanoviç'e dostça baktı.

"Öyle," dedi Nikanor İvanoviç. "Dövizim yok!"

"Peki," dedi sunucu. "Ama boşboğazlığımı bağışlayın, sizden ve karınızdan başkasının oturmadığı bir evin tuvaletinde dört yüz doların ne işi var?"

Karanlık salondan, alaycı bir ses, "Onlar sihirli dolarlar!" diye bağırdı.

Salonda, salonun belirli bir noktasına da bakmayan Nikanor İvanoviç, çekinerek cevap verdi:

"Gerçekten sihirli."

Sonra açıkladı:

"Bir kötü ruh, kareli kıyafetli bir çevirmen koydu dolarları oraya."

Salon yine öfkeli haykırışlarla çalkalandı. Ortalık durulduğunda sunucu haykırdı:

"İşte, yanıt olarak La Fontaine masalları dinlemek zorunda kalıyorum! Evine dört yüz dolar bırakmışlar. Siz hepiniz döviz kaçakçısısınız. Birer uzman olarak soruyorum size: Böyle şey akla gelebilir mi?"

Hakarete uğramışlar gibi, kalabalıktan dağınık sesler yükseldi:

"Biz döviz kaçakçısı değiliz. Ama böyle bir şey düşünülemez!"

Sanatçı, kesin bir tavırla, "Ben de düşüncenize sonuna kadar katılıyorum," dedi. "Şimdi soruyorum: Böyle bir yere ne bırakılabilir?"

Biri, "Yeni doğan bir çocuk!" diye bağırdı.

"Çok doğru! Yeni doğan bir çocuk, imzasız bir mektup, bir bildiri, bir bomba, ne bileyim, pek çok şey bırakılabilir. Ama kimsenin aklına, başkasının evine dört yüz

dolar bırakmak gelmez. Yeryüzünde bunu yapacak ahmak yoktur."

Sunucu Nikanor İvanoviç'e döndü. Üzgün, sitemli bir sesle, "Ben de sizden neler umuyordum," dedi. "Beni hayal kırıklığına uğrattınız. Numaranız tam bir fiyaskoymuş."

Bütün salon Nikanor İvanoviç'i ıslıkladı.

"Döviz kaçakçısının teki!" diye bağırdılar. "Onun gibiler yüzünden masumların başı ağrıyor!"

Sunucu, tatlılıkla, "Ona küfretmeyin," dedi. "Pişman olacak."

Sonra yaş dolu mavi gözlerini Nikanor İvanoviç'e çevirip ekledi:

"Peki Nikanor İvanoviç, yerinize dönebilirsiniz."

Ardından çıngırağı çaldı, ortalığı çınlatan bir sesle, "Beş dakika ara, reziller sürüsü!" diye bağırdı.

Nikanor İvanoviç bir tiyatro programına çıkmanın şaşkınlığı içinde, yerine, tahtanın üstüne döndü. Oradan, bütün salonun yoğun bir karanlığa gömüldüğünü, sahnede kırmızı ışıkların yanmaya başladığını gördü; bu ışıklarda, "Dövizlerinizi geri verin!" yazıyordu. Sonra gene perde açıldı, sunucu, "Sergey Gerardoviç Dunçil'i sahneye davet ediyoruz!" dedi.

Dunçil elli yaşlarında, saygı uyandıran, ama üstü başı son derece bakımsız biriydi.

"Sergey Gerardoviç, buraya geleli bir buçuk ay oluyor. Ülkemizin büyük döviz ihtiyacı içinde bulunduğu bir sırada, size hiçbir faydası olmadığı halde inatla elinizde kalan dövizleri vermemekte direniyorsunuz. Üstelik, yok, diyorsunuz. Akıllı bir adamsınız, bütün bunları anlıyorsunuz ve yine de sizden istediğimi bir türlü yapmıyorsunuz."

Dunçil, kılını bile kıpırdatmadı, "Ne yazık ki bir şey yapamam," dedi. "Bende artık döviz yok!"

"En azından elmasınız da mı yok?"

"Hayır, elmasım da yok."

Sunucu başını eğdi, bir an düşündü, sonra el çırptı.

Bu işaret üzerine kulisten modaya uygun, yakasız bir manto ve minicik bir şapka giymiş, orta yaşlı bir kadın sahneye geldi. Kadın ürkek gözüküyordu; Dunçil ise gözünü bile kırpmadan baktı ona.

"Kim bu kadın?" diye sordu sunucu Dunçil'e. Kadının uzun boyuna tiksinerek bakan Dunçil soğukkanlılığını koruyarak karşılık verdi:

"Karım."

"Sizi şu yüzden rahatsız ettik Bayan Dunçil," dedi sunucu. "Kocanızın elinde döviz kalıp kalmadığını öğrenmek istiyorduk."

Bayan Dunçil, biraz kaygıyla da olsa cevap verdi:

"Geçen sefer hepsini geri verdi."

"Peki," dedi sunucu. "Öyleyse öyledir. Hepsini geri verdiyse Sergey Gerardoviç'le hemen vedalaşmaktan başka yapacak şeyimiz kalmıyor, değil mi? İsterseniz hemen tiyatrodan çıkıp gidebilirsiniz Sergey Gerardoviç."

Sakin ve ağırbaşlı Dunçil, sunucuya sırtını dönüp kulise yürüdü.

"Bir dakikacık!"

Sunucu, Dunçil'i durdurmuştu.

"İzin verirseniz, ayrılışımız onuruna size programımızın bir numarasını daha göstermek istiyorum."

Yeniden el çırptı.

Sahnenin dibinde bir siyah perde açıldı, gece elbisesi giymiş güzel bir genç kadın göründü. Elinde, şeker kutularını bağlamaya yarayan türden kurdeleyle sarılı kalın bir paket ve mavi, sarı, kırmızı parıltılarını dört yana saçan pırlanta bir gerdanlığın bulunduğu bir altın tepsi vardı.

Sapsarı kesilen Dunçil bir adım geriledi. Salondaki-

ler soluklarını tuttular. Sanatçı, tumturaklı bir sesle, "On sekiz bin dolar ve kırk bin altın ruble değerinde bir gerdanlık," diye bağırdı. "İşte Sergey Gerardoviç'in, burada görmek onuruna eriştiğimiz metresi İda Herkulanovna Vors'un Harkov'daki evinde sakladığı şeyler. Bu paha biçilmez, fakat kişilerin elinde durdukça hiçbir işe yaramayan hazinenin bulunmasında bayanın bize büyük yardımı dokundu. Teşekkürler İda Herkulanovna."

Güzel kadın gülümsedi, inci gibi dişleri parıldadı, uzun, sık kirpiklerini hafifçe kırpıştırdı.

"Size gelince," dedi sunucu Dunçil'e dönüp, "bu ağırbaşlı, saygıdeğer görünüşünüzün altında gözü doymaz bir örümcek, en güvenilmez türünden bir yalancı yatıyor. Bir buçuk aydan beri aptalca direnmeniz herkesi bezdirdi. Defolup gidin evinize, karınızın size yaşatacağı cehennem cezanız olsun."

Dunçil sendeledi, düşecek gibi oldu. Ama birinin merhametli elleri onu tuttu. Birden perde kapandı ve sahnedekiler görünmez oldu.

Büyük bir alkış koptu salonda, öyle ki Nikanor İvanoviç avizelerden kıvılcım çıktığını sandı. Siyah perde yeniden açıldığında, sahnede sunucudan başka kimse yoktu. İkinci bir alkış tufanı koptu, sunucu eğildi ve, "Gösterilerimiz arasında, Dunçil'in kişiliğinde örnek bir eşek gördünüz," dedi. "Daha dün, döviz saklamanın saçma bir iş olduğunu söylememiş miydim? Hiçbir yerde, kimsenin kullanamayacağı dövizler. Şu Dunçil'i ele alalım. Büyük bir maaşa konuyor her ay, hiçbir şeye ihtiyacı yok. Bir evi, karısı ve güzel bir metresi var. Hayır! Dövizlerini, değerli taşlarını geri verip rahat ve huzur içinde dertsiz yaşayacak yerde, bu açgözlü sersem, herkesin önünde rezil olmak, aile içinde sıkıcı gürültülere yol açmak, üstelik ağızlara sakız olmak için ne gerekirse yaptı. Şimdi, kim dövizlerini geri vermek istiyor? Kimse yok

bir "Efendimiz", bir "Baron Hazretleri", bir "Baba", bir "Oğul", bir "siz", bir "sen" demeye başladı. Nikanor İvanoviç ancak bir tek şeyi kavrayabildi, sanatçının hayatının kötü bir ölümle sona erdiğini: "Anahtarlarım! Anahtarlarım!" dedikten sonra göğsünde hırıltılarla, kravatını buruşturmadan çıkarmaya dikkat ederek yere yığıldı.

Kurolesov, ölümü iyice kesinleştikten sonra ayağa kalktı, pantolonunun tozunu silkti, sahte bir gülüşle eğilip seyrek alkışlar arasında çekildi. Sunucu, şu sözlerle konuşmaya başladı arkasından:

"Sava Potapoviç'in eşsiz yorumuyla *Pinti Şövalye*'yi izlemiş bulunuyoruz. Bu şövalye kendisi için çıldıran perilerle bu türden tatlı şeylerin çevresinde olacaklarını umuyordu. Gördüğünüz gibi bunlardan hiçbiri gerçekleşmedi. Hiçbir peri yanına gitmedi, Musalar ona saygılarını sunmadılar, bahçelerinde hiçbir saray yükselmedi, tersine sonu çok kötü oldu. Döviz ve değerli taş dolu sandığının üstünde köpek gibi geberdi. Dövizlerinizi vermezseniz, başınıza böyle bir şeyin, hatta daha kötüsünün geleceğini belirtip sizi uyarmak isterim!"

Puşkin'in şiirinin yarattığı etkiyle mi, yoksa sunucunun daha basit konuşmasından mı bilinmez, salonda titrek bir ses çınladı:

"Dövizlerimi geri veriyorum!"

Karanlık salonu bakışlarıyla araştıran sunucu, kibarca, "Sahneye çıkmak zahmetine katlanıverin!" dedi.

Sahnede sarışın, kısa boylu, en az üç haftadır tıraş olmamış bir yurttaş belirdi.

"Özür dilerim; adınız ne?" diye sordu sunucu.

Sahnedeki yurttaş utanarak cevap verdi:

"Nikolay Kanavkin."

"Çok memnun oldum Yoldaş Kanavkin. Sizi dinliyoruz..."

"Hepsini geri veriyorum," dedi zayıf bir sesle Kanavkin.

mu? Bu durumda, programımızın yeni numarasını sunuyoruz: Özel konuğumuz Sava Potapoviç Kurolesov. Çok iyi tanıdığımız bu tiyatro dehası bize şair Puşkin'in *Pinti Şövalye*'sinden bazı parçalar okuyacak."

Kurolesov hemen göründü. Uzun boylu, iri yapılı, sinekkaydı tıraşlı, beyaz kravatlı biriydi. Hiçbir giriş yapmadan kaşlarını çattı, altın çıngırağa yan yan bakıp yapmacıklı bir sesle başladı:

"Kurnaz orospunun tekiyle buluşma saatini bekleyen sefih bir genç gibi..."[1]

Kurolesov, kendisini örnek göstererek en iğrenç şeyleri uzun uzun anlattı.

Bu arada Nikanor İvanoviç, zavallı bir dulun gözyaşları içinde, yağmur altında dizüstü süründüğünü ama sunucunun taştan kalbini yumuşatmayı başaramadığını Kurolesov'un ağzından öğrendi.

Nikanor İvanoviç, rüyasından önce, Puşkin'in hiçbir eserini bilmez, ama kim olduğunu çok iyi bilirdi. Günde kaç kere şu cümleler çıkardı ağzından: "Ya kirayı kim verecek? Puşkin mi?" "Merdivendeki lambayı herhalde Puşkin sökmüş olmalı?" ya da "Gazı da Puşkin mi gidip alacak?"

Puşkin'in eserlerinden biriyle karşı karşıya gelmek Nikanor İvanoviç'i üzdü. Yağmur altında dizüstü sürünen kadını, yetimleri gözünün önüne getirip elinde olmadan, "Bu Kurolesov da ne adam!" diye düşündü.

Kurolesov ise, boyuna yükselen bir sesle, hatalarını kabul ediyordu. Birden –Nikanor İvanoviç artık bir şey anlamaz oldu– sahnede olmayan birine soru sordu, orada bulunmayan kişinin ağzından karşılık verdi, kendine

1. En iğrenç yollardan topladığı altın dolu sandıkların bulunduğu mahzende Baron'un monoloğu; Ağlayan Dul'un hikâyesi de bu bölümdedir. / *Pinti Şövalye*, II. Sahne, 1830. (Y.N.)

"Ne kadar?"

"Bin dolar ve onar rublelik yirmi tane altın."

"Bravo! Hepsi bu kadar mı?"

Sunucu keskin bakışlarını Kanavkin'in yüzüne dikti. Nikanor İvanoviç, gözlerden röntgen ışınlarını andıran ışınların fışkırdığını ve Kanavkin'i delip geçtiğini sandı bir an. Salon soluk almaz olmuştu.

"Size inanıyorum!" dedi ve bakışlarını söndürdü. "İnanıyorum size! Bu gözler yalan söylemez! Size, başlıca hatanızın insanların gözlerini önemsememek olduğunu kaç kez söyledim zaten. Şunu bilin ki, dil gerçeği gizleyebilir ama gözler asla! Size beklenmedik bir soru soruluyor: İrkilmiyorsunuz bile, bir saniye içinde kafanızı topluyor, gerçeği gizlemek için ne söyleyeceğinizi biliyorsunuz. Büyük bir güvenle konuşuyorsunuz, yüzünüzde tek bir kas oynamıyor. Ne yazık ki, sorundan ürken gerçek, bir sıçrayışta ruhunuzun derinliklerinden gözlerinize çıkıveriyor. O an işiniz bitmiştir. Gerçek gözlerden çıkıyor böylece, yakayı ele veriyorsunuz!"

Bu çok inandırıcı kısa söylevden sonra, sunucu büyük bir sevimlilikle Kanavkin'e sordu:

"Bütün bunları nereye sakladınız?"

"Preçistanka Sokağı'nda oturan teyzem Porokhovnikova'nın evine."

"Ha! Şey... durun bakayım... Klavdiya İliniçha olmasın?"

"Evet."

"Ha, evet! Evet, evet, evet! Küçük bir ev değil mi? Önünde alçak bir tahta perde var, tabii, biliyorum, biliyorum! Nereye tıktınız hepsini?"

"Mahzendeki bir Eynem çikolata kutusunun içine..."

Sunucu ellerini kavuşturdu. Üzgün bir edayla, "Hiç böyle şey görülmüş mü?" diye bağırdı. "Orası çok nemlidir, ıslanacaklar, hepsi çürüyecek! Böyle adamlara nasıl

döviz veriyorlar, hayret! Çocuk gibi saf hepsi! Yemin ederim ki çocuk gibi saf!.."

Suçunun büyüklüğünü fark eden Kanavkin, ayva tüyü gibi saçlarla kaplı kafasını önüne eğdi.

"Para, Devlet Bankası'nda muhafaza edilmeli," diye devam etti sunucu. "Büyük bir dikkatle korunan kupkuru mahfuz bölmelerde. Dövizlerin özellikle farelerin şerrine uğrayabilecekleri, teyzelerimizin mahzenlerinde değil. Sizin gibi koca bir adamın gerçekten utanması gerek Kanavkin!"

Kanavkin nereye gizleneceğini bilemiyor, elleriyle ceketinin ucunu çekiştirip duruyordu.

"Neyse," dedi sunucu sonunda yumuşayarak. "Artık geçmişin sözünü etmeyelim."

Sonra, hiç kimsenin beklemediği bir anda ekledi:

"Evet... yeri gelmişken... boşuna yeni bir araba tutmamamız için söyler misiniz... teyzenizin de bir şeyleri var değil mi?"

Olayların bu yönde gelişeceğini beklemeyen Kanavkin, irkildi. Salona büyük bir sessizlik çöktü.

Sunucu, dostça bir serzenişle, "Hadi, hadi Kanavkin," dedi. "Ben de size övgüler yağdıracaktım. Acele etmemek gerektiğini öğrenmiş oldum böylece! Aptalca bir şey ama bu! Daha şimdi size gözlerden söz ettim! Teyzenizde de bir şeyler olduğu gözlerinizden okunuyor. Öyleyse neden canımızı sıkıyorsunuz?"

"Evet, onda da var!" diye cesaretle bağırdı Kanavkin.

"Bravo!" diye bağırdı sunucu.

Bütün salon, ürkütücü bir haykırışla, "Bravo!" diye kükredi.

Ortalık durulunca sunucu Kanavkin'i kutladı, elini sıktı, onu arabayla evine göndermeyi teklif etti. Oradakilerden birine de, aynı arabayla gidip teyzeye uğramasını,

Kadınlar Tiyatrosu'ndaki programa katılmak üzere gelmesini rica etmesini söyledi.

"Ha! Bir şey daha sormak istiyordum: Teyzeniz, kendi varlığını nerede gizlediğini size söylemedi mi?"

Bir yandan da Kanavkin'e bir sigara verip yaktı. Kanavkin bir nefes çekti, karşılık vereceği yerde yüzünü üzüntülü bir gülümseme kapladı.

"Size inanıyorum, inanıyorum," dedi sunucu içini çekerek. "Bu ihtiyar pinti, yeğenine söylemiyorsa, şeytana bile söylemez! Kim bilir, belki o uğursuz tefeci ruhunun bütün telleri çürümemiştir? Hadi bakalım, sağ olun Kanavkin!"

Mutlu Kanavkin çekti gitti. Sunucu yeniden, dövizlerini geri vermek isteyen olup olmadığını sordu. Sessizlikten başka karşılık alamadı.

Omuzlarını silkerek homurdandı:

"Garip adamlar vesselam!"

Sonra perde indi ve sunucu gözden kayboldu.

Lambalar söndü, bir süre varlığını koruyan karanlıkta uzaktan gelen, sinirlice bir tenor ses şarkı söylüyordu:

"Orada yığınla altın var, o altınlar benimdir!.."

Sonra nereden geldiği anlaşılmayan, kulakları sağır edecek kadar güçlü bir alkış tufanı koptu. Kızıl sakallı komşusu birden Nikanor İvanoviç'e, "Kadınlar Tiyatrosu'nda dövizlerini geri veren biri var," dedi.

İçini çekip devam etti:

"Ah beyim ah! Kazlarım olmasa! Liazonov'da bir dövüş kazı sürüm var... Bütün varım yoğum bu. Ben olmasam, korkarım, hepsi ölür gider. Kavgacı ama hassas hayvandır kaz, bakım ister... Kazlarım olmasa! Puşkin'le etkileyemezler beni!"

Yeniden derin derin iç çekti.

O an salon pırıl pırıl aydınlandı. Bütün kapılardan ellerinde birer kepçeyle beyaz takkeli aşçıların girdikle-

rini gördü Nikanor İvanoviç. Aşçı yamakları, çorba dolu koca bir kazanla, kara ekmek dilimleriyle dolu geniş bir tepsi getirdiler. Seyirciler canlandı. Şen yamaklar, tiyatroseverler arasında gidip geliyor, çanaklara çorba dolduruyor, ekmek dağıtıyorlardı.

"Yiyin beyler yiyin!" diye bağırıyorlardı. "Dövizlerinizi de geri verin! Neden buraya tıkılasınız? Bu tatsız yemeği tıkınmaya zevk mi diyorsunuz siz? Evinizde olsanız sofraya oturur, bir tek atardınız. Fena mı olurdu ha?"

İçinde yalnızca bir lahana yaprağının yüzdüğü bir sıvıyla dolu kâseyi Nikanor İvanoviç'e sunan kıpkırmızı enseli, şişko bir aşçı, doğrudan ona, "Örneğin sen!" dedi. "Neden tıktılar seni buraya babalık?"

Nikanor İvanoviç, ürkünç bir sesle haykırdı:

"Benim bir şeyim yok ki! Hiçbir şeyim yok benim! Duyuyor musun, yok bir şeyim!"

Tehditkâr bas sesiyle, "Hiç mi?" diye böğürdü aşçı.

Sonra, tatlı bir kadın sesiyle, "Hiçbir şeyin mi yok?" dedi.

Aşçı birden hastabakıcının, Praskovya Fyodorovna'nın görünüşüne büründü. Güven veren bir sesle, "Bir şey yok, yok," diye tekrarladı.

Uykusunda inleyen Nikanor İvanoviç'in omzuna hafifçe, tatlılıkla dokundu. Derken aşçılar kayboldu, arkalarından tiyatro da, perde de uçtu gitti. Nikanor İvanoviç gözyaşları arasında hastane odasını ve beyazlar giymiş iki kişiyi seçti. Ama bunlar, çok meşgul bir havada, tiyatrodakilere öğüt veren kayıtsız aşçılar değildi. Biri doktordu, öbürü de elinde kâse değil, içinde bir enjektörün bulunduğu tabağı tutan Praskovya Fyodorovna'ydı.

İğne yaparlarken somurtan Nikanor İvanoviç, "Bu da nesi yahu?" dedi. "Bir şeyim yok benim. Yok, yok! Dövizi Puşkin'den istesinler! Bende bir şey yok, yok!"

Merhametli Praskovya Fyodorovna sakin sakin, "Tabii, bir şey yok, yok," dedi. "Sizden imkânsız olanı isteyemezler ya!"

Yapılan iğne Nikanor İvanoviç'i rahatlattı, deliksiz bir uykuya dalmasını sağladı.

Ama haykırışları ve debelenmesi 120 numaralı odaya ulaştı, oradaki hasta uyandı, başını aramaya koyuldu. 118'de yabancı bir usta kıpırdandı, aya bakıp hayatının son ve acı sonbahar gününü, zemin kattaki kapının altından sızan ışığı, rüzgârla uçuşan saçları hatırlayarak umutsuzlukla ellerini ovuşturdu.

Kaygı, 118 numaralı odadan balkonu aşıp İvan'ın odasına atladı. İvan uyanıp ağlamaya koyuldu.

Nöbetçi doktor kısa sürede bu üzgün ve ürkek ruhları sakinleştirdi. Hepsi yavaş yavaş yeniden uykuya daldılar. Irmağın üstünde gökyüzü ağarırken en son uyuyan İvan oldu. Bedenindeki bütün damarlara yayılan ilaç, ona kıyıdaki taşları örten dalga gibi sükûnet getirdi. Gövdesi hafifledi, uykunun incecik, sıcak soluğuyla kafası arındı. Uykuya dalarken, dış dünyadan gelen son ses, şafağın habercisi, ormandaki kuşların şakıması oldu. Her şey sustu sonra; düşünde güneşin Çıplaktepe'den aşağı süzüldüğünü gördü. Tepenin çevresinde çift sıra asker nöbet tutmaktaydı.

16

İnfaz

Güneş, Çıplaktepe'den aşağı süzülüyordu. Tepenin çevresinde çift sıra asker nöbet tutmaktaydı.

Öğleye doğru, Vali'nin yolunu kesmekten gelen süvari birliği dörtnala Hebron Köprüsü'nden geçiyordu. Kapadokya piyadeleri, katırları ve develeri ite kaka yolun iki yanına sürüp süvarilerin önünü açmışlardı. Beyaz toz bulutları bırakarak ilerleyen askerler kavşağa vardılar: Yollardan biri güneyden Beytlehem'e kadar ulaşıyor, öteki kuzeybatıya, Yafa'ya yöneliyordu. Süvariler Yafa yolunu tuttular. Yol boyu sıralanan Kapadokyalılar, bayram dolayısıyla Kudüs'e akın eden kervanları yoldan sürmüşlerdi. Otların üzerine rastgele kurulmuş çizgili çadırlarından çıkan hacılar, piyadelerin ardına yığılıyorlardı. Süvariler, Yıldırım Lejyonu'na bağlı ikinci birliği de geçtikten sonra bir kilometre daha ilerleyip Çıplaktepe'nin eteklerine vardılar. Hepsi atlarından indiler. Komutan adamlarını gruplara ayırdı; gruplar tepenin eteklerini iyice kuşatıp Yafa yoluna bakan dar bir geçit bıraktılar.

Arkadaki birlik hemen yetişti, süvariler öne geçip tepeyi daha yüksekten ikinci bir çembere aldı.

Sonunda Farezehri Marcus'un emrindeki birlik göründü. Askerler yolun yanlarında tek kol halinde ilerli-

yor, bu iki sıranın arasında, gizli muhafızların eşliğinde, içinde üç mahkûmun bulunduğu araba gidiyordu. Mahkûmların boyunlarına beyaza boyalı yaftalar asılmış, yaftanın üzerine de Aramca ve Yunanca "Haydut ve Asi" yazılmıştı.

Mahkûm arabasının ardında, yeni yontulmuş üç çarmıh, sürüyle kürek, ip, kova ve balta taşıyan öteki arabalar vardı. Arabalara altı da cellat yerleşmişti. Üç atlı, Yüzbaşı Marcus, Kudüs Tapınağı muhafızlarının şefi ve sarayın karanlık odasında Pilatus'la kısa bir görüşme yapan, yüzü kukuletayla örtülü adam arabaların ardından ilerliyor, onları da yine bir dizi asker izliyordu.

Askerlerin arkasında sıcaktan yılmayan, bu ilginç görüntüyü kaçırmak istemeyen iki bin meraklı vardı. Hacılar da şehirden gelen meraklı kafilesine mahkûmlar geçtikten sonra katılabildiler. Pilatus'un, taştan kürsünün tepesinden söylediklerini tekrarlayan tellalların cılız sesi uzaktan uzağa yankılanıyor, kafile, ağır ağır Çıplaktepe'ye doğru ilerliyordu.

Süvariler, ikinci asker dizisine varıncaya dek herkese yol verip kimsenin geçişini engellemediler, ikinci kademede tepeyi çeviren birlikse, ancak infaz görevlilerine geçme izni verdi. Sonra, ustaca bir manevrayla kalabalığı tepenin çevresine yaydılar. Meraklı kalabalığı, aşağıdaki süvarilerle ikinci kademedeki piyadeler arasında kalarak işkenceyi, piyadelerin seyrek sıraları ardından izleyebildi.

Kafilenin tepeye tırmanmaya başlamasından bu yana üç saat geçmiş, güneş Çıplaktepe'yi dönmüştü. Sıcaklık dayanılır gibi değildi; en büyük eziyeti çeken askerler sıkıntıdan patlıyor, üç mahkûmu yürekten lanetleyerek en kısa sürede gebermelerini diliyorlardı. Tepenin eteğinde, süvarilerin açık bıraktığı geçidin yakınında, alnı ıslanmış, uzun beyaz ceketinin sırtı terden sırılsıklam ke-

silmiş olan süvarilerin ufak tefek komutanı, ara sıra, önce askerlerin getirdiği bakır kovadan avuçlarıyla su içiyor, başındaki sarığı ıslatıyordu. Bir süre için rahatlayınca tepeye giden tozlu yolu düzenli adımlarla arşınlamaya koyuluyor; uzun kılıcı, deri çizmesinin bağcıklarını dövüyordu. Süvarilerinin karşısında bir dayanıklılık örneği sergilemek ister gibiydi; ama yine de onlara acımış, yere sapladıkları mızraklarını çatıp üzerine uzun pelerinlerini atmalarına izin vermişti. Suriyeliler bu uydurma çadırların içinde, amansız güneşten korunuyorlardı. Kovalar kısa sürede boşalmıştı; çeşitli takımlardan birer süvari, nöbetleşe, alçak tepenin eteğindeki boğaza iniyor, cehennem sıcağında usul usul akan, cılız böğürtlenlerin gölgesinde son günlerini yaşayan çamurlu, ip gibi dereden kovalarını dolduruyorlardı. Zor bulunan, seyrek gölgeliklerden birini bulmaya çalışan seyisler, aynı yerde, hareketsiz duran atların bakımıyla görevlendirilmişlerdi.

Askerlerin bitkinliği, mahkûmlara yönelttikleri küfürler boşuna değildi. Vali verilen cezanın uygulanmasının, nefret ettiği bu Kudüs şehrinde büyük kargaşalara yol açacağından korkmuştu. Korkusunun yersizliği şimdi ortadaydı. İnfazın dördüncü saatine girildiğinde, iki dizi çemberin –tepede piyadeler, eteklerde süvariler– arasında artık kimse yoktu. Güneşin boğucu sıcaklığı kalabalığı yaktı, Kudüs'e geri dönmeye zorladı. Yamaçlarda, iki birliğin sınırladığı bölgede, kime ait olduğu, nereden geldiği bilinmeyen iki köpek kalmıştı. Sıcaktan boğulacak gibiydi hayvanlar da; güçlükle soluk alıyor, dillerini bir karış dışarıya sarkıtmış yatıyor, bu bölgede sıcaktan korkmayan tek türü oluşturan kertenkelelerin alev alev yanan taşlarla birbirine geçmiş dikenli bitkiler arasında gezinmelerine aldırmıyorlardı bile.

Asker dolu Kudüs'te de, şimdi kuşatılan tepede de kimse mahkûmları kaçırmaya kalkmamıştı. Kalabalık,

şehre dönmüştü. İdamın ilginç bir yanının olmadığı belliydi, oysa şehirde, o akşam yapılacak olan, büyük Hamursuz Bayramı'nın başlangıcını belirleyen eğlencelerin hazırlıkları yapılıyordu.

Tepeye yakın yerde duran Romalı piyadeler, Suriyeli süvarilerden daha fazla sıkıntıdaydılar. Yüzbaşı Marcus, askerlerine, yalnızca tolgalarını çıkarıp başlarına suya batırılmış beyaz bezler sarmalarına izin vermişti. Ama onları, mızrak elde, ayakta durmaya mecbur tutuyordu. Kendisi de başına bir bez sarmıştı ama onunki kuruydu. Cellatların çevresinde dönüp duruyordu; sırtındakileri çıkartmak aklına bile gelmemişti: Kılıcı, hançeri, göğsünü süsleyen gümüşten aslan kafaları yerli yerindeydi. Tam karşıdan gelen güneş görünürde onu hiç rahatsız etmiyordu. Göğsündeki aslanlara bakmak imkânsızdı; eritilmiş gümüş gibi parıldıyor, insanın gözünü kamaştırıyorlardı. Farezehri'nin darmadağınık yüzünde ne yorgunluk ne de can sıkıntısı belirtisi vardı. Dev Yüzbaşı, bütün gün, ardından bütün gece ve ertesi gün –tek kelimeyle ne kadar yürümesi gerekirse o kadar– yürüyeceğe benziyordu. Hep aynı düzenli adımlarla, elleri bakır kaplamalı kalın kemerinde, aynı sert bakışlarla bir çarmıhları bir nöbetçileri süzerek, ara sıra ayağının ucuyla, yılların beyazlattığı, insan kemiği parçalarını ve çakıltaşlarını kayıtsızca iterek.

Kukuletalı adam, çarmıhların orada üç ayaklı, arkalıksız bir iskemleye oturmuştu. Sıkıntıdan, arada bir elindeki değnekle kumları karıştırıyor, fazla dikkati çekmeden sakin sakin bekliyordu.

Tepeyi kuşatan iki çemberin arasında kimsenin olmadığını söylemiştik; aslında bu pek doğru değildi. Herkes gitmiş ama biri kalmıştı geride. Yalnız kalan adamı görmek çok güçtü. Askerlerin bir geçit bıraktıkları infazın en rahat izlenebileceği yere değil, kuzeye doğru, te-

penin yamacının dik, ulaşılması zor yerine yerleşmişti. Onun bulunduğu yanda engebeler, dik kayalıklar, derin yarıklar vardı. Bütün engebelerin, lanetlenmiş kurak toprağın bir köşesine, uçurumun kenarına ise, yaşamak için çabalayan cılız bir incir ağacı yapışmıştı.

Gölge etmesi imkânsız bu ağacın altına yerleşmişti infazın tek seyircisi (aktörü değil); ta başından beri, yani aşağı yukarı üç saati geçkin bir süredir, bir taşın üzerinde oturuyordu. Gerçekten, infazı izlemek için en iyi değil, en kötü yeri seçmişti. Yine de, bulunduğu yerden, iki dizi asker ve Yüzbaşı'nın göğsünde parlayan aslan kafalarının ötesinde, üç çarmıh görülebiliyordu. Görülmekten, rahatsız edilmekten kaçtığı açıkça belli olan bir adam için burası yeter de artardı bile.

Dört saat önce, infaz yeni başlarken bu adam ilginç davranışlarıyla herkesin dikkatini çekmişti; herhalde bu nedenle tutumunu değiştirip bir köşeye büzülmüş olmalıydı.

Kafilenin, ikinci asker çemberini geçip tepeye varacağı anda, kalabalıktan ayrılıp geç kalmaktan korkarcasına ileri atılan o olmuştu, soluk soluğa, dirseklerini böğrüne yapıştırmış, yamacı koşarak tırmanmıştı; herkes gibi kendisinin önünde de askerlerin, geçmek isteyenlere engel olmak amacıyla safları sıklaştırdığını görünce, kendisine yöneltilen kızgın haykırışları anlamazdan gelip mahkûmların arabadan indirildikleri işkence yerine varmak için sıraları safça zorladı. Bu arada göğsüne zorlu bir mızrak sapı yedi, acıyla değil umutsuzlukla haykırarak kendini geriye attı. Acı duymazcasına, kendisine vuran askere donuk, kayıtsız bakışlarla baktı.

Göğsünü tuttu, boğulurcasına öksürerek tepeyi çepeçevre dolaştı ve kuzeye bakan yamaca doğru koştu. Asker zincirinde bir aralık bulup süzülebileceğini sanıyordu. Geç kalmış, çember kapanmıştı. Adam, yüzünde

büyük bir acıyla içindeki kocaman kazıkları indirdikleri arabalara ulaşmaktan umudu kesti. Üstelik, bütün bu çabalar tutuklanmasından başka işe yaramayacaktı. Oysa o günkü planında tutuklanmak yer almıyordu.

Uçurumun kenarına, incir ağacının altına, kimsenin kendisini rahatsız edemeyeceği bu sakin köşeye çekildi.

Taş üzerinde oturan bu kara sakallı, güneş ve uykusuzluktan gözleri yaş ve çapak içindeki adam, keder ve sıkıntıyla kendi kendini yiyordu. Arada sırada çekip sırtına doladığı, maviden griye dönmüş eski *tallit*'ini[1] açıyor, bu hareketiyle, mızrak sapının zedelediği, kapkara terlerin süzülüp indiği çıplak göğsü görünüyordu. Anlatılmaz bir acıyla dolu gözlerini gökyüzüne kaldırıp eli kulağındaki şöleni bekleyerek dönüp duran üç akbabayı gözleriyle izliyordu. Ardından umutsuz bakışlarını yere dikip çevresinde kertenkelelerin koşuştuğu bir köpek leşinin tanınmaz haldeki kalıntılarını seyrediyordu.

Adamın acıları öylesine büyüktü ki, ara sıra kendi kendine konuşmaya başladığı görülüyordu. Ruhunu delmeye çalışan dertten kurtulmak istercesine, oturduğu taşın üstünde debelenerek güneşten yanan göğsünü tırmalıyor, "Aptal herif!" diye inliyordu. "Ben aptalın biriyim, beyinsiz bir karı, bir ödlek! İnsan değilim ben, leşim leş!"

Sustu, başını eğdi. Tahta matarasından bir yudum ılık su içti, canlanır gibi oldu. Ara sıra, ya *tallit*'inin altına gizlediği bıçağına yapışıyor ya da yanına, taşın üstüne bıraktığı parşömeni, mürekkep şişesini ve ince sopayı alıyordu.

Parşömenin üzerine birkaç şey yazmıştı bile:

1. Yahudi erkeklerin, sabah dualarında omuzlarına aldığı beyaz üzerine mavi çizgili, kısa kenarları püsküllü örtü. (Y.N.)

Dakikalar geçiyor, ben Matta Levi hep aynı yerdeyim, Çıplaktepe'de!.. Ve ölüm gelmek bilmiyor!

Biraz ötede:

Güneş batacak, ölüm yok ortada.

Matta Levi, parşömeni alarak ince sopasının ucuyla üzerine, umutsuzca şu sözleri çizdi: "Tanrım! Neden gazabın onun üstünde? Ona ölümü yolla!"

Kuru, kısa bir hıçkırık, sonra, tırnaklarını yeniden göğsüne geçirdi. Levi'nin umutsuzluğu, Yeşu'yla birlikte uğradıkları büyük başarısızlıktan, bir de yaptığına inandığı büyük hatadan geliyordu. Evvelki gün Yeşu ile Levi, Kudüs yakınlarındaki Beytanya'daydılar. Yeşu'nun sözlerinden çok etkilenen bir bostan sahibi çağırmıştı onları. Bütün sabahı, adama yardım etmek için bostanda çalışmakla geçirmişlerdi. Niyetleri akşama, hava serinlediğinde Kudüs'e dönmekti. Öğlene doğru Yeşu sabırsızlanmaya başladı; şehirde acele bir işi olduğunu öne sürerek tek başına çıkıp gitti. İşte Matta Levi'nin ilk hatası buydu: Neden, neden yalnız başına bırakmıştı onu?

Akşam, ani bir hastalık Matta'yı yatağa serdi, bu nedenle Matta, Kudüs'e dönemedi. Bütün gövdesi alev alev yanıyordu. Ateşten titriyor, dişleri birbirine vuruyor, durmadan su istiyordu.

Hiçbir yere gidemezdi. Bostan sahibinin ahırında, bir at örtüsüne uzandı, cuma sabahına kadar orada kıvrıldı kaldı. O sabah hastalık, geldiği gibi birden yok oluverdi. Bitkin olduğu, bacakları titrediği halde bir felaket önsezisiyle belli belirsiz bir kuşkuya kapılıp ev sahibinden izin istedi, Kudüs'e döndü. Önsezisinin kendisini yanılttığını anladı: Felaket gelmişti bile. Vali cezayı açıkladığında Levi kalabalığın arasındaydı.

Mahkûmlar, işkencenin yapılacağı tepeye doğru götürülürken Levi, meraklı kalabalığının başında, askerlerin peşi sıra yürüdü. Yürürken, kimseye belli etmeden Yeşu'nun dikkatini çekme yollarını arıyordu. Hiç olmazsa dostu Levi'nin orada, yakınında olduğunu, son yolculuğunda kendisini yalnız bırakmadığını, ölümün en kısa sürede yetişip Yeşu'yu kurtarması için dua ettiğini göstermek istiyordu. Ama uzaklara, götürüldüğü yere bakan Yeşu, tabii Matta'yı göremedi.

Kortej böylece yaklaşık yarım kilometre ilerlemişken, kalabalığın yolu kesen askerlere doğru ittiği Matta'nın aklına bir şey geldi. Basit, ama basit olduğu kadar da dâhiyane bir fikirdi bu. Kendine özgü bir coşkuyla daha önce düşünmediği için, kendi kendisine lanetler yağdırdı. Mahkûmlara eşlik eden askerler seyrek diziler halinde ilerliyor, geniş aralıklar bırakıyorlardı. Ustalıkla davranır, iyi hesaplarsa, iki büklüm kıvrılıp askerlerin arasından ok gibi geçebilir, arabaya koşar ve içine atlardı... O zaman da Yeşu, bütün acılarından kurtulmuş olurdu.

"Yeşu! Seni kurtarıyor ve seninle birlikte geliyorum! Biricik sadık dostun Matta'yım ben!" diye bağırdıktan sonra, bir saniye Yeşu'yu bıçaklamasına yetecekti.

Eğer Tanrı, birkaç saniye daha yaşamasına izin verirse Levi kendini bıçaklama fırsatını da bulacak, böylece çarmıha gerilip öldürülmekten kurtulmuş olacaktı. Ama bu son nokta eski tahsildar Matta Levi'yi pek ilgilendirmiyordu. Tek isteği, hayatında kimseyi incitmemiş olan Yeşu'nun işkenceden kurtulmasıydı.

Planı çok iyiydi, ama tek kusuru vardı: Levi yanına bıçak almamıştı. Üstelik üzerinde tek kuruş bile yoktu.

Kendi kendine söverek kalabalıktan sıyrıldı, koşarak şehrin yolunu tuttu. Ateşler içinde yanan kafasını tek bir düşünce kurcalıyordu: şehirde, hangi yoldan olursa olsun bir bıçak edinip kafileye zamanında yetişmek.

Koşarak şehrin kapılarına vardı, içeri giren kervanların arasından sıyrılıp geçti, solunda bir ekmek fırınının açık kapısını görerek durdu. Güneş altında yanan yolda koştuğu için soluk almakta güçlük çekiyordu. Yine de kendini toplayıp ciddi bir edayla dükkâna girdi, tezgâhın ardında duran kadını selamladı, her nedense canı en çok onu çekmiş gibi, en üst raftaki ekmeği istedi; kadın arkasını döner dönmez tezgâhın üzerinde duran ustura gibi bilenmiş uzun ekmek bıçağını el çabukluğuyla kapıp saniye geçirmeden dışarı fırladı.

Yine Yafa yolu üzerindeydi. Ama kafile ortalarda yoktu. Ara sıra tozların içine boylu boyunca yatıp soluklanması gerekti. Yayalar, katır sırtında Kudüs'e dönenler onu görünce şaşırıp kalıyorlardı. Ama Levi, yalnız göğsünde değil, kafasında ve kulaklarında da atan kalbinin sesinden başka şey duymuyordu. Soluk alışı düzene girince hemen fırlıyor, başlıyordu koşmaya. Fakat giderek yavaşlıyor, iyice yavaşlıyordu. Ama toz bulutunu gördüğünde, kafile çoktan tepenin eteklerine varmıştı. Geç kalacağı düşüncesiyle, "Ah Tanrım!" diye inledi Levi.

Gerçekten de geç kalmıştı.

İnfazın dördüncü saati de dolunca Levi'nin acıları en üst noktasına ulaştı, çılgınca bir kızgınlığa kapıldı. Ayağa kalkıp artık gereksiz bulduğu çalıntı bıçağı yere attı, kendini kalan sudan yoksun bırakmak için tahta matarasını ayaklarının altında ezdi, kafasındaki sarığı çözüp seyrek saçlarını yoklamaya, kendi kendini lanetlemeye koyuldu.

Anlaşılmaz sözlerle kendini lanetliyor, kükrüyor, tükürüyor, anasıyla babasına, böyle bir salağı dünyaya getirdikleri için sövüyordu.

Küfürlerinin, lanetlerinin hiçbir etkisi olmadığını, koca güneşin altında hiçbir şeyin değişmediğini görünce cılız yumruklarını sıktı, gözlerini kırpıştırarak gökyüzü-

ne, gitgide alçalarak gölgeleri uzatan, uzaklaşarak Akdeniz'e gömülmekte olan güneşe baktı; hemen bir mucize istedi Tanrı'dan. Tanrı'dan o an, Yeşu'ya ölüm göndermesiydi dileği.

Gözlerini açtı, Yüzbaşı'nın göğsündeki parıltıların sönüşünden başka bir değişiklik görmedi tepede. Güneş batıyor ve ölüm bir türlü gelmiyordu; zavallı yüzler Kudüs'e dönüktü. Levi haykırdı:

"Seni lanetliyorum Tanrı!"

Çatlak bir sesle, Tanrı'nın adaletsiz olduğuna inandığını, artık onu tanımayacağını söyledi.

"Sağırsın sen!" diye kükredi. "Sağır olmasan beni duyar, onu hemen öldürürdün!"

Matta Levi, gözlerini kapatıp, gökyüzünden inip kendisini devirecek ateşi bekledi. Bir şey olmayınca gökyüzüyle alay etmeye, ona yaralayıcı sözler yağdırmaya devam etti. Büyük kırgınlığını haykırdı, başka tanrılar, başka dinler olduğunu söyledi, hayır, dedi, hayır; başka bir tanrı, Yeşu gibi birinin çarmıha gerilip güneşin altında ölmesine göz yummazdı. Artık güç duyulan bir sesle, haykırdı:

"Yanılmışım!" diyordu. "Sen kötülük tanrısısın! Gözlerin, tapınağı dolduran tütsü dumanlarıyla kör olmuş. Kulakların kendi papazlarının borusundan başka şey duymaz olmuş! Güçlü bir tanrı değilsin sen! Kapkara bir tanrısın! Haydutların tanrısı, koruyucusu ve ruhu, lanet olsun sana!"

Eski tahsildarın yüzü sanki bir solukla okşandı, ayaklarının altında bir şey hışırdadı. Sonra yine bir soluk gezindi yüzünde. Levi gözlerini açtı: Lanetlemelerinin etkisi ya da bilinmeyen başka bir nedenle dünyadaki her şeyin birden değiştiğini gördü. Güneş her akşam gömüldüğü denize erişemeden kaybolmuştu. Batıdan yükselen, kaçınılmaz bir fırtına tehlikesi taşıyan bulut onu

yutmuştu. Bulutun çevresinde beyaz köpükler vardı sanki. Karnındaki kara kara kıvrımlar sarı parıltılar saçıyordu. Buluttan devamlı bir gürleme geliyor, ara sıra yanlarından alevden çizgiler fışkırıyordu. Yafa yolu ve cılız Gehenne Vadisi boyunca, hacıların çadırlarının üstünde, birden bastıran rüzgârın kaldırdığı toz bulutları uçuşuyordu. Levi sustu, Kudüs'ün üstüne çöken fırtınanın, zavallı Yeşu'nun kaderinde değişiklik yapıp yapmayacağını düşündü. Yeşu'nun çarmıhına yıldırımın çarpmasını istedi. Gökyüzünün, bulutun kaplamadığı, akbabaların kanat çırpıp fırtınadan kaçtıkları, hâlâ pırıl pırıl olan bölümüne pişmanlıkla baktı ve Tanrı'yı lanetlemekte acele etmekle delilik yaptığını düşündü; artık Tanrı kendisini dinlemeyecekti.

Gözlerini tepenin eteğine çevirip süvarilerin yayıldığı noktaya baktı, orada da büyük değişiklikler olduğunu gördü. Askerlerin koşuştuklarını, mızraklarını söktüklerini, pelerinlerini sırtlarına attıklarını, seyislerin de tırısa kaldırdıkları yağız atları yola çıkardıklarını fark etti. Alayın yola düzüldüğü açıkça belliydi. Levi, yüzüne çarpan tozdan korunmak için kolunu siper edip tükürerek, süvarilerin gidişine bir anlam vermeye çalışıyordu. Gözlerini biraz yukarı kaldırınca, sırtında kırmızı asker peleriniyle bir küçük karaltının, işkence yerine doğru tırmandığını gördü. O an, mutlu sonu sezinleyen eski tahsildarın yüreği sıkıştı.

İşkencenin beşinci saatinde tepeye tırmanan kırmızı pelerinli adam, yanında emir eriyle Kudüs'ten dörtnala gelen komutandan başkası değildi. Farezehri'nin bir işaretiyle asker dizisi açıldı, Yüzbaşı karşısındaki halk temsilcisini selamladı. Yeni gelen, Marcus'u kenara çekip kulağına bir şeyler fısıldadı. Yüzbaşı onu ikinci kere selamlayıp hemen üç çarmıhın dibinde oturan cellatlara yöneldi. Halk temsilcisine gelince; kendisini görüp say-

gıyla ayağa kalkan, üç ayaklı taburedeki adama doğru yürüdü. Alçak sesle ona da bir şeyler söyledi. Birlikte çarmıhlara yöneldiler. Tapınak muhafızlarının şefi de onlara katıldı.

Farezehri, çarmıhların altında duran paçavralara doğru eğildi, yüzü tiksinti doluydu. Bu paçavralar az önce mahkûmların sırtındaydı; şimdi cellatlar bunları aralarında bölüşmeye hak kazanmışlardı, ama hiçbirinin paçavraları istediği yoktu. İçlerinden ikisini çağırıp emretti:

"Peşimden gelin!"

En yakın çarmıhtan saçma bir şarkının boğuk sesleri geliyordu. Orada çarmıha gerilen adam –Hestas– üçüncü saatin sonuna doğru güneş ve sinekler yüzünden aklını kaçırmıştı; şimdi de tatlı tatlı, üzümle ilgili bir şarkı mırıldanıyor, yine de arada bir, bez sarılı kafasını sallıyor, sinekler de tembel tembel yüzünden havalanıp bir an sonra yeniden konuyorlardı.

İkinci çarmıhtaki Dismas öteki ikisinden daha çok acı çekiyordu, çünkü karanlıklar zihnini kaplamamıştı. Hiç durmadan, düzenli olarak kafasını bir sağa bir sola sallıyor, başını kulağını omzuna değdirecek kadar yana yatırıyordu.

En şanslıları Yeşu'ydu. İlk saat içinde birkaç kez bayılmış, bir daha da kendine gelememişti. Başı göğsüne düşmüş, kafasındaki bez çözülmüştü. Her yanı sineklerle, atsinekleriyle kaplıydı; öyle ki yüzü kapkara ve kıvıl kıvıl bir maskenin altında görünmez olmuştu.

Elleriyle birtakım işaretler yapan kukuletalı adamın emirlerine uyan iki cellat, Yeşu'nun çarmıhının yanına bir mızrak, bir kova ve bir sünger getirdiler. Birincisi mızrağı kaldırdı; Yeşu'nun, yere çakılı kazığa yatay gelen tahtaya bağlı gergin kollarından önce birini, sonra öbürünü dürttü. Derinin altından kemikleri belli olan gövde

hareketlendi. Cellat mızrağın sivri ucunu karnı boyunca gezdirdi. O an Yeşu başını kaldırdı. Sinekler vızıldayarak uçuştular, gözleri şiş, sinek ısırıklarıyla davul gibi olmuş, tanınmaz hale gelmiş bir yüz ortaya çıktı.

Ha-Nozri, güçbela gözkapaklarını birbirinden ayırıp ayaklarına baktı. Genellikle pırıl pırıl parlayan gözleri artık bulanık, sisli gibiydi.

"Ha-Nozri!" diye seslendi cellat.

Ha-Nozri şiş dudaklarını oynattı, içkiden boğuklaşmış, tam bir haydut sesiyle karşılık verdi:

"Ne istiyorsun? Bana neden yaklaşıyorsun?"

"İç!" dedi cellat.

Sonra mızrağının ucuna sapladığı, suya batırılmış süngeri uzattı.

Zavallının gözlerinde bir sevinç ışığı yandı; dudaklarını süngere yapıştırıp bütün gücüyle ıslaklığı içine çekti. Derken, komşu çarmıhtan Dismas'ın sesi geldi:

"Yaptığınız ayıp, ayıp! Ben de onun gibi bir haydudum!"

Dismas kaslarını gerdi ama kıpırdanamadı. Kollarının ikisi de, üç düğümle tahtaya sıkı sıkı bağlanmıştı. Karnını içeri çekip tırnaklarıyla kazığın kenarına yapışarak Yeşu'nun bağlı olduğu çarmıha dönüp bakmayı başardı. Gözleri öfkeyle parlıyordu.

Aydınlığı gizleyen yoğun bir toz bulutu çöktü tepeye. Bulut dağıldığında Yüzbaşı haykırdı:

"İkinci çarmıhtaki, kes sesini!"

Dismas sustu. Yeşu dudaklarını ıslak süngerden ayırdı. Sesine tatlı, inandırıcı bir hava vermeye çalışarak – bunu başaramadı ya– boğuk bir sesle, cellada, "Ona da içecek ver!" dedi.

Ortalık iyice kararıyordu. Su ve ateş dolu kara bulut gökyüzünün yarısını kaplamış, Kudüs'e doğru hızla ilerliyor, önünde sürüyle küçük beyaz bulutu sürüklüyordu.

Tepenin üstünde bir şimşek çaktı, ardından gök gürültüsü duyuldu. Cellat mızrağının ucundaki süngeri çıkardı.

Alçak ve tumturaklı bir sesle, "Cömert Hegemon'u övmelisin!" dedi.

Ardından mızrağını Yeşu'nun kalbine soktu.

Yeşu titredi, mırıldandı:

"Hegemon..."

Kan karnına akmaya başladı. Çenesi titredi, sonra başı göğsüne düştü. İkinci gök gürültüsü duyulduğunda cellat, Dismas'a da içecek vermişti. Aynı sözleri tekrarladı:

"Cömert Hegemon'u övmelisin!"

Sonra onu da öldürdü.

Celladı yanında gören Hestas, aklını kaçırdığından korkunç bir çığlık attı.

Bir kükreme koyuverip dudaklarına değen süngere dişlerini geçirdi.

Birkaç saniye sonra onun da gövdesi, tahtaya bağlayan iplerin elverdiği ölçüde gevşiyordu.

Kukuletalı adam, cellatla Yüzbaşı'nın peşinden yürüdü, tapınak muhafızları şefi de arkalarından gitti. Kukuletalı adam ilk çarmıhta durdu, Yeşu'nun kanlı gövdesini dikkatle inceledi, bembeyaz eline dokundu ve arkadaşlarına, "Ölmüş!" dedi.

Aynı şey, öbür iki çarmıhta da tekrarlandı.

İşini bitiren halk temsilcisi, başıyla Yüzbaşı'ya selam verdi, yanında kukuletalı adam ve tapınak muhafızlarının şefiyle tepeden aşağı inmeye koyuldu. Ortalık iyiden iyiye kararıyor, şimşekler simsiyah gökyüzünü yırtıyordu. Birden bir alev fışkırdı gökyüzünden; Yüzbaşı'nın komutu gök gürültüsünün gümbürtüsü içinde kaynadı gitti:

"Dağılın!"

Bu komuta sevinen askerler tolgalarını başlarına geçirip bayır aşağı inmeye başladılar.

Kudüs'ün üstüne karanlık çöküyordu.

Birden bardaktan boşanırcasına bastıran yağmur, askerleri şaşırttı. Ortalığı seller kapladı; öyle ki sel suları koşarak inen askerlere yetişip onları geçti. İliklerine kadar ıslanan süvariler durmadan kayıyor, dörtnala Kudüs'e doğru uzaklaştıkları düz yola erişme çabası içinde acele ederken balçığa yuvarlanıyorlardı. Birkaç dakika sonra, yağmur, bulut ve ateşten oluşan yoğun kara sisin içinde, tepede tek adam kalmıştı.

Boşuna çaldığı bıçağı sallayıp sendeleyen, çukurlara yuvarlanan, ne bulursa ona tutunan, ara sıra dizüstü sürünmek zorunda kalan, bir sis okyanusunda yok olup şimşeklerin göz kamaştırıcı titreşimleriyle aydınlanan adam çarmıhlara doğru tırmanıyordu.

Ayak bileklerine kadar suya girerek tepeye vardı. Az kalsın kafasını ilk çarmıha çarpıyordu. Islanıp ağırlaşan örtüsünü sırtından çıkardı, sırtında yalnızca gömleğiyle Yeşu'nun ayaklarının dibine yığıldı. Bacaklarını kazığa bağlayan ipleri çözdü, çarmıha tırmanarak bir koluyla ona sarıldı; öbürüyle de, onu kazığa bağlayan öteki ipleri kesti. Yeşu'nun çıplak ve sırılsıklam gövdesi Levi'nin üstüne yıkıldı, birlikte yere yuvarlandılar. Matta onu hemen sırtlayıp götürmek istedi, ama anlaşılmaz bir düşünce bunu hemen yapmasına engel oldu. Yeşu'nun gövdesini suların içinde bıraktı, kollarını açıp başını geri atarak, her adımda ayağının kaymasına aldırmadan, sallanarak ötekilere koştu. Onların da iplerini kesti, iki ceset kayarak yere indi.

Birkaç dakika sonra tepede, üç çıplak çarmıhla sellerin sürüklediği iki ölüden başka şey kalmamıştı. Levi'yle Yeşu'nun ölüsüne gelince; ikisi de ortadan kaybolmuştu.

17

Hareketli bir gün

Cuma sabahı, o uğursuz kara büyü gösterisinin ertesi günü, Varyete Tiyatrosu'nda çalışanlardan –Muhasebe Memuru Vasiliy Stepanoviç Lastoçkin, iki yardımcısı, üç daktilo, iki biletçi kız, yer göstericiler, hademeler, temizlikçi kadınlar, kısaca tüm personel– hiç kimse görevi başında değildi. Hepsi işi gücü bırakmış, Sadovaya Caddesi'ne bakan pencerelerin pervazına oturmuş, tiyatronun duvarları altında, sokakta olup bitenlere bakıyorlardı. Sokakta, binlerce meraklıdan oluşan çift sıra kuyruk Kudrinskaya Meydanı'na kadar uzuyordu. Kuyruğun başında da, Moskova tiyatro dünyasında çok iyi bilinen yirmi kadar karaborsacı vardı.

Çok hareketli ve heyecanlı görünen kuyruk sokaktan geçen vatandaşların dikkatini çekiyor, herkes birbirine bir gece önceki kara büyü gösterisiyle ilgili akıl almaz hikâyeler anlatıyordu. Gösteriyi seyretmeyen Muhasebeci Vasiliy Stepanoviç de bu hikâyeleri duymuş, şaşırıp kalmıştı. Yer göstericiler ağızlarına geleni söylüyor, bu arada gösteriden sonra birtakım kadınların, yarı çıplak sokakta koşuştuklarını anlatıyorlardı. Bu akıl almaz mucizeleri, tatlı ve basit Vasiliy Stepanoviç kirpiklerini kırpıştırarak karşılıyordu. Ne yapabileceğini de kestiremiyordu. Oysa bir şeyler yapmak gerekliydi, bu konuda

kafa yorması gereken de Vasiliy Stepanoviç'in ta kendisiydi, çünkü o sıra, tiyatro içinde bulunanların en kıdemlisi oydu.

Sabahın onuna doğru, bilet almak için biriken tutkulu kalabalık o kadar yoğunlaştı ki, durum polisin kulağına gitti. Yaya ve atlı polisler alışılmamış bir hızla sökün ederek iyi kötü düzeni sağladılar. Yine de, sözde düzene sokulan bu bir kilometrelik yılan, başlı başına bir rezalet örneğiydi; Sadovaya Caddesi'nden geçen vatandaşları şaşırtıyordu.

Bu, işin dışarıdan görünen yüzüydü. Varyete Tiyatrosu'nun içinde de işler ters gitmeye başlamıştı. Sabahın ilk saatlerinde telefonlar çalmaya başlamış, o zamandan beri, Lihodeyev'in, Rimski'nin, muhasebe müdürlüğünün, veznenin, Varenuha'nın telefonları susmak bilmemişti. Önceleri, Vasiliy Stepanoviç elinden geldiğince bu telefonlara karşılık verdi. Veznedeki kızlar da telefonlara çıktılar, yer göstericiler bile bir şeyler mırıldandı. Ama kısa süre sonra bundan vazgeçtiler: Çünkü sürekli olarak Lihodeyev'in, Varenuha'nın ve Rimski'nin nerede bulunabileceği soruluyordu. Bu sorulara da kimsenin verecek cevabı yoktu. Önceleri, "Lihodeyev evinde" deyip işin içinden sıyrılmaya çalışmışlarsa da, telefon edenler evini aradıklarını, evin ise "Lihodeyev tiyatroda" diye yanıt verdiğini söylemişlerdi.

Kadının biri büyük bir heyecanla Rimski'yi istedi. Rimski'nin karısından bilgi alması salık verilince, hıçkırarak, kendisinin Rimski'nin karısı olduğunu ve kocasını hiçbir yerde bulamadığını bildirdi. İşler iyiden iyiye çatallaşıyordu. Bir temizlikçi kadın, Muhasebe Müdürü'nün odasını temizlemeye gittiğini, kapıyı ardına kadar açık, ışıkları yanık, bahçeye bakan pencere camını kırık, koltuklarından birini devrilmiş bulduğunu, odada da kimsenin olmadığını önüne gelene anlatıyordu.

Saat onda Bayan Rimskaya tiyatroda göründü. Hıçkırarak ağlıyor, elini kolunu çaresizlikle sallıyordu. Vasiliy Stepanoviç'in aklı iyice başından gitti, ne tavsiye edeceğini bilemedi. Saat on buçukta ise polis göründü. Polisin sorduğu ilk soru çok aklı başındaydı:

"Burada ne oluyor yoldaşlar? Ne var?"

Ne yapacağını şaşıran personel hemen sapsarı kesilen Vasiliy Stepanoviç'i öne çıkartıp arkasına geçti. Böylece öne itilen Muhasebeci, her şeyi apaçık anlatmak zorunda kaldı: Varyete Tiyatrosu Müdürü'nün, Muhasebe Müdürü'nün, yöneticinin kaybolduğunu, bir türlü bulunamadığını, dün akşamki gösteriden sonra sunucunun bir akıl hastanesine götürülmesinin gerektiğini, önceki gece yapılan gösterinin tek kelimeyle bir rezalet olduğunu anlattı.

Elden geldiğince avutulan Bayan Rimskaya evine götürüldü. Sonra da, özellikle temizlikçi kadının, Muhasebe Müdürü'nün odasını bulması konusundaki hikâyeyle ilgilenildi. Çalışanlardan, işlerinin başına dönmeleri rica edildi, derken, yanlarında kaslı, sivri kulaklı, kül rengi, akıllı bakışlı bir polis köpeğiyle soruşturmacılar göründü. Varyete Tiyatrosu memurları arasında, bu köpeğin ünlü Tuzabuben olduğu söylentileri dolaştı hemen. Gerçekten de oydu. Davranışı herkesi şaşırttı. Köpek, Muhasebe Müdürü'nün odasına girer girmez homurdanmaya, dudaklarını aralayıp sapsarı, koca dişlerini göstermeye başladı. Sonra, gözlerinde kızgınlıkla karışık garip bir hüzün belirtisiyle karın üstü uzandı ve kırık pencereye doğru sürünmeye koyuldu. Korkusunu yenip birden pencerenin pervazına fırladı, uzun incecik ağzını gökyüzüne doğru kaldırıp vahşi, kızgın bir uluma koyuverdi. Pencereden bir türlü ayrılmıyor, homurdanıp ürperiyor, aşağı atlama isteğiyle yanıp tutuştuğu anlaşılıyordu.

Sonunda köpeği çıkardılar, hayvan hemen ana kapı-

dan fırladı, soruşturmacıları da peşinden koşturdu. Tuzabuben, soruşturmacıları taksi durağına kadar sürükledi, orada kovaladığı izi kaybetti, bunun üzerine polisler onu alıp götürdüler.

Tuzabuben gittikten sonra soruşturmacılar, Varenuha'nın çalışma odasına yerleşip önceki gece, gösteri sırasında olup bitenlere tanık olan memurları teker teker çağırarak sorguya çektiler. Her adımda soruşturmacıların beklenmedik güçlüklerle karşılaştıklarını söylemek gerek. İpin ucu sürekli olarak ellerinden kaçıyordu.

Afişler asılmış mıydı? Evet. Ama gece, afişlerin üstlerine başkaları yapıştırılmış olmalıydı –anlaşılır gibi değildi– çünkü gösteriyle ilgili tek afiş görünmüyordu ortalıkta. Peki o büyücü nereden çıkmıştı? Bilene aşkolsun! İyi ama, bir yazılı anlaşma var mıydı arada? Şaşıran Vasiliy Stepanoviç, "Herhalde," dedi.

"Anlaşma yapılsa muhasebeden geçmesi gerekmez miydi?"

İyiden iyiye aklı başından giden Vasiliy Stepanoviç, "Kesinlikle gerekirdi," diye karşılık verdi.

"Öyleyse nerede bu anlaşma?"

İyiden iyiye sararıp solan, ne diyeceğini bilemeyen Muhasebe Memuru, "Hiçbir yerde yok," dedi.

Gerçekten, ne muhasebe dosyalarında ne Muhasebe Müdürü'nün ne Lihodeyev'in ne de Varenuha'nın odasında anlaşmanın izine rastlanmıştı.

Peki, bu büyücünün adı neydi? Vasiliy Stepanoviç'in haberi yoktu. Gösteriyi izlememişti. Yer göstericiler de bilmiyorlardı adını. Yalnız gişedeki kadınlardan biri alnını kırıştırarak düşündü ve sonunda, "Wo... Woland galiba," dedi.

Hayır, belki Woland değil de Foland'dı.

Yabancılar bürosu arandı: Ne büyücü Woland ne de Foland'ın adını işitmişlerdi.

Hademe Karpov, büyücünün, Lihodeyev'in apartmanına yerleştiğini sandığını söyledi. Tabii ki hemen apartmana koşuldu, büyücüye müyücüye rastlanmadı. Üstelik Lihodeyev de evde değildi. Hizmetçi Grunya da tüymüştü, nereye gittiğinden kimsenin haberi yoktu. Ya bina yöneticisi Nikanor İvanoviç? Gitmişti. Sekreter Prolejnev de öyle!

Her neyse, akıllara durgunluk verecek bir olaydı bu: Bütün yöneticiler kaybolmuş, garip ve rezil bir gösteri seyredilmişti. Bunu hazırlayan kimdi, yapan kimdi? Bir gizem.

Bu arada öğlen yaklaşıyordu; gişeler öğleyin açılırdı. Ama bugün böyle bir şey kesinlikle söz konusu değildi! Hemen Varyete Tiyatrosu'nun kapısına koca bir karton astılar. Kartonun üzerinde, "Bugün gösteri yapılamayacaktır!" diye yazıyordu.

Kartonun asılması üzerine, binlerce kişilik kuyrukta büyük bir dalgalanma oldu. Biraz kıpırdandıktan sonra kalabalık dağılmak zorunda kaldı. Aradan aşağı yukarı bir saat geçtiğinde de ortalıkta kimseler kalmamıştı. Soruşturmacılar, başka bir yere işe gittiler, bekçiler görev yerlerine geçtiler, memurlara izin verildi, tiyatronun kapıları kapatıldı.

Muhasebeci Vasiliy Stepanoviç'in acele görülmesi gereken işleri vardı. Önce, geceki olaylarla ilgili bir rapor vermek üzere Eğlence ve Gösteri Komisyonu'na uğrayacak, sonra aynı komisyonun mali bölümüne gecenin hasılatı olan 21.711 rubleyi teslim edecekti.

Düzenli bir adamdı Vasiliy Stepanoviç. Parayı bir gazete kâğıdına sardı, iple bağladı, çantasının içine yerleştirip yönergelere harfi harfine uyduğunu göstererek otobüs ya da tramvay durağına değil, doğrudan taksilerin bulunduğu yere yöneldi. Taksi durağında üç boş araba vardı. Ama şoförler, koltuğunun altında şişkin çantasıyla

koşar adım gelen müşteriyi gördüklerinde, nedendir bilinmez, yüzüne kötü kötü bakarak önünden teker teker geçip gittiler.

Bu olaya çok şaşan Muhasebeci, uzun süre orada durup şoförlerin yaptıklarına bir anlam vermeye çalıştı.

Birkaç dakika sonra, bir başka boş araba kaldırımın kenarında durdu. Müşteriyi gören şoförün yüzü ânında dondu.

Şaşkın şaşkın, boğazını temizleyerek, "Boş musunuz?" dedi Vasiliy Stepanoviç.

Şoför, müşteriye bakmak zahmetine bile katlanmadan, ekşi ekşi, "Mangırı görelim," dedi.

İyiden iyiye şaşıran Muhasebeci, değerli çantasını koltuğunun altına iyice kıstırdı. Cüzdanını çıkardı, içinden bir on rublelik çekip şoföre gösterdi.

Şoför, kısaca, "Gitmeyeceğim!" dedi.

"Özür dilerim..." diye başlayacak oldu Muhasebeci.

Şoför sözünü kesti:

"Üç rubleliklerden var mı?"

Tamamen kafası karışmış olan Muhasebeci, cüzdanından iki tane üç rublelik çıkarıp şoföre gösterdi.

"Binin," dedi şoför. "Gidiyoruz!"

Taksimetresini öylesine sert açtı ki, neredeyse kıracaktı.

Vasiliy Stepanoviç, utana sıkıla, "Herhalde bozuk paranız yok," dedi.

Dikiz aynasında, kan çanağına dönen bakışları görülen şoför, "Bozuk para mı?" diye kükredi. "Cebim bozuk para dolu! Sabahtan beri üçüncü kez başıma geliyor bu. Bütün arkadaşlara da aynı şey oldu. Onluk veren ilk orospu çocuğunun parasının üstünü iade ettim –tam tamına dört buçuk ruble– beni dolandırdı kahpenin oğlu! Beş dakika sonra aldığım paraya baktım, ne göreyim? On rublenin yerinde bir Narzan madensuyu şişesinin etiketi.

–Şoför ağza alınmayacak türden birkaç küfür sıraladı.– Diğeri Zubovskaya Meydanı'nda başıma geldi. Bir onluk daha aldık, üç ruble geri verdik! Herif çekti gitti! Parayı cüzdanıma soktum, koca bir eşekarısı hart, elimi sokup havalanmaz mı!"

Şoför, bir kez daha, hikâyenin arasını ağza alınmaz küfürlerle donattı:

"Bir onluk daha gitti bizden! Dün gece bu (...), (...) (ağza alınmayacak iki kelime) Varyete Tiyatrosu'nda, 'hokkabazım' diyen bir itoğluit birtakım (...) (bir küfür daha) gösteriler yapmış. Hem de neyle? On rublelik paralarla!.." Muhasebeci birden değişen yüz ifadesiyle, "Varyete" sözcüğünü ömründe ilk kez duyuyor gibiydi. Kendi kendine, "Vay canına!" diye düşündü.

Gidecekleri yere vardıklarında Muhasebeci, bir aksilik çıkmadan parayı ödedi, binaya girdi, şefin odasına giden koridora daldı. Dalar dalmaz da şaşırıp kaldı. Eğlence bürosunda alışılmamış bir kargaşa hüküm sürüyordu. Başörtüsü çözülmüş, gözleri fal taşı gibi açılmış bir kadın memur, koşarak Muhasebeci'nin önünden geçti. Bilinmeyen birine, "Bir şey yok, bir şey yok!" diye bağırıyordu. "Bir şey yok yavrularım! Ceketle pantolon yerinde ama ceketin içinde bir şey yok!"

Bir kapının ardında kayboldu ve hemen ardından kırılan bir bardağın sesi duyuldu. Sekreterlikten çıkan, Vasiliy Stepanoviç'in iyi tanıdığı birinci kısım şefi öyle bir durumdaydı ki, Muhasebe Memuru'nu tanımadan önünden geçip kayboldu.

Apışıp kalan Muhasebeci, sekreterliğe girdi. Burası, aynı zamanda komisyon başkanının bekleme odası olarak kullanılıyordu. Ama işte orada, neredeyse keçileri iyice kaçırıyordu.

Komisyon başkanının odasında, güçlü bir ses yankılanıyordu. Hiç kuşkusuz bu ses, Komisyon Başkanı Pro-

hor Petroviç'e aitti. Ürken Muhasebeci, "Birini güzelce fırçalıyor galiba," diye düşündü. O an, bakışları bambaşka türden bir görüntüye takıldı: Prohor Petroviç'in özel sekreteri güzel Anna Riçardovna bir deri koltuğa gömülmüş, ıslak mendilini şakağına bastırmış hüngür hüngür ağlıyordu; başı koltuğun arkalığına kayılmış, upuzun bacakları odanın ortasına kadar uzanmıştı.

Anna Riçardovna'nın çenesine silme allık yayılmıştı. Gözlerinden akan rimel, şeftali kabuğunu andıran yanaklarında kara kara izler bırakmıştı.

Muhasebe Memuru'nu fark eder etmez Anna Riçardovna ayağa fırladı, ceketinin yakasına yapışıp bağırarak onu sürüklemeye koyuldu:

"Şükürler olsun! Nihayet cesur bir adam göründü! Hepsi kaçtı, hepsi bana ihanet etti! Gidelim ona bir bakalım, ne yapacağımı bilmiyorum!"

Hıçkırarak sürüklediği Muhasebe Memuru'nu başkanın odasına soktu.

Muhasebeci içeri girer girmez, çantasını yere düşürdü. Aklı allak bullak oldu, olmayacak gibi de değildi hani.

Koca bir kristal hokkayla süslü koca çalışma masasının başında içi boş bir elbise, bomboş bir kâğıt üzerine dolmakalemle bir şeyler yazıyor, ama kâğıda bir damla mürekkep dökülmüyordu. Elbisenin kravatı vardı, üst cebinde bir dolmakalemin ucu görünüyordu ama gömlek yakasının üstünde ne boyun vardı, ne baş. Kollarının ucunda ise ellerden iz yoktu. Elbise işine dalıp gitmiş gibiydi, çevresindeki kargaşaya aldırdığı yoktu. Ama içeri birilerinin girdiğini duyunca arkasına yaslandı. Yakasının üstündeki boşluktan Muhasebeci'nin çok iyi tanıdığı Prohor Petroviç'in sesi duyuldu:

"Ne oluyor? Kimseyi görmek istemediğimi kapıya da yazdırdım üstelik!"

Güzel sekreteri bir çığlık attı, ellerini ovuşturdu:

"Görüyor musunuz? Görüyor musunuz? Yerinde yok! Görünmüyor! Ne olursunuz, onu geri getirin!"

Kapının aralığından içeri biri süzüldü, birden "Ah!" diye bağırıp kaçtı. Bacaklarının titrediğini hisseden Muhasebeci, çantasını yerden almayı unutmadan, bir iskemlenin ucuna ilişti. Anna Riçardovna çevresinde dolanıp duruyor, ceketini çekiştirerek bağırıyordu:

"Küfrettiği zaman onu daima sustururdum! Ama bu sefer azıttı."

Güzel kadın, bu sözlerden sonra masaya doğru atıldı. Ağladığı için biraz boğuk çıkan, ama yine de kulağa hoş gelen sesiyle, "Proşa,"[1] dedi. "Neredesiniz?"

"Proşa mı? Kiminle konuştuğunuzun farkında mısınız?"

Koltuğuna iyiden iyiye gömülen elbise, karşısındakini azarlarcasına konuşuyordu.

"Beni tanımadı! Tanımadı beni! Görüyor musunuz?"

Sekreter yine hıçkırıklara boğuldu.

Kolunun ucuyla, birtakım emirler yazmak niyetiyle olacak, önüne bir deste boş kâğıt çeken öfkeli elbise, sinirli sinirli, "Odamda böyle hıçkırmamanızı rica ediyorum!" dedi.

"Hayır, daha fazla bakamam, dayanamıyorum!" diye haykırdı Anna Riçardovna.

Sonra, koşarak sekreterler odasına sığındı. Muhasebe Memuru da, top mermisi gibi peşinden fırladı.

Heyecandan titreyerek Muhasebeci'nin koluna yapışan genç kadın, "Şurada oturuyordum," dedi. "İçeri bir kedi girdi. Kapkara, suaygırı gibi bir kedi. 'Pissst! Defol!'

1. (Rus.) Prohor'un kısaltması. (Y.N.)

diye bağırdım tabii. Çıktı, onun yerine şişko, kafası kedi başı gibi bir adam girdi. 'Ne oluyorsunuz yoldaş!' dedi. 'Gelenlere, pisst, defol, demek nereden çıktı?' Doğru Prohor Petroviç'in odasına daldı ardından. Tabii, peşinden koşarak, 'Delirdiniz mi?' diye bağırdım. Herif hiç aldırmadı, büyük bir küstahlıkla yürüdü, Prohor Petroviç'in karşısındaki koltuğa oturdu. Prohor Petroviç'in altın gibi bir yüreği vardır ama sinirlidir. Aslında, kendini kaybetmemesi gerekirdi. Ama sinirli, üstelik deliler gibi çalışan bir adamdır, düşünün... kendinden geçerek, 'Haber vermeden girmenize kim izin verdi?' diye haykırdı. Öbürünün küstahlığına bakın, koltuğa yayılıp, 'Sizinle iki-üç şey konuşmak istiyorum,' demez mi? Prohor Petroviç, 'İşim var!' dedi. Küstah iyice gevşeyip gülümseyerek ne karşılık verdi biliyor musunuz? 'Hadi canım, işiniz mişiniz yok!' Gördünüz mü? Tabii, Prohor Petroviç kendini kaybetti ve bağırdı: 'Bu ne rezalet! Hemen kovun şu herifi! Ya da, şeytan çarpsın ki...' Beriki güldü ve, 'şeytan mı çarpsın?' dedi. 'Olmayacak şey değil!' Bunun üzerine bir çatırtı duyuldu. Ağzımı açıp tek söz etme fırsatını bulamadan, kedi kafalı herif ortadan kayboldu. Masa başında da o gördüğünüz elbise kaldı."

İyice açılan, bir yana kayan ağzıyla, Anna Riçardovna yeniden çığlıklar atmaya başladı: "Ve yazıyor, yazıyor, yazıyor! Delirirsiniz! Telefonda konuşuyor! Elbise! Herkes tavşanlar gibi kaçtı!"

Ayakta dikilmiş titreyip duran Muhasebeci'nin nutku tutulmuştu. Ama kader ona yardım etti. Sert adımlarla iki polis girdi içeri. Onları gören güzel sekreter daha yüksekten hıçkırmaya koyulup parmağıyla başkanının odasını gösterdi. Birinci polis, sakin bir sesle, "Lütfen ağlamayalım yurttaş," dedi.

Artık odada varlığına ihtiyaç kalmadığını hisseden Muhasebeci dışarı fırladı. Bir dakika geçmeden açık ha-

vaya kavuşmuştu. O an, boru sesini andıran bir uğultuyla, kafasından karmakarışık şeyler geçti. Önceki gece gösteriye katılan bir Kedi hakkında yer göstericilerin anlattığı bölük pörçük şeyler aklına geldi. "Haaa!" dedi kendi kendine. "Bizim Kedi'yle az önceki aynı olmasın sakın?"

Komisyonda işini halledemeyen işine bağlı memur, aynı komisyonun Vaganski Yolu'ndaki şubesine uğramaya karar verdi. Kendini toplamak için de yürüyerek gitmeyi düşündü.

Eğlence ve Gösteri Komisyonu'nun şubesi, eski, çökmek üzere olan bir konağa yerleşmişti. Bina, bir avlunun dibindeydi; girişindeki somaki sütunlarla ün salmıştı. Ama o gün, somaki sütunlar ziyaretçileri hiç etkilemedi.

Gelenlerin birkaçı, girişteki küçük masada tiyatro sanatıyla ilgili kitaplar satan genç kızın hüngür hüngür ağladığını görüp şaşırdılar. O sıra genç kız kimseye kitap satmak istemiyor, acıyıp ne olduğunu soranlara sinirli bir el işaretiyle karşılık vererek ağlamaya devam ediyordu. Bu arada, yukarıdan, aşağıdan, Eğlence Komisyonu şubesinin bütün odalarından, en az yirmi telefonun tiz sesi yükseliyordu.

Birden genç kız sustu, ürperdi, isterik bir sesle, "Yine başladı!" diye bağırdı.

Birden, titrek bir soprano sesiyle şarkı söylemeye koyuldu:

Ey kutsal deniz, şanlı baykal...

Merdivenin başında beliren genç hademe görünmeyen birine yumruk salladıktan sonra, soğuk bariton sesiyle genç kızın şarkısına katıldı:

Git sağlam gemi, somon avına...

Başka başka sesler de şarkıya katıldı, kısa bir süre sonra gerçek bir koro oluştu, yayıldı, ses bütün binayı kapladı. Hesapların denetlendiği 6 numaralı odada, güçlü ve boğuk bir bas ses ötekilerini bastırıyordu. Telefonların inatla çalan tiz zilleri, koroya eşlik ediyordu sanki.

"Ey kuzey rüzgârı, coştur dalgaları!.." diye, merdiven başındaki genç hademe, gırtlağını yırtarcasına haykırdı.

Genç kızın gözlerinden yaşlar boşanıyor, dişlerini sıkmaya çalışıyor, ama ağzı kendiliğinden açılıyor, sesi hademeninkini de bastırıyordu:

"Yürekli balıkçı, fazla uzaklaşma!.."

Şaşkın ziyaretçileri en çok etkileyen, koro üyelerinin binanın dört köşesine yayıldıkları halde, sanki gözler görünmeyen bir koro şefi tarafından yönetiliyormuşçasına büyük bir uyum içinde söylemeleriydi.

Vaganski Yolu'ndan geçen yayalar avlunun parmaklıkları önünde duruyor, içerdeki eğlentiye, şenliğe şaşırıp kalıyorlardı.

İlk dörtlük sona erdiğinde şarkı, sanki görünmeyen koro şefinin işaretiyle birden kesildi. Hademe alçak sesle söverek kayboldu.

O an, ana kapı açıldı, sırtında, altından uzun beyaz gömleğinin etekleri görünen mevsimlik paltosuyla, bir yoldaş girdi içeri. Yanında da bir polis vardı.

Masa başındaki genç kız, isterik sesiyle, "Ne olur doktor, bir şey yapın! Yalvarırım size!" diye bağırdı.

Genel sekreter koşarak merdivenleri indi, utanç ve şaşkınlıktan kıpkırmızı kesilmiş, kekeleyerek, "Gördüğünüz gibi doktor," dedi. "Bir toplu hipnoz söz konusu. Bu durumda, yapılması gerekli olan..." Ama sözcükler gırt-

lağında kaldı, cümlesini yarıda kesti, birden tenor sesiyle şarkı söylemeye başladı:

Şilka ve Nerçinsk korkutmuyor artık...

"Ahmak!" diye bağırdı genç kız. Ama bu sözün kime yöneldiği anlaşılamadı. Çünkü, konuşmaya devam edecek yerde birkaç ses atlayıp kendisi de "Şilka ve Nerçinsk" şarkısına katıldı.

Doktor, genel sekretere, "Kendinize sahip olun! Durun, kesin şarkıyı!" diye emretti.

Her şey, genel sekreterin susmak için elinden geleni yaptığını, ama şarkı söylemekten kendini alamadığını ortaya koyuyordu. Koronun eşliğinde, gelip geçen yayalara şunları söyledi:

Ormanda aç canavar
Ona dokunmadı,
Avcıların kuşları da
Bir yerine değmedi.

Kuple biter bitmez, ilk olarak kıza birkaç damla sakinleştirici verildi. Sonra doktor, genel sekreterle memurlara götürdü ilacı.

Genç kıza dönen Vasiliy Stepanoviç, birden, "Özür dilerim yurttaş," dedi. "Burada bir kedi, kara bir kedi gördünüz mü?"

Genç kız kızgınlıkla, "Kedi mi? Ne kedisi?" diye sordu. "Burada bir eşek var. Duysa da vız gelir, her şeyi anlatacağım."

Gerçekten de olup bitenleri anlattı.

Genç kızın deyimiyle, "şubenin bütün işleri"ni altüst ettikten sonra, buranın müdürü, olur olmaz zamanlarda birtakım toplantılar düzenleme âdeti çıkarmıştı.

"Şeflerin gözünü boyamak için!" bağırıyordu genç kız. Bir yıl içinde, memurlar arasında çeşitli topluluklar kurdurmuştu. Bunlardan biri Lermontov'un eserleriyle ilgileniyor, bir başkası satranç, biri de maçakızı meraklılarını topluyordu. Ayrıca pinponla ve binicilikle ilgilenenler için de ayrı topluluklar vardı. Yaz olduğunda, nehirde kano yapacaklarını, bir de dağcılık şubesi kurulacağını söylüyordu... Ve o gün, müdür, yemek sırasında kantine girmişti.

"İğrenç bir orospu çocuğuyla kol kolaydı," diyordu genç kız. "Nereden çıktığı belli olmayan, pis kareli pantolonlu, kırık camlı kelebekgözlüklü, kötü suratlı bir herif!"

Yine genç kızın anlattığına göre, yanındakini, yemek yiyen memurlara, koro kurup yönetmekte uzman sayılan biri olarak tanıtmıştı.

Müstakbel dağcıların yüzü asıldı ama müdür, herkesten biraz sabırlı olmasını istedi. Uzmana gelince; şakalaştı, espri yaptı, bu işin çok az zamanlarını alacağını söyledi, üstelik hepsine bir araba yarar sağlayacağına yeminler etti.

"Tabii," diyordu genç kız, "şubenin iki yağcısı Fanov ila Kosarçuk, ilk yazılan memurlardı. Öteki memurlar da korodan kurtulamayacaklarını anlayarak, bu yeni topluluğa katılmak zorunda kaldılar. Geri kalan zaman Lermontov, maçakızı ve öbür etkinliklerle dolu olduğundan koro çalışmalarının yemek paydosunda yapılması kararlaştırıldı. Örnek olmak niyetiyle, müdür, sesinin tenor olduğunu açıkladı."

Daha sonra olup bitenler bir kâbusu andırıyordu. Kareli pantolonlu koro uzmanı, bağıra bağıra şarkıya başladı: "Do, mi, sol, do!.."

Derken sustu, korodan kaçmak niyetiyle dolabın ardına gizlenen birkaç utangaç memurun foyasını ortaya çıkardı. Kosarçuk'un eşsiz bir kulağı olduğunu söyledi,

inledi, kükredi, herkesten eski bir kilise korosu şefi ve şarkıcısına saygı göstermelerini istedi. Elini bir yerlere çarptı, memurlardan, "Ey Kutsal Deniz" şarkısına başlamalarını rica etti.

Şarkı başladı, hem de büyük başarıyla başladı. Kareli elbiseli adamın işini iyi bildiği bir gerçekti. İlk dörtlük söylendiğinde, koro şefi özür diledi. "Bir dakika sonra geliyorum," deyip ortadan kayboldu. Gerçekten bir dakika sonra geleceğini sanıp beklediler. Ama on dakika geçti, gelen giden yoktu. Bütün memurlar sevindi; adam tüymüş, şarkı söylemekten kurtulmuşlardı.

Tam o anda kendiliklerinden, ikinci dörtlüğü söylemeye başladılar. Hepsini, belki de kulağı söylendiği kadar iyi olmayan, ama fena sayılmayacak hafif bir tenor sese sahip Kosarçuk yönetiyordu. Şarkı bitti. Kilise şarkıcısı yine görünürde yoktu. Hepsi işlerinin başına döndüler ama oturacak fırsat bulamadılar. Hiç istemedikleri halde yeniden şarkıya başladılar. Susmak söz konusu değildi. O andan beri de değişen şey yoktu; bir şarkının ardından üç dakika susuyor, sonra yeni bir şarkıya başlıyor, susuyor ve yine şarkı söylüyorlardı. İşte o an, başlarına gelen felaketin büyüklüğünü anladılar. Müdür, utançtan odasına kapandı.

Yine o sırada, genç kızın hikâyesi yarıda kaldı. Sakinleştirici bir işe yaramamıştı.

On beş dakika sonra, üç kamyon, Vaganski Yolu'ndaki parmaklıklı kapıdan içeri giriyordu. Başta müdür, şubede çalışanların hepsi kamyonlara dolduruldu. Avluda hoplayıp duran kamyonlardan ilki sokağa yönelirken, kasasının içinde omuz omuza ayakta duran memurlar aynı anda ağızlarını açtılar. Ünlü bir halk şarkısı bütün sokağı çınlattı. İkinci, derken üçüncü kamyondakiler de, bir ağızdan şarkıya katıldılar. Yol boyu şarkılar sürdü gitti. Bir an önce işlerine yetişmeye çalışan yayalar hiçbir

şaşkınlık belirtisi göstermeden, kamyonlara bir göz atmakla yetiniyorlardı. Kamyonların içinde şarkı söyleyenlerin, bir kır gezisine çıktıklarını sanıyordu herkes doğal olarak. Gerçekten de kıra, şehir dışına doğru gidiyorlardı, ama gezinti değildi amaçları. Kamyonlar, Profesör Stravinski'nin akıl hastanesinin yolunu tutmuştu.

Muhasebe Memuru'na gelince; onun da iyiden iyiye aklı başından gitmişti. Bir çeyrek saat sonra, devletin parasını teslim etmeye kararlı olarak, mali işler bürosuna vardı. Başına gelenlerden ders aldığı için önce uzun salona, üzeri yaldızlı yazılarla dolu, ardında memurların çalıştığı boyalı camlara bir göz attı. Hiçbir kargaşa ya da rezalet belirtisi göremedi. Saygıdeğer bir binada olması gereken sessizlik burada da hüküm sürüyordu.

Vasiliy Stepanoviç, üzerinde "Vezne" yazılı delikten başını uzattı ve ilk kez gördüğü memuru selamladıktan sonra terbiyelice, bir para yatırma kâğıdı istedi.

"Ne yapacaksınız?" diye sordu memur.

Muhasebeci şaşırdı.

"Para yatıracağım canım. Varyete Tiyatrosu'ndanım ben..."

"Bir dakika," dedi memur. Hemen vezneyi kapadı. "Amma da garip iş..." diye düşündü Vasiliy Stepanoviç. Şaşkınlığı çok doğaldı. Hayatında ilk kez başına böyle bir iş geliyordu. Herkes, para almanın ne güç iş olduğunu, bu alanda her zaman çeşitli engelleri aşmak gerektiğini bilir. Ama otuz yıllık muhasebecilik hayatında, Vasiliy Stepanoviç, para almak için güçlük çıkarana rastlamamıştı.

Sonunda vezne açıldı, muhasebe memuru yine kafasını delikten uzattı.

"Büyük bir para mı?" diye sordu veznedar.

"21.711 ruble."

Veznedar, alaycı bir sesle, "Ohhoooo!" dedi.

Sonra Muhasebe Memuru'na yeşil bir kâğıt uzattı.

İşlemin nasıl yapıldığını iyi bilen memur, göz açıp kapayıncaya kadar kâğıdı doldurup çantasındaki paketin ipini çözdü. Gazete kâğıdını açtı. O an gözleri karardı, bir çeşit acılı inilti koyuverdi.

Gözlerinin önüne bir yığın yabancı para seriliver-mişti: Kanada dolarları, İngiliz sterlinleri, Hollanda guldenleri, Letonya latları, Estonya kronları...

Dünyası yıkılan Muhasebe Memuru'nun tepesinde sert bir ses, "İşte o!" dedi. "Varyete Tiyatrosu'ndaki dolandırıcılardan biri!"

Ve Vasiliy Stepanoviç oracıkta tutuklanıverdi.

18

Talihsiz konuklar

Gayretkeş Muhasebeci'nin, taksiden inip kendi kendine yazı yazan takım elbiseyle karşılaştığı sırada, Kiev treni de Moskova Garı'na giriyordu. Elinde kumaş bir bavul olan, temiz giyimli bir yolcu, birinci sınıf kompartımanların bulunduğu 9 numaralı vagondan indi. Bu yolcu, Kiev'de eski Enstitü Caddesi'nde oturan, merhum Berlioz'un eniştesi, iktisatçı ve planlama uzmanı Maksimilian Andreyeviç Poplavski'den başkası değildi. Maksimilian Andreyeviç'in gelişinin başlıca nedeni, önceki gece geç vakit aldığı telgraftı. Telgrafta şunlar yazılıydı:

Patriarşiye Göleti Parkı'nda, bir tramvay, başımı kopardı. Cenaze, Cuma günü, saat 15.00'te. Gelin.

Berlioz

Maksimilian Andreyeviç, doğal olarak, Kiev'in en akıllı kişilerinden biri sayılırdı. Ama böyle bir telgraf, dünyadaki en aklı başında insanı bile şaşırtacak türdendi. Biri başının kesildiğini telgrafla bildiriyorsa, başı tam kesilmemiş ve henüz yaşıyor demektir. İyi ama bu durumda bir cenaze nasıl söz konusu olabilir? İnsan, sağlığı iyiden iyiye kötüleyip öleceğini sezdiğinden mi çeker bu telgrafı? Olabilir; ama bu noktada fazla ileri giden, tuhaf,

kesin bir ifade var, öte yandan, insan kendi cenazesinin cuma günü öğleden sonra üçte kaldırılacağını nereden bilebilir? Şaşırtıcı bir telgraf doğrusu!

Akıllı kişilerin akıllılığı, en karışık işleri çözebilmelerinden gelir. Hem de en basit yoldan. Hiç kuşkusuz bir yanlışlık olmuş, aslından farklı bir metin geçmişti Maksimilian Andreyeviç'in eline. Birtakım sözcükler kesinkes başka bir telgraftan karışmış, "Berlioz" adı da imza biçiminde telgrafın en sonuna itilmişti. Böyle düzeltilince telgrafın fazlasıyla acıklı anlamı kendiliğinden aydınlanıveriyordu.

Bu nedenle, habere çok üzülen Maksimilian Andreyeviç'in karısı az da olsa yatışınca, enişte, hemen Moskova yolculuğu için hazırlıklara girişti.

Burada, Maksimilian Andreyeviç'in küçük bir sırrını açıklamamız gerekiyor. Hiç kuşkusuz, hayatının en güzel çağında ölüp giden yeğenine acıyordu. Ama pratik zekâlı bir adam olarak, cenaze töreninde bulunmasının gerekmediğini de biliyordu. Yine de, Maksimilian Andreyeviç, bir an önce Moskova'ya varmakta acele ediyordu. Neden mi? Tek bir nedenden dolayı: apartman dairesi. Moskova'da bir apartman dairesi, çok önemli bir şeydi! Nedendir bilinmez, ama Maksimilian Andreyeviç, Kiev'i sevmezdi; hele son zamanlarda, Moskova'da yaşama isteği içini öylesine kemirmeye başlamıştı ki, geceleri gözüne uyku girmiyor, dalabilse bile, çok kötü uyuyordu.

Dinyeper Nehri'nin ilkbaharda sellerle birlikte kabarışını, kıyıdaki alçak adaları kaplayıp ufukla karışmasını izlerken en ufak bir coşku duymuyordu. Knez Vladimir Anıtı'nın altından bakıldığında görülen çarpıcı güzellik de onda sevinç uyandırmıyordu. İlkbaharda, Knez Vladimir Tepesi'ni aşan, kiremit tozuyla kaplı patikalarda oynaşan güneş lekeleri de mutlu etmiyordu onu.

Bunlardan hiçbirini görmek istemiyordu. Tek isteği vardı: Moskova'da yaşamak. Enstitü Caddesi'ndeki dairesini, Moskova'da daha küçük bir daireyle değiştirmek üzere gazetelere verdiği ilanlardan sonuç alamamıştı. Dairesiyle ilgilenen pek olmadı; bir-iki kişi çıktı, ama sundukları önerilerin soygunculuktan farkı yoktu.

Telgraf, Maksimilian Andreyeviç'i pek heyecanlandırdı. Bu, kaçırılması günah olarak tanımlanacak bir fırsattı. Gerçekleri görebilen kişiler, böyle fırsatların insanın karşısına iki kere çıkmayacağını bilirler.

Her neyse çıkabilecek bütün engelleri aşarak yeğeninin Sadovaya Caddesi'ndeki dairesine konmak gerekiyordu. Hiç kuşkusuz, güç, hem çok güç bir işti bu. Ne pahasına olursa olsun, bu güçlüklerin üstesinden gelmeliydi. Maksimilian Andreyeviç, deneyimli bir adamdı, yapması gereken ilk işin, geçici bir süre için de olsa daire kiracısı diye adını kaydettirmek olduğunu biliyordu.

Maksimilian Andreyeviç, cuma günü öğleden sonra Moskova'da, Sadovaya Caddesi'nin 302 numaralı binasında, genellikle apartman yönetim kurulunun toplandığı salona giriyordu.

Dar bir salondu bu; alçak tavanlıydı. Duvara, birkaç resim ile boğulan bir insanın nasıl kurtarılacağını gösteren bir afiş asılmıştı. Tahta bir masanın ardında, sakallı ve kuşkulu bakışlı, orta yaşlı bir adam yapayalnız oturuyordu.

Şapkasını çıkarıp küçük bavulunu boş bir iskemlenin üzerine bırakan iktisatçı ve planlama uzmanı, kibarca, "Apartman yönetim kurulu başkanını görebilir miyim?" diye sordu.

Görünürde çok basit olan bu soru, karşısında oturan adamın büyük bir dehşete kapılmasına, yüzünün kıpkırmızı kesilivermesine neden oldu. Korkudan gözleri kaydı, belli belirsiz, başkanın binada olmadığını söyledi.

"Evinde mi?" diye sordu Poplavski. "Çok acele bir iş için onu bulmam gerekiyor da."

Oturan adam yine karanlık ve tutarsız bir yanıt verdi, ama başkanın evinde bulunamayacağını hissettiriyordu.

"Ne zaman döner?"

Öteki karşılık vermedi, üzüntüyle pencereden dışarı baktı.

"Hah haaa!" dedi kendi kendine akıllı Poplavski. Sonra sekreteri sordu.

Garip adam, yüzünü kızartacak kadar büyük bir güç harcayarak sekreterin de yerinde olmadığını belirtti. Ne zaman döneceği bilinmiyordu. Sekreter hastaydı.

"Hah haaa!.." dedi yine Poplavski kendi kendine. "İyi ama burada herhalde yönetim kurulundan biri vardır?"

"Ben varım," dedi adam, cılız bir sesle.

"Biliyor musunuz," diye söze başladı Maksimilian Andreyeviç Poplavski, güven dolu bir sesle, "Patriarşiye Göleti kıyısında ölen Berlioz'un tek mirasçısı benim. Yasaya göre onun mirası da bana düşüyor. En başta da 50 numaralı dairemiz..."

Oturan adam, kederli bir sesle, "Haberim yok yoldaş," diye kesti sözünü.

"Ama izin verin," dedi Poplavski, yüksek sesle, "yönetim kurulu üyesi olarak..."

Tam o anda salona biri girdi. Onu görünce masanın ardındaki adam sapsarı kesildi.

Yeni gelen ona, "Yönetim Kurulu Üyesi Pyatnavko mu?" diye sordu.

Oturan adam, güç duyulan bir sesle, "Benim," dedi.

Yeni gelen, ötekinin kulağına bir şeyler fısıldadı. Adam hemen, büyük bir şaşkınlık içinde yerinden fırladı. Birkaç saniye sonra Poplavski, ıssız salonda yapayalnız kalmıştı.

50 numaralı daireye varmak için asfaltlanmış avluyu

hızla geçen Poplavski, öfkeyle, "Hahhhaaa, işler karışıyor!" diye söylendi içinden. "Hepsi de aynı anda ortadan kaybolmasa olmazdı sanki..."

İktisatçı ve planlama uzmanının, elini zile dokundurup çekmesiyle kapının açılması bir oldu, Maksimilian Andreyeviç yarı karanlık eve daldı. Hemen, garip bir durum dikkatini çekti: Kapıyı kendisine kimin açtığı belli değildi; iskemlenin üstünde oturan koca bir kara kediden başka kimse yoktu içeride.

Maksimilian Andreyeviç, öksürdü, ayağıyla hafifçe yere vurdu; çalışma odasının kapısı açılıverdi ve Korovyev göründü.

Maksimilian Andreyeviç saygıyla, ama kişiliğinden hiçbir şey yitirmeksizin eğilerek, "Soyadım Poplavski," dedi. "Enişte..."

Cümlenin sonunu getirmesine fırsat vermeden Korovyev cebinden pis bir mendil çıkardı, yüzünü mendile gömüp ağlamaya koyuldu.

"Ölen Berlioz'un eniştesi ve..."

"Evet, evet, anladım!" diye onun sözünü kesti Korovyev, mendili yüzünden çekerken. "Sizi görür görmez kim olduğunuzu anladım!"

Yeni bir hıçkırıkla sarsıldı, haykırmaya koyuldu:

"Ne büyük felaket değil mi? Günümüzde neler oluyor."

"Bir tramvayın altında kalmış, değil mi?" diye sordu Poplavski, alçak sesle.

"Ezildi!" diye haykırdı Korovyev ve gözlüğünün altından yaşlar fışkırdı. "Ezildi! Oradaydım, her şeyi gördüm. İnanır mısınız, önce başı güm diye kopup havaya fırladı! Sonra sağ bacağı çat diye ikiye bölündü! Ardından sol bacağı da çat diye iki parça oldu! Görün, tramvaylar insanı ne hale sokuyor!"

Görünüşe bakılırsa kendine hâkim olamayan Ko-

rovyev, yanındaki duvarı kaplayan aynaya döndü ve sarsıla sarsıla hıçkırmaya başladı.

Yabancının bu hali, Berlioz'un eniştesine gerçekten dokundu. Gözlerinde hafif bir yanma duydu: "Bir de çağımızda gerçek dost kalmadı diyorlar!" diye düşündü. Aynı anda, tatsız ve küçücük bir bulut geçti kafasından. Uçucu ama gerçekten ağulu bir düşünceydi bu: Sakın gerçek dost, daire kiracısı olarak adını kaydettirmeye kalkışmasın? Hayatta böyle şeyler de olmuyor değildi.

Yeninin tersiyle, aslında kupkuru olan sol gözünü silip sağ gözüyle de acıdan allak bullak olmuş Korovyev'i incelerken, "Özür dilerim ama," dedi "zavallı Mişa'mın dostuydunuz değil mi?"

Korovyev kendinden geçercesine hıçkırdığından sözleri anlaşılmıyor, yalnız hiç durmadan yinelediği, "Çat diye ikiye bölündü" cümlesi doğru dürüst seçilebiliyordu. Doyasıya ağladıktan sonra nihayet duvardan kopabilen Korovyev hıçkırdı:

"Hayır, daha fazla dayanamayacağım! Gidip üç yüz damla eterli valeryan alayım."

Ağlamaktan şişen yüzünü Poplavski'ye çevirip ekledi:

"İşte günümüzde tramvayın insanlara ettiği!"

Gitgide artan bir merakla bu ağlayan yabancının kimliğini anlamaya çalışan Maksimilian Andreyeviç, "Özür dilerim ama bana siz mi yolladınız telgrafı?" diye sordu.

Eliyle kara Kedi'yi gösteren Korovyev, "O yolladı!" dedi.

Kulaklarına inanamayan Poplavski'nin gözleri fal taşı gibi açıldı.

"Hayır, dayanamayacağım, bittim artık," diye başladı yine Korovyev, burnunu çekerek. "Düşünüyorum da, bacağının üzerinden tekerlek geçiyor... bir tekerleğin ağır-

lığı on pud[1]. Çat!.. Uzanıp uyuyayım biraz, belki olup bitenleri unuturum böylece."

Ve Korovyev içeri girdi.

Bunun üzerine Kedi, yerinden kımıldadı. İskemleden aşağı atladı, art ayaklarının üzerinde dikilip ön ayaklarını beline koydu.

"Evet," dedi, "telgrafı yollayan benim. Ne olmuş?"

Maksimilian Andreyeviç'in hemen başı döndü. Kolları iki yana sarkıverdi, gövdesi de bacaklarının üstünde sallandı, bavulunu düşürmüş ve Kedi'nin karşısında iskemleye oturmuş olarak buldu kendini.

"Sanıyorum, iyi bir Rusçayla size bir soru sordum," dedi Kedi sertçe. "Ne olmuş?"

Poplavski yanıt verecek gücü bulamadı.

Koskoca, küt ayağını uzatan Kedi, "Pasaport!" diye haykırdı.

Düşünecek hali kalmayan, Kedi'nin gözlerinde parıldayan iki alevden başka şey seçemeyen Poplavski, bıçak çekercesine ani bir hareketle cebinden pasaportunu çıkardı. Kedi de, camlı masanın üstünde duran kalın kara çerçeveli gözlüğü kapıp gözüne taktı. Böylece daha da saygıdeğer bir görünüşe büründü; ardından pasaportu Poplavski'nin titreyen elinden çekip aldı.

"Bayılacak mıyım acaba?" diye düşündü Poplavski merakla. Dairenin içeriki odalarından Korovyev'in hıçkırıklarının boğuk gürültüsü geliyor, eter, valeryan kokusu ve leş gibi başka bir koku daha dairenin girişini kaplıyordu.

Birinci sayfayı inceleyen Kedi, "Bu pasaportu size hangi komiserlik verdi?" diye sordu.

Karşılık alamadı.

1. Ruslara özgü bir ağırlık ölçüsü. 1 pud=16.38 kg. (Y.N.)

Kedi, ters tuttuğu pasaportun üzerine ayağını koyup sorusunun karşılığını kendi verdi:

"412 numaralı komiserlik. Öyle ya, tabii! İyi bilirim orayı, önüne gelene pasaport dağıtır. Ama ben olsaydım, sizin gibi birine asla pasaport vermezdim! Daha yüzünüzü gördüğüm anda reddederdim!"

Öfkeyle pasaportu yere çaldı.

"Cenazede bulunmanız yasak," diye devam etti resmî bir sesle. "Zahmet olacak ama lütfen evinize dönüverin."

Sonra kapıya dönüp haykırdı:

"Azazello!"

Bu çağrı üzerine, kızıl saçlı, seyrek sarı dişli, ufak tefek, topal bir adam kapıda belirdi; siyah eşofman giymişti, kemerinde bir kama vardı; tek gözü kara bir bezle kapatılmıştı.

Poplavski soluyacak hava kalmadığını sandı. Yerinden kalktı, eli kalbinde, geriledi.

"Azazello, ona eşlik et!" diye emretti Kedi ve içeri girdi.

"Poplavski," dedi ufak tefek adam, genizden gelen ince bir sesle, "artık her şeyi anladığını umarım."

Poplavski, evet dercesine başını salladı.

"Hemen Kiev'e dön," diye devam etti Azazello, "orada otur. Ne ağzını aç ne de ortalıkta görün, bir daha da Moskova'da daire bulmak sevdasına kapılma. Tamam mı?"

Sapsarı dişleriyle, kamasıyla, tek gözüyle Poplavski' de ölümcül bir dehşet uyandıran bu ufak tefek adam, aslında iktisatçının omzuna ancak erişiyordu. Yine de son derece hızlı, tutarlı ve kesin davrandı:

İlkin pasaportu yerden kaldırıp Maksimilian Andreyeviç'e uzattı. İktisatçı cansız eliyle pasaportu aldı. Azazello adındaki adam, ardından bir eliyle valizi kaptı,

öbürüyle kapıyı gürültüyle açtı, ardından Berlioz'un enişteşini koluna yapıştığı gibi ite kaka sahanlığa çıkardı. Poplavski, duvara dayanmak zorunda kaldı. Anahtara falan gerek kalmadı, Azazello bavulu açıp içinden önce yağ lekeli bir gazete kâğıdına sarılı tek bacağı eksik, koca bir kızarmış tavuk çıkardı. Ardından iki takım çamaşır, ustura bilemeye yarayan bir kayış, küçük bir kitap ve ufak bir tuvalet çantasını da sahanlığa bıraktı. Tavuğun dışındakileri, bir tekmede merdivenden aşağı uçuruverdi. Boş bavul da aynı yolu izledi, yere çarparken çıkardığı sesi duydular. Gürültüden, bavulun kapağının kopup daha öteye düştüğü anlaşılıyordu.

Sonra kızıl saçlı korsan, tavuğu tek bacağından yakaladı, büyük bir hızla Poplavski'nin ensesine isabet eden tavuk havaya fırladı. Azazello'nun elinde yalnız budu kaldı. Büyük yazar Lev Tolstoy, pek haklı olarak, "Oblonskilerin evinde her şey altüst olmuş,"[1] diyordu. Bu durumla karşılaşsa tıpatıp aynı şeyi söylerdi. Evet! Poplavski'nin nesi var nesi yoksa allak bullaktı: Gözlerinin önünde upuzun bir kıvılcım çaktı, sonra bu güzel mayıs gününü karartan bir çeşit uğursuz yılan uzadıkça uzadı; derken elinde pasaportuyla, merdivenden aşağı yuvarlanıverdi.

Merdivenin dönüş yaptığı alt kat sahanlığına vardığında ayağını pencereye çarptı, bir cam kırdı, kendini basamaklardan birinin üzerine oturmuş buldu. Bacaksız tavuk basamaklarda zıplaya zıplaya yanından geçerek asansör boşluğunda kayboldu. Yukarda kalan Azazello üç lokmada tavuğun budunu yiyip bitirdi, kemiği eşofmanın küçük cebine yerleştirdi, geri dönüp içeri girdi; kapıyı da ardından gürültüyle kapadı.

1. Tolstoy'un, *Anna Karenina* romanının ikinci cümlesi. (Y.N.)

Tam o sırada, aşağıdan, yukarı çıkan birinin temkinli adımları duyuldu.

Poplavski koşarak bir sonraki sahanlığa vardı. Soluk almak için bir sıraya çöktü.

Eciş bücüş, kederli yüzlü, sırtında kırk yıl öncesinden kalma ipekli bir elbise, başında yeşil şeritli, dar ve düz kenarlı bir şapka olan ufak tefek yaşlı bir adam, ağır ağır yukarı çıkıp Poplavski'nin yanında durdu.

"50 numaralı dairenin nerede olduğunu sorabilir miyim yoldaş?" dedi ipek giysili adam, ağlamaklı bir sesle.

"Daha yukarda!" diye karşılık verdi Poplavski, sert bir sesle.

Ufak tefek adam, yoğun bir yas havası içinde, "Size çok çok teşekkür ederim yoldaş," dedi ve yoluna devam etti.

Poplavski, yerinden kalkıp aşağıya yöneldi.

Burada bir soru sorulabilir kuşkusuz: Kendisine barbarca davranan, üstüne üstlük bu işi güpegündüz yapan haydutları şikâyet etmek için Maksimilian Andreyeviç, en yakın polis karakoluna koşmadı mı? Kesinlikle hayır, bunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Karakola gidip, beyler, gözlüklü bir Kedi, pasaportumu inceledi, ardından, tek gözü bağlı, bıçaklı bir adam... Hayır, yoldaşlar, Maksimilian Andreyeviç gerçekten akıllı bir adamdı. Aşağı vardığında, giriş kapısının hemen yanında öteberi konulan ufak odanın kapısını gördü. Bu kapı camlıydı ama camı kırılmıştı. Poplavski, pasaportunu cebine koydu, Azazello'nun merdivenden aşağı fırlattığı eşyalarını bulmak umuduyla çevresine bakındı. Ama nesi var nesi yok yitip gitmişti. Poplavski kendi kendine, bu duruma üzülmeyişine şaşırdı. Çok daha ilginç, çok daha çekici başka bir düşünce kafasını kurcalıyordu şimdi: O ufak tefek ihtiyar aracılığıyla, o uğursuz apartmanda olup bitenlerin gerçek yüzünü anlayabilirdi. Gerçekten de, 50 numaralı

dairenin nerede olduğunu sorduğuna göre, buraya ilk kez geliyor demekti. Dolayısıyla da, daireye yerleşen sevimli (!) ekibin kollarına düşecekti. İçinden bir ses, adamın büyük bir hızla dışarı fırlayacağını söylüyordu Poplavski'ye. Tabii, Maksimilian Andreyeviç, herhangi bir yeğeninin herhangi bir cenazesine gitmek niyetinde değildi, Kiev'e hareket edecek trene kadar da daha bekleyecek bol vakti vardı. İktisatçı, çevresine bakındı ve kendisini boş odaya attı.

O an, yukarılarda bir yerde bir kapı vuruldu. "İçeri girdi..." diye düşündü Poplavski, kalbi çarparak. Öteberinin konduğu küçük oda soğuktu, sıçan ve çizme kokuyordu. Maksimilian Andreyeviç oracıkta duran bir kütüğün üstüne çöktü, beklemeye karar verdi. Giriş kapısını gözetlemek için oturduğu yer oldukça uygundu.

Ama bekleyiş, Kievli iktisatçının düşündüğünden çok daha uzun sürdü. Bu süre içinde de, nedendir bilinmez, merdivenden gelip geçen olmadı. Öyle ki, en ufak gürültü bile açık seçik duyulabiliyordu. Sonunda, beşinci katta bir kapı vuruldu. Poplavski soluğunu tuttu. Evet, adamın ayak sesleriydi bunlar. "Aşağı iniyor." Alt katta bir kapı açıldı. Ayak sesleri kesilmişti. Bir kadın sesi geldi kulağına. Ardından hüzünlü adamın sesi, evet onun sesi... "İsa aşkına, bırakın beni..." gibisinden bir şeyler söylüyordu. Poplavski kulağını kırık camın kıyısına yaklaştırdı. Bu kulak, kadının kahkahasını duydu. Sonra da aşağı inen hızlı ve kararlı adımları. Poplavski, oda kapısının önünden geçen kadını arkadan gördü; elinde yeşil muşambadan bir alışveriş torbası vardı. Avluya çıktı, yürüdü gitti. Sonra ufak tefek adamın hafif ayak sesleri yeniden duyuldu. Çok garip! Sanki yeniden yukarı çıkıyordu. Yoksa yaşlı adam da mı çetedendi... Evet, yukarı çıkıyordu. Tamam, açtılar kapıyı. Bekleyelim bakalım biraz daha...

Bu kez bekleyiş kısa sürdü. Kapanan kapının gürül-

tüsü duyuldu. Ardından da ayak sesleri. Ayak sesleri kesildi. Birden korkunç bir çığlık. Kısa bir miyavlama. Ve aceleci, kesik adımlar: Aşağı, bir an önce aşağı varmalı.

Poplavski sabrının karşılığını gördü. Kederli ihtiyar istavroz çıkarıp anlaşılmaz şeyler mırıldanarak koşa koşa önünden geçti. Şapkası uçmuş, kel kafası tırnak izleriyle yol yol olmuş, pantolonu sırılsıklam kesilmiş, kendisi de büyük bir dehşete kapılmıştı. Kapının içeriye mi, yoksa dışarıya mı açıldığını kestiremeden, dehşet içinde, bir süre tokmakla boğuştu. Sonunda bu işin de üstesinden gelip avluyu aydınlatan güneşe doğru koştu.

Artık Poplavski, gereken bilgiyi edinmişti. Ölü yeğenini ve 50 numaralı dairenin sırrını fazla düşünmeden, atlattığı tehlikeyi hatırladıkça ürpererek, "Anladım! Anladım!" diye mırıldandı sadece, ardından avluya fırladı. Birkaç dakika sonra, bir troleybüs, iktisatçı ve planlama uzmanı Maksimilian Andreyeviç Poplavski'yi Kiev Garı'na götürüyordu.

Ufak tefek ihtiyara gelince; iktisatçı küçük odada beklerken, onun başından oldukça tatsız bir olay geçmişti. Bu kısa boylu adam Varyete Tiyatrosu'nda büfeciydi, adı da Andrey Fokiç Sokov'du. Tiyatroda yapılan soruşturma sırasında, olup bitenlerden uzak durmuştu hep. Yalnız her zamankinden daha da hüzünlü bir havaya büründüğü ve tiyatronun ayak işlerini gören Karpov'a sihirbazın nerede oturduğunu sorduğu fark edilmişti.

Her neyse, büfeci, iktisatçıyı sahanlıkta bıraktıktan sonra, beşinci kata kadar çıkıp 50 numaralı dairenin kapısını hafifçe çalmıştı.

Kapı hemen açıldı, ama büfeci olduğu yerde sıçradı, içeri girmeye tereddüt ederek hafiften geriledi. Bu anlaşılır bir şeydi. Kapıyı açan kişi, üzerinde minicik bir dantel önlükle başında beyaz dantelden küçük bir başlıktan başka bir şey bulunmayan genç bir kızdı. Ayakla-

rına da yaldızlı terlikler geçirmişti. Genç kızın beden ölçülerine diyecek yoktu; dış görünüşünde tek bir kusur vardı, o da hiç kuşkusuz boynunu çizen kırmızı yara iziydi.

Çapkın bakan yeşil gözlerini büfeciye diken genç kız, "Kapıyı çaldığınıza göre girsenize," dedi.

Andrey Fokiç'in ağzından bir "Oh!" çıktı, gözlerini kırpıştırdı, şapkasını çıkartıp içeri girdi. Tam o anda da, girişte duran telefon çaldı. Arsız oda hizmetçisi bir ayağını iskemleye dayadı, telefonu açıp, "Alo!" dedi.

Nereye bakacağını kestiremeyen büfeci, önce bir ayağının, sonra öbürünün üzerinde sallandı ve, "Bu yabancıların amma da tuhaf oda hizmetçileri var!" diye düşündü. "Pöh, ahlaksızlığa bak!" Bu rezilliğe kendini kaptırmamak için de inatla odanın bir köşesine dikti bakışlarını.

Geniş ve karanlık giriş, görülmemiş eşya ve giysilerle doluydu. Örneğin, bir iskemlenin arkalığına, astarı alev rengi siyah bir yas mantosu atılmış, camlı masanın üstüne de, altın kabzası karanlıkta parıldayan upuzun bir kılıç konmuştu. Gümüş kabzalı üç kılıç da, birer baston ya da şemsiye gibi, odanın bir köşesine rastgele bırakılıvermişti. Duvardaki geyik boynuzlarının üstünde, kartal tüyüyle süslenmiş bereler asılıydı.

"Evet," dedi oda hizmetçisi telefonda. "Nasıl! Baron Meigel mi? Dinliyorum. Evet, sayın sanatçı bugün evinde. Evet, sizi görmek onu çok sevindirir. Bir davet, evet... Frak mı, yoksa siyah ceket mi? Nasıl? Gece yarısı..."

Oda hizmetçisi konuşma bitince telefonu kapatıp büfeciye döndü:

"Ne istiyorsunuz?"

"Sanatçı yoldaşı mutlaka görmem gerekiyor."

"Nasıl? Kendisini mi?"

"Evet, kendisini," dedi büfeci, garip bir sesle.

Çekindiği açıkça belli olan oda hizmetçisi, "Bir sorayım," dedi.

Ölen Berlioz'un çalışma odasının kapısını açtı.

"Şövalye," dedi, "siz efendimizi görmek isteyen ufak tefek bir adam var burada."

"Gelsin bakayım!" diye karşılık verdi çalışma odasından Korovyev'in çatlak sesi.

Sanki ansızın uygarlaşıp giyinivermiş büyük bir sadelikle, "Salona geçin," dedi genç kız.

Salonun kapısını açtı, kendisi de başka bir odaya girdi.

Bu çağrıya boyun eğen büfeci, salonun döşenişini görünce çarpılıverdi, şaşkınlıktan buraya neden geldiğini bile unuttu. Yüksek pencerelerin renkli camlarından –bir daha görülmemek üzere kaybolmuş kuyumcunun karısının merakıydı bu– içeri, kiliselerdeki gibi garip bir ışık doluyordu. Eskiden kalma, kocaman şöminede, bu ilkbahar gününün sıcağına rağmen, odun yanıyordu. Oysa odanın içi hiç de sıcak değildi; tam tersine, konuk, yeraltındaki büyük mezarlarda rastlanan türden, nemli ve soğuk bir havayla çevrelendiğini hissetti. Şöminenin önünde, bir kaplan postuna uzanmış olan kocaman kara Kedi, yarı kapalı gözler ve zararsız bir tavırla ateşi gözlüyordu. Odada bir de masa vardı. Tanrı'dan korkan büfeci, bu masayı görünce ürperdi: Gerçekten de masa, kilise mihraplarına serilen türden brokar bir örtüyle kaplanmıştı. Örtünün üzerine de, şiş karınlı, tozlu, yer yer küf lekeli yığınla şişe yerleştirilmişti; aralarında incecik altından yapıldığı hemen fark edilen bir tepsi parıldıyordu. Şöminenin önünde, kızıl saçlı, beli kamalı, ufak tefek bir adam, upuzun bir çelik kılıca geçirdiği et parçalarını kızartıyor, ateşe akan yağların çıkardığı minik dumanlar ocağın davlumbazında kayboluveriyordu. Kızarmış et kokusuna ağır parfüm kokuları, en başta da tütsü kokusu karışıyordu. Berlioz'un ölümünü gazetelerde okuyan ve nerede

oturduğunu bilen büfeci, bir an, bu adamların kilisedeki *panihida*'ya[1] katılıp katılmadıklarını merak etti. Sonra çok saçma bulduğu bu düşünceyi kafasından atıverdi.

Enikonu şaşıran büfeci, birden, derinden gelen kalın bir ses duydu:

"Size nasıl yardımcı olabilirim?"

Bu soru üzerine büfeci, karanlıkta, görmek istediği adamı fark etti.

Kara büyü uzmanı, üzerine yastıkların serpiştirildiği alçak ve kocaman sedire rahatça uzanmıştı. Büfecinin seçebildiği kadarıyla, sanatçı tepeden tırnağa karalar içindeydi. Ayağına da, yine siyah renkte, kıvrık burunlu pabuçlar giymişti. "Ben," dedi büfeci acı bir sesle, "Varyete Tiyatrosu'nun büfesiyim..."

Sanatçı, parmakları değerli taşlarla kaplı elini uzattı, büfecinin ağzını kapamak ister gibiydi. Sonra ateşli bir sesle, "Hayır, hayır, hayır!" dedi. "Bir kelime daha istemez! Asla ve her ne pahasına olursa olsun! Büfenizdekilerin bir parçası bile ağzıma giremez! Dün, saygıdeğer bayım, tezgâhınızın yanından geçtim. Ne mersinbalığınızı, ne de *brinza*'nızı[2] unutabilirim! Ah, sevgili dostum! Biri sizi yanıltmış. Brinza asla yeşil değildir: Normal rengi beyazdır. Ya çayınız? Bulaşık suyu, başka şey değil! Çay dağıtılırken, pis bir kızın kovayı kapıp semavere kaynamamış su koyduğunu gözlerimle gördüm. Sonradan da çay servis edilmiştir. Hayır dostum hayır, bu iş böyle yapılmaz!"

Ani saldırı karşısında şaşkına dönen Andrey Fokiç, "Özür dilerim," dedi, "bunun için gelmedim. Mersinbalığının da hiç ilgisi..."

1. Ortodokslarda cenaze töreninin adı. (Y.N.)
2. Oldukça değişik bir tadı olan bir çeşit beyazpeynir. (Y.N.)

"Nasıl hiç ilgisi yok; kokmuşsa bile mi?"

"Bana yolladıkları mersinbalığının tazeliği ikinci seviyedeydi,"[1] diye açıklamaya çalıştı büfeci.

"Benim küçük kuzucuğum, bu sözler pek saçma!"

"Nedir saçma olan?"

"Balığın tazeliğinin ikinci seviyeden olması: Saçma olan bu işte! Balığın tazeliği ya birinci seviyededir ya da sonuncu. Eğer mersinbalığınız ikinci seviyedeyse daha ötesi yok, kokmuş demektir."

Sanatçının saldırısından nasıl kurtulacağını kestiremeyen büfeci, "Affedersiniz..." diyerek yeniden söze başladı.

"Sizi affetmek mi? İmkânsız," dedi sanatçı kesin bir tavırla.

Ne yapacağını iyiden iyiye şaşıran büfeci bir çırpıda, "Bu iş için gelmedim!" deyiverdi.

"Bu iş için gelmediniz mi?" diye sordu sanatçı şaşkın şaşkın. "Başka hangi iş için gelebilirsiniz evime? Belleğim beni yanıltmıyorsa, sizin meslekten tek bir insan tanıdım. Askerlere yiyecek satan bir kadın bakkal. Ama kim bilir ne kadar önce, o sıra siz dünyada bile yoktunuz. Her neyse, tanıştığımıza sevindim. Azazello! Büfeci beye bir tabure!"

Et kızartan adam başını çevirdi –upuzun sarı dişlerini gören büfeci dehşete düştü– ve büyük bir hızla, salonda oturulabilecek tek nesne olan koyu renk, meşe taburelerden birini uzattı.

Büfeci kekeleyerek, "Size çok teşekkür ederim!" dedi. Sonra oturdu, oturmasıyla da taburenin arka ayağının kuru bir çatırtıyla kırılması bir oldu, büfeci de bir

1. İkinci seviye tazeliği: Sovyetler Birliği döneminde, gıdalar, tazeliklerine göre üç seviyeye ayrılırdı. Birinci seviyedekiler en taze olanlardı. Gıdaların tazelik seviyesi, satılırken belirtilir, fiyatları da buna göre değişirdi. (Y.N.)

çığlık koyuvererek kıçüstü düşüverdi. Düşerken ayağıyla, önünde duran başka bir tabureye çarptı ve üzerinde duran bir kupa kırmızı şarabı pantolonuna döktü.

Sanatçı bağırdı:

"Ay! Canınız yandı mı?"

Azazello, büfecinin kalkmasına yardım etti, ona başka bir tabure verdi. Büfeci, sanatçının, pantolonunu çıkarıp ateşte kurutması teklifini, titrek bir sesle reddetti: Islak giysilerinin içinde, tedirginliği iyice artmış olarak büyük bir dikkatle yeni iskemlesine oturdu.

"Ben çok alçak iskemleleri severim," dedi sanatçı. "Alçaktan düşünce kazaya uğrama tehlikesi iyiden iyiye azalır. Her neyse, mersinbalığında kalmıştık değil mi? Benim küçük kuzucuğum, taze, yine taze, her zaman taze! Her büfecinin hedefi bu olmalı. Alın, tatmak istemez misiniz?.."

O an, şöminenin kırmızı ışığında, büfecinin gözleri önünde upuzun bir kılıç parıldadı ve Azazello, bir altın tabağın içine cızırdayan kocaman bir et parçası koydu, üzerine limon suyu döktü ve iki ağızlı altın çatalla birlikte büfeciye uzattı.

"Doğrusu... Ben..."

"Çekinmeyin, bakın tadına!"

Ayıp olmasın diye, büfeci ufak bir et parçası kesip ağzına attı. Hemen ardından, hayatında bu kadar taze ve daha da ötesi böylesine lezzetli bir şey yemediğini kabullenmek zorunda kaldı. Ne var ki, güzel kokulu ve bol sulu eti bitirmek üzereyken, boğulup ikinci kez yere yuvarlanma tehlikesi atlattı. Yan odadan, koyu renk tüylü iri bir kuş içeri girmiş ve kanadını, ses çıkarmadan büfecinin çıplak başına sürtmüştü. Kuş, şöminenin üstündeki çıkıntıya, duvar saatinin yanına kondu; ancak o zaman, bir baykuş olduğu anlaşılabildi. Bütün büfeciler gibi çok sinirli olan Andrey Fokiç, "Ulu Tanrım!.." diye geçirdi

içinden. "Böyle bir ev görülmüş mü?"

"Bir kadeh şarap? Kırmızı mı, beyaz mı? Günün bu saatinde hangi ülkenin şarabını içmeyi seversiniz?"

"Kusura bakmayın... içki içmem..."

"Çok ayıp! Zar atmaya var mısınız öyleyse? Ya da başka bir oyun mu istersiniz? Domino, iskambil?"

İyice rahatsız olan büfeci, "Oyun da oynamam," karşılığını verdi.

"Çok kötü!" dedi ev sahibi kararlı bir edayla. "Doğrusunu isterseniz, şaraptan, kumardan, güzel kadınların dostluğundan ve yemek sonrası konuşmalarından kaçan bir erkekte sağlıklı olmayan bir şey vardır. Böyle adamlar ya ağır hastadır ya da çevrelerindekilerden gizlice nefret ederler. Tabii, birtakım istisnalar da çıkabilir. Benimle ziyafet sofralarına oturanlar arasında, şaşırtıcı bıçkınların bulunduğu da oldu!.. Peki öyleyse, sizi dinliyorum."

"Dün, el çabukluğuyla birtakım hokkabazlıklar yapma lütfunda bulundunuz."

"Ben mi?" diye haykırdı sihirbaz büyük bir şaşkınlıkla. "Kusura bakmayın ama böyle işler bana yakışmaz bile."

"Özür dilerim," dedi şaşkın büfeci. "Ama dün... kara büyü gösterisi..."

"Ha! Evet, tabii, evet! Sevgili dostum, size bir sır vereceğim. Ben sanatçı manatçı değilim, sadece Moskovalıları bir arada görmek istedim, bu iş için bir tiyatro salonundan daha uygun bir yer bulunabilir mi? Gösteriyi düzenleyen yardımcılarımdır –bir baş işaretiyle Kedi'yi gösterdi– ben ise oturup Moskovalılara bakmakla yetindim. Ama buruşturmayın öyle yüzünüzü, gösteride buraya gelmenize yol açan ne vardı, onu söyleyin bana."

"İzin verirseniz, sahnede gösteriler yapılırken bir ara havadan kâğıtlar yağdı yere." Bunu söyledikten sonra büfeci sesini alçalttı, utana sıkıla çevresine bakındı. "Her

neyse, bir sürü insan o kâğıtlardan topladı. Sonra genç bir adam büfeye geldi, bana on ruble uzattı. Kendisine sekiz buçuk ruble iade ettim... Derken bir başkası göründü..."

"O da mı gençti?"

"Hayır, ihtiyardı. Derken bir üçüncü, dördüncü... Hepsine de paralarının üstünü ödedim. Bugün, kasamı gözden geçirirken para yerine kâğıt parçalarından başka şey bulamadım. Büfenin zararı tam yüz dokuz ruble."

"Ay, ay, ay!" diye haykırdı sanatçı. "Havadan dökülenlerin gerçek para olduğuna mı inandılar? Bunu bilinçli olarak yaptıklarını kabul edemem."

Büfeci yan yan baktı, hüzünlüydü gözleri, bir şey söylemedi ama.

"Demek hepsi dolandırıcıydı?" diye sordu sihirbaz merakla. "Moskova halkı arasında hiç dolandırıcı olabilir mi?"

Cevap yerine büfecinin yüzünde beliren gülüş o kadar acıydı ki, kimsenin yanıttan kuşkusu olamazdı. Evet, Moskovalılar arasında dolandırıcılar da vardı.

"Ne alçaklık!" dedi Woland nefretle. "Siz yoksul bir adamsınız... Değil mi?"

Büfeci boynunu büktü, böylece, yoksul bir adam olduğunu açıkça göstermiş oldu.

"Birikmiş ne kadar paranız var?"

Soru şefkatli bir sesle sorulmuştu, ama hafif bir utanmazlık da yok değildi içinde.

Yan odadan titrek bir ses, "Beş ayrı tasarruf hesabına yatırılmış iki yüz kırk dokuz bin ruble!" diye seslendi. "Evde, parkelerin altında da onar rublelik iki yüz altın."

Büfeci taburesinde ezilip büzülerek iyice ufaldı sanki.

Woland küçümseme dolu bir sesle devam etti:

"Açık söylemek gerekirse bu paraya hiç ihtiyacınız yok, aslında büyük bir servet de sayılmaz. Ne zaman öleceksiniz?"

Bu soru üzerine, büfeci isyan eder gibi oldu:

"Kimse ne zaman öleceğini bilemez, üstelik ne zaman öleceğim kimseyi de ilgilendirmez!"

Çalışma odasından gelen iğrenç ses, "Kimse bilmez mi?" diye sordu. "Sen öyle san! Oysa çok basit bunu öğrenmek. Gelecek yılın şubat ayında, yani dokuz ay sonra, Moskova Devlet Üniversitesi'nin kliniğindeki dördüncü koğuşta karaciğer kanserinden öleceksin."

Büfecinin yüzü sapsarı kesildi.

"Dokuz ay..." diye hesapladı Woland düşünceli düşünceli. "İki yüz kırk dokuz bin... Yuvarlak hesap ayda yirmi yedi bin ruble eder... Az tabii ama sade bir hayatla yetinilirse... Hem sonra altınlar da var..."

"Altınları paraya çevirme fırsatını da bulamayacak," diye büfecinin yüreğini dondurdu az önceki ses. "Andrey Fokiç ölür ölmez evi yıkılacak, altınları da Devlet Bankası'na götürülecek."

"Ben, kliniğe yatmanızı salık vermem," dedi sanatçı. "İflah olmaz hastaların iniltileri ve hırıltıları arasında, bir hastane koğuşunda ölmenin ne anlamı var? Yirmi yedi bin rubleyle büyük bir ziyafet verdikten sonra zehir yutup, keman sesleri arasında, çevrenizde baş döndürücü güzel kızlar ve gözüpek yoldaşlarla öteki dünyaya göçmek daha iyi değil mi?"

İskemlesinde hareketsiz oturan büfeci çok yaşlanmış gibiydi. Gözleri mor halkalarla çevrilmiş, yanakları pörsümüş, çenesi acınacak biçimde sarkmıştı.

"Hem canım, hayal kuruyoruz hayal!" diye bağırdı sanatçı. "İşimize bakalım! Gösterin bana kâğıt parçalarınızı."

Adamakıllı kendinden geçmiş olan büfeci cebinden bir paket çıkardı, açtı ve şaşkınlıktan olduğu yerde kalakaldı: Gazete kâğıdının içinde on rublelik banknotlar duruyordu.

"Dostum, siz gerçekten hastasınız," dedi Woland omuz silkerek.

Büfeci, yüzünde delice bir gülümsemeyle yerinden kalktı.

"Şu... şu işe ba... bakın," diye kekeledi. "Peki paralar gene şey... şey olduğunda... ben... ne..."

"Hımm!" dedi sanatçı düşünceli düşünceli. "Yine gelin bizi görmeye. Kapımız size her zaman açıktır. Sizinle tanıştığıma sevindim..."

Tam o anda, Korovyev çalışma odasından içeri girdi. Büfecinin koluna yapışıp çekiştirmeye koyuldu, ondan herkese ama herkese selam söylemesini rica etti! Pek bir şey anlamayan büfeci kapıya yürüdü.

"Hella, beye yolu göster!" diye bağırdı Korovyev. Çırılçıplak, kızıl saçlı genç kız yeniden göründü! Büfeci aceleyle kapıdan çıktı, hafiften inlercesine, "Hoşça kalın," dedi, sarhoşlar gibi sallanarak yürümeye başladı. Birkaç basamak inince durdu, merdivene oturdu ve paketi açtı: Paralar yerli yerindeydi.

Tam o sırada, komşu daireden yeşil torbalı bir kadın çıktı. Basamağa oturmuş aptal aptal on rubleliklere bakan adamı görünce gülümsedi ve kendi kendine konuşurcasına, "Ne biçim ev?" dedi... "Bu herif daha sabahın bu saatinde sarhoş olmuş... Merdiven camlarından biri daha kırılmış!"

Ama büfeciyi yakından inceleyince bağırdı:

"Hey yoldaş, bakıyorum ellerin armut toplamıyor! Benimle bu paraları paylaşır mısın ha?"

Ürken büfeci, "Hz. İsa aşkına beni rahat bırak!" dedi ve parasını hemen gizleyiverdi.

Kadın bir kahkaha attı.

"Cehennem'e kadar yolun var ihtiyar pinti! Dalga geçiyordum..."

Ve aşağı indi.

Büfeci ağır ağır doğruldu, şapkasını düzeltmek için elini başına götürdü, başında şapka olmadığını fark etti. Geri dönmek onu çok korkutuyordu, ama şapkasını da bırakmak niyetinde değildi. Önce tereddüt etti, sonra geri dönmeye karar verdi ve kapıyı çaldı.

"Yine ne istiyorsunuz?" diye sordu o uğursuz Hella.

Büfeci, parmağıyla çıplak başını göstererek, "Şapkamı unutmuşum," diye kekeledi.

Hella arkasını döndü. Büfeci içinden bir tükürük savurdu ve gözlerini kapadı. Açtığında, Hella'nın kendisine şapkasıyla birlikte bir de siyah kabzalı kılıç uzattığını gördü.

Eliyle kılıcı itip alelacele şapkasını giyen büfeci, "Bu benim değil," diye mırıldandı.

Hella şaşkın şaşkın sordu:

"Gerçekten sizin değil mi? Kılıçsız mı geldiniz?"

Büfeci birtakım anlaşılmaz sözler mırıldandı ve hemen gerisingeri döndü. Birden başındaki aşırı sıcaklıktan rahatsız oldu. Şapkasını çıkardı, dehşetle irkilerek bir çığlık attı: Şapka yerine elinde, pörsümüş bir horoz tüyüyle süslenmiş, kadife bir bere tutuyordu. Büfeci istavroz çıkardı. Aynı anda bere miyavladı, küçücük bir kara kediye dönüştü, bir sıçrayışta Andrey Fokiç'in tepesine çıktı ve tırnaklarıyla çıplak başının derisine yapıştı. Korkunç bir çığlık koyuveren büfeci merdivene atıldı. Bunun üzerine küçük kedi yere atladı, koşarak geri döndü.

Açık havaya çıkan Andrey Fokiç avluyu dörtnala geçti, bir daha dönmemek üzere 302 numaralı uğursuz evden ayrıldı.

Daha sonra başına gelenleri ayrıntılarıyla biliyoruz. Büfeci, sokağa vardığında, bir şey arıyormuşçasına deli gibi çevresine bakındı. Bir dakika sonra karşı kaldırımdaydı, bir eczaneden içeri giriyordu. "Lütfen bakar mısınız!.." der demez tezgâhın ardındaki kadın bağırdı:

"Yoldaş, başınızın derisi yüzülmüş!"

Beş dakika sonra, başı sargı beziyle sarılmış olan büfeci en ünlü karaciğer uzmanlarının Barnadski ve Kuzmin olduğunu öğrenmişti. Hangisinin daha yakında oturduğunu sordu, Kuzmin'in avlunun tam karşısında küçücük, beyaz bir evde yaşadığını öğrenince sevinçten kıpkırmızı kesildi. İki dakika sonra Kuzmin'in evindeydi.

Küçük, oldukça eski, ama şaşılacak kadar rahat bir yerdi burası. Büfeciyi ilk karşılayan –sonradan daha iyi hatırladı bunu– ağzında bir şey olmadığı halde durmadan geviş getiren yaşlı bir kadın oldu. Şapkasını almak üzere yanına yaklaştı, büfecinin başı açık olduğundan uzaklaştı, Andrey Fokiç de kadını bir daha görmedi.

Onun yerine, aynanın yanında, kemere benzer bir şeyin altında orta yaşlı bir kadın belirdi. Adını hemen yazdırabileceğini, ancak bir sonraki ayın 19'undan önce doktoru göremeyeceğini söyledi. Büfeci bu işin de içinden sıyrılabilmenin yolunu hemen buldu. Kemerin ötesine, içinde üç kişinin oturduğu, bekleme odasına benzeyen yere doğru sönük gözlerle baktı, mırıldandı: "Öleceğim..."

Kadın, şaşkın şaşkın büfecinin sarılı başına bir göz attı, durakladı, sonunda, "Öyleyse mesele yok..." dedi ve büfecinin içeri girmesi için kenara çekildi.

Aynı anda, kemerin tam karşısında bir kapı açıldı, ardından bir kelebekgözlüğün altın çerçevesi parıldadı. Beyaz gömlekli kadın, "Yoldaşlar, bu hasta bekleyemez," dedi.

Büfeci bir şey söylemeden, kendini Profesör Kuzmin'in odasında buldu. Gösterişli ya da ürkütücü olmayan, hatta tıpla ilgili bir yere de benzemeyen, uzun bir odaydı burası.

Büfecinin sargılı başına kuşkulu bakışlar atan Profesör Kuzmin, tatlı bir sesle, "Şikâyetiniz nedir?" diye sordu.

Düşmanca bakışlarını, çerçeveli bir grup fotoğrafına diken büfeci, "Güvenilir birinden, gelecek yılın şubat ayında karaciğer kanserinden öleceğimi öğrendim," dedi. "Size yalvarıyorum, ne olursunuz beni iyi edin."

Profesör Kuzmin oturdu, koltuğunun deri kaplı gotik arkalığına yaslandı.

"Özür dilerim ama ne demek istediğinizi pek anlayamadım," dedi... "Siz... siz, hiç doktora göründünüz mü? Neden başınız sarılı?"

"Doktora mı, hangi doktora?.. Doktor dediniz de, onu görmeliydiniz..." diye cevap verdi birden dişleri takırdamaya başlayan büfeci. "Başıma aldırmayın," diye devam etti sonra. "Bu meseleyle hiç ilgisi yok... Başımı bırakın bir yana... Önemli olan karaciğer kanseri, iyileştirin beni!.."

"İzin verin, kim söyledi size?"

"İnanın!" dedi büfeci ateşli bir sesle. "Kesin biliyor!"

Koltuğunu arkaya iten Profesör, "Hiçbir şey anlamadım," dedi. "Tam olarak ne zaman öleceğinizi nereden bilebilir? Üstelik doktor da değilmiş!"

"Dördüncü koğuş," diye cevap verdi büfeci.

Bunun üzerine Profesör, daha büyük bir dikkatle hastasına, ıslak pantolonuna baktı ve düşündü: "Bir bu eksikti: Adam deli..." Ardından sordu:

"Votka içer misiniz?"

"Hayatımda ağzıma bir damla alkol koymadım," diye karşılık verdi büfeci.

Az sonra soyunmuş, deri kaplı soğuk kanepeye uzanmıştı. Profesör de karnını ovalayıp duruyordu –belirtmek gerekir ki, bu iş bizim büfeciyi alabildiğine keyiflendirmişti–. Profesör, şimdilik en ufak bir kanser belirtisi olmadığını, hiç olmazsa ilk bakışta böyle bir şey görülmediğini kesin bir dille söyledi. Ama kanserden bu kadar korktuğuna, şarlatan olduğu su götürmez biri tara-

fından ürkütüldüğüne göre tahlillerin yapılması zorunluydu...

Profesör, bir yandan büfeciye nereye gitmesi, yanına ne alması gerektiğini söylerken, bir yandan da bir kâğıdın üzerine hızla birkaç satır karaladı. Üstelik, sinir hastalıkları uzmanı Profesör Bouret için bir de kart verdi, bunda büfecinin sinirlerinin iyice bozuk olduğunu belirtiyordu.

Cebinden kalın bir cüzdan çıkaran büfeci, kendinden emin denemeyecek, ama saygılı bir sesle, "Borcum nedir Profesör?" diye sordu.

"Ne isterseniz verin," dedi doktor kısaca.

Büfeci, cüzdanından üç tane on rublelik çıkarıp masanın üzerine yaydı. Sonra beklenmedik bir yumuşaklıkla, tırnaklarını çıkarmadan ayağını uzatan kediler gibi, paraların üstüne gazete kâğıdına sarılı bir tomar bıraktı. Tomardan hafif bir şıngırtı geldi.

Doğrulup bıyıklarını sıvazlayan Kuzmin, "Bu da nesi?" diye sordu.

"Hadi, hadi, numaranın gereği yok Profesör Yoldaş," diye mırıldandı büfeci. "Kurtarın beni kanserden, yalvarırım size!"

"Altınlarınızı hemen geri alın," dedi Profesör kendi kendisiyle pek bir gurur duyarak. "Üstelik de sinir sisteminizi gözden geçirtin, böylesi daha iyi olur. Yarından tezi yok idrar tahlili yaptırın, çayı azaltın, yemeklerde tuz kullanmayın."

"Çorba da mı tuzsuz olacak?" diye sordu büfeci.

"Hiç tuz yok," diye emretti Profesör.

"Ne acı!.." diye bağırdı büfeci üzüntüyle.

Sonra duygulu bakışlarını Profesör'ün üzerinde gezdirip altınlarını topladı, geri geri giderek muayenehaneden çıktı.

Profesör'ün o akşam çok hastası yoktu, sonuncusu da alacakaranlık çökerken gitti. Beyaz gömleğini çıkarır-

ken, Profesör, büfecinin on rublelikleri bıraktığı masanın ucuna bir göz attı. Masada para mara kalmamıştı: Paraların yerinde üç tane bira şişesi etiketi duruyordu.

"Vay canına! Bu da nesi yine? Bir tek şeytan bilir herhalde!" diye homurdandı Profesör. Bir kolunu henüz geçirmiş olduğu beyaz gömleği ardından sürükleyerek yaklaştı ve etiketleri yokladı. "Görünüşe bakılırsa yalnız şizofren değil, üstelik sahtekâr da. Ama benden ne istediğini bir türlü anlayamıyorum. Yalnız, idrar tahlili yaptırmak için reçete mi? İmkânsız. Haa!.. Bahse girerim, buradan bir palto yürütmüştür!"

Profesör beyaz gömleğini hep ardından sürükleyerek girişe koştu.

"Kseniya Nikitişna!" diye bağırdı tiz bir sesle. "Bakın bakalım paltolar yerinde mi?"

Bütün paltolar yerindeydi. Ama, sonunda beyaz gömleğinden kurtulan Profesör odasına döndüğünde, birden odanın zeminine çakıldı kaldı sanki. Gözleri çalışma masasına dikildi, oracıkta duruverdi. Az önce etiketlerin bulunduğu yerde, terk edilmiş gözüken bir küçük kara kedi oturuyor ve süt dolu küçük bir tabağın tepesinde acı acı miyavlıyordu.

"Ama... Ama bu da nesi? Yani ben..." Ve Kuzmin, bir ürpertinin sırtında dolaştığını hissetti.

Profesör'ün iniltisi Kseniya Nikitişna'nın odaya koşmasına yol açtı. Durumu gören kadın, kediyi buraya hastalardan birinin bıraktığını, doktor muayenehanelerinde bu tür olayların sık sık görüldüğünü söyleyerek Profesör'ün içini iyice rahatlattı.

"Hiç kuşkusuz yoksul insanlar," dedi Kseniya Nikitişna, "oysa bizim burada, tabii..."

Ardından, küçük kediyi kimin bırakmış olabileceğini bulmaya çalıştılar. Şüpheler sonunda, midesindeki ülserden yakınan ufak tefek yaşlı kadında toplandı.

"Hiç kuşkusuz odur," dedi Kseniya Nikitişna. "Kendi kendine: 'Benim için ölümün önemi yok ama küçük kedimin bakıma ihtiyacı var,' demiştir."

"Olur şey değil!" diye bağırdı Kuzmin. "Ya süt?.. Onu da mı birlikte getirdi? Ya tabak, ha?"

"Sütü küçük bir şişede getirip burada tabağa doldurmuştur," dedi her şeye bir açıklama bulan Kseniya Nikitişna.

"Öyleyse kediyi de, tabağı da götürün buradan," dedi Kuzmin ve Kseniya Nikitişna'yı kapıya kadar geçirmeye özellikle dikkat etti. Ama dönüşünde durum hızla değişiverdi.

Profesör, beyaz gömleğini bir kancaya asarken, avludan gelen kahkahalar duydu. Pencereden baktı ve tabii, ağzı bir karış açık kaldı. Bir kadın, koşarak avluyu geçmiş, karşıdaki binalara doğru gidiyordu; üstünde iç çamaşırından başka şey yoktu. Profesör kadının adını bile biliyordu: Marya Aleksandrovna. Kahkahayı atana gelince, haylazın tekiydi.

"Bu da nesi?" diye söylendi Kuzmin nefretle.

Aynı anda, bölmenin ardındaki Profesör'ün kızının odasında gramofon "Haleluya" adlı fokstrotu çalmaya koyuldu. Profesör de, tam o sıra, arkasında bir serçenin cıvıldadığını duydu. Olduğu yerde döndü ve çalışma masasının üzerinde zıplayıp duran koca bir serçe gördü.

"Hımmm! Sakin olmalıyım!" dedi Profesör kendi kendine. "Pencereden çekildiğim sıra içeri girdi herhalde." İşlerin, özellikle bu serçenin gözükmesiyle birlikte iyice sarpa sardığını bile bile, "İşler yolunda!" diye bir karar verdi. Bir süre kuşu inceleyen Profesör, bunun sıradan bir serçe olmadığını kabullenmek zorunda kaldı. Pis hayvan sol bacağını kıvırıyor, sürükleyerek öne çekiyor, kıvrılıp bükülerek türlü hareketler yapıyor, tek kelimeyle gramofonda çalan fokstrota uyup tezgâhın önündeki

sarhoşlar gibi kırıtıp duruyor, bu arada da tüm rezilliğiyle küstah küstah bakıyordu karşısındakine.

Kuzmin, meslektaşı ve sınıf arkadaşı Bouret'yi arayıp altmış yaşına varmış birinin baş dönmelerinden şikâyet edip aynı zamanda da böyle görüntüler görmesinin ne anlama gelebileceğini sormak için telefona el attı.

Bu arada, serçe, Profesör'e armağan edilen mürekkep hokkasının üzerine konmuştu. Hokkaya pisledi (şaka etmiyorum), sonra tavana uçtu, bir an havada asılı kaldı. Ardından şimşek gibi bir gaga darbesiyle –bu gaga çeliktendi sanki– 1894 yılı mezunlarını bir arada gösteren grup fotoğrafına saldırdı. Cam şangırdayarak kırıldı ve kuş, pencereden uçtu gitti.

Bouret'nin numarasını çevirmeye hazırlanan Profesör, kararını değiştirdi. Doktorlara sülük sağlayan yeri aradı, adını verdi, en kısa zamanda evine sülük yollanmasını istedi. Telefonu kapayıp yine çalışma masasına döndüğündeyse haykırmaktan kendini alamadı. Masanın arkasında bir kadın oturuyordu; kafasında bir rahibe başlığı, elinde de, üzerinde "Sülük" yazan küçük bir çanta vardı. Profesör, özellikle kadının ağzını görünce haykırmaktan kendini alamadı: Bu ağız büzülmüştü, neredeyse iki kulağı birleştirecek kadar genişti ve arasından tek bir diş gözüküyordu. Kadının gözlerinde de hayat yoktu.

"Parayı alıyorum," dedi rahibe kalın bir sesle. "Burada durmasının hiç gereği yok." Kuş bacağını uzattı, etiketleri toparladı ve havada kayboluverdi.

Aradan iki saat geçmişti, Profesör Kuzmin, odasında, yatağına uzanmış yatıyordu. Şakaklarına, kulaklarının arkasına, boynuna sülük konmuştu. Ayakucunda, ipekli yatak örtüsünün üstünde beyaz bıyıklı bir adam oturuyordu. Acıyan bakışlarla Kuzmin'i inceleyen, bütün bunları safsata saymak gerektiğini, gerçekte böyle

şeylerin olmadığını söyleyerek onu yatıştırmaya çalışan Profesör Bouret'ydi bu. Dışarısı zifirî karanlıktı.

O gece, Moskova'da, bundan başka garip olaylar görüldü mü bilmiyoruz. Öğrenmeye de çalışmayacağız tabii. Hele bu gerçek hikâyenin ikinci bölümüne geçmenin sırası gelmişken. Okur, izle beni!

İKİNCİ BÖLÜM

19

Margarita

İzle beni, okur! Kim dedi sana, bu ölümlü dünyada bağlılık üzerine kurulu gerçek, sonsuz aşk yoktur diye! O yalancının pislik kusan dili koparılsın!İzle beni sevgili okur, yalnız beni! Böyle bir aşkın var olduğunu sana göstereceğim!

Hayır! Klinikte, gece yarısına doğru, acı bir sesle İvanuşka'ya unutulduğunu söylerken Usta yanılmıştı. Olamazdı böyle şey. Tabii ki sevgilisi onu unutmamıştı.

Her şeyden önce, Usta'nın İvanuşka'ya açmak istemediği bir sırrı aydınlatalım. Usta'nın sevgilisinin adı Margarita Nikolayevna'ydı. Bunun dışında, Usta'nın sevgilisi hakkında zavallı Şair'e bütün anlattıkları gerçeğin ta kendisiydi. Onun gerçeğe uygun bir görüntüsünü çizmişti. Margarita, anlattığı gibi güzeldi, akıllıydı. Buna bir şeyi daha eklemek gerekli: Pek çok kadının, yaşantılarını Margarita Nikolayevna'nınkiyle değiştirmek için ellerinden ne geliyorsa yapacakları çekinmeden söylenebilir. Margarita, otuz yaşındaydı ve çok ünlü bir uzmanla evliydi. Çocukları yoktu. Ayrıca kocası büyük önemi olan bir buluşun sahibiydi –ulusal çıkarları ilgilendiren bir buluşun–. Adam gençti, yakışıklıydı, iyi yürekliydi, namusluydu, üstelik karısına tapıyordu. Arbat Caddesi'nin yakınındaki küçük sokaklardan birinde, bahçeyle

çevrili nefis bir malikânenin en üst katı olduğu gibi ikisine aitti. Büyüleyici bir yerdi burası! Hem, isteyen varsa o bahçeye gidip söylediklerimin doğruluğunu araştırabilir. Bana başvursun, adresi verir, hangi yoldan gideceğini de gösteririm; malikâne hâlâ sapasağlam ayakta.

Para yönünden Margarita Nikolayevna'nın hiç sıkıntısı yoktu. Canının çektiği her şeyi satın alabilirdi. Kocasının tanıdıkları arasında son derece ilginç kişilerle karşılaşabilirdi. Margarita Nikolayevna o güne kadar bir gazocağına el sürmemişti bile. Başkalarıyla ortak bir evde yaşamanın kâbuslarını hiç bilmiyordu. Tek kelimeyle... mutlu muydu Margarita Nikolayevna?

Hayır, bir an bile mutlu olmamıştı işte! On dokuz yaşındayken evlenip bu malikâneye yerleştiği andan beri mutluluk nedir bilmemişti. Peki neydi bu kadının eksiği? Gözlerinde durmadan, anlaşılmaz bir alevin yanıp tutuştuğu bir kadına, neydi gerekli olan? O malum gün eline bir demet mimoza alıp kendisini güzelleştiren, tek gözü de pek hafif kayan bu büyücü kadına ne gerekiyordu? Haberim yok, bilmiyorum. Kuşkusuz, Margarita gerçeği söylemişti: Ona gerekli olan Usta'ydı. Gotik bir ev, özel bir bahçe değil, para hiç değil. Usta'yı seviyordu Margarita, gerçeği söylemişti.

Hikâyeye yabancıyım ama anlatan, gerçekten benim. İşte, ertesi sabah Usta'nın küçük evine dönüp onu bulamayınca Margarita'nın neler hissettiğini düşündüğümde (neyse ki her şeyi kocasına söyleme fırsatı bulamamış, çünkü kocası gece eve dönmemişti) benim bile yüreğim eziliyor. Daha fazla bilgi almak için elinden geleni yaptı, tabii pek bir sonuç elde edemedi. Bunun üzerine malikâneye döndü, eski hayatına kaldığı yerden devam etti.

Ama pis kar yollarla sokaklardan silinip gidince ilkbahar vasistaslardan yumuşak, nemli ve bezdirici esintiyi

üflemeye koyulur koyulmaz, Margarita Nikolayevna, kıştakinden beter bir yasa büründü. Çoğu kez gizlice, uzun uzun, acı acı ağlıyordu. Sevdiği adam hayatta mıydı, ölmüş müydü yoksa? Bilmiyordu. Bu kasvetli günler akıp gittikçe giderek daha sık, özellikle de hava kararduğında, bir ölüye bağlandığı düşüncesi gelmeye başlamıştı aklına.

Ya unutacaktı onu ya da kendisi de ölecekti. Ama bu donuk yaşantıyı daha fazla sürdürmek imkânsızdı. İmkânsız! Unutmak, ne pahasına olursa olsun unutmak! Yalnız, Usta kendini unutturmuyordu, işte buradaydı felaket.

Sobanın yanına oturmuş, Usta'nın Pontius Pilatus'un öyküsünü yazdığı sıralar yanan ocağın anısıyla tutuşturduğu ateşe bakarken, "Evet, evet, evet, tıpatıp aynı hata," diyordu Margarita. "O gece, onu neden bırakıp gittim? Neden? Çılgınlıktı bu! Ertesi sabah, ona verdiğim sözü tutup geri döndüm, ama çok geç olmuştu. Evet, geri döndüm –ama tıpkı zavallı Matta Levi gibi– çok geç kalmıştım!"

Bütün bu sözler saçmaydı aslında. Çünkü o gece, Usta'nın yanında kalsa ne değişirdi? Kurtarabilir miydi onu? Gülünç, diye haykırabiliriz ama bu umutsuz kadının karşısında ağzımızı açmayacağız.

Margarita Nikolayevna, bütün kışı acılar içinde geçirip ilkbahara kadar yaşamayı başardı. Kara büyü uzmanının Moskova'ya gelişiyle birlikte bir yığın kargaşanın yaşandığı, Berlioz'un eniştesinin kesin bir tutumla Kiev'e gönderildiği, muhasebecinin tutuklandığı, saçma sapan ve anlaşılmaz bir sürü şeyin meydana geldiği o cuma günü, Margarita, oturduğu binanın en tepesindeki yatak odasında öğlene doğru uyandı.

Uyanırken sık sık olanın tersine, ağlamadı. Çünkü, gözlerini açar açmaz o gün nihayet bir şeylerin meydana

geleceğini hissetmişti. Yitip gitmesinden ürkerek, bu önseziyi yüreğinin derinliklerinde ısıtıp geliştirme çabasına girişti hemen.

"Evet, inanıyorum!" diye mırıldandı Margarita saygıyla. "İnanıyorum! Bir şeyler olacak! Başka türlüsü düşünülemez, neden hayat boyu acı çekmeye mahkûm kalacakmışım? İtiraf ediyorum, evet, yalan söyledim, aldattım, insanların bakışlarından uzak gizli bir hayat yaşadım, yine de yaptıklarım bu denli acımasız bir cezayı hak etmiyor... Seziyorum, olacak mutlaka, çünkü hiçbir şey, sonsuza dek sürüp gitmez. Üstelik, çok şeyi haber veren bir düş gördüm, buna yemin edebilirim..."

Güneşin aydınlattığı kırmızı perdelere bakarken, daha sonra da aceleyle giyinip üçlü aynanın karşısında kısa saçlarının perçemlerini açarken Margarita Nikolayevna böyle mırıldanıyordu.

Margarita'nın o gece gördüğü düş, gerçekten alışılmışın çok dışındaydı. Doğruyu söylemek gerekirse bu acılı kış boyunca, Usta'yı bir kere bile düşünde görmemişti. Usta, geceleri Margarita'yı rahat bırakıyor, ancak gündüzleri işkence ediyordu ona. Ama bu kez, Margarita, uykusunda onunla karşılaşmıştı.

Margarita, düşünde, önce hiç bilmediği bir yer gördü. Hüzünlü, ilkbaharın ilk günlerine özgü alçak ve kurşuni renkli gökyüzünün altında insanın içini karartan bir yerdi burası. Kara bulut parçalarının uçuştuğu bu kasvetli gökyüzünden, sessizce, bir karga sürüsü geçti. Sallanıp duran, eğri büğrü küçük bir köprü, ilkbaharda canlanan bir derenin bulanık sularının üzerinde uzanıyordu. Sağda solda birkaç sefil ağacın çıplak kara gövdesi seçiliyordu. Tek başına bir kavak; daha ötede de, ağaçların arasında, çite benzeyen bir şeyle çevrili, kütüklerden yapılma, mutfak, hamam ya da ne için kullanıldığını bir tek şeytanın bildiği küçük bir kulübe!

Bütün hepsinde öylesine ölü, öylesine hüzünlü bir yan vardı ki, insanın, küçük köprünün yakınındaki akçaağaca kendini asası geliyordu. Ne en ufak bir esinti ne şu bulutlarda ufacık bir hayat belirtisi ne bir canlı... Yaşayan biri için, cehennemden farksızdı burası.

Ve düşünün ki, birden o tahta yapının kapısı ardına kadar açılıyor ve o görünüyor. Gayet uzakta, ama kim olduğu kolayca anlaşılıyor. Sanki yırtık pırtık üstü başı, ama giysilerinin biçimini de, neden yapıldığını da kestirmek imkânsız. Saçları karmakarışık, tıraşsız. Gözleri tedirgin, acı dolu. Eliyle ona işaret ediyor, onu çağırıyor. Margarita sevinçten uçarak, derin soluklarla nemli ve ölü havayı içine çekerek keseklerin, otların üstünden aşarak Usta'ya doğru koşarken uyanıverdi.

"Bu düş ancak iki anlama gelebilir," diye devam ediyordu Margarita Nikolayevna kendi kendisiyle tartışarak. "Ya öldü, bana işaret ettiğine göre bu, beni almaya geldiğini, yakında öleceğimi gösterir. Çok da iyi olur; böylece acılarım sona erer. Ya da yaşıyor, işte o zaman düşümün bir tek anlamı olabilir: Kendini bana böyle hatırlatmakla, yakında görüşeceğimizi söylemek istedi... Evet, çok kısa süre sonra birbirimizi göreceğiz!"

Gitgide artan bir heyecanla, Margarita, bir yandan giyinirken, öte yandan da işlerin iyiye gittiğine, bu iyiye gidişten mümkün olduğu kadar faydalanması gerektiğine kendini ikna etmeye koyuldu. Kocası, bir iş için üç günlüğüne bir yere gitmişti. Bu üç gün boyunca kendi kendine kalacak, kimse dilediğini düşünmesine, canının çektiğini hayal etmesine engel olamayacaktı. Malikânenin bütün bir katı, Moskova'da on binlerce kişinin imreneceği beş odalı bu geniş daire tamamen onun emrindeydi.

Üç gün sürecek özgürlüğün tadını çıkarmaya başlamak için, Margarita, bu lüks dairenin en iyi yerini seç-

medi –tam tersine–. Bir fincan çay içtikten sonra, bavullarla öteki eski eşyanın konduğu iki dolabın bulunduğu, küçük, penceresiz, karanlık odaya koştu. İlk dolabın önünde çömelip alt gözü açtı. Orada, bir yığın ipekli bezin altında duran hayatta sahip olduğu tek hazineyi aldı. Bu, içinde Usta'nın fotoğrafının, yine onun adına çıkarılmış, hesabında on bin ruble bulunduğunu belirten bir banka tasarruf hesabı defterinin, sigara kâğıtlarının arasına konup kurutulmuş gül yapraklarının, alt köşesini alevlerin kemirdiği, daktiloyla yazılmış sayfalarla dolu bir defterin bulunduğu, kapağı kahverengi deri kaplama eski bir albümdü.

Margarita hazineyi de yanına alıp odasına döndü, fotoğrafı üçlü aynanın bir köşesine yerleşip aynanın önüne oturdu. Bir saat boyunca oturup yanık defteri dizlerinin üstüne koyup sayfalarını karıştırdı, alevlerin başını ve sonunu kemirdiği şu satırları okudu:

> Akdeniz'den gelen karanlıklar, Vali'nin nefret ettiği kentin üzerine yayıldı. Tapınağı, ürkütücü Antonia Kalesi'ne bağlayan tahta köprüler kayboldu, gökyüzünden inen kopkoyu karanlık hipodroma hâkim kanatlı tanrıları, mazgalları, pazarları, kervansarayları, daracık sokakları ve havuzlarıyla Büyük Herodes Sarayı'nı yutuverdi... Büyük Kudüs şehri, sanki daha önce hiç var olmamış gibi, yeryüzünden silinerek gözden kayboldu.

Margarita devamını da okumak isterdi ama yoktu: Yalnız karman çorman, kömürleşmiş bir parça kalmıştı geriye.

Gözyaşlarını silerek defteri bıraktı, aksini yansıtan küçük masaya dirseklerini dayayıp uzun süre gözlerini fotoğraftan ayırmadı. Sonra gözyaşları kurudu. Margarita özenle varını yoğunu topladı, az sonra hepsi yeniden

ipekli bezlerin altına gömülmüştü. Karanlık odada kilit, hafif ve boğuk bir sesle kapandı.

Margarita dairenin girişine geçti, dışarı çıkmak üzere mantosunu giydi. Oda hizmetçisi güzel Nataşa öğle yemeği için ne pişireceğini sordu, hiçbir önemi olmadığı karşılığını aldı. Dalga geçmeyi sevdiğinden, Nataşa, evin hanımıyla laflamaya başladı. Ve olmayacak şeyler anlattı: Örneğin önceki gün tiyatroda bir sihirbazın yaptığı numaralar herkesi kendinden geçirmiş, adam isteyene bedava çoraplar, adam başı iki şişe yabancı ülkelerden gelme koku dağıtmış ama ardından, gösteriden hemen sonra, sokakta herkes –hoppala– çırılçıplak kalıvermiş! Margarita, girişteki aynanın altında duran iskemleye kendini bırakıp kahkahalarla gülmeye koyuldu.

"Nataşa! Hiç utanmıyor musunuz?" diye bağırdı. "Sizin gibi okumuş, zeki bir kız... Kuyruklarda beklerken insanlar akla gelmedik, tek şeytanın bildiği saçmalıklar uyduruyor, siz de gelmiş bunları bana tekrarlıyorsunuz."

Nataşa, saç diplerine kadar kızardı; bütün bunların uydurma olmadığı karşılığını verdi. O sabah, Arbat Caddesi'ndeki yiyecek satan dükkâna kadının birinin ayaklarında pabuçlarıyla girdiğini, kasanın önündeki kuyrukta beklerken pabuçların bir anda kaybolmasıyla kadıncağızın çoraplarıyla kaldığını gözleriyle görmüştü. Üstelik Nataşa'nın gözleri yuvalarından uğramıştı, çünkü vatandaşın çorabının topuğunda koca bir delik vardı! Pabuçları ise sihirliydi, Nataşa'nın az önce sözünü ettiği o meşhur sihirbazlık gösterileri sırasında edinmişti kadın onları.

"Çoraplarıyla yürüyüp gitti mi?"

Kendisine inanılmadığını gördükçe gitgide kızaran Nataşa, "Evet, çoraplarıyla yürüyüp gitti," karşılığını verdi. "Biliyor musunuz Margarita Nikolayevna, polis dün

gece yüzden fazla kişiyi tutukladı. Tiyatrodan çıkmış, Tverskaya Caddesi'nde donla gezen kadınları."

"Tabii bunları size anlatan Darya," dedi Margarita Nikolayevna. "İğrenç bir yalancı olduğunu uzun zaman önce fark etmiştim zaten."

Bu gülünç konuşma, Nataşa için tatlı bir sürprizle son buldu. Margarita odasına girdi, bir çift çorap ve bir şişe kolonyayla döndü. Kendisinin de bir sihirbazlık gösterisi yapmak istediğini anlattıktan sonra, Tverskaya Caddesi'nde çorapla gezinmemesini ve Darya'nın anlattıklarına kulak asmamasını rica ederek çorabı ve kolonyayı Nataşa'ya armağan etti. Oda hizmetçisiyle evin hanımı öpüştükten sonra ayrıldılar.

Troleybüsün yumuşak koltuğuna rahatça yerleşmiş, bir kendi işlerini düşünüp bir önündeki yoldaşların konuşmasına kulak veren Margarita Nikolayevna, Arbat Caddesi'ni seyrediyordu.

Kimsenin onları duymadığından emin olmak istercesine, zaman zaman kuşkulu bakışlarla çevrelerine göz gezdiren bu iki adam, saçma sapan şeylerden söz ediyorlardı. Pencerenin yanında oturan –tombul yanaklı ablak yüzünde domuzlarınki gibi capcanlı ve küçük gözleri olan, iriyarı biri– alçak sesle, cılız komşusuna, tabutu kara bir bezle örtmek gerektiğini anlatıyordu...

"Ama imkânsız," diye mırıldandı sıska olan şaşkın şaşkın. "Böyle şey görülmüş mü?.. Peki Jeldıbin ne yaptı?"

Troleybüsün devamlı homurtusu arasında, Margarita, pencere yanında oturan adamın birkaç sözünü yakaladı:

"Adli soruşturma... rezalet... sapına kadar büyücülük!.."

Margarita Nikolayevna, güçbela da olsa bu dağınık sözcükler arasında bir bağlantı kurabildi. İki yoldaş, fısır fısır, o sabah bir tabutun içinden (ölünün adı bile geçmedi) ölünün kafasının çalındığını konuşuyorlardı!

Jeldıbin dedikleri adamın kendinden geçmesine yol açan da bu olaydı. Fısıldaşarak konuşan iki kişiye gelince; onların da başsız ölüyle bir ilişkileri vardı.

"Çiçek alacak zaman bulabilecek miyiz?" diye sordu ufak tefek olanı. "Ölüyü yakacaklar, saat ikide, değil mi?"

Sonunda, çalınan baş konusundaki bu gizemli konuşmadan sıkılan Margarita, ineceği durağa geldiklerini görünce sevindi. Birkaç dakika sonra, Kremlin'in duvarlarının dibindeki bahçede bir sıranın üzerine çökmüştü. Buradan Manej'i görebilirdi rahatlıkla.

Güneşin parlak ışığında gözlerini kırpıştıran Margarita, gördüğü düşe kafa yoruyor, geçen yıl, aynı gün, aynı saatte, aynı sırada onunla birlikte oturduğunu aklından geçiriyordu. Şimdiki gibi, yanında siyah bir çanta vardı. Bugün Margarita yalnızdı ama aklından onunla konuşmaktan geri durmuyordu:

"Seni bir yere sürdülerse neden beni habersiz bırakıyorsun? Hiç olmazsa, insanların yakınlarına haber yollamalarına izin veriyorlardır. Artık beni sevmiyor musun? Seviyorsun. Neden bilmem, beni sevdiğinden eminim. Demek sürüldün ve sürgünde öldün. Öyleyse yalvarırım sana, beni rahat bırak, bana yaşama özgürlüğünü tanı artık, bırak da soluk alayım!.." Margarita kendi kendine soruyor, yine kendi kendine karşılık veriyordu: "Seni tutuyor muyum? Özgürsün." Margarita'nın da karşılığı hazırdı: "Cevabın bu mu? Hayır, önce belleğimden silinip gitmelisin. Ancak o zaman özgür olabilirim..."

Margarita Nikolayevna'nın önünden insanlar gelip geçiyordu. Bir adam, yan gözle, bu iyi giyimli genç kadına baktı. Güzelliğine ve yalnızlığına kapılıp öksürdü ve aynı sıranın öbür ucuna ilişti. Derken soluk alıp, "Bugün hava gerçekten nefis," dedi.

Ama Margarita ona öyle kötü baktı ki, yerinden kalktığı gibi çekip gitti adam.

"İşte bir örnek daha," dedi Margarita kendisine hükmeden kişiye. "Sanki neden uzaklaştırdım adamı? Canım sıkılıyor; üstelik şu Lovelace[1], aptalca, hava gerçekten nefis demesi bir yana, kötü biri de değildi. Bu duvarın dibinde, tek başıma, baykuş gibi ne yapıyorum sanki? Neden hayatın dışına itilmişim?"

Üzgün ve bitik, başını önüne eğdi. Tam o anda sabahki kışkırtıcı umut dalgası yeniden göğsüne doluverdi. "Evet, bir şeyler olacak!" Dalga ikinci bir kez kabardı, ama Margarita, bu sefer sesli olduğunu fark etti. Şehrin uğultusu arasında, davul, zil ve boru seslerinin –kulağa sahte geliyordu– gitgide yaklaştığı duyuluyordu.

Margarita önce, bahçeyi çeviren tel boyunca, ağır ağır ilerleyen atlı bir polisin geçtiğini gördü. Peşinden üç yaya polis daha gidiyordu. Onların arkasından da çalgıcılarla dolu bir kamyon. En sonda da, son model üstü açık bir cenaze arabası, üzerinde çelenklerin altına gömülmüş bir tabutla ağır ağır ilerliyordu. Arabanın dört köşesinde, üç adamla bir kadın ayakta duruyordu.

Margarita, o mesafeden bile, ölüye son yolculuğunda refakat etmekle yükümlü bu dört kişinin yüzünde büyük bir şaşkınlık okunduğunu fark edebiliyordu. Cenaze arabasının sol arka köşesinde duran kadında bu şaşkınlık çok belirgindi. Kadının şiş yanakları, sanki yakışık almaz bir sırrı taşımaktan iyice kabarmıştı. Gözlerinde kuşkulu parıltılar yanıp sönüyordu. Neredeyse kendini tutamayacak, ölüden yana bir göz atıp, "Görülmüş şey mi böylesi? Gerçekten büyücülük bu!.." diye bağıracaktı. Aynı şaşkın hava, cenazeyi sessizce izleyen üç yüz kadar yayada da seziliyordu.

Margarita gözleriyle kafileyi izledi, büyük davulun,

1. Samuel Richardson'un *Clarissa Harlowe* romanındaki hiçbir şeye inanmayan, acımasız, kadın avcısı tipi. (Y.N.)

uzaklaştıkça hafifleyen "Güm, güm de güm güm!" seslerine uzun uzun kulak verdi: "Ne garip cenaze töreni," diye düşündü. "Hem şu davulun gümleyişinde ne büyük bir hüzün var! Doğrusu, adamın yaşayıp yaşamadığını anlamak için ruhumu şeytanın emrine verebilirim... Suratlarında böyle tuhaf bir ifadeyle kimi gömdüklerini gerçekten merak ettim."

Genizden gelen bir erkek sesi, Margarita'nın yanında, "Mihail Aleksandroviç Berlioz, MASSOLİT Başkanı," dedi.

Margarita şaşkınlıkla başını çevirdi, kendisi cenazeyi izlerken ses çıkarmadan sıraya oturduğu anlaşılan adamı gördü. Herhalde dalgınlıkla, içinden geçen soruyu da yüksek sesle sormuş olmalıydı.

Bu arada, kırmızı ışığın yanması nedeniyle olacak, kafile durdu.

"Evet," diye devam etti yabancı, "hepsi de çok garip bir ruh hali içindeler. Bir ölüye son yolculuğunda refakat ediyorlar ama düşünebildikleri tek bir şey var: Başı nereye gitti acaba?"

Margarita şaşırtıcı komşusunu baştan aşağı süzerek, "Ne başı?" diye sordu.

Söz konusu komşu kısa boylu, kıpkızıl saçlı, bir köpekdişi dudağının dışına taşan biriydi. İyi kumaştan çizgili bir takım, kolalı gömlek, rugan pabuçlar giymiş, kafasına da bir melon şapka takmıştı. Kravatı rengârenkti. En şaşırtıcı yanı da ceketinin üst cebiydi. Genellikle erkekler bu cebe mendil ya da dolmakalem koyarlar. Onun cebinden, en ufak bir et kırıntısı kalmamacasına kemirilmiş bir tavuk kemiğinin ucu çıkıyordu.

"Öyle ya," dedi kızıl saçlı adam, "düşünün ki bu sabah Griboyedov'un koca salonundan, tabutun içindeki ölünün başını çaldılar."

Bir anda troleybüsteki fısıldaşmaları hatırlayan Mar-

garita, elinde olmaksızın, "Böyle bir şey nasıl olabilir?" diye sordu.

Kızıl saçlı adam, kibarca, "Şeytan bilir!" dedi. "Düşünüyorum da, bu soruyu Behennot'a sormak fena olmayacak gibime geliyor. Ama nasıl da ustaca çalmışlar kafayı! Üstelik ne büyük bir rezalet!.. Herkesin en çok merak ettiği de, ölü başının kime ve niçin gerektiği!"

Ne kadar kendi derdine düşmüş olsa da, Margarita ister istemez bu saçma sapan sözlerden etkilenmişti.

"Özür dilerim!" diye bağırdı birden. "Hangi Berlioz'dan söz ediyorsunuz? Bugünkü gazetelerin sözünü..."

"Ta kendisi, ta kendisi..."

Margarita birden hırslanarak, "Öyleyse cenazesini izleyenler de hiç kuşkusuz yazarlar olmalı?" dedi.

"Tabii yazarlar."

"İçlerinden yüzünü hatırladığınız var mı?"

"En baştakinden en sondakine dek hepsini bilirim," diye cevap verdi kızıl saçlı adam.

"Söyler misiniz ne olur," dedi sesi boğuklaşan Margarita, "aralarında eleştirmen Latunski de bulunuyor mu?"

"Latunski mi, kusur kalır mı? Tabii aralarında!" dedi kızıl saçlı adam. "İşte şurada, dördüncü dizinin ucunda."

"Şu sarı saçlı mı?" diye sordu Margarita gözlerini kısarak.

"Saçlarına kır düşmüş olan sarışın... Bakın, gözlerini gökyüzüne çevirmiş!"

"Papaza benziyor değil mi?"

"Tam üstüne bastınız!"

Margarita, artık başka bir şey sormadan Latunski'yi incelemeye koyuldu.

"Gördüğüm kadarıyla," dedi kızıl saçlı adam gülümseyerek, "bu Latunski'den nefret ediyorsunuz."

"Ondan ve bir başkasından daha," dedi Margarita dişlerinin arasından. "Ama bundan söz etmenin hiçbir zevki yok."

Bu arada, kafile uzaklaşıyordu. Yayaların ardından, şimdi de çoğu boş arabalar geçmeye başlamıştı.

"Tabii, ne zevki olsun ki Margarita Nikolayevna!"

Margarita şaşırdı:

"Beni tanıyor musunuz?"

Kızıl saçlı adam, karşılık olarak geniş ve gülünç bir hareketle şapkasını çıkardı.

Tesadüfen karşısına çıkan bu adamı inceleyen Margarita, "Tam bir haydut suratı işte!" diye düşündü.

"Ama ben sizi tanımıyorum," dedi sertçe.

"Nasıl tanıyabilirsiniz? Her neyse, küçük bir iş için beni size yolladılar."

Margarita sarardı ve geriledi.

"Kesik baş konusunda tek şeytanın bildiği bir sürü saçma sapan şey anlatacağınıza bunu hemen söylemeliydiniz," dedi. "Beni tutuklamaya mı geldiniz?"

"Hiç de değil!" diye bağırdı kızıl saçlı adam. "Bu da nedir böyle? Ağzını açmayagör, herkes karşısındakinin kendisini tutuklamaya geldiğini sanıyor! Hayır, sadece size bir iş teklif edeceğim."

"Anlamıyorum, ne işi?"

Kızıl saçlı adam çevresine şöyle bir göz attı, gizemli bir tavırla, "Size, bu akşam için bir yere davet edildiğinizi iletmekle görevliyim," dedi.

"Bir davet mi? Saçmalıyorsunuz."

Anlamlı bir sesle, göz kırparak, "Çok ünlü bir yabancı söz konusu," dedi kızıl saçlı adam.

Margarita öfkelendi.

"Sokak ortasında pezevenklik ha! Bu da yeni bir şey!" dedi ve gitmek üzere ayağa kalktı.

Hakarete uğrayan kızıl saçlı adam, "Bu tür görevle-

rin teşekkürü de böyle oluyor," diyerek Margarita'nın arkasından homurdandı: "Aptal!"

"Rezil!" diye karşılık verdi Margarita başını çevirerek. Tam o anda kızıl saçlı adamın sesini duydu:

> "Akdeniz'den gelen karanlıklar, Vali'nin nefret ettiği kentin üzerine yayıldı. Tapınağı, ürkütücü Antonia Kalesi'ne bağlayan tahta köprüler kayboldu, gökyüzünden inen kopkoyu karanlık hipodroma hâkim kanatlı tanrıları, mazgalları, pazarları, kervansarayları, daracık sokakları ve havuzlarıyla Büyük Herodes Sarayı'nı yutuverdi... büyük Kudüs şehri, sanki daha önce hiç var olmamış gibi, yeryüzünden silinerek gözden kayboldu.

Yanık defterinizin de, kurutulmuş gül yapraklarınızın da, sizin de canınız cehenneme! Öyleyse tek başınıza oturup durun şu bankta, size özgürlüğünüzü, soluk alma hakkını vermesi, belleğinizden silinip gitmesi için yalvarıp durun ona!"

Margarita sapsarı kesilerek geri döndü. Kızıl saçlı adam dikkatle inceledi genç kadını.

"Hiçbir şey anlamıyorum," dedi Margarita hafif bir sesle. "Hadi, defterde yazılı olanları bilebilirsiniz... Evime girip beni gözlemiş olabilirsiniz... Nataşa'yı satın aldınız değil mi? Ama düşüncelerimi nasıl okuyabildiniz?"

Yüzünü acıyla buruşturarak ekledi:

"Söyleyin, kimsiniz? Sizi hangi örgüt yolladı?"

"Üf, ne sıkıcı be!.." diye homurdandı kızıl saçlı adam. Sonra sesini yükselterek devam etti:

"Özür dilerim ama hiçbir örgüte bağlı olmadığımı size daha önce söyledim. Oturun, lütfen."

Margarita, hiç itiraz etmeden söyleneni yaptı ama oturur oturmaz da sordu:

"Kimsiniz siz?"

"Peki tamam, bana Azazello derler. Ama sonuçta bu size bir şey ifade etmeyecek."

"Defterde yazılanları ve düşüncelerimi nereden bildiğinizi de mi söylemeyeceksiniz?"

"Söyleyemem," diye cevap verdi Azazello sertçe.

"Onun hakkında bir şey biliyor musunuz?" diye sordu Margarita yalvarırcasına.

"Eh, bir şeyler biliyorum diyelim..."

"Yalvarırım size, bana bir tek şey söyleyin... Yaşıyor mu?.. Bana azap çektirmeyin!"

"Evet, yaşıyor," dedi Azazello isteksizce.

"Tanrım!.."

"Lütfen, heyecan ve patırtı istemez," dedi Azazello kaşlarını çatarak.

"Özür dilerim, özür dilerim," diye kekeledi Margarita yenilgiyi kabullenerek. "Tabii, size karşı sinirlendim. Ama kabul edin, bir kadın, sokakta, tanımadığı birinin evine çağrılıyorsa... Önyargılarım yoktur, yemin ederim size –Margarita keyifsizce gülümsedi– ama yabancılarla hiç görüşmem, görüşmek için en ufak bir isteğim de yok... Üstelik kocam... Başımdan geçen acı olayı biliyor musunuz, sevmediğim bir insanla yaşıyorum... Ama onun da hayatını mahvetmeyi çok yanlış buluyorum... Ondan, iyilikten başka şey görmedim..."

Bu tutarsız söylevi, gözle görülür bir can sıkıntısıyla dinleyen Azazello, kabaca, "Bir dakika susun, rica ederim," dedi.

Margarita emredilmişçesine sustu.

"Sizi kesinlikle tehlikeli olmayan bir yabancının evine çağırıyorum. Üstelik, ziyaretinizden tek bir canın haberi olmayacak. Buna ben kefilim."

"Öyleyse neden beni görmek istiyor?" diye sordu Margarita.

"Sonradan öğreneceksiniz bunu."

"Anlıyorum... Ona teslim olmak zorundayım," dedi Margarita düşünceli düşünceli.

Azazello küstahça sırıtarak cevap verdi:

"Dünyadaki her kadının en büyük hayalidir bu, bunu kesinlikle söyleyebilirim –Azazello'nun ağzı gülümsemesiyle büzülüverdi–. Ama sizi hayal kırıklığına uğratacağım: Böyle bir şey olmayacaktır."

"İyi ama kim bu yabancı?" Şaşkınlıktan ne yaptığını bilemeyen Margarita'nın sesi o kadar yüksek çıkmıştı ki, yayalardan birkaçı dönüp ona baktı. "Onun evine gitmekten ne gibi bir çıkarım olabilir?"

Azazello genç kadına eğildi, imalarla dolu bir sesle mırıldandı:

"Büyük çıkarınız var... İyi bir fırsat yakalayacaksınız."

"Ne?" diye bağıran Margarita'nın gözleri dışarı uğrayıverdi. "Yanlış anlamadıysam, gideceğim yerde onunla ilgili bir şeyler öğreneceğim galiba?"

Azazello sessizce başını salladı.

"Gideceğim!" diye var gücüyle bağırdı Margarita, Azazello'nun koluna yapışarak. "Nereye isterseniz gideceğim!"

Rahatlayarak derinden iç geçiren Azazello, bankın arkalığına yaslandı. Sırtıyla, kaba harflerle tahtaya kazılmış "Nura" adını gizleyerek, alaycı bir sesle, "Şu kadınlar da amma yorucu oluyor!" dedi. Ellerini ceplerine soktu, bacaklarını olabildiğince uzattı. "Örneğin, bu işi niye bana yıktılar? Behemot'u seçebilirlerdi, üstelik sevimlidir de."

Margarita acı acı gülümseyerek, "Benimle alay etmekten ve esrarlı sözlerinizle içimde merak uyandırmaktan vazgeçin artık!" dedi. "Mutsuz bir insanım zaten, üstelik siz de mutsuzluğumdan yararlanıyorsunuz. Tu-

haf demekle bile anlatılamayacak bu işe giriyorsam, yemin ederim, ondan söz ederek beni meraka düşürdüğünüz içindir sadece! Ama bütün bu esrarlı anlaşmazlıklardan başım dönüyor..."

"Hadi canım, meseleyi büyütmeyelim!" dedi Azazello yüzünü buruşturarak. "Hem kendinizi biraz da benim yerime koyun canım. Bir yöneticinin ağzını burnunu kırmak, eniştenin birini kapı dışarı etmek, adamın birini tabancayla vurmak ya da bu tür ufak tefek şeylerin üstesinden gelmek benim uzmanlık alanıma girer. Ama âşık bir kadınla tartışmaya gelince, karnım tok!.. Yarım saattir size laf anlatacağım derken canım çıktı... Geliyor musunuz peki?"

"Geleceğim," demekle yetindi Margarita.

Cebinden küçük, yuvarlak bir altın kutu çıkarıp Margarita'ya uzatan Azazello, "Öyleyse lütfen şunu almaya gayret edin," dedi. "Hemen gizleyin de gelip geçenler görmesin. Size faydası dokunacak Margarita Nikolayevna, çünkü altı ayda kederden çok yaşlanmışsınız." Margarita kıpkırmızı kesildi ama hiç cevap vermedi, Azazello da sözlerine devam etti:

"Bu akşam, tam dokuz buçukta lütfen çırılçıplak soyunun ve bu kutudaki kremle yüzünüzü ve tüm gövdenizi ovalayın. Sonra ne isterseniz yapın ama telefondan uzaklaşmayın. Tam onda sizi arayıp ne yapmanız gerektiğini bildireceğim. Parmağınızı bile kıpırdatmanıza gerek yok; gitmeniz gereken yere götürüleceksiniz, kimse sizi rahatsız etmeyecek. Anlaşıldı mı?"

Bir süre susan Margarita, "Anlaşıldı," dedi. "Ağırlığına bakılırsa bu kutu som altından. Her neyse, bana çok pahalıya mal olacak karanlık bir işe girmem için rüşvet verildiğinin farkındayım..."

"Bu da nesi böyle?" diye tısladı Azazello. "Başlamayın gene!"

"Hayır, durun!.."

"Kremi geri verin!"

Margarita kutuyu avucunda sıkarak devam etti:

"Hayır, durun... Nereye gittiğimi bilmiyorum. Yine de gidiyorum, onun uğruna her şeye razıyım; çünkü bu dünyada başka hiçbir şeyden umudum yok. Ama size söylemek isterim ki, beni mahvederseniz utanç verici bir şey olur bu sizin için! Utanç verici bir şey olur! Çünkü aşkımdan öleceğim!"

Margarita göğsünü yumrukladı, güneşe baktı.

"Kremi geri verin!" diye bağırdı Azazello öfkeyle. "Geri verin, bu işin de canı cehenneme! Behennot'u göndersinler!"

"Hayır!" diye bağırdı Margarita, yayaların dönüp bakmalarına yol açacak kadar yüksek bir sesle. "Her tarafımı kreme bulamayı, bütün bu güldürüyü, her şeyi kabul ediyorum. Cehennemin dibine bile gitmeye razıyım! Kutuyu geri vermiyorum!"

"Bakın!" diye bağırdı birden Azazello, yusyuvarlak gözlerini bahçeyi çevreleyen tellere dikip parmağıyla bir şey gösterdi.

Margarita, Azazello'nun gösterdiği yana döndü, dikkati çekecek bir şey göremedi. Bu sersemce haykırışla neyi göstermek istediğini sormak için Azazello'ya döndü, ama kendisine bilgi verecek kimse kalmamıştı ortalıkta: Margarita'nın az önce konuştuğu gizemli kişi ortadan kaybolmuştu.

Margarita, Azazello bağırmadan önce çantasına yerleştirdiği kutunun kaybolup kaybolmadığını anlamak için hemen elini çantaya attı ve yerli yerinde durduğuna emin oldu. Ardından, fazla düşünmeden, Aleksandr Bahçesi'nden hızla koştu.

20

Azazello'nun kremi

Dolunay, bir akçaağacın dalları arasından, pürüzsüz gecenin karanlığında bütün açıklığıyla seçiliyordu. Bahçede, ıhlamurlarla akasyaların gölgeleri karışık arabeskler çizmekteydi. Cumbalı odanın penceresinin üç kanadı da açıktı; perdenin arasından elektrikli lambanın ışığı hafifçe dışarı sızıyordu. Margarita Nikolayevna'nın odasındaki bütün lambalar yanıktı; inanılmaz bir dağınıklığı aydınlatıyorlardı.

Korseler, çoraplar ve iç çamaşırları yatak örtüsünün üzerine rastgele fırlatılmıştı, buruşturulmuş iç çamaşırları hırsla ezilip atılmış bir sigara paketiyle birlikte yerde sürünüyordu. Komodinin üstünde, yarıya kadar dolu bir kahve fincanıyla bir sigaranın içinde tüttüğü küllüğün yanına pabuçlar konmuştu. Siyah bir gece elbisesi, iskemlenin arkalığına asılmıştı. Oda parfüm kokuları ve ona karışan, nereden geldiği belirsiz, iyice kızdırılmış ütü kokusuyla doluydu.

Margarita çıplak bedenine bir bornoz, buna karşılık ayaklarına siyah süet pabuçlar geçirip yüksekçe bir aynanın önüne oturmuştu. Gözlerini, Azazello'nun verdiği kutunun yanında duran altın kol saatinden ayırmıyordu.

Zaman zaman saatin durduğu, akreple yelkovanın ilerlemediği izlenimine kapılıyordu. Oysa çok ağır da

olsa, saatin kadranına yapışırcasına ilerliyordu akreple yelkovan. Sonunda yelkovan, dokuzu yirmi dokuz geçeyi gösterdi. Margarita'nın yüreği deli gibi çarptı, öyle ki bir an elini kutuya değdirmeyi başaramadı bile. Sonra kendini topladı, kutuyu açtı, içinin sarı, yağlı bir kremle dolu olduğunu gördü. Kremden hafif bir koku yükseliyordu, Margarita bunu çamurlu bir bataklıktan yükselen kokuya benzetti. Parmağının ucuyla, avucunun içine bir parça krem sürdü; nemli ormanların, bataklıkların çevresinde biten otların kokusu iyiden iyiye kendini hissettirdi. Margarita, alnını ve yanaklarını da kremlemeye koyuldu.

Krem kolayca yayılıyor, ânında buharlaşıveriyordu sanki. Biraz ovalandıktan sonra Margarita aynada yeniden kendine bakıp elindeki kutuyu düşürdü. Kutu tam saatin camına düştü, cam çatladı. Margarita gözlerini kapadı, sonra yeniden baktı; bastırılması olanaksız delice bir kahkaha patlattı.

İncecik, sivri uçlu yoluk kaşları, bambaşka bir parlaklığa bürünen yeşil gözlerinin üzerinde kusursuz birer yay şeklinde kalınlaşıyordu. Ekimden, yani Usta'nın kayboluşundan bu yana burnunun üstünü boydan boya kaplayan ince çizgi yok olmuştu. Şakaklarını donuklaştıran sarı gölgeler ve göz kenarlarındaki belli belirsiz kırışıklıklar da kayboluvermişti. Yanaklarına pespembe bir renk gelmiş, alnı beyaz ve pürüzsüz bir hal almış, berberinin kıvırdığı saçları çözülüp omuzlarına dökülmüştü.

Otuz yaşındaki Margarita'yı, aynada kendinden dalgalı simsiyah saçlı, ağız dolusu gülen yirmi yaşında bir genç kız seyrediyordu.

Margarita, sonunda gülmesini tutabildiğinde, bornozun içinden bir hamlede fırladı. Hafif, yağlı kremden bolca alıp çıplak gövdesine sürdü. Gövdesi hemen pembeleşti, alevlendi. Aynı anda da, sanki beynindeki bir iğne

yerinden çıkarılmış gibi, akşam, Aleksandr Bahçesi'nde yabancıya rastladığından beri şakaklarını sıkıştıran bitmek bilmez acı dağılıverdi; kol ve bacak kasları sertleşti, sonunda Margarita'nın gövdesi yerçekiminden kurtuldu.

Hafifçe zıpladı, halının biraz üstünde, havada asılı kaldı. Sonra ağır ağır alçalarak yere kondu.

"Müthiş bir krem! Müthiş bir krem!" diye bağırdı Margarita kendini bir koltuğa atarak.

Krem sürmek yalnız dış görünüşünü değiştirmemişti. Her yanında, gövdesinin her hücresinde, varlığının her noktasında batışlarını hissettiği kabarcıklar gibi, sevinç kaynıyordu. Margarita özgür hissediyordu kendini. Her şeyden kurtulmuştu. Üstelik gözü kör eden bir açlıkla, sabahki önsezisinin doğru çıktığını, sonsuza dek dönmemek üzere bu evden ve eski hayatından ayrılacağını anladı. Ama bu yeni, olağanüstü, onu dayanılmaz şekilde yukarılara, açık havaya çeken hayata başlamadan önce yerine getirmesi gereken son bir görevinin bulunduğu düşüncesi eski hayatının içinden fışkırıverdi. Anadan doğma, odasından fırladı, birkaç zıplayışta kocasının çalışma odasına ulaştı. Işığı yaktı ve masaya doğru atıldı. Yazı defterinden bir yaprak kopardı, kalemle, bir çırpıda alelacele, büyük harflerle şu mektubu yazdı:

Beni bağışla ve mümkün olduğu kadar kısa sürede unut. Bir daha dönmemek üzere senden ayrılıyorum. Beni arama, boşuna çaba harcamış olursun. Başıma gelen felaketler ve çektiğim acılar beni bir büyücü haline getirdi. Artık vakit geldi. Elveda.

Margarita

Ruhu iyice rahatlamış olan Margarita hızla odasına uçuverdi. Kolları giysilerle dolu olan Nataşa da peşinden içeri daldı. Bir anda, taşıdıkları ne varsa –tahta askılara

geçirilmiş yığınla elbise, dantel şallar, içinde kalıplarıyla mavi saten pabuçlar, kemerler– yere yayıldı. Nataşa iki elini kavuşturdu.

"Ne dersiniz, güzel olmuş muyum?" diye sordu Margarita Nikolayevna boğuk bir sesle.

"Güzel mi? Tanrım!" dedi Nataşa gerileyerek. "Bunu nasıl yaptınız Margarita Nikolayevna?"

"Krem sayesinde! Krem, krem!" diye cevap verdi Margarita aynanın önünde dönüp parmağıyla pırıl pırıl altın kutuyu göstererek.

Nataşa yerlerde sürünen buruşmuş giysileri unutarak aynanın önüne koştu, ihtirasla yanan gözleriyle uzun uzun kreme baktı. Dudaklarından anlaşılmaz mırıltılar döküldü! Margarita'ya döndü, büyük bir hayranlıkla, "Ya teniniz?" dedi. "Söylesenize Margarita Nikolayevna, teniniz pırıl pırıl olmuş."

O an kendini topladı, koşup elbiselerden birini yerden kaldırdı ve kırışıklarını düzeltmek için silkelemeye koyuldu.

"Bırakın! Bırakın!" diye bağırdı Margarita ona. "Hepsinin canı cehenneme! Yok, yok, hepsini kendinize saklayın, beni hatırlarsınız. Evet: Hepsi size hatıram olsun. Odada ne varsa götürün."

Nataşa, şaşkınlıktan felce uğramış gibi bir süre Margarita'ya baktı, sonra boynuna atılıp onu öperek haykırdı:

"İpek gibi! İpek gibi yumuşacık ve parlak! Ya kaşlar, ya kaşlar!"

"Bütün bu giysileri alın, kokuları da alın, odanıza götürüp bir sandığa saklayın," diye bağırdı Margarita. "Ama değerli şeyleri bırakın, sonra sizi hırsızlıkla suçlarlar!"

Nataşa, canını dişine takarak eline her geçeni –elbise, pabuç, çorap, çamaşır– bir bohça yapıp içine doldurdu, koşarak odadan dışarı fırladı.

Tam o anda, sokağın karşı sırasındaki açık bir pencereden delice bir valsin gürültülü ezgileri dışarı akıverdi. Aynı anda da, bahçeyi çeviren tellerin hemen yanında duran bir otomobilin homurtusu duyuldu.

Sokağa dalga dalga yayılan ezgileri dinlerken, "Şimdi Azazello telefon edecek!" diye bağırdı Margarita. "Azazello telefon edecek! Yabancı da tehlikeli biri değil, evet, biliyorum şimdi, tehlikeli değil."

Araba bir motor gürültüsü içinde uzaklaştı. Bahçe kapısı vuruldu, taş döşeli yolda ayak sesleri duyuldu.

"Gelen Nikolay İvanoviç, ayak seslerinden tanıdım," diye düşündü Margarita. "Veda niyetine ona bir şey yapayım, ilginç ve güldürücü bir şey."

Margarita hemen perdeyi açtı, pencerenin pervazına yan oturup ellerini dizlerinde kavuşturdu. Ay ışığı sağ yanını yalıyordu. Yüzünü aya doğru kaldırdı; düşünceli, şairane bir edaya büründü. Bahçede ayak sesleri iki kere daha çınladı, sonra birden kesiliverdi. Ayı bir an daha hayran hayran seyreden, görüntüyü tamamlamak için de derinden iç geçiren Margarita, başını bahçeye doğru çevirdi ve gerçekten de büyük evin birinci katında oturan Nikolay İvanoviç'i gördü. Ay ışığı adamı olduğu gibi aydınlatıyordu. Nikolay İvanoviç bahçedeki banklardan birinde oturuyordu, ama kendini oraya birdenbire, istemeden bıraktığı belliydi. Kelebekgözlüğü çarpılmıştı, evrak çantasını kollarında sıkıyordu.

"Ah, nasılsınız Nikolay İvanoviç?" diye sordu Margarita hüzünlü bir sesle. "İyi akşamlar! Bir toplantıdan mı geliyorsunuz?"

Nikolay İvanoviç cevap vermedi.

Bahçeye doğru biraz daha eğilen Margarita, "Ben," dedi, "gördüğünüz gibi yapayalnızım. Canım sıkılıyor. Aya bakıyor, şu valsi dinliyorum..."

Margarita, saçının bir perçemini düzeltmek için eli-

ni sol şakağında gezdirdi, sonra öfkeli bir sesle, "Hiç de kibar değilsiniz Nikolay İvanoviç!" dedi. "Ne olursa olsun, ben bir kadınım! Biri sizinle konuşurken karşılık vermemek, büyük kabalıktır."

Ay ışığında, gri yeleğinin düğmelerinden sivri sakalının kıllarına kadar her şeyi seçilen Nikolay İvanoviç, birden garip bir kahkaha koyuverdi. Sonra yerinden kalktı, şaşkınlık içinde ne yaptığını bilemeden şapkasını çıkaracak yerde evrak çantasını salladı ve bir Rus dansı yapar gibi dizlerini kırdı.

"Amma da sıkıcısınız Nikolay İvanoviç!" diye devam etti Margarita. "Hem hepinizden ne kadar bıktım, anlatamam! Sizden ayrıldığım için, bilseniz nasıl mutluyum! Cehenneme kadar yolunuz var."

Aynı anda, yatak odasında, Margarita'nın arkasında telefon çaldı. Margarita pencere pervazından yere atladı. Nikolay İvanoviç'i tamamen aklından çıkararak ahizeyi kaptı.

"Ben Azazello!" dedi telefondaki ses.

"Sevgili, sevgili Azazello!" diye bağırdı Margarita.

"Vakit tamam. Artık uçun," dedi Azazello, Margarita'nın içten sevinci karşısında memnuniyet duyduğunu ortaya koyan bir sesle. "Bahçeyi çevreleyen tellerin üzerinden geçerken 'görünmez' diye bağıracaksınız. Sonra, alışmak için şehrin üzerinde bir dolaşın, ardından güneye, şehrin dışına, doğru ırmağa gelin. Orada sizi bekliyorlar!"

Margarita telefonu kapadı, aynı anda, yan odada tahtadan bir bacağa benzer bir şey takırdadı, gelip kapının kanadına çarptı. Margarita hemen kapıyı açtı. Fırçası havaya dikilmiş bir süpürge, dans ederek odaya girdi. Sapının ucuyla yere birkaç kere vurduktan sonra pencereye doğru atıldı. Margarita hayranlık dolu bir çığlık attı, bir sıçrayışta süpürgenin üstüne biniverdi. Ancak son anda, o kargaşada giyinmeyi hepten unuttuğunu hatırla-

dı. Yatağına koştuğu gibi rastladığı ilk şeyi kaptı –gök mavisi bir kombinezon–. Kombinezonu bayrak gibi sallayarak pencereden uçtu. Bahçede vals sesi iyiden iyiye yükselmişti.

Margarita, pencereden yere doğru süzüldü, hâlâ bankta oturan Nikolay İvanoviç'i gördü. Nikolay İvanoviç taş kesilmiş, üst kat komşularının ışıklı odasından taşan çığlıklar ve gürültülerle sersemlemişti.

"Elveda Nikolay İvanoviç!" diye bağırdı Margarita onun önünde dans edercesine uçuşarak.

Nikolay İvanoviç, "Oh!" diyebildi, evrak çantasını düşürdü, iki eliyle arkalığa yapışıp bankın üzerinde kaymaya başladı.

"Sonsuza kadar elveda! Uçuyorum!" diye bağırdı Margarita sesiyle müziği bastırarak.

O an gök mavisi kombinezona ihtiyacı olmadığını anlayarak vahşi bir gülüşle bunu Nikolay İvanoviç'in başına doladı. Gözleri kapanan adam sıradan kaydı ve gürültüyle yoldaki taşların üzerine devrildi.

Margarita, bunca zamandır içinde acı çektiği evi son kez görmek için döndü, baktı. Işıl ışıl pencerede, Nataşa'nın şaşkınlıktan allak bullak olmuş yüzünü gördü.

"Elveda Nataşa!" diye bağırdı Margarita ve süpürgesini doğrulttu.

Sesini daha da yükselterek, "Görünmez! Görünmez!" diye bağırdı.

Yüzünü hafifçe kamçılayan akçaağacın dalları arasından bahçeyi çevreleyen tellere vardı, üzerlerinden aşıp sokağa uçtu. Ardından, valsin çılgınca, baş döndürücü sesi göklere yükseldi.

21

Uçuş

Görünmez ve özgür! Görünmez ve özgür!.. Eve uzanan yolu boydan boya geçtikten sonra, Margarita, onu dik kesen başka bir yola rastladı. Burası upuzun, delik deşik, çatlak yüzlü, alelacele onarılmış binalarla dolu bir sokaktı. Köşesinde tahtadan yapılmış, iğreti kapılı, petrol ve zararlı böceklere karşı şişe içinde ilaç satan bir dükkân vardı. Margarita bir sıçrayışta bu dar sokağı da aştı, aynı anda da, mutlak özgürlük ve görünmezliğin verdiği zevkin içindeyken bile, belirli ölçüde dikkati elden bırakmaması gerektiğini anladı. Yolun tam köşesinde duran eski bir fenere çarpıp ölecekken, sanki bir mucize sonucu, güçbela fren yapabildi. Fenerden uzaklaştı, süpürgeye daha sıkı yapıştı, elektrik tellerini ve kaldırımın üstünde asılı duran tabelaları kollayarak ağır ağır uçmaya koyuldu.

Üçüncü sokak onu dosdoğru Arbat Meydanı'na götürdü. Artık süpürgesini kullanmaya iyice alışan Margarita, süpürgesinin, ellerinin ya da bacaklarının en ufak hareketine itaat ettiğini, şehrin üstünde uçtuğu sürece çok dikkatli olması ve pek çılgınlık yapmaması gerektiğini anladı. Üstelik baştan beri, kimsenin onun uçuşunu görmediğini anlamıştı. Gerçekten de ne başını kaldıran ne de, "Bak, bak!" diye bağıran çıkmıştı. Kimse kendini

yana atmamış, haykırmamış, bayılıp yere yuvarlanmamış, delice bir kahkaha atmamıştı.

Margarita ses yapmadan ağır ağır, evlerin ikinci katını pek aşmadan uçuyordu. Yine de ihtiyatlı davranması, gündüz gibi aydınlatılmış Arbat Meydanı'na girdiğinde ufak bir hata yapmasını ve üzerinde ok işareti bulunan ışıklı bir daireye çarpmasını engellemedi. Bu çarpışma Margarita'yı öfkelendirdi. Her hareketine boyun eğen süpürgesini geri geri sürdü, epey geriledikten sonra, süpürge sapı önde, ışıklı daireye doğru atıldı ve onu bin parçaya ayırıverdi. Cam kırıkları şangırdayarak kaldırıma döküldü. Yayalar hemen kenara çekildiler, düdük sesleri duyuldu, gereksiz bir iş becermiş olan Margarita ise gülerek uzaklaşıyordu.

"Arbat üzerinde çok dikkatli olmalıyım," diye düşünüyordu. "O kadar karışık ki, insan yolunu zor buluyor." Birbirine geçmiş tellerin arasına daldı, dolanıp durmaya koyuldu. Altından, otobüslerin, troleybüslerin ve arabaların tepeleri geçip gidiyor, kaldırımlardan bir kasket nehri akıyordu. Yer yer bu nehirden birtakım kollar ayrılıyor ve geceleri de açık olan mağazaların alevli ağızlarında kayboluveriyordu.

"Ne karışıklık!" diye düşündü Margarita öfkeyle. "Dönmenin imkânı yok buradan." Arbat'ı geçti, biraz yükseldi ve dördüncü katların hizasına ulaştı, bir tiyatronun köşesindeki, göz kamaştırıcı ışıklı tüplerin önünden geçerek iki yanı yüksek evlerle kaplı dar bir yola saptı. Bütün pencereler açıktı, her yandan radyo sesleri geliyordu. Merakını gidermek için, pencerelerden birine göz attı. Burası bir mutfaktı. İki gazocağı homurdanarak yanıyor, iki kadın, ellerinde kaşıklar, tiz çığlıklar atarak dalaşıyorlardı.

"Tuvaletten çıkınca ışık söndürülür, işte size söyleyeceğim bu kadar Pelageya Petrovna," dedi kadınlardan

biri, küçük buhar bulutları koyuvererek kaynayan yemek tenceresinden gözünü ayırmadan. "Aksi halde, evden atılmanız için oylama yapacağız."[1]

"Siz de tam bir şıllıksınız!" diye karşılık verdi öbürü.

Pencereden içeri dalan Margarita, yüksek sesle, "İkiniz de şıllıksınız!" dedi.

Kadınlar hemen döndüler ve ellerinde kirli kaşıklarla oldukları yerde donup kaldılar. Margarita kolunu dikkatle iki düşmanın arasından uzatıp gazocaklarını söndürdü. Kadınlar birer çığlık attılar, ağızları açık kaldı. Ama anlaşılan mutfakta artık canı sıkılan Margarita sokağa dönmüştü bile.

Yolun ucunda, yeni yapıldığı anlaşılan, sekiz katlı, kocaman, lüks bir bina dikkatini çekti. Margarita alçaldı ve yere konduktan sonra binanın yüzünün siyah mermerle kaplı, kapılarının da geniş olduğunu fark etti, camların ardından bir kapıcının sırmalı şapkasıyla parlak düğmeleri görünüyordu. Kapıların üstünde, pirinç harflerle "DRAMLİT[2] EVİ" yazılıydı.

Margarita gözlerini kısarak DRAMLİT sözcüğünün ne anlama geldiğini bulmak için yazıyı inceledi. Süpürgesini koltuğunun altına kıstırıp kapılardan birini itti, kanat şaşkın kapıcıya çarptı. Sonra Margarita, asansörün yanında, duvarda, üzerinde beyaz harflerle kiracıların adlarının ve daire numaralarının yazılı olduğu kara tahtayı gördü.

Listenin tepesindeki "Dramaturglar ve Yazarlar Evi" yazısı Margarita'nın bir çığlık atmasına yol açtı. Biraz yükseldi ve büyük bir merakla adları okumaya koyuldu: Hustov, Dvubratski, Kvant, Beskudnikov, Latunski...

1. Sovyetler döneminde birkaç aile aynı evi paylaşabilirdi. Bu tür yerleşmelere de *kommunalka* adı verilirdi. (Y.N.)

2. (Rus.) Açılımı, Dramaturglar ve Yazarlar Evi. (Y.N.)

"Latunski!" diye tısladı Margarita. "Latunski! Ta kendisi işte... Usta'nın felaketine yol açan adam!"

Kapıcı irkildi, korkuyla dolan gözlerini devirerek karatahtaya baktı, olan mucizeyi anlamaya çalıştı: Kiracılar listesi tıslamaya başlamıştı!

Bu arada Margarita, delice uçarak merdiveni aşıyor, bir çeşit sarhoşluk içinde kendi kendine mırıldanıyordu:

"Latunski seksen dört... Latunski seksen dört... Solda 82 – sağda 83 – biraz daha yukarda solda – 84! Burası! İşte kartı: O. Latunski."

Margarita süpürgesinden aşağı indi, yanan tabanlarını sahanlığın soğuk mermerinde zevkle serinletti. Zili çaldı, sonra bir kere daha çaldı. Kapıyı açan olmadı. Düğmeye daha güçlü bastı, Latunski'nin dairesinde çınlayan zil sesini duydu. Evet, sekizinci katın 84 numaralı dairesinde oturan kişi, ölen Berlioz'a son nefesine kadar minnet duymalıydı; öncelikli MASSOLİT Başkanı tramvay altında kaldığı, ikincisi de cenaze töreni tam o geceye rastladığı için. Eleştirmen Latunski, doğuştan talihliydi. Talih onu, bu cuma büyücüye dönüşüveren Margarita'yla karşılaşmaktan kurtarmıştı!

Kapıyı kimse açmadı. Bunun üzerine, Margarita, bir solukta, katları teker teker sayarak en alta indi. Aşağı varınca sokağa süzüldü, oradan Latunski'nin pencerelerini bulmak için katları tekrar saydı. Hiç kuşkusuz, sekizinci katta binanın tam köşesine rastlayan beş karanlık pencere ona ait olmalıydı. Margarita hemen oraya kadar yükseldi, birkaç saniye sonra açık bir pencereden, gümüşsü ve incecik bir ay ışığının boydan boya kat ettiği karanlık odaya giriyordu. Margarita ışığı izleyerek el yordamıyla elektrik düğmesini aradı. Bir dakika geçmeden bütün daire aydınlanmıştı. Süpürge bir köşeye kondu. İçerde kimsenin bulunmadığına emin olduktan sonra, Margarita sokak kapısını açıp Latunski'nin kartının yerinde olup

olmadığına baktı. Kart yerindeydi: Margarita yanılmamıştı.

Evet, o korkunç geceyi hatırladıkça eleştirmen Latunski'nin bugün bile sarardığı, Berlioz'un adını büyük saygıyla andığı söylenir. Hangi karanlık ve iğrenç olayın o geceye damgasını vurduğu belli değil: Ancak bizim bildiğimiz, mutfaktan çıktığında Margarita'nın elinde ağır bir çekiç tuttuğudur.

Çırılçıplak uçan görünmez kadın, dilediği kadar sakin olmaya çalışsın, elleri sabırsızlıktan titriyordu. Dikkatle nişan alan Margarita, ağır çekici kuyruklu piyanonun tuşlarına indirdi. Daireyi dolduran ilk acılı haykırış bu oldu. Olayla en ufak ilgisi bulunmayan, Becker'in yaptığı bu suçsuz salon eşyası güçlü bir çığlık koyuverdi. Tuşlar havaya fırladı, fildişi parçaları, sağa sola uçuştu. Çalgı homurdandı, haykırdı, çınladı, hırıldadı.

Teller tabanca patlamasını andıran bir şakırtıyla koptu. Soluk soluğa kalan Margarita, çekiç darbeleriyle telleri kopardı ve ezdi. Sonunda soluğu kesilerek, dinlenmek için kendini bir koltuğa attı.

Banyo ve mutfakta, bir çağlayan homurdandı. "Yerlere akmaya başlamıştır," diye düşündü Margarita, sonra da yüksek sesle ekledi:

"Ama burada çakılıp kalmamalıyım."

Su, mutfaktan koridora akmaya başlamıştı bile. Çıplak ayakları su birikintilerinin içine dalıp çıkan Margarita mutfaktan birkaç kova su doldurdu, kovaları eleştirmenin çalışma odasına götürüp çekmecelere boşalttı. Çekiçle, çalışma odasındaki kitaplığın kapılarını kırdıktan sonra yatak odasına geçti. Orada aynalı dolabı kırdı, içinden eleştirmenin bir elbisesini çıkardı ve gidip küvette boğdu.

Sonra çalışma masasından dolu hokkayı kaptığı gibi iki kişilik gösterişli yatağa boca etti.

Gerçekleştirdiği bütün yıkımlar, ona yakıcı bir zevk veriyordu. Fakat buna rağmen, elde ettiği sonuçların inanılmaz yetersiz ve küçük olduğunu da hissediyordu.

Böylece, ardından aklına ne gelirse yapmaya koyuldu. Piyanonun bulunduğu odada, içine büyük yapraklı bitkilerin yerleştirildiği Çin vazolarını kırdı. Sonra bu işi bırakıp yatak odasına döndü, bir ekmek bıçağıyla çarşafları paraladı. Derken resimlerin camlarını indirdi. Yorgunluk duymuyor, ama tüm gövdesinden şakır şakır ter akıyordu.

Bu arada, Latunski'nin dairesinin altına rastlayan 82 numarada, tiyatro yazarı Kvant'ın hizmetçisi mutfakta çay içiyor, şaşkınlıkla yukardan gelen bitip tükenmez ayak seslerine karışan şangırtı ve çatırtılara kulak veriyordu. Gözlerini tavana kaldırdığında, tavanın o canım beyazının birden mavimsi, küflü bir renge dönüştüğünü görüverdi. Leke gözle görülür derecede büyüyordu, derken yüzeyinde su damlacıkları kabarıverdi. Olup bitenler karşısında ağzı açık kalan hizmetçi iki dakika süreyle, tavandan düpedüz yağmur yağmaya başlayıncaya dek oturduğu yerde kalakaldı. Neden sonra yerinden fırlayıp yere, lekenin hemen altına bir leğen koydu; ama bu da bir işe yaramadı, yağmur giderek hızlandı ve havagazı ocağıyla tabak dolu masayı sırılsıklam etti. Kvant'ın hizmetçisi çığlıklar atarak daireden dışarı fırladı, merdiveni dörder dörder çıktı. Az sonra Latunski'nin evi zil sesiyle çınlıyordu.

"Kapı çalınıyor... Gitme zamanı geldi öyleyse," diye söylendi Margarita.

Anahtar deliğinden, bağıran kadının sesine kulak kabartarak süpürgesine bindi:

"Açın, açın! Duşya, aç! Borunuz patlamış ya da başka bir şey oluyor. Bizim evi sular bastı!"

Margarita yerden bir metre kadar yükseldi, avizeye

vurdu. İki ampul patladı, avizenin sarkaçları sağa sola uçuştu. Sahanlıktaki sesler kesilerek yerini tepinmeye bıraktı. Margarita pencereye doğru uçtu, kolunu kaldırıp çekici cama indiriverdi. Cam patladı, binanın mermer kaplı cephesi boyunca cam kırıkları, çağlayan gibi döküldü. Margarita yandaki pencereye geçti. Aşağıda, tam altına rastlayan yerde, birileri kaldırımda koşuyordu. Kapının önünde bekleyen iki arabadan biri homurtuyla kalkıp uzaklaştı.

Latunski'nin pencerelerinin işini bitiren Margarita, komşu daireye kadar uçtu. Patlamalar arttı, sokak kırık camların şangırtısıyla doldu. Kapıcı rüzgâr gibi ana kapıdan dışarı fırladı, yukarı baktı, besbelli bir anda duruma uygun bir karar veremediğinden durakladı, sonra ağzına düdüğünü yerleştirip deliler gibi öttürmeye koyuldu. Margarita, büyük bir zevkle sekizinci katın son camını da indirdi, sonra yediye inip camları kırmaya devam etti.

Camlı kapıların ardında uzun süre işsiz kalmaktan bıkmış olan kapıcı bütün ruhunu düdüğüne veriyor, düdük sesleri gayet düzenli bir tempoyla Margarita'nın çekiç darbelerini izliyordu. Düdük sustuğunda da –Margarita'nın bir pencereden öbürüne geçtiği anlar– soluk alıyordu; ardından, Margarita'nın her çekiç vuruşunda gene yanaklarını şişiriyor ve karanlık gecenin havasını yükseklere kadar titreştirerek ciğerlerinin bütün gücüyle öttürüyordu.

Öfkeden deliye dönmüş olan Margarita'nın çabalarıyla birleşince, gayretleri büyük ses getirdi. Binada kargaşa baş gösterdi. Sağlam pencereler gürültüyle açılıyor, başların görünmesiyle kaybolması bir olurken açık pencereler aceleyle kapatılıveriyordu. Karşıdaki evlerin aydınlık pencerelerinde beliren kara gölgeler, görünürde bir neden yokken DRAMLİT'in camlarının neden kırılabileceğini anlamaya çalışıyorlardı.

Sokakta, DRAMLİT EVİ'nin çevresi giderek kalabalıklaşıyor, içerde, merdivende birtakım insanlar büyük bir şaşkınlık içinde koşuşuyor, debeleniyorlardı. Kvant'ın hizmetçisi, gelip geçene evi su bastığını söylüyordu; kısa süre sonra, Kvant'ın dairesinin altına rastlayan 80 numaradaki Hustov'un hizmetçisi de dışarı çıkıp Kvant'ın hizmetçisine katıldı. Hustovlarda da, mutfak ve banyoya yağmur yağıyordu. Sonunda, Kvant'ın mutfağının tavanından koca bir kireç parçası koptu, yıkanmak üzere bekleyen kirli tabakların üstüne düşüp hepsini eziverdi. Bunun üzerine, aşağı sarkan ıslak tahtaların arasından gerçek bir çağlayan boşandı ve merdivenlerde haykırışlar başladı.

Aşağı inerken, Margarita, dördüncü katın sondan bir önceki penceresinin önünden geçti. İçeri göz attığında, dehşet içinde yüzüne gaz maskesi geçirmeye çalışan bir adam gördü. Margarita bir çekiç vuruşuyla camı kırdı, bu adamı öylesine korkuttu ki evinden fırladığı gibi kaçıp gitti.

Bu barbarca yıkım, beklenmedik bir şekilde son buldu. Üçüncü kata vardığında Margarita; incecik koyu renk bir perdenin gözden sakladığı son pencereden içeri göz attı. Pencere, bir başucu lambasının aydınlattığı odaya açılıyordu. Dört yaşlarında bir erkek çocuk, cibinlikli yatağının içine oturmuş, ürkek ürkek gürültüleri dinliyordu. Odada büyüklerden kimse yoktu: Kuşkusuz, hepsi dışarı uğramışlardı.

"Camları kırıyorlar," dedi küçük çocuk ve seslendi: "Anne!"

Cevap veren olmadı.

"Anne, korkuyorum," dedi çocuk.

Margarita perdeyi aralayıp içeri girdi.

"Korkuyorum," diye tekrarladı çocuk, ardından titremeye başladı.

Rüzgârın etkisiyle boğuklaşan kötü sesini yumuşatmaya çalışarak, "Korkma, korkma yavrum," dedi Margarita. "Camları kıranlar haylaz çocuklar."

Titremesi kesilen oğlan, "Sapanla mı kırıyorlar?" diye sordu.

"Evet, evet, sapanla," dedi Margarita. "Sen uyu."

"Öyleyse Sitnik'tir bunu yapan," dedi çocuk. "Onun sapanı var."

"Tabii, odur!"

Küçük çocuk kurnaz kurnaz çevresine bakındı ve sordu:

"İyi ama sen neredesin teyze?"

"Hiçbir yerde değilim," diye cevap verdi Margarita. "Sen düş görüyorsun."

"Ben de aynı şeyi düşünüyordum," dedi çocuk.

"Uzan," diye emretti Margarita, "yanağını eline yasla. Düşünde seni ziyaret edeceğim."

"Evet, gel, gel," dedi çocuk hemen uzanıp elini yanağına yaslayarak.

Alev alev yanan elini çocuğun kırpılmış başına koyan Margarita, "Sana bir masal anlatacağım," dedi. "Bir varmış bir yokmuş, bir teyze varmış... Teyzenin çocuğu yokmuş, mutluluğu da hiç tatmamış üstelik. İlk başta çok ağlamış, uzun zaman ağlamış, sonra kötü bir insan olmuş..."

Margarita sustu ve elini çekti. Çocuk uyuyordu

Margarita çekici usulcacık pencere pervazına bırakıp dışarı uçtu. Evin çevresinde tam bir kargaşa hüküm sürüyordu. Cam kırıklarının kapladığı asfalt kaldırımın üstünde insanlar koşuşuyor, bir şeyler haykırıyorlardı. Aralarında birkaç polis üniforması yerini almıştı bile. Birden kampana çaldı, merdivenli, kırmızı bir itfaiye arabası Arbat Caddesi'nin ağzında beliriverdi.

Ama bundan sonra olacaklar Margarita'yı ilgilendirmiyordu. Herhangi bir elektrik teline çarpmayacağına

emin olduktan sonra, süpürgenin sapına sıkıca tutundu: Bir anda kendini, talihsiz evin damında buldu. Altındaki sokak kıvrılıp binaların arasına daldı. Az sonra Margarita'nın ayaklarının altında, ışıklı sokakların diklemesine kestiği bir dam yığınından başka bir şey kalmadı. Birden, her şey yana kaydı, uzun ışık zincirleri birbirine karışıp anlaşılmaz lekelere dönüştü.

Margarita yerinden zıpladı. Dam yığınları sanki toprağa gömüldü, yerlerinde ise titrek elektrik ışınlarından bir göl beliriverdi. Birden, bu göl dikine yükselip Margarita'nın başının üzerinden geçti, aynı anda ay ayaklarının altında parıldıyordu. Margarita ters döndüğünü anladı ve eski halini aldı. O an ışık gölünün gözden kaybolduğunu, ufkun üzerinde pembe bir aydınlık kaldığını fark etti. Bir saniye sonra o pembelik de kayboldu. Margarita, üstünde, tam solunda duran ayla baş başa kaldığını gördü. Uzun süreden beri Margarita'nın saçları tepesinde dimdikti, ay ışığı hafiften ıslık çalarak gövdesinde süzülüyordu. Çok aşağılarda epey aralıklı iki ışık çizgisinin görünüp önce devamlı bir çift çizgi halinde birleşmesine, hemen sonra da kaybolmasına bakıp akıl almaz bir hızla uçtuğunu anladı. Hayretle, soluğunun kesilmediğini fark etti.

Epey aşağılarda, yeryüzünün karanlıkları arasında, belli belirsiz yeni bir ışık lekesi doğdu, birkaç saniye içinde ayaklarının altında kaydı, döne döne kayboldu. Az sonra aynı olay tekrarlandı.

"Şehirler! Şehirler!" diye bağırdı Margarita.

Ardından, iki-üç kere, siyah kadifeden muhafazalara konmuş donuk parıltılı kılıçlara benzeyen şeyler gördü, bunların nehirler olduğunu anladı.

Başını sola doğru kaldıran Margarita, ayın da deli gibi Moskova'ya doğru koştuğunu görünce kendinden geçti. Ay, aynı zamanda da garip bir hareketsizlik içindeydi;

çünkü Margarita ayrıldığı şehre dönük esrarlı ve karanlık yüzünü görüyordu; hem bir ejderhaya, hem de efsanelerde adı geçen küçücük kambur ata benziyordu bu.

Bunun üzerine, Margarita, aslında süpürge sapına olanca gücüyle tutunmanın yanlış olduğunu, birtakım şeyleri gerektiği gibi görmeyi engellediğini, bu yüzden, hava yolculuğunun tadını çıkaramadığını düşündü. Gittiği yerde nasılsa beklendiğini söylüyordu içinden bir ses, canını sıkan bu yükseklikte hızla ilerlemesinin anlamsız olduğunu anlatıyordu.

Süpürgenin ucunu yere eğdi, arka taraf havaya kalktı, Margarita hızını iyice keserek yeryüzüne doğru indi. Bu iniş –tıpkı bir hava kızağıyla aşağıya kayar gibi– ona son derece yoğun bir zevk verdi. O zamana kadar karanlık ve belirsiz görünen yeryüzü Margarita'ya doğru yükseliyor, genç kadın, ay ışığında, dünyanın gizli kalmış güzelliklerini keşfediyordu. Yeryüzü daha da yaklaştı ve Margarita, yeşeren ormanların buram buram yükselen kokusunu duydu. Daha aşağıda, çiyin ıslattığı bir çayırın üzerine yayılan sisi aştı, ufak bir gölün tepesinden geçti. Ayaklarının altında, kurbağalar koro halinde vıraklıyorlardı. Nedense, yüreğine garip bir heyecan veren, uzaklardan gelen tren homurtusunu dinledi. Kısa bir süre sonra treni gördü. Bir solucan gibi, ağır ağır uzuyor, havaya kıvılcımlar saçıyordu. Margarita treni geçti, üzerinde ikinci bir ayın yüzdüğü parıltılı su aynasını aştı, daha da aşağı indi, ayaklarıyla dev çam ağaçlarının tepelerine dokunup uçuşuna devam etti.

O an, Margarita'nın ardında, sanki boşluğu yırtan korkunç bir hışırtı yükseldi, ses giderek hızlandı da. Yavaş yavaş, top mermisinin ıslığını andıran bu sese, kilometrelerce öteden duyulan bir kadın kahkahası karıştı. Margarita başını çevirdi, kendisine yaklaşan, garip biçimli, koyu renk şeyi gördü. Yaklaştıkça bu kara şey be-

lirginleşiyordu. Margarita bunun, at üstünde uçan bir nesneye benzediğini fark etti. Yanına vardığında hızını kesti; karşısındaki Nataşa'ydı.

Nataşa çırılçıplaktı, saçı başı dağılmıştı. Ön ayakları arasına bir evrak çantası kıstırmış, arka ayaklarıyla da durmadan havayı döven koca bir domuz yavrusunun üzerindeydi. Arada bir, bir kelebekgözlük domuzun burnunun ucundan kayıp bağlı bulunduğu kordon sayesinde hayvanın yanı sıra uçuyor ve ay ışığında parıldıyor, başındaki şapka hoplayıp zıplıyor, ara sıra gözlerine iniveriyordu. Daha dikkatle inceleyince, Margarita, bu domuzun Nikolay İvanoviç olduğunu gördü ve gürültülü kahkahası Nataşa'nınkine karışarak ormanın üzerinde çınladı.

"Nataşacık!" diye bağırdı Margarita tiz bir sesle. "Kremden mi sürdün?"

Nataşa çın çın öten sesiyle derin uykudaki ormanı ürperterek, "Canım!" diye haykırdı. "Fransa kraliçem benim, ona da sürdüm kremi, çıplak kellesine iyice yaydım!"

Süvarisinin altında dörtnala giderken, "Prenses!" diye böğürdü domuz yavrusu ağlamaklı bir sesle.

Margarita'nın yanı başında uçarak hayvanını mahmuzlayan Nataşa, "Canım! Margarita Nikolayevna!" diye bağırdı. "Doğru, her yanıma krem sürdüm! Çünkü ben de yaşamak, ben de uçmak istiyorum! Bağışlayın beni hanımım, ama ne pahasına olursa olsun, artık geri dönmeyeceğim, asla dönmeyeceğim! Böyle, ne kadar rahat ediyor insan, Margarita Nikolayevna!.. Biliyor musunuz, bana birtakım tekliflerde bulundu –Nataşa parmağını ter döken, utanç içindeki domuz yavrusunun boynuna gömdü– evet, birtakım tekliflerde bulundu."

Domuzun kulağına eğilip seslendi: "Bana ne dedin?"

"Tanrıçam!" diye böğürdü domuz. "Bu kadar hızlı uçamam! Birtakım önemli kâğıtları yitirebilirim sonra, Natalya Prokofyevna, itiraz ediyorum!"

Nataşa, küstah bir kahkahayla, "Kâğıtlarınla birlikte senin de canın cehenneme!" diye bağırdı.

"Oh, Natalya Prokofyevna, sizi bir duyan olsa!" diye inledi domuz yavrusu yalvaran bir sesle.

Gökyüzünde dörtnala giden Nataşa, kahkahalar arasında Margarita'nın tellerin üzerine yükselip kaybolmasından sonra malikânede olup bitenleri anlattı.

Nataşa, armağan olarak aldığı eşyalara elini bile sürmeden, bir çırpıda soyunduğunu ve kremi tüm gövdesine sürdüğünü itiraf etti. Krem, tıpkı hanıma olduğu gibi etki etmişti. Ama sevinç kahkahaları koyuveren Nataşa aynanın önünde, büyüleyici güzelliğine bakıp kendinden geçerken kapı açılmış ve Nikolay İvanoviç içeri girmişti. Çok heyecanlıydı, bir elinde Margarita Nikolayevna'nın gök mavisi kombinezonunu, öbüründe de şapkasıyla evrak çantasını tutuyordu. Nataşa'yı görünce Nikolay İvanoviç'in ağzı açık kalmıştı. Biraz kendine gelince, haşlanmış ıstakoz gibi kıpkırmızı bir yüzle, kombinezonu yerden alıp şahsen getirmeyi görev bildiğini anlatmıştı...

"Daha sonra ne söyledin ha, kart zampara!" diye bağırdı Nataşa kahkahalar atarak. "Neler söyledin, ihtiyar! Para teklif ettin mi? Klavdiya Petrovna'nın bir şey duymayacağını da söyledin mi, ha? Söylesene, yalan mı bütün bu anlattıklarım?"

Bu çıkış karşısında, domuz yavrusu, utançla başını yana çevirmekten başka şey yapamadı.

Gülerek odanın içinde hoplayıp zıplayan ve Nikolay İvanoviç'in elinden kurtulmaya çalışan Nataşa, birden onu da kreme bulamayı akıl etmiş, sonucu görünce de olduğu yerde donup kalmıştı. Bir anda, birinci katın saygıdeğer kiracısının yüzü, domuz suratına dönüşmüş, el ve ayaklarının yerinde toynaklar belirmişti. Aynada kendini gören Nikolay İvanoviç dehşetle haykırmıştı, ama artık çok geçti. Birkaç saniye sonra bu ev kuşu, bu

yolculuk düşmanı, umutsuzluk içinde hıçkırarak Moskova'dan havalanıyor, tek şeytanın bilebileceği bir yöne doğru yol alıyordu.

Domuz, hem yalvaran hem de öfkeli bir sesle, aniden, "Eski halime döndürülmeyi istiyorum!" diye homurdandı. "Bu yasadışı şirketle yolculuk yapmayı da reddediyorum. Margarita Nikolayevna, bu saçmalığı kesmesini emretmelisiniz hizmetçinize."

"Bakın hele şuna! Demek senin gözünde hizmetçi olduk, ha? Bir hizmetçi, ha?" diye bağırdı Nataşa domuzun kulağını çimdikleyerek. "Az önce tanrıçaydım ama değil mi? Ne demiştin bana? Ha, söylesene!"

Taşların arasında şarkılar söyleyerek akan bir ırmağın üzerinden geçip toynaklarının ucuyla bir fındık fidanına sürtünen domuz yavrusu, "Venüs," diye inledi acınası bir sesle.

Nataşa, muzaffer bir edayla, bir elini kalçasına dayayıp öbürünü de aya doğru uzatarak, "Venüs! Venüs!" diye bağırdı. "Margarita! Benim ecem! Ne olur, cadı olarak kalmamı sağlayın! Siz ne isterseniz yaparlar, artık çok güçlüsünüz!"

"Peki, söz veriyorum."

"Oh! Sağ olun!" diye bağırdı Nataşa, sonra hem kederli hem de kaba bir sesle bağırdı: "Deeeh! Deh! Daha çabuk! Hadisene, yürü!"

Topuklarıyla, domuzun delice uçarken içeri çöken böğrünü mahmuzladı, domuz öylesine büyük bir hızla ileri fırladı ki sanki hava yeniden yırtılıverdi. Göz açıp kapamaya kalmadan, Nataşa, Margarita'nın epey ilerisinde kara bir nokta halini aldı, sonra gözden kayboldu, uçuş sesi de kesildi.

Margarita gene ıssız ve bilinmedik bir bölgedeydi, aralarından dev çam ağaçlarının yükseldiği, yer yer kayalarla kaplı tepeciklerin üzerinde ağır ağır uçmaya devam

etti. Uçarken Moskova'dan herhalde çok uzak bir yerde olduğunu düşünüyordu. Ayın, bir yanlarını gümüş rengine boyadığı çam gövdelerinin arasından geçti Margarita. Hafif gölgesi, toprağın üzerinde, önünden gidiyordu, çünkü ay şimdi Margarita'yı arkadan aydınlatıyordu.

Margarita suya yakın olduğunu hissetti ve hedefe vardığını anladı. Çam ağaçlarını arkada bırakarak, eteklerinde, gölgeler arasından bir ırmağın aktığı, sarp tebeşir kayalığına doğru yavaş yavaş süzüldü. Bu görüntünün üzerinde salınan sis, parça parça, sarp kayaların arasından fışkıran çalılara takılıyordu. Karşı kıyı alçak ve dümdüzdü. Sayısız dalları birbirine geçmiş ağaçlardan meydana gelen koruluğun dibinde bir odun ateşinin kıvılcımları seçiliyor, ateşin çevresinde belli belirsiz birtakım gölgeler gidip geliyordu. Margarita, hafiften şen şakrak bir müzik sesi duyar gibi oldu. Ötede, göz alabildiğine uzanan gümüşsü çayırda ne bir barınak ne de en ufak bir hayat belirtisi vardı.

Margarita sarp kayalıktan aşağı atlayıp hızla ırmağa indi. Hava yolculuğunun üstüne, su onu kendine çekmişti. Süpürgesini bıraktı ve balıklama akıntıya dalıverdi. Hafif gövdesiyle suları neredeyse aya kadar fışkırtıp ok gibi ırmağa gömüldü. Su, hamam suyu gibi ılıktı. Bir topuk vurup uçsuz bucaksız sıvının yüzeyine fırlayan Margarita, gecenin katıksız yalnızlığında doyasıya yüzdü.

Margarita'nın yakınında kimse yoktu ama daha ötede, çalıların ardında bir yüzücü daha vardı herhalde; çünkü birinin ırmakta debelendiği, su sıçrattığı duyuluyordu.

Margarita kıyıya vardı. Sudan çıktığında gövdesi alev alev yanıyordu. En ufak bir yorgunluk duyduğu yoktu, ıslak otların üzerinde neşeyle zıplamaya koyuldu.

Birden dans etmekten vazgeçip kulak kabarttı. Su şıpırtıları yaklaştı, taze söğüt dallarının ardından göbekli, çırılçıplak, başında siyah ipekli kumaştan, ensesine doğ-

ru kaykılmış silindir şapka olan bir adam belirdi. Ayakları çamura bulanmıştı, sanki bir çift kara potin giymiş gibiydi. Soluk alıp verişine ve hıçkırıklarına bakılırsa enikonu sarhoş olmalıydı. Birden ırmağa yayılan konyak kokusu da bunu doğruladı zaten.

Şişko adam, Margarita'yı fark edince bir süre süzdü onu, sonra sevinçle, "Ne? Gördüğüm gerçekten o mu? Claudine! Sensin sen, yorulmak bilmez dul! Sen de buradasın demek!" diye böğürerek onu selamladı.

Margarita geriledi, kibar bir tavırla, "Cehenneme kadar yolun var!" dedi. "Claudine da nereden çıktı? Konuşmadan önce karşındakinin kim olduğuna bir bak!"

Genç kadın biraz düşündükten sonra, sözlerine, buraya kaydedemeyeceğimiz bir yığın küfür ekledi. Bütün bunlar, dikkatsiz şişkonun derhal ayılmasını sağladı.

"Oh!" dedi zayıf bir sesle. "Ne olur, beni bağışlama lütfunu gösterin, Kraliçe Margot! Yanıldım. Bütün suç konyakta, lanet olsun ona!"

Şişman adam tek dizini yere dayadı, geniş bir hareketle silindir şapkasını çıkardı, eğildi, Rusça ve Fransızca sözcükleri birbirine karıştırarak Paris'teki Guessar diye bir dostunun kanlı düğünü ve konyak hakkında, bir de Margarita'nın aşağılamasının onu ne kadar üzdüğü yolunda saçma sapan şeyler mırıldanmaya koyuldu.

Yumuşayan Margarita, "Ayağına bir pantolon geçirsen daha iyi edersin, orospu çocuğu," dedi.

Margarita'nın kızgın olmadığını görünce şişkonun yüzü geniş ve pırıl pırıl bir gülümsemeyle aydınlandı. Sonra mutlulukla, şimdilik pantolonsuz gezmesinin nedeninin, daha önce sularına daldığı Yenisey Nehri'nin kıyısında pantolonunu dalgınlık sonucu unutması olduğunu anlattı. Ama hemen oraya kadar uzanacaktı, nasılsa Yenisey iki adım ötedeydi; bunları söyledikten sonra Margarita'nın iyilik dolu, koruyucu lütfuna sığınarak

geri geri gitmeye koyuldu. Gitti, gitti ve ayağı kayınca da sırtüstü ırmağa devriliverdi. Ama suya düşerken bile, favorilerle çevrelenmiş yüzünden, o hayranlık ve mutlak bağlılık belirten gülümseme bir an olsun silinmedi.

Bunun üzerine Margarita tiz bir ıslık çaldı, süpürge hemen koşup geldi. Margarita süpürgeye atladığı gibi nehrin öbür kıyısına vardı. Sarp kayalığın gölgesi buraya ulaşamıyordu, kıyı ay ışığına boğulmuştu.

Margarita nemli otlara değer değmez, söğüt ağaçlarının altında çalınan müziğin sesi iyice güçlendi, odun ateşinden saçılan kıvılcımlar daha büyük bir neşeyle uçuşmaya koyuldular. Yumuşacık tüysü çiçeklerle kaplı söğüt dallarının altında, ay ışığında, tombul yanaklı, tulum gibi şişmiş iki sıra kurbağa kavallarla bir zafer marşı çalıyordu. Söğüt dallarına asılı çürümüş, fosforlu, ince çöpler notaları aydınlatıyor, ateşin titrek ışığı kurbağaların yüzünde oynaşıyordu.

Marş, Margarita'nın şerefine çalınıyordu. Karşılanışı da çok güzel oldu. Irmağın üzerinde dans eden saydam su perileri dansı kesip uzun nehir bitkilerini sallayarak Margarita'nın önüne çıktılar. Aynı anda da, soluk yeşil kıyı hattının ve gölün üstünde gürültülü "hoş geldin" çığlıkları çınlıyordu. Çıplak cadılar söğüt ağaçlarının ardından çıkıp dizildiler, diz kırıp saraylardaki gibi eğilerek selam verdiler. Keçi ayaklı bir kır tanrısı, Margarita'nın elini öpmek için koşup geldi, otların üzerine ipekli bir kumaş serdi, eceye nehirde yıkanmaktan zevk alıp almadığını sordu ve bir süre ipekli kumaşın üzerine uzanıp dinlenmesini teklif etti.

Margarita söyleneni yaptı. Kır tanrısı ona bir kadeh şampanya sundu. Margarita şampanyayı içer içmez, yüreği ısındı. Sonra Nataşa'nın nerede olduğunu sordu, Nataşa'nın yıkanmasını bitirdiği, Margarita'nın yakında döneceğini bildirmek ve giyinip süslenmesine yardım et-

mek üzere domuzuna atlayıp Moskova'ya döndüğü cevabını aldı.

Margarita'nın söğüt ağaçları altında dinlendiği kısa süre içinde tek bir ilgi çekici olay meydana geldi: Bir ıslık sesi boşluğu yırttı ve hedefini şaşırdığı anlaşılan kapkara bir gövde suya düştü. Az sonra, karşı kıyıda bir talihsizlik sonucu karşılaştığı şişman ve favorili adam Margarita'nın karşısına çıktı. Bu arada, Yenisey Nehri'ne kadar gidip gelme fırsatını bulduğu anlaşılıyordu, tepeden tırnağa ıslak da olsa artık kıyafeti üzerindeydi çünkü. Konyak ona yeni bir oyun oynamış, karaya konmak isterken bir kere daha suya düşmüştü. Bu aksiliğe rağmen yüzü gülüyordu. Margarita da gülümseyerek, öptürmek üzere elini ona uzattı.

Sonra herkes harekete hazırlandı. Su perileri ay ışığında danslarını bitirip kayboluverdiler. Kır tanrısı, Margarita'ya saygıyla, nehre nasıl geldiğini sordu. Bir süpürge sopasına binerek geldiğini öğrenince, "Neden?" dedi. "Çok rahatsız bir yolculuk bu!"

Bir anda, birkaç tahta parçasını birleştirerek garip görünüşlü bir telefon yaptı, bilinmeyen birini arayıp hemen araba gönderilmesini istedi. Gerçekten de, bir dakika geçmeden isteği yerine getirilmişti. Adanın birinin üzerinde açık kahverengi, üstü açık bir araba belirdi. Yalnız, sürücü yerinde bildiğimiz gibi bir şoför değil, uzun gagalı, muşamba kasketli ve meşin eldivenli bir ekinkargası oturuyordu. Ada hemen boşalıverdi. Cadılar parlak ay ışığında dağılıp gittiler. Ateş söndü, odunlar beyaz bir külle örtüldü.

Favorili adamla kır tanrısı, Margarita'yı açık kahverengi arabaya bindirdiler, genç kadın arkadaki geniş koltuğa rahatça yerleşti. Araba kükredi ve aya doğru atıldı. Ada ile ırmak gözden kayboldu. Margarita, son hızla Moskova'ya dönüyordu.

22

Mum ışığında

Çok yüksekten uçan arabanın tekdüze homurtusu Margarita'ya ninni gibi geliyor, ay ışığı genç kadını tatlı tatlı ısıtıyordu. Gözlerini kapayıp yüzünü rüzgâra verdi, az önce ayrıldığı ve herhalde bir daha göremeyeceği yabancı ırmağı hüzünle düşündü. Gece boyunca gördüğü bütün büyücülük numaralarından ve mucizelerden sonra kimin yanına götürüldüğünü tahmin ediyor, ama bu onu korkutmuyordu. Mutluluğuna yeniden kavuşma umudu genç kadına cesaret vermişti. Öte yandan, mutluluk düşlerine kendini uzun süre bırakma fırsatını da bulamadı. Ekinkargası mı işini iyi biliyordu, yoksa araba mı çok güçlüydü, her neyse, kısa süre sonra gözlerini açan Margarita altında kopkoyu bir orman değil, Moskova'nın insana göz kırpan ışıktan gölünün uzandığını fark etti. Arabayı kullanan siyah kuş, uçarken sağ ön tekerleği söktü. Sonunda da arabayı, Dorogomilov Mahallesi'nde ıssız bir mezarlığa indirdi.

Kuş, hiç soru sormayan Margarita'yı ve süpürgesini bir mezar taşının yanına bıraktı, ardından arabayı yeniden çalıştırıp dosdoğru mezarlığın ardındaki yara sürdü. Araba gürültüyle yardan aşağı uçtu ve yok oldu. Karga hazır ola geçip saygı duruşunda bulunduktan sonra yanına aldığı araba tekerleğine atladı ve havalandı.

O an, anıtsal bir mezarın ardından kocaman bir kara palto belirdi. Ay ışığında sapsarı bir köpekdişi parıldadı, Margarita, Azazello'yu tanıdı. Azazello eliyle işaret ederek Margarita'yı süpürgeye binmeye davet etti, kendisi de upuzun bir kılıcın üstüne atladı. Birlikte havalandılar. Birkaç saniye sonra, kimseciklere görünmeden, Sadovaya Caddesi'ndeki 302 numaralı binanın önünde yere konuyorlardı.

Süpürgeyle kılıcı koltuklarına kıstıran iki yolcu ana kapıdan içeri girerken, Margarita, birini beklediği ve canının epey sıkıldığı anlaşılan kasketli ve uzun çizmeli adamı fark etti. Azazello ile Margarita'nın ayaklarının ucuna basarak yürümesine karşın adam onları duydu ve seslerin nereden geldiğini anlayamayarak kuşkuyla ürperdi.

6 numaralı apartmanın merdivenin ağzında, öncekine tıpatıp benzeyen ikinci bir adama rastladılar. Aynı olay tekrarlandı. Ayak sesleri duyuldu, adam kuşkuyla döndü ve kaşlarını çattı. Kapı açılıp kapandığında görünmeyen konukların peşinden atıldı, girişte durup dört yana bakındı, bir şey göremedi tabii.

İkincinin ve dolayısıyla birincinin tıpatıp eşi üçüncü bir adam üçüncü kat sahanlığında nöbet tutuyordu. Sigarası çok sert bir tütündendi, Margarita önünden geçerken öksürdü. Sigara içen adam, bir yerine iğne batırılmışçasına oturduğu sıradan fırladı, ürkek bakışlarını çevresinde gezdirdi. Sonra korkuluktan sarkıp aşağı baktı. Bu arada, Margarita ile rehberi 50 numaralı dairenin kapısına varmışlardı bile.

Zilini çalmak gereğini duymadıkları 50 numaralı dairenin kapısında Azazello bir anahtarı kilide sokup kapıyı gürültü etmeden açtı.

Margarita'yı ilk hayrete düşüren, dairede hüküm süren kopkoyu karanlık oldu. Burası, yerin epey altındaki bir mahzen gibiydi, göz gözü görmüyordu. Bir eşyaya

çarpıp sendelemekten çekinen Margarita, ister istemez Azazello'nun paltosunun eteğine yapıştı. Ama, çok uzakta, yükseklerde bir yerde bir lambanın ışığı karanlıklarda göz kırptı, onlara yaklaşmaya başladı. Azazello, süpürgeyi Margarita'nın koltuğunun altından çekti ve süpürge, sessizce karanlıkta kayboldu.

Ardından, birlikte geniş bir merdivenden çıkmaya koyuldular, Margarita'ya, basamaklar hiç bitmeyecekmiş gibi geliyordu. Büyük bir şaşkınlıkla, görünmediği halde insanın dokununca hissedebildiği, olağanüstü boyutlardaki böyle bir merdivenin Moskova'daki sıradan bir apartmana nasıl sığdığını düşündü. Ama son basamaklara varmışlardı. Margarita bir sahanlıkta olduğunu fark etti. Işık ona yaklaştı ve Margarita, çok uzun boylu, siyah giysili, elinde şamdan tutan bir adamın yüzünü seçebildi. O cılız ışıkta bile, son günlerde yoluna çıkma felaketiyle karşılaşanlar olsa, onu hemen tanırlardı hiç kuşkusuz. Bu adam Korovyev, namı diğer Fagot'tu.

Doğrusu Korovyev'in dış görünüşü epey değişmişti. Mumun titrek ışığı, çoktan çöp tenekesine atılmayı hak eden çatlak camlı bağa gözlüğü değil, yine çatlak bir monoklü aydınlatıyordu. Küstah yüz çizgilerini süsleyen bıyıklar, kıvırcık ve pomatlıydı. Bunun dışında kapkara görünmesinin tek sebebi kıyafetiydi. Yalnız gömleğinin kolalı göğüslüğü beyazdı.

Sihirbaz –büyücü, sanatçı ya da şeytan bilir neyin nesi olan adam– tek kelimeyle Korovyev, eğildi ve şamdanı tutan elinin geniş bir hareketiyle Margarita'ya peşinden gelmesini işaret etti. Azazello kaybolmuştu.

"Ne garip bir gece," diye düşündü Margarita. "Her şeyi bekliyordum ama bunu asla. Elektrikleri mi kesilmiş ne? Ama en garibi, içinde bulunduğumuz dairenin genişliği... Bütün bunlar, sıradan bir eve nasıl sığar? Basbayağı imkânsız bir şey bu!.."

Korovyev'in mumunun verdiği ışık ne kadar cılız olursa olsun, Margarita, kocaman, sütunlarla süslü, insana ilk bakışta uçsuz bucaksız gelen karanlık bir salonda bulunduğunu anlayabildi. Korovyev, sedire benzeyen bir eşyanın yanında durdu, şamdanı bir kaidenin üstüne bıraktı, kendisi üzerinde düşünülmüş bir tavırla kaideye yaslanırken Margarita'yı oturmaya davet etti.

"İzninizle kendimi tanıtayım," dedi Korovyev iç gıcıklayan bir sesle. "Korovyev. Burada ışık olmaması sizi şaşırtıyor mu? Tabii, masraf olmasın diye bu yola başvurduğumuzu sandınız, öyle değil mi? Hayır, hayır! Yalan söylüyorsam ilk rastlayacağımız cellat –örneğin, az sonra ayaklarınızın dibinde dız çökme şerefine erişeceklerden biri– kellemi hemen şu gördüğünüz kaidenin üzerinde koparıversin! Hayır, sadece Efendimiz elektrik ışığını sevmiyor: Dolayısıyla, lambaları ancak son anda yakacağız. Ama, inanın bana, bir kere yanınca da elektrikten hiç yoksun kalmayacağız! Belki, ışığın daha az olmasını bile dileyeceğiz."

Korovyev Margarita'nın hoşuna gidiyor, gereksiz yere uzattığı konuşması genç kadını rahatlatıyordu.

"Hayır," diye cevap verdi Margarita, "beni asıl şaşırtan, bütün gördüklerimin buraya nasıl sığdığı."

Kolunu sallayarak salonun uçsuz bucaksızlığını vurguladı. Korovyev, burnunun iki kıyısında gölgelerin oynaşmasına yol açan tatlı ve kurnaz bir gülümsemeyle, "Dünyanın en basit şeyi," cevabını verdi. "Beşinci boyutu çok iyi tanıyan biri için, oturduğu yeri dilediği kadar büyütmek bir çocuk oyuncağıdır. Pek saygıdeğer bayan, bundan da öte; genişlemenin sınırını ancak Şeytan'ın kendisi bilir! Hem," diye gevezeliğine devam etti, "ne beşinci boyut hakkında bilgisi olan, ne de genellikle herhangi bir kavramdan haberi bulunan kişiler tanıdım. Bir şey bilmedikleri halde, oturdukları yeri genişletme ko-

nusunda gerçek mucizeler yarattılar. Bakın, örneğin, Zemlyaniy Val'da üç odalı bir daire edinen Moskovalı yurttaşın hikâyesini duydum. Ne beşinci boyuta ne de sıradan insanların başını döndüren şeylerden herhangi birine başvurarak, göz açıp kapayıncaya dek, odalardan birini ikiye bölmekle üç odalı dairesini dört odaya çıkardı. Sonra bu daireyi, değişik mahallerde bulunan, biri iki, diğeri de üç odalı iki daireyle değiş tokuş etti. Artık beş odası olduğunu kabul edersiniz sanırım. Üç odalı daireyi, ikişer odalı iki daireyle değişti ve böylece, gördüğünüz gibi, Moskova'nın dört köşesine dağılmış altı odanın sahibi oluverdi. Sonuncu ve en güzel oyununu oynamaya hazırlanıyordu –gazeteye ilan vermiş, Moskova'nın çeşitli mahallelerindeki altı odasını Zemlyaniy Val'da beş odalı bir daireyle değiştireceğini duyurmuştu– ama çabaları, elinde olmayan birtakım nedenlerle sona erdi. Sanıyorum, şimdi tek odada yaşıyor, onun da Moskova'da olmadığını rahatlıkla söyleyebilirim. Kurnaz bir arkadaşmış, değil mi? Siz de bunun üstüne kalkmış beşinci boyuttan söz ediyorsunuz!"

Margarita, hayatında beşinci boyut diye bir şey duymadığı halde –tam tersine, bundan ona söz eden Korovyev'di– kurnaz adamın kira serüvenlerine çok güldü. Ama Korovyev tekrar konuşmaya başladı:

"Peki, artık daha ciddi konulara geçelim Margarita Nikolayevna. Siz oldukça zeki bir kadınsınız ve tabii konuğumuzun kim olduğunu anlamışsınızdır."

Yüreği iyice hızlanan Margarita, başıyla anladığını doğruladı.

"Peki, mükemmel," dedi Korovyev. "Biz her türlü kapalı ifadenin ve esrarın düşmanıyız. Her yıl, Efendimiz bir balo verir, adına da ilkbaharın dolunay balosu ya da yüz kral balosu denir. O kadar kalabalık olur ki!.. –Korovyev, dişi ağrıyormuş gibi yanaklarını avuçladı.– Hem,

sizin de bana hak vereceğinizi umuyorum. Oysa, herhalde tahmin ettiğiniz gibi, Efendimiz bekârdır. Baloya da bir ev sahibesi gerekir –Korovyev kollarını açtı– kabul edersiniz değil mi, ev sahibesi olmadan..."

Margarita, tek kelime söylememeye çalışarak, yüreğinde buz gibi bir duyguyla Korovyev'i dinliyor, mutluluk umudu başını döndürüyordu.

"Böylece bir gelenek doğdu," diye devam etti Korovyev. "Ev sahibesinin, baloyu başlatan kişinin adının Margarita olması gereklidir, bir de o sırada bulunduğumuz yerde dünyaya gelmiş olmalıdır. Çok yolculuk ederiz biz, bildiğiniz gibi de şu aralar Moskova'dayız. Bu şehirde tam yüz yirmi bir Margarita keşfettik. Düşünün –Korovyev umutsuzca bacağına bir şaplak indirdi– içlerinden bir teki bile işimizi görmüyordu! Neyse, talih yüzümüze güldü de..."

Korovyev anlamlı anlamlı gülümseyerek başını eğdi, Margarita'nın yüreği yine buz kesti.

"Kısa keselim!" diye bağırdı Korovyev. "Çok kısa keselim: Bu görevi üzerinize almayı kabul ediyor musunuz?"

"Kabul ediyorum!" dedi Margarita kararlı bir sesle.

"Tabii ki," dedi Korovyev, sonra şamdanını kaldırarak ekledi: "Lütfen beni izler misiniz?"

İki sütun dizisinin arasından geçerek başka bir salona çıktılar. Nedendir bilinmez, bu salonda oldukça kuvvetli bir limon kokusu vardı ve içeride birtakım hışırtılar duyuluyordu. Margarita'nın kafasına bir şey sürtündü. Genç kadın ürperdi.

"Korkmayın," diye tatlı bir sesle onu rahatlattı, koluna giren Korovyev. "Bunlar Behennot'un kibarlık gösterileri, başka şey değil. Cüretimi mazur görürseniz, hiçbir zaman hiçbir şeyden korkmamanızı salık veririm size, Margarita Nikolayevna. Korkmak çok aptalca ve man-

tıksız bir şey olur. Balo gösterişli geçecek, bunu sizden saklayacak değilim. Yaşadıkları çağda, son derece geniş yetkilere sahip olmuş kişiler göreceğiz. Maiyetinden olmakla onur duyduğum kişinin elindekilerle karşılaştırıldığında, onların araçları o kadar küçük kalıyor ki, her şey gülünç, hatta üzücü geliyor insana. Hem, sizde de kral kanı var."

Korovyev'e yaklaşan Margarita dehşetle, "Neden kral kanı?" diye sordu.

Çenesi kapanmak bilmeyen geveze, "Ah Kraliçe," diye takıldı, "yeryüzünün en karışık sorunları kanla ilgili olanlardır! Bazı ninelerin ninelerini, özellikle namusluluk örneği diye nam salmış olanları sorguya çeksek, şaşırtıcı sırlar öğrenirdik saygıdeğer Margarita Nikolayevna! Bunu söylerken, kâğıtların tuhaf bir biçimde karıştırıldığı bir iskambil oyununu düşünüyorsam günah işlemiş sayılmam. Bazı şeyler vardır ki onlara karşı ne toplumu bölen duvarlar, hatta ne de ülkeleri ayıran sınırlar para eder. Bir tek şeye değineceğim:

XVI. yüzyılda yaşayan bir Fransa kraliçesine, uzun yıllar sonra çok güzel bir torununun-torununun-torununun-torununun torunu Moskova'da, bir adamın kolunda, balo salonlarında salınarak gezecek dense herhalde çok şaşırırdı. Ama geldik işte!"

Korovyev mumunu üfleyince mum elinden kayboldu. O an Margarita, yerde, koyu renkli ahşap bir kapının altından sızan ince ışık huzmesini fark etti. Korovyev yavaşça kapıyı vurdu. Margarita o kadar heyecanlıydı ki dişleri birbirine çarpıyor, sırtı ürperip duruyordu.

Kapı açıldı. Oda küçücüktü. Margarita, kirli, buruşuk çarşaflar ve yastıklarla kaplı geniş bir meşe yatak gördü. Yatağın önüne, ayakları oymalı bir meşe masa çekilmiş, üzerine kolları ve mum yuvaları yırtıcı kuş pençesi biçiminde olan bir şamdan konmuştu. Bu yedi altın

pençenin içinde, yedi kalın mum yanıyordu. Masanın üstünde, şamdanın dışında, taşları olağanüstü bir ustalıkla oyulmuş kocaman ve ağır bir satranç takımı vardı. Yatağın önündeki havı epey dökülmüş halının üzerine arkalıksız, alçak bir iskemle bırakılmıştı. Üzerinde altın bir kupayla kolları yılan biçiminde başka bir şamdanın durduğu ikinci bir masa daha vardı odada. İçerisi kükürt ve katran kokuyordu. Şamdanların ışığıyla beliren gölgeler yerde birbirine karışıyordu.

Odada bulunanların arasında, Margarita, sırtında frakla yatağın başucunda duran Azazello'yu hemen tanıdı. Bu kılığıyla, Aleksandr Bahçesi'nde Margarita'nın karşısına çıkan hayduda artık hiç benzemiyordu. Margarita'nın önünde büyük bir incelikle eğildi.

Çıplak büyücü –Varyete Tiyatrosu'nun saygıdeğer büfecisini büyük bir şaşkınlığa düşürmüş olan Hella, o ünlü kara büyü gösterisinin yapıldığı gece ne yazık ki horozun da korkuttuğu kadın– yatağın ayakucuna oturmuş, içinden kükürtlü dumanlar savrulan bir tencereyi karıştırıyordu.

Odada, satranç takımının önündeki arkalıksız iskemlede oturan ve ön ayağıyla satranç takımının atlarından birini tutan kocaman bir kara Kedi de vardı.

Hella, yerinden kalkıp Margarita'nın önünde eğildi. Kedi de arkalıksız iskemlesinden atlayıp aynısını yaptı. Reveransını tamamlamak için sağ art bacağını geriye doğru kıvırırken taşı bıraktı; at, yatağın altına yuvarlandı. Kedi de onun peşinden yatağın altına dalıverdi.

Korkudan ölüp ölüp dirilen Margarita, bütün bunları şamdanların ışığında güçlükle seçebiliyordu. Gözleri, yatakta yatan ve kısa süre önce Patriarşiye Göleti kıyısında zavallı İvan'ın şeytanın var olmadığına ikna ettiği kişiye takıldı. İşte, bu var olmayan da yatağın üstünde oturuyordu.

Bir çift göz, Margarita'nın yüzüne dikilmişti. Sağ gözün derinliklerinde bir kıvılcım parıldıyordu. Bu güçlü göz, bir ruhun en gizli kıvrımlarını karıştıracak yeteneğe sahip gibi görünüyordu. Sol göz kapkara, bomboş, dar, zifirî karanlık bir delik, dipsiz bir karanlıklar kuyusundaki baş döndürücü uçurum gibiydi. Woland'ın yüzü çarpılmıştı, ağzının sağ kenarı aşağı doğru sarkıyordu, yüksek ve saçsız alnı sipsivri kaşlarına paralel, derin çizgilerle kaplıydı. Cildi, bir daha ağarmayacak biçimde yanıp esmerleşmiş gibiydi.

Woland yatağa sere serpe uzanmıştı, üzerinde de sol omzu yamalı, kirli bir gecelik entarisi vardı. Çıplak bacaklarından birini altına almış, öbürünü uzatıp topuğunu küçük ve arkalıksız iskemleye dayamıştı. Hella, dumanı tüten bir merhemle esmer dizini ovalıyordu.

Geceliğin önündeki aralıktan Margarita, Woland'ın pürüzsüz göğsündeki büyük bir ustalıkla oyulmuş, arkasına esrarlı harfler kazınıp bir altın zincire geçirilmiş kara taştan böceği gördü. Woland'ın yanında, ağır bir kaide üzerinde, yarıkürelerden biri güneşle aydınlanmış, canlı gibi duran garip bir yerküre vardı.

Sessizlik daha saniyeler sürdü. Margarita iradesini zorlayıp bacaklarının titremesini önlemeye çalışırken, "Beni inceliyor," diye düşündü.

Sonunda Woland gülümsedi –kıvılcımlı sağ gözü canlanır gibi oldu– ve, "Sizi selamlarım Kraliçe," dedi, "üzerimdeki yatak kıyafetinden ötürü de beni bağışlamanızı dilerim."

Woland'ın sesi o kadar kalındı ki, bazı heceler boğuk ve anlaşılmaz bir hırıltıya dönüşüyordu.

Woland çarşafların üzerinde duran uzun kılıcı aldı, eğildi ve, "Çık oradan!" diyerek kılıçla yatağın altını karıştırdı. "Oyun iptal edildi. Konuğumuz burada."

"Sakın!" diye fısıldadı Korovyev kuşkuyla, tiyatrolar-

daki suflörler gibi, Margarita'nın kulağına.

"Sakın..." diye başladı Margarita.

"Efendimiz..." diye fısıldadı Korovyev yine.

Kendini toparlayıp, "Sakın, Efendimiz," diye tekrarladı Margarita, hafif ama anlaşılabilir bir sesle. Sonra gülümseyerek ekledi: "Oyununuzu yarıda kesmemeniz için yalvarıyorum. Bana öyle geliyor ki, bu partiyi yayımlamak için satranç dergileri bir servet verirler."

Azazello, Margarita'nın tutumunu beğendiğini gösteren hafif bir gurultu koyuverdi, Woland da genç kadını dikkatle süzdükten sonra, kendi kendine söylendi:

"Evet, Korovyev haklı. Kartlar çok ilginç bir biçimde karıştırılmış! Soylu kandan geliyor tabii!"

Elini kaldırıp Margarita'ya yaklaşmasını işaret etti. Margarita söyleneni yaparken, sanki çıplak ayakları yere basmıyor gibiydi. Woland elini Margarita'nın omzuna koydu –taştan yapılmış gibi ağır, ateşten meydana gelmiş gibi yakıcıydı bu el– onu kendine çekti ve yanına, yatağın üzerine oturttu.

"Eh," dedi, "bu kadar tatlı olduğunuza göre –sizden de başka türlüsünü beklemezdim ya– teşrifatı bir yana bırakabiliriz." Yeniden yatağın kenarından sarkarak, "Aşağıdaki bu maskaralık daha sürecek mi?" diye bağırdı. "Çıkacak mısın aradan, uğursuz Hans?"

Kedi, boğuk, güven vermeyen bir sesle, "Atı bir türlü bulamıyorum!" dedi. "Kim bilir nereye çekip gitmiş, onun yerine de bula bula kurbağa buldum."

"Yoksa kendini panayır yerinde filan mı sanıyorsun?" diye sordu Woland sahte bir öfkeyle. "Yatağın altında kurbağa murbağa yoktu. Bu adi numaraları Varyete Tiyatrosu'na sakla! Hemen ortaya çıkmazsan seni mağlup sayacağız, uğursuz kaçak!"

Saniyesinde, patisinde atla yatağın altından fırlayan Kedi, "Dünya yıkılsa oyundan kaçmam!" diye haykırdı.

"Size tanıştırmakla şeref..." diye başladı Woland, ama kendi sözünü bölerek: "Hayır, imkânsız, bu gülünç palyaçoya bakamam! Bakın, yatağın altında ne hale gelmiş."

Baştan aşağı toza bulanmış olan Kedi, iki ayağının üzerinde dikilmiş, Margarita'nın önünde eğiliyordu. Boynuna gece davetlerinde takılan türden beyaz bir papyon bağlamıştı, göğsüne sarkan kordonun ucunda da sedef çerçeveli bir kadın gözlüğü vardı. Üstelik, bıyıkları da altın rengiydi.

"Bu da nesi?" diye bağırdı Woland. "Neden bıyıklarını altın rengine boyadın? Üstelik pantolon yokken kravat neye yarar?"

"Pantolonlar, kediler için yapılmamıştır Efendimiz," diye karşılık verdi Kedi büyük bir kibarlıkla. "Bana çizme giymemi de mi emredeceksiniz yoksa? "Çizmeli Kedi"lere ancak masallarda rastlanır Efendimiz. Ama baloya kravatsız gelindiğini gördünüz mü hiç? Gülünç bir kılıkta ortaya çıkıp kapı dışarı edilmek istemiyorum! Herkes, elinin altında ne varsa onu giyer ve süslenir. Bu dediklerimin kelebekgözlük için de geçerli olduğunu göz önünde tutmanızı rica ederim Efendimiz."

"Ama bıyıklar..."

Kedi sert bir sesle, "Azazello ile Korovyev'in, tıraş olduktan sonra neden beyaz pudra sürdüklerini ve pudralarının benim altınlı boyamdan niçin üstün sayıldığını anlayamıyorum," dedi. "Ben de bıyıklarımı pudraladım, hepsi bu! Tıraş olsaydım, o zaman da ortaya başka bir mesele çıkardı tabii! Tıraş olmuş bir Kedi, gerçekten korkunç bir şeydir – bunu sonuna kadar kabule hazırım... Ama temelde –burada Kedi'nin sesi öfkeyle titredi– bilmediğim bir nedenden hır çıkarmak isteniyor gibi geliyor bana. Ve karşıma önemli bir sorunun dikildiğini görüyorum: Bu baloda yer almalı mıyım? Buna ne cevap vereceksiniz Efendimiz?"

Uğradığı haksızlığa ne kadar üzüldüğünü göstermek isteyen Kedi şişti, şişti, neredeyse patlayacak hale geldi.

"Ah haylaz! Düzenbaz!" dedi Woland başını sallayarak. "Ne zaman satranç oynasak böyle olur: Durumunun umutsuz olduğunu görünce, bütün büyük şarlatanlar gibi, insanın kafasını cafcaflı sözler ve birtakım palavralarla ütülemeye koyulur."

"Oturuyorum," diye karşılık verdi Kedi yerine yerleşirken, "ama son sözlere karşı çıkıyorum. Benim sözlerim, bir hanımın huzurunda kullanmayı göze aldığınız deyimi kullanacak olursak, hiç de palavra değil. Ama Sekstos Empeirikos, Martianus Capella, hatta belki –neden olmasın– Aristoteles gibi uzmanların bile değer verecekleri, sıkı sıkı birbirine bağlı halkalardan oluşan bir mantık zinciri."

"Şah!" dedi Woland.

Kelebekgözlüğünü yüzüne yaklaştırıp satranç tahtasını incelemeye koyulan Kedi, "Rica ederim buyurun, buyurun," dedi.

"İşte," dedi Woland, Margarita'ya dönerek, "Hanımefendi, size yakınlarımı tanıtmaktan şeref duyarım. Şu maskaralık yapıp duran Kedi, Behennot. Azazello ve Korovyev'le daha önce tanıştınız. Bu da hizmetçim Hella. Beceriklidir, zekidir, benim için yapmayacağı iş yoktur."

Güzel Hella, yeşil parıltılı gözlerini Margarita'ya çevirerek gülümsedi; bir yandan da avucunu merhemle doldurup Woland'ın dizini ovuşturmayı sürdürüyordu.

Hella dizini biraz fazla sıkınca yüzünü buruşturan Woland, "İşte bu kadar!" dedi. "Gördüğünüz gibi yardımcılarımın sayısı kabarık değil, üstelik aralarında zerre kadar uyum yok, kafalarında da kurnazlığın esamisi okunmuyor."

Sustu ve dalgın dalgın yerküreyi çevirdi. Küre öylesine büyük bir ustalıkla yapılmıştı ki, mavi okyanuslar

kıpırdıyor, kutuplar gerçekten buz ve karla kaplı gibi görünüyordu.

Yalnız bu arada, satranç tahtasında büyük bir kargaşa hüküm sürüyordu. İyiden iyiye kendinden geçen beyaz pelerinli şah bulunduğu karenin içinde tepiniyor ve umutsuzlukla kollarını havaya kaldırıyordu. Piyade askeri kılığındaki, kargı taşıyan üç küçük piyon, ne yapacaklarını şaşırmış halde, subayın birine bakıp duruyorlardı. Subay da, kılıcını sallayarak piyonların tam önündeki, biri siyah diğeri beyaz iki kareyi gösteriyordu. Bu karelerin içindeyse Woland'ın iki siyah atı duruyor, toynaklarıyla satranç tahtasının yüzeyini kazıyorlardı.

Margarita, büyük bir şaşkınlık ve ilgiyle, oyundaki bütün taşların canlı olduğunu gördü.

Kedi kelebekgözlüğü yüzünden çekti, şahı hafifçe sırtından itti; umutsuzluk içindeki şah, elinde olmaksızın kolunu yüzüne siper etti.

"İşler kötü gidiyor sevgili Behennotçuğum," dedi Korovyev zehir gibi, hafif bir sesle.

"Durum ciddi ama hiç de umutsuz değil," diye karşılık verdi Behennot. "Üstelik, zaferin bende kalacağından da çok eminim. Durumu büyük bir dikkatle gözden geçireyim yeter."

Yüzünü durmadan buruşturup şaha ikide bir göz kırparak garip bir şekilde durumu gözden geçirmeye koyuldu.

"Bir işe yaramaz," dedi Korovyev.

"Ay!" diye bağırdı Behennot. "Papağanlar kaçtı, söylemiştim böyle olacağını."

Gerçekten de, bir yerlerden, yoğun kanat sesleri geldi. Korovyev'le Azazello hemen odadan dışarı fırladılar.

"Sizin de, şu sosyetik oyunlarınızın da canı cehenneme," diye mırıldandı Woland gözlerini yerküresinden ayırmaksızın.

Korovyev'le Azazello gözden kaybolur kaybolmaz, Behennot'un göz kırpmaları iyice sıklaştı. Beyaz şah, sonunda kendisinden bekleneni anladı. Pelerinini çıkarıp bulunduğu kareye bıraktığı gibi satranç tahtasından kaçtı. Subay pelerini yerden aldı, sırtına geçirdi ve şahın yerine geçti.

Korovyev'le Azazello geri döndü.

"Her zamanki gibi yalan haber," diye homurdandı Azazello yan gözle Behennot'a bakarak.

"Bana papağanlar uçtu gibi gelmişti," dedi Kedi.

"İyi ama bu iş daha ne kadar sürecek?" diye sordu Woland. "Şah dedik!"

"Herhalde iyi duymamış olacağım ustam," dedi Kedi. "Şah ortalıkta gözükmediğine göre, mat edilemez."

"Tekrar ediyorum: Şah."

"Efendimiz," dedi Kedi, sesine sahte bir gerginlik katarak. "Herhalde aşırı yorgunluktan doğru dürüst düşünemiyorsunuz. Bu tahtada şah yok!"

Woland, satranç tahtasına bakmadan, "Senin şahın g2'de," dedi.

Yüzüne dehşetli bir hava veren Kedi, "Efendimiz, dehşet içindeyim!" diye böğürdü. "Bu satranç tahtasında şah yok."

"Bu da ne demek oluyor," dedi Woland şaşkın şaşkın satranç tahtasına bakarak. Şahın yerinde duran subay hemen sırtını çevirip koluyla yüzünü kapadı.

"Ucuz kurtuldun köpek!" dedi Woland düşünceli bir edayla.

"Efendimiz! Mantığınıza sığınıyorum bir kere daha!" dedi Kedi ön ayaklarını göğsünde birleştirerek. "Bir oyuncu şah derse, ama satranç tahtası üzerinde de şahtan eser yoksa kimse mat filan olamaz!"

"Oyunu bırakıyor musun, bırakmıyor musun!" diye bağırdı Woland korkunç bir sesle.

"Bırakın da düşüneyim," dedi Kedi alçakgönüllülükle. Dirseklerini masaya dayadı, iki kulağını ön ayaklarının arasına gömüp düşünmeye koyuldu. Uzun uzun düşündü, sonunda, "Oyunu bırakıyorum," dedi.

"İnsanın içinden şu inatçı yaratığı öldürmek geliyor," diye mırıldandı Azazello.

"Evet, oyundan çekiliyorum," dedi Kedi, "ama sırf bu hava içinde oynayamayacağım, birtakım kıskanç kişilerden baskı gördüğüm için!"

Yerinden kalktı, satranç takımının taşları da kutularına doluştular.

"Hella, vakit geldi!" dedi Woland.

Hella odadan çıktı.

"Bacağım ağrıyor," diye devam etti Woland. "Üstüne bir de balo var..."

"İzin verir misiniz," diye sordu Margarita tatlı bir sesle.

Woland ona dikkatle baktı, sonra dizini uzattı.

Sıvı erimiş lav gibi Margarita'nın elini yaktı. Ama genç kadın yüzünü hiç buruşturmadan, Woland'ın canını acıtmamaya çalışarak dizini ovmaya koyuldu.

Woland, gözlerini Margarita'dan ayırmaksızın, "Yakınlarım bunun romatizma olduğunu söylüyorlar," dedi. "Ama ben dizimdeki bu acının, 1571 yılında Brocken Dağı'nda[1] yapılan iblisler toplantısı sırasında, çok yakından tanıdığım güzel bir büyücü kadının bende bıraktığı bir hatıra olduğundan kuşkulanıyorum."

"Ya! Mümkün mü bu?" dedi Margarita.

"Canım, önemsiz bir şey. Üç yüz yıl sonra izi bile kalmaz! Bir sürü ilaç salık verdiler, ama ben ninemin ilaçlarından şaşmam. Gerçekten de, iğrenç ihtiyar, bana

1. Doğu Almanya'da Harz Sıradağları'nın 1142 metrelik en yüksek tepesi. Halkın inancına göre büyücülerin toplantı yeri. (Y.N.)

şaşırtıcı otlar bıraktı! Hem söyler misiniz, bir yerinizin ağrıdığı olmaz mı sizin? Belki ruhunuzu zehirleyen bir üzüntünüz, bir yasınız vardır?"

"Hayır Efendimiz, hiçbir şey yok," diye cevap verdi akıllı Margarita. "Şu anda, sizin yanınızda, kendimi son derece iyi hissediyorum."

"Soylu kan başka şey," dedi Woland neşeyle. Ötekiler sözlerdeki anlamı pek çözemediler. Woland devam etti:

"Kürem çok ilginizi çekti, bakıyorum."

"Evet, hayatımda hiç böyle bir şey görmedim."

"Güzel bir şey, değil mi? Açık konuşmak gerekirse, radyoda yayımlanan son dakika haberlerini sevmiyorum. Bir kere, yer adlarını doğru dürüst söylemeyi becerememeyen, ne idüğü belirsiz genç kızlar okur bunları. Üstelik bu hanım kızların üçte birinde kekemelik ya da başka bir söyleyiş kusuru vardır, özellikle de bunlardan ötürü seçilirler sanki. Benim kürem yüz kere daha kullanışlı, üstelik olayların gerçek yüzünü öğrenmek zorundayım ben. Bakın, örneğin, bir yanını okyanusun dövdüğü şu küçük kara parçasını görüyor musunuz? Dikkat edin: Ateşle kaplanıyor. Orada kısa süre önce bir savaş patlak verdi. Yaklaşırsanız ayrıntıları görürsünüz."

Margarita kürenin üzerine eğildi ve küçük kara parçasının büyüdüğünü, rengârenk olduğunu, bir çeşit kabartma haritaya dönüştüğünü fark etti. Sonra bir akarsuyun incecik şeridini, kıyısındaki küçük köyü gördü. Bezelye tanesi boyutlarındaki minicik ev giderek büyüdü ve kibrit kutusu kadar oldu. Birden, evin damı, sessizce, kapkara bir bulutun içinde havaya uçtu, duvarları yıkıldı, iki katlı küçük kibrit kutusundan geriye dumanı tüten bir yıkıntı kaldı. Margarita yüzünü küreye iyice yaklaştırınca, yerde yatan bir kadının minicik yüzünü, onun yanında iki yana açılmış kollarıyla bir kan gölünün ortasına serilmiş küçük çocuğu seçebildi.

"İşte," dedi Woland gülümseyerek. "Bu çocuk, fazla günah işleyecek zamanı bulamadı. Abadonna işini eksiksiz görür."

"Abadonna'ya düşman cephede yer almak istemem," dedi Margarita. "O hangi cephede?"

"Konuştukça sizin çok akıllı olduğunuza daha çok inanıyorum," dedi Woland sevimli bir havayla. "İçinizi rahatlatayım. Abadonna az rastlanır bir tarafsızdır, çarpışan tarafların her ikisini de tutar. Dolayısıyla iki cephenin elde ettiği sonuçlar hep birbirine benzer. Abadonna!" diye seslendi Woland. Derhal duvardan, zayıf ve kara gözlüklü bir adam çıktı. Bu gözlük Margarita'yı öylesine etkiledi ki, hafif bir çığlık koyuvererek yüzünü Woland'ın bacağına gömdü. "Yeter artık!" diye bağırdı Woland. "Günümüzde insanlar amma sinirli." Margarita'nın sırtına okkalı bir şaplak indirdi. Genç kadının tüm gövdesi sarsıldı. "Bunların altı üstü gözlük olduğunu görüyorsunuz. Üstelik, Abadonna'nın herhangi bir kimseye vaktinden önce göründüğüne ne rastlanmıştır ne de rastlanacak. Hem sonra, ben buradayım. Benim konuğumsunuz! Size sadece onu göstermek istiyordum."

Abadonna, kılını kıpırdatmadan bekliyordu.

Ürperip Woland'a iyice sokulan, ama meraklanmaya başlayan Margarita, "Gözlüğünü bir dakika için çıkarabilir mi?" diye sordu.

Woland, Abadonna'ya eliyle gitmesini işaret etti, Abadonna kayboldu.

"Bu imkânsız," dedi sonra ciddi ciddi. "Azazello, nedir derdin?"

"Efendimiz," dedi Azazello, "izin verirseniz burada iki yabancının bulunduğunu söylemek istiyorum. Genç kız ağlayıp duruyor ve hanımefendiyle kalmak için yalvarıyor. Yanında da –özür dilerim– domuzu var."

"Bu güzel kızlar amma tuhaf davranıyorlar!" dedi Woland.

"Nataşa'dır o, Nataşa!" diye bağırdı Margarita.

"Peki, Hanımefendi'nin yanına gelsin. Ama domuzun yeri mutfaktır."

"Onu boğazlayacaklar mı?" diye sordu Margarita dehşet içinde. "Yalvarırım Efendimiz, o domuz birinci katta oturan Nikolay İvanoviç'tir! Bir yanlışlık oldu, anlıyor musunuz, Nataşa onu bir güzel kremledi..."

"İzin verirseniz," diye sözünü kesti Woland, "size boğazlamaktan söz eden kim, hem neden boğazlayalım onu? Aşçılarla birlikte otursun, o kadar. Kabul etmelisiniz ki, onu balo salonuna alacak halim yok!"

"Bu..." diyecek oldu Azazello, sonra sözünü yarım bırakıp, "neredeyse gece yarısı olacak Efendimiz," dedi.

"Peki." Woland, Margarita'ya döndü: "Haydi, öyleyse lütfen... Size daha baştan teşekkür ederim. Soğukkanlılığı elden bırakmayın, hiçbir şeyden korkmayın. Suyun dışında da bir şey içmeyin, sonra hararet basar ve çok kötü bir duruma düşersiniz. Hadi gidelim, tam zamanıdır."

Margarita halının üzerinden kalktı, tam o sırada Korovyev de kapıda belirdi.

23

Şeytan'ın evindeki büyük balo

Neredeyse gece yarısı olacaktı, ellerini çabuk tutmalıydılar. Margarita, çevresinde olup bitenleri şöyle böyle anlayabiliyordu. Sonradan aklında mumlar, bir de içine sokulduğu, taştan yapılma koca havuz kaldı. Havuza girince Hella, Nataşa'nın da yardımıyla üzerine sıcak, yoğun ve kırmızı bir sıvı döktü. Margarita dudaklarında tuzlu bir tat duyunca, onu kanla yıkadıklarını anladı. Sonra bu kan kırmızı giysi, yerini yine yoğun ama saydam ve soluk pembe renkteki bir başkasına bıraktı. Güllerin özünden çıkan koku, Margarita'nın başını döndürdü. Ardından billur bir yatağa yatırıldı, kocaman yeşil yapraklarla tüm gövdesi, parlayıncaya kadar ovuldu.

O sırada, Kedi yardıma geldi. Margarita'nın önünde eğilip yüzünü gözünü sokaktaki ayakkabı boyacıları gibi oynatarak, ayaklarını silmeye koyuldu.

Margarita, beyaz gül yapraklarından pabuçlarını kimin yaptığını, bu pabuçların altın tokalarla nasıl kendiliklerinden ayaklarına geçtiğini hatırlayamayacaktı. Bilinmeyen bir güç onu yerinden kaldırıp aynanın önüne götürdü, aynada, bir kraliçe tacının elmaslarının saçlarının arasında parıldadığını gördü. Bilinmedik bir yerden bir anda çıkıveren Korovyev, Margarita'nın boynuna, ucunda iri, oval bir siyah fino resminin asılı bulunduğu

ağır zinciri geçirdi. Bu süs, kraliçe için taşınması güç bir yük oldu. Hemen, zincirin boynunu berelediğini, göğsünde asılı duran resmin başını öne doğru çektiğini hissetti. Kara fino köpeği resminin Margarita'yı zor durumda bırakmasını dengeleyen bir şey varsa, o da Korovyev ile Behennot'un ona gösterdikleri derin saygı oldu.

Havuzlu salonun kapısında, "Hiç, hiç, hiç!" diye homurdandı Korovyev. "Elden bir şey gelmez, gerekli gerekli, gerekli... İzin verirseniz size son bir tavsiyede bulunmak isterim Kraliçem. Konuklarımız arasında her türden insan var –gerçekten, her türlüsünden insan– ama Kraliçe Margot, hiçbirine diğerinden farklı davranmayın sakın! Biri hoşunuza gitmezse... anlıyorum, tabii bunu yüzünüzden belli etmeyeceksiniz, hayır, hayır. Böyle bir şey akıldan bile geçmemeli! Yaparsanız fark eder, hem de ânında fark eder! Onu sevmelisiniz, Kraliçe, sevmelisiniz! Balonun kraliçesi, bu sevginin karşılığını yüz katıyla görecektir. Bir şey daha: Kimseyi ihmal etmeyesiniz! İki söz söyleyecek zaman bulamasanız bile basit bir gülümseme ya da ne bileyim, ufak bir baş selamı! Ne isterseniz o, ama kesinlikle ilgisizlikten kaçınmalısınız. Böyle bir davranış, onları hemen çökertiverir..."

Bu sözler üzerine Margarita, yanında Korovyev ve Behennot'la banyodan çıktı ve kendini kopkoyu bir karanlığın içinde buldu.

"Benim, ben," diye mırıldandı Kedi, "işareti ben veriyorum!"

"İşareti ver!" dedi karanlıkta Korovyev'in sesi.

"Balo!" diye bağırdı Kedi tiz bir sesle.

Margarita hafif bir çığlık atarak birkaç saniyeliğine gözlerini kapadı. Balo –ışıklar, gürültüler ve kokular– bir anda üzerine çöküvermişti. Koluna giren Korovyev tarafından sürüklenen Margarita, önce kendini bir tropikal ormanda buldu. Kırmızı boyunlu papağanlar sarmaşıkla-

ra asılıyor, ileri geri sallanarak kulakları sağır eden bir sesle haykırıyorlardı: "Çok güzel! Çok güzel!" Ama orman hemen sona erdi, hamam sıcaklığı yerini pırıl pırıl parlayan, sarı taştan sütunlarıyla bir balo salonunun serinliğine bıraktı. Bu salon da, orman gibi, başlarında gümüşsü sarıklarla sütunların dibinde ayakta bekleyen çıplak zencilerin dışında ıpıssızdı. Margarita, aralarına nasıl olduysa Azazello'nun da karıştığı maiyetiyle birlikte içeri girince, zencilerin yüzü heyecandan kirli esmer bir renge büründü. Korovyev Margarita'nın kolunu bırakıp fısıldadı:

"Laleler!"

Anında, Margarita'nın önünde beyaz lalelerden küçük bir duvar yükseldi. Duvarın ötesinde, Margarita, abajurların perdelediği sayısız lambayı, onların da arkasında resmî giysili adamların beyaz göğüslükleriyle siyah omuzlarını seçti. Margarita, o an, balo seslerinin nereden geldiğini anladı. Nefesli çalgıların gümbürtüsü üzerine yağıyor, kemanların hışırtısı kandan bir yağmur gibi her yanını kaplıyordu. Yüz elli kişilik orkestra bir polonez çalıyordu.

Orkestranın önünde duran fraklı adam, Margarita'yı görünce sarardı, gülümsedi ve ansızın, iki kolunu birden sallayarak çalgıcıları ayağa kaldırdı. Onlar da çalmaya bir an olsun ara vermeden, ayakta, Margarita'nın üzerine dalga dalga müzik yağdırmaya devam ettiler. Adam orkestraya sırtını döndü, kollarını iyice açarak yerlere kadar eğildi. Margarita gülümseyerek, ona eliyle bir işaret yaptı.

"Hayır, hayır, bu kadarı yetmez," diye fısıldadı Korovyev. "Sonra bütün gece gözüne uyku girmez. Ona, 'Sizi selamlarım vals kralı!' diye seslenin."

Margarita söyleneni yaptı, sesinin, son hız çalınan bir çan gibi orkestranın gürültüsünü bastırdığını görünce

pek şaşırdı. Adam sevinçten ürperdi, sağ elindeki beyaz sopayla orkestrayı yönetmeye devam ederek sol elini kalbinin üzerine koydu.

"Bu yetmez," diye fısıldadı Korovyev. "Şimdi sola, birinci kemanlara bakın, onlara öyle bir işaret yapın ki hepsini ayrı ayrı tanıdığınızı sansınlar. Hepsi dünyaca ünlü çalgıcılar. Şunu selamlayın... En öndeki sehpanın arkasında duranı, Vieuxtemps'dır!.. Hah, çok iyi... Şimdi, yolumuza devam edelim!"

Margarita, havalanırken sordu:

"Orkestra şefi kim?"

"Johann Strauss!" diye bağırdı Kedi. "Bugüne kadar, bir baloda böyle orkestra görülmüşse, tropikal ormandaki sarmaşıklara assınlar beni! Onu ben çağırdım! Dikkat edin, çalgıcılardan ne hastalanan oldu ne de reddeden."

Bir sonraki salonda sütun yoktu. Duvarlardan biri güllerden meydana gelmişti –kırmızı, pembe ya da sütbeyaz güllerden– öbürü de katmerli Japon kamelyalarından. Duvarların arasından, şimdiden, köpük köpük şampanya fışkırtan çeşmeler akıyor, şarap kabarcıklar çıkararak, biri eflatun, diğeri yakut kırmızısı, üçüncüsü de billur renkli saydam yalaklara dökülüyordu. Yalakların çevresinde kırmızı sarıklı zenciler koşturup duruyor, gümüş kepçelerle geniş ve yayvan kadehlere şampanya dolduruyorlardı. Gülden duvardaki bir oyuğa bir platform yerleştirilmişti; üzerinde de kırlangıç kuyruğunu hatırlatan kırmızı frakıyla bir adam, öfkeyle debelenip duruyordu. Önündeki caz orkestrası da kulakları sağır eden bir gürültü çıkarıyordu. Margarita'yı görür görmez, kırmızılı adam öylesine eğildi ki elleri yere değdi, sonra doğrulup haykırdı:

"Haleluya!"

Sağ elini sol dizinde şaklattı –Bir!– sol elini sağ dizine vurdu –İki!– çalgıcılardan birinin elinden zili kaptığı

gibi bütün gücüyle platformu ayakta tutan sütunlardan birine indiriverdi.

Margarita, yeniden uçuşa geçerken, şimdi tam arkasına vuran polonez fırtınasına karşı mücadele etmeye çalışan ünlü cazcının nasıl debelendiğini gördü. Elindeki zille çalgıcıların başına vuruyor, onlar da gülünç bir korkuyla eğiliveriyorlardı.

Sonunda bir sahanlığa vardılar. "Korovyev'in elinde mumla, karanlıklar içinde beni karşıladığı sahanlık," diye düşündü Margarita. Şimdi billur üzüm salkımlarından dökülen ışık gözlerini kamaştırıyordu. Margarita durakladı, sol kolunun altına da bir ametist kaide gelip yerleşti.

"Çok zor gelirse elinizi üstüne koyabilirsiniz," diye fısıldadı Korovyev.

Bir zenci, Margarita'nın ayağının altına, üzerine sırmayla fino köpeği işlenmiş bir yastık sürdü. Margarita görünmeyen bir güce boyun eğerek dizini öne doğru kırıp sağ ayağını yastığa dayadı.

Sonra, çevresini daha iyi görmeye çabaladı. Korovyev ile Azazello, görkemli bir edayla yanında duruyorlardı. Azazello'nun yanında, yüzleri belli belirsiz Abadonna'yı hatırlatan üç genç vardı. Margarita, sırtında soğuk bir hava akımı hissedince geri döndü, tam arkasında kalan mermer duvardan, gürül gürül köpüklü şarap aktığını ve buzdan bir havuza döküldüğünü gördü. Sol bacağına sıcak ve kıllı bir şeyin yaslandığını fark etti: Behennot'tu bu.

Margarita yüksekteydi ve birkaç adım ötesinde, halı kaplı, anıtsal bir merdiven başlıyordu. En aşağıda –o kadar uzakta ki, Margarita ufak bir dürbünün küçülten yanıyla bakıyormuş gibi hissetti kendini– çok geniş bir kapıcı odası seçiliyordu. İçindeki şömine müthişti, dipsiz, kara ve soğuk ocağı, beş tonluk bir kamyonu içine alabilecek büyüklükteydi. Gözü kör eden bir ışığa boğulan

kapıcı odasıyla merdiven bomboştu. Trompet sesleri hâlâ Margarita'nın kulaklarına geliyor, ama uzaklık gürültüyü iyice boğuklaştırıyordu. Böylece, bir dakika boyunca kimse yerinden kıpırdamadı.

"Konuklar nerede?" diye sordu Margarita, Korovyev'e.

"Gelecekler Kraliçem, şimdi gelecekler. Konuktan bol bir şeyimiz yok! Doğrusu, bu sahanlıkta durup onları beklemektense odun kırmayı bin kere yeğlerim."

"Ne, odun kırmayı mı?" dedi hemen geveze Behennot. "Yeryüzündeki en beter meslek olduğu halde, tramvay biletçisi olmayı yeğlerim ben!"

Kırık kelebekgözlüğünün ardında gözü parlayan Korovyev, "Bütün hazırlıklar önceden bitmiş olmalı," diye açıklamada bulundu. "İlk konuğun şaşkın şaşkın dolandığını, karısının herkesten önce geldiklerini fısıldayarak vıdı vıdı ettiğini görmek kadar iğrenç bir şey yoktur. Öyle baloları, kaldırıp çöp tenekesine atacaksınız, Kraliçem."

"Gerçekten çöp tenekesine," diye onu doğruladı Kedi.

"On saniye sonra gece yarısı olacak," dedi Korovyev. "Başlayacak balo."

Bu on saniye, Margarita'ya, alabildiğine uzun geldi. On saniyenin çoktan geçip gittiği ortadaydı ve hiç ama hiçbir şey olmamıştı. Birden, koca şöminenin içinden müthiş bir çatırtı yükseldi, ocağın ağzından, ucunda, yarısı toza dönüşmüş bir cesedin kalıntıları sallanan bir darağacı fışkırdı. Kalıntı ipten ayrıldı ve yere düştü, hemen ardından da bir adama dönüşüverdi –siyah saçlı, iyi giyimli, rugan pabuçlu, yakışıklı bir adam–. Derken şömineden ufak boyutlu, iyice çürümüş bir tabut çıktı; kapağı devrildi ve tabut, başka bir biçimsiz ölü kustu. Yakışıklı adam kibarca, tabuttan düşen cesede yaklaşıp kolunu uzattı. Ölü, ayağında siyah iskarpinleri, başında siyah

tüyleriyle çırılçıplak genç bir kadın olup çıkmıştı. Kadınla adam merdiveni hızla tırmandılar.

"İşte ilk davetliler!" diye bağırdı Korovyev. "Bay Jacques ve eşi. Kraliçem, size dünyanın en ilginç adamlarından birini tanıtıyorum. İflah olmaz bir kalpazan, bir vatan haini, ama çok değerli bir simyacıdır. Bir kralın metresini zehirlemesiyle ün saldı," diye fısıldadı Korovyev Margarita'nın kulağına. "Kabul etmek gerekir ki, bu her babayiğidin harcı değil! Bakın ne yakışıklı!"

Solgun bir yüzle, ağzını açmış aşağıyı seyreden Margarita, darağacıyla tabutun yana yatıp sendeleyerek yürümeye başladığını, kapıcı bölmesinden uzaklaşarak kaybolduğunu gördü.

Kedi, merdivenin başına varan Bay Jacques'ın tam yüzüne, "Çok sevindim!" diye bağırdı.

Tam o anda, şömineden, başsız ve tek kolu kopuk bir iskelet çıktı. Yere devrilmesiyle de fraklı bir adam oluvermesi bir oldu.

Bu arada Bay Jacques'ın eşi, heyecandan sapsarı kesilmiş, Margarita'nın önünde eğiliyor, onun dizini öpüyordu.

"Kraliçem," diye kekeledi kadın.

"Kraliçe sizi gördüğüne çok sevindi!" diye bağırdı Korovyev.

"Kraliçem," diye mırıldandı yakışıklı adam.

"Çok sevindik!" diye böğürdü Kedi.

Azazello'nun genç arkadaşları, suratlarında cansız ama kibar gülümsemelerle, Bay Jacques ve karısını zencilerin uzattığı şampanya kadehlerine doğru ittiler. Yalnız iskeletten doğan adam koşarak merdiveni çıkıyordu.

"Kont Robert," diye fısıldadı Korovyev, Margarita'ya. "O da öbürü kadar ilginç. Durumun gülünçlüğüne de dikkatinizi çekerim Kraliçem: Bunun hali, diğerininkinin tam tersi. Bir kraliçenin sevgilisiydi, karısını zehirledi."

"Çok mutluyuz Kont!" diye bağırdı Behennot.

Derken şömineden artarda üç tabut fırladı ve zıplaya zıplaya parçalandı. Sonra, siyah pelerinli bir gölge karanlık ocaktan dışarı uğradı ama ardından gelen onun üzerine atılıp hançerini sırtına sapladı. Boğuk bir çığlık duyuldu. Derken şömine, iyice çürümüş bir ceset püskürttü. Margarita gözlerini kapadı, bir el –Margarita, bunun Nataşa'nın eli olduğunu sandı– burnuna beyaz bir tuzla dolu bir şişe tuttu.

Merdiven doluyordu. Şimdi bütün basamaklarda uzaktan birbirine benzeyen adamlar ve yalnızca iskarpinlerinin rengiyle başlarını süsleyen tüylerin ayırdığı çıplak kadınlar vardı.

Margarita, sol bacağına garip bir tahta çizme geçirmiş, rahibeler gibi gözlerini önüne eğmiş, nedendir bilinmez, boynuna yeşil şerit bağlamış zayıf ve utangaç bir kadının topallayarak yanına yaklaştığını gördü.

"Şu... Şu yeşilli kim?" diye sordu kendini tutamayıp.

"Dünyalar güzeli, saygıdeğer Hanımefendi," diye mırıldandı Korovyev, "size Bayan Tofana'yı takdim edeyim. Genç ve sevimli Napolili kadınlarla Palermolular arasında gerçekten büyük ün salmıştı. Özellikle kocalarından bıkan kadınların. Çünkü insanın kocasından bıktığı olur Kraliçem, bilirsiniz..."

Margarita, dizini ve elini öpmek için sırayla önünde eğilen iki fraklı adama gülümseyerek, dalgın dalgın, "Evet," dedi.

"İşte," diye devam etti Korovyev, aynı zamanda yeni gelen birine de laf yetiştiriyordu: "Dük! Bir kadeh şampanya içmez misiniz? Çok memnun oldum!.. Ne diyordum, Bayan Tofana kendini o zavallı kadınların yerine koyup onlara, bilmediğim bir sıvıyla dolu şişeler satardı. Çok güzel. Kadın, bu sıvıyı kocasının çorbasına boşaltır, koca çorbayı içer, yaptığı iyilikler için karısına teşekkür

eder ve kendini çok iyi hissederdi. Ne var ki birkaç saat sonra müthiş bir susuzluk duymaya başlardı. Ardından yatağına uzanmak zorunda kalırdı. Ve ertesi sabah, kocasına çorba yapan bizim Napolili şirin hanım ilkbahar meltemi kadar özgür oluverirdi."

Topal Tofana'yı geçip kendisini selamlamaya gelen konuklara bıkıp usanmadan elini uzatan Margarita, "İyi ama bacağına ne olmuş?" diye sordu. "Hem o boynundaki yeşil şey nedir? Boyun derisi mi pörsümüş?"

"Çok memnun oldum Prens!" diye bağırdı Korovyev, bir yandan da Margarita'nın kulağına fısır fısır konuşmaya devam ediyordu: "Nefis bir boynu vardır, ama cezaevinde başına kötü bir iş geldi. Ayağındakine gelince, Kraliçem, buna işkence ayaklığı derler. Yeşil şeridin hikâyesi de şu: Zindancılar, talihsiz bir seçime kurban giden beş yüz kocanın bir daha dönmemek üzere Napoli ve Palermo'dan ayrıldığını öğrenince gözünün yaşına bakmamışlar, Bayan Tofana'yı hücresinde boğuvermişler."

Diz çökmeye uğraşan Bayan Tofana, inzivaya çekilmiş rahibeleri hatırlatan konuşmasıyla, "Ne kadar mutluyum, ey eşsiz Kraliçem, sizinle tanışmak ne büyük onur..." diye mırıldandı.

Ama tahta çizme diz çökmesine engel oldu. Korovyev ile Behennot, Tofana'nın doğrulmasına yardım ettiler.

Elini arkadan gelenlere uzatan Margarita, "Çok sevindim," dedi.

Şimdi, konuklar akın akın merdivenden çıkıyorlardı. Margarita, kapıcı bölmesinde olup bitenleri görmez olmuştu. Makine gibi elini kaldırıp indiriyor ve her geleni, yüzünde donup kalan bir gülümsemeyle selamlıyordu. Sahanlıkta, genel bir uğultu hüküm sürüyor, Margarita'nın terk ettiği dans salonlarından dalgaların hışırtısını andıran bir müzik sesi geliyordu.

Konuşmaların gürültüsü içinde artık duyulmayacağını bilen Korovyev, yüksek sesle, "Hah, sıkıcı bir kadındır işte," dedi. "Balolara bayılır ama bildiği tek şey mendilinden şikâyet etmektir."

Margarita, Korovyev'in kimi gösterdiğini anlamak için, gözlerini merdivenden çıkan kalabalıkta gezdirdi. Yirmi yaşlarında, gerçekten güzel vücutlu ama sabit ve korkulu bakışlarında gizli bir saplantının sezildiği genç bir kadındı bu.

"Ne mendili?" diye sordu Margarita.

"Onun yanına özel bir oda hizmetçisi verdiler," dedi Korovyev. "Oda hizmetçisinin görevi, otuz yıldan beri her akşam mendilini komodinin üzerine koymaktı. Uyandığında mendil yerli yerinde olurdu. Mendili sobada yakar, ırmağa atar ama çabaları hiçbir işe yaramaz."

Elini kaldırıp indirmeye devam eden Margarita, "Ne mendili?" diye mırıldandı.

"Mavi kenarlı bir mendil. Olay da şu: Bir kahvede garsonluk yaptığı sırada, kahvenin patronu, günün birinde bu kadını arkadaki depoya sürüklemiş. Dokuz ay sonra da kadın, bir erkek çocuk dünyaya getirmiş. Çocuğu ormana götürmüş, ağzına bir mendil sokmuş, sonra da toprağa gömmüş. Mahkemede kadın, çocuğu doyuracak imkânı olmadığını söyledi."

"Kahvenin patronu nerede?" diye sordu Margarita. Margarita'nın ayaklarının dibindeki Kedi, birden, "Kraliçem," diye vızıldadı, "izin verirseniz bir soru soracağım: Kahve patronunun burada işi ne? Herif ormanda bebek boğmadı ya!"

Margarita, gülümsemeyi ve sağ kolunu oynatmayı kesmeden, sol elinin sivri tırnaklarını Behennot'un kulağına batırarak mırıldandı:

"Seni gidi edepsiz, bir daha lafa karışma küstahlığını gösterecek olursan..."

Behennot şımarık bir çığlık attı, sonra hırıldadı:

"Kraliçem... Kulağım şişecek... Bir şiş kulak yüzünden balonun keyfi neden kaçsın? İşin hukuki yanına bakılırsa, hukuk yönünden... Susuyorum, susuyorum, beni Kedi değil de bir balık sayın. Yalnız kulağımı bırakın!"

Margarita, Behennot'un kulağını bıraktı.

Koyu renk, sabit bakışlı gözler tam karşısındaydı.

"Dolunay balosuna çağrıldığım için çok mutluyum Kraliçem!"

"Ben de sizi gördüğüme sevindim," dedi Margarita. "Çok sevindim. Şampanya sever misiniz?"

Ürken Korovyev, Margarita'nın kulağına, alçak sesle, "Ne yapmak istiyorsunuz Kraliçem?" diye mırıldandı. "Şimdi yol tıkanacak."

"Evet, severim," dedi kadın yalvaran bir sesle. Sonra birden, makine gibi tekrarlamaya koyuldu: "Frida, Frida, Frida! Benim adım Frida, ey Kraliçem!"

"Öyleyse için, sarhoş olun bugün Frida ve hiçbir şey düşünmeyin," dedi Margarita.

Frida iki elini Margarita'ya uzattı ama Korovyev ile Behennot ustalıkla onu koltuk altlarından kavrayıverdiler, kadın kalabalıkta kayboldu.

Konuklar şimdi oldukça sık saflar halinde, Margarita'nın bulunduğu sahanlığa doğru saldırıya geçmişçesine, merdiveni çıkıyorlardı. Giyimli erkeklerin arasına çıplak kadınların gövdeleri karışıyordu. Margarita, bu tunçlaşmış ya da beyaz, kahverengi ya da kapkara gövdelerin akın akın geldiğini görüyordu. Kızıl, siyah, kestane ya da keten gibi apaçık renkli saçların arasındaki değerli taşlar, tavandan dökülen ışığın altında oynaşıp duran binbir kıvılcım saçıyordu. Sanki biri, dalga dalga saldırıya geçen adamların üzerine ışıltılı damlacıklar serpmiş gibi, düğmelerdeki elmaslar göğüslerde parıldayıp duruyordu. Artık her saniye, Margarita, dizinde dudakların

temasını duyuyor, her saniye öptürmek üzere elini uzatıyordu. Yüzü bir "hoş geldiniz" maskesine dönüşerek katılaşmıştı.

Korovyev, tekdüze bir sesle, şarkı söylercesine, "Çok memnun oldum," diyordu. "Memnun olduk, Kraliçe de memnun oldu."

Margarita'nın ardından, genizden gelen sesiyle, "Kraliçe çok memnun oldu," diye vızıldıyordu Azazello.

"Çok memnun oldum!" diye gırtlağını paralarcasına bağırıyordu Kedi.

"Şu markiz," diye mırıldanıyordu Korovyev, "miras yüzünden babasını, iki erkek ve iki kız kardeşini zehirledi. Kraliçe çok memnun oldular! Bayan Minkina... Ah, ne kadar da güzel! Ne var ki biraz sinirli, saç maşasıyla oda hizmetçisinin yüzünü niye yakar insan? Tabii, öyle yaparsa, adamın kafasını keserler. Kraliçe çok memnun oldular! Kraliçem, bir saniye dikkat buyurun! İşte büyücü ve simyacı İmparator Rodolf. Asılan bir simyacı daha. Ah şu kadın! Strasbourg'da muhteşem bir randevuevi işletiyordu!.. Çok memnun olduk! Şu kadın da, Moskovalı bir terzi. Bitip tükenmeyen hayal gücü ve yaratıcılığından ötürü onu hepimiz severiz. Elbiseleri prova ettirdiği atölyede çok eğlenceli bir şey bulmuş, tahta bölmeye iki yuvarlak delik açtırmıştı."

"Kadınlar bunu bilmiyorlar mıydı?" diye sordu Margarita.

"Hepsi biliyordu Kraliçem," diye cevap verdi Korovyev. "Çok memnun oldum! Şu yirmi yaşındaki yumurcak, daha çocukluğunda, garip eğilimleriyle kendini gösterdi. Benzersiz bir hayalperestti. Genç bir kız ona âşık oldu; o da kızı elde etti ve bir randevuevine sattı."

Kaynağından –geniş şömine– beslenmeyi sürdüren sonu belirsiz gerçek bir nehir, merdiveni çıkıyordu. Böylece bir saat, iki saat geçti. O zaman Margarita, boynun-

daki zincirin iyice ağırlaştığını fark etti. Sağ eline de garip bir şey olmuştu; acıyla yüzünü buruşturmadan kaldıramıyordu artık onu. Korovyev'in ilginç hikâyeleri onu eğlendirmiyordu. Yüzler –beyaz, siyah, çekik gözlü Moğol yüzleri– tekdüzeleşerek zaman zaman belirsiz bir yığın halinde kaynaşarak eriyip gitti. Ama aralarındaki hava artık titriyor ve şakırdayarak dökülüyordu sanki. Derken Margarita'nın sağ eline, iğne batırılmış gibi, büyük bir acı saplandı. Dişlerini sıkıp dirseğini ametist kaideye dayadı. Komşu salondan, duvara sürtünen kanatların sesini hatırlatan bir hışırtı geliyordu. Margarita, orada, akıl almaz konuk yığınlarının dans ettiğini anladı, bu garip salonun som mermerden, mozaikli, kristal süslemeli zemini bile belli bir ritimle sallanıyordu sanki.

Kralların, düklerin, şövalyelerin, intihar edenlerin, adam zehirleyenlerin, asılanların, aracıların, zindancıların, sahtekârların, cellatların, hafiyelerin, hainlerin, bunakların, muhbirlerin, sefahat düşkünlerinin gelip geçişine aldırmaz olan Margarita'nın ilgisini, ne Caligula ne de Messalina uyandırabildi. Bütün adlar kafasında iç içe geçiyor, yüzler kocaman bir pasta gibi birbirine yapışıyordu. Belleğinde tek kalan, büyük bir acıyla, gerçek bir ateşten sakalla çevrili Malyuta Skuratov'un suratı oldu. Margarita'nın bacakları bükülüyor, her an dayanamayıp gözyaşlarını koyuvermekten korkuyordu. Ama en büyük acısı, konukların öptüğü sağ dizinden geliyordu. Natalya'nın süngerli eli birkaç kere güzel kokulu bir merheme bulamıştı, ama diz yine de mosmor ve davul gibiydi. Üçüncü saatin sonunda, aşağıya umutsuz bir bakış fırlatan Margarita sevinçten ürperdi: Konuk dalgası kesiliyordu.

"Konuklar baloya hep aynı kurallara uygun olarak gelirler, Kraliçem," diye fısıldadı Korovyev. "Şimdi dalganın ardı kesiliyor. Artık sıkıntılı birkaç dakikamız kaldı, size

yemin ederim. Broeken'den gelecek, eğlenmeyi seven bir grup var. Onlar hep en son boy gösterirler. İşte geldiler bile. İki vampir sarhoş... Hepsi bu kadar mı? Yok canım, işte biri daha... Hayır iki kişi!" Son iki konuk merdivenden çıkıyordu.

"Biri yeni," dedi Korovyev kelebekgözlüğünün ardında gözünü kısarak. "Ha, evet, evet. Bir keresinde Azazello onu görmeye gitti, bir şişe konyağı deviririlerken açıklamalarından pek korktuğu bir adamdan nasıl kurtulacağını söyledi ona. O da, kendisine bağlı ve en ufak isteğini geri çeviremeyecek bir dostunu, adamın çalışma odasının duvarlarına zehir serpmekle görevlendirdi."

"Adı nedir?" diye sordu Margarita.

"İnanın, henüz bilmiyorum," diye cevap verdi Korovyev. "Azazello'ya sormalı."

"Yanındaki kim?"

"İşte sözünü ettiğim yakın dostu ve yardımcısı. Çok memnun oldum," diye seslendi Korovyev yeni gelenlere.

Merdiven boştu. Ne olur ne olmaz, biraz daha beklediler ama şömineden başka çıkan olmadı.

Bir saniye sonra Margarita, ne oluyor demeye kalmadan, havuzlu salonun önüne gelmişti. Elindeki ve dizindeki acıdan ötürü gözyaşlarına boğularak yere yuvarlandı. Ama Hella ile Nataşa, onu avutmaya çalışarak yeniden kan banyosuna götürdüler, tüm gövdesini ovaladılar ve Margarita, yeniden doğmuş gibi hissetti kendini.

"Daha, daha, Kraliçe Margot," dedi yanında beliriveren Korovyev. "Saygıdeğer konuklarımızın kendini terk edilmiş hissetmemeleri için salonları dolaşmak gerek daha."

Margarita tekrar havuzlu salondan ayrıldı. Lalelerin ardında, ilk geldiklerinde vals kralının orkestrasının çaldığı platformun üzerinde, şimdi maymunlardan meydana gelen kıpır kıpır bir caz orkestrasının türlü hareketler

yaptığı görülüyordu. Favorileri karmakarışık iri bir goril, elinde trompet, iki ayağının üzerinde sıçrayarak orkestrayı yönetiyordu. Ön sıraya, pırıl pırıl trompetlerine üfleyen orangutanlar dizilmişti. Orangutanların omuzlarına tünemiş şen şakrak şempanzeler de akordeon çalıyorlardı. Aslan yeleli iki Habeşistan babunu kuyruklu piyano çalıyor, ama gibon, mandril ve genonların ayakları arasında gümbürdeyen, cıvıldaşan, böğüren davullar, kemanlar ve saksofonlar piyanolardan gelen sesi bastırıyordu. Saydam zeminde, birbirinin içinde erimiş gibi görünen sayısız çift, büyük bir ustalık ve şaşırtıcı bir uyumla aynı yönde dönüyor, bir duvar gibi, önlerine gelen her şeyi silip süpürürcesine ilerliyordu. Dans eden yığınların üzerine canlı, pırıl pırıl kelebekler düşüyor, tavanlardan çiçekler dökülüyordu. Elektrikler söndüğünde, sütun başlıklarında milyarlarca ateşböceği yanıyor ve havada, oradan oraya fişekler uçuşuyordu.

Margarita, bunun ardından kendini, sütunlarla çevrili, akıl almaz büyüklükte bir havuzun önünde buldu. Dev yapılı kara bir Neptün heykelinin ağzından pembe bir çağlayan fışkırıyor, sudan baş döndürücü bir şampanya kokusu yükseliyordu. Orada da, zincirlerinden boşanmış, delice bir neşe hüküm sürüyordu. Kadınlar, kahkahalar atarak çantalarını yanlarındaki erkeklere ya da ellerinde örtülerle dört yandan koşup gelen zencilere veriyor, küçük çığlıklar atarak martılar gibi havuza dalıyorlardı. Köpüklü sıvı sütunlar halinde havaya fışkırıyordu. Havuzun billur dibi alttan aydınlatılmıştı, şarap kütlesini bir baştan bir başa kat eden ışık, havuzdan zilzurna fırlayan dişi yüzücülerin gümüşsü gövdelerini gözler önüne seriyordu. Sütunların altında çınlayan kahkahalar, hamamdaymış gibi yankılanıyordu.

Bu kargaşanın Margarita'da bıraktığı bulanık anıların içinde içkiden sersemlemiş, aptal bakışlı, ama bu ap-

tallığı içinde durmadan yalvaran ve yalnız, "Frida," diyen bir kadın yüzüyordu.

Şarap kokusu Margarita'nın başını döndürüyordu, tam oradan uzaklaşacakken Kedi'nin yaptığı numarayı görerek vazgeçti. Behennot, Neptün'ün burnu dibinde birkaç büyüleyici hareket yaptı, o an, dalgalı şampanya yığını büyük bir gürültüyle havuzdan çekildi. Derken Neptün koyu sarı, ne köpüren ne de kabarcıklanan bir sıvı kustu. Kadınlar, "Konyak!" diye haykırdılar ve çabucak havuzun kıyısından çekilip sütunların ardına sığındılar.

Havuz birkaç saniyede doldu, Kedi de, havada üç perende attıktan sonra çalkalanıp duran konyağın içine atlayıverdi. Soluyup silkinerek tekrar ortaya çıktığında, ıslanmış, gevşemiş kravatı boynundan sarkıyordu. Gözlüğüyle bıyıkları parlaklığını yitirmişti. Bir tek –şakacı– terzi kadın; yanında kimsenin tanımadığı melez adamla birlikte Behennot'u izledi. İkisi de konyağa daldılar, ama Korovyev Margarita'nın koluna girdi, yüzücüleri arkalarında bırakıp oradan uzaklaştılar.

Margarita, içi istiridye dağlarıyla dolu koca koca taş yalakların önünde uçtuğunu hayal meyal fark etti. Sonra üzerinde cehennem ateşlerinin homurdanarak yandığı bir cam zeminin üstünden geçti; ateşlerin çevresinde şeytan aşçıların beyaz gölgeleri koşturup duruyordu. Başka bir yerde –yön bulmaya çalışmaktan vazgeçmişti– içinde meşalelerin yandığı, genç kızların kızgın korlar üzerinde kızarmış etler ikram ettiği, sağlığına koca koca bardakların tokuşturulduğu karanlık mahzenler gördü. Sonra bir platformun üzerinde akordeon çalıp dans eden beyaz ayılar, bir şöminenin kızgın ocağında hokkabazlıklar yapan bir semender seçti gözü. Ve ikinci kez, bütün gücünü yitirdiğini hissetti.

"Bu, ortalıkta son kez boy gösterişimiz," diye fısıldadı Korovyev düşünceli bir edayla, "ondan sonra özgürüz!"

Margarita, Korovyev'le birlikte, bir kez daha balo salonunda göründü. Ama artık dans edilmiyordu, sayılamayacak kadar çok konuk sütunların arasına yığılmış, salonun ortasını boşaltmıştı. Bu boşluğun ortasına bir kaide yerleştirilmişti ve Margarita oraya kimin yardımıyla çıktığını sonradan hatırlayacaktı. Kaidenin üstüne çıkarıldığında, derin bir şaşkınlıkla bir yerlerde bir saatin, kendi hesabına göre çoktan geçmiş olması gereken on ikiyi vurduğunu duydu. Yeri kestirilemeyen saatin on ikinci vuruşunda, kalabalığın üzerine büyük bir sessizlik çöktü.

Derken, Margarita, Woland'ı yeniden gördü. Çevresinde Abadonna, Azazello ve Abadonna'ya benzeyen siyah giyimli birkaç gençle ilerliyordu. Margarita, şimdi tam karşısında, Woland için hazırlanmış ikinci bir kaide olduğunu fark etmişti. Ama Woland kaideye çıkmadı. Baloda olanca görkemiyle, son kez görünecek olan Woland'ın, odasındaki kılıkla ortaya çıkmış olması Margarita'yı çok şaşırttı. Lekeli ve yamalı gecelik entarisi üzerinden sarkıyordu, ayaklarına topukları yenmiş terlikler geçirmişti. Elinde de, baston niyetine kullandığı kınsız bir kılıç vardı.

Woland, topallayarak gelip kaidesinin önünde durdu, aynı anda da Azazello elinde bir tepsiyle belirdi. Tepsinin üzerinde, Margarita, ön dişleri kırık bir kesik adam başı gördü. Etrafta hüküm süren mutlak sessizlik bir kere, epey uzaktan geldiği için çok hafif duyulan, o ortamda da anlaşılamayan bir çınlamayla bozuldu. Bir giriş kapısının zili çalınıyordu.

"Mihail Aleksandroviç," dedi Woland tatlılıkla, kesik başa.

Bunun üzerine kesik başın gözkapakları oynadı, Margarita bu ölü yüzde düşünce ve acıyla dolu bir çift canlı gözün belirdiğini görünce olduğu yerde zıpladı.

"Her şey söylediğim gibi oldu, değil mi?" diye devam

etti Woland kesik başın gözlerine bakarak. "Başınızı bir kadın kesti, toplantı yapılmadı ve ben, evinizde oturuyorum. Olaylar böyle. Ve olaylar, dünyanın en inatçı şeyleridir. Ama şimdi bizi ilgilendiren bundan sonra olacaklar, olup bitenler değil. Siz her zaman, bir adamın başı kesildiğinde hayatının durduğunu, kendisinin küle dönüştüğünü ve yokluğun içinde yitip gittiğini söyleyen kuramın ateşli bir savunucusu oldunuz. Sadece varlıklarıyla bambaşka bir kuramı kanıtladıkları halde, konuklarımın önünde, savunduğunuz görüşün ne sağlamlık ne de ustalıktan yoksun sayılacağını size bildirmek, bana sevinç veriyor. Hem, bütün kuramlar birbirine denktir. Örneğin bir tanesi var ki, buna göre herkes inancı ölçüsünde hakka sahip olacak. Ve böylece olsun! Siz yokluk içinde yitip gidiyorsunuz ve ben, sizin dönüşeceğiniz kupayı, varoluşun şerefine kaldırmaktan mutluluk duyacağım!"

Woland kılıcını kaldırdı. Hemen kafanın derisi kararadı, büzüldü, sonra parça parça döküldü, gözler kayboldu, az sonra Margarita tepsi üzerinde, zümrüt gözlü, inci dişli, altından bir ayağın üzerine yerleştirilmiş sarımtırak bir kafatası gördü. Kafatasının kapağı bir eksen çevresinde döndü ve açıldı.

Woland'ın soran bakışlarına, "Bir saniye efendimiz!" diye karşılık verdi Korovyev. "Karşınıza çıkacak. Bu mezar sessizliğinde rugan pabuçlarının gıcırtısını ve ömründe son kez şampanya içtikten sonra masanın üzerine bırakacağı kadehin tıkırtısını şimdiden duyuyorum. İşte."

Yeni bir yalnız konuk, tek başına salona girdi ve Woland'a doğru yürüdü. Dış görünüşünde, onu öteki fraklı konuklardan ayıran bir özellik yoktu. Bir tek şeyin dışında: Adam heyecandan kelimenin tam anlamıyla yürürken sallanıyordu, uzaktan bile belli oluyordu bu. Yanakları pençe pençe alevleniyor, düşmanca bakan gözleri yuvalarında dönüp duruyordu. Sersemlemişti, bu da

çok doğaldı: Gördüğü her şey şaşkınlığına şaşkınlık katıyordu. Tabii en başta Woland'ın kılığı.

Yine de konuk, büyük bir yakınlıkla karşılandı. Woland, tatlı bir gülümsemeyle,

"Ah, çok sevgili Baron Meigel," deyince adamın gözleri birden yuvalarında dönüverdi. Konuklara dönen Woland, "Size çok saygıdeğer Baron Meigel'i tanıtmaktan mutluluk duyarım," dedi. "Eğlence ve Gösteri Komisyonu'nca, yabancılara başkentin ilginç yerlerini gezdirmekle görevlendirilmiştir."

Margarita'nın başı döndü, çünkü bu Meigel'i tanıyordu. Ona birkaç kere, Moskova'nın lokanta ve tiyatrolarında rastlamıştı. "Pardon, öyleyse o da mı ölmüş?" diye düşündü Margarita. Ama her şey, bir saniye sonra aydınlandı.

"Bu sevgili Baron," dedi Woland neşeli bir gülümsemeyle, "Moskova'ya geldiğimi duyunca bana hemen telefon edip kendi uzmanlık alanında, yani ilginç gösteriler yapan biri olarak arzı hizmette bulunmak lütufkârlığını gösterdi. Tabii kendisini evime çağırmak da bana büyük mutluluk verdi."

O sıra, Margarita, Azazello'nun kafatasıyla tepsiyi Korovyev'e verdiğini gördü.

Woland bir dostuyla konuşurcasına, sesini alçaltarak, "Baron," dedi, "sizin olağanüstü merakınız konusunda birtakım söylentiler dolaştı ortalıkta. Söylentiye göre, buna bir de çenenizin düşüklüğü eklenince, merakınız herkesin dikkatini çekmiş. Üstelik dedikoducular baklayı ağızlarından çıkardılar da: Siz bir muhbir ve casusmuşsunuz. Üstelik, bu huyunuzun sizi, bir ay dolmadan çok kötü bir sona sürükleyeceğine de kesin gözüyle bakılıyor. Dolayısıyla, bu dayanılması güç bekleyişten sizi kurtarmak için, mümkün olduğu kadar çok şey görüp duymak amacıyla kendinizi evime davet ettirmenizden de yararlanarak, size yardımcı olmaya karar verdik."

Baron, suratı yaradılıştan solgun olan Abadonna'dan da çok sarardı, derken garip bir şey oldu. Abadonna Baron'un önüne dikildi, bir saniyeliğine gözlüğünü çıkarıverdi. Aynı anda, Azazello'nun ellerinden bir şimşek çıktı, alkış sesini andıran kuru bir gürültü oldu, göğsünden fışkıran kıpkırmızı kanla kolalı göğüslüğü ve yeleği ıslanan Baron arkaya doğru devrilmeye başladı. Korovyev kupayı fışkıran kana tuttu ve ağzına kadar dolunca Woland'a sundu. Baron'un cansız gövdesine gelince; o yere uzanmıştı bile.

"Sağlığınıza içiyorum efendiler," dedi Woland sakin bir sesle. Sonra kupayı kaldırıp dudaklarına götürdü.

Bunun ardından bir değişim oldu. Yamalı gece entarisiyle topukları yenmiş terlikler ortadan kayboluverdi. Woland'ın, sırtında siyah bir manto, belinde çelikten bir kılıç belirdi. Hızla Margarita'nın yanına yaklaştı, kupayı uzattı, "İç!" diye emretti ona.

Başı dönen Margarita sendeledi ama kupa dudaklarına değiyordu artık. Nereden geldiğini kestiremediği bir ses, iki kulağına da fısıldadı: "Hiç korkmayın Kraliçe... Korkmayın bir şeyden, toprak kanı çoktan içti. Kanın yayıldığı yerde, üzüm salkımları bitti çoktan."

Margarita gözlerini açmadan bir yudum içti, damarlarında bir şehvet dalgası dolaştı, kulakları çınladı. Sanki bir yerde horozlar kulakları sağır eden sesleriyle ötüyor, görünmeyen bir orkestra bir marş çalıyordu. Derken kalabalığın görünüşü değişti: Erkeklerle kadınlar toz haline geliyorlardı. Margarita'nın gözlerinin önünde, çürüme bütün salona yayıldı, havayı bir mezar kokusu sardı. Sütunlar çatırdayıp devrildi, ışıklar söndü, her şey soldu, çeşmelerden, kamelyalardan ve lalelerden iz kalmadı. Aslında ne olduysa o olmuştu, salon aralık bir kapısından bir ışık huzmesinin süzüldüğü, bir kuyumcunun mütevazı salonu oldu yeniden. Margarita işte o kapıdan içeri girdi.

24

Usta'nın yeniden ortaya çıkarılışı

Woland'ın odasında her şey, balo öncesindeki gibiydi. Woland yine sırtında geceliğiyle yatağın üzerinde yatıyordu; yalnız Hella dizini ovalamıyordu. Daha önce satranç takımının durduğu masanın üzerine sofra kurmakla meşguldü şimdi. Fraklarını çıkaran Korovyev ile Azazello masaya oturmuşlardı bile, tabii Kedi de yanlarına yerleşivermişti. İğrenç bir paçavraya dönüştüğü halde kravatından ayrılmak istememişti Kedi. Margarita sendeleyerek masaya yaklaşıp ellerini üzerine dayadı. Woland, odaya ilk girdiğindeki gibi, yaklaşmasını işaret edip onu yanına oturttu.

"Eh, size epey işkence çektirdiler mi?" diye sordu.

Margarita, güç duyulan, çok hafif bir sesle, "Hayır, Efendimiz," yanıtını verdi.

Şarap bardağına saydam bir sıvı dolduran Kedi, bardağı Margarita'ya uzatarak, "*Noblese oblige,*"[1] dedi.

"Votka mı bu?" diye sordu Margarita hafif bir sesle. Kedi, dargınlıktan iskemlesinin üstünde öfkeyle hopladı.

"Böyle bir şeyi nasıl düşünürsünüz Kraliçem?" diye vızıldadı. "Bir hanımefendiye votka sunmak küstahlığın-

1. (Fr.) Soyluluk bunu gerektirir. (Ç.N.)

da bulunur muyum hiç. Bardağınızdaki saf alkoldür."

Margarita gülümseyerek bardağı itmeye çalıştı.

Ancak Woland, "Çekinmeden için," deyince Margarita hemen bardağı eline aldı.

"Otur Hella," diye emreden Woland, Margarita'ya açıklamada bulundu: "Mehtaplı gece, bir bayram gecesidir; böyle zamanlarda, yakınlarım ve bana hizmet edenlerle birlikte yemek yerim hep. Söyleyin bakalım, kendinizi nasıl hissediyorsunuz? O yorucu balo nasıl geçti?"

"Herkesi allak bullak etti!" diye bağırdı Korovyev. "Hepsi hayran kaldı, şaşırdı, âşık oldu! O ne incelik, o ne ustalık, ne alım, ne büyüleyicilikti!"

Woland tek kelime etmeden kadehini kaldırıp Margarita'nınkiyle tokuşturdu. Margarita uysalca içti, son düşüncesi bu bir bardak alkolü dikince ayakta duramayacağıydı. Ama hiç kötü bir şey olmadı. Canlı bir sıcaklık Margarita'nın midesine aktı, aynı anda genç kadın ensesinde hafif bir darbe duydu, uzun, deliksiz bir uykudan kalkmışçasına, gücü kuvveti yerine geldi. Üstelik midesinin kazındığını hissetti. Önceki günün sabahından beri bir şey yemediğini hatırlayınca açlığı iki kat arttı. Midesini tıka basa havyarla doldurmaya koyuldu.

Behennot bir dilim ananas kesti, tuz ve karabibere bulayıp yedi, ardından herkes, onun büyük bir kurumla ikinci bardak alkolü içişini alkışladı.

Margarita da ikinci bardağı devirdiğinde, şamdanların parıltısı daha bir canlandı, şöminedeki alevler iyice yükseldi. Margarita en ufak bir sarhoşluk duymuyordu. Bembeyaz dişleriyle eti çiğnerken, büyük bir zevkle etin suyunun ağzında aktığını hissediyor, aynı zamanda da bir istiridyeyi hardala bulayan Behennot'u gözlüyordu.

Hella, Kedi'yi dirseğiyle dürterek, alçak sesle, "Biraz da üzüm eklemelisin," dedi.

"Rica ederim, bana akıl öğretmeyin," diye karşılık

verdi Behennot. "Ben sofrada ne yapacağımı bilirim, yemek yerken rahatsız edilmeyi de sevmem!"

"Ah, sıcacık bir ateşin yanında, teklifsizce, dostlar sofrasında yemek yemek ne güzel," dedi Korovyev titrek bir sesle.

"Hayır Fagot," diye karşılık verdi Kedi, "balonun da kendine göre bir çekiciliği ve gösterişi var."

"Hiç de değil, balonun ne çekiciliği var ne de gösterişi," dedi Woland. "O sersem ayılarla bardaki kaplanların kükreyişleri yüzünden az kalsın başımın ağrısı tutuyordu."

"Siz nasıl emrederseniz, Efendimiz," dedi Kedi. "Bir balonun en ufak gösterişten yoksun olduğuna inanıyorsanız, bu görüşü derhal ve değiştirmemek üzere benimsiyorum."

"Bak sen!" dedi Woland.

"Şaka ediyordum," diye karşılık verdi Kedi ezilip büzülerek. "Kaplanlara gelince; hepsinin kızartılmasını emredeceğim."

"Kaplan eti yenmez," dedi Hella.

"Öyle mi sanıyorsunuz? Öyleyse lütfen dinleyin," diye yanıt verdi Kedi. Sonra zevkten gözlerini yumarak, bir keresinde on dokuz gün çölde dolanıp durduğunu ve bu süre içinde yalnız öldürdüğü bir kaplanın etiyle beslendiğini anlattı. Bu ilginç hikâyeyi hepsi merakla dinlediler, Behennot sözünü bitirdiğinde bir ağızdan haykırdılar:

"Yalan!"

"Bu yalanın en ilginç yanı," dedi Woland, "ilk kelimesinden sonuncusuna kadar uydurma oluşu."

"Demek öyle! Yalan ha!" diye bağırdı Kedi ve hepsi onun itirazlar sıralamaya başlayacağını sandılar. Ama Kedi, sakin bir sesle, "Hakkımızdaki hükmü tarih verir," demekle yetindi.

Votkadan sonra canlanan Margarita, Azazello'dan yana bakarak, "Söylesenize," dedi, "o Baron'a ateş mi ettiniz?"

"Tabii," diye cevap verdi Azazello. "Ateş etmemek ne mümkün? Üzerine ateş edilmesi kesin gerekliydi."

"Ah, ne büyük bir heyecandı!" diye bağırdı Margarita. "O kadar beklenmedik bir şeydi ki!"

"Bunda beklenmedik bir yan yoktu," diye karşılık verdi Azazello, ama Korovyev hemen, yakınırcasına haykırmaya koyuldu:

"Heyecanlanmamak mümkün mü? Benim bile bacaklarım titriyordu! Güm! Derken hop, baron hazretleri yerde!"

Diliyle dudaklarını yalayan Kedi bir kaşık havyarı mideye indirirken, "Bense," dedi, "az kaldı sinir krizi geçirecektim."

Kristal bardakların, gözlerinde altın sarısı kıvılcımlar çaktırdığı Margarita, "Anlamadığım bir şey var," dedi. "Dışarıdan müzik sesiyle balo gürültüsünü duyan olmadı mı?"

"Kimse duymadı tabii Kraliçem," diye karşılık verdi Korovyev. "Baloyu, kimsenin bir şey duyamayacağı şekilde hazırlamak gerek. Hem de büyük bir özenle."

"Evet, tabii. Ama ortada bir de olay var, Azazello ile geldiğimiz sırada merdivende bir adam vardı... Bir adam da girişteydi... Bana, sizin daireyi gözlüyorlarmış gibi geldi..."

"Çok doğru, çok doğru!" diye bağırdı Korovyev. "Çok doğru sevgili Margarita Nikolayevna! Kuşkularımı doğruluyorsunuz! Evet, daireyi gözetliyordu. Ben bile önce, onu dalgın bir profesör ya da merdivende beklemekten canı sıkılmış bir âşık sanmıştım. Ama hayır, hayır! Yüreğim hafiften sıkıştı doğrusu! Evet, daireyi gözlüyordu! Girişteki adam da aynı işi yapıyordu! Sundurmanın altındaki de."

"Ya sizi tutuklamaya gelirlerse ne olur o zaman?" diye sordu Margarita.

"Tabii gelecekler sevimli Kraliçe, tabii gelecekler!" dedi Korovyev. "Önsezilerim geleceklerini söylüyor. Hemen değil tabii, ama sırası düştüğünde, ister istemez gelecekler. Yalnız hiç ilginç bir olayla karşılaşacağımızı sanmıyorum."

"Baron'un yere devrildiğini gördüğümde ne biçim heyecanlandım!" dedi Margarita yine. Kafasının, hayatında ilk kez gördüğü cinayette olduğu belliydi. "Hiç kuşkusuz, çok iyi ateş ediyorsunuz, değil mi?"

"Gerektiği kadar," diye cevap verdi Azazello.

"Kaç adımdan?" Margarita Nikolayevna tam anlaşılmayan bir soru sordu.

"Üzerine ateş ettiğim şeye bağlı," diye gayet mantıklı bir cevap verdi Azazello. "Eleştirmen Latunski'nin camlarını çekiçle kırmak başka şey, onu kalbinden vurmak çok daha başka şey."

Nedenini bilmeksizin elini kendi kalbinin üstüne bastıran Margarita, "Kalbinden!" diye haykırdı. "Kalbinden!" diye tekrarladı sonra boğuk bir sesle.

Margarita'yı delici bir bakışla süzen Woland, "Şu eleştirmen Latunski de kim?" diye sordu.

Azazello, Korovyev ve Behennot utangaç bir tavırla başlarını önlerine eğdiler. Margarita da kızararak cevap verdi: "Bir eleştirmen. Dün gece, oturduğu dairede ne var ne yoksa kırdım."

"Bakın hele! Peki neden?"

"Çünkü Efendimiz, bir Usta'nın mahvolmasına yol açtı," cevabını verdi Margarita.

"İyi ama bu işi siz kendiniz niye üstlendiniz?" diye sordu Woland.

Kedi yere atlayarak neşeyle, "Efendimiz, izin verirseniz ben gideyim!" diye bağırdı.

"Otursana sen!" diye homurdandı Azazello doğrularak. "Ben kendim şimdi gideceğim..."

"Hayır!" diye bağırdı Margarita. "Hayır Efendimiz, yalvarırım, buna gerek yok!"

"Nasıl isterseniz, nasıl isterseniz," dedi Woland ve Azazello yerine oturdu.

"Nerede kalmıştık değerli Kraliçe Margot?" dedi Korovyev. "Hah, kalpte kalmıştık... Tam kalpten vurur –Korovyev upuzun parmağını Azazello'ya çevirdi– hem kalbin hangi kulakçığından ya da karıncığından isterseniz."

Margarita önce anlamadı, anladıktan sonra ise şaşkınlıkla haykırdı:

"İyi ama kulakçıklarla karıncıklar kapalı!"

"Çok sevgili Kraliçem," diye titretti sesini Korovyev, "kapalı olmaları daha iyi ya! İşin tuzu biberi bu! Açık olan bir şeyi babam da vurur!"

Korovyev masanın gözlerinden birini açtı, içinden bir maça yedilisi çıkarıp iskambildeki maça işaretlerinden birini tırnağıyla kazıması için Margarita'ya uzattı. Margarita sağ üst köşedekini tırnağıyla işaretledi. Hella, iskambili bir yastığın altına sakladı ve bağırdı:

"Hazırız!"

Arkası yastığa dönük oturan Azazello, ev kıyafetinin pantolon cebinden siyah otomatik bir tabanca çıkardı, kabzasını omzuna dayadı, başını çevirmeden ateş etti. Margarita zevk ve korkudan yerinde zıplayıp duruyordu. Hemen bir kurşunla delinen yastığın altından iskambili çıkarmaya koştular. Margarita'nın tırnağıyla işaretlediği maçanın yerinde bir delik vardı.

Kırıtarak Azazello'ya bakan Margarita, "Elinizde tabanca varken karşınıza çıkmak istemem," dedi. (Birinci sınıf işler görebilecek yetenekteki insanlar ona hep çok çekici gelmişti.)

"Değerli Kraliçe," dedi Korovyev, "elinde tabanca ol-

masa da kimseye onun karşısına çıkmasını salık vermem! Eski bir kilise şarkıcısı ve koro şefi olarak yemin ederim ki, Azazello'nun karşısına çıkma gözüpekliğini gösterecek kişiye kimse aferin demeyecektir."

Atış sırasında Kedi, yerinden bile kıpırdamadan somurtup durmuştu. Birden, "Maça yedilisinin rekorunu kırmayı kendime görev bilirim," dedi.

Azazello, bir homurtu koyuvererek karşılık vermekle yetindi. Ama Kedi inatçıydı, bir değil iki tabanca istedi. Azazello, pantolonunun ikinci cebinden bir tabanca daha çıkardı, dudak bükerek iki silahı da gösteriş meraklısı Kedi'ye uzattı. İskambilin üzerinde iki maça işaretlendi. Kedi yastığa arkasını döndü ve uzun uzun hazırlandı. Margarita oturup parmaklarıyla kulaklarını tıkadı, şöminenin üstüne konmuş olan baykuşa dikti gözlerini. Kedi iki tabancayı birden ateşledi. Aynı anda Hella tiz bir çığlık attı, ölümcül yara alan baykuş şöminenin üstünden yere düştü, kırılan saat durdu. Bir eli kana bulanan Hella kükreyerek Kedi'nin üstüne atılıp tüylerini yakaladı, buna karşılık Kedi de Hella'nın saçlarına yapıştı, birbirine karışan gövdeleri top gibi yerde yuvarlanmaya başladı. Masadan bir bardak düşüp kırıldı. Üzerine oturan Hella'yı itmek için uğraşıp duran Kedi, "Bu kudurmuş iblisten kurtarın beni!" diye haykırdı.

Kavgacıları ayırdılar. Korovyev, Hella'nın parmağına üfleyince yara hemen geçiverdi.

Sırtından kopan koca bir tutam tüyü yerine takmaya uğraşan Behennot söylendi:

"Ardımda birileri fısıldaşıp dururken hedefi bulamam!"

Woland, Margarita'ya gülümseyerek, "Bahse girerim bilerek yaptı," dedi. "Çünkü kötü bir nişancı değildir."

Hella ile Kedi barıştılar, bu barışmayı kutlamak için de öpüştüler. Ardından da, sonucu anlamak için, iskam-

bili yastığın altından çıkardılar. Azazello'nun deldiğinin dışında maçanın üzerinde en ufak bir iz yoktu.

Şamdanın ışığında iskambili inceleyen Kedi, "İnanılır gibi değil," dedi.

Neşeli yemek devam ediyordu. Mumlar şamdanların içine akıyor, şömine odanın içine dalga dalga, kuru ve güzel kokulu bir sıcaklık yayıyordu. Karnı doyan Margarita'nın üzerine büyük bir rahatlık çökmüştü. Şömineye doğru süzülen, Kedi'nin bir şişle yakalamaya çalıştığı Azazello'nun purosundan çıkan mavimsi halkalara baktı. Hesapça vakit epey geç olduğu halde, herhangi bir yere gitmek istemiyordu. Olup bitenlere bakılırsa, saat neredeyse sabahın altısını bulmuş olmalıydı. Margarita bir an seslerin kesilmesinden yararlanarak Woland'a döndü ve çekingen bir sesle, "Gitmem gerekiyor," dedi. "Epey geç oldu..."

Woland terbiyeli ama soğuk bir edayla, "Aceleniz ne?" diye sordu.

Ötekiler ağızlarını açmadılar ve purodan çıkan halkaları seyretmeye dalmış gibi davrandılar.

Ağzından çıkan sözlere Margarita'nın kendisi de şaşmıştı, arkasını dönüp bir pelerin ya da manto aradı.

"Evet, gitmek gerekiyor," diye tekrarladı sonra. Birden çıplaklığından tedirgin olmaya başlamıştı. Masadan kalktı. Woland, bir şey söylemeden yatağın üstündeki yağ lekeleriyle dolu, eskimiş sabahlığını aldı. Korovyev de sabahlığı Margarita'nın omuzlarına attı.

"Teşekkür ederim Efendimiz," dedi Margarita zayıf bir sesle, sonra soran bakışlarını Woland'ın yüzüne dikti.

Woland, cevap olarak kibar ve kayıtsız bir gülümsemeyle yetindi. Margarita'nın yüreği birden kopkoyu bir hüzünle ezildi. Kandırılmış hissediyordu kendini. Açıkçası, baloda yaptıklarından ötürü kimse onu ödüllendirmek niyetinde değildi, onu tutan da yoktu. Oysa bura-

dan çıktığında gidecek hiçbir yeri olmadığını çok iyi biliyordu. Bir an malikâneye dönmesi gerektiğini düşündü, bu bile varlığının derinliklerinde umutsuzluğun kabarmasına yol açtı. Ne yani, Aleksandr Bahçesi'nde Azazello'nun insanı hevese getiren bir sesle hatırlattığı gibi, soruyu kendi kendine mi sormalıydı? "Ne pahasına olursa olsun, hayır," dedi içinden. Sonra sesini yükseltti:

"Size, en iyi dileklerimi sunuyorum Efendimiz." İçinden de, "Buradan çıkar çıkmaz gidip kendimi ırmağa atacağım," diye geçiriyordu.

"Oturun canım," dedi Woland birden emredercesine, karşılık beklemeyen bir edayla.

Margarita'nın yüzü değişti, oturdu.

"Ayrılmamızdan önce söyleyecek bir şeyiniz yok mu?"

"Hayır Efendimiz, söyleyecek başka şeyim yok," dedi Margarita gururla. "Yalnız bana yine ihtiyacınız olursa, her isteğinizi seve seve yerine getirmeye hazırım. Yorgun değilim, baloda da çok eğlendim. Daha da uzasaydı, dizimi yine darağacı kaçkınlarıyla katillerin öpücüklerine sunardım."

Margarita, Woland'a baktı, sanki aralarında ince bir perde var gibiydi. Gözleri yaşla dolmuştu.

"Kesinlikle öyle! Çok haklısınız!" diye bağırdı Woland çevresini titreten korkunç bir sesle. "Öyle olmalı!"

"Öyle olmalı!" diye tekrarladı Woland'ın takımı.

"Neler yapabileceğinizi izledik," dedi Woland. "Asla kimseden bir şey istemeyin! Asla bir şey istemeyin, özellikle de sizden güçlü olanlardan. Kendileri teklif ederler ve kendileri her şeyi verirler. Oturun kibirli kadın." Woland, ağır sabahlığı Margarita'nın omuzlarından aldı, genç kadın yeniden kendini yatağın üstünde buldu, onun yanında oturuyordu. "Hadi Margot," dedi Woland sesini yumuşatarak. "Bugün bana ev sahibeliği yapmanızın kar-

şılığında ne istiyorsunuz? Baloyu çırılçıplak yönetmek karşılığında istediğiniz nedir? Dizinize ne paha biçiyorsunuz? Şimdi 'darağacı kaçkınları' diye tanımladığınız konuklarım size ne gibi zararlar verdi? Konuşun! Hem bunu isteyen ben olduğuma göre, çekinmenize de artık gerek yok."

Yüreği çarpmaya başlayan Margarita, derin derin göğüs geçirdi. Düşünüyordu.

"Hadi, ne var bunda, cesaret!" dedi Woland. "Hayal gücünüzü harekete geçirin biraz, körükleyin onu! Şu Baron haydudunun öldürülmesinde hazır bulunmak bile armağanı hak ettirir, hele söz konusu olan bir kadınsa. Ne diyorsunuz?"

Margarita soluk aldı, çok değer verdiği ve ruhunun derinliklerinde hazırladığı sözleri söylemek üzereyken sarardı, ağzını açtı, gözleri de yuvalarından uğramıştı. Yalvaran, insanın yakasını bırakmayan bir ses, kulağına, "Frida!.. Frida!.." diye bağırıyordu. "Adım Frida!" Sözcüklerin arasında tökezleyen Margarita, kekeledi:

"Demek gerçekten... sizden bir... bir şey... is-isteyebilirim?"

Anlayış dolu bir gülümsemeyle, "İstemek ne demek?" dedi Woland. "Beni istediğiniz bir şeyi yapmaya zorlayabilirsiniz!"

Margarita'nın ağzından çıkan "bir şey" sözünü, Woland nasıl da ustalıkla vurgulamıştı konuşurken!

Margarita yeniden içini çekti ve, "Yavrusunu boğmakta kullandığı mendilin artık Frida'ya verilmemesini istiyorum," dedi.

Kedi gözlerini havaya kaldırdı ve gürültüyle içini çekti, kulağına yediği çimdiği hatırladığından olacak, tek kelime etmedi.

"Frida serseminden rüşvet almanız söz konusu olamayacağından," dedi Woland gülümseyerek, "çünkü bu,

bir kraliçenin saygınlığına yakışmaz; ne yapacağımı gerçekten kestiremiyorum. Geriye tek yol kalıyor belki: bir sürü paçavra edinip odamın bütün aralıklarını tıkamak."

Gerçekten de anlaşılır yanı olmayan son sözleri duyunca, "Ne demek istiyorsunuz Efendimiz?" diye sordu Margarita.

Kedi, beklenmedik bir anda, "Aynen sizin gibi düşünüyorum Efendimiz," dedi. "Gerçekten paçavralar bulmalıyız!"

Ve öfkesinden ayağını masaya vurdu.

Woland, alev alev yanan gözünü Margarita'dan ayırmadan, "İyilikten söz etmek istiyorum," dedi. "Bazen iyilik, insanın hiç beklemediği bir anda, büyük bir sinsilikle, en ufak deliklerden süzülmeyi becerir. Bu nedenle size paçavralardan söz ettim..."

"Ben de aynı şeyden söz ediyorum!" diye bağırdı Kedi, Margarita'dan uzaklaşıp kulaklarını, pembe merheme bulanmış ayaklarını korumaya alarak.

"Defol buradan!" dedi Woland Kedi'ye.

"Gidemem," diye karşılık verdi Kedi, "daha kahvemi içmedim. Gerçekten de, Efendimiz, bir bayram gecesi konuklar iki sınıfa ayrılır mı hiç? Bir bölümü birinci sınıf, ötekilerse büfeci olacak o pintinin deyimiyle ikinci seviye tazeliğinde."

"Sen sus!" diye emretti Woland, sonra Margarita'ya sordu: "Gördüğüm kadarıyla çok iyi yürekli bir insansınız, değil mi? Çok da ahlaklı biri, ha?"

"Hayır," diye cevap verdi Margarita bütün gücüyle. "Sizinle içtenlikle konuşmaktan başka yol olmadığını biliyor ve size içtenlikle cevap veriyorum: Ben hoppa bir insanım. Frida için bunu istememin nedeni de, sadece, ona büyük bir umut verme ihtiyatsızlığında bulunmuş olmamdır. Bekliyor Efendimiz, benim gücüme inanıyor. Bekleyişi boşa çıkarsa, korkunç bir durumda kalacağım

Efendimiz. Bir daha rahat yüzü görmeyeceğim. Durum böyle, elden bir şey gelmez artık."

"Ha," dedi Woland, "bunu anlıyorum."

"Öyleyse isteğimi yerine getirecek misiniz?" diye sordu Margarita tatlılıkla.

"Tabii ki hayır," cevabını verdi Woland. "Doğruyu söylemek gerekirse, sevgili Kraliçe, burada hafif bir yanılgı var. Her bölüm kendi payına düşen işleri sonuçlandırmakla yükümlüdür. Olanaklarımızın büyüklüğünü inkâr etmiyorum, bazı düşüncesiz kişilerin genellikle sandığından çok daha büyüktür bunlar."

Yetenekleriyle gururlandığı açıkça belli olan Kedi, "Evet, çok daha büyük!" demekten kendini alamadı.

"Sen susacak mısın, şeytanın belası!" dedi Woland, sonra sözüne devam etti: "Evet ama başka bir bölümün işini yapmanın ne gibi bir anlamı olur? Dolayısıyla benden istediğinizi yerine getirmeyeceğim. Siz yapacaksınız bunu."

"İyi ama ben başarabilir miyim?"

Azazello, alaylı alaylı Margarita'dan yana baktı, kızıl saçlı adam başını salladı ve hafiften kıkırdadı.

"Denesenize canım, düşündüğüne bakın şunun," diye homurdandı Woland.

Margarita'yla konuşurken aklı başka yerdeymiş gibi görünmek için yerküreyi çevirdi ve ufak bir ayrıntıyı incelemeye koyuldu.

"Hadisenize: Frida," diye fısıldadı Korovyev.

"Frida!" diye haykırdı Margarita tiz bir sesle.

Kapı gürültüyle açıldı, çırılçıplak, saçı başı dağılmış, deli bakışlı, ama en ufak bir sarhoşluk belirtisi göstermeyen kadın odaya girdi, kollarını Margarita'ya uzattı. Margarita azametli bir tavırla, "Bağışlandın," dedi. "Bir daha sana mendil getirilmeyecek."

Frida uzun bir çığlık attı, kollarını birleştirip Marga-

rita'nın önünde yüzükoyun yere yuvarlandı. Woland'ın elini sallamasıyla da Frida kayboldu.

"Size teşekkür ederim, elveda," dedi Margarita yerinden kalkarken.

"Behennot," dedi Woland, "bayram gecesi, pratik zekâdan yoksun bir insanın davranışlarından kendimize pay çıkaracak değiliz." –Margarita'ya döndü.– "İyi ama işiniz bitmedi ki. Ben bir şey yapmadım henüz. Kendiniz için ne istiyorsunuz?"

Ortalığa çöken büyük sessizliği Margarita'nın kulağına bir şeyler fısıldayan Korovyev bozdu:

"Çok değerli hanımefendi, bu kez aklınızı başınıza toplamanızı rica ediyorum! Yoksa gelen kısmet uçup gidebilir."

"Şimdi, şu anda, derhal sevgilim Usta'nın bana verilmesini istiyorum," dedi yüzü kasılan Margarita.

Aynı anda odaya dolan rüzgâr, mumların alevini iyice eğdi, ağır perde aralandı, pencere ardına kadar açıldı ve yükseklerde, çok uzakta ay göründü. Şafak vakti görülen solgun ay değil, gece yarısının dolunayı. Yere, pencerenin hemen önüne gecenin ışığından gelen yeşil bir leke kondu ve bu lekenin ortasında, geceleri İvan'ı ziyaret eden, kendine Usta adını veren adam göründü. Klinikte giydikleri vardı üzerinde – sabahlık ve terlik, hiç çıkarmadığı siyah başlığı da kafasındaydı. Tıraşsız yüzü birtakım tiklerle büzülüyor, delice bir ürkeklikle yan yan şamdanların alevine göz atıyordu; bir tutam ay ışığı da çevresinde oynaşıp duruyordu.

Margarita onu hemen tanıdı. Bir inilti koyuvererek ellerini kavuşturdu ve ona doğru koştu. Alnından ve dudaklarından öptü, yüzünü Usta'nın iğne gibi batan yanaklarına bastırdı, uzun süreden beri tuttuğu yaşlar gözlerinden fışkırdı. Ağzından bir tek sözcük çıkabildi, bunu deli gibi tekrarlayıp duruyordu: "Sen... sen... sen..."

Usta ondan uzaklaştı ve boğuk bir sesle, "Ağlama Margot," dedi, "beni üzme, ağır hastayım." Dışarı atlayıp kaçmak istercesine, tek eliyle pencerenin kenarına tutundu, sonra bakışlarını oturanların üzerinde gezdirirken, birden sırıtarak bağırdı:

"Korkuyorum Margot! İşte halüsinasyonlarım yeniden başlıyor..."

Hıçkırıklara boğulan Margarita, güç duyulan bir sesle, "Hayır, hayır, hayır..." dedi. "Hiçbir şeyden korkma... ben buradayım... senin yanında..."

Korovyev, büyük bir ustalıkla, kimsenin dikkatini çekmeden Usta'nın altına bir iskemle itti, Usta hemen yığılıverdi üzerine. Margarita hastanın önünde diz çöktü, ona sarıldı ve yavaş yavaş duruldu. O şaşkınlıkla artık çıplak olmadığını, şimdi sırtında siyah ipek bir manto bulunduğunu fark etmemişti. Hasta başını eğdi, donuk ve acılı bir bakışla yeri seyretmeye koyuldu.

"Evet," diyerek uzayan sessizliği bozdu Woland, "onu iyice benzetmişler." Sonra Korovyev'e emretti: "Şövalye, şu adama içecek bir şey ver."

Margarita, titreyen bir sesle, içkiyi kabul etmesi için Usta'ya yalvardı.

"İç, iç! Korkuyor musun? Hayır, inan bana, o sana yardım etmek istiyor!"

Hasta bardağı aldı, içindekini içti, ama bir ürperti bardağı tutan elini titretti, boş bardak ayaklarının dibine düşüp kırıldı.

"Uğuruna!" diye fısıldadı Korovyev, Margarita'ya. "Bakın, kendine gelmeye başladı bile."

Gerçekten de, hastanın bakışlarındaki kuşku ve dalgınlık azalmıştı.

"Demek sensin Margot?" diye sordu.

"Evet benim, hiç kuşkun olmasın," diye cevap verdi Margarita.

"Bir bardak daha için," diye emretti Woland.

İkinci bardağı da deviren Usta'nın gözlerinde hayat ve zekâ pırıltıları beliriverdi. Onu dikkatle inceleyen Woland, "İşte artık durum değişti," dedi. "Şimdi konuşabiliriz. Kimsiniz?"

"Artık hiç kimse değilim," diye karşılık verdi Usta ve ağzı kötü bir sırıtmayla büzüldü.

"Nereden geliyorsunuz?"

"Acılar evinden. Bir akıl hastasıyım ben," dedi yeni gelen.

Margarita bu son sözlere dayanamayarak yeniden ağlamaya koyuldu. Sonra gözlerini silip haykırdı:

"Korkunç! Çok korkunç bu söylediğin! Sizi uyarmak isterim, Efendimiz, kendisi büyük bir Usta'dır! İyileştirin onu, bunu hak ediyor!"

"Şu an kiminle konuştuğunuzu, kimin evinde bulunduğunuzu biliyor musunuz?" diye sordu Woland adama.

"Biliyorum," dedi Usta. "Akıl hastanesinde İvan Biezdomni denilen yumurcakla komşuyduk. Bana sizden söz etti."

"Evet, gerçekten de o delikanlıyla Patriarşiye Göleti kıyısında tanışmak zevkine eriştim," dedi Woland. "Var olmadığımı ispatlamaya kalkarak az kaldı beni deli edecekti. Ama siz, gerçekten benim ben olduğuma inanıyor musunuz?"

"İnanmak gerek," dedi yeni gelen. "Sizi, bir halüsinasyonun ürünü saymak mümkün olsa çok daha rahat edeceğimiz halde, inanmalıyız." Birden kendini toparlayıp, "Özür dilerim," diye ekledi.

"Ne var, içinizi rahat ettirecekse beni bir halüsinasyon ürünü sayın," diye karşılık verdi Woland büyük bir kibarlıkla.

Margarita, Usta'yı omzundan tutup sarsarak, deh-

şetle, "Hayır, hayır!" diye bağırdı. "Kendine gel! Karşındaki gerçekten odur!"

Tam o sırada, Kedi de lafa karıştı.

"Buna karşılık ben," dedi, "gerçekten bir halüsinasyona benziyorum. Ay ışığında yüzüme yandan bakın." Kedi ışığın vurduğu yere süzüldü ve bir şeyler daha eklemek istedi, ama ötekiler ondan susmasını rica ettiler. Kedi de buna şöyle karşılık verdi: "Çok iyi, çok iyi, susmaya hazırım. Suskun bir halüsinasyon olacağım." Gerçekten de sustu.

"Margarita neden size 'Usta' diyor, söyler misiniz?" diye sordu Woland.

Öteki gülümsedi ve, "Kolaylıkla affedilebilir bir zaaf," dedi. "Yazdığım romana çok değer veriyor."

"Neyle ilgili bu roman?"

"Pontius Pilatus üzerine."

Yeniden şamdanlardaki mumların alevleri yana yattı, masanın üzerindeki tabaklarla bardaklar şangırdadı. Woland gürültülü bir kahkaha koyuvermişti. Ama bu kahkaha kimseyi ne korkuttu ne de şaşırttı. Behennot, nedendir bilinmez, bir alkış tutturdu.

"Neyle ilgili, neyle ilgili? Kimin üzerine?" dedi Woland kahkahasını keserek. "Hem de bu çağda? Hayret edilecek bir şey! Başka konu bulamadınız mı? Göstersenize şunu bana."

Ve avucunu açıp elini uzattı.

"Ne yazık ki göstermem imkânsız," diye karşılık verdi Usta, "çünkü romanı sobada yaktım."

"Özür dilerim, ama size inanamam," dedi Woland. "Bu mümkün değil: Müsveddeler yanmaz." Behennot'a dönüp, "Hadi Behennot, ver şu romanı," diye seslendi.

Kedi hemen iskemlesinden yere atlayınca, herkes kalın bir kâğıt destesinin üzerinde oturmakta olduğunu gördü. Kedi, saygıyla eğilerek romanın bir kopyasını Wo-

land'a uzattı. Margarita titremeye koyuldu, yeniden gözlerinden yaşlar gelecek kadar duygulandı ve bağırdı:

"İşte! Romanının müsveddesi burada!"

Woland'ın ayaklarının dibine atılıp kendinden geçerek bağırdı:

"Çok güçlü! Çok, çok güçlü o!"

Woland, kendisine uzatılan kopyayı aldı, evirip çevirdi, sonra yanına bıraktı, sonra gülümsemeden dik dik Usta'ya baktı. Ama Usta, nedendir bilinmez, büyük bir kuşku ve acıya gömüldü yeniden. Yerinden kalktı, ellerini ovuşturdu, uzaklardaki aya dönüp ürpererek inledi:

"Geceleyin, ay ışığında bile huzur nedir bilmiyorum... Neden acı çektiriyorlar bana? Ey tanrılar, tanrılar..." Sabahlığın eteğine yapışıp ona sarılan Margarita da acılı gözyaşları dökerek inlemeye koyuldu:

"Neden Tanrım? Neden ilacın sana hiç faydası dokunmadı?"

"Bir şey değil, bir şey değil, bir şey değil," diye mırıldandı Usta'nın yanına sokulan Korovyev, "bir şey değil, bir şey değil... Bir bardak daha için, ben de bir bardak daha içerek size eşlik edeceğim."

Ay ışığında minicik bardak göz kırpar gibi oldu, bu Usta'ya iyi geldi. Yerine oturduğunda yüzünde huzurlu bir ifade belirmişti.

Woland, upuzun parmağıyla müsveddeye vurarak, "Eh," dedi, "her şey artık açıkça anlaşıldı."

Suskun bir halüsinasyon olacağına söz verdiğini unutan Kedi, "Açıkça anlaşıldı," diye ekledi. "Artık benim için, bu, eserin ana çizgisi kaynak suyu kadar berrak. Ne dersin Azazello?" diye sordu o âna dek ağzını açmamış olan Azazello'ya.

Azazello, genizden gelen bir sesle cevap verdi:

"Seni suda boğmak hayırlı bir iş olur derim."

"Merhametli ol Azazello," diye karşılık verdi Kedi,

"bu düşünceyi yüce Efendimizin aklına sokma. Aksi halde, inan ki, her gece zavallı Usta'nın kılığında sana görünür, işaret eder ve seni peşimden gelmeye davet ederim. Ne yaparsın o zaman ey Azazello?"

"Margarita, şimdi bana ne istiyorsanız söyleyin," dedi Woland.

Margarita'nın gözleri parladı, yalvaran bir sesle, "İzin verin de kulağına bir şey söyleyeyim," dedi. Woland başını salladı, Margarita ağzını Usta'nın kulağına yapıştırarak bir şeyler fısıldadı. Usta, ona yüksek sesle karşılık verdi:

"Hayır, artık çok geç. Seni görmekten başka şey beklemiyorum hayattan. Ama bir kere daha uyarıyorum seni: Beni bırak, yoksa sen de benimle mahvolup gideceksin."

"Seni bırakmam," dedi Margarita, sonra Woland'a dönüp, "yalvarırım size," diye devam etti, "bizi Arbat yakınındaki o dar sokağın o bodrum katına götürün. Lamba yansın ve her şey eskisi gibi olsun." Usta gülmeye başlayarak Margarita'nın dağınık saçlarına bir öpücük kondurdu ve, "Bu zavallı kadının sözlerine aldırmayın Efendimiz!" dedi. "Bodrum katında uzun süreden beri başka bir kiracı oturuyor, hem bir şeyin eskiye döndüğü hiç görülmemiştir." Yanağını, kollarına aldığı sevgilisinin başına dayayıp mırıldandı: "Zavallım... Zavallım..."

"Hiç görülmemiştir mi diyorsunuz?" diye söylendi Woland. "Doğru. Ama deneyebiliriz. Azazello!"

O an, tavandan, sırtında iç çamaşırından başka şeyi olmayan, şaşkın ve deliliğin sınırında bir adam yuvarlandı. Nedendir bilinmez, başında bir kasket, elinde de bir bavul vardı. Dehşetle ürpererek oturdu.

Azazello, gökten düşen adama sordu:

"Mogariç, siz misiniz?"

Zangır zangır titreyerek, "Aloiziy Mogariç," dedi adam.

"Latunski'nin bu adamın romanıyla ilgili yazısını okuduktan sonra, evinde kanundışı kitaplar bulunduğunu belirten ihbar mektubunu kaleme alan siz misiniz?"

Adam mosmor kesildi, pişmanlık yaşları gözlerini ıslattı.

"İki odalı dairesine yerleşmek istiyordunuz değil mi?" diye sordu Azazello en tatlı sesiyle.

Birden kudurmuş bir kedi hırıltısı duyuldu, tırnaklarını Mogariç'in yüzüne saplayan Margarita tiz bir sesle bağırdı:

"Al sana! Cadı neymiş öğren bakalım! Al sana!"

Bir kargaşa oldu.

"Ne yapıyorsun?" diye bağırdı Usta, acılı bir sesle. "Margot, bu yaptığın alçaklık!"

"İtiraz ediyorum! Hiç de alçaklık değil!" diye böğürdü Kedi.

Korovyev, Margarita'yı geri çekti.

"Oraya bir küvet götürdüm..." diye bağırdı, kan içinde kalan dişleri takırdayan Mogariç. Sonra dehşete kapılıp artarda birtakım akıl almaz saçmalıklar sıralamaya koyuldu: "Suyu mikroplardan arındırmaya yarayan sülfatlı bir ilaç..."

Adamı yürekten onaylayan bir sesle, "Eve küvet getirmek çok iyi bir iş," dedi Woland. "Onun yıkanmaya ihtiyacı var."

Sonra bağırdı: "Dışarı!"

Bu söz üzerine Mogariç havalandı, havada tepetaklak oldu ve açık pencereden dışarı fırladı.

Gözleri yuvalarından uğrayan Usta, alçak sesle, "Vay canına!" dedi. "Temiz iş! İvan'ın bana anlattığından da temiz." Şaşkın bakışlarını çevresinde gezdirdi, sonunda Kedi'ye, "Özür dilerim, ama," dedi, "sen... siz..." Şaşırıyor, bir Kedi'yle nasıl konuşmak gerektiğini kestiremiyordu. "Tramvaya binen o... O Kedi siz miydiniz?"

"Bendim," diye onu doğruladı Kedi şişinerek ve ekledi: "Bir Kedi'yle böylesine efendice konuştuğunuz için size teşekkür ederim. Nedendir bilinmez, insanlar genellikle kedilerle senlibenli konuşur, oysa bugüne dek bir Kedi'nin bir insanla kadeh tokuşturduğu görülmemiştir."

Usta, kararsız bir sesle, "Bana kalırsa," dedi, "nedense siz tam bir Kedi değilsiniz... Her neyse, klinikte nasılsa yokluğumun farkına varacaklardır," diye ekledi utana sıkıla, Woland'dan yana bakarak.

Elinde birtakım kâğıtlarla bir defter beliriveren Korovyev, rahatlatıcı bir sesle, "Hadi canım siz de," dedi, "yokluğunuzun nasıl farkına varsınlar? Bunlar sizin fişleriniz ve sağlık karneniz, değil mi?"

"Evet..."

Korovyev sağlık karnelerini şömineye atarak, "Kâğıtlar uçup gittiyse adam da uçup gitmiş demektir," dedi kendinden memnun bir edayla. "Bu da, müteahhitinizin defteri mi?"

"E... evet."

"Kimin adı yazılı defterde? Aloiziy Mogariç'in adı mı?" Korovyev defterin o sayfasına üfledi. "Hop! Artık yok, Mogariç adının hiçbir zaman deftere geçmediğini de unutmamanızı dilerim. Eğer o müteahhit ev sahibiniz şaşkınlık belirtisi gösterirse, Aloiziy'i düşünde gördüğünü söyleyin. Mogariç mı? Ne Mogariç'i? Mogariç'in adını bile hiç duymadım!" Defter Korovyev'in elleri arasında kaybolup gitti. "İşte, defter yine müteahhitinizin masasının üzerinde."

Korovyev'in yaptıklarının mükemmelliğinden etkilenen Usta, "Doğru söylediniz," dedi. "Kâğıtlar yok olunca insanın kendisi de yok olur. Kâğıtlarım bulunmadığına göre ben de yokum demektir."

"Özür dilerim!" diye bağırdı Korovyev. "Ama bu tam bir halüsinasyon. İşte kâğıtlarınız."

Korovyev, Usta'ya kâğıtlarını verdi, sonra bal gibi tatlı bir sesle Margarita'nın kulağına mırıldandı:

"İşte mallarınız Margarita Nikolayevna." Ve Korovyev, Margarita'nın eline, kenarları ateşten kararmış bir defter, kurutulmuş bir gül, bir fotoğraf ve apayrı bir özenle, bir banka cüzdanı tutuşturdu. "İşte, bankaya yatırmak lütfunda bulunduğunuz on bin ruble. Başkasının parasına hiç ihtiyacınız yok."

Bütün tüyleri havaya dikilmiş olarak, talihsiz romanın kopyalarını sığdırabilmek için bir bavulun üstünde dans eden Kedi, "Başkasının parasına dokunursam ayaklarım kurusun!" dedi.

"Bunlar da kâğıtlarınız," diye devam etti Korovyev elindekileri Margarita'ya uzatarak.

Sonra, Woland'a döndü ve saygıyla, "Hepsi bu kadar Efendimiz!" dedi.

Woland bakışlarını yerküreden ayırarak, "Hayır, daha bitmedi," dedi. "Yardımcılarınızı ne yapmamı istersiniz sevgili Hanımefendi? Benim şahsen onlara ihtiyacım yok artık."

Tam o anda, Nataşa, çırılçıplak odaya dalıp ellerini kavuşturdu ve bağırdı:

"Mutluluk dileklerim sizinle, Margarita Nikolayevna!" Başıyla Usta'yı selamladıktan sonra Margarita'ya dönüp devam etti: "Nereye gittiğinizi de diğer her şeyi de biliyordum!"

Kendine önemli bir hava vererek tek ayağını havaya kaldıran Kedi, "Oda hizmetçileri, her zaman her şeyi bilirler," dedi. "Onların kör olduğunu düşünmek büyük bir hatadır."

"Ne istiyorsunuz Nataşa?" diye sordu Margarita. "Eve dönün."

Yere diz çöken Nataşa, "Margarita Nikolayevna, benim küçük ruhum!" dedi. "Onlara rica edin de –başıyla

Woland'ı gösterdi– cadı olarak kalmama izin versinler. Artık eve dönmek istemiyorum! Ne mühendisin peşine takılmak istiyorum ne de teknisyenin! Dün baloda, Bay Jacques bana bir teklifte bulundu." Nataşa elini açınca bir avuç dolusu altın göründü.

Margarita'nın soran bakışları Woland'a yöneldi. Woland, bir baş işaretiyle dileğinin yerine getirildiğini belirtti. Bunun üzerine Nataşa, Margarita'nın boynuna atıldı ve yanağına gürültülü bir öpücük kondurdu. Ardından, bir zafer çığlığıyla pencereden dışarı uçtu.

Nataşa'nın yerini Nikolay İvanoviç aldı. İnsan yüzüne kavuşmuştu, ama çok somurtkan, hatta öfkeliydi.

Woland, Nikolay İvanoviç'e tiksintiyle bakarak, "İşte, büyük bir zevkle kovabileceğim biri!" dedi. "Burada bulunması o kadar az arzulanan bir şey ki, bundan olağanüstü keyif alabileceğimi bile söyleyebilirim."

Nikolay İvanoviç, dalgın bakışlarla, ama ısrarlı bir dille, "Bana bir belge vermenizi istiyorum," dedi. "Geceyi nerede geçirdiğimi gösteren bir belge."

"Ne yapacaksınız onu?" diye sertçe sordu Kedi.

"Polise ve karıma göstereceğim," dedi Nikolay İvanoviç.

Kedi, suratını asarak, "Genellikle belge vermiyoruz," dedi. "Ama sizin için, her neyse, bir istisna yapalım."

Nikolay İvanoviç, kendine gelme fırsatını bulamadan, Hella, yine çırılçıplak, bir makinenin başına oturmuş, Kedi'nin söylediklerini yazmaya koyulmuştu bile:

"İşbu mektup, Nikolay İvanoviç'in, dün geceyi, Şeytan'ın evindeki baloda geçirdiğini gösterir belgedir. Kendisinden, baloda, taşıt olarak yararlanılmıştır..." Hella tırnak içinde "domuz yavrusu" sözcüğünü ekledi. "İmza: Behennot."

"Ya tarih?" dedi Nikolay İvanoviç yalvaran bir sesle.

"Tarih yok. Tarihli bir belge geçerli olmaz," dedi Kedi imzasını atarken.

Sonra, nereden buldu bilinmez, bir mühür çıkardı, iyice üfledikten sonra kâğıdın üzerine "parası verildi" damgasını bastı ve kâğıdı Nikolay İvanoviç'in eline tutuşturdu. Bunun üzerine, Nikolay İvanoviç iz bırakmaksızın toz oldu, ama yerinde, hiç beklenmedik biri belirdi.

Bir eliyle gözlerini mum ışığından koruyan Woland, keyifsiz bir sesle, "Bu da kim böyle?" diye sordu.

Başı önüne eğmiş bekleyen Varenuha içini çekti ve alçak bir sesle, "Bırakın da gideyim," dedi. "Artık vampir olmak istemiyorum. Hella ile birlikte Rimski'yi öteki dünyaya göndermeme ramak kaldı. Kan içici değilim ben. Bırakın gideyim!"

"Bu zırvalar da nedir yine?" diye sordu Woland kaşlarını çatarak. "Rimski mi? Ne Rimski'si? Nedir bu herzeler?"

"Lütfen bu meseleyle kafanızı yormayın Efendimiz," dedi Azazello. Sonra Varenuha'ya dönüp, "Telefonda ahlaksızlık yapılmaz," dedi. "Telefonda yalan söylenmez. Anlaşıldı mı? Bir daha yapmayacaksınız değil mi?"

Varenuha'nın kafası sevinçten allak bullak oldu. Pırıl pırıl bir yüzle, ne dediğini bile düşünmeden kekeledi:

"Gerçek... Yani, demek istiyorum... Siz benim, hemen, öğlen yemeğinden sonra..."

Varenuha elini kalbinin üzerine bastırdı, yalvaran gözlerle Azazello'ya baktı.

"Oldu! Hadi bakalım eve!" dedi Azazello ve Varenuha havada kayboldu.

Usta ile Margarita'yı gösteren Woland, "Şimdi beni onlarla yalnız bırakın," dedi.

Woland'ın emri hemen yerine getirildi. Bir anlık sessizlikten sonra Woland, Usta'ya, "Demek Arbat'taki bodrum katına döneceksiniz!" dedi. "İyi ama o zaman kim yazacak? Ya düşleriniz, esininiz?"

"Ne düşüm kaldı ne de esinim," diye cevap verdi Usta. "Çevremde kimse beni ilgilendirmiyor, ondan başka." Elini yeniden Margarita'nın başına koydu. "Beni kırdılar. Her şey canımı sıkıyor, bodrum katına dönmek istiyorum."

"Ya romanınız, ya Pilatus?"

"O romandan da artık nefret ediyorum," dedi Usta. "Onun yüzünden başıma gelmeyen kalmadı."

"Yalvarırım," dedi Margarita, "bunu söyleme. Neden sen de beni üzüyorsun? Olan ömrümü romanına adadığımı biliyorsun. Onu dinlemeyin Efendimiz," dedi Woland'a. "Ona çok acı çektirdiler."

"İyi ama eninde sonunda bir şey yazmak gerekmez mi?" dedi Woland. "O Vali'den artık iş çıkmıyorsa başlayın birinin portresini vermeye... Ne bileyim ben... Aloiziy'in örneğin..."

Usta gülümsedi.

"Lapşeşnikov öyle bir şeyi yayımlamaz, üstelik ilginç bir tarafı yok."

"Peki öyleyse neyle yaşayacaksınız? Sefalet çekeceksiniz o zaman!"

"Daha iyi, daha iyi," diye karşılık verdi Usta, Margarita'yı kendine çekip kollarını omuzlarına dolayarak. "Bu kadının da aklı başına gelir de beni bırakır böylece..."

"Hiç sanmıyorum," dedi Woland dişlerinin arasından. "Demek," diye devam etti, "Pontius Pilatus'un hikâyesini yazan adam, lambasının yanına oturup sefalet çekmek niyetiyle bodrum katına dönecek?"

Margarita, Usta'nın kollarından sıyrılıp ateşli bir sesle, "Elimden geleni yaptım," dedi, "az önce de kendisine en cazip çözüm yolunu söyledim. Ama reddetti."

"Kulağına ne söylediğinizi biliyorum," dedi Woland, "ama en cazip çözüm yolu o değil." Sonra, "Romanınızın sizi daha çok şaşırtacağını söyleyebilirim," dedi Usta'ya gülümseyerek.

"Çok yazık," diye yanıt verdi Usta.

"Hayır, hayır, yazık değil," dedi Woland. "Korkmanızı gerektirecek bir şey yok. İşte Margarita Nikolayevna, her şey tamam. Bana herhangi bir kırgınlığınız var mı?"

"Oh Efendimiz! Böyle bir şeyi nasıl düşünebilirsiniz!.."

Bir yastığın altından, elmaslarla bezenmiş altından yapılma bir at nalı çıkaran Woland, "Öyleyse şunu alın, benden size hatıra olsun," dedi.

"Hayır, hayır, hayır, niçin?"

"Tartışmak mı istiyorsunuz benimle?" dedi Woland gülümseyerek.

Mantosunun cebi olmadığından, Margarita at nalını bir peçeteye sardı, uçlarını da düğümledi. O an, şaşırır gibi oldu, pencereden pırıl pırıl parlayan aya bakıp, "Anlamadığım bir şey var," dedi. "Sanki hep gece yarısı. Oysa çoktan sabah olmalıydı, değil mi?"

"Bayram gecelerinde, saati azıcık durdurmak hoş oluyor," diye karşılık verdi Woland. "Hadi, size mutluluklar diliyorum!"

Margarita, yakarırcasına iki elini Woland'a uzattı, ama ona yaklaşmaya cesaret edemedi ve hafifçe bağırdı:

"Elveda! Elveda!"

"Görüşmek üzere!" dedi Woland.

Margarita siyah mantosuyla, Usta da hastane sabahlığıyla kuyumcu kadının dairesinin koridoruna geçtiler. Koridorda bir mum yanıyor, Woland'ın yardımcıları da onları bekliyordu. Kapıya vardıklarında Hella, içinde romanla Margarita'nın üç kuruşluk servetinin bulunduğu bavulu getirdi. Kedi de Hella'ya yardım ediyordu.

Apartmanın kapısında Korovyev eğildi ve kayboldu. Ötekiler, Usta ile Margarita'yı merdivene kadar geçirdiler. Merdiven ıssızdı. Üçüncü kat sahanlığına vardıklarında hafif bir gürültü duydular, ama buna hiçbiri aldır-

madı. Aşağıya vardıklarında –6 numaralı apartmanın merdivenin kapısına– durdular; Azazello havaya üfledi; böylece ayın sızamadığı avluya çıktılar, sundurmanın altında derin bir uykuya dalmış olan çizmeli ve kasketli adamı, ardından da kapının önünde bekleyen, ışıkları söndürülmüş, siyah ve geniş arabayı gördüler. Ön camdan, ekinkargasının gölgesi belli belirsiz seçilebiliyordu.

Tam arabaya yerleşeceklerken Margarita, alçak ama çok üzgün bir sesle bağırdı:

"Tanrım, at nalını kaybettim!"

"Siz arabaya binip beni bekleyin," dedi Azazello. "Ne olup bittiğine bir göz atıp hemen dönerim."

Ve Azazello, sundurmanın altına dalıverdi.

Olup biten şuydu: Margarita, Usta ve arkadaşları dışarı çıkmadan önce kuyumcu kadının dairesinin tam altındaki 48 numaralı daireden zayıf ve kuru bir kadın çıkmıştı. Elinde bir bidon, bir de yiyecek torbası vardı. Bu kadın, çarşamba günü, parkın kapısındaki turnikenin oraya ayçiçeğiyağı döken ve zavallı Berlioz'un mahvolmasına yol açan Annuşka'nın ta kendisiydi. Kadının Moskova'da ne yaptığını, geçimini neyle sağladığını kimse bilmiyordu, herhalde bu asla öğrenilmeyecekti de. Eldeki biricik bilgi, kadının her gün, elinde bir bidon, bir yiyecek torbası ya da ikisiyle birden, gaz satan adamın dükkânında, pazarda, evin sundurmasının altında, merdivende, en çok da oturduğu 48 numaralı dairenin mutfağında görüldüğüydü. Üstelik, işin en kötü yanı, belirli bir yerde bulunması ya da görünmesiyle orada hemen bir rezaletin patlak vermesi bir oluyor, bunu da herkes biliyordu. Dolayısıyla kadına "Veba" adı takılmıştı.

Nedendir bilinmez, Veba Annuşka çok erken kalkardı. O gün de, ne gün ışığı, ne de tanyeri uyandırdı kadını; çünkü kalktığında saat bir bile değildi henüz. Anahtarı kilitte döndü, Annuşka kapının aralığından burnunu, ba-

şını, ardından da bütün gövdesini çıkardı. Kapıyı arkasından çekti, bilinmeyen bir yere gitmeye hazırlanırken üst kat sahanlığında bir kapı vuruldu. Biri merdivenden indi, Annuşka'ya çarptı ve kadın, duvara toslayıverdi. Başını ovuştururken, "İçdonuyla nereye koşuyorsun böyle!" diye bağırdı.

Başında kasketi, elinde de bavulu olan, üzerinde içdonundan başka şey bulunmayan adam gözlerini açmadan uyurgezer gibi Annuşka'ya cevap verdi:

"Şofben... sülfat... mikroplardan arındırmanın bedeli..." Derken ağlamaya başladı ve bağırdı: "Dışarı!"

Ardından aşağı inecek yerde yukarı, iktisatçının ayağıyla camını kırdığı pencereye kadar çıktı. Oradan havalanıp avluya uçtu. Başının ağrısını unutan Annuşka bir çığlık atıp adamın arkasından pencereye koştu. Yüzükoyun uzanıp başını dışarı çıkararak, avlunun fenerinin ışığında, asfaltın üzerinde bavullu adamın parçalanmış ölüsünü görmeye hazırlandı. Ama asfalt tertemizdi.

Bu durumda bu garip uyurgezerin, en ufak bir iz bırakmadan, kuş gibi evden uçup gittiğine inanmak gerekiyordu. Annuşka koskoca bir haç işareti yaptı ve, "Doğrusu, 50 numaralı daire hakkında boşuna konuşmuyorlar!" diye düşündü. "Yukarıda ne gariplikler oluyor!.."

Ama daha bir sonuca varamadan üst dairenin kapısı yeniden çarptı. Annuşka iyice duvara yapıştı, yüzü belli belirsiz –oh, gayet uzaktan– domuzu andıran, ama oldukça kibar görünüşlü, sivri sakallı bir yoldaşın ayaklarının ucuna basarak önünden geçip gittiğini gördü. Bu adam da bir önceki gibi pencereden uçtu ve tıpkı onun gibi asfalta masfalta düşmedi. Bu kez Annuşka, neden dışarı çıktığını unuttu ve iki eliyle birden artarda istavroz çıkararak soluk soluğa, kendi kendine konuşarak merdivende beklemeye koyuldu.

Sakalsız, yuvarlak ve köse suratlı, *tolstovka* giymiş

bir üçüncü kişi de, ötekilerden az sonra koşarak merdivenden indi ve tıpkı onlar gibi pencereden uçup gitti.

Annuşka'nın onuruna şunu da söyleyelim ki, o çok meraklı biriydi. Bu nedenle, başka mucizeler olup olmayacağını anlamak için beklemeye karar verdi. Sonunda, üst katın kapısı açıldı. Bu kez, kalabalık bir gruptu aşağı inen, ama bunlar koşmuyor, herkes gibi yürüyorlardı. Annuşka pencereden uzaklaştı ve telaşla kapısına yöneldi. Kapıyı açıp arkasına saklandı, merakla yanıp tutuşan tek gözünün parıldadığı bir aralık bırakacak kadar itti.

Hasta olup olmadığı anlaşılmayan, ama oldukça garip görünen soluk yüzünde sakalları uzamış, başında siyah başlık, sırtında garip bir sabahlık olan bir adam titrek adımlarla aşağı iniyordu. Annuşka'nın yarı karanlıkta görebildiği kadarıyla, cüppeyi andıran siyah giysili, ufak tefek bir kadın, adama yürümesi için özenle destek oluyordu. Ufak tefek kadının ayakları çıplak değildi, pabucu da yoktu, saydam bir şeyler vardı ayaklarında, üstelik parça parça olmuştu bunlar. Püfff! Şu pabuçlara bak! Ama... kadıncağız anadan doğma! Öyle ya! Cüppesinin altında hiçbir şey yok!.. 50 numaralı daire çok garip hakikaten!.. Ve Annuşka, yüreği heyecandan çarparak, yarın komşulara anlatacaklarını düşünüp şimdiden zevkleniyordu.

Garip kılıklı ufak tefek kadının ardından, çırılçıplak başka bir ufak tefek kadın geliyordu. Çıplak kadın küçük bir bavul taşıyor, yanında da koca bir kara kedi sallanarak yürüyordu. Annuşka az kaldı bir çığlık atacaktı, gözlerini ovuşturdu.

Kısa boylu, kaçamak bakışlı, ufak tefek bir yabancı da topallayarak en arkada yürüyordu. Beyaz yelekli, kravatlı ve ceketsizdi bu adam. Kalabalık Annuşka'nın önünden geçti ve aşağı inmeye devam etti. Tam o sırada, sahanlığa bir şey düştü.

Ayak sesleri kesildiğinde, Annuşka, kapısının aralığından yılan gibi dışarı süzüldü, bidonunu duvarın dibine koydu, yere uzanıp sahanlığı yoklamaya koyuldu. Az sonra, içinde ağır bir şeyin bulunduğu peçete elindeydi. Peçeteyi açtığında gözleri yuvalarından uğradı. Annuşka nesneyi burnunun dibine kadar götürüp inceledi, gözleri aç bir kurdunkiler gibi parladı. Kafasında bir kasırga esti:

"Ne bir şey gördün ne de duydun, kes sesini, kapa çeneni!.. Yeğenime mi götürmeli? Ya da parçalara mı ayırmalı?.. Taşlar sökülebilir, biri Petrovka'ya bırakılır, biri Smolensk Sokağı'na... Ne bir şey gördün, ne de duydun, kes sesini, kapa çeneni!.."

Annuşka bulduğu şeyi göğsüne soktu, bidonunu aldı, şehre gitmeyi sonraya bırakmış aralık daire kapısından içeri girmek üzereyken, ceketsiz, beyaz yelekli adam, kim bilir hangi delikten çıkıp karşısına dikildi. Tatlı bir sesle, "At nalıyla peçeteyi ver," dedi.

"Ne? Ne peçetesi, hangi nal?" diye sordu Annuşka dört dörtlük bir şaşkınlık numarası yaparak. "Hayatta peçete görmedim. Sarhoş musunuz nesiniz yoldaş?"

Beyaz yelekli adam, başka bir şey söylemeden otobüslerdeki tutamak demirleri gibi sert ve soğuk parmaklarıyla, bir damla havanın bile ciğerlerine sızmasını önleyecek şekilde Annuşka'nın gırtlağına yapıştı. Bidon, Annuşka'nın elinden düştü. Ceketsiz yabancı, bir süre Annuşka'yı soluksuz tuttuktan sonra bıraktı boynunu. Annuşka iştahla havayı içine çekti, sonra gülümsedi.

"Ha, evet, at nalı değil mi?" dedi. "Hemen getireyim! Demek sizindi? Bir peçete içine sarılmış halde bulmuş, kimse almasın diye de kenara koymuştum. Koymasam, kalk gidelim yaparlardı at nalını!"

Peçete ile at nalını alan yabancı Annuşka'ya selam üstüne selam verdi, bütün gücüyle elini sıktı, son derece belirgin bir yabancı şivesiyle ona teşekkür etti:

"Size çok minnettarım *madame!* Bu at nalı, çok sevdiğim, eskiden kalma bir şeydi. İzin verirseniz, bulup sakladığınız için, bunun karşılığında size iki yüz ruble vereyim."

Aynı anda da parayı kesesinden çıkardı, kadına verdi. Annuşka, bütün yüzüne yayılan bir gülümsemeyle bağırdı:

"Size binlerce kere teşekkür ederim! *Merci! Merci!*"

Cömert yabancı, göz açıp kapayıncaya kadar alt kat sahanlığına vardı ama aşağı dönmeden önce, bu kez hiç dili çalmadan seslendi:

"Hey, ihtiyar cadı! Bir dahaki sefere, senin olmayan bir şey bulduğunda göğsünde gizleme, polise götür!"

Kulakları uğuldayan, merdivende olup bitenler yüzünden aklı karışan Annuşka donup kaldığı yerden uzun süre bağırmaya devam etti:

"Merci! Merci! Merci!.."

Oysa yabancı, çoktan uzaklaşmıştı.

Siyah araba da avludan çıkıp gitmişti. Margarita'ya Woland'ın armağanını iade ettikten sonra, Azazello rahat olup olmadığını sordu, sonra onunla vedalaştı. Hella içtenlikle Margarita'yı kucakladı, Kedi de elini öptü. Üçü de, köşeye büzülmüş, koltuğun dibinde kımıldamadan bekleyen Usta'ya el salladılar, şoförü dostça selamladılar, sonra merdivenden çıkmayı gereksiz bulup havada kayboluverdiler. Ekinkargası farları yaktı, sundurmayı aşarak derin uykudaki adamın önünden geçti. Büyük siyah arabanın ışıkları, uyku nedir bilmeyen gürültülü Sadovaya Caddesi'nin diğer ışıkları arasında kayboldu.

Bir saat sonra, Arbat yakınındaki sokakta bulunan küçük evin bodrum katında, her şeyin, geçen yılki o korkunç sonbahar gecesinin öncesindeki gibi olduğu büyük salonda, yine her zamanki gibi kadife örtüsüyle kaplı masanın başında, leylaklarla dolu bir vazonun yanında,

gece lambasının ışığında oturan Margarita, hem mutluluğun hem de yediği zorlu darbenin etkisiyle sessizce ağlıyordu. Önüne, uçlarını ateşin kemirdiği defteri, yanına da sağlam müsvedde yığınını koymuştu. Ev sessizdi. Küçük yan odada Usta bir divana uzanmıştı. Üstü hastane sabahlığıyla örtülü, derin derin uyuyordu. Sessizce, düzenli soluklar alıp veriyordu.

Margarita'nın ağlaması kesildi, sağlam kopyalardan birini aldı ve içinde, Azazello'ya rastlamadan önce Kremlin duvarlarının altında okuduğu yeri buldu. Margarita'nın canı uyumak istemiyordu. En sevdiği kedisiymiş gibi, büyük bir şefkatle müsveddeyi okşuyor, evirip çeviriyor, her yanına bakıyor, bir ilk sayfasına, bir son sayfalarına göz atıyordu. Bütün bunların büyüden başka şey olmadığı, müsveddelerin birden kaybolacağı, kendini malikânedeki odasında bulacağı, o durumda nehre atlayarak intihar etmekten başka çaresinin kalmayacağı yolunda korkunç bir düşünce takılıverdi kafasına. Ama bu, duyduğu son korku –geçirdiği uzun acıların yankısı– oldu. Hiçbir şeyin kaybolduğu yoktu, çok güçlü Woland gerçekten her şeye kadirdi ve Margarita, dilediği sürece –isterse sabaha kadar– yaprakları parmaklarının arasında hışırdatabilir, inceleyebilir, onlara dudaklarını dokundurabilir, aynı sözcükleri tekrar tekrar okuyabilirdi:

Akdeniz'den gelen karanlıklar, Vali'nin nefret ettiği kentin üzerine yayıldı...

Evet, karanlıklar...

25

Vali, Yahuda İskariyot'u nasıl kurtarmaya çalıştı

Akdeniz'den gelen karanlıklar, Vali'nin nefret ettiği kentin üzerine yayıldı. Tapınağı ürkütücü Antonia Kalesi'ne bağlayan tahta köprüler kayboldu, gökyüzünden inen yoğun karanlık, hipodroma hâkim kanatlı tanrıları, mazgalları, pazarları, kervansarayları, daracık sokakları ve havuzlarıyla Büyük Herodes Sarayı'nı yutuverdi... Böylece büyük Kudüs şehri, sanki daha önce hiç var olmamış gibi, yeryüzünden bir anda silinerek gözden kayboldu. Karanlıklar, her şeyi yutuyor, Kudüs ve çevresindeki tüm yaratıklara dehşet saçıyordu. Denizden gelen garip bulut, nisan ayının on dördüne rastlayan o gün, akşama doğru kentin üzerine çöktü.

Bulutun kapkara karnı, cellatların mahkûmların işini mızraklarla alelacele bitirdikleri Golgota Tepesi'ne değiyor, tapınağın bulunduğu tepeye birikiyor, is rengi dalgaları, şehrin alt taraflarına yayılıp yolları kaplıyordu. Daracık pencerelerden sızıyor, eğri büğrü sokaklara süzülüyor, insanları evlere doğru kovalıyordu. Gırtlağına kadar çıkan suyu boşaltmakta acele etmeksizin zaman zaman alevden şimşekler saçmakla yetiniyordu. Bir ışık, kara duman kümesini deştiğinde karanlığın bağrında açılan yarıktan, bir kaya gibi, parlak kabuklarla kaplı tapınağın gösterişli kütlesi yükseliveriyordu. Ama ışık he-

men sönüyor ve tapınak yeniden kapkara bir boşluğa gömülüyordu. Tapınak birkaç kere görünüp kayboldu, her seferinde de yok oluşunu felaket habercisi bir gümbürtü izledi.

Öteki titrek ışıklar, tapınağın hemen karşısında Batı Tepesi'nin üstündeki Büyük Herodes Sarayı'nı boşluktan çekip çıkarıverdi, oyuk gözlü ürkütücü altın heykeller, gökyüzüne uzanmış kollarıyla, karanlıkta beliriverdiler. Sonra gök kubbenin ışığı söndü, gök gürültüsünün boğuk çatırtısı, altın heykelleri yeniden boşluğa itti.

Sağanak birden boşanıverdi ve fırtına kasırgaya dönüştü. Öğlene doğru, bahçedeki mermer sıralardan birinin yakınında, Vali ile Hahambaşı'nın görüştüğü yere düşen yıldırım büyük bir gürültüyle koca bir servi ağacını, kibrit çöpü gibi kırıverdi. İri damlalara karışan toz gibi suyla birlikte, sökülen güller, manolya yaprakları, minik dallar ve kumlar sundurmanın altına kondu. Kasırga bahçeyi altüst ediyordu.

O sırada, sütunların altında bir tek kişi duruyordu, o da Vali'ydi.

Koltukta değildi şimdi, üzeri yiyecekler ve şarap testileriyle dolu alçak bir masanın yanındaki sedire uzanmıştı. Masanın öbür yanında ikinci bir sedir vardı ama boştu. Vali'nin ayaklarının dibinde, testi kırıklarına karışan kan kırmızısı bir gölcük vardı; kimse de gelip temizlemiyordu onu. Fırtınadan önce Vali'ye sofra kuran hizmetkâr, nedendir bilinmez, kötü hizmet etmekten çekindiği için kendine olan güvenini yitirmiş, Pilatus'un bakışlarına katlanamaz olmuştu. Öfkelenen Vali de, "Hizmet ederken yüzüme bakmaktan niye çekiniyorsun? Sakın bir şey çalmış olmayasın?" diyerek şarap testisini mozaik kaplı zemine vurup kırmıştı.

Afrikalı hizmetkârın kara suratı kurşuniye dönüşmüş, gözleri ölümcül bir korkuyla dolmuş, bedeni titre-

meye başlamıştı. Neredeyse bir testi de o kıracaktı. Ama Vali'nin öfkesi saman alevi gibi parlayıp sönmüştü. Afrikalı, testi kırıklarını toplayıp kıpkırmızı lekeyi silmek üzere atılmış ama Vali onu bir el hareketiyle kovmuş, köle de kaçıp gitmişti. Şarap lekesi de böylece yerde kalmıştı.

Kasırga patladığında, Afrikalı, başı eğik çıplak bir beyaz kadın heykelinin bulunduğu oyukta gizleniyordu; istenmediği bir anda Vali'nin gözüne çarpmaktan korkuyor, öte yandan, orada beklerken sesini duyamamaktan çekiniyordu.

Fırtınanın yarı karanlığında yatağına uzanmış yatan Vali, koca koca yudumlarla devirdiği şarap kupasını kendi eliyle dolduruyordu. Zaman zaman elini uzatıp ekmekten ufak parçalar koparıp yiyor, birkaç istiridye yutuyor, limon çiğniyor ve yeniden şarap içiyordu.

Bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun uğultusu, sarayın damını yamyassı edecekmiş gibi patlayan gök gürültüleri, balkonun merdivenlerine çarpan damlaların şakırtısı olmasa, Vali'nin homurdanarak kendi kendine konuştuğu duyulabilirdi. Göğü aydınlatan ateşin geçici parıltıları devamlı bir ışığa dönüşse olup biteni gözleyen biri, uykusuz geçen son birkaç gece ve şarap yüzünden Vali'nin gözlerinin kıpkırmızı kesildiğini, kendisinin zaman zaman, ayaklarının dibindeki kızıl birikintiye sürüklenen iki beyaz güle baktığı halde yüzünü durmadan bahçeye, su ve kum kasırgasının olduğu yere çevirdiğini, sanki birini, hem de sabırsızlıkla beklediğini fark ederdi.

Aradan biraz zaman geçti, Vali'nin gözleri önünde, yağmur perdesi biraz aralandı. Bütün öfkesine rağmen, kasırga hafifliyordu. Artık dalların çatırtısı ve yere düşüşü duyulmaz olmuştu. Şimşekler, gök gürültüleri seyrelmeye başlamıştı. Kudüs'ün üzerine serilen artık beyaz

püsküllü mor bir kefen değil, pamuksu ve kurşuni yağmur sonrası bulutlarıyla her zamanki gökyüzüydü. Fırtına, Lût Gölü'ne doğru kaçıyordu.

Şimdi yağmurun sesini, oluklarda koşuşan ve çağlayanlar halinde, saatler önce Vali'nin meydanda kararı okumak üzere indiği büyük merdivenden dökülen suların sesinden ayırmak mümkündü. Sonunda, sesi hiç duyulmaz olmuş bir çeşmenin şakırtısı da kulağa gelmeye başlandı. Gökyüzü aydınlandı. Doğuya doğru koşan gri okyanusta mavi pencereler açıldı.

Tam o sırada yağmurun zayıflayıp seyrelen tıkırtısının arasında, Vali, yüzlerce at toynağının boğuk sesine karışan, epey uzaktan gelen trompetlerin çağrısını duydu. Bunun üzerine kıpırtısızlığından sıyrıldı, yüzü canlandı. Golgota Tepesi'nden gelen süvari birliğiydi bu. Sesin geldiği yöne bakılırsa atlılar, kararın okunduğu meydandan geçmekteydiler.

Sonunda Vali, önce yolda gıcırdayan, sonra bahçenin üst kısmında, hemen sundurmanın karşısındaki balkonun merdivenlerini kaplayan suları şakırdatan, sabırsızlıkla beklediği ayak seslerini duydu, boynunu uzattı, gözleri sevinçle parladı.

İki mermer aslanın arasında, önce, kukuletayla gizlenmiş bir baş, sonra sırılsıklam bir paltoya sarınmış bir gövde göründü. Kararın ilanından önce, sarayın karanlık bir odasında, alçak sesle Vali'yle konuşan ve işkence sürerken üç ayaklı tabureye oturup elindeki sopayla oynayan adamdı bu.

Kukuletalı adam, su birikintilerine aldırmadan balkonu geçti, sundurmanın mozaikli zemininde yürüdü, kolunu kaldırıp tatlı ve gür tenor sesiyle, "Valimize esenlik ve mutluluk!" dedi.

Adam Latince konuşuyordu.

"Ey tanrılar!" dedi Pilatus. "İliklerinize kadar ıslan-

mışsınız! Ne müthiş kasırga değil mi? Rica ederim, hemen girin içeri, lütfen değiştirin üstünüzü."

Yeni gelen kukuletasını arkaya atınca, alnına yapışan saçlarıyla ıslak kafası ortaya çıktı. Tıraşlı yüzünde saygılı bir gülümseme dolaştı, bu hafif yağmurun kendisine en ufak bir rahatsızlık vermediğini belirterek üstünü değiştirmeyi reddetti. Pilatus ellerini çırparak, "İtiraz istemiyorum," dedi.

Bu ses, ondan gizlenen köleleri yerlerinden çıkardı. Pilatus onlara, konuğun isteklerini yerine getirmesini, hemen ardından da kendisine sıcak yiyecek sunmasını emretti.

Kukuletalı adamın başını kurulayıp elbise ve pabuçlarını değiştirmesi, üstüne çekidüzen vermesi hiç de uzun sürmedi. Az sonra, sırtında mor bir asker paltosu, ayaklarında temiz sandallarla, saçları taranmış olarak yeniden sundurmada boy gösterdi.

Bu arada güneş de Kudüs semalarında yeniden görünmüştü. Akdeniz'e gömülüp kaybolmadan önce, Vali'nin nefret ettiği kente veda ışınları gönderdi, birkaç ışık da sundurmanın basamaklarını altın sarısına buladı. Hayata dönen çeşme neşeyle şakıyor, güvercinler yine bahçenin yollarında geziniyor, kırık dalların üzerinden atlayıp ıslak kumların içinde debelenip duruyorlardı. Kırmızı lekeler silinmiş, kırıklar toplanmıştı ve masanın üzerinden etten dumanlar yükseliyordu.

Masaya yaklaşan adam, "Sayın Vali emirlerinizi bekliyorum," dedi.

Pilatus, ona boş yatağı işaret ederek dostça, "Oturup şarap içmeden hiçbir şey duyamayacaksınız," dedi.

Adam yatağa uzandı, köle ona pekmez kıvamında bir kupa koyu kırmızı şarap sundu. Bir başka hizmetkâr, dikkatle Pilatus'un omzu üzerinden eğilip kupasını doldurdu. Sonra Vali, eliyle işaret ederek ikisini de uzaklaştırdı.

Konuğu yemek yiyip şarap içerken Pilatus da ağır ağır şarabını yudumluyor, gözkapaklarının daracık aralığından onu süzüyordu. Karşısındaki orta yaşlı, yuvarlak, sevimli bir yüzü olan, irice burunlu bir adamdı. Saç rengini tam olarak kestirebilmek mümkün değildi; saçları henüz ıslak olduğu için, rengi de açık görünüyordu. Misafirin milliyetini çıkartabilmek de zordu. Yüzünün başlıca özelliği, yansıttığı safça ifadeydi; öte yandan gözleri ya da daha doğrusu karşısındakine yönelttiği bakışları biraz zedeliyordu bunu. Genellikle, ufak gözlerini yarı aralık gözkapaklarının ardında gizliyordu, hafifçe şiş ve biraz garipti bu gözkapakları. Aralarından sızan ince bakış, kötülük izi taşımayan bir kurnazlıkla parıldıyordu. Vali'nin konuğu şakayı seven biriydi hiç kuşkusuz. Ama zaman zaman, birden gözlerini açarak bu şakacı patırtıyı ortadan kaldırıyor, Vali'nin burnunda bir leke olup olmadığını anlamak ister gibi ısrarla ona bakıyordu. Bu kısa sürüyor, gözkapakları yine iniyor, aralık gitgide daralıyor, bakıştaki parıltı yeniden kurnaz ve yumuşak bir zekâyı sergilemeye başlıyordu.

Konuk ikinci bir kupa şarabı da geri çevirmedi, keyif aldığını hiç gizlemeden birkaç istiridye yuttu, pişmiş sebzelerden tattı, bir parça et yedi. Karnı doyunca şarabı övdü:

"Çok iyi bir bağın üzümü. Falerno değil mi?"

"Hayır, Caecuban şarabı. Otuz yıllık," diye cevap verdi Vali kibarca.

Ardından konuk, elini yüreğine götürerek gerçekten karnının doyduğunu belirtti ve bir lokma daha almak istemedi. Bunun üzerine Pilatus kupasını doldurdu, konuk da onu izledi. İki adam, et yemeğinin içine birkaç damla şarap akıttılar, Vali kupasını kaldırarak yüksek sesle, "Şerefimize ve senin şerefine Caesar, Romalıların babası, insanların en iyisi, en sevileni!.."

Kupalarını bir dikişte boşalttılar, Afrikalı köleler yiyecekleri götürdüler, masanın üzerinde meyveden ve şarap testilerinden başka şey bırakmadılar. Sonra, Vali hizmetkârları uzaklaştırarak sütunların altında konuğuyla yalnız kaldı.

"Eh," dedi Pilatus, alçak sesle, "şehirde esen hava hakkında bana neler söyleyeceksiniz?"

İster istemez, bakışları bahçedeki teraslardan öteye, sarayın altında, son güneş ışınlarıyla altın rengine bürünen damlarla sütunların ağır ağır silindiği tarafa yöneldi.

"Bence Sayın Vali," dedi adam, "Kudüs'ün genel havası artık memnuniyet verici."

"Demek, her türlü kargaşa tehlikesinin ortadan kalktığına kefil olabiliriz?"

Pilatus'a sevgiyle bakan konuk, "Yeryüzünde, yüce Caesar'ın gücünün dışında hiçbir şeye kefil olunamaz," dedi.

"Tanrı ona uzun ömür versin!" dedi Pilatus hemen. "Ve de evrensel barış!" Bir an sustuktan sonra devam etti: "Demek, size göre, askerî birlikler geri çekilebilir?"

"Şehirdeki Yıldırım Lejyon Bölüğü[1] gidebilir sanıyorum," diye cevap verdi Pilatus'un konuğu, sonra da ekledi: "Gitmesinin şerefine, şehirde de bir geçit töreni yapsa fena olmaz."

"İyi fikir," diye adamı onayladı Vali. "Öbür gün hareket emrini verip ben de buradan gideceğim. On iki tanrının şöleni adına, Laresler[2] adına yemin ederim ki, hemen bugün gidebilmek için neler vermezdim."

"Sayın Vali, Kudüs'ü sevmiyorlar mı?" diye sordu konuk safça.

1. Bir lejyonun mevcudu 6000 kişidir. Burada bölük dediğimiz *cohors* ise aslında lejyonun onda biridir, yani 600 kişiliktir. (Y.N.)

2. Eski Roma'da aileyi koruyan tanrılar. (Y.N.)

"İnsaf!" diye bağırdı Vali gülümseyerek. "Yeryüzünde insanı daha fazla umutsuzluğa düşüren bir yer yoktur! Doğa ve iklimden bile söz etmiyorum: Buraya her gelişimde hasta olduğum halde, iş bu ikisine kalsa pek aldırmam!.. Ama o törenler!.. Bütün o büyücüler, sihirbazlar, üfürükçüler, kutsal yerlere yüz sürmeye gelenler!.. Yobaz hepsi, yobaz!.. Durup dururken bu yıl gelecek diye tutturdukları mesihin hikâyesi bile, bakın başıma ne kadar dert oldu! Her dakika, çok tatsız bir kıyıma tanık olmayı bekliyorum. Birlikleri oradan oraya göndermekle, şikâyet ve ihbarları okumakla geçiyor vaktim. Bunların en az yarısı da benim hakkımda zaten! Kabul edin ki, insanı can sıkıntısından öldürecek kadar tatsız bir durum! Ah, işin içinde imparatora hizmet etmek olmasa!"

"Evet, buranın bayramları çok yorucudur," dedi konuk.

"Bütün kalbimle, hepsinin en kısa zamanda ortadan kalkmasını diliyorum," dedi Pilatus hararetle. "İnanır mısınız, şu çıldırtıcı bina –sütun dizisini boydan boya dolaşan Vali'nin eli, açıkça Herodes Sarayı'nı gösteriyordu– beni deli ediyor! Mümkün değil, geceleri orada kalmam. Dünya dünya olalı böyle tuhaf bir mimari görmedi. Evet, artık kendi işimize dönelim bakalım. Her şeyden önce, şu lanet olasıca Barabbas başınıza dert oluyor mu?"

Bu soru üzerine, konuk, kendine özgü bakışlarını Vali'nin sağ yanağında gezdirdi. Ama ağzını küçümser bir ifadeyle büzmüş olan Vali'nin sıkıntılı gözleri uzaklarda dolaşıyor, şehrin ayakları altında uzanan ve yavaş yavaş alacakaranlıkta kaybolan bölümünde geziniyordu. Konuğunun bakışları da söndü, gözkapakları yeniden kapandı.

Yuvarlak yüzünü hafifçe buruşturarak, "Artık Barabbas'ın bir kuzudan bile daha zararsız olduğunu kabul et-

mek gerek," dedi yabancı. "Bundan böyle, kargaşa çıkarma şansı olmayacak."

"Çok mu ünlü oldu?" diye sordu Vali gülümseyerek.

"Sayın Vali, sorunu her zamanki gibi kusursuzca kavradılar."

Siyah bir taşla süslü uzun, ince parmağını kuşkulu bir edayla kaldıran Vali, "Her şeye rağmen," dedi, "düşünmek gereken..."

"Yooo, Sayın Vali! Ben Filistin'de bulunduğum sürece Barabbas'ın attığı her adımın izleneceğinden emin olabilirler."

"Öyleyse içim rahatladı. Hem, siz buradayken içim hep rahat."

"Sayın Vali fazlasıyla yücegönüllü."

"Şimdi bana infazdan söz edin," dedi Pilatus.

"Sayın Vali en çok neyi öğrenmek isterler?"

"Kalabalıkta, herhangi bir girişim, kuşkulu bir çalkantı olmadı mı? Tabii, en önemli olan bu."

"Hiçbir şey olmadı," dedi konuk.

"Mükemmel. Ölüm meleğinin üzerine düşeni yaptığını gözlerinizle gördünüz mü?"

"Sayın Vali bundan emin olabilirler."

"Söyler misiniz?.. Çarmıha gerilmeden önce onlara içecek bir şey verildi mi?"

"Evet. Ama o –Pilatus'un konuğu gözlerini kapadı– bir şey içmek istemedi."

"Kim?" diye sordu Pilatus.

"Özür dilerim, Hegemon!" diye bağırdı konuk. "Adını söylemedim mi? Ha-Nozri!"

Sol gözünün altındaki damarı çırpınmaya başlayan Pilatus yüzünü buruşturarak, "Deli!" dedi. "Güneşin altında yanarak ölmek! Yasaya uygun olarak sunulanı niye reddeder ki insan? İçeceği geri çevirirken ne dedi?"

Pilatus'un konuğu yeniden gözlerini kapadı:

"Hayatı elinden alındığı için kimseyi suçlamadığını, aksine minnet duyduğunu söyledi."

"Kime minnettarmış? Kimmiş suçlamadığı?" diye sordu Pilatus boğuk bir sesle.

"Hegemon, o kadarını söylemedi."

"Askerlerin önünde propaganda yapmaya kalkmadı mı?"

"Hayır Hegemon, bu kez fazla gevezelik etmedi. Yalnız, insanoğlunun en büyük kusurunun ödleklik olduğunu söyledi."

Pilatus, konuğunu şaşırtan çatlak bir sesle, "Bunu hangi münasebetle söyledi?" diye sordu.

"Kimse anlayamadı. Genellikle tuhaf davrandı. Aslında her zaman yaptığı gibi."

"Tuhaf sayılabilecek ne yaptı?"

"Durmadan çevresindekilerin gözlerinin içine bakmaya çalışıyor, biriyle göz göze geldiğinde de dalgın dalgın gülüyordu."

"Başka hiçbir şey yapmadı mı?" dedi Pilatus boğuk bir sesle.

"Hayır, başka hiçbir şey yapmadı."

Vali şarap doldururken kupasını masaya çarpıp birazını döktü. Ardından bir dikişte içkisini boşaltıp, "Mesele şu," dedi. "Şimdiye kadar onun peşinden giden ya da mürit diyebileceğimiz birini bulamadık. Ama hiç müridinin olmadığını da kesinlikle söyleyemeyiz."

Vali'yi dikkatle dinleyen konuk söylenenleri başıyla onayladı.

"Dolayısıyla, beklenmedik bir olayla karşılaşmamak için sizden, üç mahkûmun ölüsünün de hemen, sessiz sedasız yok edilmesini, kimse görmeden, gizlice gömülmesini rica ediyorum. Öyle ki, bir daha kimse onların adını bile duymasın."

Konuk, ayağa kalkarak, "Emredersiniz Hegemon,"

dedi ve ekledi: "Önemini ve tehlikesini dikkate alarak derhal gidip bu işle ilgilenmeme izin verin."

"Hayır, biraz daha kalın," dedi Vali eliyle konuğunu durdurarak. "Halledilmesi gereken iki sorun daha var. Birincisi şu: Filistin Valisi'ne bağlı gizli örgütün başkanı olarak, yapılması gereken güç işin üstesinden gelmekte gösterdiğiniz olağanüstü yetenek, durumu Roma'ya bildirmemi gerektiriyor ve bu da beni çok mutlu ediyor."

Yüzü pembeleşen konuk yerinden kalkıp Vali'nin önünde eğildi, "İmparatorun hizmetinde, üzerime aldığım görevi yerine getirdim sadece," dedi.

"Yalnız, sizden, terfi ettirilip başka yere atanma teklifi alırsanız, reddedip burada kalmanızı diliyorum. Sizden ayrılırsam çok üzülürüm. Sizi ödüllendirmenin başka yolunu bulurlar nasılsa."

"Emrinizde hizmet vermekten mutluyum, Hegemon."

"Ben de bundan büyük zevk duyuyorum. Şimdi sıra ikinci soruna geldi. Bu sorun... Neydi adı? Yahuda İskariyot'la ilgili."

Konuk bir an kendine has bakışlarıyla Vali'yi süzdükten sonra her zamanki gibi hızla eski haline döndü.

Vali, sesini alçaltarak, "Söylentiye göre," dedi, "bu deli filozofu dostça evinde ağırlamak karşılığında para almış."

Gizli örgütün başkanı, "Alacak," diyerek Vali'nin yanlışını düzeltti.

"Alacağı paranın miktarı büyük mü?"

"Bunu kimse bilemez Hegemon."

Alttan alta karşısındakini öven bir şaşkınlıkla, "Siz bile mi?" diye sordu Pilatus.

"Ne yazık ki ben bile bilemem," diye cevap verdi adam, soğukkanlılıkla. "Ama bildiğim, parayı bu akşam alacağıdır. Bugün için Kayafa'nın sarayına çağrıldı."

"Ah, uyanık ihtiyar!" dedi Vali gülerek. "İhtiyar bir adam herhalde, değil mi?"

"Sayın Vali hiç yanılmaz, ama bu kez nasılsa yanıldı," dedi konuk sevimli bir edayla. "Kiryatlı, genç bir adam."

"Yok canım! Nasıl biri, kabaca anlatsanıza! Gözü dönmüşlerden mi yoksa?"

"Hayır, Sayın Vali."

"Peki, nasıl?"

"Çok yakışıklı."

"Başka? Herhalde birtakım tutkuları vardır."

"Bu koca kentte, herkesi gerektiği gibi tanıyabilmek çok güç, Sayın Vali..."

"Hayır, hayır, Afranius, yeteneklerinizi olduğundan zayıf göstermeyin."

"Bir tek tutkusu var Sayın Vali." Konuk bir an sustu. "O da para."

"Ne iş yapıyor?"

Afranius gözlerini tavana çevirdi, düşündü, sonra cevap verdi:

"Sarraflık yapan bir yakınının dükkânında çalışıyor."

"Ha, güzel. Güzel, güzel, güzel." Vali sustu, yalnız olup olmadıklarına baktı, alçak sesle, "Mesele şu," dedi. "Bu gece öldürüleceğini haber aldım."

Bu sözler üzerine konuk, Vali'ye o tuhaf bakışını atmakla kalmadı, bir süre onu süzdü de. Sonra cevap verdi:

"Sayın Vali, hakkımda belirttiğiniz görüş, gerektiğinden fazla övgü dolu. Bense Roma'ya rapor gönderilmesini hak etmediğim inancındayım. Çünkü bu bilgi bende yok."

"Siz, en büyük ödüllere hak kazandınız," dedi Vali. "Ama böyle bir haber var."

"Kimden aldığınızı sorabilir miyim?"

"İzin verin de şimdilik söylemeyeyim, bir kere bunlar beklenmedik yerlerden gelen bilgiler, kaynakları be-

lirsiz, dolayısıyla da kuşkulu. Ama her şeyi önceden düşünmek zorundayım. Bu benim görevim, üstelik önsezilerime inanırım, şimdiye kadar beni yanıltmadılar. Aldığım habere göre, Ha-Nozri'nin gizli dostlarından biri, sarrafın büyük ihanetine öfkelenmiş ve birtakım insanlarla bir olup onu bu gece öldürecekmiş. Sonra da, aldığı parayı, yanına şu notu ekleyerek Hahambaşı'na iade edecekmiş: 'Lanet olası paranı geri al.'"

Gizli örgütün başkanı, o şaşırtıcı bakışını yöneltmedi Hegemon'a, yarı kapalı gözlerle onu dinlemeye devam etti. Pilatus, "Durumu bir düşünün," dedi. "Bayram gecesi, Hahambaşı için, böyle bir armağan almak hoş olur mu dersiniz?"

"Hayır, hoş olmadığı gibi," dedi konuk gülümseyerek, "zannımca ayrıca bir rezalete de yol açabilir Sayın Vali."

"Ben de aynı görüşteyim. Onun için bu işle ilgilenmenizi, yani Yahuda İskariyot'un korunması için bütün tedbirleri almanızı rica ediyorum."

"Hegemon'un emri yerine getirilecektir," dedi Afranius, "yalnız içinizi rahatlatmak görevimdir: Canilerin düşündüklerini gerçekleştirmeleri hemen hemen imkânsız. Düşünün," konuk döndü, sonra sözüne devam etti: "Adamın izini bulmak, öldürmek, kaç para aldığını öğrenmek, sonra bir yolunu bulup bu parayı Kayafa'ya geri vermek, bütün bunları bir gecede yapmak mümkün mü? Üstelik bu gece!"

"Her şeye rağmen onu bu gece boğazlayacaklar," dedi Pilatus inatla. "Size söylüyorum, bu içime doğdu! Bugüne kadar önsezilerim beni hiç yanıltmadı."

Vali'nin yüzü kasıldı, istemsiz bir hareketle, nemli avuçlarını ovuşturdu.

"Emredersiniz," dedi konuk gayet uysal bir edayla. Sonra yerinden kalktı, dikildi, birden kaba bir sesle sordu: "Demek onu öldürecekler Hegemon?"

"Evet," dedi Pilatus, "bütün umudum herkesi hayran bırakan hünerinizde."

Konuk, harmanisinin altındaki ağır kemeri düzeltti.

"Saygılarım, şenlik ve esenlik dileklerimle!"

"Ah!" diye bağırdı Pilatus alçak sesle. "Hepten unutmuştum! Size borcum var!.."

Konuk şaşırdı.

"Hayır Sayın Vali, hiç borcunuz yok."

"Nasıl yok? Kudüs'e girdiğimizde karşımıza çıkan dilenci sürüsünü unutuyor musunuz? Onlara para atmak istiyordum, üzerimde para yoktu, sizden borç almıştım."

"Sayın Vali, sözünü etmeye bile değmez."

"Hiçbir şeyi unutmamalı insan, önemsiz olanları bile."

Pilatus döndü, arkasındaki koltuğun üzerinde duran harmanisini kaldırdı, altındaki deri keseyi alıp konuğuna uzattı. Konuk keseyi aldı, eğildi ve harmanisinin altına gizledi.

"Cenaze ve Yahuda olayıyla ilgili raporunuzu bu gece istiyorum Afranius, anladınız mı, bu gece. Siz buraya gelir gelir gelmez beni uyandırmaları için nöbetçilere emir vereceğim. Sizi bekliyorum."

"Saygılarımı sunarım," dedi gizli örgütün başkanı. Sonra arkasını dönüp sundurmadan ayrıldı. Ayaklarının altında ıslak kumların gıcırdadığı, iki aslanın arasından geçerken de sandallarının mermerde şakladığı duyuldu. Sonra, merdiveni inen bacakları, ardından gövdesi ve başı kısaldı. En sonra da kukuletası gözden kayboldu. Ancak Afranius iyice uzaklaştıktan sonra Vali, güneşin çekildiğini ve alacakaranlığın çökmekte olduğunu fark etti.

26

Cenaze

Vali'nin görünüşünün bir anda değişmesinin nedeni de alacakaranlığın çökmesiydi belki de. Birden yaşlandı sanki, omuzları çöktü, kuşkulu bir hava geldi üzerine. Ürkek bakışlarını çevresinde gezdirmeye başladı, arkalığında harmanisinin asılı bulunduğu boş sedire gözleri takılınca birden olduğu yerde sıçradı. Bayram gecesi yaklaşıyor, akşamın gölgeleri sütunların üzerinde oynaşıyordu, yorgun Vali herhalde boş sedirde oturan birini görür gibi olmuştu. Yine de korkuya boyun eğerek harmaniyi şöyle bir silkeledi. Sonra yerine bırakıp kâh ellerini durmadan ovuşturarak, kâh şarap kupasını almak için hızla masaya dönerek, kâh aptalca bir bakışla bilinmeyen bir yazıyı çözmek istercesine durup gözlerini mozaiklere dikerek sundurmayı arşınlamaya koyuldu.

O gün ikinci kez içini büyük bir kaygı sardı. Vali, sabahki cehennemî ağrının hafif ama zonklayıcı bir iz bıraktığı şakaklarını sıkarak bu manevi acının nereden geldiğini anlamaya çalıştı. Hemen de anladı ama kendi kendini aldatmayı denedi. Sabah, bir şeyi tekrar elde edememek üzere yitirdiği açıktı. Şimdi yitirdiğini, birtakım küçük, önemsiz, hepsinden önemlisi de gecikmeli davranışlarla yeniden kazanmak istiyordu. Kendini aldatmak için de, bu davranışların –o sırada gösterdikleri-

nin– sabah ilan ettiği ceza kadar önem taşıdığına inanmak istiyordu ama bunda pek başarılı olamıyordu.

Böyle bir aşağı bir yukarı yürürken birden durup ıslık çaldı. Karşılığında, gölgelerin içinden boğuk bir havlama yükseldi, bahçeden, sivri kulaklı, tasması altın kabaralarla süslü, dev gibi bir köpek fırladı.

"Banga, Banga," diye seslendi Vali zayıf bir sesle.

Köpek art ayakları üzerinde doğrulup ön ayaklarını efendisinin omuzlarına koydu, onu neredeyse yere devirecekti. Sonra Pilatus'un yanağını yaladı. Vali koltuğuna oturdu. Dilini dışarı sarkıtmış, hızlı hızlı soluyan köpek de efendisinin ayaklarının dibine uzandı. Gözlerinde parıldayan neşe, fırtınanın sona erdiğini –korkusuz Banga'nın hayatta korktuğu tek şey buydu– sevdiği, saygı duyduğu, dünyanın en güçlü kişisi saydığı adamın yanında olduğunu ifade ediyordu. Pilatus'un üstünlüğüne olan inancı, köpeğin kendisinin de olağanüstü, üstün ve imtiyazlı bir yaratık olduğu sonucuna varmasını sağlıyordu. O sıra, efendisine bakmadığı ve dikkatini gecenin karanlığında kaybolan bahçeye verdiği halde, efendisinin başına büyük bir felaketin geldiğini hemen sezdi. Doğruldu, efendisinin yanına geçti, ön ayaklarıyla başını Vali'nin dizlerine dayarken giysisinin eteklerini hafifçe kuma buladı. Banga'nın bu duruşu, hiç kuşkusuz, efendisini avutmak istediği, felaketini paylaşmaya hazır olduğu anlamına geliyordu. Efendisinin yüzüne çevirdiği gözleri ve dikilen kulaklarını titretmesiyle de aynı şeyi belirtmeye çalışıyordu. Birbirlerine büyük sevgi besleyen adamla köpek bayram gecesini sundurmanın altında böyle karşıladılar.

Bu sırada, Vali'nin konuğunun yapacak pek çok işi vardı. Sundurmanın önünde uzanan bahçenin üst taraçasından ayrıldıktan sonra, ikinci taraçaya indi, oradan sağa dönüp saray sınırları içindeki kışla binalarına yönel-

di. Bu kışlalarda, bayram için Vali'yle birlikte Kudüs'e gelen iki birlikle, konuğun komutasındaki Vali'nin gizli muhafız kıtası konaklıyordu. Adam orada topu topu on dakika kaldı, ama bu süre içinde kazma kürek ve birer fıçı su yüklenmiş üç araba, kışla avlusundan ayrıldı. Arabalara kurşuni pelerinlere bürünmüş on beş atlı eşlik ediyordu. Arabalarla atlılar, bir arka kapıdan çıktılar, batıya yöneldiler, kent sınırlarını aşıp kestirmeden Beytlehem yoluna çıkarak kuzeye kıvrıldılar; Hebron Kapısı'nın oradaki dörtyol ağzına vardıktan sonra, gündüz mahkûmların geçtiği Yafa yoluna saptılar. Hava kararmış, ay ufukta yükselmeye başlamıştı.

Arabaların hareket etmesinden kısa süre sonra, Vali'nin konuğu sırtına koyu renk, eski bir *kiton*[1] alıp at üstünde saray surlarını geçerek dışarı çıktı. Şehrin dışına değil, merkezine doğru gidiyordu. Bir süre sonra kuzeyde, görkemli tapınağın hemen yakınındaki Antonia Kalesi önünde atından indi. Kalenin önünde de çok kısa süre kaldı. Sonra izine, Aşağı Şehir'in birbirine karışan eğri büğrü sokaklarında rastlandı. Ama bu sefer, katır sırtındaydı.

Pilatus'un konuğu şehri çok iyi biliyordu, bu nedenle aradığı sokağı bulmakta hiç güçlük çekmedi. Buraya, iki yanında Yunanlılara ait epeyce dükkân bulunduğu için, Yunanlılar Sokağı denirdi. Adam, halı ticaretiyle uğraşılan bu dükkânlardan birinin önünde katırını durdurup yere indi ve hayvanı iki kanatlı koca kapının halkalarından birine bağladı. Dükkân kapanmıştı bile. Afranius, dükkânın hemen yanındaki dar kapıyı itti ve arabalıklarla çevrili dört köşe, küçük bir avluya girdi. Avlunun köşesini dönüp bir evin sarmaşıklarla kaplı taraçasının

1. Uzun, tek parça bir yerel giysi. (Y.N.)

önünde durdu. Çevresine bir göz attı. Arabalıklar gibi küçük ev de karanlıktı, henüz ışık yakılmamıştı. Adam alçak sesle bağırdı: "Niza!"

Bir kapı gıcırdadı, çöken gecenin loşluğunda balkonda peçesiz genç bir kadının gölgesi belirdi. Korkuluktan aşağı sarkarak konuğu tanımak için kuşkuyla karanlığı yokladı. Tanır tanımaz da onu başı ve elleriyle selamladı.

Afranius; alçak sesle, Yunanca, "Yalnız mısın?" diye sordu.

"Evet," diye fısıldadı genç kadın. "Kocam bu sabah Kesari'ye gitti." Kapıya bir göz attıktan sonra ekledi: "Ama hizmetçi evde."

Ardından da, adamı eliyle işaret ederek içeri çağırdı. Afranius, bir kez daha çevresine bakındıktan sonra birkaç taş basamaktan oluşan merdiveni tırmandı, sonra kadınla birlikte evin içinde kayboldular. Afranius evde de çok kısa kaldı, belki beş dakika bile değil. Taraçadan inerken kukuletasını iyice yüzüne indirdi, ardından sokağa çıktı. Evlerde meşaleler yakılmaya başlanmıştı bile, ama bayram hazırlıkları dolayısıyla sokaklarda herkes itişip kakışıyordu hâlâ. Katırına binen Afranius, yaya ve atlı kalabalığı arasında kayboldu. Bundan sonra nereye gittiğini bilen de çıkmadı.

Afranius'un Niza diye seslendiği kadın, yalnız kalınca giysilerini değiştirmeye koyuldu. Sanki çok acelesi var gibiydi. İhtiyaç duyduğu şeyleri karanlık odanın içinde bulmakta oldukça zorlandığı halde ne meşale yaktı ne de hizmetçisini çağırdı. Ancak hazırlıklarını bitirip başını koyu renk, ince bir örtüyle örttükten sonra sesini yükseltti:

"Beni arayan olursa Oenantha'ya gittiğimi söylersin."

Bu sözlere, karanlıkta, yaşlı hizmetçinin homurtusu karşılık verdi:

"Oenantha'ya mı? Ah, o Oenantha! Hem kocan ona gitmeni yasaklamıştı! Pezevengin teki senin Oenantha'n! Git ama kocana söyleyeceğim..."

"Hadi, hadi, kes sesini," dedi Niza.

Sonra da bir gölge gibi dışarı süzüldü.

Niza'nın sandalları avlunun taşlarında şakladı. Hizmetçi, avluya bakan kapıyı homurdanarak kapadı. Niza evini terk etti.

Aynı anda Aşağı Şehir'de kademeli olarak bir havuza inen başka bir sokakta, cephesi yola, pencereleri avluya bakan yoksul görünüşlü bir evden genç bir adam çıkıyordu. Sakalını özenle taramış, başına ucu omuzlarına inen beyaz bir sarık sarmış, sırtına eteği püsküllü bayramlık bir *tallit*, ayaklarına da gıcır gıcır sandallar geçirmişti. Büyük bayramın onuruna güzelce giyinmiş olan kemerli burunlu, yakışıklı adam hızlı adımlarla yürüyor, akşam yemeğine yetişmek için aceleyle evlerine koşan yayaların önüne geçiyor, birbiri ardından pencereleri aydınlatan ışıklara bakıyordu. Genç adam, pazarın önünden geçen, tapınağın yükseldiği tepenin eteğine, Hahambaşı Kayafa'nın sarayına giden yolda ilerliyordu.

Az sonra Kayafa'nın sarayına girdiği görüldü. Çok geçmeden de çıktı oradan.

Bayram kargaşasıyla çalkalanan, şamdan ve meşalelerle aydınlatılmış saraydan çıktıktan sonra, genç adam, adımlarını iyice hızlandırarak neşe içinde, Aşağı Şehir'in yolunu tuttu. Yolun pazar alanına kavuştuğu yerde, kaynaşıp duran kalabalıkta, hafif adımlarla dans edercesine yürüyen, yüzü gözlerine kadar siyah peçeyle örtülü genç bir kadın yanından geçti. Bir an peçesini kaldırıp adamdan yana göz attı, sonra yavaşlayacak yerde, sanki rastladığı adamın dikkatini çekmemek istercesine adımlarını hızlandırdı.

Oysa genç adam, kadını fark etmekle kalmamış; onu

tanımıştı da. Tanıyınca da irkildi, durdu, şaşkın şaşkın arkasını dönmüş uzaklaşan kadına baktı, sonra peşine takıldı. Elinde testisiyle yürüyen bir yayayı devirmekten kıl payı kurtulup kadına yetişmeyi başardı; heyecandan soluyarak bağırdı:

"Niza!"

Genç kadın döndü, soğuk ve sıkkın bir bakışla adamı süzdü, sertçe, "Sen misin Yahuda?" dedi Yunanca. "İlk görüşte tanıyamadım seni. Böylesi daha iyi ya. Bizde, görüp de tanımadığın adam çok zengin olur derler..."

Çok heyecanlanan, yüreği göğsünden fırlayacakmış gibi atmaya başlayan Yahuda, gelip geçenlerin duymasından çekindiği için kesik kesik fısıldadı:

"İyi ama... Nereye gidiyorsun Niza?"

"Sana ne?" diye karşılık verdi Niza adama hor gören bir edayla.

İyice şaşıran Yahuda, çocuksu bir sesle mırıldandı:

"Ama nasıl olur... Anlaşmamış mıydık?.. Sana gelecektim, bütün gece evde olacağını söylemiştin bana..."

"Hayır, hayır," diye cevap verdi Niza.

Bunları söylerken şımarıkça altdudağını uzatmış, Yahuda'ya da hayatında gördüğü bu en güzel yüz böyle daha da güzel gelmişti.

"Canım sıkılıyordu," diye cevap verdi genç kadın. "Sizin bayramınız var ama ben ne yapayım? Taraçamda oturup seni mi dinleyeyim? Hizmetçinin gidip her şeyi kocama anlatacağı korkusuyla mı yaşayayım? Hayır, hayır. Kıra çıkıp bülbülleri dinlemeye karar verdim."

"Kıra mı?" diye sordu iyiden iyiye kendinden geçen Yahuda. "Tek başına mı çıkacaksın kıra?"

"Tabii, tek başıma," diye cevap verdi Niza.

"Dinle, izin ver de seninle geleyim," dedi boğulacak gibi olan Yahuda. Kafası karışmıştı, karanlıkta simsiyah kesilen Niza'nın mavi gözlerine yalvaran bir bakış atarak

yeryüzündeki her şeyi unuttu. Niza cevap vermeden, daha da hızlandı.

Adımlarını genç kadınınkilere uyduran Yahuda, "Neden bir şey söylemiyorsun Niza?" diye sızlandı.

Genç kadın durdu ve birden, "Ama seninleyken canım sıkılmaz mı?" diye sordu.

Yahuda'nın kafası iyiden iyiye allak bullak oldu.

"Peki," dedi Niza sonunda yumuşayarak, "hadi gidelim."

"İyi ama nereye, nereye?"

"Bekle... Şu avluya girip düşünelim, yoksa tanıdıklarımdan biri görürse, dostumla sokakta dolaştığımı gidip kocama yetiştirir."

Pazardan uzaklaşan Niza ile Yahuda, hiç tanımadıkları bir avlunun büyük kapısının önünde durdular.

Peçesini yüzüne indiren ve tam o sırada elinde kovayla sundurmanın altına giren bir adama sırtını çeviren Niza, "Zeytin bahçelerine git," dedi, "Sedron'un öte yanına, Getsemani'ye. Anladın mı?"

"Evet, evet, evet."

"Ben önden yürüyorum," diye devam etti Niza, "ama sakın peşimden gelme. Başka bir yoldan git. Irmağı geçince... Mağaranın yerini biliyor musun?"

"Biliyorum, biliyorum..."

"Yağhanenin önünden geç, yokuşa sap ve mağaraya doğru dön. Ben orada olacağım. Sakın hemen ardımdan gelmeye kalkma, sabırlı ol, önce burada biraz bekle."

Bu sözler üzerine Niza, sanki Yahuda'yla hiç konuşmamış gibi, sundurmanın altından çıkıp gitti.

Yahuda, darmadağın olan zihnini toplamaya çalışarak bir süre olduğu yerde durdu. Kafasını en çok kurcalayansa, bayram sofrasında yer almayışını ailesine nasıl açıklayacağıydı. Bir yalan bulmaya çalıştı, ama o şaşkınlık içinde elle tutulur bir şey uyduramadan ağır ağır sundurmadan uzaklaştı.

Kentin aşağı kesimine doğru yürüyecek yerde, yolunu değiştirip Kayafa'nın sarayına yöneldi. Yahuda artık etrafındakileri çok zor görebiliyordu. Kent bayram havasına girmişti bile. Yahuda'nın çevresindeki bütün pencereler aydınlanmıştı, okunan dualar sokaktan işitiliyordu. Yolun ortasında, geç saate kalmış insanlar eşeklerinin ardından koşup kırbaçlayarak hayvanları hızlandırmaya çalışıyorlardı. Yahuda'nın bacakları kendiliğinden gidiyordu, altlarından geçerken Antonia Kalesi'nin yosun kaplı korkunç kulelerinin farkına bile varmadı, kalenin içini çınlatan boru seslerini duymadı. Bir meşalenin titrek ışığıyla yollarını aydınlatan atlı devriyelere de hiç aldırmadı.

Kulenin çevresini dolanan Yahuda, başını çevirdiğinde, tapınağın tepesinde, baş döndürücü bir yükseklikte alev alev yanan beş kollu iki dev şamdanı gördü; ama pek üzerinde durmadı. Sanki Kudüs'ün tepesinde dev boyutlarda on lamba yakılmış, bunlar da kentin üzerinde gitgide yükselen o tek lambayla, ayla parlaklık yarışına girmişti.

Artık kendini oyalayabileceği hiçbir şeyi kalmamış olan Yahuda, bir an önce kentten çıkmak isteğiyle, geniş adımlarla Getsemani kapısına yöneldi. Zaman zaman gelip geçenlerin sırtlarıyla yüzleri arasında, dans edercesine yürüyen ufak bir gölge görür gibi oluyor ve onun peşinden sürükleniyordu. Oysa bu bir hayaldi. Yahuda, Niza'nın kendisinden epey önde olduğunu biliyordu. Hızla bir dizi sarraf dükkânının önünden geçti ve sonunda Getsemani kapısına vardı. Sabırsızlıktan yanıp tutuştuğu halde, kapıda duraklamak zorunda kaldı. Suriyeli askerlerden kurulu bir devriye birliği, önünde develerle kente giriyordu, Yahuda içinden hepsine lanet yağdırdı... Ama her şeyin bir sonu vardır. İçi içine sığmayan Yahuda surların dışına çıkmıştı nihayet... Solunda, kıyısına hacıların birkaç çadır diktiği küçük mezarlığı gördü. Ay ışı-

ğıyla iyice aydınlanmış tozlu bir yolu geçerek Sedron Irmağı'na koştu. Su ayaklarının altında mırıldanarak akarken, taştan taşa atlayarak karşı kıyıya, Getsemani tarafına vardı, büyük bir sevinçle bahçelerin altından geçen yolun bomboş olduğunu gördü. Az ötede, zeytinlikleri çevreleyen, iyice yana yatmış çit seçiliyordu.

Kentin boğucu havasından sonra Yahuda, ilkbahar gecesinin baş döndürücü kokusuyla kendinden geçti. Getsemani çalılıkları arasında biten akasya ve mersinağaçlarının kokuları çiti aşarak dalga dalga dışarı yayılıyordu.

Zeytinliğin bekçisi yoktu, çevrede kimseler görünmüyordu, az sonra Yahuda dev zeytin ağaçlarının esrarlı gölgesinde koşmaya başlamıştı bile. Yol iyice dikleşmişti. Yahuda, güçlükle soluk alarak yokuşu çıkıyor, ara sıra karanlık bölgelerden ay ışığının arabeskler çizdiği, Niza'nın kıskanç kocasının dükkânında gördüğü halıları hatırlatan daha aydınlık yerlere geçiyordu.

Yahuda bir süre sonra, solunda ağaçların arasındaki bir açıklıkta zeytin ezdikleri presin ağır taştan tekerleğini fark etti; yanında da belli belirsiz bir varil yığını seçiliyordu. Bahçede kimseler yoktu, hava kararınca iş paydos edilmişti. Yahuda'nın tepesinde bülbüller bir ağızdan ötüşüp duruyorlardı.

Yahuda'nın varmak istediği yer artık iki adım ötedeydi. Az sonra sağında, karanlıklar içinde, mağaranın duvarlarından sızan suyun mırıltısını duyacağını biliyordu. Gerçekten de öyle oldu. Hava serinledi. Yahuda yavaşlayarak hafifçe seslendi: "Niza!"

Ama Niza'nın yerine, bir zeytin ağacının kalın gövdesinden ayrılıp belirginleşen tıknaz bir erkek gövdesi gördü, adamın elinde bir an parlayıp hemen sönen bir şey vardı. Yahuda hafif bir çığlık atarak kendini geriye attı ama ikinci bir adam yolunu kesti.

İlk karşısına çıkan adam Yahuda'ya sordu:

"Canını seviyorsan kaç para aldığını söyle!" Yüreği umutla dolan Yahuda deli gibi bağırdı:

"Otuz *tetradrahmi*[1]! Otuz *tetradrahmi*! Bütün para üzerimde! İşte! Alın ama beni öldürmeyin!"

Adamların ilki keseyi hemen Yahuda'nın elinden çekip aldı. Aynı anda da, Yahuda'nın arkasında bir bıçak boşluğu yardı ve âşık gencin kürekkemiğinin altına saplandı. Yahuda öne doğru sendeledi, parmakları birden gerilen ellerini havaya kaldırdı. İkinci adam Yahuda'yı kamasının ucuyla karşılayarak keskin aleti kabzasına kadar kalbine soktu.

Genç, gür, duru sesiyle değil, sitem dolu hafif bir fısıltıyla, "Ni... za!" diyebildi Yahuda, ağzından başka söz çıkmadı. Gövdesi toprağa kapanırken ağırlığından yer sarsıldı.

Bunun üzerine yolda üçüncü bir gölge belirdi. Bu da, kukuletalı bir pelerine sarınmıştı.

"Çabuk bitirin işinizi," dedi.

Katiller, göz açıp kapayıncaya kadar keseyi üçüncü adamın onlara verdiği kısa mektupla birlikte bir parşömen kâğıdına sarıp iple bağladılar. İkinci adam paketi gömleğinin içine soktu, sonra katiller yoldan ayrıldılar, karanlık zeytin ağaçları arasında onları yuttu. Üçüncü adam diz çöküp ölünün yüzünü inceledi. Loş ışıkta tebeşir gibi bembeyazdı, bu dünyaya ait olmayan bir güzelliğe sahipti.

Birkaç saniye sonra, yolda tek canlı kalmamıştı. Cansız gövde, kolları açılmış olarak yerde yatıyordu. Sol ayağı ay ışığının iyice aydınlattığı bir noktadaydı, sandalının bağları rahatlıkla seçilebiliyordu. Ve bu arada Getsemani bahçelerinde bülbül sesleri yankılanıyordu.

1. Dördlük drahmi. (Y.N.)

Yahuda'nın iki katilinin, cinayetten sonra nereye gittiğini kimse öğrenemedi ama üçüncü adamın ne yaptığı biliniyor. Yoldan ayrılıp zeytinliklerin en sık yerine daldı ve hızla güneye yöneldi. Girişin epey uzağından, bahçenin güney köşesinden, taş duvardaki gedikten içeri girdi. Az sonra da Sedron'a vardı. Suya girdi, bir süre akıntıyı izledi ve iki atla bir adamın gölgesini uzaktan seçinceye kadar yürüdü. Atlar ırmağın içindeydi, su toynaklarını ıslatıyordu. Atların başındaki adam hayvanlardan birine atladı, kukuletalı adam da öbürünü mahmuzladı. Atların toynaklarının altında çakılların takırdadığı duyuluyordu. Bir süre sonra atlılar ırmaktan ayrılıp Kudüs kentinin bulunduğu kıyıya çıktılar ve sur dibinde at sürmeye devam ettiler. Sonra atları bekleyen adam hızlandı, dörtnala uzaklaşıp kayboldu. Yolda tek başına kalan kukuletalı adam durdu, yere indi, pelerinini tersine çevirdi, elbisesinin içinden gösterişsiz yassı bir miğfer çıkarıp kafasına geçirdi. Ardından yeniden atına atlayan adam, pelerini ve yandan sarkan kısa kılıcıyla tam bir asker gibi görünüyordu. Atını hafifçe mahmuzladı, iyi eğitilmiş, kabına sığamayan hayvan süvarisini hafifçe sarsarak dörtnala ileri fırladı. Yol fazla sürmedi, az sonra süvari Kudüs'ün güney kapısındaydı.

Kemerin altında meşalelerin alevleri titreşiyor, oynaşıyordu. Yıldırım Lejyonu'nun ikinci bölüğüne bağlı nöbetçiler, taş sıralara oturmuş zar atıyorlardı. Süvariyi görünce yerlerinden fırladılar; adam onları eliyle selamladıktan sonra kente girdi.

Bayramı kutlayan kent ışıklar içindeydi. Dört bir yanda, bütün pencerelerde meşaleler yanıyor, uyumsuz ve dağınık koro parçaları halinde birbirine karışan dualar ortalığı çınlatıyordu. Süvari, zaman zaman sokağa açılan bir pencereden içeri göz attığında sofralara oturmuş, şarap kupaları ve baharlı otlarla dolu tabakların çevreledi-

ği kuzu etlerini yiyen insanları görebiliyordu. Islıkla bir şarkı çalarak, aşağı kentin ıssız sokaklarını tırısta geçti. Antonia Kalesi yönünde ilerliyor, ara sıra tapınağın tepesinde, hatta daha da yukarıda, gökyüzünde parıldayan aya doğru alevler saçan, görülmemiş boyutlardaki beş kollu meşalelere bakıyordu.

Büyük Herodes Sarayı, Hamursuz Bayramı kutlamalarına hiçbir şekilde katılmıyordu. Sarayın çevresinde, güneye bakan, içinde bölük subaylarıyla lejyon komutanının kaldığı ufak binalar ışıl ışıl yanıyor, içeride büyük bir canlılık seziliyordu. İstemediği halde, Vali'nin tek başına kaldığı sütunlar ve altından heykellerle dolu ana bina ayın canlı ışığı altında kör ve dilsiz gibiydi. Orada, sarayın göbeğinde, karanlık ve sessizlik hüküm sürüyordu.

Vali, Afranius'a da dediği gibi, sarayın içine girmek istememişti. Yatağının sundurmanın altına, o sabah sorguyu yaptığı, daha sonra da yemeğini yediği yere açılmasını emretti. Sonra uzandı, ama gözüne bir türlü uyku girmiyordu. Çırılçıplak ay, pürüzsüz gökyüzüne asılmıştı sanki, Vali gözlerini saatlerce ondan ayıramadı.

Sonunda, gece yarısına doğru uyku, Hegemon'a merhamet etti. Çeneleri ayrılırcasına esneyerek pelerinini çıkarıp yere bıraktı, kını içinde geniş bir çelik hançerin asılı olduğu, pelerini belden sıkan kalın kemeri de çözdü ve yatağın yanındaki sedirin üzerine koydu, sandallarını da çıkarıp yatağa uzandı. Hemen Banga da yatağa atladı ve efendisinin yanına yattı, Vali, köpeğiyle baş başa, eli hayvanın boynunda, gözlerini sonunda kapadı. Köpek de, ancak o zaman uyudu.

Yatak bir sütunun gölgesindeydi, ama basamakların tepesinden yatağa kadar incecik bir ışık süzülüyordu. Vali, çevresindekilerle her türlü ilişkiyi kestikten sonra, bu ışıklı yol üzerinde yukarıya, aya doğru yürümeye koyuldu. Bu masmavi ve saydam yol üzerinde her şeyin

nasıl kolaylıkla düzene girdiğini gördükçe, mutlulukla gülümsüyordu bile. Banga da yanındaydı, serseri filozof da onlarla birlikte gidiyordu. İki adam önemli ve karışık sorunları tartışıyor, ikisi de ötekini alt edemiyordu. Tek bir noktada bile görüş birliğine varamıyorlar, bu nedenle tartışma iyice ilginç hale geliyor, uzadıkça da uzuyordu. Bugünkü infazın, bir yanlış anlaşılma olduğunu söylemek bile yersizdi; hem filozof –bu arada bütün insanların iyi olduğu gibi inanılmaz saçma bir şey söyleyen filozof– Hegemon'un yanı başında yürüdüğüne göre hayatta demekti.

Tabii onun gibi bir adamın infaz edilmesini düşünmek bile korkunçtu. Hayır, infaz yapılmamıştı. Hayır! Ay yolundaki gezinti de, işte bu nedenle böylesine güzeldi.

İstedikleri kadar zaman vardı önlerinde, fırtına ancak akşama doğru patlayacak gibiydi ve korkaklık, tartışmasız, insanoğlunun en korkunç kusurlarından biriydi. Bunu Yeşu Ha-Nozri söylüyordu. Hayır, filozof, sana itiraz ediyorum: Bu en korkunç kusurdur.

Örneğin, şu anda titreyen, bugünün Filistin Valisi değil, Bakireler Vadisi'nde, kızgın Germenler, Farezehri denen devi parçalamaya kalktıkları sırada araya giren eski lejyon hatibiydi. İnsaf, filozof! Bu zekânızla, Caesar'a karşı suç işlemekten hüküm giymiş bir adam yüzünden, Filistin Valisi'nin bütün meslek hayatını yıkmasını nasıl istersiniz?

"Evet, evet..." diye inledi Pilatus hıçkırarak.

Tabii, yıkacaktı bütün meslek hayatını. Sabah bundan vazgeçecekti, ama şimdi gece çökmüşken, enine boyuna düşünüp taşındıktan sonra meslek hayatını mahvetmeye karar vermiş durumdaydı. O doktoru, hiçbir suçu olmayan o çılgın hayalperesti infazdan kurtarmak için her şeyi yapmaya hazırdı.

Anlaşılmaz bir biçimde, altın mızraklı şövalyenin

yoluna çıkan paçavralar içindeki filozof, "Bundan böyle hiç ayrılmayacağız," diyordu. "Birimizi gören öbürümüzü de görecek! Benden söz ettiklerinde, senden de söz edecekler! Ben, anası babası belirsiz, bulunmuş çocuk ve sen, bir müneccim kralla bir değirmencinin, güzel Pila'nın oğlu."

"Evet, özellikle benden, müneccimin oğlundan söz etmeyi unutma," dedi Pilatus düşünde.

Yanında yürüyen En-Saridli dilencinin rızasını aldıktan sonra Filistin'in aman vermez valisi sevinçten bir gülmeye, bir ağlamaya başladı düşünde.

Hepsi iyiydi güzeldi, bu yüzden Hegemon'un uykudan uyanması güç oldu. Banga homurdandı, yağ gibi kaygan, masmavi ay yolu Vali'nin önünde kayboldu. Gözlerini açtı ve aklına ilk gelen infazın yerine getirildiği, ilk yaptığı şeyse her zamanki gibi elini uzatıp Banga'nın tasmasını yakalamak oldu. Sonra acılı bir bakışla ayı aradı, hafifçe yana kaydığını ve öncekinden daha gümüşsü bir renge büründüğünü gördü. Kuşkulu ve tatsız bir parıltıyla gölgelenmiş olan ışığı, sütunların altında, tam gözlerinin önünde oynaşıyordu. Parıltı, Yüzbaşı Farezehri'nin elinde tuttuğu meşalenin isli alevinden geliyordu. Farezehri'ne gelince; ürkek ve nefret dolu gözlerle, yan yan her an üzerine saldırmaya hazır hayvanı kolluyordu.

Vali, acı dolu bir sesle, "Sakin ol Banga!" dedi ve öksürdü. Elini meşalenin alevinden korunmak için gözlerine siper ederek, "Gece, ay ışığında bile huzur bulamıyorum," dedi... "Tanrılar... Sizin de tatsız bir göreviniz var Marcus. Askerleri sakat bırakmak..."

Marcus büyük bir şaşkınlıkla Vali'ye baktı, ama Pilatus hemen kendini toplayıverdi. Sözlerinin yansıtabileceği hakaret anlamını gidermek için, "Kızmayın Yüzbaşı," dedi. "Tekrar ediyorum, benim durumum sizinkinden bin beter. Ne istiyorsunuz?"

"Gizli muhafızların komutanı sizinle görüşmek istiyor," dedi Marcus sakin sakin.

Vali, gırtlağını öksürerek temizleyip ayaklarının ucuyla sandallarını arayarak, "Çağırın, çağırın onu," diye emretti.

Yüzbaşı'nın sandalları mozaiklerin üzerinde şakırdarken, alev de sütunlar arasında titredi. Farezehri bahçeye çıktı.

"Ay ışığında bile huzur nedir bilmiyorum," diye tekrarladı Vali kendi kendine, dişlerini gıcırdatarak.

Yüzbaşı'nın yerine, kukuletalı adam göründü.

"Sakin ol Banga," dedi hafif bir sesle Vali ve köpeği başını eğmeye zorladı.

Konuşmaya başlamadan önce Afranius, her zamanki gibi etrafı kolaçan etti, gözleriyle karanlığı yokladı. Banga'nın dışında orada istenmeyen hiç kimsenin bulunmadığına emin olduktan sonra, boğuk bir sesle, "Sizden rica ediyorum, beni mahkemeye verin Sayın Vali," dedi. "Haklıymışsınız. Yahuda İskariyot'un korunmasını sağlayamadım, öldürüldü. Görevimden alın beni ve mahkemeye verin."

Afranius dört gözü –iki köpek iki de kurt gözü– üzerinde hissetti.

Pelerininin altından yer yer kabuklaşmış kanla kaplı, iki yerinden mühürlü bir kese çıkardı.

"İşte katillerin Hahambaşı'nın evine götürdükleri para kesesi," dedi. "Üzerindeki kan Yahuda İskariyot'un kanı."

"İçinde kaç para var, merak ediyorum?" dedi Pilatus keseye doğru eğilerek.

"Otuz *tetradrahmi*."

Vali gülümsedi ve, "Pek az," dedi.

Afranius hiç cevap vermedi.

"Ceset nerede?"

Kukuletasını başından hiç çıkarmayan adam, ağır-

başlılıkla, "Hiç bilemiyorum," dedi. "Sabah araştırmaya başlayacağız."

Vali irkildi, bir türlü bağlayamadığı sandalının atkılarını bıraktı.

"Ama öldürüldüğünden eminsiniz, değil mi?"

Cevap sert oldu:

"Sayın Vali, on beş yıldır Filistin'de çalışıyorum. Valerius Gratius'un hizmetinde işe başladım. Bir adamın öldüğünü bilmem için cesedini görmek gerekmiyor, Yahuda İskariyot denen adamın birkaç saat önce öldürüldüğünü size bildiriyorum."

"Bağışlayın beni Afranius," dedi Pilatus. "Henüz uyku sersemliğini üzerimden atamadım, size de o yüzden böyle söyledim. Doğru dürüst uyuyamıyorum –Vali gülümsedi– durmadan da düşümde bir ay ışığı görüyorum. Oldukça da garip, düşünebiliyor musunuz, bu ışığı takip ederek yürüyorum... Neyse. Öğrenmek istediğim, bu olayla ilgili varsayımlarınız. Yahuda'nın ölüsünü nerelerde aramayı düşünüyorsunuz? Oturun, gizli örgütün başkanı."

Afranius eğildi, koltuğu yatağın yanına çekti ve kılıcını yere sürüyerek oturdu.

"Onu, yağhanenin çevresinde, Getsemani bahçesinde aramayı düşünüyorum."

"Güzel. Neden özellikle orada?"

"Düşüncelerime göre, Hegemon, Yahuda ne Kudüs'ün içinde öldürüldü ne de kente uzak bir yerde. Kudüs'ün hemen yakınındaki bir yerde can verdi."

"Sizi, kendi alanınızda en seçkin uzmanlardan biri sayarım. Roma'da durum nedir pek bilmem doğrusu, ama sömürgelerde kimse elinize su dökemez. Niye böyle düşündüğünüzü söyleyin öyleyse."

"Yahuda'nın, Kudüs sınırları içinde kuşkulu kişilerin eline düştüğünü kesinlikle kabul edemem," dedi Afranius. "Sokak ortasında gizlice adam öldürülmez. Dolayı-

sıyla, onu bir mahzene çekmeleri gerekirdi. Ama adamlarım, Aşağı Şehir'in her yanını taradılar, böyle bir şey olsaydı Yahuda'nın ölüsünü bulurlardı. Şehirde değil, bunu kesinlikle söyleyebilirim. Şehrin uzağında öldürülseydi, para kesesi buraya bu kadar çabuk ulaşmazdı. Şehrin yakınlarında öldürüldü, demek ki onu surların dışına çekmenin bir yolunu bulmuşlar."

"Bu işi nasıl becerdiklerine bir türlü akıl erdiremiyorum."

"Evet, Sayın Vali, bu olayda en zor soru budur. Bilemiyorum zaten onu çözebilecek miyim?"

"Gerçekten de esrarlı bir durum! Bir bayram gecesi, kimsenin anlayamadığı bir nedenden dolayı, bir hacı bayram yemeğini bırakıyor, şehrin dışına çıkıyor ve ölüyor. Onu kim şehir dışına çekti, nasıl çekti?"

Birden, kafasında bir şimşek çakan Vali, "Bir kadın söz konusu olmasın sakın?" dedi.

"Asla, Sayın Vali," dedi Afranius. "Bu kesinlikle mümkün değil. Mantıklı düşünmek gerek. Yahuda'nın ölmesinde kimin çıkarı vardı? Gözü dönmüş birkaç serserinin, her şeyden önce aralarında kadınların bulunmadığı küçük bir topluluğun. Evlenmek için, Sayın Vali, para gereklidir. Bir çocuk dünyaya getirmek de yine para demek. Ama bir kadının yardımıyla adam öldürmek için büyük para gerekir ki, bu serserilerden hiçbirinde büyük para bulunmaz. Olayda kadın parmağı yok, Sayın Vali. Daha da ötesi: Cinayetin bu yoldan açıklanması işimi karıştırmaktan, beni yanlış bir izin peşine takıp işimi güçleştirmekten başka şeye yaramaz."

"Afranius, tamamen haklı olduğunuzu görüyorum," dedi Pilatus. "Benimkisi sadece bir varsayım."

"Ne yazık ki, hatalı bir varsayım bu Sayın Vali."

"Peki ama öyleyse ne oldu?" diye bağırdı Vali büyük bir merakla Afranius'u süzerek.

"Her şeye rağmen, bence bu bir para meselesi."

"Dikkate değer bir görüş! Ama kim, hangi nedenle, şehrin dışında ona para vermeyi teklif etmiş olabilir?"

"Hayır Sayın Vali, demek istediğim bu değil. Ben ortada tek bir varsayım görüyorum; o da yanlışsa, herhalde olayı başka türlü açıklayamayacağım." Afranius, Pilatus'a iyice sokulup fısıldadı: "Yahuda parasını, sadece kendisinin bildiği bir yere gizlemek istiyordu."

"Son derece zekice bir açıklama. Herhalde olay böyle olup bitti. Şimdi anlıyorum ne demek istediğinizi: Yahuda'yı şehir dışına çeken birtakım adamlar değil, kendi niyetiydi. Evet, evet, böyle olmuştur."

"Böyle oldu. Yahuda kuşkucuydu, insanlardan parasını gizledi."

"Evet ama Getsemani dediniz. Onu neden özellikle orada aramak niyetindesiniz? Bunu pek anlayamadım doğrusu."

"Sayın Vali, çok çok basit. Kimse parasını yol kıyısına, açıklık ya da ıssız bir yere saklamaz. Yahuda ne Hebron yolu üzerindeydi, ne de Bitinya yolu üzerinde. Dolayısıyla dışarıdan görünmeyecek, ağaçların gözden gizlediği bir yerde olmalıydı. Çok basit: Getsemani dışında, Kudüs çevresinde böyle bir yer yok. Daha da uzağa gidemeyeceğine göre..."

"Beni ikna ettiniz. Şimdi ne yapmak gerekiyor?"

"Yahuda'yı şehrin dışına kadar izleyen katilleri bulmak için, araştırmaları hemen başlatacağım. Bu arada da ben, size bildirdiğim gibi, mahkemede yargılanacağım."

"Neden?"

"Adamlarım geceleyin onu, Kayafa'nın sarayından çıktıktan sonra pazarın içinde kaybettiler. Bu iş nasıl oldu, hiç bilmiyorum. Hayatımda ilk kez böyle bir şey başıma geliyor. Konuşmamızdan hemen sonra peşine adam takılmıştı. Ama pazarın kurulduğu mahallede bi-

linmeyen bir yere süzüldü, o kadar iyi gizlendi ki ardında tek bir iz bırakmadı."

"Peki, sizi mahkemeye vermeyi gerekli görmediğimi belirtmek isterim. Elinizden geleni yaptınız. Yeryüzünde hiç kimse," Vali gülümsedi, "sizden fazlasını yapamazdı. Yahuda'yı izlemekle görevli olup da onu gözden kaybedenleri cezalandırın. Ama sizi uyarıyorum, vereceğiniz cezada özellikle sert davranmanızı istemem. Eninde sonunda, bu köpeği korumak için elimizden geleni yaptık! Ha, az kaldı sormayı unutuyordum." Vali elini alnında gezdirdi: "Parayı, Kayafa'nın sarayına bırakmayı nasıl becermişler?"

"Pek karışık değil buldukları yol, Sayın Vali. Ha-Nozri'nin öcünü alanlar, Kayafa'nın sarayının arkasında, yolun karşısında kalan avlunun önünden geçmişlerdir. Orada, paketi duvarın üzerinden aşırtıvermişlerdir."

"Bir de mektup koymuşlar tabii içine, değil mi?"

"Evet, düşündüğünüz gibi yapmışlar Sayın Vali. Hem üstelik..." Afranius, paketin üzerindeki mühürleri söktü ve içindekini Pilatus'a gösterdi.

"Hey, ne yapıyorsunuz Afranius? Bunlar tapınağın mühürleri."

"Sayın Vali hiç merak etmesin," dedi Afranius paketi kapatırken.

"Sakın gerekli mühürler sizde de olmasın?" diye sordu Pilatus gülerek.

Afranius hiç gülmeden, hatta sert bir edayla, "Başka türlü olamaz Sayın Vali," diye cevap verdi.

"Olup bitenler Kayafa'yı kim bilir ne kadar altüst etmiştir!"

"Gerçekten de, Sayın Vali, olay büyük heyecan uyandırdı. Beni hemen çağırdılar."

Karanlıkta, Pilatus'un gözlerinin parıldadığı görülüyordu.

"İlginç, çok ilginç..."

"Ben karşı bir görüş belirtmek cesaretini gösteriyorum, Sayın Vali. Hiç ilginç değildi. Çok sıkıcı ve yorucu bir iş oldu. Kayafa'nın sarayında, bu parayla birine ödeme yapılıp yapılmadığını sorduğumda, kesinlikle böyle bir şey olmadığı cevabını verdiler."

"Yok canım? Neyse, tamam, kimseye para ödememiş olsunlar. Ama o zaman katilleri bulmak da bir o kadar güçleşecek."

"Gerçekten de öyle Sayın Vali."

"Ama söyler misiniz bana Afranius. Aklıma yeni bir şey geldi. Yahuda sakın kendi eliyle hayatına son vermiş olmasın?"

"Hayır Sayın Vali –Afranius o şaşkınlıkla kendini koltuğunda geri attı–. Özür dilerim ama bu hiç akla yatkın bir görüş değil!"

"Ah ah! Bu kentten her şey beklenir! Bahse girerim, kısa süre sonra intihar söylentisi bütün Kudüs'e yayılır."

Afranius gene o garip bakışlarıyla Vali'yi süzdü, biraz düşündükten sonra da, "Mümkündür Sayın Vali," dedi.

Artık her şey açıklığa kavuştuğu halde Vali bir türlü Kiryatlının ölümünü kafasından atamıyordu. Hülyalı bir sesle, "Onu nasıl öldürdüklerini görmek isterdim," dedi.

Afranius, Pilatus'u alaycı bakışlarla süzerek, "Son derece büyük bir ustalıkla öldürmüşler," dedi.

"Yok canım? Bunu nereden biliyorsunuz?"

"Dikkatinizi şu para kesesine çevirme lütfunu gösteriniz Sayın Vali. Size kesinlikle söyleyebilirim ki, Yahuda'nın kanı oluk gibi akmış. Hayatımda pek çok cinayet gördüm."

"Dolayısıyla da yerinden kalkamayacak halde, değil mi?"

"Kalkacak Sayın Vali, kalkacak," dedi Afranius filozofça bir edayla gülümseyerek. "Buranın insanlarının

beklediği Mesih'in borusu kendisi için çaldığında kalkacak. Ama o zamana kadar yerinden kımıldamayacak."

"Peki, bu kadarı yeter Afranius. Sorun açıklığa kavuştu. Cenazeye geçelim."

"Mahkûmların hepsi gömüldü, Sayın Vali."

"Ey Afranius, sizi yargılamak bir suç olur. En büyük ödüllere hak kazandınız siz. Cenaze nasıl geçti?"

Afranius, Yahuda olayıyla uğraşırken, gizli muhafızlardan bir teğmenin komutasındaki müfreze, mahkûmların çarmıha gerildiği tepeye varıyordu. Gece olmuştu. Yalnız, ölülerden biri yerinde yoktu.

Pilatus ürperdi, bozuk bir sesle, "Ah!" dedi. "Bunu önceden nasıl düşünmedim?"

"Merak etmeyin Sayın Vali," diye cevap verdi Afranius, sonra sözlerine devam etti: "Adamlarım, Hestas ile Dismas'ın, gözleri leşkargaları tarafından oyulmuş ölülerini kaldırdılar, hemen ardından da üçüncü ölünün peşine düştüler. Onu da bulmakta gecikmediler. Adamın biri..."

"Matta Levi," dedi Pilatus soru değil, cevap tonuyla.

"Evet, Sayın Vali... Geceyi beklemek üzere, tepenin kuzey yamacındaki mağaralardan birine gizlenen Matta Levi. Yeşu Ha-Nozri'nin çıplak ölüsü onun yanındaydı. Müfrezeye bağlı adamlardan birkaçı ellerinde meşalelerle mağaraya girdiklerinde Levi bir öfke ve umutsuzluk nöbeti geçirdi. Bağırarak cinayet işlemediğini, kanunun her isteyene, işkence edilerek öldürülmüş bir mahkûmu gömme hakkını tanıdığını söylüyor, ayrıca ölüyü bırakmayacağını da belirtiyordu. Kendinden geçmişti, ipe sapa gelmez şeyler haykırıyor, bir yalvarıyor, bir tehdit savuruyor ya da lanet okuyordu."

"Kıskıvrak yakalamak zorunda mı kaldılar onu?" diye sordu Pilatus somurtarak.

"Hayır Sayın Vali, hayır," diye cevap verdi Afranius

güven verici bir sesle. "Ölünün gömüleceğini söyleyince o küstah deli de yatıştı. Söylenenleri anladığı zaman sakinleşti, ama yerinden kımıldamayacağını, cenazede hazır bulunmak istediğini söyledi. Canını almaya kalkışan çıksa bile gitmeyeceğini kesinlikle söyledi, bu iş için üzerinde taşıdığı ekmek bıçağını vermeyi bile teklif etti."

"Kovdular mı onu?" diye sordu Pilatus boğulurcasına.

"Hayır Sayın Vali, hayır. Müfrezenin başındaki adamım, cenazede hazır bulunmasına izin verdi."

"Bu işle uğraşan yardımcınızın adı ne?" diye sordu Pilatus.

"Tolmay," diye karşılık verdi Afranius, sonra kuşkuyla ekledi: "Bir suç mu işlemiş?"

"Devam edin," dedi Pilatus. "Suç muç işleyen yok. Artık söyleyecek söz bulamıyorum Afranius, çünkü karşımda hiç hata yapmayan biri var. Bu adam da sizsiniz."

"Matta Levi'yi, mahkûmların ölüleriyle birlikte arabaya bindirdiler. İki saat sonra da, Kudüs'ün kuzeyinde, ıssız bir nehir yatağında durdular. Müfreze orada, gruplara ayrılıp bir saate kalmadan koca bir çukur açtı ve mahkûmları içine gömdü."

"Çırılçıplak mı?"

"Hayır Sayın Vali. Askerler, özellikle bunu düşünerek yanlarına birkaç pelerin almışlardı. Ayrıca mahkûmların parmaklarına yüzükler geçirdiler. Çentikli yüzükler. Bir çentiklisi Yeşu'nun, iki çentiklisi Hestas'ın, üç çentiklisi de Dismas'ın. Sonra çukur kapatıldı, üzeri de taşlarla örtüldü. Yeri unutmamak için konulan işaretleri Tolmay biliyor."

"Ah, önceden düşünebileydim!" dedi Pilatus, yüzünün hatları gerilmişti. "Şu Matta Levi'yi görmeyi çok isterdim..."

"Kendisi burada, Sayın Vali."

Gözleri yuvalarından uğrayan Pilatus, bir süre Afranius'a baktıktan sonra karşılık verdi:

"Yahuda'yı izlemekle görevli olanlara bir ihtar verin. Matta Levi ise hemen gelsin. Şimdi, Yeşu olayının ayrıntıları gerekli bana. Bu meseleyi çözmek için yapılan her şey için size teşekkür ederim. Sizden yarın bana Tolmay'ı göndermenizi rica ediyorum; ama ona, kendisinden çok memnun olduğumu söyleyin. Size gelince Afranius –Vali masanın üzerinde duran palaskasına bağlı bir keseden bir yüzük çıkarıp gizli muhafızların şefine verdi– bunu benden bir hatıra olarak kabul etmenizi rica ediyorum."

Afranius eğildi.

"Benim için bir onurdur, Sayın Vali," dedi.

"Cenaze işleriyle uğraşan müfrezeyi de tarafımdan ödüllendirin."

"Emredersiniz Sayın Vali," dedi Afranius ve büyük bir saygıyla Pilatus'u selamlayıp çekildi.

Vali el çırparak seslendi:

"Hey! Buraya biri gelsin! Işık da getirilsin!"

Pilatus'un ardındaki uşaklar ışığı getirdiklerinde, Afranius bahçeye varmıştı bile. Masanın üstüne, Vali'nin tam önüne üç şamdan kondu, ay ışığıyla aydınlanan gece de, sanki Afranius alıp gitmiş gibi, bahçeden çekildi. Onun yerine, kısacık boylu ve çok zayıf bir yabancı göründü, yanında da dev yapılı Yüzbaşı vardı. Yüzbaşı, Vali'nin bir bakışıyla hemen uzaklaştı ve bahçede kayboldu.

Vali, yeni geleni hem merak dolu, hem de biraz ürkek bakışlarla süzdü. Adı çok duyulan, üzerinde çok düşünülen ve sonunda ortaya çıkan birine öyle bakılır.

Kırk yaşlarında gösteren yabancı hırpani kılıklı, karayağız biriydi, üstü başı kurumuş çamurla kaplıydı, alttan alta etrafına vahşi bakışlar fırlatıyordu. Tek kelimeyle iğrenç görünüyordu. Tapınağın taraçalarında ya da aşağı kentin pislik içinde yüzen, gürültülü pazarlarında kaynaşan dilencileri andırıyordu.

Uzayıp giden sessizlik Pilatus'un çağırttığı adamın

garip davranışıyla bozuldu. Yüzü birden değişti, sendeledi, kirli eliyle masanın ucunu yakalamasa yere düşecekti.

"Neyin var?" diye sordu Pilatus.

"Hiçbir şey," diye cevap verdi Matta Levi; ağzında bir şey varmış gibi yutkundu, böylece çıplak, esmer, ipince boynu şişiverdi.

"Neyin var?" diye tekrarladı Pilatus. "Cevap ver!"

Mozaik kaplı zemine bakarak, "Yorgunum," diye karşılık verdi Matta Levi.

"Otur," diye emretti Pilatus adama koltuğu göstererek.

Levi kuşkuyla Vali'ye baktı, koltuğa yaklaştı, koltuğun altın yaldızlı kenarlarını ürkek ürkek süzdü, sonra koltuğa değil de hemen yanına yere çöktü.

"Neden koltuğa oturmadığını söyler misin bana?" dedi Pilatus.

"Temiz değilim, oturduğum yeri kirletirim," diye karşılık verdi Levi, gözlerini yerden kaldırmadan.

"Sana hemen yiyecek getirecekler."

"Yemek istemiyorum."

"Yalan söylemek neye yarar?" diye sordu Pilatus yumuşak bir sesle. "Ağzına lokma koymayalı bir gün, belki daha fazla oluyor. Üzerindeki bıçağı gösteresin diye çağırttım seni."

"Askerler, beni buraya getirirken bıçağımı aldılar," dedi Levi. Sonra da somurtarak ekledi: "Bıçağı bana vermelisiniz ki, ben de çaldığım adama iade edebileyim."

"Bıçağı neden çaldın?"

"İpleri kesmek için," dedi Levi.

"Marcus!" diye seslendi Vali.

Yüzbaşı, sütunların altında boy gösterdi.

"Şunun bıçağını verin bana."

Farezehri, kemerindeki iki kının birinden kirli bir ekmek bıçağı çıkarıp Vali'ye verdi ve uzaklaştı.

"Bıçağı kimden aldın?"

"Hebron kapısının oradan, şehre girer girmez soldaki ilk fırıncıdan."

Pilatus, epey enli bıçağı dikkatle inceledi, ortada bir neden yokken parmağının ucuyla keskin olup olmadığına baktı.

"Bıçağı merak etme, fırıncıya geri götürülecektir," dedi. "Şimdi bana lazım olan başka bir şey: Üzerinde taşıdığın, Yeşu'nun sözlerinin olduğu papirüsü bana göster."

Levi, nefret dolu bir bakış attı Pilatus'a, sonra öyle kötü güldü ki yüzü olduğu gibi değişiverdi.

"Her şeyimi mi almak istiyorsunuz? Elimde kalan son varlığı da mı?"

"Sana, ver demedim, göster dedim," diye karşılık verdi Pilatus.

Levi gömleğinin içini karıştırıp bir parşömen tomarı çıkardı. Pilatus tomarı aldı, açtı, şamdanların altına yaydı; gözlerini kısarak, mürekkeple üzerine yazılmış, çözülmesi hemen hemen imkânsız işaretleri incelemeye koyuldu. Eğri büğrü satırları izlemek zor oluyordu, kaşlarını çatan Pilatus parşömenin iyice üzerine eğilip işaretleri parmağıyla izlemeye koyuldu. Sonunda zor da olsa, parşömendekinin, özdeyişlerden, tarihlerden, günlük hayatla ilgili notlardan ve şiirlerden oluşan kopuk ve tutarsız bir metin olduğunu anladı, "Ölüm yoktur... Dün, nefis ilkbahar incirleri yedik..." sözlerini okudu Pilatus.

Gergin bir yüzle, yüzünü buruşturarak okumaya devam etti: "Hayatın saf ırmağını göreceğiz... İnsanlık güneşe, saydam bir billurun ardından bakacak..."

Pilatus irkildi. Parşömenin en altında seçebildiği son sözler şunlardı: "En büyük kusur, korkaklık..."

Pilatus parşömeni dürüp sertçe Levi'ye uzattı.

"Al," dedi. Bir süre sessiz kaldıktan sonra ekledi:

"Gördüğüm kadarıyla okumuş, yazmış birisin. Tek başına, dilenci gibi partal giysilerle, odsuz ocaksız sürün-

men için hiçbir sebep yok. Ben çok zenginim, büyük bir kütüphanem var, seni hizmetime almak istiyorum. Papirüslerimi sıraya koyup koruyacaksın, sana yiyecek ve giyecek de verilecek."

Levi yerinden kalktı ve, "Hayır. İstemiyorum," dedi.

Yüzü bir anda kararan Vali, "Neden istemiyorsun?" diye sordu. "Hoşlanmadın mı benden... Yoksa benden korkuyor musun?"

Levi'nin yüzü, az önceki gibi kötü bir gülüşle çarpıldı.

"Hayır," dedi, "sen benden korkacaksın. Artık onu öldürdüğüne göre, benim yüzüme bakamayacaksın."

"Sus," dedi Pilatus. "Al şu parayı."

Levi, başıyla hayır, dedi.

Vali, "Biliyorum," dedi, "kendini Yeşu'nun öğrencilerinden biri sayıyorsun. Ama sana bir şey söyleyeceğim: Sana öğrettiklerinden hiçbir şey anlamamışsın. Anlasaydın, benden herhangi bir şey kabul ederdin. Unutma ki o, ölmeden önce, kimseye sitem etmediğini, kimseyi suçlamadığını söylüyordu. –Pilatus ciddi bir tavırla parmağını kaldırdı, yüzü titredi.– O, hayatta olsa sanırım bir şeyler kabul ederdi. Sen şiddet yanlısısın, o değildi. Nereye gideceksin?"

Levi birden yerinden kalkıp masaya yaklaşmıştı. İki eliyle masaya dayandı, yakıcı bakışlarını Vali'ye dikip, "Şunu iyi bil Hegemon," dedi, "Kudüs'te öldüreceğim biri var. Daha kan akacağını bilesin diye bunu sana söylemek istiyordum."

"Daha kan akacağını senin kadar ben de biliyorum, sözlerin beni şaşırtmıyor. Tabii, öldürmek istediğin adam benim, değil mi?"

Dişlerini göstererek sırıtan Levi, "Seni öldürmeyi başaramam," diye yanıt verdi. "Böyle bir niyet besleyecek kadar enayi de değilim. Ama Yahuda İskariyot'u öldüreceğim, gerekirse ömrümün kalanını buna adayacağım."

Vali'nin gözlerinde, büyük bir zevk parıltısı yanıp söndü. Parmağıyla, Matta Levi'ye yaklaşmasını işaret etti.

"Bunu da başaramazsın," dedi, "boşuna uğraşma, Yahuda bu gece sonunda öldürüldü."

Levi bir adım geri sıçradı, çılgın bakışlarını çevresinde gezdirerek, "Bu işi kim yaptı?" diye sordu.

"Kıskanma," dedi Pilatus, ellerini ovuşturup sırıtarak. "Korkarım onun öldürülmesi gerektiğini düşünen başka insanlar da vardı."

"Kim yaptı bunu?" diye sordu Levi boğuk bir sesle.

Pilatus cevap verdi:

"Bunu ben yaptım."

Ağzı bir karış açık kalan Levi, gözlerini Vali'den ayıramıyordu. Vali, tatlı bir sesle ekledi:

"Önemsiz bir şey tabii ama yine de ben yaptım. Hâlâ benden bir şey kabul etmek istemiyor musun?"

Levi düşündü, yüzü biraz yumuşadı, sonunda, "Söyle de, bana temiz bir parşömen parçası getirsinler," dedi.

Bir saat sonra Levi saraydan ayrılmıştı. Tanyerinin sessizliğini, bahçede gezinen nöbetçilerin ayak seslerinden başka bozan bir şey kalmamıştı artık. Ayın rengi hızla açılıyor, gökyüzünün öbür ucunda sabah yıldızının beyaz lekesi seçilebiliyordu. Kent ışıkları çoktan sönmüştü. Vali yatağına uzanmıştı. Elini yanağına dayamış uyuyor, sessizce soluk alıp veriyordu. Banga da yanı başında uyuyordu.

Beşinci Filistin Valisi Pontius Pilatus, nisan ayının on beşinci gününün sabahını işte böyle karşıladı.

27

50 numaralı dairenin sonu

Margarita, okuduğu bölümün son sözcüklerine vardığında –"Beşinci Filistin Valisi Pontius Pilatus, nisan ayının on beşinci gününün sabahını işte böyle karşıladı"– gün doğuyordu.

Küçük avluda, söğütlerin, ıhlamur dallarının arasından serçelerin şen şakrak sabah sohbetleri yükseliyordu.

Margarita yerinden kalktı, gerindi, ancak o zaman her yanının tutulduğunu, canının uykudan başka şey istemediğini fark etti. Margarita'nın, ruhunun büyük bir huzur içinde bulunması da ilginç bir noktaydı. Kafasında en ufak bir karışıklık yoktu, doğaüstü bir gece geçirdiğini hatırladıkça şaşkınlığa filan da kapılmıyordu. Hiçbir şey şaşırtmıyordu onu: ne Şeytan'ın evindeki balo ne Usta'nın mucizevi sayılabilecek dönüşü ne romanın küller arasından yeniden doğuşu, ne de o iğrenç ispiyoncu Aloiziy Mogariç'in kovulduğu bodrum katında her şeyin eski haline dönüşü. Kısacası, Woland'a rastlaması, psikolojisini hiç zedelememişti. Her şey, hiç kuşkusuz, olması gerektiği gibiydi. Yan odaya geçti, Usta'nın derin ve sakin bir uykuya dalmış olduğuna emin oldu, yok yere yanan masa lambasını söndürdü, kendisi de karşı duvarın dibindeki, yırtık bir çarşafla örtülü dar sedire uzandı. Bir dakika içinde uykuya dalmıştı bile; o sabah hiç düş gör-

medi. Bodrum katındaki iki odaya bir sessizlik çöktü ve giderek müteahhitin küçük evini kapladı, kıyıda köşede kalmış dar sokağa en ufak bir gürültü sızmıyordu.

Ama bu sırada; cumartesi günü, tanyeri ağarırken, Moskova'daki binalardan birinin bütün bir katı uyanıktı. Özel araçların homurtuyla ağır ağır süpürdüğü, asfalt döşeli geniş bir meydana bakan pencerelerdeki bütün ışıklar yanıyor, bu da yeni doğan günü olduğundan da solgun gösteriyordu.

Bu kat, olduğu gibi Woland olayının soruşturmasıyla görevlendirilmiş ve bütün gece, onlarca odada lambalar açık kalmıştı.

Doğruyu söylemek gerekirse, tüm yönetici kadrosunun ortadan kaybolmasından ve ünlü kara büyü gösterisini izleyen dehşet verici olaylardan sonra Varyete Tiyatrosu'nu kapatmak gerektiğinde –cuma gecesi– işin rengi anlaşılmıştı. Ama uykunun uğramadığı bu kata durmadan yeni deliller geliyor ve olay dosyasına ekleniyordu.

Hafif bir hiptonizma ve cinayet kokusuyla birlikte açıkça şeytanın eseri olduğu anlaşılan bu garip olayı çözümlemek, Moskova'nın çeşitli köşelerinde meydana gelen karışık ve çeşitli olayları uç uca eklemek, soruşturmanın sorumlularına düşüyordu.

Elektrik ışığına boğulmuş kata uğramak zorunda kalan ilk kişi, Akustik Komisyonu Başkanı Arkadiy Apollonoviç Sempleyarov oldu.

Cuma günü, Kamenniy Köprüsü'ne bakan bir binadaki dairesinde öğle yemeğini bitirmişken telefonu çaldı, bir erkek sesi Arkadiy Apollonoviç'i istedi. Telefonu açan karısı, isteksiz bir sesle Arkadiy Apollonoviç'in hasta olduğunu, dinlenmek üzere yatağına uzandığını, telefona gelemeyeceğini söyledi. Ama Arkadiy Apollonoviç, yine de telefonla konuşmak zorunda kaldı. Karısı nereden

aradıklarını sorduğunda, telefondaki ses nereden aradıklarını iki kelimeyle kavratıverdi.

"Hemen... şimdi... bir saniye içinde..." diye kekeledi, Akustik Komisyonu Başkanı'nın genellikle yüksekten atan karısı.

Arkadiy Apollonoviç'i, önceki gece tanık olduğu gösteriden ve Saratovlu genç yeğenin kovulmasını izleyen rezaletten ötürü cehennem azabı çektiği yataktan kaldırmak için, ok gibi odaya daldı.

Arkadiy Apollonoviç'in sol ayağında tek terliğiyle, don gömlek telefona koşup kekelemeye başlaması bir saniyeden fazla, ama bir dakikadan az –aslında on beş saniye– zaman aldı:

"Alo benim... Alo emredersiniz..."

Arkadiy Apollonoviç'in işlediği açıkça belli olan iğrenç ihanet suçunu bir an için unutan karısı, koridor kapısından ürkek yüzünü gösterdi ve parmağıyla havada tuttuğu terlik tekini işaret ederek fısıldadı:

"Terliğin, terliğini giy... Mideni üşüteceksin..."

Kadının bu davranışına, Arkadiy Apollonoviç, çıplak ayağıyla kovarcasına bir hareket yaparak ve canavarca bakışlar atarak karşılık verdi. Bir taraftan da telefonda kekeliyordu:

"Evet, evet, evet... Tabii... Anlıyorum... Hemen geliyorum..."

Ve Arkadiy Apollonoviç, bütün akşamını soruşturmanın yürütüldüğü katta geçirdi. Tatsız bir konuşma oldu, sıkıcı bir konuşma. Ama büyük bir içtenlikle yalnız o iğrenç kara büyü gösterisiyle locadaki kavgadan değil –ayrıntıları anlamak için tabii, ama kaçınılmaz olarak– aynı zamanda da Yelohovskaya Caddesi'nde oturan Militsa Andreyevna Pokobatko'dan ve Saratovlu yeğenden de söz etmek gerekti. Elbette bütün bunlar, Arkadiy Apollonoviç'e dayanılmaz acılar verdi. Eğitim görmüş,

kültürlü bir adam olan ve korkunç gösteriye de tanıklık etmiş bulunan –yetkili ve zeki bir tanık sayılabilirdi– esrarlı büyücüyü ve iki esrarlı yardımcısını dikkate değer bir ustalıkla anlatan, büyücünün adının Woland olduğunu bile kesinlikle hatırlayan Arkadiy Apollonoviç'in söyledikleri, soruşturmanın ilerlemesine çok yarar sağladı hiç kuşkusuz. Arkadiy Apollonoviç'in anlattıkları öteki tanıkların, özellikle kara büyü gösterisinden sonra çok acı çeken –ve eflatun iç çamaşırıyla ortaya çıkarak Rimski'yi ve ne yazık ki daha pek çoklarını öfkelendiren– kadınların ve Sadovaya Caddesi'ndeki 50 numaralı daireye gönderilen ulak Karpov'un sözleriyle karşılaştırıldığında, hemen, bütün bu serüvenlerin iğrenç sorumlusunu nerede aramak gerektiği ortaya çıktı.

50 numaralı daireye gidildi, birkaç kere, büyük bir özenle dairenin aranmasıyla yetinilmedi, duvarlar bile inceden inceye gözden geçirildi, şömineden bacaya giden yol kurcalandı, gizlenilebilecek bütün yerler yoklandı. Ama bütün bu çabalar sonuçsuz kaldı, apartmana ne zaman gidildiyse, içerde birinin yaşadığı anlaşılıyor, ama bu tek kişiyi bulmak mümkün olamıyordu. Bu arada, Moskova'ya gelen yabancı sanatçılar konusunda, şu ya da bu şekilde sorguya çekilen kişiler, kararlı ve kesin bir tavırla, Moskova'da Woland adlı bir kara büyü uzmanının kesinlikle bulunmadığını belirttiler.

Woland'ın gelişi hiçbir yere kaydedilmemişti, kimseye ne pasaport göstermişti ne herhangi bir kâğıt ne de bir anlaşma ya da sözleşme. Kimse de Woland'dan söz edildiğini duymamıştı! Gösteri Komisyonu Program Bölümü Başkanı Kitaytsev, izi bir türlü bulunamayan Styopa Lihodeyev'in kendisine Woland adlı biriyle ilgili program yollamadığını, ayrıca bu Woland konusunda kimseden telefon almadığını söylüyor, bu konuda, Tanrı –ya da istenecek herhangi bir şey– üzerine yeminler et-

meye hazır olduğunu belirtiyordu. Dolayısıyla Kitaytsev'in bir şeyden haberi yoktu, nasıl ve hangi yollarla Styopa'nın Varyete Tiyatrosu'na böyle bir gösteriyi kabul ettiğini anlayamıyordu. Arkadiy Apollonoviç'in büyücüyü sahnede gözleriyle gördüğü kendisine söylediğinde, Kitaytsev kollarını açıp bakışlarını gökyüzüne çevirmekle yetindi. Kitaytsev'in gözlerindeki anlamdan bile suçsuz ve billur kadar saf olduğu görülebilir, kaydedilebilirdi.

Genel Komisyon Başkanı Prohor Petroviç'e gelince...

Polisin çalışma odasına gelişi üzerine hemen takım elbisesini geçirdi sırtına ve bu olay Anna Riçardovna'yı büyük bir sevince, boşuna rahatsız edilen polisi de şaşkınlıkların en büyüğüne boğdu.

Öte yandan, gri ve çizgili elbisesiyle yerine dönen Prohor Petroviç, kısa süren yokluğunda elbisesinin aldığı bütün kararları sahiplendi.

Ama Prohor Petroviç, Woland adındaki adamla ilgili hiçbir şey bilmiyordu.

Artık –bağışlayın beni– bu hikâye iyiden iyiye *deli saçmasına* dönmüştü: Binlerce seyirci, Varyete Tiyatrosu'nda çalışanlar ve gayet eğitimli bir adam olan Arkadiy Apollonoviç Sempleyarov'un bizzat kendisi bu büyücüyü ve lanet olasıca yardımcılarını görmüşlerdi ama adamlara ait en ufak bir iz bulmak imkânsızdı. İzninizle hepinize soruyorum, iğrenç gösterisinin ardından yerin dibine mi girmişti büyücü, yoksa Moskova'ya hiç mi gelmemişti? İlk varsayım doğru kabul edilirse, kendilerinin, kaybolurken Varyete Tiyatrosu yöneticilerinin önde gelenlerini de birlikte götürdüğü fikrini tartışmaksızın benimsemek gerekirdi. Eğer ikinci varsayım doğruysa, sözü geçen uğursuz tiyatro yöneticileri birtakım bilinmeyen pisliklere başvurduktan sonra (sadece Rimski'nin çalışma odasında kırılan camlar ve Tuzabuben'in tutumu dü-

şünülsün) geride hiçbir ipucu bırakmadan Moskova'dan uzaklaşmışlar demekti.

Soruşturmayı yönetenin de hakkını vermek gerek. Sanki yer yarılıp da içine girmiş olan Rimski, şaşırtıcı bir hızla ortaya çıkarıldı. Sinema yakınındaki taksi durağında Tuzabuben'in yaptıkları birtakım tarihler ve saatlerle karşılaştırılınca –örneğin gösterinin kaçta sona erdiği, Rimski'nin aşağı yukarı kaçta kaybolduğu gibi– hemen Leningrad'a telgraf çekmek gerekti. Bir saat sonra (cuma akşamıydı) karşılık gelmişti: Rimski, Astorya Oteli'nin dördüncü katında, Leningrad'a turneye gelmiş bir Moskova Tiyatrosu'nun repertuvar şefinin kaldığı odanın yanındaki 412 numaralı odada –bilindiği gibi, mobilyası yaldızlı ve gri-mavidir, ayrıca nefis bir banyosu vardır bu odanın– bulundu.

Astorya Oteli'nin 412 numaralı odasında, büyük bir dolaba gizlenmiş olarak bulunan Rimski hemen tutuklandı ve Leningrad'da sorguya çekildi. Derken Moskova'ya, Muhasebe Müdürü'nün cezai sorumluluğu yüklenebilecek durumda olmadığı ve sorulan sorulara aklı başında cevaplar vermediği ya da vermek istemediği, hiç durmadan zırhlı bir odada silahlı nöbetçilerle korunmayı talep ettiği bildirildi. Moskova'dan, Rimski'nin sıkı koruma altında Moskova'ya getirilmesi yönünde telgraf emri geldi. Cuma akşamı da, Rimski, birkaç muhafızın eşliğinde Moskova'da trenden indi.

Aynı cuma akşamı, Lihodeyev'in da izi bulundu. Bütün şehirlere, Lihodeyev hakkında bilgi edinmek amacıyla telgraflar çekilmişti, cevap Yalta'dan geldi: Lihodeyev oradaydı, ama az önce uçağa binip Moskova'ya doğru yola çıkmıştı.

İzi bulunamayan tek kişi, Varenuha oldu. Bütün Moskova'nın tanıdığı ünlü tiyatro yöneticisi sanki yer yarılmış da içine girmişti.

Bu arada, Varyete Tiyatrosu'nun dışında, Moskova'nın şurasında burasında meydana gelen olaylarla da uğraşmak, şarkı söyleyen memurların (yeri gelmişken, Profesör Stravinski'nin, iki saate varmadan, deri altına yaptığı iğnelerle hepsini yatıştırdığını belirtelim) birtakım kişilere ya da resmî kurumlara para yerine ne olduğu belirsiz birtakım şeyler verenlerin ve bu garip ödemelere kurban gidenlerin durumunu aydınlatmak gerekti.

Bu gizemli olayların arasında en sevimsizi, insanı en çok dehşete düşüreni ve en çözümsüzü, kabul etmek gerekir ki, merhum edebiyatçı Berlioz'un kafasının güpegündüz Griboyedov'un büyük salonundan çalınmasıydı.

Bütün şehre yayılmış olan on iki adam, bu karanlık olayın lanet olasıca iplerini yumurta toplamak istercesine çözmeye çalışıyorlardı.

Soruşturmacılardan biri, Profesör Stravinski'nin kliniğine gitti ve her şeyden önce, son üç gün içinde kliniğe kabul edilenlerin listesini istedi. Böylece Nikanor İvanoviç Bosoy ile kafası koparılan zavallı sunucu ortaya çıkarıldı. İkisiyle de pek uğraşılmadı ya. Bu iki zavallının da, gizemli büyücü tarafından yönetilen çetenin kurbanı oldukları açıktı. Buna karşılık, İvan Nikolayeviç Biezdomni, soruşturmacının pek ilgisini çekti.

Cuma günü, hava kararmak üzereyken 117 numaralı odanın –İvan'ın odasının– kapısı açıldı ve yuvarlak yüzlü, sakin ve yumuşak görünüşlü, Moskova'nın en iyi soruşturmacılarından biri olduğu halde hiç soruşturmacıya benzemeyen bir genç içeri girdi. İçeride beti benzi atmış bir halde yatakta yatan bir delikanlı vardı; çizgileri gerilmişti; bakışlarından çevresinde olup bitenlere karşı tam bir kayıtsızlık okunuyordu; gözleri kâh çevresindekileri aşarak uzaklara dalıyor, kâh kendi içine dönüyordu.

Ah, bu soruşturmacı daha önce, örneğin çarşambayı

perşembeye bağlayan gece, İvan'ın büyük bir öfke ve heyecanla Patriarşiye Göleti kıyısında olup bitenleri anlatmaya çalıştığı sıra gelse, İvan ne biçim bir zafer kazanmış olurdu! Hayal ettiği şey –Patriarşiye Göleti kıyısındaki adamın tutuklanmasına katkıda bulunmak– gerçekleşmişti demek, kimsenin peşinden koşması gerekmiyordu artık, tersine, çarşamba gecesi olup bitenleri öğrenmek için kendisini görmeye geliyorlardı.

Ne yazık ki İvan, Berlioz'un ölümünden bu yana geçen süre içinde tepeden tırnağa değişmişti. Soruşturmacının bütün sorularına büyük bir kibarlık ve içtenlikle cevap vermeye hazırdı, ama bakışları gibi sesi de kayıtsızlığını ortaya koyuyordu. Berlioz'un kaderi, Şair'i artık ilgilendirmiyordu.

Soruşturmacı gelmeden önce, İvan yatağının üzerinde uyukluyor, gözünün önünde de birtakım görüntüler uçuşuyordu. Garip, anlatılmaz ve gerçekdışı bir kentti bu. Dağınık mermer blokları, yıkık sütunları, güneşte parıldayan damları, o kara, kasvetli ve amansız Antonia Kalesi, Batı Tepesi üzerinde damına kadar bahçesinin sarayı ve bu yeşilliğin üzerinde, batan güneşin ışığında parıldayan tunç heykelleriyle o garip, anlatılmaz ve gerçekdışı kentin duvarı dibinde yürüyen zırhlı Romalı askerler dikkatini çekti.

İvan böyle uyuklayıp dururken, sinirli tiklerle sürekli oynayıp duran, pürüzsüz sarı suratlı bir adamın belirdiğini fark etti. Üzerinde mor astarlı beyaz bir palto vardı; koltukta heykel gibi oturuyor, nefret dolu gözlerle bu tuhaf bahçeyi seyrediyordu. Derken İvan'ın gözünün önünde kel, sarı bir tepe belirdi; üzerine üç darağacı kurulmuştu.

Ve Patriarşiye Göleti kıyısında olup bitenler, Şair İvan Biezdomni'yi artık ilgilendirmiyordu.

"Söyler misiniz İvan Nikolayeviç, Berlioz'un tram-

vay altında kaldığı sıra, siz turnikenin uzağında mıydınız? Aşağı yukarı ne kadardı bu uzaklık?"

Belli belirsiz ve kayıtsız bir gülüş İvan'ın dudaklarında dolaştı.

"Uzaktaydım," dedi.

"Ya o kareli pantolonlu adam, turnikenin yakınında mıydı?"

"Hayır, az ötede bir sıranın üzerine oturmuştu."

"Berlioz düştüğünde turnikeye yaklaşmadı mı? İyi hatırlıyor musunuz?"

"Hatırlıyorum. Yaklaşmadı. Sırasının üzerinde yan gelmiş oturuyordu."

Soruşturmacının sorduğu son sorulardı bunlar. Yerinden kalktı, elini İvan'a uzatıp kısa sürede iyileşmesini diledi ve yakında yeni şiirlerini gene okumayı umduğunu söyledi.

"Hayır," diye karşılık verdi İvan tatlılıkla. "Artık hiç şiir yazmayacağım."

Soruşturmacı kibarca gülümsedi, Şair şu sıra bir sinir nöbeti geçiriyorsa da, bunun pek yakında düzeleceğine inandığını belirtti.

Soruşturmacıya değil de uzağa, ağır ağır sönen ufka bakan İvan, "Hayır," dedi. "Durumum asla düzelmeyecek. Yazdığım şiirler kötüydü, bunu artık biliyorum." Soruşturmacı, büyük önem taşıyan bilgilerle oradan ayrıldı. Sondan başa doğru gidildiğinde, olayların kaynağına varılabiliyordu. Soruşturmacı, bütün bu olayların Patriarşiye Göleti kıyısındaki cinayetle başladığından hiç şüphe etmiyordu. Tabii, fiziksel olarak ne ufak tefek İvan, ne de kareli pantolonlu adam MASSOLİT Başkanı'nı tramvay altına itmişti; onun düşmesine doğrudan katkıda bulunan olmamıştı. Ama soruşturmacı, Berlioz'un, hiptonizma etkisiyle kendini tramvayın altına attığına (ya da düştüğüne) inanıyordu.

Evet, pek çok bilgi toplanmıştı, artık kimin yakasına nerede yapışılacağı biliniyordu. Ama, işin püf noktası, bu adamı ele geçirmenin imkânsız olmasıydı. Üç kez lanetlenmiş 50 numaralı dairede biri vardı; buna hiç kuşku yoktu. Ara sıra edilen telefonlara, daireden, ya haykırırcasına konuşan ya da genizden gelen bir ses cevap veriyor, arada bir pencere açılıyor, üstelik kapının ardında bir gramofonun sesi duyuluyordu. Oysa, içeri göz atıldığında kimseye rastlanmıyordu. Birkaç kere, günün çeşitli saatlerinde daireye girilmişti. Köşe bucak inceden inceye aranmış, gözden geçirilmişti. Daire epeydir şüpheliydi. Yalnız apartmanın ana kapısı değil, mutfak girişi de gözetleniyordu. Üstelik dama, bacaların yanına bir güvenlik ekibi bile konmuştu. Evet, 50 numaralı dairede birtakım maskaralar oturuyor, ama bu adamlara karşı hiçbir şey yapılamıyordu.

Olaylar böylece, cumayı cumartesiye bağlayan gecenin yarısına, Baron Meigel'in konuk olarak 50 numaralı dairede törenle kabul edilişine dek sürdü gitti. Baron geldiğinde kapının açılıp ardından kapandığı duyuldu. Tam on dakika sonra, zil çalmak ya da geldiklerini herhangi bir şekilde haber vermek gereğini duymayan adamlar apartmanı aradılar, içerde kimseyi bulamadıkları gibi, –bu hepsinden de garipti– Baron Meigel'in de izine rastlamadılar.

Dediğimiz gibi, olaylar böylece cumartesi sabahı tanyeri ağarana dek sürdü. O sıra, edinilen bilgilere son derece ilginç birtakım yeni veriler eklendi. Moskova Havaalanı'na, Kırım'dan gelen altı kişilik bir uçak indi. Uçaktan çıkanlar arasında garip bir yolcu da vardı. Oldukça genç biriydi bu, ama yüzü sık ve çalı gibi bir sakalla kaplıydı, üç günden beri yıkanmadığı açıkça belli oluyordu. Gözleri kıpkırmızı ve korku doluydu, bavulu yoktu, kılığı da alışılmış türden değildi. Kafasına koyun

postundan bir başlık, gecelik entarisinin üstüne Kafkas keçesinden bir palto geçirmişti. Ayaklarında, mavi deriden yepyeni terlikler vardı. Uçaktan inen merdivenin dibine vardığında, birtakım kişiler ona doğru koştular. Gelen, beklenen bir yoldaştı; nitekim Varyete Tiyatrosu'nun unutulmaz müdürü Styopa Bogdanoviç Lihodeyev az sonra soruşturmacıların karşısına çıkıyordu. Yeni verileri sağlayan Lihodeyev oldu. Woland'ın sanatçı görünüşüne bürünüp Varyete Tiyatrosu'na girdiği, Styopa Lihodeyev'i hipnotize ettiği, sonra da bir yolunu bulup aynı Styopa'yı Moskova'dan uzağa, kim bilir kaç kilometre öteye gönderdiği açıkça anlaşıldı. Böylece eldeki veriler artmıştı, ama olup bitenler çözülmedi, hatta daha da karıştı, eskisinden daha da güçleşti. Çünkü, Styopa'nın kurbanı olduğu türden oyunlar oynayabilen birinin ele geçirilmesinin kolay olmadığı gün gibi açıktı. Bu arada Lihodeyev, kendi isteğiyle sağlam bir yere –bir hücreye– kapatıldı ve soruşturmacıların karşısına çıkma sırası, iki günlük bir kayboluştan sonra oturduğu dairede yakalanan Varenuha'ya geldi.

Azazello'ya, bir daha hiç yalan söylemeyeceğine yemin eden Varenuha, söze bir yalanla başladı. Ne var ki, bundan ötürü onun hakkında ağır bir yargıya varmak gerekmez. Azazello, ona telefonda yalan söylemeyi ya da birtakım rezillikler yapmayı yasaklamıştı. Oysa yönetici, şimdi, telefonda konuşmuyordu. İvan Savelyeviç Varenuha, dalgın bakışlarla, perşembe günü öğleden sonra, Varyete Tiyatrosu'ndaki çalışma odasında tek başına kafayı çektiğini söyledi. Bir yere gittiğine göre kafayı çekmiş olmalıydı. Ama nereye gittiğinden haberi yoktu. Sonra yine votka içmişti bir yerde, ama nerede içtiğini bile hatırlamıyordu. Derken bir tahta perdenin ardına yuvarlanmıştı, ama neredeydi bu tahta perde? O da aklından silinmişti. Ancak yöneticiye, bu mantıksız ve ser-

semce davranışıyla çok önemli bir soruşturmanın ilerlemesine engel olduğu ve tabii bunun hesabını vereceği söylendiğinde Varenuha hıçkırarak ağlamaya koyuldu. Çevresine bakındıktan sonra titreyen bir sesle, yalan söylüyorsa bunu sadece korktuğundan yaptığını, çünkü eline düştüğü Woland çetesinin öç almaya kalkmasından çekindiğini açıkladı; ve zırhlı bir hücreye kapatılmasını talep ederek yalvarmaya başladı.

Soruşturmayı yönetenlerden biri, "Pöhhh, aksi şeytan!" diye homurdandı.

Zırhlı hücre hiç fena olmazdı doğrusu!

"Bu namussuzlar hepsinin ödünü patlatmış," dedi İvan'la konuşmaya giden soruşturmacı.

Varenuha, elden geldiğince yatıştırıldı, zırhlı ya da zırhsız, herhangi bir hücrenin yardımı olmadan da korunacağı kendisine söylendi. Ve o an, tahta perdenin ardında votka içmediği, yalnız biri kızıl saçlı ve sapsarı köpekdişli, diğeri tombulca iki kişi tarafından dövüldüğü ortaya çıktı...

"Ha, evet, kediye benzeyen biri mi?"

Korkudan ölecek hale gelen ve durmadan çevresine bakınan yönetici, "Evet, evet, evet," diye fısıldadı.

Sonra birkaç bilgi daha ekledi. İki güne yakın bir süre, vampir ve muhbir olarak 50 numaralı dairede yaşamış, Muhasebe Müdürü Rimski'nin ölümüne sebep olmasına da ramak kalmıştı.

Tam o sıra, Leningrad treniyle Moskova'ya getirilen Rimski içeri girdi. Ama beyaz saçlı, korkudan titreyen, ruhi bir bunalım içinde olan ve bu görünüşüyle bir zamanların Muhasebe Müdürü'ne hiç benzemeyen ihtiyar, gerçeği söylemeye bir türlü yanaşmadı, bu noktada büyük bir inatçılık gösterdi. Gece çalışma odasının camında Hella adlı birini ya da Varenuha'yı görmediğini, sadece iyi olmadığını hissedip kendini bilmez bir halde Le-

ningrad'a gittiğini söyledi. Muhasebe Müdürü'nün de, zırhlı bir hücreye kapatılma isteğiyle ifadesini tamamladığını söylemek yersiz tabii.

Annuşka, Arbat'taki büyük bir mağazanın kasasında oturan kadına on dolar vermek isterken yakalandı. Sadovaya Caddesi'ne bakan pencereden uçup giden insanların ve Annuşka'nın dediğine göre, bir polise göstermek üzere yerden aldığı at nalının hikâyesi büyük ilgiyle dinlendi.

"At nalı, gerçekten altından mıydı? Doğru mu üzerinde elmaslar bulunduğu?" diye sordu Annuşka'ya.

"Ben, elmasları tanımazsam, kim tanır," dedi Annuşka.

"Ama adam, söylediğinize göre, size on rublelik bir sürü para vermiş?"

"Ben, on rublelik paraları tanımazsam, kim tanır," dedi Annuşka.

"Peki, bu paralar ne zaman dolara dönüştü?"

"Bilmiyorum! Ne doları? Ben hayatımda dolar görmedim!" diye ciyak ciyak bağırdı Annuşka. "Bizim hakkımızdır! Bana bir şey armağan ettiler, ben de onunla elbiselik kumaş almaya koştum..."

Apartman yöneticisi beşinci kata, insana hayatı zehir eden birtakım kötü ruhlar alıyorsa, bunun sorumluluğunun kendisinde olmadığı gibi, ipe sapa gelmez şeyler anlattı.

Sonunda, soruşturmacı, gerçekten herkesi bezdirmeye başladığı için kalemini sallayarak Annuşka'ya gözdağı verdi, sonra yeşil kâğıt üzerine yazılmış bir çıkış izni uzattı, Annuşka'nın uzaklaşmasıyla da herkes rahat bir soluk aldı.

Ardından, sırf karısının kıskançlık ve aptallığından ötürü, eve gelmediğini polise bildirdiği Nikolay İvanoviç'in de aralarında bulunduğu bir sürü kişi soruşturmacıların karşısına çıktı. Nikolay İvanoviç, geceyi Şeytan'ın evindeki baloda geçirdiğini gösteren o gülünç belgeyi

masanın üstüne koyduğunda, soruşturmacılar pek şaşırmadı. Margarita Nikolayevna'nın çıplak hizmetçisini hava yoluyla tek şeytanın bildiği bir yere götürdüğünü ve kadının arada bir nehirde yüzdüğünü, daha önce de Margarita Nikolayevna'nın penceresinde çırılçıplak göründüğünü anlattı. Bu arada Nikolay İvanoviç, gerçekten de biraz uzaklaşmadı değil. Örneğin, elinde mavi bir kombinezonla yukarı çıktığını, Nataşa'ya "Venüs" dediğini belirtmek gereğini duymadı. Söylediklerinden çıkan başlıca sonuç, Nataşa'nın Nikolay İvanoviç'in sırtına bindiği ve pencereden uçarak onu Moskova dışına sürüklediğiydi...

"Şiddetin karşısında duramayıp boyun eğmek zorunda kaldım," diyen Nikolay İvanoviç, bunların bir kelimesinin bile karısına duyurulmaması ricasıyla hikâyesini bitirdi. Karısına bir şey duyurulmayacağına dair ona söz verildi.

Nikolay İvanoviç'in verdiği bilgiler, Margarita Nikolayevna ile hizmetçisi Nataşa'nın iz bırakmadan kaybolduğunu ortaya koydu. İkisinin de bulunması için birtakım tedbirler alındı.

Cumartesi sabahı, bir an bile arkası bırakılmayan soruşturmayla geçti. Bu arada, şehirde, ufacık bir gerçek parçasının bol yalanlarla şişirildiği akıl almaz söylentiler doğuyor ve yayılıyordu. Varyete Tiyatrosu'nda bir gösteri yapıldığı, bu gösteriden sonra iki bin seyircinin anadan doğma sokağa döküldüğü, Sadovaya Caddesi'nde sahte para basan sihirli bir matbaaya el konduğu, tiyatro dünyasının önde gelen beş yöneticisinin bir çete tarafından kaçırıldığı, ama bunların polis tarafından bulunduğu, ayrıca da tekrarlamayı bile kimsenin istemediği daha yığınla şey söyleniyordu.

Öğle paydosu yaklaşmaktaydı. İşte o sırada, soruşturmanın yürütüldüğü binada telefon çaldı. Sadovaya Caddesi'ndeki lanet olasıca dairede yeniden hayat belir-

tisi görüldüğü bildiriliyordu. İçeride bir pencere açılmıştı, piyano eşliğinde şarkı söyleyen birinin sesi duyuluyordu, pencere pervazına da bir kara kedi oturmuş, güneşte ısınıyordu.

Bu sıcak öğleden sonra, saat dörde doğru, Sadovaya Caddesi'ndeki 302 numaralı binanın epey ötesinde duran üç arabadan sivil giyimli sürüyle adam indi. Daha sonra bu kalabalık, iki küçük gruba ayrıldı. Gruplardan biri doğru altı numaralı merdivenin girişine koştu, diğeri genellikle kapalı duran arkadaki küçük kapıyı açtı. Her iki merdivenden adamlar, 50 numaralı daireye doğru çıkmaya koyuldular.

Bu arada Korovyev ile Azazello –Korovyev artık fraklı değildi, her zamanki kılığına bürünmüştü– yemek odasında öğle yemeğini bitirmek üzereydiler. Woland da, her zamanki gibi, yatak odasındaydı. Kediye gelince; nereye kaybolduğunu bilen yoktu. Ama mutfaktan gelen tencere gürültülerine bakılırsa, Behennot'un orada olduğu ve her zamanki gibi birtakım muzırlıklar peşinde koştuğu düşünülebilirdi.

Dalgın dalgın, ufak kaşığı kopkoyu bir kahveyle dolu fincanın içinde gezdiren Korovyev, "Merdivenden gelen bu ayak sesleri de ne?" diye sordu.

Küçük bir kadeh konyağı kafasına diken Azazello, "Bizi tutuklamaya geliyorlar," karşılığını verdi.

"Hah, ha!.. Eh, görelim bakalım," dedi Korovyev. Ana merdivenden çıkan adamlar o sıra üçüncü kat sahanlığına varmışlardı. Sahanlıkta iki muslukçu, kalorifer radyatörlerini onarmakla meşguldü. Sivil giyimli adamlarla muslukçular, birbirlerine anlamlı kaş göz işaretleri yaptılar.

Elindeki çekici radyatöre indiren muslukçulardan biri, "Hepsi içeride," diye mırıldandı.

Önde yürüyen adam, gizlemek gereğini duymaksı-

zın paltosundan siyah bir mavzer çıkardı, yanındaki bir başkası da maymuncuk destesini eline aldı. 50 numaralı daireye çıkan grubun donanımı sağlamdı. İki kişinin cebinde, göz açıp kapayıncaya dek açılabilen, sık delikli ağlar vardı. Bir diğeri kement, bir başkası da gaz maskeleriyle kloroform ampulleri taşıyordu.

Bir saniyede 50 numaralı dairenin kapısı açıldı, kalabalık girişe yığıldı. Aynı anda mutfakta şaklayan bir kapı, ikinci grubun da tam zamanında arka kapıdan içeri girdiğini ortaya koydu.

Eksikleri olmasına rağmen, harekâtın başarıya ulaştığı söylenebilir. Adamlar hemen bütün odalara dağıldılar ve kimseleri bulamadılar. Buna karşılık, yemek odasındaki masanın üzerinde taze yemek artıklarına rastladılar. Salonda, şöminenin üstünde, kristal bir sürahinin yanında kocaman bir kara Kedi oturuyor, patilerinin arasında da bir gazocağı tutuyordu.

Daireyi işgal edenler, tam bir sessizlik içinde, uzun süre bu Kedi'yi incelediler.

"Hımmm... Doğru... Gerçekten de iri," diye mırıldandı adamlardan biri.

Kedi, düşmanca bir tavırla, "Maskaralık etmiyorum, kimseye de kötülüğüm dokunmuyor, gazocağımı onarıyorum," dedi. "Kedi soyunun binlerce yıl öncesine dayandığını ve dokunulmazlığı olduğunu size bildirmeyi de bir görev sayıyorum."

"Hiç kuşkusuz, özenli bir iş," dedi daireyi işgal edenlerden biri alçak sesle.

Bir başkası, yüksek sesle ve rahatça duyulabilecek şekilde, "İyi, sen buraya gelsene biraz, dokunulmazlığı olan ve karnından konuşan Kedi," dedi.

Bir ağ atılıverdi, ama ağ, atan herkesi şaşırtarak hedefi kaçırdı ancak sürahiyi yakalayabildi. Sürahi de yere düşüp büyük bir gürültüyle kırıldı.

"Sıra cezaya geldi!" diye bağırdı Kedi. "Hurra!"

Gazocağını yanına bırakıp arkasından bir Browning tabanca çıkardı.

Göz açıp kapayıncaya dek, tabancayı en yakın adama doğrulttu. Ama Kedi ateş etme fırsatı bulamadan, adamın elinden bir alev fışkırdı. Mavzerin sesi odayı çınlatırken, Kedi, tepeüstü şömineden aşağı yuvarlanıyor, tabancasını düşürüp gazocağını da beraberinde sürüklüyordu.

"Her şey bitti," dedi Kedi zayıf bir sesle, sonra da üzgün bir tavırla kan gölünün ortasına serildi. "Bir saniye benden uzaklaşın da yeryüzüne veda edeyim. Ey dostum Azazello," diye inledi kanı oluk oluk boşalırken, "neredesin?" –Kedi, gitgide donuklaşan bakışlarını yemek odasının kapısına çevirdi.– "Bu eşit olmayan savaşta yardımıma koşmadın, evet, çok güzel olabilir ama gene de altı üstü bir kadeh konyak karşılığında zavallı Behennot'u terk ettin. Ölümüm, her ne kadar vicdanını rahat bırakmayacaksa da, sana Browning tabancamı bırakıyorum..."

"Ağ, ağ, ağı getirin," diye sinirli sinirli fısıldaşıyordu ötekiler Kedi'nin çevresinde.

Ama nedendir tek şeytan bilir, söz konusu ağ birinin cebine takılmış, bir türlü çıkmak bilmiyordu.

"Ölümcül yara alan bir kediyi," dedi Kedi, "ancak bir yudum gaz kurtarır."

Çevresinde hüküm süren kargaşadan yararlanıp ağzını, gazocağının yuvarlak deliğine dayadı ve bir yudum gaz içti. Bunun üzerine, sol patisinin altından akan kan derhal durdu. Kedi, capcanlı ve her şeye hazır, yerinden fırladı. Gazocağını koltuğunun altına kıstırdı, bir sıçrayışta şöminenin üzerine çıktı, oradan perdeleri yırtarak duvar boyunca tırmandı ve iki saniyede, kalabalığın epey üstündeki madenî raya tünedi.

Hemen birtakım eller perdeye yapışıp rayıyla birlik-

te aşağı indirdiler, güneş odanın içine dalga dalga doluverdi. Ama, ne akıl almaz bir kurnazlık sonucu iyileşen Kedi ne de gazocağı yere düştü. Kedi, koltuğunun altındaki gazocağını bırakmadan havada kalıp tavanın ortasında asılı duran avizeye atlamayı başardı.

"Bir merdiven!" diye bağırıyordu aşağıdakiler.

Salıncak gibi uçan avizeye asılıp tepelerinden geçen Kedi, "Sizi düelloya davet ediyorum!" diye haykırdı. Browning tabanca yeniden patilerinin arasında belirdi. Kedi, gazocağını avizenin kolları arasına yerleştirdi, apartmanı dolduranların tepesinde gidip gelmeyi sürdürerek dikkatle nişan aldı ve aşağıdakilere ateş açtı. Tabancaların gümbürtüsü bütün apartmanı sarstı. Billur avizenin parçaları yere yayıldı, şöminenin üstündeki ayna çatladı, sağdan soldan kireç parçacıkları uçuştu, boş mermi kovanları yerde zıpladı, pencere camları şangırtıyla kırıldı, delinen ocaktan gaz fışkırdı. Artık Kedi'yi canlı ele geçirmek söz konusu değildi ve konuklar öfkeyle, ama dikkatle nişan alarak mavzer tabancalarını Kedi'nin başına, karnına, göğsüne, sırtına boşaltmaya başladılar. Yaylım ateş, avluda kargaşaya yol açtı.

Ama bu yaylım ateş pek kısa sürdü ve kendiliğinden kesildi. Ne daireyi işgal edenlerde ne de Kedi'de herhangi bir kayıp vardı. Kimse ölmediği gibi yaralanan da olmamıştı. Kedi dahil, herkes sağ salim çıkmıştı bu işten. Konuklardan biri iyice emin olabilmek için, lanet olasıca hayvanın başına beş kurşun sıktı, Kedi de hemen şarjörünü üzerine boşaltarak karşılık verdi. Ama sonuç aynıydı: Ateş edenlerin hiçbirinde en ufak bir yara görülmüyordu. Kedi, boyutları büyük ölçüde ufalan avizede sallanmaya devam ederken, nedendir bilinmez, tabancasının namlusuna üflüyor ve patisine tükürüyordu.

Aşağıdakiler sustular, yüzlerinde büyük bir şaşkınlık belirdi. Yaylım ateşin hepten etkisiz kaldığı eşsiz ya da

hiç olmazsa ender rastlanan durumlardan biriydi bu. Tabii, Kedi'nin patisindeki Browning tabanca bir çeşit oyuncak sayılabilirdi ama konukların mavzerleri için aynı şey söylenemezdi. Kedinin ilk yaralanışına gelince; açıkça ortadaydı ki, gazocağından gaz içmek gibi bu da bir oyun, bir numaraydı.

Kediyi yakalamak için bir deneme daha yapıldı. Kement atıldı, ama halat avizenin kollarından birine takıldı ve avize tavandan sökülüp yerde bin parçaya ayrıldı. Koskoca lambanın yere çarpması bütün binayı sarstı ama en ufak bir yankı yapmadı. Parçalar herkesin üzerine sıçrarken Kedi yeniden uçuyor ve şöminenin üzerindeki aynanın yaldızlı çerçevesinin tepesine konuyordu. En ufak bir kaçma niyeti yoktu hayvanda. Tersine, bulunduğu yerde kendini güvenli hissedip yeni bir söyleve girişti.

"Bana karşı takındığınız bu kaba tavrın nedenlerini bir türlü anlamıyorum," dedi.

Ama bu söylev, daha başlangıcında nereden çıktığı anlaşılmayan kalın bir ses tarafından kesildi:

"Bu apartmanda ne oluyor? Gürültüler yüzünden çalışamıyorum..."

Çirkin ve genizden gelen başka bir ses, buna karşılık verdi:

"Tabii yine Behennot, canı cehenneme!"

Üçüncü ve titrek bir ses ekledi:

"Efendimiz, bugün cumartesi. Güneş neredeyse batacak. Tam zamanıdır."

"Özür dilerim, ama bu konuşmayı sürdüremeyeceğim," dedi Kedi aynanın tepesinden. "Tam zamanı." Sağlam kalan iki camı da kırarak tabancasını dışarı attı. Sonra ocağından gaz döktü, kendiliğinden tutuşuveren petrolün çıkardığı alevler tavana yükseldi. Bir anda perdeler duman olup uçtu, kopan korniş alev aldı, pencere pervazı kül oldu. Kedi yay gibi sıçradı, miyavladı, aynayla pen-

cere pervazı arasındaki boşluğu geçti, koltuğunun altında gazocağıyla pencerenin ardında kayboldu. Dışarıdan tabanca sesleri geldi. Kuyumcu kadının katına dayanan yangın merdiveninde nöbet bekleyen adam birkaç kere Kedi'nin üzerine ateş etti. Bu arada da Kedi, hoplaya zıplaya pencereden pencereye atlıyor, binanın köşesinde bulunan, aşağı kadar inen yağmur borusuna doğru gidiyordu. Ardından Kedi boruyu da aştı ve dama geçti. Orada, bacaları bekleyen muhafız, bir kere daha boş yere Kedi'nin üzerine ateş etti. Kedi, kenti aydınlığa boğarak batan güneşin ışınlarında kayboldu.

Bu arada, apartmanda, konukların ayağı altında parke alev alıyor, Kedi'nin az önce numaradan yaralanıp düştüğü yerde, gitgide belirgin bir şekilde, Baron Meigel'in çenesi tavana dönük, camsı gözleri fal taşı gibi açılmış ölüsü biçimleniyordu. Ama onu alevlerin arasından çekip almak imkânsızdı artık.

Salonu işgal edenler, alev alan parkeler üzerinde zıplayarak birbirlerinin dumanı tüten omuzlarına ve göğüslerine vurarak çalışma odasına, oradan da dairenin girişine çekildiler. Yemek ve yatak odalarında bulunanlar, kaçarken koridoru kullandılar. Mutfaktakiler de koşup gelince herkes kapının önünde buluştu. Salon şimdiden duman ve alev dolmuştu. Kaçarken biri itfaiyenin numarasını çevirip, "Sadovaya, 302..." diye bağırabilmeyi başardı.

İçeride daha fazla kalmak imkânsızdı. Alevler daire kapısına doğru fışkırıyor, soluk almak gitgide güçleşiyordu.

Büyülü apartmanın kırık camlarından ilk duman bulutları fışkırmaya başladığında, umutsuz çığlıklar avluyu çınlattı:

"Yangın var! Yangın var! Yanıyoruz!"

Apartmanın çeşitli dairelerinde oturanlar, telefonu açmış haykırıyorlardı:

"Sadovaya! Sadovaya, 302!"

Kentin dört köşesinden hızla gelen upuzun ve kırmızı boyalı arabaların uğursuz kampanaları Sadovaya Caddesi'nden duyulmaya başladığında, avluda koşuşturan insanlar, üç erkek gölgesiyle bir çıplak kadın gölgesinin dumanla birlikte beşinci kat penceresinden çıkıp göklere uçtuğunu fark ettiler.

28

Korovyev ile Behennot'un son serüvenleri

Bu gölgeler gerçekten var mıydı, yoksa Sadovaya Caddesi'ndeki uğursuz evde oturan dehşet içindeki insanlar bir halüsinasyon mu gördüler, bunu kesinlikle belirtmek mümkün değil. Gerçek bile olsalar, daha sonra nereye yöneldiklerini bilen yok. Nerde ayrıldıklarını bile söyleyecek durumda değiliz; tek bildiğimiz, Sadovaya Caddesi'ndeki yangın başladıktan aşağı yukarı on beş dakika sonra, kareli elbiseli ve uzun boylu bir yoldaşın, yanında kocaman bir kara kediyle, Smolensk Meydanı'ndaki Torgsin'in[1] vitrininin önüne vardığıdır.

Yoldaş, yayaların arasından ustaca süzüldü ve mağazanın dış kapısını açtı. Ama tam o sırada, çok zayıf ve kötü yürekli bir kapıcı yolunu kesip sinirli bir tavırla, "Kedilere yasaktır!" dedi.

Eğri büğrü elini, sağır olduğunu belirtircesine kulağına götüren uzun boylu yoldaş, titrek sesiyle, "Özür dilerim," dedi. "Kedilere yasak mı dediniz? İyi ama nerede kedi gördünüz siz?"

Kapıcı gözlerini iyice açtı. Açılmayacak gibi de değildi doğrusu: Yoldaşın ayakları dibinde kedi medi yoktu,

1. 1930'larda açılan ve devlet bütçesine katkı sağlamak için yabancıların dövizle alışveriş yapabildikleri mağaza. (Y.N.)

buna karşılık ardında, içeri girmek için kalabalığın arasından geçmeye çalışan göbekli biri vardı. Bu şişman adamın kafasına yırtık bir kasket geçirilmişti, yüzü gerçekten hafiften kedilerinkine benziyordu, koltuğunun altında da bir gazocağı vardı.

Görünürde bir neden olmamasına karşın, bu çift, insan sevgisinden yoksun kapıcıya sevimsiz geldi.

Güveler tarafından yenmiş gibi duran, kırlaşmış gür kaşlarının arasından öfkeyle bakarak, "Burada alınan malların karşılığı dövizle ödenir," dedi.

Kırık camlı saplı gözlüğünün ardından gözü pırıl pırıl parlayan uzun boylu yoldaş, titrek sesiyle, "Dostum," dedi, "bende döviz olmadığını nereden biliyorsunuz? Kılığıma bakarak mı söylüyorsunuz bunu? Ey kapıcıların incisi, asla böyle bir şey yapmayın! Büyük, hem çok büyük bir hataya düşebilirsiniz. Ünlü Halife Harun Reşit'in hikâyesini okusanız yeter. Ama şimdilik bu hikâyeyi bir yana bırakıp şefinize başvurmak ve sizinle ilgili birtakım şikâyetlerde bulunmak zorundayım. Konuşmamızın sonucunda, camları pırıl pırıl parlayan bu iki kapı arasındaki görevinizden ayrılmak zorunda kalacaksınız."

Zorla mağazaya girmeye çalışan, kedi suratlı şişko, "Belki gazocağım döviz doludur!" diye araya girdi. Arkalarına yığılmış bekleyen kalabalık sinirlenip sabırsızlanıyordu. Kapıcı bu garip çifte, kuşku ve tiksintiyle baktı ama kenara çekildi. İki eski dostumuz, Korovyev'le Behennot dükkâna girdiler. Yaptıkları ilk iş, çevrelerini kolaçan etmek oldu. Sonra Korovyev, mağazanın öbür ucundan duyulan bir sesle, "Nefis bir mağaza! Çok, çok güzel bir mağaza!" diye bağırdı.

Tezgâhlarda birikmiş müşteriler başlarını çevirdi; nedendir bilinmez, övgüleri çok sağlam temellere dayandığı halde, bu sözleri söyleyene şaşkınlıkla baktılar.

Yüzlerce ve yüzlerce top rengârenk basma, pamuk-

lu, muslin ve parça kumaşlar tezgâhların üzerine yığılmıştı. İlerde yığınla ayakkabı kutusu görülüyor, bu kutuların yanındaki daracık küçük iskemlelerde oturan kadınlar, sağ ayaklarında eski ve aşınmış bir ayakkabı ile sol ayaklarındaki yeni ve pırıl pırıl ayakkabıyı düşünceli düşünceli yerdeki halıya vuruyorlardı. Mağazanın dibindeki gramofonlar içerisini müzik ve şarkı sesleriyle dolduruyordu.

Bütün bu güzelliklere boş veren Korovyev'le Behennot, yiyecek ve şekerleme bölümlerinin birleştiği yere yürüdüler. Orası daha rahattı: Başörtülü ya da bereli kadınlar, kumaş tezgâhında olduğu gibi itişip kakışmıyorlardı.

Tezgâhın önündeki, kısa boylu, dikdörtgen gövdeli, yanakları masmavi kesilinceye kadar sakallarını kazımış, gözüne bağa gözlük takmış, kafasına yepyeni, kamburu zamburu olmayan bir şapka geçirmiş, mor bir pardösüyle kızıl rugan eldivenler giymiş adam emir verircesine anlaşılmaz böğürtüler çıkarıyordu. Mavi başlıklı ve kar gibi beyaz gömlekli bir satıcı bu mor müşteriye hizmet etmekteydi. İyice sivriltilmiş, Matta Levi'nin çaldığı bıçağı andıran bıçağıyla, pembe bir somonbalığının yağlı, sulanıp duran etini, gümüşsü parıltılar saçan, yılanlarınkini andıran derisinden ayırıyordu.

Korovyev, tumturaklı bir sesle, "Bu bölüm de mükemmel," dedi. Sonra parmağıyla mor sırtı gösterip ekledi: "Bu yabancı da şirin biri."

"Hayır Fagot hayır," dedi Kedi düşünceli düşünceli. "Yanılıyorsun dostum; bana kalırsa, bu mor beyefendinin yüzünde bir şey eksik."

Morlu sırt ürperdi, ama bu herhalde bir rastlantı olmalıydı. Çünkü yabancı, Korovyev'le arkadaşının Rusça konuşmalarını anlayamazdı.

"İyidir?" diye sordu mor yabancı sert sert.

Ağır ve dikkatli hareketlerle deriyi kesen satıcı, "Harika!" cevabını verdi.

Yabancı kabaca, "Ben iyiyi sever, kötü sevmez," dedi.

"İyi olmaz mı!" dedi satıcı kendinden emin.

Dostlarımız, bu söz üzerine yabancıdan ve somonbalığından uzaklaşıp şekerleme bölümünün ucuna vardılar.

Korovyev, kırmızı yanaklı genç bir satıcı kıza, "Bugün hava çok sıcak," dedi, kızdan hiç cevap alamadı. "Mandalinalar kaça?" diye sordu bunun üzerine.

"Kilosu otuz kopek," dedi satıcı kız.

"Her şey ateş pahası," diye söyledi Korovyev içini çekerek. "Vay... vay... vay!" Bir an düşündü, sonra arkadaşına, "Yesene Behennot," dedi.

Şişko, gazocağını koltuğunun altına kıstırdı, piramidin tepesindeki mandalinayı aldığı gibi kabuğuyla yutuverdi ve bir ikinci mandalina kaptı.

Satıcı kız dehşete kapıldı.

"Deli misiniz?" diye bağırdı yanaklarının rengi solarak. "Fişiniz! Nerede fişiniz?"

Elindeki şeker maşasını da bıraktı.

Tezgâhın üzerinden eğilip satıcı kıza göz kırpan Korovyev, "Sevgilim, miniğim, güzelim benim," dedi. "Bugün fazla dövizimiz yok. Ne yapalım? Ama size yemin ederim ki, gelecek sefer, hem de hemen pazartesi günü bütün borcumuzu tıkır tıkır ödeyeceğiz! Çok yakında, Sadovaya Caddesi'nde, yanan evde oturuyoruz..."

Behennot, üçüncü bir mandalinayı yuttuktan sonra ayağını, çikolata parçalarından ustalıkla inşa edilmiş bir binanın içine soktu, tabii bu hareketinin sonucunda ne var ne yoksa devrildi. Behennot, çekip aldığı bir çikolatayı yaldızıyla yedi bitirdi. Balık satılan bölümde, satıcılar, ellerinde bıçaklarıyla donup kalmışlardı sanki. Mor giysili yabancı hırsızlara döndü, bu hareketiyle Behennot'un yanıldığı ortaya çıktı: Yüzünde hiç eksik yoktu,

tam tersine birtakım fazlalıklar, sarkık yanaklarla delice bakışlar vardı.

Kıpkırmızı yüzü sapsarı kesilen satıcı kız, mağazanın içini çınlatan bir sesle haykırdı:

"*Palossiç! Palossiç!*"[1]

Bu çığlık üzerine, kumaş bölümündeki kalabalık koşarak oraya geldi. Behennot ise şekerlemelerin çekiciliğine karşı koyup üzerinde "Kerç ringası, birinci sınıf" yazılı fıçıya ayağını daldırdı. Bir çift ringa çıkarıp mideye indirdi, kuyruklarını tükürdü.

Şekerleme bölümünden, yeni bir umutsuz, "*Palossiç!*" çığlığı geldi. Balık bölümünde çalışan zavallı bir satıcı böğürdü:

"Ne oluyorsun be namussuz herif!"

Bu arada da, Pavel Yossivoviç aceleyle olay yerine geliyordu. Heybetli bir adamdı bu. Beyaz gömleği, bir santral memurununki kadar temizdi, cebinden kaleminin ucu görünüyordu. Pavel Yossivoviç'in tecrübeli bir adam olduğu belliydi. Behennot'un ağzında üçüncü ringanın kuyruğunu görmesiyle durumu kavrayıp anlaması bir oldu, bu küstahlarla gereksiz tartışmalara girmeksizin, eliyle bir hareket yaptı ve emretti:

"Düdüğünü çal!"

Kapıcı hızla camlı kapılardan içeri daldı ve hemen, Smolensk Meydanı'nın köşesinde, kötü olay habercisi tatsız bir düdük sesi duyuldu. Kalabalık, iki serserinin çevresinde halka oldu. Tam bu sıra, Korovyev işe karıştı.

"Yoldaşlar!" diye bağırdı, ince ama ortalığı çınlatan bir sesle. "Nedir bütün bu olanlar? Ha? İzninizle hepinize soruyorum! İşte yoksul bir adam." Korovyev Behennot'u gösterirken sesini titretti, Behennot da hemen yü-

1. Pavel Yossivoviç adının kısaltılmışı. (Y.N.)

züne üzgün bir hava verdi. "İşte günlerini gazocağı onarmakla geçiren yoksul bir adam. Karnı aç... Nereden bulsun dövizi?"

Genellikle sakin ve ciddi bir adam olan Pavel Yossivoviç, "Bırak şimdi bunları!" dedi ve sabırsız bir hareket yaptı.

Kapıcının düdüğü, keyifli keyifli, bir kere daha öttü.

Ama Korovyev, Pavel Yossivoviç'in araya girmesine bozulmayarak, devam etti:

"Ha, nereden bulsun? Sorarım hepinize! Açlık ve susuzluktan bitkin düşmüş, ateşi var! Ne olmuş, bu zavallı, tadına bakmak için bir mandalina almış. Topu topu üç kopek değerinde bir mandalina. Hemen başlıyorlar ilkbaharda ormanları dolduran bülbüller gibi ötüşmeye, polisi rahatsız etmeye, onu bunu işinden alıkoymaya!" Korovyev, bunu söylerken mor giysili şişko müşteriyi gösterdi, adamın yüzündeki kuşku iyice yoğunlaştı. "Bu da kim ha? Nereden geliyor? Niçin burada? O olmadan çok mu sıkılıyorduk sanki? Kendisini çağıran oldu mu, söyleyin? Tabii," diye böğürdü eski kilise şarkıcısı alaylı bir ifadeyle dudak bükerek, "gördüğünüz gibi güzel bir mor giysisi var, yayınbalığı yemekten şiştikçe şişmiş, cepleri yabancı paralarla dolup taşıyor! Yurttaşlarımıza ne oluyor peki? Yurtaşlarımıza? Ah, bu durum beni çok üzdü. Çok, çok üzdü!" diye inledi Korovyev.

Bu aptalca, uygunsuz ve herhalde siyasi yönden zararlı söylev Pavel Yossivoviç'i öfkeden titretti. Ama garip bir şekilde, biriken kalabalığın bakışlarından, pek çok kişinin Korovyev'i hoşnutlukla dinlediği anlaşılıyordu. Kirli ve yırtık yenini gözlerine götüren Behennot acılı bir sesle, "Bir kurbanın savunmasını üzerine aldığın için sağ ol, sadık dost!" diye bağırınca bir mucize oldu. Şekerleme bölümünden üç tane bademli pasta alan, yoksul ama temiz giyimli, sakin ve kibar görünüşlü, ufak tefek

bir ihtiyar bir anda değişiverdi. Kıpkırmızı kesildi, gözlerinde kavgacı bir parıltı yanıp söndü, içinde pastaların bulunduğu küçük kesekâğıdını yere çaldı, cılız ve çocuksu bir sesle haykırdı:

"Doğru!"

Bunun ardından, tezgâhın üzerindeki tepsilerden birini kaptı, Behennot'un devirdiği çikolatadan yapılma Eyfel Kulesi'nin kalıntılarını da yere döktü, tepsiyi havaya kaldırdı, sol eliyle yabancının şapkasını uçurup tepsiyi adamın kabak kafasına indirdi. Çıkan gürültü, bir kamyonun tepesinden yere atılan sac tabakasının sesini andırıyordu. Sapsarı kesilen şişko yabancı geri geri gidip Kerç ringalarının doldurulduğu fıçıya oturdu ve çevreye salamura fışkırttı. Derken ikinci bir mucize baş gösterdi. Fıçıya düşen morlu müşteri, pürüzsüz bir Rusçayla, hiç dili çalmadan, "Adam öldürüyorlar! Polis yok mu! Haydutlar canıma kıyıyor!" diye haykırmaya koyuldu. Herhalde o âna kadar ona yabancı gelen lisanı, sarsıntı nedeniyle, tamamen kapıvermişti.

O an, kapıcının düdük sesleri kesildi, heyecan içindeki müşteri kalabalığının arasında parıldayarak hızla yaklaşan bir çift polis miğferi görüldü. Ama alçak Behennot gazocağını kaptı, teknesindeki suyla halvetteki hamam iskemlelerini ıslatan hamamcı çırağı gibi, şekerleme bölümünün tezgâhına gaz püskürttü, hemen ardından da tezgâh alev aldı. Alevler yükselip tezgâh boyunca ilerleyerek meyve sepetlerini süsleyen kâğıttan yapılma güzel şeritleri tutuşturdu. Satıcı kadınlar haykırarak kaçıştılar. Tam tezgâhtan uzaklaşmışlardı ki, pencerelerdeki tül perdeler alev aldı. Bu arada da, sürekli tutuşan gaz dükkânın içine yayılıyordu.

Şekerleme tezgâhının önüne yığılan kalabalık, dehşet çığlıkları atarak, karmakarışık bir halde geri çekildi. Yoluna çıkan Pavel Yossivoviç'i, artık hiç gereği kalmadı-

ğından çiğnedi. Balık satılan bölümde, satıcılar ellerinde sivri bıçaklarıyla, tek sıra halinde servis kapısına koşup kapının ardında kayboldular.

Mor giysili yoldaş, balık fışısından kurtuldu. Balık salamurasına bulanmış halde, yayınbalıklarının üzerinden tezgâhı aşıp satıcıların ardından atıldı. Kaçışan kalabalığın itmesiyle, kapı camları şangırdayarak yerlere döküldü. Bizim iki serseriye –Korovyev ile Behennot oburu– gelince onlar da kaçtı ama nasıl ve nereden tüydüklerini kimse göremedi. Sonradan yabancı mağazadaki yangının görgü tanıkları, iki serserinin tavana kadar uçup orada çocukların oynadığı balonlar gibi patladıklarını anlattılar. Tabii, olayların gerçekten böyle olup bittiğinden insan kuşku duyabilir. Ama bir şey bilmiyorsa, ne gelir elinden.

Buna karşılık, bilinen tek şey, Smolensk Meydanı'ndaki olaylardan tam bir dakika sonra, Behennot ile Korovyev'in bulvarın kıyısındaki kaldırımda, tam Griboyedov'un teyzesinin evinin önünde durduklarıdır. Korovyev evi çevreleyen tellerin önüne dikilip, "İşte!" dedi. "Yazarlar Evi değil mi? Biliyor musun Behennot, bu evle ilgili çok iyi ve övgü dolu sözler işittim. Bu eve dikkatle bak dostum. Şu damın altında, yığınla üstün yeteneğin gizlenip olgunlaştığını düşünmek büyük bir zevktir."

Krem rengi binayla sütunlarını daha iyi görebilmek için, tellerin altındaki alçak duvara çıkan Behennot, "Limonlukta yetiştirilen ananas gibi," dedi.

Hiç ayrılmadığı yoldaşıyla aynı fikirde olduğunu belirtti Korovyev.

"Çok doğru," dedi. "Gelecekte çıkacak bir *Don Quijote*, bir *Faust* ya da yine gelecekte göreceğimiz *Ölü Canlar* yazarının burada olgunlaştığını düşündükçe tatlı bir ürkeklik doluyor yüreğime! Ne dersin!"

"Ürkütücü bir düşünce," diyerek onu doğruladı Behennot.

"Evet," diye devam etti Korovyev, "çatısının altında hayatlarını Melpomene, Polymene ve Thalie'ye[1] adamış birkaç bin münzevinin yaşadığı bu limonluğun içinde şaşırtıcı bitkilerin büyümesini bekleyebiliriz. İçlerinden biri, ilk eser olarak halka bir *Müfettiş* ya da en kötü haliyle bir *Yevgeni Onegin* sunarsa kopacak gürültüyü düşünebiliyor musun?"

Her zaman dostuyla fikir birliğinde olan Behennot, "Bunu düşünmekten kolay ne var," dedi.

"Evet," dedi Korovyev de düşünceli bir tavırla parmağını havaya kaldırıp, "ama!.. Ama diyor ve bu 'ama'yı tekrarlıyorum!.. Bu narin limonluk bitkilerinin, görünmeyen birtakım mikropların saldırısına uğramaması, köklerinden kemirilmemeleri, çürümemeleri gerekli! Bu iş ananasların da başına gelir! Öyle ya, onların da başına gelir tabii!"

Yuvarlak başını teller arasındaki bir delikten geçiren Behennot, "Şu pergolanın altında ne yapıyorlar acaba?" diye sordu.

"Yemek yiyorlar," dedi Korovyev. "Şunu da ekleyeyim dostum, burada hiç fena sayılmayacak, üstelik pahalı da olmayan bir lokanta var. Canım uzun bir yolculuğa çıkmak üzere olan rastgele bir turist gibi, iki lokma yemekle koca bir bardak buzlu bira çekiyor."

"Benim de," diye cevap verdi Behennot.

Böylece iki serseri, doğru lokantanın önünden uzanan ve başına gelecek felaketten habersiz pergolaya giden ıhlamur ağaçlarının gölgelediği asfalt yola girdiler. Soluk yüzlü, kısa, beyaz çoraplı ve ucu arkasından sarkan küçük beyaz başlıklı, çok sıkıntılı görünüşlü bir ka-

1. Melpomene: Trajedi yazarlarının ilham perisi; Polymnia: Lirik şiir yazanların ilham perisi; Thalia: Maskeyle tasvir edilen güldürü ve küçük şiir yazanların ilham perisi. (Y.N.)

dın, pergolanın girişinin yanında, kafes boyunca yükselen yeşilliğin hemen altına konmuş bir bambu koltukta oturuyordu. Önündeki basit mutfak masasına kalın bir defter konulmuştu, muhasebe defterlerine benziyordu tıpkı. Nedendir bilinmez, kadın, lokantaya girenlerin adlarını yazıyordu buraya. Korovyev'le Behennot da bu kadın tarafından durduruldu.

Korovyev'in kırık gözlük camını ve Behennot'un gazocağıyla sırtındaki giysinin yırtık dirseğini şaşkın bakışlarla inceleyen kadın, "Kimlik kartlarınız?" diye sordu.

"Binlerce kere özür dilerim ama ne kartından söz ediyorsunuz?" diye sordu Korovyev şaşkın şaşkın.

"Yazar mısınız?" diye sordu kadın bu kez.

"Tabii," diye cevap verdi Korovyev şişinerek.

"Kartlarınız?" diye tekrarladı yine kadın.

"Güzelim," diye başladı Korovyev okşayıcı bir sesle.

"Ben güzel müzel değilim..." diye onun sözünü kesti kadın.

"Ne yazık ki!" dedi Korovyev üzgün üzgün, sonra da sözlerine devam etti: "Çok tatlı bir şeydir gerçi, gene de güzel olmamak hoşunuza gidiyorsa siz bilirsiniz. Ama söyleyin bana: Dostoyevski'nin yazar olduğuna inanmak için kendisinden kimlik kartı mı istemeniz gerekirdi? Hiçbir kimlik kartı gerekmeksizin rastgele bir eserinden beş yaprak alın, karşınızdaki adamın yazar olduğunu hemen anlarsınız. Hem, onun bir kimlik kartı edindiğini de hiç sanmıyorum! Sen ne dersin?" diye sordu Korovyev Behennot'a.

Gazocağını kalın defterin yanına bırakmış, isten kararan alnını silmekle uğraşan Behennot, "Hayatı boyunca yazar olduğunu gösterir bir kimlik kartı bulunmadığına bahse girerim!" dedi.

Korovyev'in mantık örgüsü karşısında iyiden iyiye şaşıran kadın, "Siz Dostoyevski değilsiniz," dedi.

"Hah hah ha! Kim bilir, kim bilir?" diye söylendi Korovyev.

Şimdiden, kendine güveninin azaldığını ortaya koyan bir sesle, "Dostoyevski öldü," dedi kadın.

"Protesto ediyorum!" diye ateşli bir sesle haykırdı Behennot. "Dostoyevski ölümsüzdür!"

"Kimlik kartlarınız yoldaşlar," dedi kadın.

Bir türlü inadından vazgeçmeyen Korovyev, "İnsaf edin, artık bu iş gülünç olmaya başladı," dedi. "Bir yazar, kimliğini kartıyla değil yazdıklarıyla ispatlar. Kafamda üst üste yığılan tasarılar hakkında ne biliyorsunuz? Ya da şu kafanın içinde biriken tasarılar hakkında?"

Behennot'un başını gösterdi, kadın rahat rahat inceleyebilsin diye olacak, Behennot da hemen kasketini çıkardı.

"Yolu tıkamayın yoldaşlar," dedi sinirlenmeye başlayan kadın.

Korovyev'le Behennot, gri elbiseli ve beyaz gömlekli, kravatsız, yakası ceketinin üstüne çıkarılmış, koltuğunun altında gazetesiyle gelen bir yazara yol vermek için kenara çekildiler. Yazar, kadını tatlılıkla selamladı, geçerken deftere belli belirsiz bir imza attı ve pergolanın altına yürüdü.

Korovyev kederli bir yüzle, "Yazık ki," dedi, "birlikte düşlediğimiz o buzlu bira bardağını bize değil ona verecekler! Durumumuz üzücü ve sıkıcı, ne yapacağımı da bilmiyorum."

Cevap yerine, Behennot acı acı kollarını açtı, sonra kedi tüyüne çok benzeyen kısa ve sık saçlarla kaplı başına kasketini geçirdi.

Tam o sırada, sakin ama emredici bir ses, kadının tepesinden, "Bırakın girsinler Sofya Pavlovna," dedi.

Kadın şaşkınlıkla arkasına döndü. Kafesleri kaplayan asma yaprakları arasında bir gece elbisesinin beyaz

göğüslüğü ve sipsivri bir korsan sakalı belirmişti. Adam, iki serseriyi dostça bir bakışla karşıladı, hatta eliyle içeriye davet etti. Yönettiği lokantada, Arçibald Arçibaldoviç'in tartışılmaz bir otoritesi vardı. Bu nedenle, Sofya Pavlovna da, her şeyi kabullendiğini gösteren bir sesle Korovyev'e sordu:

"Soyadınız nedir?"

"Panayev," diye cevap verdi Korovyev kibarca.

Kadın bu soyadını yazdı, sonra soran bakışlarını Behennot'a yöneltti.

Nedendir bilinmez, Behennot gazocağını göstererek, "Skabiçevski," diye miyavladı.

Sofya Pavlovna bu adı da kaydetti, sonra defteri, imzalatmak üzere konukların önüne sürdü. "Panayev" adının karşısına Korovyev "Skabiçevski" imzasını attı, "Skabiçevski"nin karşısını da Behennot "Panayev" diye imzaladı.

Sofya Pavlovna'yı iyiden iyiye sersemleten Arçibald Arçibaldoviç, çekici bir gülümseyişle, konuklarını, pergolanın en uzak ve gölgelik köşesinde, hemen yakınında kafes deliklerinin arasından güneş ışınlarının sızarak neşeyle oynaştığı en iyi masaya götürdü. Şaşkınlıktan gözlerini kırpıştıran Sofya Pavlovna, bu beklenmedik konukların garip imzalarını incelemeye daldı.

Arçibald Arçibaldoviç, Sofya Pavlovna kadar garsonları da şaşırttı. Masanın iskemlelerinden birini eliyle çekip Korovyev'i oturmaya davet ederken garsonlardan birine göz kırptı, öbürüne bir şeyler mırıldandı, garsonlar, biri ateşten kararmış potinlerinin dibine, yere, elindeki gazocağını bırakmış olan yeni konukların çevresinde dört dönmeye koyuldular.

Hemen, sarı lekeli eski örtü masanın üstünden kayboluverdi, yerine de Bedevi maşlahından daha beyaz ve takır takır kolalı yeni bir örtü kanat gibi açılıverdi. Korovyev'in kulağına eğilen Arçibald Arçibaldoviç, "Size nasıl

bir ziyafet çekebilirim?" dedi. "Mimarlar kongresi için verilecek yemekte sunulmak üzere, özel olarak hazırlanmış *balıçok*[1] filetom var, size de bir parça ayırabilirim."

Sandalyesinin arkalığına iyice yaslanan Korovyev, tüm iyi niyetiyle, "Siz... Eh!.. Bize meze verin şimdilik..." diye mırıldandı.

Karşısındakinin içinden geçenleri sezmişçesine gözlerini kapayan Arçibaldoviç, "Anladım," dedi.

Patronun, bu çok kuşkulu konuklara nasıl davrandığını gören garsonlar, kendi kuşkularını bir yana bırakıp ciddiyetle işe koyuldular. İçlerinden biri, cebinden bir izmarit çıkarıp dudakları arasına kıstıran Behennot'a kibrit çakıyor, bir başkası yeşil kristalleri tıngırdatarak koşup her tabağın önüne bir küçük içki kadehi, bir şarap bardağı ve incecik camdan yapılma balon kadehler yerleştiriyordu. Bu balon kadehlerle, bez tentenin altında madensuyu içmek çok zevkli olurdu. Gerçekten de iki konuk, Griboyedov'un unutulmaz pergolasının bez tentesi altında Narzan madensuyu içiyorlardı şimdi.

"Daha sonra, bir ormantavuğu filetosuna ne dersiniz?" diye mırıldandı Arçibaldoviç.

Kırık camlı gözlük takan konuk, korsan gemisi kaptanı kılıklı adamın teklifini yürekten onayladı, gereksiz eğreti gözlüğünün ardından iyilik dolu bakışlarını ona çevirdi.

Önündeki domuz kızartmasını bitirmek üzere olan karısıyla birlikte, komşu masada yemek yiyen romancı Petrakov-Suhovey, bütün yazarlara özgü o gözlemci yanıyla Arçibald Arçibaldoviç'in gayretkeşliğini fark etmiş ve buna çok, çok şaşırmıştı. Saygıdeğer bir kadın olan karısına gelince; korsanın Korovyev'e gösterdiği özeni

1. (Rus.) Tütsülenmiş ya da tuzlanmış mersinbalığı gibi değerli balık. (Y.N.)

kıskanıyordu. Küçücük kaşığıyla bardağına birkaç kere vurdu hatta. "Ne yani, unutulduk mu? *Geliyor mu bizim dondurma? Neler oluyor burada?*"

Ama Arçibald Arçibaldoviç, Petrakova'ya tatlılıkla gülümsedikten sonra, sevgili konuklarının yanından kımıldamadan kadına bir garson yollamakla yetindi. Bu Arçibald Arçibaldoviç becerikli adamdı gerçekten de! Üstelik de iyi bir gözlemciydi, hem belki yazarlar kadar usta bir gözlemci. Arçibald Arçibaldoviç'in, Varyete Tiyatrosu'ndaki gösteriden ve son günlerde meydana gelen olaylardan haberi vardı, "Kedi"den ve "kareli pantolon giymiş adam"dan söz edildiğini duymuştu; ama birçoklarının tersine, bütün bu anlatılanlar Arçibald Arçibaldoviç'in bir kulağından girip öbüründen çıkmamıştı. Arçibaldoviç, bu konukların kim olduğunu hemen anlamıştı. Anlayınca da, tabii, onlarla dalaşmak tehlikesini göze alamamıştı. Sofya Pavlovna da burnunun ucunu göremiyordu! Bu ikisinin pergolaya girişini yasaklamak da iyi fikirdi hani! Zaten Sofya Pavlovna'dan ne beklenebilirdi?..

Kendini beğenmiş bir tavırla küçük kaşığını buzlu kremasına daldıran Petrakova, büyü yapılmışçasına bir anda yiyeceklerle dolan, gülünç giyimli maskaraların masasına kötü kötü bakıyordu. Parlatılıncaya dek yıkanmış salata yaprakları, taze havyarla dolu tabağı süslüyor, özel olarak getirilmiş küçük bir masanın üzerinde, hop, üzeri iyice buğulanmış bir şampanya kovası beliriveriyordu...

Ancak her şeyin kusursuz olduğuna emin olup garsonlardan birinin, içinde bir şeyler kaynayan üstü kapalı kabı koşturduğunu gördükten sonra, Arçibald Arçibaldoviç, iki esrarlı konuğun yanından ayrılabildi. Ayrılmadan önce de, "Özür dilerim!" dedi. "Bir dakikaya kadar geleceğim! *Ormantavuğu filetolarına bizzat göz atmak istiyorum!*"

Arçibaldoviç yürüdü ve lokantanın içinde gözden kayboldu. Arçibald Arçibaldoviç'in bundan sonraki hareketlerini bir gözleyen olsa, hiç kuşkusuz biraz esrar kokusu alırdı.

Patron, ormantavuğu filetolarına göz atmak için mutfağa hiç uğramadan, doğru lokantanın kilerine koştu. Anahtarıyla kileri açtı, içine kapandı, gömleğinin kollarını lekelememeye dikkat ederek bir buzluktan özenle iki koca *balıçok* çıkardı. Balıkları bir gazete kâğıdına sardı, iyice bağladığı paketi bir kenara koydu. Sonra yan odaya geçti, ince paltosuyla şapkasının yerinde olup olmadığına baktı, ancak ondan sonra, aşçıbaşının, kendisinin konuklarına söz verdiği ormantavuğu filetolarını özenle kestiği mutfağa geçti.

Arçibald Arçibaldoviç'in hareketlerinde garip ve anlaşılmaz bir yan yoktu, ancak olaylara yüzeysel bakan bir gözlemci davranışlarını böyle yorumlayabilirdi. Arçibald Arçibaldoviç'in tutumu mükemmel bir mantıkla, önceki olayların gelişimini izliyordu. Yakın geçmişteki olaylar hakkında bildikleri ve özellikle akıl almaz sezgisi, Griboyedov lokantası patronuna, iki konuğun bol ve lüks yemeği kısa sürede bitireceğini haber veriyordu. Sezgisi eski korsanı asla yanıltmamıştı; bu kez de öyle oldu.

Korovyev'le Behennot, iki kere damıtılmış, buzlu, nefis Moskovskaya votkasıyla dolu küçük bardaklarını ikinci kez tokuşturuyorlardı ki, her konudaki şaşırtıcı bilgisiyle Moskova'ya ün salan gazeteci Boba Kandalupski, ter ve heyecan içinde, pergolanın altında görünüverdi. Doğru Petrakov'ların masasına gidip oturdu. Ağzına kadar kâğıt dolu çantasını masanın üzerine bıraktı, hemen ardından dudaklarını Petrakov'un kulağının içine sokup çok ilginç olduğu anlaşılan bir şeyler fısıldamaya koyuldu. Merakını yenemeyen Bayan Petrakova da, kulağını, Boba'nın kalın ve gevşek dudaklarına dayadı. Bo-

ba Kandalupski, zaman zaman kaçamak bakışlarla çevresini süzerek durmadan bir şeyler fısıldıyor, söylediklerinden bazıları kulağa çalınıyordu:

"Namussuzum!.. Sadavoya Caddesi, Sadovaya Caddesi!.." Boba sesini iyice alçalttı. "Kurşun işlemiyor hiçbirine!.. Mermiler... mermiler... gaz... yangın... mermiler..."

Sinirlenen Bayan Petrakova'nın Boba'nın dilediğinden çok daha yüksek çıkan kontralto sesi, "Böylesine iğrenç söylentileri yayan yalancıları ihbar etmeli!" dedi. "Önemi yok, hepsi yola getirilir zaten! Bütün bu dedikodular hepimize öyle zarar veriyor ki!"

Bayan Petrakova'nın sözlerine inanmayışı Boba'yı şaşırtmıştı, öfkeyle, "Dedikodu mu dediniz Antonida Porfiriyevna?" diye bağırdı. "Anlatıyorum size, hiçbirine kurşun işlemiyor!.. Bir de yangın çıktı... Onlar havaya uçtu, havaya!"

Hikâyesinde geçen kişilerin iki adım ötede oturmuş anlatılanları zevkle dinlediklerinden habersiz, mırıl mırıl konuşmaya devam ediyordu.

İki konuğun sevinci de aslında kısa sürdü. Deri çizmeli, beli kemerli, eli tabancalı üç adam lokantadan geçip pergolaya çıktılar. Adamlardan birincisi gök gürültüsünü andıran bir sesle, "Kimse yerinden kıpırdamasın!" diye bağırdı.

Hemen ardından, üçü birden Korovyev'le Behennot'un başına nişan alıp ateş etmeye koyuldular. Tabanca mermileriyle delik deşik olan iki dost hemen havaya karıştılar. Gazocağından bir alev sütunu fışkırdı ve doğru tenteye doğru yürüdü. Tentede, kapkara kenarlı koca bir delik belirdi ve çatırdayarak hızla yayılmaya koyuldu. Alevler bu deliği kaplayıp oradan da Griboyedov Evi'nin damına tırmandılar. İkinci katta, çalışma odalarından birinin içine bırakılmış kâğıt dolu dosyalar bir anda tutuşuverdi. Alevler perdeye atladı ve yangın, biri üstüne üf-

lüyormuşçasına homurdanarak, döne döne Griboyedov Evi'ni sardı.

Birkaç saniye sonra, dış kapıya yönelen asfalt yolda –aynı kapıdan, çarşamba akşamı, herkesin kulağını tıkadığı ilk felaket habercisi zavallı İvan Biezdomni girmişti– Sofya Pavlovna, Boba, Petrakova ve Petrakov, ayrıca yemeğini bitirememiş yazarlar koşmaya başlamıştı.

Tam zamanında yan kapılardan birine yönelen Arçibald Arçibaldoviç'e gelince; ölçülü ve sakin adımlarla, alevler içinde kalan yelkenlisini herkesten sonra terk eden bir kaptan gibi, hiç telaş etmeden dışarı çıktı. İpek astarlı paltosu sırtında, buzun içinde kütüğe dönmüş iki iri *balıçok* da koltuğunun altındaydı.

29

Usta ile Margarita'nın kaderi belli oluyor

Güneş batarken yapımı yüz elli yıl geriye giden, Moskova'nın şehre hâkim en güzel binalarının birinin taraçasında iki kişi duruyordu. Bunlar, Woland ile Azazello'ydu. Aşağıdan görülmeleri imkânsızdı, alçıdan yapılma vazolarla süslü bir korkuluk onları meraklı bakışlardan gizliyordu çünkü. Ama onlar, şehri, en uzak köşelerine kadar görebiliyorlardı.

Woland açılır kapanır bir iskemleye oturmuştu, sırtında her zamanki cüppesi vardı. Uzun ve kalın kılıcı, taraçadaki birbirinden ayrılmış iki çininin arasına saplanmıştı ve bir güneş saatini andırıyordu. Kılıcın gölgesi, ağır ağır ama durmaksızın uzuyor, Şeytan'ın kara pabuçlarına doğru sürünüyordu. Woland, açılır kapanır iskemlesine iyice yayılmış, sivri çenesini yumruğuna dayamış, hiç kımıldamadan sarayların, dev yapıların ve yıkılmaya mahkûm harabelerin meydana getirdiği uçsuz bucaksız yığına bakıyordu.

Çağdaş kılığını, yani ceketini, melon şapkasını ve rugan pabuçlarını çıkarmış olan Azazello da, Woland gibi siyah giysiler içindeydi. Efendisinin yanına dikilmiş, onun gibi sabit bakışlarla kenti süzüyordu.

"Ne ilginç kent değil mi?" diye sordu Woland.

Azazello kımıldandı, saygıyla cevap verdi:

"Ben Roma'yı daha çok severim Efendimiz."

"Evet, zevk meselesi," dedi Woland.

Bir sessizlik ânının ardından, sesi yeniden ortalığı çınlattı:

"Bulvardaki bu duman nereden geliyor?"

"Griboyedov yanıyor," diye karşılık verdi Azazello.

"Bizim yapışık kardeşler, Behennot'la Korovyev oradan geçmişler anlaşılan?"

"Hiç kuşkusuz, Efendimiz."

Taraçaya yeniden sessizlik çöktü; iki adam, koca binaların batıya bakan üst kat pencerelerinde güneşin göz kamaştırıcı binbir ışığıyla yansımasını izlediler. Batan güneşe sırtını döndüğü halde Woland'ın gözü de, bu pencereler gibi alev alev yanıyordu.

Tam o sırada, bir şey, Woland'ın dikkatini, arkasındaki çatıdan yükselen yuvarlak kuleye yöneltti. Gerçekten de, kule duvarları arasından, sırtında pelerini, ayağında sandallarıyla, partal giysili, çamura bulanmış bir adam çıktı. Sakalı siyah, bakışları karanlıktı.

Yeni geleni alaycı bir bakışla süzen Woland, "Bakın hele şu işe!" dedi. "Görmeyi beklediğim en son insan! Neden geldin buraya, istenmeyen ama geleceği sezilen adam?"

Adam, düşmanca bakışlarla Woland'ı süzüp, "Seni görmeye geldim, kötülüklerin perisi ve gölgelerin efendisi," dedi.

"Öyleyse neden 'günaydın' demiyorsun, bağış toplayıcı eskisi?" diye sordu Woland sert bir sesle.

"Çünkü sana herhangi bir iyilik dilemek niyetinde değilim!" dedi öteki büyük bir gözüpeklikle.

Dudaklarında alaycı bir gülümseme beliren Woland, "Bir şey var ki, ona ister istemez katlanacaksın," diye karşılık verdi. "Şu damda görünmenle palavra sıkmaya başlaman bir oldu, nereden anladığımı da söyleyeyim:

ses tonundan. Sanki gölgeleri de, kötülüğü de reddediyormuş gibi konuştun. Şu sorunu düşünmek lütfunda bulun: Kötülük olmasa senin iyiliğin neye yarar, gölgeler silinse yeryüzü neye benzerdi? Hem gölgeleri eşyalar ve insanlar yaratmıyor mu? İşte kılıcımın gölgesi. Ama ağaçların ve canlı varlıkların da gölgeleri var. Yerkürenin kabuğunu soyma, saf ışıktan başkasını istememe tutkundan ötürü yüzeydeki tüm ağaçları ve yaşayan her şeyi silip süpürmek mi istiyorsun? Aptalsın."

"Seninle tartışmayacağım, safsatacı ihtiyar," dedi Matta Levi.

"Az önce belirttiğim nedenlerden ötürü benimle tartışamazsın, aptalsın çünkü," dedi Woland. Sonra da sözüne devam etti: "Neyse, kısa keselim, çünkü canımı sıkıyorsun. Neden geldin?"

"Beni o gönderdi."

"Bana ne söylemeni emretti, köle?"

Öfkesi gitgide artan Matta Levi, "Ben köle değilim," dedi. "Onun öğrencisiyim."

"Her zamanki gibi, ayrı dillerde konuşuyoruz," diye söylendi Woland. "Ne var ki, sözünü ettiğimiz şeyler bir türlü değişmiyor. Ne istedi?.."

"Usta'nın eserini okudu, onu yanına almanı ve huzurla ödüllendirmeni diliyor. Yapabilir misin bunu, yoksa senin için çok güç bir iş mi, kötülük perisi?"

"Benim için hiçbir şey güç değil, bunu sen de iyi biliyorsun," diye karşılık verdi Woland. Bir an sustuktan sonra ekledi: "İyi ama neden kendi yanınıza, ışığın içine almıyorsunuz onu?"

Levi, üzüntülü bir tavırla, "Işığa değil, yalnızca rahat ve huzura hak kazandı," cevabını verdi.

"İsteğinin yerine getirileceğini ona söyle," dedi Woland, sonra gözü birden parlayarak ekledi: "Sen de hemen yıkıl karşımdan."

Levi, ilk kez yalvarırcasına, "Usta'yı seven, onun için acı çeken o kadını da yanınıza almanızı diliyor," dedi.

"Sen olmasaydın aklımıza gelmeyecekti! Kaybol bakalım."

Matta Levi kayboldu. Woland, Azazello'ya yaklaşmasını işaret etti, sonra emir verdi:

"Oraya uç ve gerekeni yap."

Azazello taraçadan ayrıldı, Woland tek başına kaldı.

Ama yalnızlığı uzun sürmedi. Çiniler üzerinde ayak sesleri yankılandı bir süre sonra, bunlara karışan hararetli konuşmalar duyuldu, derken Korovyev'le Behennot Woland'ın karşısında belirdi. Behennot'un gazocağı yanında değildi artık, ama bir sürü eşya yüklenmişti. Tombul kolunun altına, yaldızlı bir çerçevesi olan küçük bir manzara resmi sıkıştırmış, yarısı yanmış bir aşçı önlüğünü koluna atmıştı, boş elinde de, derisi ve kuyruğu temizlenmiş, kocaman, dumanlı bir yayınbalığı vardı. İkisinden şiddetli bir yanık kokusu geliyordu. Behennot'un suratı isten kararmış, kasketi de yarı yarıya yanmıştı.

İki kışkırtıcı, bir ağızdan, "Selam Efendimiz!" diye bağırdılar, Behennot yayınbalığını salladı.

"Eh, iyisiniz ha!" dedi Woland.

"Düşünün Efendimiz!" diye bağırdı Behennot heyecan ve neşeyle. "Beni çapulcu sandılar!"

"Getirdiğin şeylere bakılırsa," diye cevap verdi Woland küçük resmi inceleyerek, "doğrusu da bu zaten."

Behennot, içten bir ifadeyle, "İnanın, Efendimiz..." diyecek oldu.

"Hayır, sana inanmıyorum," diye kestirip attı Woland.

"Efendimiz, mümkün olan her şeyi kurtarmak için kahramanca uğraştım, ama ancak bunları kurtarabildim."

"Bunu bırakıp Griboyedov'un neden yandığını söylesen?"

Korovyev'le Behennot, aynı anda kollarını açıp bakışlarını gökyüzüne diktiler. Behennot bağırdı:

"Hiçbir şey anlamıyorum! Orada sakin sakin oturmuş, kendi halimizde yemeğimizi yiyorduk..."

"Derken bir anda, güm! Güm! Tabancalar patladı!" diye devam etti Korovyev. "Korkudan ne yapacağımızı şaşırıp Behennot'la birlikte bulvara koştuk. Peşimizde düşmanlarımız, Timiriyazev Sokağı'na kadar kaçtık..."

"Ancak oraya vardığımızda, sorumluluk duygusu utanç verici korkaklığımıza üstün geldi de geri döndük."

"Geri döndünüz demek?" diye sordu Woland. "Ama tabii, ev yanıp kül olmuştu bile."

"Kül olmuştu," diyerek üzgün bir sesle onu doğruladı Korovyev! "Kullanmak lütfunda bulunduğunuz deyimin ifade ettiği gibi, kül olmuştu Efendimiz. Bir kor yığınından başka bir şey kalmamıştı geriye!"

"Birkaç değerli eşya kurtarmak amacıyla toplantı salonuna koştum," dedi Behennot, "hani şu sütunlu salona. Ah Efendimiz, eğer evli olaydım, karım yirmi kere dul kalma tehlikesi atlatmıştı! Neyse ki, Efendimiz, evli değilim. Açık söyleyeyim, evli olmadığım için de mutluyum. Ah Efendimiz, bekârlığın özgürlüğü bu dayanılmaz yüke tercih edilir mi hiç?.."

"Yine başladın saçma sapan konuşmaya," dedi Woland.

"Haklısınız. Devam ediyorum. Evet, şu resme bakın! Salondan başka bir şey kurtarmanın imkânı yoktu, alevleri yüzüme yiyordum! Kilere koşup şu yayınbalığını kurtarabildim. Oradan da mutfağa geçip şu önlüğü kurtardım. Efendimiz, elimden geleni yaptığımı düşünüyor, bu nedenle, yüzünüzdeki kuşkuyu bir türlü çözemiyorum."

"Sen çapulculuk ederken Korovyev ne yapıyordu?" diye sordu Woland.

Yırtık pantolonunu gösteren Korovyev, "İtfaiyecilere yardım ediyordum Efendimiz," dedi.

"Ne yazık ki, yangının üstüne yeni bir ev yapmak gerekecek tabii."

"Yapılacaktır Efendimiz," dedi Korovyev, "bunu size kesinlikle söyleyebilirim."

"Eh, bize de kala kala yenisinin eskisinden güzel olmasını dilemek kalıyor."

"Eskisinden daha güzel olacak," dedi Korovyev.

"Bana inanmalısınız," diye ekledi Kedi, "çünkü gerçek bir peygamberim ben."

"Ne olduysa oldu, biz buradayız Efendimiz ve emirlerinizi bekliyoruz," dedi Korovyev resmî bir tonla.

Woland açılır kapanır iskemlesinden kalktı, sırtını adamlarına çevirip korkuluğa yaklaştı, tek başına, sessizce uzun uzun uzakları seyretti. Sonra geri dönüp oturdu ve, "Size verecek emrim yok," dedi. "Elinizden geleni yaptınız, şimdilik size ihtiyacım kalmadı. Dinlenebilirsiniz. Fırtına neredeyse patlar, son fırtına, bitirmesi gereken her şeyi bitirir, ondan sonra da yola koyulacağız."

Soytarılar, "Peki Efendimiz," diye karşılık verdikten sonra taraçanın ortasına dikilmiş yuvarlak kulenin ardında, bilinmeyen bir yere gizlendiler.

Woland'ın sözünü ettiği fırtına ufukta yığılmaya başlamıştı bile. Batıdan, güneşin yarısını şimdiden örten kara bir bulut yükseliyordu. Nitekim az sonra güneşi olduğu gibi kapladı. Taraçada hava serindi. Ardından da ortalık iyiden iyiye karardı.

Batıdan gelen karanlıklar koca şehri kaplayıverdi. Köprüler, saraylar kayboldu. Sanki hiçbiri var olmamış gibi, her şey silindi. Alevden bir çizgi gökyüzünü boydan boya sıyırdı. Gök gürültüsü şehri sarstı. Sonra gök bir daha gürledi, fırtınanın eli kulağındaydı. Woland karanlıkta görünmez oldu.

30

Tam sırasıdır! Tam sırasıdır

"Biliyor musun," dedi Margarita, "gece tam senin uykuya daldığın sıra Akdeniz'den gelen karanlıkların anlatıldığı yeri okuyordum... Ve o putlar, ah o altın putlar! Neden bilmiyorum, bana bir an bile rahat vermiyorlar. Sanırım şimdi de yağmur yağacak. Hissediyor musun, hava nasıl birden serinleyiverdi?"

Sigarasını içen ve dumanı dağıtmak için elini sallayıp duran Usta, "Bütün bunlar çok iyi, çok sevimli," diye karşılık verdi. "Putları da tanrı korusun... Ama bunun sonu nereye varacak, pek kestiremiyorum."

Usta ile Margarita'nın konuşması günbatımında, Matta Levi'nin taraçada Woland'ın karşısına çıktığı sırada gerçekleşiyordu. Bodrum penceresi açıktı, biri içeri göz atsa konuşanların garip görüntüsü karşısında şaşar kalırdı. Margarita çıplak gövdesine siyah bir manto geçirmişti, Usta ise yine hastane kıyafetiyle oturuyordu. Bunun da nedeni Margarita'nın giyecek bir şeyinin olmamasıydı. Nesi var nesi yoksa malikânede kalmıştı, malikâne pek uzak değildi ama Margarita'nın oraya gidip de elbise alması söz konusu olamazdı. Evinden bir yere kımıldamamış gibi, tüm giysilerini dolapta hazır bulan Usta ise sadece giyinme gereğini duymamıştı. Nasılsa bir şey olur, diye düşünüyor ve kılık değiştirmeyi

saçma buluyordu. O sonbahar gecesinden bu yana, ilk kez tıraş olmuştu aslında (klinikteyken sakalını makineyle kesmişlerdi).

Odanın da görünüşü oldukça garipti, bu karışıklıkta insanın aklını başına toplaması epey güçtü. Yerler müsvedde kâğıtlarla doluydu; sedirin üstünde de vardı bunlardan. Bir koltuğun üzerinde küçük bir kitap duruyordu. Yuvarlak masanın üzerine sofra kurulmuş, yemekler konmuştu, mezelerin arasında bir sürü şişe vardı. Bütün bu yiyeceklerle şişelerin nereden geldiğini ne Usta biliyordu ne de Margarita. Uyandıklarında hepsini masanın üstünde bulmuşlardı.

O cumartesi günü akşama dek uyuyan Usta ile sevgilisi, eski güçlerinin tamamına tekrar kavuştuklarını hissediyorlardı. Bir gün önceki serüvenlerinden ikisinde de artakalan şey sol şakaktaki hafif ağrıydı. Buna karşılık, ruhsal yönden ikisi de alabildiğine değişmişlerdi, bodrum katındaki konuşmalarını dinleyen biri bunu kolaylıkla anlayabilirdi. Ama kimsenin, konuşmalarını dinlemesine imkân yoktu. Bu küçücük evin avlusunun en iyi yanı, çevresinin ıpıssız oluşuydu. Ihlamur ağaçları ile yeşeren söğütler, her geçen gün daha da güçlenen ilkbahar kokuları yayıyor, yeni sökün eden esinti bu kokuları bodrum katına taşıyordu.

"Hay, aksi şeytan!" diye bağırdı Usta birden. "Neyse biraz düşünülecek olursa..." Sigarasını tablada söndürdü, sonra başını ellerinin arasına aldı." dinle, sen zeki bir insansın, delilik nedir bilmedin... Dün gerçekten Şeytan'la birlikte olduğumuza inanıyor musun?"

"Hiç kuşkum yok," dedi Margarita.

"Canım, tabii," dedi Usta alaylı bir sesle. "Demek ki şimdi, bir deli yerine iki deli var ortalıkta: Karısı da aynı, kocası da! –Parmağını havaya kaldırıp bağırdı.– Hayır, bu... Ne olduğunu Şeytan bilir! Şeytan, Şeytan..."

Margarita, karşılık vermek yerine sedire devrilip çıplak bacaklarını havada sallayarak kahkahalar atmaya başladı. Sonra da bağırdı:

"Dayanamıyorum artık... Dayanamıyorum!.. Kendini aynada bir görebilsen!.."

Usta, hastanede verdikleri uzun içdonunu utana sıkıla çekince Margarita'nın gülmesi kesildi, kadın yeniden ciddileşti.

"İstemeyerek gerçeği söyledin," dedi. "Ne olacağını Şeytan bilir, inan bana, her şeyi Şeytan düzenleyecektir!" Birden gözleri parlayarak yere atladı ve yüksek sesle şarkı söyleyerek dans etmeye koyuldu: "Onunla anlaşma yaptığım için ne kadar mutluyum, mutluyum, mutluyum! Ey Şeytan, Şeytan!.. Ama sevgilim, artık bir büyücüyle yaşamak zorundasın!"

Margarita, bu sözleri söyledikten sonra Usta'nın kollarına atılıp boynuna sarıldı ve dudaklarını, burnunu, yanaklarını öpmeye koyuldu.

Siyah saçlarının kıvır kıvır perçemleri, alnı ve yanakları öpücükten alev alev yanmaya başlayan Usta'nın gözlerine giriyordu.

"Sen gerçekten bir cadıya benzemeye başladın."

"İnkâr etmiyorum," dedi Margarita. "Ben bir büyücüyüm, bundan da çok memnunum."

"Peki," dedi Usta, "büyücüysen büyücüsün, çok iyi, çok güzel! Beni klinikten kurtarabilmeyi de başardılar diyelim... Bu da çok iyi! Buraya kadar getirdiklerini de kabul edelim. Bizi aramalarına bile engel olacaklar diyelim... Ama, en kutsal şeyinin başı için söyle bana, neyle ve nasıl yaşayacağız? Seni düşündüğüm için söylüyorum bunu!"

Tam o sırada, pencerede, dört köşe burunlu pabuçlarla, yünlü kumaştan bir pantolonun paçaları göründü. Sonra paçalara dizler eklendi, derken gün ışığı koca bir kıçla gölgelendi.

Pantolonunun üstünden bir ses, "Aloiziy, orada mısın?" diye sordu.

"İşte, başlıyor," dedi Usta.

Küçük pencereye yaklaşan Margarita,

"Aloiziy mi?" diye sordu. "Dün tutuklandı! Onu arayan kim? Siz kimsiniz?"

Hemen pantolonun dizleriyle koca kıç kayboldu, kapının şaklayarak kapandığı duyuldu ve her şey düzene girdi. Margarita yeniden sedire oturdu ve gülmeye başladı. Yanaklarından yaşlar akıyordu gülmekten. Sonra duruldu, yüzü hepten değişiverdi. Ciddi bir sesle konuştu, konuşurken de sedirden kayıp Usta'nın dizlerine doğru süzüldü, gözlerinin içine baktı, başını okşamaya koyuldu.

"Ne kadar acı çektin, benim zavallı sevgilim, çektiğini yalnız ben bilirim. Bak, saçlarında beyaz teller var, dudaklarının çevresinde de asla silinmeyecek bir kırışık! Bir tanem, sevgilim, artık hiçbir şey düşünme! Şimdiye kadar çok düşünmek zorunda kaldın, artık senin adına ben her şeyi düşüneceğim. Yemin ediyorum ki her şey yoluna girecek, çok iyi yürüyecek!"

"Hiçbir şeyden korkmuyorum Margot," dedi birden Usta. Başını kaldırdı. Margarita'ya öyle geldi ki, Usta yazı yazdığı zamanlardaki gibiydi, görmediği ama olup bittiğini bildiği bir şeyi anlatıyordu sanki. "Çok çektiğim için, artık hiçbir şeyden korkmuyorum. Beni çok korkuttular: Bundan böyle hiçbir şeyden ürkmem. Ama sana acıyorum Margarita, bütün mesele burada, bu nedenle aynı lafı tekrarlayıp duruyorum. Topla kendini, yoksul ve hasta bir adamla hayatını neden boşuna harcayasın? Dön evine! Sana acıyorum, onun için söylüyorum bütün bunları!"

Margarita karmakarışık saçlı kafasını sallayarak, "Ah, sen sen!" diye mırıldandı. "Ne kadar umutsuz, ne kadar mutsuzsun!.. Dün senin uğruna, bütün geceyi çırılçıp-

lak, ateşler içinde titreyerek geçirdim. Senin için kendi doğamı değiştirdim, aylarca karanlık ve küçük bir odada oturup Kudüs'ün üzerindeki fırtınayı düşündüm, senin için ağlamaktan gözlerimi yıprattım, tam mutluluğa kavuştuğumuz anda beni kovuyorsun! İyi, gideceğim, gideceğim, ama insafsız bir adam olduğunu bilesin! Senin ruhunu yok etmişler!"

Usta'nın yüreğine acı bir sevgi doldu. Nedenini bilmeden ağlamaya koyuldu ve yüzünü Margarita'nın saçlarına gömdü. Parmakları Usta'nın şakaklarını hafif hafif okşarken, Margarita da ağladı ve mırıldandı:

"Evet, beyaz tel, bir sürü beyaz tel... Gözümün önünde başın karla kaplanıyor... Ah, bunca acıya katlanan sevgili, çok sevgili baş! Ya gözlerin, gözlerine bak, gözlerinde bir çöl var... Omuzların, omuzlarının üzerindeki yük... Seni sakatladılar, sakatladılar..."

Hıçkırıklarla sarsılan Margarita'nın sözleri, anlaşılmaz hale gelmişti.

Bunun üzerine Usta gözlerini silip Margarita'yı dizlerinden indirdi, kendisi de yerinden kalktı ve kararlı bir sesle, "Artık yeter," dedi. "Beni utandırdın. Asla yüreksizlik etmeyecek, bir daha bu konuyu açmayacağım, için rahat etsin. İkimiz de, herhalde sana bulaştırmış olduğum akıl hastalığının kurbanıyız, bunu biliyorum... Eh, birlikte katlanırız."

Margarita dudaklarını Usta'nın kulağına yaklaştırdı ve mırıldandı: "Hayatın üzerine, o müneccimin oğlunun başı üzerine yemin ediyorum, her şey düzelecek!"

"Peki, peki, daha iyi, daha iyi," diye cevap verdi Usta gülerek. Sonra da ekledi: "Tabii, senin ve benim gibi insanlar ellerinde ne varsa kaybeder, dımdızlak kalırlarsa kurtuluşu öteki dünyanın güçlerinde ararlar! İyi ya, biz de kurtuluşumuzu o yanda arayalım."

"Hah, işte, işte tıpkı eskisi gibi oldun, gülüyorsun!"

dedi Margarita. "Ama bütün bu tumturaklı sözlerin canı cehenneme. Kurtuluş ister öteki dünyadan gelsin, ister başka yerden, ne önemi var? Karnım aç!" Ve Margarita, Usta'yı masaya doğru sürükledi.

İyiden iyiye rahatlayan Usta, "Merak ediyorum," dedi, "acaba bütün bu yiyecekler birden yerin altına mı giriverecek, yoksa pencereden mi uçup gidecek?"

"Uçup gitmeyecek!"

Aynı anda, pencerede, genizden gelen bir ses, "Dilerim, rahatınız hiç bozulmasın!" dedi.

Usta irkildi ama tuhaf şeylere çoktan alışmış olan Margarita bağırdı:

"Azazello bu! Ne tatlı, ne iyi!" Usta'ya doğru mırıldandı: "Gördün mü, gördün mü bizi terk etmiyorlar!" Ve kapıyı açmaya koştu.

"Hiç olmazsa mantonun önünü kapa!" diye bağırdı Usta.

Koridora geçmiş bulunan Margarita, "Artık bütün bunlar bana vız geliyor!" diye seslendi.

Tek gözü ışıl ışıl yanan Azazello eğildi ve Usta'ya iyi akşamlar diledi. Margarita, "Ah, ne kadar sevinçliyim!" diye bağırdı. "Hayatımda hiç olmadığım kadar! Ama karşınıza çırılçıplak çıktığım için beni bağışlayın Azazello!"

Azazello, hiç merak etmemesini, ömür boyu çırılçıplak, hatta bütün derisi yüzülmüş pek çok kadın gördüğünü söyledi. Sonra, koyu renk bir brokar kumaşa sarılı paketini köşeye bıraktıktan sonra, büyük bir şevkle masa başına geçti.

Margarita, Azazello'ya bir kadeh konyak sundu, o da zevkle içti. Gözlerini ondan ayırmayan Usta, arada bir masanın altından, sol elinin üstünü çimdikliyordu. Ama bu yaptıkları bir işe yaramadı. Azazello, bir hayal gibi ortadan kaybolup gitmedi, üstelik kaybolmasının da hiçbir gereği yoktu. Tek gözünü örten kara bezin –bu

büyücü olmayanların da başına gelen bir olaydı– ve bu olağanüstü denebilecek kılığının –cüppe ya da uzun entariyi andıran bir şey– dışında, ufak tefek ve kızıl saçlı adamın hiç de ürkütücü bir yanı yoktu. Üstelik mert adamlar gibi konyak içmeyi de biliyordu –kadehteki bütün konyağı dikip üzerine bir lokma yiyecek bile almıyordu–. Yine aynı konyak sayesinde, Usta'nın kafası biraz çalışmaya başladı, düşünmeye koyuldu:

"Hayır, haklı olan Margarita... Tabii ki, şu önümde oturan kişi Şeytan'ın gönderdiği biri. Üstelik ben bile, Şair'e, daha evvelki gece, Patriarşiye Göleti Parkı'nda rastladığı kişinin Şeytan'dan başkası olmadığını kanıtladım. Şimdi aynı düşünce beni ürkütüyor, birtakım hipnotizmacılar ve halüsinasyonlardan söz ederek saçmalamaya başlıyorum... Hipnotizmacıların canı cehenneme!.."

Azazello'yu daha büyük bir dikkatle incelemeye koyuldu, bakışlarında açığa vuramadığı bir şey, şimdilik söylemek istemediği bir düşünce okudu. "Basit bir ziyaret için gelmedi, yerine getirmesi gereken bir görevi var," diye düşündü Usta.

Gözlemci yanı onu aldatmamıştı. Üçüncü konyak kadehini de devirdikten sonra –içki, onda en ufak bir etki yapmıyordu– Azazello şu sözlerle konuya girdi:

"Şeytan çarpsın, rahat bir bodrum katı işte! Yalnız, bir sorun var. Bu sevimli bodrum katında ne yapmalı?"

"Ben de, kendi kendime, aynı şeyi soruyordum," dedi Usta gülerek.

"Beni neden üzüyorsunuz Azazello?" dedi Margarita. "İnsan burada ne isterse yapar!"

"Ne demek! Ne demek!" diye bağırdı Azazello. "Sizi üzmek, bir an bile aklımdan geçmemişti. Ben de aynı şeyi düşündüm: Burada insan, canının çektiğini yapar! Ha, evet! Az kaldı unutuyordum... Efendimiz size se-

lamlarını yolladı, ayrıca, sizi küçük bir gezintiye davet ettiğini söylememi emretti. Canınız çekerse tabii. Ne dersiniz?"

Margarita, masanın altından Usta'nın bacağına dokundu.

Azazello'nun yüzünü dikkatle inceleyen Usta, hemen, "Memnun oluruz!" dedi.

"Öyleyse, Margarita Nikolayevna'nın da reddetmeyeceğini umarız," dedi Azazello.

Bacağını yeniden Usta'nınkine değdiren Margarita, "Tabii reddetmem!" diye karşılık verdi.

"Mükemmel!" diye bağırdı Azazello. "Her şeyi böyle severim! Bir-iki, hop tamam! Geçen sefer, Aleksandr Bahçesi'nde olduğu gibi değil!"

"Ah, bana hatırlatmayın Azazello! O zamanlar çok aptaldım. Hem bana fazla kızmamalısınız: İnsan, her gün cinlere, perilere rastlamaz!"

"İnanıyorum size! Oysa, her gün cinlerle perilere rastlansa ne güzel olurdu!"

İyice heyecanlanmış olan Margarita, "Hızı ben de severim!" dedi. "Hızı ve çıplak olmayı... Mavzerle ateş etmek gibi, güm! Ne kadar iyi bir nişancı!" diye bağırdı Usta'ya dönerek. "Yastığın altına bir maça yedilisi koy, neresinden istersen vuruyor!.."

Margarita sarhoş olmaya başlamıştı, o yüzden gözleri parlıyordu.

"Yine unutuyordum!" diye bağırdı Azazello elini alnına vurarak. "Anlaşılan iyiden iyiye yoruldum, aklım başımda değil! Evet, Efendimiz size bir armağan yolladı –bunları Usta'ya dönüp söylemişti– bir şişe şarap. Dikkatinizi çekerim, hem de Filistin Valisi'nin içtiği şaraptan, Falerno şarabı."

Böylesine ender rastlanan bir şey, Usta ile Margarita'nın büyük ilgisini uyandıracaktı tabii. Azazello, cena-

ze törenlerinde kullanılan türden koyu renk brokar örtünün altından baştan aşağı küfle kaplı bir şişe çıkardı. Şarabı kokladılar, kadehlere doldurdular, az sonra patlak verecek fırtınanın kararttığı pencereden sızan ışıkta rengine baktılar. Ve her şeyin kan rengine büründüğünü gördüler.

Bardağını kaldıran Margarita, "Woland'ın sağlığına!" dedi.

Üçü de bardaklarını dudaklarına götürüp koca birer yudum aldılar. O an, fırtınayı haber veren solgun ışığın gözlerinin önünden uzaklaşmasıyla birlikte soluğu kesilen Usta, sonunun geldiğini hissetti. Margarita'nın yüzüne yayılan ölümcül solgunluğu da fark etti. Kollarını ona uzatmaya çalıştı, başaramadı, Margarita'nın başının masaya devrildiğini gördü, ardından genç kadın yere kaydı.

"Zehirleyici, katil!" diye bağırabildi Usta.

Azazello'ya saplamak için, masanın üzerinde duran bıçaklardan birini kapmaya çalıştı ama canı iyice gitmiş olan eli, örtünün üzerinde kaydı. Usta'yı çevreleyen her şey karardı, sonra kayboldu. Usta sırtüstü devrildi, düşerken de başını çalışma masasının sivri kenarına çarpıp yardı.

Zehirlenen Usta ile Margarita'nın kıpırtıları kesilince, Azazello harekete geçti. Önce pencereden dışarı fırladı, az sonra Margarita'nın oturduğu malikânedeydi. Her zamanki titizliği ve dakikliğiyle, bütün işlerin gerektiği gibi yapılıp yapılmadığını denetlemek istiyordu. Her şeyin yolunda gittiğini gördü. Kocasının dönüşünü beklediği anlaşılan, somurtkan bir kadının yatak odasından çıktığını, birden ölümcül bir sarılığa bürünüp elini yüreğine götürerek hafif bir sesle bağırdığını gördü:

"Nataşa... Kimse yok mu?.. İmdat!"

Sonra kadın, çalışma odasına varamadan, salonun parkelerinin üzerine yuvarlandı.

"Her şey yolunda," dedi Azazello.

Göz açıp kapayıncaya kadar, yerde yatan sevgililerin yanına dönmüştü bile. Margarita, halının üzerine yüzükoyun uzanmıştı. Azazello, demir gibi eliyle, oyuncak bir bebek gibi, Margarita'yı ters çevirdi ve kendisine dönmüş olan yüzü inceledi. O baktıkça değişiyordu. Fırtınanın gitgide yoğunlaşan karanlığında bile, bir süredir çizgilere yerleşmiş olan büyücü ifadesinin, hafif şehla bakan gözlerle coşkulu ve acımasız görünüşün değiştiği fark edilebilirdi. Ölünün yüz çizgileri aydınlandı, sonunda tatlılaştı, o yırtıcı hayvan sırıtışının yerini donuk bir kadınsı acı aldı. Azazello bembeyaz dişleri araladı, zehir olarak kullandığı aynı şaraptan ağzına birkaç damla döktü. Margarita içini çekti, sonra Azazello'nun yardımını istemeden doğrulup oturdu, hafif bir sesle sordu:

"Neden, Azazello, neden? Bana ne yaptınız?"

Yerde yatan Usta'yı gördü, ürperdi ve mırıldandı:

"Hiç aklıma gelmezdi... Siz, bir katil ha?"

"Yok canım," diye cevap verdi Azazello. "Neredeyse ayılacak. Hem niçin bu kadar sinirlisiniz?"

Kızıl saçlı iblisin sesi öylesine inandırıcıydı ki, Margarita ona hemen kandı. Ayağa kalktığında dirilmiş, gücü kuvveti iyice yerine gelmişti. Usta'ya şarap veren Azazello'ya yardım etti. Usta gözlerini açtı ama bakışı karanlıktı; nefretle en son sözlerini tekrarladı:

"Zehirleyici, katil..."

"Ah! İyiliğe böyle karşılık veriyorlar: küfürle," dedi Azazello. "Kör müsünüz yoksa? Körseniz bir an önce tekrar görebilmek için acele edin!"

Usta yerinden kalktı, canlanıp aydınlanmış olan bakışlarını çevresinde gezdirdi, sordu:

"Bu yeniliğin anlamı ne?"

"Bunun anlamı, yola çıkmanın tam sırası olduğudur. Fırtına gümbürdemeye başladı bile, duymuyor musu-

nuz? Hava gitgide kararmakta. Atlar, toynaklarıyla yeri eşeliyorlar, küçük bahçe ürperiyor. Hadi, bodrumunuzla vedalaşın, çabuk olun!"

Yeniden çevresine bakınan Usta, "Ha! Anlıyorum..." dedi. "Bizi öldürdünüz, biz artık ölüyüz. Ne büyük bir ustalık! Ne yerinde bir davranış! Şimdi anlıyorum her şeyi."

"Hey, insaf edin!" diye bağırdı Azazello. "Siz nasıl böyle konuşursunuz? Sevgiliniz size Usta diyor, düşünme yeteneğiniz var, nasıl ölü olabilirsiniz? Kendinizi canlı saymanız için, ille gecelik entarisi ve hastanenin içdonuyla bu bodrum katında oturmanız şart mı? Gülünç bir şey bu!"

"Her şeyi, bütün söylediklerinizi anladım!" diye bağırdı Usta. "Daha fazla konuşmayın. Yerden göğe kadar haklısınız!"

"Ey büyük Woland! Büyük Woland!" diye tekrarladı Margarita. Usta'nın sözlerini yansılarcasına. "Hayal gücü benimkinden ne kadar üstün! Ama romanın, romanın!" diye bağırdı Usta'ya, "Nereye uçarsak uçalım, romanını da yanına al."

"Gereksiz," dedi Usta, "romanım ezberimde." Sevgilisine sarılıp şakağından akan kanı silen Margarita, "Tek kelimesini, bir tek kelimesini bile unutmayacaksın değil mi?" diye sordu.

"Merak etme, bundan böyle hiçbir şeyi ve hiçbir zaman unutmayacağım."

"Öyleyse, ateş!" diye bağırdı Azazello. "Her şeyi başlatan ve sona erdiren ateş!"

"Ateş!" diye haykırdı Margarita ortalığı çınlatan bir sesle.

Pencere birden açıldı, rüzgâr perdeyi havalandırdı. Gökyüzünde kısa bir gök gürültüsü neşeyle ilerledi. Azazello, pençeyi andıran elini sobaya sokup dumanı tü-

ten bir kor çıkardı ve masa örtüsünü ateşe verdi. Sedirin üzerindeki bir yığın eski gazeteyi, ardından romanın kopyalarından birini ve penceredeki perdeyi tutuşturdu.

Şimdiden, az sonra başlayacak yolculuğun sarhoşluğuna kapılmış olan Usta, bir rafın üzerindeki kitabı masaya attı, sayfalarını alevler içindeki masa örtüsüne bastırdı, kitap da neşeyle tutuştu.

"Yan, yan, geçmiş hayat!"

"Yanın, eskinin acıları!" diye bağırdı Margarita.

Oda kızıl alevler içinde dalgalanmaya başlamıştı bile. Üçü birden, bir duman bulutu içinde kapıdan fırladılar, merdiveni tırmanıp avluya çıktılar. Gördükleri ilk insan, yerde oturan müteahhitin aşçısı oldu. Çevresine patatesler ve birkaç bağ soğan yayılmıştı. Aşçı kadının içinde bulunduğu durumu anlayabilmek güç değildi. Arabalığın yakınında, üç kara at soluyor, tepiniyor, sabırsız toynaklarıyla havaya toprak parçaları sıçratıyorlardı. Eyere ilk atlayan Margarita oldu, Azazello, sonra da Usta onu izlediler. Aşçı kadın, iç paralayıcı bir iniltiyle, istavroz çıkarmak üzere elini kaldırdı. Ama Azazello, ürkütücü bir sesle ona bağırdı: "Keserim elini ha!"

Sonra ıslık çaldı, atlar da ıhlamur dallarını kırarak fırlayıp alçak ve siyah bulutlara daldılar.

Tam o sırada, bodrum katın penceresinden yoğun bir duman fışkırdı ve avludan aşçı kadının zayıf, acılı çığlığı yükseldi:

"Yangın var!"

Atlar, Moskova evlerinin üzerinden geçmeye başlamıştı bile. Usta, önünde giden Azazello'ya, "Şehirle vedalaşmak isterdim!.." diye bağırdı.

Cümlesinin geri kalanı, bir gök gürültüsüne karışıp kayboldu. Azazello başını sallayarak kabul ettiğini belirtti ve atını dörtnala kaldırdı. Ağır bulutlar atlılara doğru koşturuyor, ama henüz yağmura dönüşmüyordu.

Yolcular, az sonra bir caddenin üzerinden geçtiler, o sırada yağmurdan korunmak için koşarak sığınacak yer arayan küçücük karaltılar gördüler. İlk damlalar düşüyordu. Sonra bir duman bulutunun üstünden –Griboyedov Evi'nden kalan buydu– geçtiler. Karanlığa boğulan şehrin üzerinde uçtular. Tepelerinde şimşekler çakıyordu. Sonra, damların yerini bir yeşillik okyanusu aldı. Derken yağmur, atlıları, suda yüzen üç koca kabarcığa dönüştürerek bütün hızıyla boşandı.

Havada uçma hissi Margarita'ya yabancı değildi, ama buna alışkın olmayan Usta hedefe, hayatta başka kimsesi olmadığından vedalaşmak istediği biricik insana ne kadar çabuk vardıklarını görünce şaştı kaldı. Yağmurun kurşuniliği içinde, uzun uzun inceleme fırsatını bulduğu ırmak ve karşısındaki kıyıda kalan ormanıyla Stravinski'nin kliniğini hemen tanıdı. Üçü de, kliniğin yakınına, bir koruluğun dibindeki açıklığa indiler.

Şimşeklerin ışığıyla aydınlanıp ardından karanlığa gömülen Azazello, ellerini ağzına götürüp, "Sizi burada bekliyorum!" diye bağırdı. "Vedalaşın ama elinizi çabuk tutun!"

Usta ile Margarita eyerden aşağı atladılar ve birer sudan hayalet gibi bahçeyi geçtiler. Az sonra, Usta, alışkın ellerle 117 numaranın balkonunun telli kapısını açıyordu. Margarita da peşindeydi, birlikte İvanuşka'nın odasına girdiler. Fırtınanın çatırtısı ve gümbürtüsü arasında, onları ne gören olmuştu ne de duyan. Usta yatağın yanında durdu.

İvanuşka uzanmış, rahata erdiği bu evde fırtınayı ilk izlediği günkü gibi, hareketsiz yatıyordu. Ama o zamanki gibi ağlamıyordu artık. Balkondan yanına inen karaltıyı tanıyınca doğruldu, kollarını uzattı, sevinçle, "Demek sizsiniz!" dedi. "Bilseniz, sizi ne kadar bekledim! Sonunda geldiniz, sevgili komşum!"

Usta cevap verdi:

"Ben buradayım ama ne yazık ki artık komşunuz olamayacağım. Sonsuza dek dönmemek üzere uçuyorum, vedalaşmak için uğradım size."

"Biliyordum, aklıma gelmişti," dedi İvan hafifçe. Ardından sordu: "Ona rastladınız mı?"

"Evet," diye karşılık verdi Usta. "Son zamanlarda konuştuğum tek insan olduğunuzdan, sizinle vedalaşmak istedim."

İvan'ın yüzü aydınlandı.

"Bana uğramakla ne iyi ettiniz!" dedi. "Ben de sözümü tutacağım, bir daha şiircikler yazmayacağım. Beni ilgilendiren artık başka şey –İvanuşka gülümsedi, akıldan yoksun bakışları Usta'dan uzaklara yöneldi– başka şey yazmak istiyorum. Biliyor musunuz, burada yatarken pek çok şeyi anladım."

Bu sözlerle duygulanan Usta, yatağın kenarına oturdu:

"Ah, bu çok iyi, çok iyi! Onun hikâyesinin devamını yazarsınız."

İvan'ın gözleri parlayıverdi: "Ama siz, siz yazmayacak mısınız bunu?" Başını eğdi, sonra düşünceli düşünceli ekledi: "Doğru... Benim de sorduğuma bakın..."

Ve İvanuşka, ürkek bakışlarını yere çevirdi.

"Hayır," dedi Usta. Sesi İvan'a boğuklaşmış, sanki yabancılaşmış geldi. "Artık onun hakkında tek kelime yazmayacağım. Başka uğraşılarım olacak."

Bir ıslık sesi, fırtınanın gümbürtüsünü delip geçti.

"Duyuyor musunuz?" diye sordu Usta.

"Fırtınanın gürültüsü..."

"Hayır, beni çağırıyorlar, tam sırasıdır gitmenin," dedi Usta yerinden kalkarak.

"Durun! Bir şey daha var. Onu bulabildiniz mi peki, o size sadık kaldı mı?"

"İşte, burada," dedi Usta duvarı işaret ederek.

Margarita'nın karaltısı beyaz duvardan kopup yatağa yaklaştı. Uzanmış yatan delikanlıya bakarken, büyük bir hüzün doldu gözlerine.

"Zavallı, zavallı..." diye fısıldadı alçak sesle, sonra yatağa eğildi.

İvan, kıskançlık barındırmayan, fakat hüzünlü ve dupduru bir sevgiyle, "Ne kadar güzel," dedi. "Görüyor musunuz, sizin durumunuz nasıl da düzeldi. Benim işim böyle yolunda gitmeyecek." Bir an düşündü, sonra dalgın dalgın devam etti: "Belki benimki de toparlanır, neden olmasın!"

İyice yakınına eğilen Margarita, "Evet, evet," diye fısıldadı. "Sizi alnınızdan öpeceğim, her şey dilediğiniz gibi olacak. Bana inanabilirsiniz, gördüm, biliyorum."

Delikanlı kolunu Margarita'nın boynuna doladı, Margarita da onu öptü.

Usta, zor duyulan bir sesle, "Elveda öğrencim!" dedi ve boşlukta silinmeye başladı. Sonra, Margarita'yla birlikte kayboldu. Balkonun telli kapısı kapandı.

İvanuşka ne yapacağını, ne düşüneceğini bilemez olmuştu. Yatağının içine oturup kuşkuyla çevresine baktı, inledi, kendi kendine konuştu, yataktan kalktı. Öfkesi iki kat artan fırtına, ruhunu korkuyla dolduruyordu. Onu ürküten şeylerden biri de, buradaki, devamlı sessizliğe alışkın kulaklarının, kapının ardından açıkça duyulan kaçamak ve kuşkulu ayak sesleriyle, boğuk insan gürültüleriyle dolmasıydı. Sinirli bir titremeyle seslendi:

"Praskovya Fyodorovna!"

Ama daha sesi kesilmeden, Praskovya Fyodorovna içeri girmiş, şaşkınlık ve merak dolu gözlerini ona dikmişti bile.

"Ne oluyor? Ne var?" diye sordu. "Fırtına mı sizi üzüyor? Hadi canım, bir şey yok, bir şey yok... Hemen size bakacağız... Doktoru çağırıyorum..." İvan karşısında-

ki kadına değil de, gitgide artan bir telaşla duvara bakarak, "Hayır Praskovya Fyodorovna, doktoru çağırmanız gereksiz," dedi. "Hiçbir şeyim yok, kendi başımın çaresine bakıyorum, korkmayın. Ama söyler misiniz," diye devam etti dostça bir sesle, "yanda, 118 numaralı odada demin ne oldu?"

Praskovya Fyodorovna bakışlarını kaçırarak, "118'de mi," dedi, "hiçbir şey. Hiç, hiçbir şey olmadı."

Ama sesinden sahtelik akıyordu, İvan bunu hemen fark etti.

"Hey, Praskovya Fyodorovna! Her zaman gerçeği söyleyen siz, öfkelenmemden mi korkuyorsunuz? Hayır, Praskovya Fyodorovna, bu olmayacak. Açık konuşsanız daha iyi olur, çünkü duvarın ardından her şeyi hissediyorum."

İçtenlik ve iyiliğine daha fazla kulak tıkayamayan Praskovya Fyodorovna, "Komşunuz az önce öldü," dedi.

Çakan şimşeğin ışığıyla sarılmış olarak, korkuyla baktı İvan'a. Ama herhangi korkunç bir olay meydana gelmedi. İvanuşka, çok ciddi bir edayla parmağını havaya kaldırıp, "Biliyordum!" dedi. "Praskovya Fyodorovna, kentte başka birinin daha öldüğünü size kesinlikle söyleyebilirim. Kim olduğunu da biliyorum –İvan'ın yüzünde esrarlı bir gülümseme belirdi–. Bir kadın."

31

Vorobyoviye Gori'de[1]

Fırtına ötelere sürüklendi, rengârenk bir ebemkuşağı Moskova Irmağı'nın suyunu içip kentin üzerinde donup kaldı. Tepenin birinde, iki ağaçlık arasında üç karaltı duruyordu. Bunlar, siyah atların üstüne binmiş, ırmağın ötesinde uzanan, binlerce parıltıya bölünerek batan güneşin, batıya dönük pencereleriyle Deviçyiy Manastırı'nın çavdar ekmeği rengindeki kulelerinde parıldadığı Moskova kentine bakan Woland, Korovyev ve Behennot'tu.

Havada bir hışırtı oldu, kara pelerininin peşi sıra Usta ile Margarita'yı sürükleyen Azazello, heykel gibi duran grubun yanına kondu.

Woland, bir süre sesini çıkarmadı; sonra, "Sizi bir parça üzmek zorunda kaldık Margarita Nikolayevna, sizi de Usta," dedi. "Ama bana kin beslemeyeceğinizi umuyorum; hem öyle sanıyorum ki pişman da olmadınız. Eh," dedi Usta'ya dönüp, "kente veda edin, yola çıkma zamanı geldi."

Woland'ın bilekte bollaşan kara eldiveni, camlarda parıldayan binlerce güneşi ve bütün gün ısınan kentten yükselen buhardan sisi işaret etti.

1. (Rus.) Moskova'daki Serçe Dağları. (Y.N.)

Usta yere ayak bastı, hızlı adımlarla ötekilerden uzaklaşıp tepenin sarp yamacına yöneldi. Siyah pelerini arkasından yerlerde sürünüyordu. Döndü, kente baktı. İlk anda, büyük bir hüzün doldu yüreğine. Ama bu hüzün, hemen yerini tatlı bir üzüntüye, serseri bir çingenenin duyacağı özleme bıraktı.

"Sonsuza kadar dönmemek üzere!.. Bu düşünceye alışmak gerek," diye mırıldandı Usta, dilini kuru ve çatlak dudaklarında gezdirerek. Ruhunun kıpırtılarına kulak verip bunları büyük bir isabetle çözümleyecek durumda geldi. Heyecanı yerini sanki derin ve amansız bir hakarete uğramışlık duygusuna bıraktı. Ama bu izlenim geçiciydi, garip bir şekilde, gururlu bir kayıtsızlığa, en sonunda da ebedi bir huzur önsezisine dönüşerek silindi gitti.

Atlılar, ses çıkarmadan Usta'yı bekliyor, uçurumun tepesinde elini kolunu sallayan, bakışlarını şehrin üzerinden aşırıp en uzak köşelerini görmek istercesine başını kaldıran, sonra da ayakları dibindeki ezilmiş ve cılız otları incelemek istercesine önüne eğen ince uzun karaltıya bakıyorlardı.

Sessizliği, canı sıkılan Behennot bozdu.

"İzin verin Efendimiz," dedi, "izin verin de gitmeden önce veda niyetine ıslık çalayım."

"Hanımefendiyi korkutacaksın!" dedi Woland. "Hem unutma, bugün yol açtığın rezaletlerin artık sonu geldi."

Ellerini kalçalarına dayamış, eyere de yan oturmuş olan, upuzun eteği yerlerde sürünen Margarita, "Hayır, hayır, Efendimiz," dedi. "Islık çalmasına izin verin. Bu uzun yolculuğu düşündükçe içimi bir hüzün kaplıyor. Yolcu, yolunun sonunda, kendisini mutluluğun beklediğini bilse de bu hüzün doğaldır, değil mi Efendimiz? Bizi güldürsün yoksa korkarım bu iş gözyaşlarıyla sona erecek, yolculuğumuz da zehir olacak!"

Woland, Behennot'a döndü; başıyla işaret ederek istediğini yapabileceğini belirtti. Behennot, neşe içinde yere atladı, parmaklarını ağzına soktu, yanaklarını şişirdi ve bir ıslık çaldı. Margarita'nın kulakları acıyla çınladı, at şaha kalktı. Komşu ormanda, ağaçlardan kuru dallar döküldü, koca bir kuzgun ve serçe sürüsü bir anda havalanıverdi. Toz bulutları, döne döne ırmağa kadar indi, rıhtım boyunca ilerleyen tramvayın içindeki yolculardan birkaçının kasketi uçarak suya düştü.

Islık sesiyle Usta da yerinden sıçradı ama dönüp bakmadı. El kol hareketleri iyice hızlandı, bütün kente gözdağı vermek istercesine, yumruğunu havaya kaldırdı. Behennot, şişinerek çevresine bakındı.

"Bu bir ıslık, tartışmıyorum," dedi Korovyev küçümsercesine. "Gerçekten bir ıslık ama taraf tutmadan konuşmak gerekirse, sıradan bir ıslık!"

Yanaklarını şişiren ve Margarita'ya durup dururken göz kırpan Behennot, kurumlu kurumlu, "Hey, ben kilise şarkıcısı değilim ki," dedi.

Ellerini ovuşturup parmaklarına üfleyen Korovyev, "Bak şimdi, eski usul bir ıslık deneyeceğim," dedi.

Woland'ın sert sesi, Korovyev'i uyardı:

"Kimseyi sakat bırakmamaya dikkat et ama!"

Elini kalbine götüren Korovyev, "Bana güvenebilirsiniz Efendimiz," cevabını verdi. "Niyetim biraz gülmek, sadece gülmek."

Sonra, lastik gibi uzayıverdi sanki. Sağ elinin parmaklarıyla karışık bir şekil çizdi, sonra vida gibi eğilip büküldü, birden boşanarak ıslık çalmaya koyuldu.

Margarita ıslık sesini duymadı ama azgın atıyla birlikte sürüklendiği yetmiş adım öteden olup biteni gördü. Tam yanında bir meşe ağacı köküyle birlikte topraktan fırladı, bütün tepe ırmağa kadar çatladı. Rıhtım ve üzerindeki lokantayla birlikte kıyının büyük bir parçası suya

kaydı. Irmak köpürdü, yükseldi, ama karşı kıyıdan sürünürcesine geçen yeşil bir tramvay bir anda hızlanarak yolcularını sağ salim uzaklaştırdı. Tepinip duran Margarita'nın atının ayaklarının dibine, Fagot'un ıslığıyla can vermiş bir alakarganın ölüsü düştü.

Islık sesi Usta'yı çok korkuttu.

Başını elleri arasına aldı ve koşarak yol arkadaşlarının yanına döndü.

"Her neyse bütün hesapları kapattınız mı?" diye sordu Woland atının tepesinden. "Veda töreni sona erdi mi?"

Rahatlayan Usta, içten ve korkusuz bakışlarını Woland'a doğru kaldırıp, "Veda töreni sona erdi," diye karşılık verdi.

Bunun üzerine, tepede, Woland'ın korkunç çığlığı boru sesi gibi çınladı:

"Vakit geldi!"

Bu haykırışı beklenmedik bir ıslık ve Behennot'un gülüşü izledi.

Bir zıplayışta, atlar süvarilerini havalandırarak, dörtnala kalktılar. Margarita, ateşli hayvanın sabırsızlanarak gemini iyice kastığını hissediyordu. Rüzgârın şişirdiği Woland'ın pelerini atlıların tepesine doğru açıldı, akşam gölgesinin kapladığı gökyüzünün bir bölümünü gizledi. Bu kara perde bir an çekildiğinde Margarita ardına baktı, alacalı kulelerin çoktan kaybolmuş olmasından başka, kentin de toprağa gömülerek ardında sis ve dumandan başka bir şey bırakmadığını gördü.

32

Bağışlanma ve sonsuz huzur

Ey tanrılar, tanrılar! Toprak, akşamları nasıl da kasvetlidir! Bataklıkların üstünde uçuşan sisler ne de çok sırla doludur! Bu sislerin arasında gezinen, ölmeden önce çok acı çeken, çok ağır bir yük taşıyarak bu toprağın üzerinde uçan kişi bilir bunu! Bu yorgunluğun ne olduğunu bilen bilir. Ve en ufak bir pişmanlık duymaksızın bu toprağın sislerinden, ırmaklarından, göllerinden kopar, yüreği tüy gibi, kendini ölümün elleri arasına bırakır. Ölümün, yalnız ölümün huzur vereceğini bilir.

Yorulan sihirli atlar da hızlarını iyice kesmişlerdi, kaçınılmaz gece onları yakalamak üzereydi. Geceyi ardında duyan delifişek Behennot bile sakinleşmişti. Tırnaklarını eyer kaşına takmış, sessiz ve ciddi, kuyruğunu iyice açmış, uçuyordu.

Gece, kara bir kefenle ormanları ve çayırları örtmeye koyuldu, epey uzakta, ta aşağılarda hüzünlü, minik ışıklar yaktı. Artık Usta ile Margarita için gereksiz, önemsiz, ufacık, yabancı ışıklar... Gece atlıları yakaladı, melankolik gökyüzünde sağa sola soluk, küçük ışık lekeleri –yıldızlar– serperek üstlerine çöküp onları sardı.

Gece giderek koyulaştı, karanlıkları süvarilerle atbaşı gitmeye koyuldu, pelerinlerini yakalayıp sırtlarından alarak kılıklarını ortaya koydu. Rüzgârın serinlettiği Marga-

rita, gözlerini açtığında, çevresinde kendi hedeflerine doğru uçuşanların dış görünüşünde meydana gelen büyük değişiklikleri fark etti. Uzaklardaki bir ormanın tepesinden ayın kızıl dairesi onlara doğru yükseldiğinde bütün sahtelikler kaybolup bataklıklara dağılmış, büyünün kısa süreli gösterişi siste boğulup gitmişti.

Tercümana ihtiyaç duymayan esrarlı bir uzmanın sözde tercümanlığını yaptığını söyleyen Korovyev-Fagot'u, şimdi Woland'ın yanı sıra ve Margarita'nın sağında uçarken gören olsa, zor tanırdı. Korovyev-Fagot adıyla, sırtında yırtık bir panayır kıyafetiyle, Serçeler Tepesi'nden ayrılmış olan adam, şimdi, eflatun giysiler içinde, kasvetli yüzü gülümseme nedir bilmeyen, koşumlarına asılı altın zincirleri çınlatarak at süren bir şövalyeydi. Çenesini göğsüne dayamıştı, aya bakmıyor, yeryüzüyle ilgilenmiyordu. Woland'ın yanında, hiç kuşkusuz kişisel bir derdine kafa yoruyordu.

Rüzgârın ıslıkları arasında, Margarita, Woland'a sordu: "Neden bu kadar değişti?"

Woland, tek gözü hafif hafif parıldayan yüzünü Margarita'ya çevirip, "Bu şövalye," dedi, "bir seferinde kötü sonuçlanan bir şaka yaptı. Işık ve karanlıklar hakkında meydana getirdiği kelime oyunu tatsızdı. Bunun sonucunda, şövalye şakayı biraz daha, niyetlendiğinden biraz daha fazla uzatmak zorunda kaldı. Ama bu gece hesapların görüldüğü gecedir. Şövalye borcunu ödedi, hesabı da kapandı."

Gece, Behennot'un sık kuyruğunu da kopardı, derisini yüzdü, tüylerini bataklıklara saçtı. Karanlıklar prensini eğlendirmekle görevli bir kedi olan varlık, artık zayıf bir delikanlı, bir iblis-beyzade, yeryüzünün gelip geçmiş en büyük soytarısıydı. Şimdi eyerinde sessizce oturuyor, gürültü çıkarmadan, genç yüzünü aydan dökülen ışığa çevirmiş olarak uçuyordu.

Ötekilerden biraz uzakta, çelik zırhıyla pırıl pırıl parlayan Azazello at koşturuyordu. Ay onun da yüzünü değiştirmişti. O sapsarı, saçma ve iğrenç köpekdişleri kaybolmuş, kör gözünün de sahte olduğu ortaya çıkmıştı. Azazello'nun iki gözü de eşti –bomboş ve kara– yüzü beyaz ve buz gibiydi. Azazello şimdi gerçek görüntüsüne, ıssız çöllerin iblisi, öldürücü-iblis görüntüsüne bürünmüştü.

Margarita kendini göremiyordu, ama Usta'nın ne kadar değiştiğini seçebiliyordu. Ay ışığında saçları ağarmış, başının arkasında, rüzgârda uçuşan bir kuyruk gibi toplanmıştı. Rüzgâr, Usta'nın bacaklarını örten paltoyu alıp götürdüğünde, Margarita koca çizmelerinin topuklarında mahmuzların yanıp söndüğünü fark etti. İblis-beyzade gibi Usta da gözlerini aydan ayırmıyor, ama tanıdığı ve sevdiği bir yaratıkmış gibi ona gülümsüyor, 118 numaralı odada edindiği alışkanlık gereğince kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu.

Sonunda Woland da, diğerleri gibi, gerçek görüntüsüne bürünmüştü. Margarita, koşumlarının neden yapıldığını tam olarak söyleyemezdi –belki zincir biçiminde örülmüş ay ışıklarından–. Atının –yelesi bulut olan bir karanlık yığını– ve mahmuzlarının –belki solgun yıldızlar– da ne olduğunu bilemiyordu.

Bu sessiz yolculuk daha çok uzun bir süre, aşağıdaki görüntünün de değiştiği âna kadar devam etti. Hüzünlü ormanlar yeryüzünün karanlığına gömülmüş, kendileriyle birlikte bıçak gibi donuk parıltılı nehirleri de sürüklemişlerdi. Işığı gitgide artan düzensiz kayalar göründü, aralarında ay ışığının giremediği karanlık uçurumlar açılmıştı. Woland atını taşlı, huzursuz bir alanda yavaşlattı ve atlılar yavaş yavaş devam ettiler; atların ezdikleri taşların seslerini dinliyorlardı. Ay, parlak bir yeşil ışıkla bu düzlüğü aydınlatıyordu. Margarita, az sonra, bu ıssız

bölgenin ortasında bir koltuğa oturmuş bir adamın beyaz şeklini seçebildi. Adam ya sağırdı ya da derin düşüncelere dalmıştı. Her neyse atların ağırlığı altında titreyen taşı toprağı duymadı, atlılar da onun hareketsiz duruşunu hiç bozmadan yanına yaklaştılar.

En iyi elektrik ampulününkinden bile güçlü olan ay ışığı, Margarita'nın, görmeyen gözlerle bakan adamı rahatlıkla seçebilmesini sağladı. Adam kesik hareketlerle durmadan ellerini ovuşturuyor, görmeyen gözlerle ayın değirmi yüzüne bakıyordu. Margarita, ay ışığına doğru ürkek kıvılcımlar saçan ağır taş koltuğun yanında, kocaman, koyu renkli, sivri kulaklı, efendisi gibi korku dolu bakışlarını aya dikmiş bir köpek gördü. Oturan adamın ayakları dibinde kırık bir testinin parçaları sürünüyor, iki ayağının arasına kopkoyu, kızıl bir birikinti yayılıyordu.

Atlılar durdu. Woland, Usta'ya dönerek, "Romanınızı okudular," dedi. "Ne yazık ki bitmemiş, dediler sadece. Bu nedenle, kahramanınızı size göstermek istedim. Neredeyse iki bin yıldır bu düzlükte oturmuş uyuyor ama dolunay çıktığında, uykusuzluk, gördüğünüz gibi ona çok acı veriyor. Üstelik tek acı çeken kendisi değil: Sadık bekçisi olan şu köpek de derdine ortak. Ödlekliğin, kusurların en büyüğü olduğunu kabul edersek, herhalde, bu zavallıyı suçlayamayız. Bu gözüpek köpeğin çekindiği tek şey fırtınaydı. Her neyse seven kişi, sevdiğinin kaderini paylaşmak zorundadır."

Sakin yüzü merhamet dolu bir gölgeyle kaplanan Margarita, "Ne diyor?" diye sordu.

"Hep aynı şeyi söylüyor," diye karşılık verdi Woland. "Ay ışığında bile huzur nedir bilmediğini, iğrenç bir görevi olduğunu söylüyor. Uyumadığı zaman hep söylediği bu, uyurken de hep aynı şeyi görüyor: ay ışığından bir yol. Tutuklu Ha-Nozri ile birlikte bu yol boyunca yürümek istiyor. Dediğine bakılırsa çok uzun yıllar önce, ni-

san ayının on dördüncü günü ona her şeyi söyleyememiş. Kim bilir neden, ne yazık ki bir türlü bu yolda yürüyemiyor, yanına kimse gelmiyor. Ne yapsın? Ona da kala kala kendi kendisiyle konuşmak kalıyor. Biraz da değişiklik gerektiğinden, ay üzerine verdiği söyleve sık sık, dünyada en çok nefret ettiği şeyin ölümsüzlüğü ve akıl almaz ünü olduğunu ekliyor. Kaderini, partal giysili serseri Matta Levi'ninkiyle değiştirmeye yürekten razı olduğunu da belirtmeden geçmiyor."

"Eskinin tek ayına karşılık on iki bin ay, biraz fazla değil mi?" diye sordu Margarita.

"Ne yani, Frida'ya yaptığınızı mı yapmak istiyorsunuz?" dedi Woland. "Ama Margarita, bunda sizi üzecek hiçbir şey yok. Her şey doğru, dünya bunun üzerine kurulmuş."

Büyücü olduğu zamanlardaki tiz sesiyle, "Kurtarın onu!" diye bağırdı Margarita.

Bu çığlıkla dağdan bir kaya koptu, dipsiz bir uçuruma yuvarlandı, düşerken çıkardığı gümbürtü ortalığı çınlattı. Margarita, bu gümbürtünün düşen kayadan mı, yoksa Şeytan'ın gülüşünden mi ileri geldiğini bilemezdi aslında. Ne olursa olsun, Woland gülerek Margarita'ya bakıyordu.

"Dağda haykırmanın hiç gereği yok!" dedi. "Nasılsa kayaların düşmesine alışkın, çoktan beri bu tür gürültüler onu yerinden bile sıçratmıyor. Bağışlanması için aracılık edemezsiniz Margarita. Çünkü konuşmak istediği kişi, bağışlanması için boş yere araya girdi bile!"

Woland yeniden Usta'ya döndü ve, "Artık romanınızı tek cümleyle bitirebilirsiniz," dedi.

Ayakta, hareketsiz duran Usta sanki bu ânı bekliyor, Vali'ye bakıyordu. Ellerini ağzının iki yanına götürdü, öyle bir haykırdı ki yankısı ağaçsız ve cansız dağlarda uzadı gitti:

"Kurtuldun! Özgür! Seni bekliyor!"

Tepeler, Usta'nın sesini gök gürültüsüne dönüştürdüler ve bu gök gürültüsü tepelerin sonu oldu. Cehennemî kayalık duvarlar yıkıldı. Yalnız, taş koltuğun bulunduğu düzlük ayakta kaldı. Duvarların devrildiği kara uçurumun dibinde, pırıl pırıl putların tepeden baktığı uçsuz bucaksız bir kent aydınlandı. Binlerce ay boyunca, akıl almaz bir bollukla üreyen bitkilerle kaplı bir bahçenin üstündeydi bu heykeller. Bahçenin eteğine kadar, Vali'nin ne zamandır beklediği ay ışığından yol uzanıyordu. Bu yola ilk atılan sivri kulaklı köpek oldu. Kan kırmızı astarlı beyaz palto giymiş adam koltuğundan kalktı, çatlak bir sesle boğuk çığlıklar attı. Gülüyor muydu, yoksa ağlıyor muydu, anlamak mümkün değildi. Attığı çığlıkların anlamı da kestirilemiyordu. Yalnız, sadık bekçisinin ardından, büyük bir canlılıkla ay yolunda yürüdü.

Usta, koşumlarıyla oynayarak, "Benim de peşinden gitmem gerekiyor mu?" diye sordu.

"Hayır," diye cevap verdi Woland. "Artık olup bitmiş bir şeyin izinden yürümek neye yarar?"

Dönüp kısa süre önce terk ettikleri, çavdar ekmeği renginde manastır kulelerinin bulunduğu, camlarında güneş ışınlarının parıldadığı arkadaki kenti gösteren Usta, "Öyleyse oraya gitmeliyim," dedi.

Woland'ın iyice kalınlaşan sesi kayaların üzerinden aktı:

"Hayır, oraya da değil romantik Usta! Hayalinizde yarattığınız kahramanı görmek isteyen, az önce kurtardığınız kişi, romanınızı okudu." Woland Margarita'ya döndü: "Margarita Nikolayevna! Usta için en parlak geleceği düşünmeye çalıştığınızı kabul etmek zorundayız; aslında, size teklif edeceğim, Yeşu'nun sizin için düşündüğü gelecek daha da iyi!" Woland, Usta'ya iyice yaklaşmak

san ayının on dördüncü günü ona her şeyi söyleyememiş. Kim bilir neden, ne yazık ki bir türlü bu yolda yürüyemiyor, yanına kimse gelmiyor. Ne yapsın? Ona da kala kala kendi kendisiyle konuşmak kalıyor. Biraz da değişiklik gerektiğinden, ay üzerine verdiği söyleve sık sık, dünyada en çok nefret ettiği şeyin ölümsüzlüğü ve akıl almaz ünü olduğunu ekliyor. Kaderini, partal giysili serseri Matta Levi'ninkiyle değiştirmeye yürekten razı olduğunu da belirtmeden geçmiyor."

"Eskinin tek ayına karşılık on iki bin ay, biraz fazla değil mi?" diye sordu Margarita.

"Ne yani, Frida'ya yaptığınızı mı yapmak istiyorsunuz?" dedi Woland. "Ama Margarita, bunda sizi üzecek hiçbir şey yok. Her şey doğru, dünya bunun üzerine kurulmuş."

Büyücü olduğu zamanlardaki tiz sesiyle, "Kurtarın onu!" diye bağırdı Margarita.

Bu çığlıkla dağdan bir kaya koptu, dipsiz bir uçuruma yuvarlandı, düşerken çıkardığı gümbürtü ortalığı çınlattı. Margarita, bu gümbürtünün düşen kayadan mı, yoksa Şeytan'ın gülüşünden mi ileri geldiğini bilemezdi aslında. Ne olursa olsun, Woland gülerek Margarita'ya bakıyordu.

"Dağda haykırmanın hiç gereği yok!" dedi. "Nasılsa kayaların düşmesine alışkın, çoktan beri bu tür gürültüler onu yerinden bile sıçratmıyor. Bağışlanması için aracılık edemezsiniz Margarita. Çünkü konuşmak istediği kişi, bağışlanması için boş yere araya girdi bile!"

Woland yeniden Usta'ya döndü ve, "Artık romanınızı tek cümleyle bitirebilirsiniz," dedi.

Ayakta, hareketsiz duran Usta sanki bu ânı bekliyor, Vali'ye bakıyordu. Ellerini ağzının iki yanına götürdü, öyle bir haykırdı ki yankısı ağaçsız ve cansız dağlarda uzadı gitti:

"Kurtuldun! Özgür! Seni bekliyor!"

Tepeler, Usta'nın sesini gök gürültüsüne dönüştürdüler ve bu gök gürültüsü tepelerin sonu oldu. Cehennemî kayalık duvarlar yıkıldı. Yalnız, taş koltuğun bulunduğu düzlük ayakta kaldı. Duvarların devrildiği kara uçurumun dibinde, pırıl pırıl putların tepeden baktığı uçsuz bucaksız bir kent aydınlandı. Binlerce ay boyunca, akıl almaz bir bollukla üreyen bitkilerle kaplı bir bahçenin üstündeydi bu heykeller. Bahçenin eteğine kadar, Vali'nin ne zamandır beklediği ay ışığından yol uzanıyordu. Bu yola ilk atılan sivri kulaklı köpek oldu. Kan kırmızı astarlı beyaz palto giymiş adam koltuğundan kalktı, çatlak bir sesle boğuk çığlıklar attı. Gülüyor muydu, yoksa ağlıyor muydu, anlamak mümkün değildi. Attığı çığlıkların anlamı da kestirilemiyordu. Yalnız, sadık bekçisinin ardından, büyük bir canlılıkla ay yolunda yürüdü.

Usta, koşumlarıyla oynayarak, "Benim de peşinden gitmem gerekiyor mu?" diye sordu.

"Hayır," diye cevap verdi Woland. "Artık olup bitmiş bir şeyin izinden yürümek neye yarar?"

Dönüp kısa süre önce terk ettikleri, çavdar ekmeği renginde manastır kulelerinin bulunduğu, camlarında güneş ışınlarının parıldadığı arkadaki kenti gösteren Usta, "Öyleyse oraya gitmeliyim," dedi.

Woland'ın iyice kalınlaşan sesi kayaların üzerinden aktı:

"Hayır, oraya da değil romantik Usta! Hayalinizde yarattığınız kahramanı görmek isteyen, az önce kurtardığınız kişi, romanınızı okudu." Woland Margarita'ya döndü: "Margarita Nikolayevna! Usta için en parlak geleceği düşünmeye çalıştığınızı kabul etmek zorundayız; aslında, size teklif edeceğim, Yeşu'nun sizin için düşündüğü gelecek daha da iyi!" Woland, Usta'ya iyice yaklaşmak

için eyerinin üzerinde eğildi: "İkisini yalnız bırakın, onları rahatsız etmeyeceğiz. Belki bir noktada fikir birliğine varırlar." Woland bir el hareketi yaptı, Kudüs söndü gitti.

"Orada da aynı şey," dedi Woland geriye dönüp. "Bodrum katında ne yapacaktınız?" Güneşin parıltıları da sönüverdi. "Neye yarar?" dedi Woland tatlı ve inandırıcı bir sesle. "Üç kere romantik Usta! Öğleden sonraları, sevgilinizle birlikte çiçek açmaya başlayan kiraz ağaçları altında gezinmeyi; akşam, Schubert'in müziğini dinlemeyi istemez misiniz? Mumların ışığında, kaz tüyünden bir kalemle yazmaktan hiç zevk almaz mısınız? Faust gibi, yeni bir insancık yaratmak umuduyla bir imbiğin üstüne eğilmeyi arzulamaz mısınız? Bakın, şurası! Orada sizi bekleyen bir ev, bir de yaşlı hizmetçi var, mumlar yanmış bile ama yakında sönecekler, neredeyse gün doğacak çünkü. Şu yolu tutun Usta, şu yolu! Elveda, çünkü benim gitme zamanım geldi!"

Usta ile Margarita, bir ağızdan, "Elveda!" diye bağırdılar.

Derken kara Woland, hiçbir yola sapmadan bir uçuruma atıldı, peşindekiler de gürültüyle onunla birlikte sürüklendiler. Çevrede ne kayalık kaldı, ne düzlük, ne ay ışığından yol, ne Kudüs. Siyah atlar da kaybolmuştu. Ve Usta ile Margarita, beklendiği gibi tanyerinin ağardığını gördüler. Tanyeri, gece yarısı çıkan dolunayın hemen ardından geldi. Usta, sevgilisiyle birlikte, sabahın göz kamaştırıcı ilk ışınları arasında, taşları yosun tutmuş küçük bir köprünün üzerinde yürüyordu. Köprüyü geçtiler. Akarsu sadık sevgililerin ardında kaldı, kumlu bir yola girdiler.

Kum, çıplak ayaklarının altında çıtırdarken, "Şu sessizliği dinle," dedi Margarita. "Dinle ve hayatta hiç kavuşamadığın şeye, huzura şükret. Sessizlik. Önüne bak, işte sana armağan edilen ebedî ev. İtalyan mimarisini hatırla-

tan bir pencereyi, çatıya kadar tırmanan asmanın burgularını buradan görebiliyorum. İşte evin, sonsuzluğa dek oturacağın ev. Bu gece, sevdiklerinin seni görmeye geleceklerini biliyorum. –Seni ilgilendiren, başına hiçbir dert açmayacak olanlar.– Göreceksin, bir şeyler çalacak, senin için şarkı söyleyecekler. Mumlar yandığında oda ne tatlı bir ışıkla dolacak! Leke içindeki ebedi şapkanı takıp yüzünde gülümsemeyle uyuyacaksın. Uyku sana güç verecek, bilgece düşünmeye koyulacaksın. Beni de yanından uzaklaştırmayı beceremezsin. Sen uyurken biri bekleyecek başında ve işte o, ben olacağım."

Usta'yla birlikte, sonsuzluğa dek var olacak eve yürüyen Margarita bunları söyledi. Ve Usta, Margarita'nın sözlerinin su gibi aktığını hissetti, arkada bıraktıkları mırıldanarak akan dere gibi.

Ve Usta'nın belleği, o tedirgin, sanki binlerce iğneyle sürekli delinen bellek sönmeye başladı. Yarattığı kahramana, bu pazar gecesi bağışlanıp bir daha dönmemek üzere sonsuzluğa giden müneccim kralın oğlu, Kudüs'ün beşinci valisi, amansız şövalye Pontius Pilatus'a özgürlüğünü nasıl sağladıysa biri de onu özgürlüğüne kavuşturuyordu.

Sonsöz

Her şey bir yana, o cumartesi akşamı, Woland'ın arkasındakilerle birlikte Serçeler Tepesi'nden havalanmasından sonra Moskova'da neler oldu acaba?

Başkentte en akıl almaz söylentilerin dolaşmasına, üstelik bütün bu söylentilerin ülkenin en uzak ve en yitik köşelerine kadar uzanmasına gelince; bundan söz etmemek en iyisi. Aynı lafları tekrarlamak, olsa olsa insanın midesini kaldırır.

Bu gerçeğe uygun satırların yazarı, bir gün trenle Feodosya'ya giderken, Moskova'da iki bin kişinin tiyatrodan kelimenin tam anlamıyla çırılçıplak çıktığını ve bu kılıkta taksilere binip evlerine döndüğünü kendi kulaklarıyla duydu.

Süt kuyruklarında, tramvaylarda, mağazalarda, apartmanlarda, mutfaklarda, gerek banliyö gerekse uzun yol trenlerinde, büyük ve küçük istasyonlarda, villalarda ve kumsallarda "kötü ruh" sözü dillerden düşmüyordu.

Tabii, çok gelişmiş ve kültürlü kişiler, başkenti ziyaret eden kötü ruhlar hikâyesine asla katılmıyor, hatta bunlara gülüyor ve bundan söz edenlere laf anlatmaya çalışıyorlardı. Ama ortada bir olay vardı işte, hiçbir açıklama getirmeden buna sırt çevirmek de imkânsızdı: Başkente biri gelmişti. Griboyedov'dan artakalan kararmış

tahtalar ve daha birçok şey, olup bitenleri gayet açıkça ortaya koyuyordu.

Kültürlü insanlar, resmî soruşturmacıların görüşünü benimsemişlerdi: Bu, işlerini çok iyi bilen, bir hipnotizmacı ve vantrilok çetesinin marifetiydi.

Gerek Moskova'da, gerekse başkent dışında, çetenin yakalanması için akla gelebilecek bütün tedbirler, büyük bir hız ve titizlikle alındı ama ne yazık ki hiçbir sonuç vermedi. Adının Woland olduğunu söyleyen kişi suç ortaklarıyla birlikte ortadan kaybolmuştu; bir daha ne Moskova'da ne de başka bir yerde onları gören oldu. Dolayısıyla yabancı ülkelere kaçtığı yolunda bir varsayım doğdu kendiliğinden, ama oralarda da izine rastlanmadı.

Soruşturma çok uzun sürdü. Doğruyu söylemek gerekirse, olay korkunçtu! Dört evin yanması ve yüzlerce kişinin çıldırması dışında, ölenler de olmuştu. Bunlardan en az ikisi, kesin olarak biliniyordu: Biri Berlioz'du, diğeri de başkentteki Yabancılar Bürosu'nda çalışan, başkentin ilgi çekici yerlerini konuklara gezdirmekle görevli Baron Meigel. Bu ikisi bal gibi cinayete kurban gitmişti. Meigel'in kömürleşmiş kemikleri, Sadovaya Caddesi'ndeki yangın kontrol altına alındığında, 50 numaralı dairede bulunmuştu. Evet, ölenler vardı ve bu ölüler bir soruşturma yapılmasını gerektiriyordu.

Ama Woland'ın gidişinden sonra bile kurbanlar oldu ve bu seferki kurbanlar ne acıdır, kara kedilerdi.

Bu sakin, yararlı ve insan dostu hayvanlardan yüz kadarı, ülkenin çeşitli bölgelerinde tabanca tüfek kurşunu ya da çeşitli yöntemlerle öldürülmüş olarak bulundu. On beş kadar kedi de, epey hırpalanmış bir halde, çeşitli şehirlerin polis karakollarına getirildi. Örneğin Armavir'de, bu suçsuz hayvanlardan biri, ön ayakları bağlanmış olarak bir yoldaş tarafından polis karakoluna bırakıldı.

Söz konusu yoldaş, Kedi'yi, sinsi sinsi, bir dulavrato-

tu kümesinin ardına süzülmek üzereyken yakalamıştı. (Kedilerin sinsi bir görünüşü varsa ne yapalım? Bu onların yaradılıştan kötü olmalarından değil, her zaman kendilerinden güçlü bir varlığın –köpek ya da insan– onlara kötülük edeceği ya da bir yerlerini sakatlayacağı korkusundan ileri gelir. Her ikisini de yapmak kolay iştir, ama bu kimseye bir şey kazandırmaz, bakın söylüyorum, hiç, hiçbir şey kazandırmaz!)

Yoldaş, Kedi'nin üstüne atıldı, hain ve tehditkâr bir sesle homur homur homurdanırken hayvanı bağlamak için kravatını çözdü:

"Hah ha! Gördüğüm kadarıyla sayın hipnotizmacı Armavir'i ziyaret etmekte şimdi de, öyle mi? Ama burada sizden korkan yok! Dilsiz numarası yapmaya kalkışmayın! Ne mal olduğunuzu herkes biliyor!"

Ve yoldaş, yeşil bir kravatla bağladığı ön ayaklarından çekerek, ufak tekmelerle arka ayakları üzerinde yürümeye zorladığı zavallı hayvanı sürükleye sürükleye polise götürdü.

Bir sürü haylazın arkasından ıslık çaldığı yoldaş, "Hâlâ devam mı?" diyordu. "Hâlâ devam mı ediyorsunuz aptal ayaklarına yatmaya? Bir işe yaramaz bütün bunlar! Lütfen herkes gibi yürüyün."

Kara kedi, kurbanlık koyun gibi bakmaktan başka şey yapamıyordu. Doğuştan konuşma yeteneğinden yoksun olduğu için, kendini temize çıkarması imkânsızdı. Zavallı hayvan neyse ki, öncelikle polis, sonra da sahibesi olan saygıdeğer yaşlı bir dul kadın sayesinde kurtulabildi. Karakola vardığında, yoldaştan leş gibi bir alkol kokusu geldiği görüldü, dolayısıyla da yaptığı açıklamalar büyük kuşkuyla karşılandı. Bu arada, yaşlı kadın, kedisine el konduğunu komşularından öğrenmişti. Doğru karakola koştu, neyse ki tam zamanında yetişmişti. Kedisi konusunda övgü dolu sözler söyledi, beş yıl öncesinden, daha

minicik bir yavruyken hayvanı tanıdığını anlattı, kedisinden kendisi kadar emin olduğuna, hiçbir kötülük yapmayıp hayatında Moskova'ya gitmediğine tanıklık etti. Armavir'de doğmuş, Armavir'de büyümüş, fare yakalamayı Armavir'de öğrenmişti.

Yanlış ve iftiranın ne olduğunu yaşayarak öğrenen Kedi, sonunda serbest bırakıldı ve sahibesine teslim edildi.

Kedilerin dışında, birkaç kişinin daha başı ağrıdı, ama bu, pek önemli sayılmaz. Birincisi, gözaltına alınanlar oldu. İçlerinden bazıları bir süre tutuklu kaldılar; örneğin: Leningradlı Volman ve Volper adlı yoldaşlar; Saratovlu, Kievli ve Harkovlu üç Volodin; Kazanlı bir Voloh; bir de Penzalı kimya doktoru –ama onun neden tutuklandığı pek anlaşılamadı– Vetçinkyeviç. Öte yandan, adam esmer, çok uzun boylu ve gayet yanık yüzlüydü gerçekten de.

Çeşitli yerlerde de, dokuz Korovin, dört Korovkin, iki Karavayev ele geçti.

Sivastopol treninde de adamın biri, bilekleri kelepçelenmiş olarak Belgorod İstasyonu'nda zorla trenden indirildi. Bu yoldaşın aklına, yol arkadaşlarını, iskambil oyunları yaparak eğlendirmek gelmişti.

Yaroslavl kentinde, tam öğle yemeği sırasında, yoldaşın biri, koltuğunun altında tamirciden aldığı gazocağıyla bir lokantaya girdi. İki kapıcı, adamı görür görmez işi gücü bırakıp kaçtı. Müşterilerle garsonlar ve mutfakta çalışanlar da onları izledi. Bu arada da, anlaşılmaz bir biçimde, kasada duran günlük gelir sırra kadem bastı.

Şimdi unutulmuş olsa da, bu türden daha bir sürü olay meydana geldi. Genellikle de kafalar epey karıştı.

Bir kez daha, evet bir kez daha resmî soruşturmacıların hakkını teslim edelim! Yalnız suçluları yakalamak için değil, ama bütün dalaverelerini ortaya çıkarmak için ellerinden geleni yaptılar. Her şey gün ışığına çıkarıldı,

bütün bu açıklamaların çok yerinde ve reddedilemez olduğu da ister istemez kabul edildi.

Deneyimli psikiyatrlardan da yardım alan yetkililer, çeteyi meydana getiren kişilerin –ya da içlerinden yalnız birinin, en çok kuşku uyandıran Korovyev'in– benzerine az rastlanır güçte hipnotizmacılar oldukları için aslında hiç gitmedikleri yerlerde, değişik ve oldukça garip biçimlerde kendilerini gösterebilme yeteneğine sahip olduklarını açıkladılar. Üstelik ellerine düşen kişilere şu ya bu adamı aslında olmadığı bir yerde göstermiş, tam tersine, görüş alanlarında bulunan kişileri ya da eşyaları silebilmişlerdi.

Bu açıklamaların ışığında, bütün olup bitenler aydınlığa kavuşuyordu; hatta vatandaşları son derece heyecanlandırmış olan, anlaşılır bir tarafı da bulunmayan kedi olayı bile; hayvan 50 numaralı dairede kıstırılıp kevgire çevrilmiş, ama yara bile almamıştı.

Aslında, ne avizenin üstünde tüneyen kedi vardı ne de birileri Browning tabancayla polislere karşı koymuş ya da boşluğa ateş etmişti. Olay yerinde bulunanlara, avize üzerinde Kedi'nin rezalet çıkardığını algılatan Korovyev ise, pekâlâ ateş edenlerin ardına geçip kahkahalarla gülerek, akıl almaz ölçülere varan ama ne yazık ki kötü amaçlarla kullandığı üstün telkin yeteneğiyle böbürlenmiş olabilirdi. Hiç kuşkusuz, apartmanı gaz dökerek ateşe veren de Korovyev'di.

Styopa Lihodeyev'e gelince; asla Yalta'ya uçmamış (bu türden bir numara Korovyev'in bile gücünü aşardı), oradan telgraf yollamamıştı. Çatalının ucuyla bir mantar alan Kedi'yi kendisine gösteren Korovyev'in numarası karşısında dehşete kapılmış, kuyumcu kadının dairesinde düşmüş bayılmıştı. Cinayet masası memurlarına Styopa'nın Sivastopol uçağından ineceğini önceden haber veren Korovyev, onu ayıltıp başına bir keçe başlık

geçirmiş, Moskova Havaalanı'na gönderilene kadar da Styopa bu halde yatmıştı.

Gerçi Yalta cinayet masası, Styopa'nın yalınayak karakola geldiğini ve kendilerinin de Moskova'ya telgraf çektiğini doğrulamıştı. Ama dosyalarda bu telgrafın kopyasına rastlanmamıştı. Böylece de, hipnotizmacı çetesinin çok uzaklardaki kişileri bile etkilediği, hem bir kişiyi değil insan topluluklarını bile büyülediği yolunda üzücü ama kaçınılmaz bir sonuca varıldı.

Bu koşullarda caniler, ruhsal dengesi çok sağlam olanları bile delirtebiliyorlardı. Tiyatroda koltuklarda oturan birtakım insanların cebinden çıkan iskambiller, kaybolan kadın elbiseleri, miyavlayan bereler gibi önemsiz olayların burada sözünü etmek gereksiz! Bu tür oyunlar, hatta pek ustaca sayamayacağımız sunucunun kafasını koparma numarası, orta halli bütün profesyonel hipnotizmacıların herhangi bir sahnede başarabileceği işlerdendir. Konuşan kedi mi? O da ayrı bir saçmalık! İnsanlara bu türden bir kedi göstermek için, karnından konuşmak sanatının alfabesini bilmek yeter. Hem kimse, Korovyev'in sanatının, elifbenin çok ötelerine vardığından kuşku duymuyordur sanırız.

Hayır, burada ne iskambil oyunları ne de Nikanor İvanoviç'in evrak çantasından çıkan sahte mektuplar söz konusu. Bunların hepsi bir araya gelse beş para etmez! Ama Berlioz'u mutlak bir ölümle karşı karşıya bırakarak tramvayın altına iten, Korovyev'di. Zavallı şair İvan Biezdomni'yi gözleri açık düş görmeye zorlayıp korkunç kâbuslar içinde yüzyıllar öncesinin Kudüs'üne, Golgota'nın kurak ve güneşten kavrulan yamaçlarına, tepede çarmıha mıhlanan üç adama baktırarak delirten de oydu. Margarita Nikolayevna ile hizmetçisi Nataşa'yı, arkalarında iz bırakmadan Moskova'dan ayrılmak zorunda bırakan da Korovyev ve çetesiydi. Soruşturma sırasında,

bu olayın özel bir dikkatle incelendiğini de belirtelim: İki kadın, adam öldürüp yangın çıkaran çetenin adamları tarafından mı kaçırılmıştı, yoksa kendi istekleriyle mi bu cani topluluğa katılıp kaçmışlardı? Nikolay İvanoviç'in saçma ve çok karışık ifadesini, Margarita Nikolayevna'nın kocasına bıraktığı garip mektubu –kadının büyücü olup başını alıp gittiğini belirten akıl almaz mektup– Nataşa'nın bütün giysileriyle çamaşırlarını evde bıraktığını dikkate alan soruşturmacılar, hanımla hizmetçisinin hipnotize edildiği ve birçokları gibi çete tarafından bu halde kaçırıldıkları sonucuna vardılar. Bu arada, canilerin, iki kadının güzelliğine kapıldıkları yolunda, akla çok yatkın bir görüş de öne sürüldü.

Yine de bir nokta, soruşturmacılar açısından karanlıkta kalıyordu. Bu da, kendi kendine Usta diyen bir akıl hastasının, çete tarafından bir ruh hastalıkları kliniğinden neden kaçırıldığıydı. Bu neden anlaşılmadığı gibi kaçırılan hastanın adı da öğrenilemedi. Böylece hasta, kişisellikten uzak 118 numara takma adıyla, sonsuza dek kayboldu.

Görüldüğü gibi, aşağı yukarı bütün olup bitenler açıklandı, her şey gibi bu soruşturma da sona erdi. Yıllar geçti, yurttaşlar yavaş yavaş Woland'ı, Korovyev'i ve arkadaşlarını unuttular. Woland ve suç ortaklarının kurbanı olanların yaşantılarında sürüyle değişiklik meydana geldi; önemsiz de olsalar bunlardan söz etmeden de geçmemek gerek.

Örneğin sunucu Corç Bengalski, klinikte üç ay yattıktan sonra iyileşti. Ama çıkışında, Varyete Tiyatrosu'ndaki sunuculuk işine dönemedi, hem de tam büyük bir kalabalığın tiyatroyu doldurduğu sıra: Kara büyü ve açığa vurulan sırlarının anısı henüz çok yeniydi. Her akşam iki bin kişinin karşısına çıkmak, her seferinde kaçınılmaz şekilde tanınmak, tabii "İnsan başı varken mi da-

ha rahat, yokken mi?" gibisinden alaycı sorularla karşılaşmak ona çok güç gelecekti. Biliyordu bunu.

Öte yandan sunucu, mesleği için büyük önem taşıyan neşesinin büyük bir bölümünü yitirmişti. Her ilkbahar dolunay çıktığında, arpacı kumrusu gibi düşüncelere dalmak, dehşetle çevresine bakınıp boynunu avuçlamak, sonra da ağlamaya başlamak gibi tatsız ve dayanılması güç bir de kötü alışkanlık edinmişti. Bu nöbetler uzun sürmüyordu, ama devam ettiği sürece Corç'un sunuculuk yapması söz konusu olamazdı. Dolayısıyla da izin aldı, alçakgönüllü hesaplarına göre, on beş yıl yeteceğini düşündüğü birikimleriyle yaşamaya başladı.

Böylece Bengalski tiyatrodan uzaklaştı ve bir daha Varenuha'yla karşılaşmadı. Oysa Varenuha, iyiliği ve kibarlığıyla büyük bir üne erişmiş, tiyatro yöneticileri çevresinde bile herkesin sevgisini kazanmıştı. Örneğin bedava bilet peşinde koşanlar artık onu "Noel Baba"dan başka adla anmıyorlardı. Günün her saatinde, Varyete Tiyatrosu'na telefon eden herkes, karşısında, çok hüzünlü, ama tatlı bir sesin, "Buyurun, sizi dinliyorum," dediğini duyardı. Telefon eden Varenuha'yı isterse aynı ses hiç bekletmeden, "Ta kendisi, buyurun," derdi. Ama bunca kibarlık, İvan Savelyeviç Varenuha'yı ne yoruyordu, bir bilseniz!

Styopa Lihodeyev, bir daha Varyete Tiyatrosu'nun telefonlarına cevap vermek zorunda kalmadı. Sekiz gün geçirdiği klinikten çıkar çıkmaz Rostov'a atandı, orada büyük bir yiyecek mağazasının müdürlüğüne getirildi. Söylenenlere bakılırsa Porto şarabı içmekten vazgeçmiş, frenküzümü votkası dışında içki kullanmıyormuş, bu içki de ona çok iyi geliyormuş. Bir de konuşmaz olmuş, kadınlardan da uzak duruyormuş.

Styopa Bogdanoviç'in Varyete Tiyatrosu'ndan ayrılması, Rimski'ye yıllardan beri büyük bir açgözlülükle

hayal ettiği mutluluğu getirmedi. Sallabaş bir ihtiyar olan Varyete Tiyatrosu'nun Muhasebe Müdürü, klinikten çıkıp Kislovodsk kaplıcalarında bir süre kaldıktan sonra emekliliğini istedi. Bu yazılı isteği Varyete Tiyatrosu'na Rimski'nin değil de karısının götürmesi de ilginç. Grigoriy Daniloviç, ay ışığıyla aydınlanan kırık camlı penceresinden uzanan bir kolun, yılan gibi alt tokmağa uzandığını gördüğü binaya gündüz gözüyle bile olsa, gitme cesaretini bir daha kendinde bulamadı.

Varyete Tiyatrosu'ndaki görevinden emekliye ayrılan Muhasebe Müdürü, Moskova banliyösündeki bir kukla tiyatrosunda iş buldu. Bu tiyatroda, saygıdeğer Arkadiy Apollonoviç Sempleyarov'la birlikte akustik sorunlarını tartışmak gibi bir derdi de yoktu. Arkadiy Apollonoviç Sempleyarov'a gelince; o da küçük bir konserve mantar fabrikasının müdürü olarak hemen Bryansk'a atandı. Bugün bile Moskovalılar onun tuzlu mantarlarını ya da konserve kuzu mantarlarını yer ve öve öve bitiremezler. Dolayısıyla hepsi, Sempleyarov'un bu göreve atanmasından mutluluk duymaktadır. Artık bu iş çoktan unutuldu, ama Arkadiy Apollonoviç ile akustik arasındaki ilişkilerin hiçbir zaman yolunda gitmediğini de belirtmeden geçmeyelim. Tiyatrolarımızda akustiği düzeltmek için her ne kadar elinden geleni yapmışsa da, hiçbir ilerleme kaydedilememiştir.

Arkadiy Apollonoviç gibi tiyatroyla ilişkilerini kesenler arasına, bedava biletlere olan büyük merakı dışında tiyatro konusuyla ilgilenmese bile, Nikanor İvanoviç Bosoy'u da katmak gerekir. Artık Nikanor İvanoviç, ne parayla ne de bedava tiyatroya gitmediği gibi, yanında tiyatro sözü edildiği anda yüzü değişiyor. Tiyatrodan başka, en az bu sanat kolundan olduğu kadar, belki daha da fazla, şair Puşkin ve büyük sanatçı Sava Potapoviç Kurolesov'dan nefret ediyor. Hele Sava Potapoviç'e duyduğu

nefret öylesine büyük ki, sanatçının, mesleğinin başlangıcında ani bir kalp krizi sonucu öldüğünü bildiren kara çerçeveli haberi gazetede okuyunca kıpkırmızı kesildi – Sava Potapoviç'in peşinden gitmesine ramak kaldı– ve, "Çok iyi olmuş," diye kükredi. Ünlü tiyatro sanatçısının ölümüyle kötü anılar okyanusuna dalan Nikanor İvanoviç, Sadovaya Caddesi'ni aydınlatan ay ışığı sayılmazsa yapayalnız odasına çekildi ve güzelce kafa çekti. İçtiği her kadeh, aralarında Sergey Gerardoviç Dançil, güzel İda Herkülovna, bir kaz sürüsü sahibi olan kızıl saçlı adam ve temiz yürekli Nikolay Kanavkin'in bulunduğu, nefret ettiği uğursuz yüzler dizisini uzatıyordu.

Peki, bütün bu adı geçenlere ne oldu? Hadi canım siz de! Hiçbir şey olmadı, olamazdı da, çünkü aslında yoktu böyle birileri, tıpkı sevimli sunucunun tiyatronun mahzeninde dövizleri çürümeye terk eden pinti teyzenin, tabii altın trompetlerle küstah aşçıların var olmadığı gibi. Bütün bunlar, Korovyev mendeburunun etkisiyle meydana gelen, Nikanor İvanoviç'in düşleriydi. Bu düşe giren tek canlı yaratık Sava Potapoviç'ti. Radyoda sık sık sesi duyulduğundan, tam o sıra Nikanor İvanoviç'in belleğinde görünüvermişti. Sava Potapoviç yaşamıştı, diğerleri ise hayır.

Belki Aloiziy Mogariç diye biri de hiç var olmamıştır? Hayır, Mogariç hâlâ yaşıyor, üstelik Rimski'den boşalan Varyete Tiyatrosu muhasebe müdürlüğü görevini yürütüyor.

Woland'ı ziyaretinden aşağı yukarı yirmi dört saat sonra, kendini Vyatka'ya giden bir trende bulan Mogariç, Moskova'dan ayrıldığı sırada, beynini saran kara düşünceler yüzünden pantolonunu giymeyi unuttuğunu fark etti. Buna karşılık, nedenini bilmeden, hiç ihtiyacı olmadığı halde müteahhitin kiracılar defterini çalmıştı. Trende görevli memurdan, büyük para karşılığı, yağ le-

kesi dolu eski bir pantolon satın aldıktan sonra Vyatka'da indi ve Moskova'ya giden trene bindi. Ne yazık ki, dönüşünde müteahhitin evini bulamadı. Yangın, eski binayla birlikte nesi var nesi yok silmiş, süpürmüştü. Ama Aloiziy Mogariç akıl almaz ölçüde becerikli bir adamdı. On beş gün sonra, Brusov Sokağı'ndaki güzel bir odada oturuyordu, birkaç ay içinde de Rimski'nin çalışma odasında yerini almıştı bile. Bir zamanlar Styopa'nın varlığı Rimski'ye nasıl işkence geliyorsa şimdi de Aloiziy'in varlığı Varenuha'ya azap veriyordu. İvan Savelyeviç'in tek isteği, bu Aloiziy denen herifin Varyete Tiyatrosu'ndan kovulması ve herhangi bir yere gönderilmesiydi. Yeter ki bir daha göze görünmesin. Çünkü, Varenuha'nın çok yakın çevresine ara sıra fısıldadığına göre Aloiziy gibi bir pisliğe hayat boyu rastlamamıştı, bu Aloiziy'den akla gelebilecek her şeyi beklerdi.

Yönetici, burada, biraz taraf tutuyor da olabilir. Aloiziy'in göze çarpan hiçbir kuşkulu hareketi yok, büfeci Andrey Fokiç Sokov'un yerine birini atamasının dışında, genellikle çalıştığı da yok aslında. Eski büfeci Andrey Fokiç ise, Woland'ın Moskova'ya gelişinden on ay sonra Moskova Devlet Üniversitesi'nin kliniğinde karaciğer kanserinden öldü.

Evet, aradan uzun uzun yıllar geçti, bu kitapta anlatılan gerçek olaylar unutuldu, belleklerden silinip gitti. Ama herkesinkinden değil.

Her yıl, ilkbaharla birlikte dolunay yortusu da gelip çatınca Patriarşiye Göleti'ni gölgeleyen ıhlamurların altında, akşama doğru, otuz yaşlarında bir adam ortaya çıkar. Kızıla çalan saçları, yeşil gözleri, sade kıyafetleri vardır. Bu, Tarih ve Felsefe Enstitüsü'nde araştırmalar yapmakla görevli Profesör İvan Nikolayeviç Ponırev'dir.

Ihlamurların altına vardığında hep aynı sıraya oturur. Şimdi adı unutulmuş olan Berlioz'un, hayatında son kez,

ay ışığının dallar arasında binlerce parçaya ayrıldığını görmek üzere geldiği gün oturduğu yerdir burası. Ve ay, İvan Nikolayeviç'in karşısında tepsi gibidir. Akşam karanlığı çökerken beyazdır, sonra üzerinde dragon biçimi koyu bir lekeyle altın sarısına döner. Ve asılı olduğu yerden, eski şair İvan Nikolayeviç'in üzerinde dolaşır durur.

İvan Nikolayeviç'in her şeyden haberi vardır, her şeyi anlamıştır. Gençliğinde katil hipnotizmacıların kurbanı olduğunun, sonra tedavi görüp iyileştiğinin farkındadır. Ama önüne geçmeyi başaramadığı bir şey olduğunu da bilir. İlkbaharda beliren bu dolunayı yenmeyi bir türlü başaramaz. Yüzyıllar önce beş kollu iki meşaleden de yükseğe bürünmeye başlayınca İvan Nikolayeviç'e bir sinir ve kuşkuculuk çöker, iştahı ve uykusu kaçar, ayın iyice gelişmesini bekler. Dolunay göründüğünde, İvan Nikolayeviç'i evde kimse tutamaz. Hava kararırken çıkar ve Patriarşiye Göleti'ne yönelir.

Bir sıraya oturup içtenlikle kendi kendiyle konuşur, sigara içer, gözlerini kırpıştırarak ya ayı seyreder ya da anısını bir türlü unutamadığı turnikeyi.

İvan Nikolayeviç, böylece bir-iki saat geçirir. Sonra yerinden kalkar, hep aynı yolu izleyerek, boş gözler ve dalgın bakışlarla, Spiridonov Sokağı'ndan geçip Arbat Mahallesi'nin dar sokaklarına varır.

Gaz satan dükkânların bulunduğu barakaların önünden geçer, ters asılmış eski bir gaz lambasının yanından sapar, verimsiz ama diz boyu otlarla kaplı bir bahçeyi çevreleyen tellere kadar yürür. Bahçenin ortasında, ay ışığının yandan aydınlattığı, üç kanatlı bir penceresi, bir de kulesi bulunan, gotik mimariye uygun yapılmış büyük bir bina yükselir. Geri kalan her şey karanlıktadır.

Profesör, kendisini bu tellere çekenin ne olduğunu kestiremez, evin sahibinin kim olduğundan da haberi yoktur, ama dolunay çıktığında kendi kendisiyle müca-

dele edemeyeceğini bilir. Üstelik, tellerin ardındaki bahçede, kaçınılmaz olarak, hep aynı görüntüye tanık olacağını da bilir.

Önce, bir sırada oturan, orta yaşlı ve göbekli, sakallı ve kelebekgözlüklü, yüz çizgileriyle bir domuz yavrusunu andıran –Pek fazla değil, canım!– adamı görür. İvan Nikolayeviç, malikânede yaşayan bu adamı hep aynı hülyalı bakışlarla ayı seyrederken bulur. Oturan adamın, hayran hayran aya baktıktan sonra gözlerini mutlaka kuledeki pencereye çevireceğini, pencerenin birden açılıp önünde alışılmamış bir şeyin belirmesini beklercesine, uzun zaman o noktaya sabitleneceğini de bilir.

Daha sonra olacakları ise ezberlemiştir. Yalnız o an bahçeyi çeviren tellerin ardına daha iyi gizlenmesi gerekir; çünkü adam, oldukça telaşlı bir tavırla dört yana bakınırken, deli gibi gözlerle havada bir şey arar, sonra kendinden geçerek gülümser, birden büyük bir hüzünle ellerini kavuşturup oldukça yüksek sesle homurdanmaya koyulur:

"Venüs!.. Venüs!.. Ne aptalım ben!"

O an, tellerin ardına gizlenen, ama yanan gözlerini adamdan bir an bile ayırmayan İvan Nikolayeviç, "Tanrım! Tanrım!" diye mırıldanır. "İşte ayın bir kurbanı daha... Evet, benim gibi bir kurban daha..." Ama oturan adam, söylevine devam etmektedir:

"Ne aptalım ben! Niçin, niçin onunla birlikte uçup gitmedim? Neden korkuyordun ihtiyar eşek? Onun yerine yazılı bir belge aldın!.. Sabret şimdi, ihtiyar salak!.."

Malikânenin karanlıkta kalan bölümünden, çarpan bir pencerenin sesi gelene kadar, bu böyle sürüp gider. Derken gene karanlık tarafta belli belirsiz bir beyaz şekil görünür, cırtlak bir kadın sesi ortalığı çınlatır:

"Nikolay İvanoviç, neredesiniz? Yapılacak iş mi bu? Sıtmaya yakalanacaksınız! Gelin de çayınızı için!"

Bu sözler üzerine, sırada oturan adam kendiliğinden gerçeğe döner, sahte bir sesle cevap verir:

"Hava, sadece biraz temiz hava almak istiyordum karıcığım! Temiz hava insana çok iyi geliyor!.."

Sonra yerinden kalkar, belli etmeden birinci katta kapanan pencereye doğru yumruğunu sallar, ardından ayaklarını sürüyerek eve girer.

"Yalan söylüyor, yalan! Tanrım, ne yalancı!" diye mırıldanır o zaman, tellerden uzaklaşan İvan Nikolayeviç. Onu bahçeye çeken hiç de temiz hava değil, ilkbaharda çıkan ayda ve bahçenin üzerine yayılan gökyüzünde bir şey görüyor: Ah, sırrını öğrenmek, yitirdiği Venüs'ün kim olduğunu anlamak, neden elleriyle boşu boşuna havayı yoklayıp durduğunu bilmek –Onu yakalamak mı istiyor yoksa?– için neler vermezdim.

Ve Profesör, iyiden iyiye hastalanıp evine dönerdi. Karısı durumunu görmezden gelir, sadece gidip yatması için onu sıkıştırırdı. Ama kendisi yatağa uzanmaz, elinde bir kitapla lambanın altına oturur, uyuyan kocasına acı acı bakardı. Gün doğarken İvan Nikolayeviç'in acılı bir çığlıkla uyanacağını, ağlayıp debelenmeye başlayacağını bilirdi. Bunun için dizlerinde, lambanın altına serdiği örtünün üzerinde, alkole batırılmış bir iğne ve koyu çay rengi sıvıyla dolu bir ampul hazır dururdu.

Ağır hastanın zavallı karısı, ancak bunları hazırladıktan sonra, gönlü rahat olarak yatağa giderdi. İğne yapılınca, İvan Nikolayeviç sabaha kadar, karısının bilmediği yüce mutluluklarla dolu düşlerini yansıtan dingin bir yüzle uyurdu.

Dolunayın yükseldiği gece, bilgini uykusundan uyandıran ve tiz bir çığlık atmasına yol açan şey, hiç değişmeyen bir düştü. Boğuk haykırışını koyuverip bir sıçrayışta çarmıha gerili ve akıldan yoksun Hestas'a mızrağını saplayan burunsuz, doğaüstü celladı görürdü hep.

Ama cellat, dünyanın üzerinde kaynayarak, ancak evrensel felaketlerde görüldüğü gibi yeryüzüne yoğun bir bulut şeklinde inen doğaüstü ışık kadar korkunç değildi.

İğneden sonra, uyuyan adamın gözünün önündeki her şey değişiverirdi. Yataktan pencereye ay ışığından geniş bir yol uzanır, üzerinde de kan kırmızı astarlı beyaz paltosuyla bir adam aya doğru yürürdü. Yanında da yırtık pelerinli, yüzü yaralı bir genç adam olurdu. Yürürken tartışır, bir konuda fikir birliğine varmaya çalışırlardı.

"Tanrılar, yüce tanrılar!" derdi beyaz paltolu adam, mağrur yüzünü arkadaşına çevirerek. "Ne bayağı bir infaz! Ne olursun söyle bana –bunu söylerken mağrur yüzü yalvaran bir ifadeye bürünürdü– infazı gerçekleştirmediler değil mi? Ne olursun söyle, yapmadılar değil mi?"

"Tabii ki hayır, yapmadılar," diye cevap verirdi öteki. "Düş görmüşsün sen."

Beyaz paltolu adam saygıyla sorardı:

"Yemin edebilir misin?"

Nedendir bilinmez, gözleri gülen arkadaşı, "Yemin ederim!" derdi.

Beyaz paltolu adam, çatlak bir sesle, "Bütün istediğim buydu!" diye bağırır, arkadaşını yanında sürükleyerek gitgide daha yükseğe, aya doğru çıkmaya devam ederdi. Arkalarında, sivri kulaklarını havaya dikmiş, sakin ve heybetli köpek yürürdü.

Derken ayaklarını bastıkları zemin kaynamaya başlar, içinden ışıklı bir yol fışkırır ve her yana yayılmaya başlardı. Ay hüküm sürüp eğlenir, dans eder, gülerdi. Derken, ırmağın akıntısı içinde göz kamaştırıcı güzellikte bir kadın belirir, elinden tuttuğu sakallı ve ürkek bakışlı adamı İvan'ın yanına getirirdi. İvan adamı hemen tanırdı. Gece ziyaretçisi, yüz on sekiz numaraydı bu. Düşünde, İvan Nikolayeviç kollarını ona uzatır ve merakla sorardı:

"Demek böyle sona erdi?"

"Böyle sona erdi sevgili öğrencim," diye karşılık verirdi yüz on sekiz numara.

Ve kadın İvan'ın yanına yaklaşır, "Tabii ki böyle," derdi. "Her şey bitti, her şeyin bir sonu var... Ben sizi alnınızdan öpeceğim, kendiniz hakkında nasıl dilerseniz öyle olacak..."

İvan'ın üzerine eğilen kadın onu alnından öperdi. İvan bakışlarını onunkilere daldırır, kollarını kadına doğru uzatırdı. Ama kadın uzaklaşır, uzaklaşır, yanındaki adamla birlikte aya doğru giderdi.

Bundan sonra ay gemi azıya alır, coştukça coşardı. İvan'ın üzerine bir ışık seli boşaltır, ışıktan damlaları dört bir yana saçardı, oda ışığa boğulur, dalgalar ışığı kıpır kıpır oynatır, ışık yükselir ve yatağı kaplardı... Ancak o zaman, İvan Nikolayeviç mutlu bir yüzle uykuya dalardı.

Sabah, suskun, ama çok sakinleşmiş ve iyileşmiş olarak uyanırdı. Durmadan zorlanan belleği rahatlar, bir sonraki dolunaya dek, ne Hestas'ın burunsuz katili ne beşinci Filistin valisi amansız şövalye Pontius Pilatus ne de bir başkası rahatsız ederdi Profesör'ü.

Moskova
1929-1940

Yaşamı boyunca sansürle boğuşan ve eserleri yayımcı bulamayan Mihail Bulgakov, bugün dünya edebiyatının en büyüklerinden kabul ediliyor.

Acımasız bir sistem eleştirisini derin bir felsefi tartışmaya dönüştürerek insan kadar eski iyi-kötü tartışmasını irdeleyen *Usta ile Margarita*, iki ayrı öyküyü yan yana getirir. Bunlardan biri XX. yüzyılda Moskova'da, diğeri Pontius Pilatus'un 26-36 yılları arasındaki valiliği döneminde Yahuda'da geçer. Romanın başkişisi Prof. Woland kılığına girmiş olan Şeytan'dır. Moskova'ya inen Şeytan, seçkin aydın çevrelerinin ikiyüzlülüğünü ve yozluğunu gözler önüne seren çılgınca oyunlara başvurur. Onun karşısındaysa akıl hastanesine kapatılan, baskı altındaki bir romancı, yani "Usta" vardır...

Mihail Bulgakov'un, ancak ölümünden yirmi altı yıl sonra, üstelik katı bir sansürden geçerek yayımlanabilen dev romanı *Usta ile Margarita*, XX. yüzyıl edebiyatının başyapıtları arasında yer alır. Keskin yergili bir mizahla dolu fantastik bir roman olan *Usta ile Margarita*'yı, SSCB döneminde kitaptan çıkarılan seksen sayfayı da içeren eksiksiz çevirisiyle sunuyoruz.

Kapak resmi: BOGUSŁAW MAZUR

ISBN 978-975-07-0142-9

34 TL
KDV DAHİL